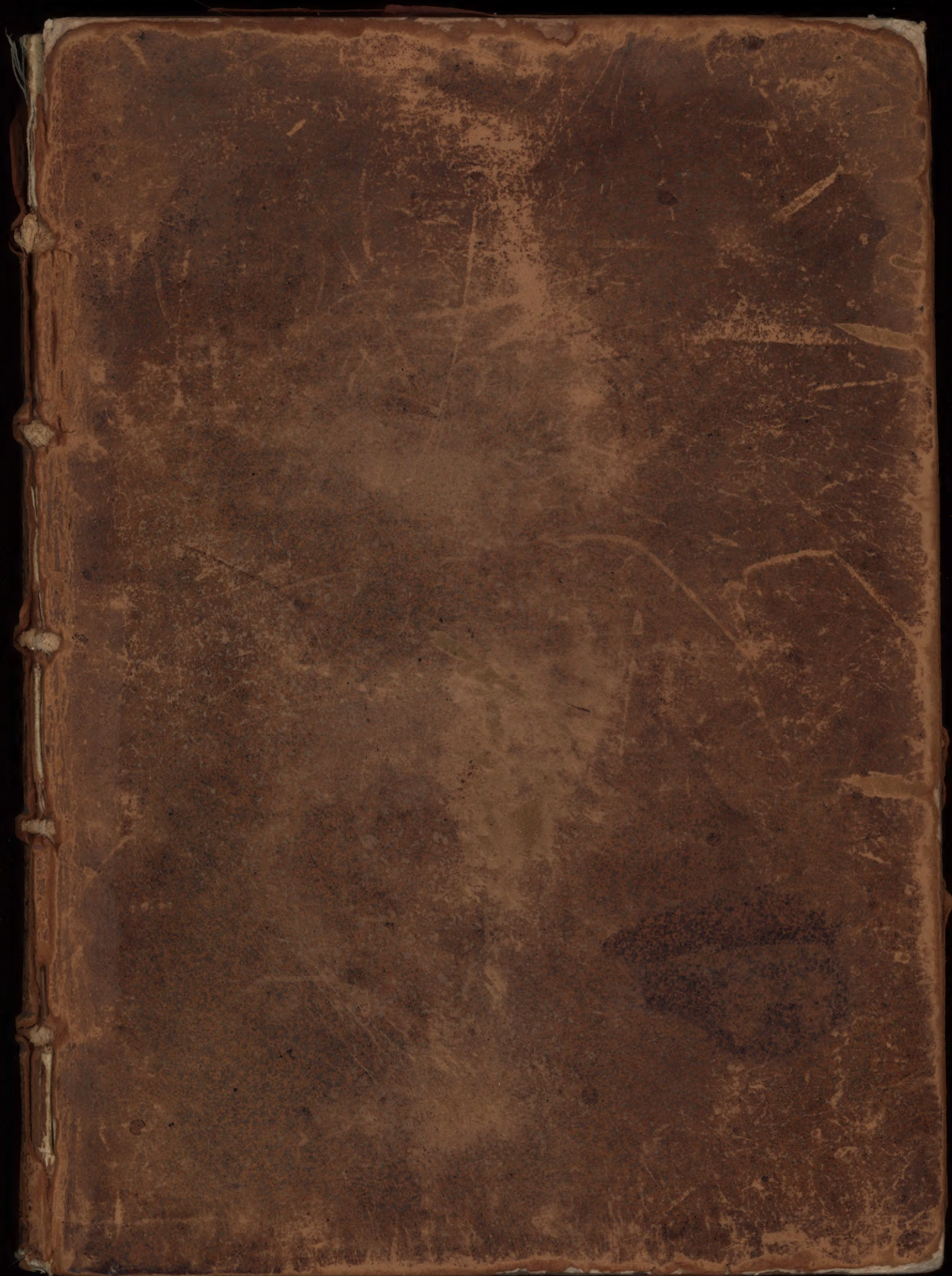

DIARIUM ITALICUM.

SIVE

MONUMENTORUM VETERUM, BIBLIOTHECARUM, MUSÆORUM, &c.

Notitiæ ſingulares in Itinerario Italico collectæ.

Additis ſchematibus ac figuris.

A R. P. D. BERNARDO DE MONTFAUCON, Monacho Benedictino, Congregationis Sancti Mauri.

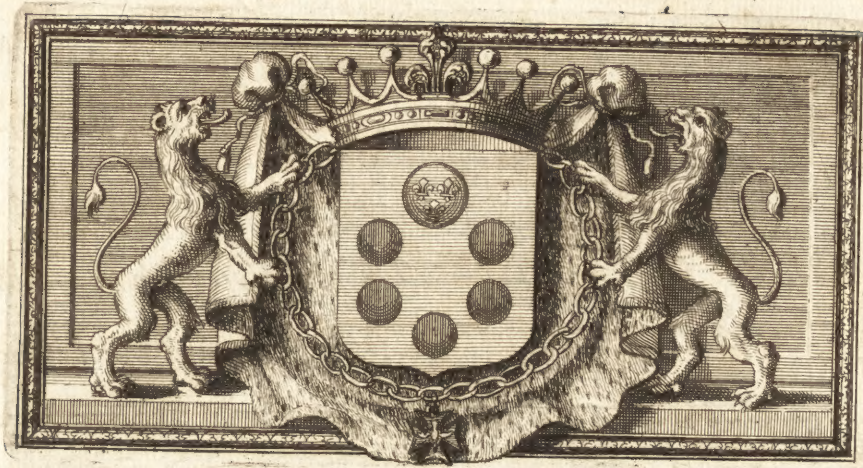

PARISIIS,
Apud JOANNEM ANISSON Typographiæ Regiæ Præfectum.

M. DCCII. [1702]

CUM PRIVILEGIO REGIS.

REGIÆ CELSITUDINI COSMI III. MAGNI HETRURIÆ DUCIS.

ON diu multumque mecum animo reputavi, cui maximè hæ Italicæ lucubrationes nuncupandæ veniant; e re nata enim, quandocumque talia mente

versarem , in te unum , REGIA CELSITUDO, *omnes quadrare rationes , te singulis primum objici deprehendebam ; id gratitudo , id innatum tibi litteratorum quos impensè foves patrocinium, id alia omnia jura & officia exposcere videbantur. Cui enim hasce peregrinationis Italicæ meæ observationes offeram, quam tibi ,* PRINCIPUM DECUS, *quo favente si quid tantilli pretii , si quid eruditis opportunum hoc in Diario compareat , id tuo beneficio atque humanitate exque bibliothecis ac musæis tuis magna ex parte emanat in lucem ? Pro insita enim Mediceis Principibus in litterariæ rei studiosos beneficentia, thesauros hujusmodi patere mihi jussisti, nihil reliquisti inaccessum. Plerique sane fortunas gratulati sunt meas,*

cum, non data modo Laurentianæ illius adeundæ Bibliothecæ libera facultate; ſed conſignatis clavibus, in gaza illa litteraria verſari me, ac pro lubito in penitiora ejuſdem ſecreta penetrare conſpicerent. Quid quod catalogum illum manuſcriptorum a viris adprimè eruditis magno otio & ſudore confectum, cujus unicum exemplar aderat, in manus deportari meas, & in Gallias uſque; ſingularis ſane adfectus & generoſi illius quo polles animi ſpecimen, in uſum meum tranſmitti curaſti? Quæ ſane beneficia immortales gratias expetere, perennique memoriæ mandata oportere intelligo.

Nec mihi ſolummodo hæc ſollicitudo incumbit, REGIA CELSITUDO, *neque unum me debitorem obnoxiumque*

referendo muneri censeo; in partem sane officii veniant oportet omnes per orbem eruditi, quorum commodis Laurentianas illas divitias profundere nihil hæsitas: quotquot enim eruditionis laude florent exteri, indigenæ; quique vigilias, otium, operamque litterarum cultui, litteratorum usui consecrarunt; iis faciles paras ad illam tantam supellectilem aditus; ratus indignum esse, tot tantosque tua majorumque cura ingenti peculio advectos codices, in pulvere ac tenebris latere, ab usuque publico removeri. Ea sane mente vellem esse quotquot bibliothecis manuscriptorum gaudent; quorum nonnulli augeri codicum pretium si lateant, minui si publico usui destinentur, incredibili mentis errore ducti, autumant: nam secus quam illi ar-

bitrantur, si reconditi quiescant, sibi, patronis, orbi litterario inutiles sunt; si publici juris fiant, domino sibique nomen, litterariæ rei lucem opemque ferunt.

Hæc egregiæ indolis animique vere regii specimina sunt. At quod mihi maximè stupori fuit, te PRINCIPUM DECUS, *late patentis florentissimique statûs regimine, ac sexcentis, quæ tot subditorum moderatorem necessario consequuntur, negotiis sollicitudinibusque obstrictum, litterarum in ditionis tuæ terris cultui, profectui tam sedulo prospicere, ut vel ex remotioribus terræ partibus viros omnis generis doctrina præditos, constitutis præmiis, Florentiam, Pisas evoces; quo subditorum ingenia, quod est Principum officium meo judicio vel ma-*

ximum, variis disciplinis institutisque probis, pro cujusque modo atque indole excolas. Nam uti sæpe amicis de conditione Italicarum rerum sciscitantibus significavi, in nulla Italiæ parte tot variis instructos disciplinis viros, tot linguarum Græcæ Hebraïcæque peritos offendi, quot in felicissimi tui statûs terris urbibusque: quod tibi uni, REGIA CELSITUDO, *referendum mecum putant sagaces quilibet rerum æstimatores. Non enim præmiis muneribusque solùm, vel accersitu virorum doctrinâ præstantium, ad studiorum aditum subditos allicis; sed exemplo ipse tuo, quod maximum ad virtutem incitamentum: omnia enim quæ Principem decent, adprimè calles: nihil te fugit eorum quæ latè regnantem tenere,*

eloqui,

eloqui, exequi consentaneum est. Hinc dicta illa sapientiæ plena, ex ore tuo veluti sponte manantia; nimirum ut ait Regum Sapientissimus: In manu artificum opera laudabuntur, & Princeps populi in sapientia sermonis sui. *Hinc ille cælestium rerum amor, quo fervere te, totumque teneri arguunt gesta, operaque ipsa testificantur, ut subditi in te uno, Dominum, patrem, Christianæ vitæ exemplum suspiciant. Hinc ille ædium tuarum ordo, disciplinaque vivendi, quæ cæteris Principum curiis exemplum, perfectique instituti norma esse valeat; putas scilicet nihili esse has fluxas caducasque opes, fortunas, ditiones, nisi ad perennem illam felicitatem dirigantur. Sic curas cogitationesque omnes huc contulisti, ut pietas*

cultusque Dei, purus inviolatusque domi, atque in subjectis tibi ipsius nutu ac consilio populis habeatur.

Tanto Principi, ut hasce quantulascumque schedas meas sisterem, non officium modo tot tantisque mihi collatis benevolentiæ signis susceptum; sed ipse, si fari liceat, adfectus urgebat, pari reverentia conjunctus; quo te vel a primo congressu tot virtutibus ornatum prosequutus sum: id unum exoptans ut eodem dignationis intuitu opusculum istud excipias, quo quamvis immerentem auctorem in conspectum admisisti.

Offerebat,

REGIÆ TUÆ CELSITUDINI,

Obsequentissimus addictissimusque
Frater BERNARDUS DE MONTFAUCON,
Monachus Benedictinus Congr. S. Mauri.

PRÆFATIO.

ON parva mihi in his concinnandis lucubrationibus ſollicitudo; nec unus amicorum animus, quorum conſiliis obtemperare, dictis obſequi antiquum mihi ſemper fuit: Multi namque omnia confertim, quæ quidem ad res Italicas pertinerent, litteris conſignare ſuadebant, ut ne a tritis quidem, ac recenſitu frequenti pervulgatis abſtinerem; rati opportunum lectori fore, ſparſa hinc & inde ſingula, ſive intacta hactenus, ſive obſervata plerumque, uno complexu tradita conſpicere: meque fateor totum ac pedibus, ut aiunt, in hanc ſententiam primitus veniſſe. At, ut vere δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι, ab hoc conſilio tum aliorum ſuaſu, tum mea ipſe opinione ac ponderatione rerum deſcivi. Nam quantæ, quæſo, operæ fuiſſet, tot tantaſque res uno tomo complecti, etiam ſi quis notatu ſolùm digniores aggrederetur? Ad hæc nihil hodie vulgatius, quodque eruditorum ſtudiis ac vigiliis magis frequentetur, quam Italica monumenta, ut non ſine

nausea atque fastidio toties decantata, de integro recensita quis videat. Hæc mihi ut gradum revocarem, ac novam inirem narrandi viam in causa fuere; ac dimissis iis quæ vulgi ore feruntur, & in diariis passim occurrunt, ignota solum aut minus nota proferre visum, ut ab ipso Diarii exordio professus sum.

Neque tamen mihi dicam impingi velim sicubi ab hoc instituto paulum recessi: quando enim ipsa narrationis series ad nota efferenda vocavit, sine scrupulo a pristino consilio deflexi: quod tamen perrarò evenit, atque sic adtemperatè provisum est, ut sine lectoris tædio tum ex brevitate, tum quia tacta licet alicubi, quid novi semper ac inobservati præferunt, percurri posse sperarim.

In his autem observationibus primas tenent quæ Bibliothecas manuscriptorum spectant, de quibus multa prænotanda veniunt. Primo enim monere juvat, me non omnium quotquot videre & evolvere licitum fuit bibliothecárum catalogos hoc in Diario consignasse; sed iis solum allatis quæ vel manuscriptorum paucitate properantem non diu multumque detinerent, vel quæ a me carptim nec pro voto observatæ spatii modicum occuparent, prolixiores ad insequentes tomos remisi, Florentinas scilicet insigniores, Romanas, Venetianas. In conficiendis autem catalogis non pari diligentia semper uti facultas fuit: nam vel urgente profectu, maturato opus cum esset, raptim solum codices lustravi; vel etiam alicubi, quia non ita lubenter huic me labori vacare cernerent ii quorum in ditione bibliothecæ erant, ne diuturniores moræ a cœpto interpellari me suaderent, festinavi brevioremque iis operam dedi.

Codicum ætatem ex tractatione assidua, eorum maximè qui anni notam circumferunt, quales bene multi in Græcis præsertim offenduntur, pro modulo assignavi; iis usus signis ac κριτηρίοις, quæ fusius tomo sequenti, prolatis singularum ætatum Græcis characteribus, aliisque ad manuscriptorum usum opportunis, expendere animus est. Neque parem, uti jam dixi, iis operam ponere fas fuit, sed pro tempore ac opportunitate. Sic subtilius adornatam vides Bibliothecarum Basilianæ ac S. Mariæ Florentinæ, quam Chiggiæ ac Justinianeæ notitiam, quia scilicet non ad arbitrium semper, sed pro temporis ratione aditûsque facultate rem gessimus. Quod opus, quæve utilitas catalagorum hujusmodi, non nesciunt quilibet litterarum cultores, ac cum primis qui veterum scriptorum operibus edendis vacant.

Auctorum nomina plerumque in codicibus variant: sic p. 14. Cornutus de diis agens memoratur, qui in aliis codicibus Phornutus dicitur: In catalogo Bibliothecæ Laurentianæ qui penes me est ad Pluteum LX. legitur. *Cornuti qui alibi Phornutus, sed hic ubique scribitur Cornutus ad Georgium de diis. Initium* ὦ παιδίον Γεώργιε. Finis συμμετρίαν διδασκομένων. In codicibus vero Colbertinis modo Cornutus modo Phornutus legitur; alibi vero Phrunutus vocatur. Ibidem legis, Eunapius de vita Philosophorum. In codice quodam Laurentiano inscribitur de vita Philosophorum & Sophistarum. Unum de Sophistis Eunapii opusculum novimus; sed quia inter Sophistas multi Philosophorum juxta atque Sophistarum nomine signantur, hinc factum ut de vitis modo Philosophorum, modo Sophistarum, modo utrorum-

que inſcribatur opus. P. 39. Theodori Antiocheni in prophetas opus enuntiamus, at ut paulo poſt monui, incertus hæreo utrum vox Ἀντιοχέος ex opinione a me adjecta fuerit, an in codice vere legatur; id ſolummodo adfirmare licet, in altero ſaltem codice, nam duo Venetiis hoc opus circumferunt, taceri nomen Antiocheni. Lambecius libro IV. p. 253. hoc opus memorat his verbis. *Theodori Antiocheni, Mopſueſtiæ in Cilicia epiſcopi, qui circa annum Chriſti* 430. *aut paulo ante obiit, Expoſitio in duodecim Prophetas minores exſtat in codice* CLXIII. P. 14. Proculus in Parmenidem in ſerie habetur, & paulopoſt idem Proculus in Euclidem. Hunc eſſe Proclum Platonis & Euclidis interpretem ne minimum dubii relinquitur, qui imperite ab amanuenſi quodam *Proculus* enuntiatur: nam hoſce codices Proculi in catalogo ſolùm vidi.

In variis Diarii locis alia quædam exſtant, quæ rebus diligentiùs ponderatis hic explicanda. P. 11. codicem Arabici Lexici, *Camus* dicti, ut perrarum notavimus. Et eſt quidem in Italia rarus. Sed aliquot ſimiles in Bibliothecis noſtris circumferuntur.

P. 15. *Apomaſaris Apoteleſmatica*, Apomaſſares ille ſcriptor Arabs, Abumaſſar, ſive Albumaſſar Arabicè nuncupatur, cujus verſio ex Arabico duobus circiter hinc ſæculis cuſa Venetiis fuit.

P. 18. Codex Prudentii in Bibliotheca Regia exſtat antiquior Ambroſiano, quem D. Johannes Mabillonius noſter, peritus characterum veterum arbiter, ad V. circiter ſæculum revocat.

Non Romanas modo, Mediolanenſes, Venetianas & Florentinas bibliothecas adire primitus deſtinave-

ram, ſed etiam Calabrenſes & Sicilianas: nam iis in partibus feſtivam codicum Græcorum ſupereſſe copiam, non rumore nuntio, ſed narratu complurium fide dignorum accepi. Iis enim in locis cum non ita pridem Græcæ linguæ uſus obtinuerit; obſoletâ tandem ipſâ, libri multi Græci manuſcripti in Cœnobiorum Eccleſiarumque bibliothecis ſuperſunt inobſervati, intacti: Sed inſperatis neceſſitudinibus negotiiſque interpellatus, conſilium miſi. Et tamen operæ pretium eſſet iſtas in partes explorandi cauſa concedere: nam in remotis Calabriæ & a via publica diſſitis locis multi codices, ut compertum habui, cum blattis & tineis concertant, in dieſque pereunt, atque prophanis uſibus indignè abſumuntur. Per Venetianas item moras ſtimulante cohortanteque Eminent. Cardinali d'Etrées, litterarum bonarumque artium patrono, ad oras Dalmatiæ & Peloponneſi trajicere parabam. Non procul enim Epidauro Monaſterium Græcorum adeſt Græcis codicibus refertum: in variis item Peloponneſi locis codices etiamnum habentur, quos vili emere a Græcis in ſordiditate ac penuria degentibus in promtu ſit. At rerum Italicarum tumore, tumultuariaque temporum conditione interceptus avocatuſque a propoſitio fui.

Inſcriptiones bene multas Græcas, Latinas hic item comperies, quæ pars magna ineditæ ſunt, aliæ quidem editæ, ſed vitiis reſperſæ; ut e re fuerit ipſas caſtigatas emaculataſque proferre. Multo plures in ſchedis meis ſuperſunt, a me variis in locis urbibuſque erutæ, quæ vel anecdotæ, vel ſi publici juris ſint, plurimis in locis fœdatæ deformatæque: cujuſmodi non pau-

cæ apud Gruterum, Reinesium, Sponium cæterosque inscriptionum collectores deprehenduntur. In delectu porro earum quæ in Diario locum habent illas edendas duxi, quæ vel occasione quadam ad seriem narrationis accedunt, vel conspicuis in locis positæ peregrinantibus ad manum veniunt. Reliquas inscriptiones in sequentibus tomis edere animus: quamquam non desunt qui peroptent collectionem inscriptionum Græcarum Latinarumque integram parari; ubi cùm novæ quæque locum obtineant, tum jam pridem cusæ ad fidem marmorum resarciantur. Qua de re consulendi tempus aderit.

In Musæis itidem pleraque observavimus: At uti fere fit non optatam iis operam peregrinanti profiteri fas est; neque vacat expendere singula. Custodes siquidem qui unam exhibendi curam habent, repetitum frequenter officium non sine nausea & tædio exequentes, properantiùs quam e re foret lustranti munus obeunt.

Monumenta vetera & antiqua urbium ædificia diligentius exploravimus. In Romanis vero quæ longe cæteris præeunt numero, amplitudine & elegantia, magno nobis usui fuere schedæ Flaminii Vaccæ hactenus ineditæ, quæ ab annis plus centum in tenebris latuere. Et mirari sanè subit, hasce veterum monumentorum recensiones, queis Romana bene multa, intacta hactenus rudera, templa similiaque describuntur; neglectas fuisse; quando maximè à Floravante Martinello, non instrenuo antiquitatis indagatore laudatæ fuere, qui Martinellus earumdem schedarum compos, duas inde notulas eruit, nobisque omnia publicandi provinciam reliquit.

reliquit. Earum autem Flaminii ſchedarum nobis copiam fecit vir antiquitatis ſtudioſus de la Thuilliere noſtras, qui jamdiu Romæ ſedes habet. Præclara porro, & hucuſque inobſervata aperit nobis Flaminius, de oſtio majoris Palatii, de Templis Mithræ & Veneris Salluſtianæ, de via ſubterranea in Capitolino monte, de frontiſpicio Pantheonis, de Foro Trajani, deque aliis pene innumeris, templis, ſepulcris, veterum Romanorum monumentis, quæ quivis prudens lector, nec ſine voluptate ſpero animadverſurus eſt. Ex aliis quoque ſchedis anecdotis non pauca mutuati, occulta hactenus obſervatuque digna emiſimus in lucem: cujuſmodi illud eſt, de captivo qui manibus a tergo ligatis, ſubſtratus, calce equi M. Aurelii, qui nunc in Capitolio, terebatur, & alia bene multa.

Hæc item pauca in Diarii decurſu ampliori luce donanda ſunt.

P. 39. l. 24. *Sthrynes Philonis penuarius.* Intellige, Philonis filius: qui penuarius erat, non Philonis, ſed urbis, Cyzici videlicet.

P. 106. Ex quorumdam opinione diximus Bonifacium VIII. triplicem coronam ſeu tiaram invexiſſe. At recentiorem ejuſdem uſum eſſe probant peritiores, atque ex pictura Jotti Florentini, Bonifacii ævo confecta, exque figura ejuſdem in tumulo expreſſa, eadem qua Nicolaus quartus ejus deceſſor coronæ & mithræ formâ uſum commonſtrant. Sunt qui Urbanum V. triplicis coronæ auctorem efferant: quam item opinionem alii repudiant.

Diximus p. 143. ex Martialis hiſce verſibus,

tulisse; sed ut construendo hujusmodi templo perquam minimi ambitûs, spatium & locum pararet, ab hujusmodi situ Colossum amovisse & proxime constituisse. Quod si pegmata ut vulgatior fert opinio machinæ fuerint pro spectaculis Amphitheatri; jam inde sententia nostra stabit. Siquidem Martialis ait, quo loco pegmata suo tempore erigebantur fuisse atria domûs aureæ, quæ scilicet pegmata proximè Amphitheatrum, ut promtior esset usus, erigi debuerant. Jam quod de nummo Titi dicitur parum vel nihil adminiculi sententiæ adversæ præbeat. Quid causæ namque fuerit quod vicina illa Amphitheatro monumenta quæ nihil ad Amphitheatrum pertinebant, cum ipsa Amphitheatri figura exprimerent? nihil sane inde inferatur. Horum tamen arbitrium prudenti lectori mittimus.

P. 162. Inscriptionem Consulatu Rustici & Olibri notatam diximus pertinere ad annum Christi 520. quo Rusticus Consul occurrit: at re diligentiùs explorata puto exprimi consulatum Rusticii & Olibrii qui in annum cadit 464. quod itidem asseritur voce subsequenti, *et Hermineric.* nam anno subsequenti Consules erant Basiliscus & Herminericus, quorum hic Consulatus haud dubie enuntiari videtur.

P. 233. Potest fortasse *Sallustia* nomen mulieris esse quæ una cum Helpido statuam Veneri dedicarit: si hoc pacto intelligatur, nihil suppetit argumenti quo statuam illam Veneris, in templo ejusdem Sallustiano fuisse dicatur.

Biblia non pauca Ebraïca notavimus, quæ annum ad calcem præferunt: in iis Ambrosiana Hispali, ut fert inscriptio, exarata, quorum nota non parum ne-

gotii facessit : annus enim ibidem assignatur a creatione mundi 350. intellige לפרט קטן, id est, *secundum supputationem parvam.* Cui additi de more anni 1240. annum Christi exprimunt 1590. At vix putem tam recentem codicem. Sed ut planior difficultatis nodus evadat, non abs re erit commemorare Ebræos nonnumquam annos a creatione mundi juxta suam passim in Synagogis receptam supputationem annotare, adpositis millenariis; sic Biblia Vaticana anno mundi 5055. descripta feruntur p. 277. Codex Avicennæ Bononiæ, anno mundi 4946. conscriptus dicitur. Interdum vero tacitis millenariis, centenos solùm & subsequentes minores annorum numeros exprimunt, ut in Ambrosiano codice quo de nunc agitur, atque in bibliis Bononiensibus, quæ annum exhibent 953. subaudi quater millesimum nongentesimum quinquagesimum tertium. In Ambrosiano autem codice, qui annum mundi 350. præfert, adde millenarium & lege quinquies millesimum trecentesimum quinquagesimum. In hujusmodi igitur calculis secundum supputationem parvam, modo quatuor millenaria, modo quinque tacentur. In Ambrosiano autem codice non possunt quatuor millia annorum suppleri; sic enim anno Christi 590. conscripta fuissent hujusmodi biblia. Quæ sane ætas non potest Mediolanensi manuscripto competere, nullumque adeo vetustum in orbe comparet. Si vero suppleantur quinque millenaria, annus Christi 1590. uti diximus, exprimitur. Sed tam recentem codicem esse nullatenus æstimandum : alioquin me in numero errasse vix credam, nota enim perspicuis litteris descripta est; quare suspicor mendum amanuensis vitio-

irrepsisse. In Vaticano codice de quo p. 277. annus enuntiatur secundùm Ebræos 5055. id est Christi 1295. Et p. 402. Codex Avicennæ annum mundi præfert 4946. id est Christi 1186. non vero 1194. ut ibidem diximus. Et p. 406. pro anno mundi 953. juxta Ebraïcam supputationem scribe Christi 1193.

Emendationes Prologorum Trogi Pompeii ab eruditissimo & amicissimo viro Abbate de Longuerue, ex variis lectionibus codicum trium Romanorum quas ipsi ex Italia transmisimus, necnon duorum Colbertinorum concinnatas, ad calcem Diarii reposuimus. Usus ipse est editione Tanaquilli Fabri mirè fœdata & conspurcata, ut vix uspiam quid sanum occurrat; & castigatis erroribus propemodum infinitis, ad sanam emaculatamque prologorum editionem adornandam viam paravit. Jam diu Prologis Trogi castigandis incubuerat Bongarsius, qui primus eosdem in lucem protulit anno 1581. ut habet ipse in epistola ad Franciscum Rosæum ibidem cusa. *Reliqui erant*, ait, *in Pompeii historias Prologi, Latinè, arbitror numquam editi: e quibus stercoris plus exhausi, quam olim ex Augiæ cloacis Hercules ipse: Sed ita contaminata erant omnia, & fœdè conspurcata, ut cæteris historicis, tamquam auxiliaribus copiis inter medios hostes destitutus, coactus tandem sim, victus, manum dare.* Ad calcem tamen editi, ejusdem Bongarsii atque Francisci Modii notæ quædam exstant, queis prologorum pauca loca conjecturis resarciuntur, & sane quædam sat feliciter; alia inauspicatò, ita tamen ut multo plura quasi deplorata, intacta prætermittantur; sicque erudito viro totum restaurandi provincia devoluta: quod is na-

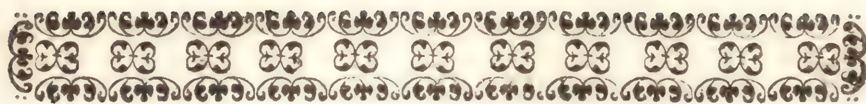
viter exſequutus eſt. Obſervatum porro velim nos in Bongarſianis notis ad Prologum libri 7. conjecturæ ejuſdem ſuffragari, qua *Illyriorum & Pœonum*, vult legi, ubi mſſ. quidam Pœnum, alii Pœnorum habebant, & ad Prologum libri 8. e re pro *electo Aryba*, conjectatur legendum *ejecto*.

Unum ſupereſt, ut videlicet, in grati animi obſequium, viros commemoremus, quorum gratia, patrocinio, opera uſi, negotium hoc litterarium in Italia geſſimus. Iis cum dignitate tum beneficiis præit, ſummus Pontifex CLEMENS XI. qui antequam ad ſupremum rerum apicem, omnium votis ac calculis, deveniret; ſtudiis ſemper noſtris favit; noſque gratia ſua, xeniis, aditu etiam, quod grave dictu eſt, exornavit. Demumque ſupremus Eccleſiæ Antiſtes creatus, pari nos ſemper dignatione ac benevolentia proſequutus eſt. Secundùm illum ſummas habemus gratias Eminent. Cardinalibus NORISIO & FERRARIO litterariæ rei cultoribus. Nec tacendus MAGLIABECCHIUS vir toto orbe clariſſimus, cujus officiorum haud infrequens in Diario mentio. Pariterque SALVINIUS litterarum maxime Græcarum peritia celebris, qui nobis ad nutum operam dedit. DUCCIUS itidem cui jam Laurentianæ Bibliothecæ cura demandata, is nobis ſemper adfuit, & ad votum in Gazam illam aditum munivit. Neque prætermittendus D. GUILLELMUS LA PARRE, jam Congregationis noſtræ Procurator Generalis, qui ad nutum ſemper Monumentorum ſchemata, ac notitias quæ uſu venerunt ſuppeditavit; pergitque in dies ſtudiis obſequi noſtris. His porro, Erudite lector, fruere, & lucubrationibus noſtris fave.

p. 450. Dum hanc Præfationem clauderem, accessit sæpius laudati in Diarii decursu Justi Julii Fontanini notitia quædam de sepulcro, quod nuper primo a porta Majori lapide deprehensum est; eam hic addere visum. Quo loco detecta urna fuit, eruta sunt numismata non pauca, Valeriani, Maxentii & Constantini; unde firmatur opinio aliis fulta signis & conjecturis, videlicet aut Constantini ævo, aut post Constantinum confectam urnam fuisse: in qua scilicet labentis sculptoriæ artis notam fabrile opus præfert. Proxime urnam jacebat sequens inscriptio:

IN HOC SEPVLCRO CONDITA
MAXIMILLA JACET CVJVS
MEMORIA DULCIS VT MANEAT
DIV FELIX KARAE COIVGI (sic)
FECIT SVAE.

INDEX CAPITUM DIARII ITALICI.

CAPUT I. *Causa profectùs in Italiam. Templum Viennæ tegulis auratis. Pyramidale sepulcrum ibidem. Cryptæ S. Trophimi proximè Arelatem. Campi Elysii Arelatenses. Antiquitates Nemausenses, Dodecatheum, Domus quadra, Arenæ &c. Pons Vardi. Cœnobium S. Victoris Massiliensis. Insula Lerinensis,* pag. 1

CAPUT II. *Bibliotheca Ambrosiana Mediolanensis, ejusque codices varii. Musæum Comitis Mediobarbi & Septalæ. Ecclesia S. Ambrosii. Sepulcrum Pagani de Petra-Santa. Columnæ inversæ in Ecclesia S. Laurentii: Porticus antiqua. Ecclesia Servitarum. Crucis a S. Barnaba defixæ locus. Inscriptio Ludovici XII. Alia Gastonis Foxii. S. Apolloniæ Caput. Lusiniana virgo erudita. Bibliotheca D. Belcreddii Ticinensis. De reliquiis S. Augustini, Ticini, ut quidam æstimant, repertis,* pag. 10

CAPUT III. *Profectio Mutinam. Bibliotheca Ducis Mutinensis. Fontes Mutinenses. Monasterium Padolironense & ejus Bibliotheca. Iter Venetias. Musæum Grimanum. Inscriptio elegans restituta. Bibliotheca S. Marci. Inscriptio altera restituta. Bibliotheca Archiepiscopi Græcorum. Item SS. Joannis & Pauli,* pag. 30

CAPUT IV. *De S. Marci platea & Ecclesia. Columnæ. Aquæductus Michaëlis Imperatoris. Cimeliarchium S. Marci. Gemmæ, Inscriptiones binæ. De Evangelio S. Marci,*

ō

gnoti rudera. Templum Concordiæ. De multis ad Arcum Severi effossis erutisque. De templis S. Martinæ & S. Hadriani. Templum Antoni ni & Faustinæ & arcus Fabiani. Templum Remi & Romuli. Ichnographia Urbis ibidem eruta. Templum Pacis. Ecclesia S. Mariæ Novæ. De quibusdam proximè erutis. Turris Chartularia in arcu Titi. Horti Farnesiani. De majori Palatii Augustorum ostio. Caput Jovis Capitolini. Anaglypha Amazonum. Hercules Lysippi. De Circo Maximo. Statua Colossalis Apollinis ænea in Palatino. Lacus & anaglyphum Curtii. Templum Julii Cæsaris ubi situm. De Faustulo pastore & de Lupercali. De Janis. De Cloacis. Templum Vestæ. Ecclesia Armenorum. Statua Julii Cæsaris detecta, p. 169

CAP. XIV. *DIES SEPTIMA. Mons Magnanopoli dictus. Sirenum schema in villa Aldobrandina. De equis in Montecaballo. Romæ statua sedens ubi detecta. Apollo alatus. Bacchica simulacra. Ingens vis ossium in subterraneo fornice. Vetus Capitolium. Templum Quirini. Schemata Bacchica alia. Solum Urbis colluvie & ruinis mutatum. Templum Dei Silvani. Thesauri educti historia. Mithræ templum, sive adytum in valle Viminalis. Ejusdem simulacra & schemata leonino capite. Symbola Mithræ. De initiationibus ejusdem. Sepulcrum & epitaphium Lucii, qui Asidis Mithræ sacerdotis filius erat. Aræ sepulcrales. Epitaphium Myrtalæ. Mulctæ violantibus sepulcra irrogatæ. Thermæ Novatianæ. S. Laurentius in Panisperna, quare* in Formonso *dictus. Thermæ Olympiadis. Simulacrum Martis. Statuæ erutæ. Ecclesia S. Salvatoris in Tellure. Palladium forum. Forum Nervæ*, p. 189

CAP. XV. *DIES OCTAVA. Thermæ Diocletiani. Ecclesia B. Mariæ de Angelis. Philosophorum capita marmorea eruta. Horti Perretini. Aggeres Tarquinii: Castrum aquæ. Horti Strozziani. Meleager effossus & alia educta. Ecclesiæ S. Agnetis & S. Constantiæ; Cœmeterium. Ecclesia S. Nicomedis. Subterraneum singulare. Ædes Barberinæ & Bibliotheca ibidem. DIES NONA Cœnobium S. Basilii. Codicum ejus Græco-*

rum perampla nota. Villa Ludovisia. Anaglyphum singulare. De templo & statua Veneris Sallustiæ, p. 206

CAP. XVI. *DECIMA DIES. Villa Burghesia, ejusque ornamenta. Dei Æluri schema. Cœnobium Minimorum S. Trinitatis. Epitaphium Antonii Mureti. Danielis Volaterrani historia quædam. Horti Medicéi. Caput Jovis Capitolini ibidem &c. UNDECIMA DIES. Collegium de Propaganda fide. Naumachia Domitiani, & Odeum ejusdem. Ecclesia S. Mariæ de Populo. Horti ejusdem Cœnobii. Villa Justinianea. Monumenta ex Tiberi eruta. Propugnacula a Sixto IV. structa. Foramina in antiquis ædificiis unde. Mausoleum Augusti ejusque Naumachia*, p. 225

CAP. XVII. *DUODECIMA DIES. De ecclesia S. Laurentii in Lucina. Horologium Solare. Forma aquæ Virginis. Obeliscus detectus. Arcus Portugalliæ historia. Ædes & Bibliotheca Chiggia. Insignis Dionysii Halycarnassei codex aliique. Cardinalis Imperialis bibliotheca. De ecclesia S. Mariæ in via lata insignia quædam. De arcu Novo. Anaglypha ad ædes Columnenses educta. Musæum D. Livii Odescalchi. Gemma mirabilis Alexandrum & Olympiadem referens. Antonii & Cleopatræ schema in altera gemma insigni. DIES DECIMA TERTIA. Ædes Burghesianæ. De cœnobio S. Mariæ in campo Martio. De monte Citorio, quare sic vocitatus. De porticu Antonini. Cœnobium, ecclesia & bibliotheca S. Mariæ in Minerva. Nili & Tiberis statuæ ubi repertæ. Insignia quædam effossa sub ecclesia S. Stephani de Cacco. De Pantheone singularia quædam*, p. 234

CAP. XVIII. *DIES DECIMA QUARTA. Cœnobium S. Augustini. Via publica & columnæ grandes prope S. Ludovicum detectæ. Pasquinus ubi positus olim. Vis ingens monumentorum in ædibus Justinianæis. Labra immanis amplitudinis in thermis Neronianis. Alia earumdem ornamenta insignia. Plateæ Navonæ unde nomen. DIES DECIMA QUINTA, Statuæ colossales ad S. Salvatorem in Lauro effossæ. Sagittæ æneæ antiquæ. De ecclesia Nova. Cancella-*

riæ ædes, bibliotheca Ottobonæa ibidem. De Pompeii statua eruta. Ædes Maximorum. De exortu typographiæ Romæ. De prima Institutionum Lactantii editione. Ædes Farnesianæ : ornamenta earum unde educta, p. 249

CAP. XIX. *DIES DECIMA SEXTA. De columna & foro Trajani nova quædam. Germana ejusdem columnæ inscriptio. Peristylium interius fori Trajani. Monumenta antiqua recens eruta. Sepulcrum familiæ Cæsenniæ singulare. De Templo boni Eventûs. De thermis Agrippæ & de hypocaustis subterraneis. De circo Flaminio. Castor & Pollux cum equis ubi reperti. De porticu Octaviæ. DIES DECIMA SEPTIMA. Semo Sancus. Singularia effossa ad portam Portuensem. Ecclesia S. Mariæ Transtiberinæ. Epitaphium Quodvultdei effossum. Labrum insigne. DIES DECIMA OCTAVA. Jani aræ frequentes ad portam Aureliam. Insignia epitaphia ibidem*, p. 258

CAP. XX. *DIES XIX. & XX. Moles Hadrianea. De septem mundi mirabilibus commutatis. Inscriptio in domo Raphaëlis Fabretti restituta. De Vaticani nominis origine. Mausoleum Reginæ cujusdam insigne. Bibliotheca Vaticana. De Bibliis antiquis ejusdem. De codice Virgilii, olim S. Dionysii in Francia. Statuæ Pontificiæ elegantes. De variis Urbis descriptionibus, & de ratione conficiendæ accuratioris. Anonymi opusculum de Mirabilibus Romæ, & notæ quædam*, p. 272

CAP. XXI. *Iter Neapolim. Ginettorum monumenta Velitris. Bibliotheca Olivetanorum Neapoli. Musæum Eminentissimi Cardinalis Cantelmi. Bibliotheca D. Valletæ. Vesuvius mons. Bibliotheca S. Joannis de Carbonaria. Codex Evangeliorum in Charta purpurea aureo charactere. Dioscoridis exemplar vetustissimum. Urna Sanfeliciorum. Inscriptio Græca restituta. Spelæum Canis. Sulphuraria. De monte Novo. Bibliotheca S. Severini*, p. 301

CAP. XXII. *De Capua veteri ejusque amphitheatro. Monasterium Casini montis. Bibliotheca ibidem. Vestium Monachalium veterum schemata. Archivum insigne. De prærogativis Casinensis Abbatis, creandi nobiles, cogendi exercitûs &c.* p. 321

CAP. XXIII. *De Albano castro, & de veteris Albæ situ. De Monasterio Cryptæ Ferratæ. Bibliotheca ibidem. Inscriptio eruta. De ossuariis. De Tibure. Monasterium Sublacense. De Lacu Anienis & de aliis e vicino positis. Aliud Monasterium ad Vicum Varronis situm. Insignis Romanorum aquæductus*, p. 333

CAPUT XXIV. (malè XXIII.) *Profectus Senas. Terræ motus ingens. De Ecclesia Cathedrali Senensi, ejusque ornamentis. Epitaphia multa ibi. De antiqua Senensi Bibliotheca. Observantur quædam eamdem urbem spectantia. De nomine Senarum. Codex S. Joannis Chrysostomi autographus, ut putant. Archivum Nosocomii. De restitutis Senæ litteris & pictoria arte*, p. 341

CAPUT XXV. *Bibliotheca in Palatio magni Ducis. Inscriptiones in domo D. Bonarotæ. Monasterium & bibliotheca Camaldulensium. Bibliotheca insignis S. Laurentii. Gaza Medicea. Numismata, Lapilli sculpti & inscriptiones ibidem. Musæum Gaddii. Monasterium & bibliotheca Annuntiatæ. Villa Strozziorum & inscriptiones ibidem. Ædes Ricardi & inscriptiones. Bibliotheca B. M. Florentinæ & catalogus codicum*, p. 352

CAPUT XXVI. *Urbs Veiorum. Inscriptiones quædam Interamnæ. De aquæductu Spoleti. De Monte Luci. Monumenta Hispellatum. De Portiuncula. Perusiæ observata quædam. De lacu Trasimeno. Saxa loquentia Arretii. Adventus Florentiam secundò. Inscriptio insignissima ad natalem Augusti, Tiberii & Liviæ spectans. Inscriptiones aliæ elegantes. Instrumenta fabrorum & ferrariorum veterum. Bibliotheca Fesulana Canonicorum Regularium. Statuæ singulares in ædibus Nicolinis. Zenobia laureata ibidem*, p. 376

CAP. XXVII. *Pisæ. De Magno Hetruriæ duce. De ecclesia Græcorum Liburni. Thermæ Pisanæ. Iter Bononiam. De Esdræ autographo, ut putatur, in ecclesia Dominicanorum. D. Thomæ Aquinatis icon & inscriptio ibidem. Insignis Avicennæ codex. De turribus propendentibus. De Monasteriis Bononiæ. Musæum R. P. Mindi. Bibliotheca S. Salvatoris Bo-*

noniæ. Codices Bibliorum Ebraïcorum. Insignissimus Lactantii codex. p. 395

CAP. XXVIII. *Venetiæ secundò. Inscriptio Corcyréa nobilissima. De ludis in festis Bacchi adhibitis. Numisma Aristomenis in Corcyra Archontis. Aliæ inscriptiones. Bibliotheca codicum Græcorum Justinianæa Venetiis. Patavium secundò. De Comneno Pappadopoli Græcæ linguæ doctore. Verona. Antiqua monumenta ibidem. Inscriptio Plinii suspecta. Musæum Moscardi. Inscriptio Græca. De securibus lapidéis Barbarorum. Historia memorabilis detecti Barbarorum sepulcri. S. Zenonis Ecclesia Benedictinorum. Musæum R. P. Catanei. Theatrum Parmense. Musæum Parmensium ducum. Cimeliarchium Vercellense. De codice Evangeliorum S. Eusebio, ut quidem ferunt, interprete & amanuense. Vestis B. Virginis S. Helenæ manu confecta. Reditus.* p. 411

Explicit Index Capitum.

APPROBATIO

APPROBATION.

J'A y lû pour Monſeigneur le Chancelier un Manuſcrit, ſous le titre de *Diarium Italicum, ſive Notitiæ ſingulares veterum Monumentorum, Bibliothecarum, Muſæorum, &c. in Itinerario Italico collectæ.* Ce jourd'huy, treiziéme jour de Septembre mil ſept cens deux. Signé,

COUSIN.

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE; à nos amez & feaux Conſeillers, les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maîtres des Requeſtes ordinaires de noſtre Hoſtel, Grand Conſeil, Prevoſt de Paris, Baillifs, Senéchaux, leurs Lieutenans Civils, & autres nos Juſticiers qu'il appartiendra, SALUT. Le Sieur JEAN ANISSON, l'un de nos Imprimeurs ordinaires, & Directeur de noſtre Imprimerie Royale; Nous ayant fait ſupplier de luy accorder nos Lettres de Privilege pour un Ouvrage du Pere D. Bernard de Montfaucon, Religieux Benedictin, de la Congregation de ſaint Maur, qu'il veut donner au Public, ſous le titre de *Diarium Italicum, ſive Notitiæ ſingulares veterum Monumentorum, Bibliothecarum, Muſæorum, &c. in Itinerario Italico collectæ*, Nous luy avons permis & accordé, permettons & accordons par ces Preſentes,

d'imprimer ou faire imprimer ledit Livre par tel Imprimeur ou Libraire qu'il voudra choisir, en telle forme, marge, caractere, & autant de fois que bon luy semblera, pendant le temps de dix années consecutives, à compter du jour de la date des Presentes, & de le vendre, ou faire vendre & distribuer par tout le Royaume; faisant deffenses à tous Libraires, Imprimeurs & autres, d'imprimer, faire imprimer, vendre & distribuer ledit Livre, sous quelque pretexte que ce soit, mesme d'impression étrangere & autrement, sans le consentement de l'Exposant ou de ses Ayans-cause, sur peine de confiscation des Exemplaires contrefaits, de quinze cens livres d'amende contre chacun des contrevenans, applicable un tiers à Nous, un tiers à l'Hostel-Dieu de Paris, l'autre tiers audit Exposant, & de tous dépens, dommages & interests : à la charge d'en mettre, avant de l'exposer en vente, deux Exemplaires en nostre Bibliotheque publique, un autre dans le cabinet des Livres de nostre Chasteau du Louvre, & un en celle de nostre tres cher & feal Chevalier Chancelier de France le Sieur Phelyppeaux, Comte de Pontchartrain, Commandeur de nos Ordres; de faire imprimer ledit Livre dans nostre Royaume, & non ailleurs en beau caractere & papier, suivant ce qui est porté par les Reglemens des années 1618. & 1686. & de faire enregistrer les Presentes és Registres de la Communauté des Libraires de nostre bonne Ville de Paris, le tout à peine de nullité d'icelles : Du contenu desquelles Nous vous mandons & enjoignons de faire joüir l'Exposant, ou ses Ayans-cause, pleinement & paisiblement, cessant & faisant cesser tous troubles & empeschemens contraires. Voulons que la copie desdites Presentes qui sera imprimée au commencement ou à la fin dudit Livre, soit tenuë pour deuëment signifiée, & qu'aux copies collationnées par l'un de nos amez & feaux Conseillers & Secretaires foy soit ajoustée comme à l'Original : Commandons au premier nostre Huissier ou Sergent, de faire pour l'execution des Presentes toutes Significations, Deffenses, Saisies, & autres Actes requis & necessaires, sans autre demander permission, & nonobstant Clameur de Haro, Chartre Normande, & Lettres à ce contraires : Car tel est nostre plaisir.

ſcribi diplomatibus hactenus incertum fuit : liquet porro iſtud de quo agimus inter prima iſtiuſmodi accenſendum eſſe.

CAPUT V.

Bibliotheca Juſtinianæa. Biblia Coptica. Muſæum Tarviſianum, ubi icones marmoreæ, Anaglypha, gladius antiquus æneâ laminâ, ſigillum M. Aurelii & L. Veri, &c. inſcriptiones, codices manuſcripti.

DECIMA-NONA Auguſti Procuratorem Julium Juſtinianum, τὸν μακαρείτην adimus, pium & doctum ſenem, multis reipublicæ muneribus perfunctum, quem penes codices manuſcripti Græci, quot nuſquam in Urbe exceptâ unâ S. Marci Bibliothecâ. Ibi in codicem Græcum incidi, in quo, epochæ more, anni notantur à fundatione Templi S. Sophiæ; novum calculi genus. In alio exſtat Timothei cujuſdam de hæreſibus opus. Adeſt quoque commentarius Athanaſii in Pſalmos: cujus ſcriptor vel Athanaſium ementitur, vel alius ὁμώνυμος eſt. Titulus. Βίβλος τοῦ προφητάνακτος Δαβίδ, καὶ θείου ὑμνογράφου. *Liber Prophetæ Regis, ac divini Hymnorum ſcriptoris Davidis.* Poſt hæc, ἐξήγησις τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου. *Expoſitio ſancti patris noſtri Athanaſii.* Idem Commentarius eſt atque ille de quo in Ambroſiana ſupra. Aderat in muſæo clariſſ. Patritii numiſmatum antiquorum feſtiva copia, quæ ſingulatim inſpicere non vacavit per otium.

Narratu quorumdam acceperam adeſſe codices manuſcriptos in Monaſterio S. Georgii noſtrorum Caſſinenſium, quos ut conveni, vix à limine Bibliothecam ſalutare conceſſum. Poſtremis iſtis otii Venetiani diebus, cum in bibliopolio quodam Biblia Coptica manuſcripta quinque tomis offendiſſem, parvo ipſa ære coëmi. In iis Pentateuchus, Daniel qui rarus occurrit hac lingua, novum Teſtamentum totum cum Apocalypſi, quæ haud frequens eſt : reliqua deſunt.

Quando ſemel muſæa recenſere aggreſſi ſumus, Tarviſianum quod paucis Venetianis concedit, etſi frequentari à nobis anno ſolùm 1701. ceperit, huc reponere viſum. Hujus nobis pro voto viſendi copiam fecit vir nobilis & doctus Bernardus Tarviſia-

nus ex præclata & nemini non nota Tarvisianorum familia. Comparent icones marmoreæ, cum integræ tum mediæ, quarum quædam perraræ, v. g. Marciana soror Trajani, Salonini caput cum humeris, aliæque non paucæ. In anaglypho quodam Epicurus ante larvam sedens conspicitur contemplantis more. In alio mulier, quæ globum sinistra tenens, dexteram aræ ardenti imponit, ibi inscriptio sequens legitur:

ΘΑΛΛΟΥΣΑ ΚΑΛΛΙΒΙΟΥ.

Id est: *Thallusa Callibii*, quo symbolo quid notetur haud facile auguramur.

In alio anaglypho mulier pomum aut quid simile puero tradit, inscribiturque.

ΖΩΣΙΜΟΣ
ΖΩΙΛΟΥ
ΜΙΛΗΣΙΟΣ.

Id est: *Zosimus Zoili filius Milesius.* Videturque pueri nomen esse.

Singularius est aliud in quo vir nudus athleta equum manu tenet, pedibusque stat, cum hac inscriptione,

ΩΣ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΟΝΤΟΣ.

Id est: *Utpote qui victoriam retulerit.* Factum scilicet in honorem hujusce athletæ, qui in ludo equestri vicerat.

Inter cætera gladius exhibetur ænea lamina atque acie, quæ ferri aciem ac duritiem æmulatur. Ære ut ferro usos antiquos non uno comprobatur exemplo: nam haud diu in portu Tiberino, dum maceries quasdam diruerent, inciderunt in clavos æneos durissima temperatura: quorum unus penes me est. Nihil apud Homerum frequentius quam arma & cuspides æneæ. Sic Odyss. α.

Εἵλετο δ' ἄλκιμον ἔγχος ἀκαχμένον ὀξέϊ χαλκῷ
βριθὺ, μέγα, στιβαρὸν, τῷ δάμνησι στίχας ἀνδρῶν.

Id est: *Accepit autem validam hastam munitam acuto ære*
gravem, ingentem, fortem, quà domat ordines virorum.

Non ignoro multos esse qui æs hîc pro ferro usurpatum autument, nec ipsis repugnare animus est; at tamen si fides Hesiodo, fuit cùm ex ære arma cuderentur.

τοῦ Καρδινάλεως Παύλου τοῦ τρίτου μεγίστου ἀρχιερέως ἀνεψιοῦ, καὶ Γ'λάρμου Συρλήτου τοῦ Καρδινάλεως ἐπιμελουμένου τῆς πολιτείας ὅλης τῆς μοναχικῆς, &c.

i. *Decimâ septimâ mensis Boedromionis*, id est, *Martii juxta Græcos hodiernos*, *ab Incarnatione D. N. Jesu Christi 1577. cum immaculata Dei Mater in sacrario adhuc consisteret, in sexta noctis custodia, fulmen e cœlo decidit in sacram turrem, seu, ut vocare solent, in campanile, ac contrivit dissipavitque tecti partem, ac murorum priscæ Ecclesiæ, quam deiferi & ter beati patres nostri Nilus & Bartholomæus exstruxerant. Deinde autem in sacrarium penetravit, quod honoris ac decoris causa erga Deum omnipotentem, atque purissimam ejus matrem totum ornamentis splendebat: & multa quidem ornamenta labefactavit, sed incorruptum Christi corpus, & sanctissimæ Virginis Deiparæ (imaginem) pertingere non ausum est.*

Anno ab ortu Domini 1581. Septembris 14. imperante Romæ sanctissimo Pont. Pio V. (sic) *Præfecto Monastrii Cryptæ Ferratæ, Alexandro Farnesio Card. Pauli III. summi Pontificis nepote, ac Guillelmo Sirleto Card. totam Monasticam S. Basilii disciplinam curante &c.* Hinc sequebantur nomina multa. Reliqua ad finem usque, ubi de restauratione Ecclesiæ agebatur; de industria deleta sunt. Ecclesia porro paulatim restaurata, ad hodiernam formam & elegantiam deducta est. Notes velim in codice mendum haberi, cum Pii V. tempore restituta fertur ecclesia anno 1581. Nam Pius V. anno 1572. obiit. Anno autem 1581. sedebat Gregorius XIII.

Synaxarium porro cui hæc præfiguntur, cujusque apographum a D. Joanne Guillotio Congregationis nostræ Monacho descriptum, penes me habeo, ad usum Monasterii concinnatum, ritus complectitur atque cæremonias, in festivitatibus Sanctorum Græco more usurpatas; neque ita multum discrepat ab aliis Græcorum Monachorum Synaxariis quæ in bibliothecis variis comparent. In reliquis Monasterii codicibus, qui olim longe majore numero fuêre, hæc annotavi.

In codice XI. sæculi membranaceo. *Joannis Chrysostomi* εἰς τὸν πειρασμὸν *in tentationem*, cujus init. Ἥλιος μὲν ὑπὲρ γῆς παρακύψας. Ejusdem εἰς τὴν παρείσβασιν τῶν νηστειῶν, καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἀδὰμ, τῇ κυριακῇ τῆς τυρινῆς id est, *in ingressum jejuniorum, & in expulsionem Adæ, Dominica Tyrinæ*, id est, qua licet

caseo vesci. Ea scilicet Dominica quæ postrema ante Quadragesimam apud Græcos est, solebat hæc Chrysostomi homilia in Ecclesia legi. Init. πρόκειται ἡμῖν, ἀγαπητοὶ, τράπεζα. Ejusdem in Annuntiationem. Init. Ἀδελφοὶ βασιλικῶν μυστηρίων, &c.

In alio codice x. sæculi membran. Ascetica varia, in fine alia manu legitur nota sequens. ἔτους ϛφϟβ ἰνδ. ζ Μαΐου μηνὸς κθ. ἡμέρα γ ὥρα γ. ἐσέβη ὁ Δοὺξ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐπόρθησεν αὐτήν. hoc est, *Anno mundi 6592. id est Christi 1084. indictione VII. mensis Maii 29. feria tertia, hora tertia, ingressus Dux Romam, ipsam depopulatus est.* Agitur hîc de expeditione Roberti Guiscardi qui ingressus Romam, Gregorium VII. Papam eduxit ex carcere, Henricum Imperatorem expulit, Urbem in defectionis pœnam vastavit & incendit. Quæ Monachus iste, quo tempore gesta sunt, ad calcem codicis consignavit: nam manus sæculum XI. præfert.

Codex alius membranaceus perantiquus, in quo *Isidori Pelusiotæ* epistolæ num. 1600. Ad calcem hæc leguntur: Μνήσθητι κύριε Ἰησοῦ τῷ γράψαντι Παύλῳ, (sic) χαριζόμενος αὐτῷ ὑπομονὴν καὶ ταπείνωσιν, δι' ὧν τῷ σῷ ἐλέει σωτηρίας δυνήσεται, εὐχαῖς τῷ ἐπιτρέψαντι πατρὶ κυρίῳ Νείλῳ, καὶ τοῖς ἀναγνῶναι μέλλουσιν ἐν τῇδε τῇ θεοπνεύστῳ βίβλῳ ἀμήν. ἥτις πεπλήρωται ἐν ϛυϟδ ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ κζ. ϛ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα. hoc est, *Memento Domine Jesu, Pauli qui hæc scripsit, & largire ipsi patientiam & humilitatem, quibus, misericordiâ tuâ interveniente, salutem consequi valeat, precibus Patris domini Nili, qui hæc scribere jussit, & eorum qui hunc librum afflante numine scriptum lecturi sunt, amen. Is absolutus fuit anno 6494. mundi, id est, Christi 986. mensis Novembris 27. feriâ hebdomadæ sexta.* Sub ipsis igitur Monasterii primordiis codex, jussu Nili fundatoris, exaratus est. Nullum vidi Isidori Pelusiotæ codicem tantâ præstantia & vetustate; cujus tamen, ut æstimo, in Isidori editis usus fuit nullus.

Codex alius membranaceus antiquus operum S. *Maximi*, in cujus item fine, hæc scribæ manu adduntur. ἔτει ͵ϛφ ἰνδ. ε Λουκᾶς ἡγούμενος μονῆς τῆς λεγομένης τοῦ ἁγίου πατρὸς Ζαχαρίου εἰς τὸ Μερκούριον, μηνὶ Νοεμβρίῳ εἰκάδι χρόνῳ δεκαμηνιαίῳ κεκοίμηται, ἡμέρα σαββάτου, καὶ κέχωσται ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου ἐν τῷ λεγομένῳ Βαλλεκουκίῳ σὺν Βαρνάβᾳ τῷ ἡγουμένῳ, καὶ Νεοφύτῳ τῷ καλλιγράφῳ, καὶ Θεογνώστῳ τῷ πολυμαθεῖ, καὶ Ναυκρατίῳ, καὶ Ἀνδρέᾳ, καὶ Μερκουρίῳ, τοῖς ἀδελφοῖς, ὁ λεχθεὶς καὶ τὴν βίβλον ἔγραψε ταύτην, id est, *Anno mundi 6500. scilicet Christi 992. indictione quintâ, Lucas præfectus*

Monasterii

DONNE' à Fontainebleau, le premier jour d'Octobre, l'an de grace mil ſept cens deux, & de noſtre Regne le ſoixantiéme. *Par le Roy en ſon Conſeil*, LECOMTE.

Regiſtré ſur le Livre de la Communauté des Libraires & Imprimeurs, conformément aux Reglemens. A Paris, le ſixiéme jour d'Octobre mil ſept cens deux.

P. TRABOUILLET, *Syndic.*

Errata & observationes quædam.

IN Præfat. *p.* 1. *l.* 14. *lege.* Ponderatis rebus. *Ibid. p.* 5. *l.* 21. in sordibus, *l.* 24. a proposito.

In Diario. P. 2. *l.* 27. vigesima septima. *P.* 28. *l.* 21. Theodoricum. *P.* 56. *l.* 10. nos demerendi. *P.* 109. *in inscriptione*, *lege* LICTORI. *P.* 131. *l.* 17. Jesu. *P.* 146. *l. penult.* conjectabam. *P.* 148. *l. ult.* anno Christi 10. *P.* 149. *l.* 27. videtur. *P.* 158. *l.* 22. is ipse esse. *P.* 266. *lin. penult.* ABASCANTO. *P.* 268. *l.* 20. *lege* SEMONI. *P.* 277. *l.* 4. Alexandri VIII. *Ibid. l.* 27. *lege* 1295. *P.* 279. *l.* 1. quæ. *P.* 302. *l.* 3. pessum abeat. *P.* 323. *l.* 20. Diaconus, *lege* Presbyter. *P.* 348. *l.* 30. publicorum. *P.* 362. *l.* 22. Christi 1332. *P.* 463. *l.* 17. mancus, *P.* 465. *l.* 30. & Asiani Bactros.

Diximus codices mss. Demonstrationis Evangelicæ Eusebii perraros esse: quod sane verum. Sed observandum est ex iis qui pauci numero supersunt, unum esse Regium membranaceum antiquum, ex quo alii omnes exscripti, ut inde liquidum est; quod cum Regius sit initio mutilus, alii omnes perinde mutili ab eadem voce incipiunt.

P. 310. Πινδάρῳ μὲν τῷ σοφῷ πρὸς λύραν. Hæc sunt Commentaria Eustathii in Dionysium Periegetem, quibus præmittebantur nonnulla quæ avulsa sunt.

DIARIUM ITALICUM.

Caput Primum.

Causa profectûs in Italiam. Templum Viennæ tegulis auratis. Pyramidale sepulcrum ibidem. Cryptæ S. Trophimi proxime Arelatem. Campi Elysii Arelatenses. Antiquitates Nemausenses, Dodecatheum, Domus quadra, Arenæ, &c. Pons Vardi. Cœnobium S. Victoris Massiliensis. Insula Lerinensis.

Ost peractam S. Athanasii editionem, quia ex usu frequenti animadverteram nonnisi lustratis Italiæ Bibliothecis postremam posse Græcis Patribus manum admoveri, accedente Præfectorum Congregationis nostræ concessu, cum D. Paulo Brioys studiorum socio eò destinamus cursum. Accisis quippe Græcorum rebus, in primisque post excidium Constantinopolitanum, plerique omnes litterarum cultores Græci cum ampla codicum supellectile in Italiam se proripuerunt. Etsi porro nobis princeps isthæc fuerit migrationis causa, ut ope manuscriptorum, SS. Patrum anecdota eruere possemus, & sarcire si quid peccatum in

priſcis editis eſt; religio tamen fuiſſet ab aliis abſtinere. Enimverò ut cordi erat pro viribus litteratorum inſervire commodis; ita quidquid ad litteras promovendas occurrit Græcè, Latinè, ſicubi licitum fuit, exſcripſimus.

Neque vero me fefellit ſpes bene gerendæ rei; imo exitu meliore quam ſperabam, præterque opinionem multorum, in ſatis amplam meſſem injecimus falcem; nam & Græcorum Patrum bene multa anecdota e ſitu atque tenebris vindicavimus, quorum magna pars pretioſa, nec parvi ad rem litterariam Eccleſiaſticam uſûs. Ad hæc autem, alia antiquitatis monumenta magno numero cùm ex Bibliothecis atque Muſæis, tum ex marmoribus eruimus, chronica, hiſtorias, diplomata utrâque linguâ, Bibliothecarum notas, mſſ. ſcilicet, inſcriptiones, Abraxeas figuras, & alia id genus quæ pariter publico deſtinantur uſui.

In hoc autem primo Monumentorum Tomo hoc ritu procedimus. A tritis & vulgatis, quæ paſſim in Itinerariis feruntur, prorſus abſtinemus: nec niſi ignota, aut ſecus quam exſtant obſervata, aut quæ carptim recenſita ſunt commemoramus. Ex Muſæis atque Bibliothecis ea ſolùm adferimus, quæ Diarii hujuſce ratio capere valeat; alia mittimus in ſequentes Tomos. Inſcriptiones ſi quæ obviæ & conſpicuæ peregrinantibus occurrunt, aut ad ſeriem narrationis ſpectant, illas dumtaxat in Diario exaramus, quando ſcilicet aut anecdotæ, aut cum mendis inſignibus cuſæ ſunt: reliquas ſuo loco. Hæc monitum Lectorem volui.

ANno igitur 1698. 18. Maïi cum D. Paulo Brioys, Congregationis noſtræ Monacho, itineris ac ſtudiorum ſocio, Lugdunum proficiſcimur; hinc vigeſima ejuſdem menſis Viennam petimus, ſiſtimuſque nonnihil ſpectandis Urbis monumentis; in queis duo libet commemorare, quia eximiæ ſingularitatis ſunt. Viſitur lapis inſculptus hiſce.

DD. FLAMINICA VIENNAE
TEGULAS AENEAS AURATAS
CUM CARPUSCULIS ET
VESTITURIS BASIUM ET SIGNA
CASTORIS ET POLLUCIS CUM EQUIS
ET SIGNA HERCULIS ET MERCURI.
D. S. D. *de ſuo dedit.*

Primæ litteræ DD. vel nomen matronæ tantum munus offerentis indicant, vel, *Domui divinæ. Flaminica*, id est, Flaminis uxor, cui non licebat facere divortium: de qua Pompeius Festus: *Flameo vestimento Flaminica utebatur, id est, dialis uxor, cui telum fulminis eodem erat colore.* Notatu dignæ illæ tegulæ æneæ auratæ, quæ Flaminicæ munificentiam commendant. *Carpusculis*, forte significantur capitellorum ornamenta, insculpta nonnumquam fructibus, Græcè, καρπὸς, *fructus*, unde fortasse *Carpusculum.* Indicatur ergo tam capitella, quam bases laminis æneis auratis fuisse vestitas. *Vide Reines. num. 85. & 160.*

Haud procul fluminis ora, mausoleum est qua forma nusquam aliàs vidi. Quatuor pilis quibus hærent columnæ Hetrusco ordine, media solum parte prominentes, decussatus fornix sustentatur, altitudine pedum plus minus octodecim, fastigiatus pyramide pedum plus triginta. In fornicis medio exstat lapis oblongus ad humani corporis staturam, cui fortasse impositi cineres sunt.

Ab ima parte latera singula duodecim circiter pedes obtinent. Mausoleum totum quinquaginta plus minus pedibus altum lectori exhibemus.

Vigesima-tertiâ ejusdem mensis Avenionem devenimus. Hinc ad Monasterium S. Andreæ, ubi à D. Jacobo la Gorree Priore excipimur urbane. Est ibidem ad alteram scilicet fluminis oram Cartusianorum Cœnobium excitatum & pinguissimis fundis ditatum ab Innocentio VI. summo Pont. Hujus *casula* visitur in thesauro, formâ ad circinum rotunda, in cujus centro foramen est inserendo capiti, in anteriore parte crux acu depicta. Ibidem in sacello quodam ejusdem Pontificis ossa quiescunt, Sepulcrum conspicitur opere rudi.

Primâ Junii Arelatem venitur, atque à D. Ludovico Ferrerio qui cœnobio præerat, veteris amicitiæ nomine, nullis non beneficiis ornamur. Illo comite ad insigne Monasterium Montis Majoris pergimus secunda Junii. In declivi montis visuntur cryptæ subterraneæ, estque opinio istic latuisse S. Trophimum Apostolorum discipulum: monstrantur latebræ & altare, in quo sacrum fecisse, itemque locus ubi accedenti populo quasi e suggestu verbum Dei prædicasse fertur. Proximè Monasterium est antiquissima Capella S. Crucis in qua isthæc inscriptio legitur.

Noverint universi quod cùm Serenissimus Princeps Carolus Magnus Francorum Rex civitatem Arelatem, quæ ab infidelibus detinebatur, obsedisset; & ipsam vi armorum cepisset, & Saraceni in eadem existentes pro majori parte aufugissent in montana Montis-majoris, & ibidem se retraxissent, & in eadem se munissent, & idem Rex cum exercitu suo venisset pro ipsis debellandis, triumphum de ipsis obtinuisset, & de ipso gratias Deo agendo, in signum hujusmodi victoriæ præsentem ecclesiam in honorem Sanctæ Crucis dedicari fecit: & præsens Monasterium in honorem Sancti Petri Apostolorum principis dedicatum, quod ab ipsis infidelibus penitus destructum fuerat, & inhabitabile redactum, idem Rex ipsum reparavit & reædificavit, & Monachos ibidem pro serviendo Deo venire fecit, & ipsum dotavit, & plura dona eidem contulit: in quo quidem Monasterio plures de Francia ibidem debellantes sepulti sunt. Ideo fratres orate pro eis.

Quæ quidem inscriptio si cujuspiam auctoritatis esset, insignem nobis Caroli magni victoriam aperiret; at si quid hac in re usûs inest nobis, decimo tertio tantum sæculo descripta, ut ex characteris genere liquet, nullius pretii est, cum maximè veræ gestarum rerum historiæ repugnet.

Campos ut vocant Elysios ad conventum Minimorum adiimus, ibi sepulcra antiqua bene multa, & in Conventu inscriptiones spar-

ſim poſitæ, hanc ego ad malluvium deſcripſi, quæ apud Gruterum vitiata legitur.

D. M.
M. POMPEI.
PARATI.
Θ ANN. V.
M. VIIII. DXIIX.
POMP. * MΥPISMUS. * *ſic.*
FIL. DULCISSIMO.
ERGA SE PIENTISS.

Littera autem Θ ſignum mortis erat ex Perſio & Martiali, quia in nomine Θάνατος prima eſt.

Noſti mortiferum quæſtoris Caſtrice ſignum,
Eſt operæ pretium diſcere Theta novum.

Hinc ad cryptam ducimur, ubi ferunt miraculum eſſe perpetuum. Tria ſepulcra alterum alteri impoſita ſunt: quod medium occupat, vacuis aliis, aquam perennem habet modo plus modo minus pro incremento & decremento lunæ. Id prodigii in honorem S. Concordii fieri narrant: fides eſto penes auctores. Ipſa die viſimus D. Marcellum Toloſatem, editis jam opuſculis notum, qui hiſtoriam parat Arelatenſem, ubi omnia antiquitatis monumenta, inſcriptiones, anaglypha, recenſebuntur accurate.

Nemauſum quarta Junii profecti, antiquitatum veſtigia luſtramus. Et primò Templum, ut putant, Dianæ ad extremum Urbis, ſemirutum, quod ab altero ſolùm latere erectum ſupereſt. Pantheonem eſſe lubens credam, quia in delubro duodecim apſidulæ erant, totidem ſimulacris numinum. Fuerit igitur δωδεκάθεον, ſive *Templum duodecim deorum*, ut habet Pſeudathanaſius in hiſtoria Melchiſedechi. Ignorat nemo ab antiquis duodecim Deos, quaſi primarios præcipuoſque cultos, ut habet Herodotus in Euterpe; hinc Chryſoſtomus ait, Alexandrum Macedonem victoriis inflatum in animo habuiſſe, ſe τρισκαιδέκατον θεὸν *tertium decimum Deum* proclamare: & quidam alius, *Cælus hic in quo duodecim dii habitant.* Suetonius demum in Auguſto: *Cœna quoque ejus ſecretior in fabulis fuit, quæ vulgo* δωδεκάθεος

vocabatur; in qua deorum dearumque habitu discubuisse convivas, & ipsum pro Apolline ornatum. Erantque duodecim deorum nomina ex Ennio.

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

Quadratam quoque domum, ut vocant, visimus, ab Imperatore Hadriano, ut aiunt, in honorem Plotinæ Augustæ Trajani uxoris constructam. Templum opere eleganti, columnis scitè & affabrè elaboratis ornatum undique: nihil concinnius capitellis. Acceditque ædificium ad genus illud quod Pseudodipteron vocabant, olim Romæ frequentissimum, sed paucissima hujusmodi supersunt hodie. Dipteron vocabant Templum duobus columnarum ordinibus in exteriore ambitu instructum, ut alæ binæ sive porticus circumquaque essent. Pseudodipteron autem inventum Hermogenis, sublato interiore columnarum ordine, unâ porticu circum, sed ampliore, gaudebat. In hoc sane Templo columnæ in frontispicio porticûs more concinnatæ sunt; at in lateribus, perinde atque in Ecclesia S. Mariæ Ægyptiacæ Romæ, media solùm parte è muro prominent, quo fit ut Pseudodipteron vocari non queat. Ædificium paucis hinc annis concessum Augustinianis fuit.

De Arenis sive Amphitheatro multa dicta sunt. Nullum vidimus tam integrum; estque columnis & anaglyphis ornatum. Impetratum autem à consuetudine fuit ut à parte, scilicet à campo interiore, qui *arena* vocabatur, totum Amphitheatrum arenæ audiret. Arenæ porro nomen campo inditum, quia arenâ ante ludos & pugnas conspergebatur. Sic quidam: *Subinde intraverunt duo Æthiopes capillati cum pusillis utribus, quales solent esse qui arenam in Amphitheatro spargunt.*

In supercilio montis Urbi imminentis est turris perantiqua, *Turrim magnam* vocant incolæ; quam alii pharum fuisse, quia inde facilis prospectus maris; alii ærarium dicunt: at sepulcrum æstimarim, qualia proximè urbes olim excitabantur. Sparsim per urbem aquilæ præciso capite visuntur; traduntque Gotthos cum in Occitaniam irruptionem fecissent & Nemausum cepissent, aliud nihil cladis intulisse urbi, quam quod in signum devicti populi Romani, aquilas capite minuerent, quia insigne erat Romanorum olim domitorum orbis. Antiquissimæ urbis historiam parat. V. Cl.

Paulianus Nemausensis, vir doctus, qui omnia antiquitatum vestigia adferet & explicabit.

Eadem Die Regius Urbis Advocatus magnæ molis codicem XIII. sæculo scriptum obtulit nobis evolvendum. Estque collectio locorum S. Augustini ex variis ejus operibus, pro expositione Epistolarum D. Pauli : opus Bedæ primò adscriptum, exindeque Flori cujusdam esse compertum fuit, ut memorant nostri in editione operum S. Augustini. Librum tegit antiquius diploma Bernardi Comitis Ceritaniensis, quod quia nondum editum fuit, & singulare quidpiam præfert, hîc locum habeat.

*In nomine Domini. Notum sit omnibus hominibus tam præsentibus quam futuris, quod ego Bernardus * Wilelmi , Dei gratia Comes Ceritaniensis , considerans peccatorum meorum cumulum, & pro animabus Patris & Matris meæ & omnium parentum meorum, dono Domino Deo, & Sanctæ Mariæ Monasterii Crassæ illud Monasterium Sancti Martini de * Canegu cum omnibus pertinentiis suis, quod Guifredus atavus meus fecit in remissionem peccatorum suorum; tali videlicet tenore ut Abbas Sanctæ Mariæ Crassæ vel successores ejus semper ibi Abbatem mittat de Congregatione Sanctæ Mariæ Crassæ, qui ordinem ibi tenere faciat secundum regulam Sancti Benedicti. Ideo autem hoc facio, quia suprascriptus locus Sancti Martini hactenus à sæcularibus Monachis valde dissipatus est, qui etiam omnia bona ipsius domûs interiora & exteriora tanquam negligentes & nullam religionis regulam observantes male tractaverunt: & ut fideliter emendetur & regulariter instituatur, sicut supra dictum est , dono & laudo supradictum Monasterium Domino Deo & sanctæ Mariæ Crassæ & Abbati & Monachis & successoribus ejus in perpetuum. Et hoc facio cum consilio bonorum nostrorum hominum , & cum consilio Petri Episcopi Elnensis & Clericorum ejus. Facta scriptura concessionis est & donationis nec non & confirmationis II*[a] *Mensis Februarii anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo decimo quarto , regnante Ludovico Rege. Sig + um Bernardi Dei gratia Ceritaniensis comitis. Sig + um Petri Episcopi Elnensis. Sig + um Berengarii Arnaldi de Sono. Sig + um Raymondi Guillhelmi de Eveg. Sig + um Poncii Prioris Sanctæ Mariæ Corneliani , Sig + um Petri Arnaldi stabularii, Sig + um Ermengaudi Arnaldi , Sig + um Raymondi Petri , Sig + um Raymondi Sidonis , Sig + um* RAYMONDI * COMES BARCHINONENSIS. *Sig + um Dulciæ Comitissæ uxoris ejus. Sig + a Raymondi & Berengarii filiorum suorum.*

* sic.

* Canigo.

Ad 4. Crucis angulos totidem puncta sunt. Lege *signum.*

* sic.

Sig ✝ um Geraldi Poncii Vice-Comitis Gerundensis, Sig ✝ um Bernardi Berengarii de Petra Pertusa, Sig ✝ um Dalmatii Vice-Comitis de Bergueda. Sig ✝ um Gausserandi de Salas. Sig ✝ um Raiambaldi de Bessola, Poncius Monachus scripsit die & anno quo supr.

In Appendice ad Marcam Hispanicam p. 1331. adfertur Bulla Alexandri III. adversus Abbatem Canigonensem, debitam Abbati Crassensi obsequentiam denegantem, quæ hoc diplomate illustratur.

Hinc ad Vardi pontem famosissimum iter habemus: in cujus vicinia ad limen pandochei sequentem inscriptionem maxima sui parte mutilam eruimus.

..... LIGGOR.
..... AMMONIS.
.. APOLLI. V. S. L. M. i. *Votum solvit lubens merito.*

De Vardi ponte à multis jam neque segniter actum est; ignoratque nemo Vardi amnis ripas in præcipiti positas ponte sex arcubus constructo jungi, erigique exinde undecim arcus majore sublimitate qui partim in ipsis arcuum inferiorum pilis, partim in acclivi riparum fundantur; atque huic secundo ordini imponi tertium arcuum minorum numero triginta quinque qui verticem utriusque montis æquat & aquæductum habet impositum. Inter arcus secundi ordinis in sublimi animadvertimus animalculi figuram sculptam formâ ceu leporis. Alicubi insculptæ visuntur tres litteræ, A. E. A. quas alii *Augustus & Agrippa* explicatas volunt, & pugnant fuisse pontis auctores; alii *Aqua emissa Amphitheatro*, alii nomen artificis designare augurantur. Sed hæ conjecturæ sunt, quarum nullam coarguas, nulli adstipulere.

Aquas-sextias exinde petimus, & V. Cl. Pagio τῷ μακαρίτῃ dudum nobis familiari supremum vale dicimus. Is historiæ Baronii criticæ haud ita pridem extremam manum posuerat, constatque totum opus quatuor tomis in folio, quorum unus dumtaxat publici juris est. Idem non diu post diem obiit.

Massiliæ aliquot diebus exspectamus opportunitatem solvendi, visimusque cœnobium S. Victoris, cujus Ecclesia remotissimæ antiquitatis speciem præfert, spississimis columnis fulta. In altari quodam monstrant caput Cassiani, quem in album Sanctorum referunt Massilienses. Is est celeberrimus Institutionum & Collationum auctor qui fertur Abbas S. Victoris fuisse. In alio sacello caput

caput S. Victoris titularis. In subterranea Ecclesia exstant sepulcra Cassiani, S. Mauritii Thebéæ legionis præfecti, S. Eusebii & sociorum, S. Isarni. Monstratur crux S. Andreæ, ut putant, laminis argenteis obducta, angulis rectis, æqualibus brachiis. Crypta ibidem visitur, in quam ferunt Mariam Magdalenam post suum Massiliam appulsum se recepisse.

Vigesima Junii solvimus comite Philippo Bulifonio Neapolitano, bene morato juvene, & plus quam ætas ferret erudito, qui comes itineris Italici deinceps fuit. Die vero S. Joannis Baptistæ cymbâ Lerinensem insulam petimus, appellimusque inter saxa & anfractus. *Planasia* vocatur à Strabone, estque figurâ pene ovali oblongâ, ambitûs duorum milliarium, amœno conspectu, angulos habens acutos ad Orientem & Occidentem, pinetis vestitos. Interfluit seu Euripus quidam 600. passuum, qui Leronem à Lerina dirimit: est autem Lerina à meridie Leronis. Hîc animalia venenata nulla, quod S. Honorati precibus concessum tradunt. Insulam enim priùs horridam & incultam, prior frequentavit S. Honoratus anno Christi circiter 370. Exinde semper à Monachis culta, demum Ordini S. Benedicti cessit. Ad Monasterium exinde pergimus in meridionali ora situm, quod jam Congregationi Cassinensi junctum est. Est turris præalta, satis ampla, fortissimo muro structa, ut una Monasterii & arcis loco esse possit. Adventat quotidie ex præsidio S. Margaritæ militum manus ad loci custodiam: in turri exstant omnia loca, ut vocant, *regularia*, Peristylium inferius & superius, Triclinium ad mensam, Ecclesia, Capitulum, Cellæ Monachorum, Bibliotheca. In aditu ad sacellum Sanctæ Crucis in Claustro legitur sequens inscriptio 300. circiter annorum.

HÆC EST CAPELLA SCE. ✝ i. *Sanctæ Crucis.*
QUÆ APPELLATUR SANCTA SANCTORUM,
PROPTER RECONDITAS INIBI RELIQUIAS
SANCTORUM * UZ HONORATI, AYGULPHI — * i. *Videlicet;*
MARTYRIS, ANTONII, ET PLURIMORUM
ALIORUM SANCTORUM.

S. Honorati reliquiæ Arelate, cujus Episcopus erat, Lerinam translatæ sunt anno 1391. Hujus S. Honorati nomen sortita insula est. Visitur isthic in Sacristia caput ejusdem S. Honorati, reliquiæ SS. supra memoratorum, necnon Monachorum qui cum

Porcario Abbate jugulati à Saracenis sunt. Sigillum vidimus ferreum duorum & dimidii pollicum longitudine, latitudine pollicis & dimidii, in quo Honorati nomen sculptum. Aiebant ipsi fuisse in usu, verum ex litterarum formâ, liquet non excedere annos quadringentos. In Bibliothecam conscendimus olim numerosissimam. Supersunt hodieque manuscripti quidam, non ita magni pretii, quos evolvere per tempus non licuit: magna pars, aiunt, exportati sunt, & hinc inde dispersi. Fuit olim hæc insula seminarium non modo Sanctorum & Martyrum, verum etiam litteratorum. Hîc Hilarius & Cæsarius Arelatensis, Eucherius Lugdunensis, Lupus Tricassinus, Vincentius Lirinensis, & alii bene multi vitæ Christianæ Asceticæque & litterarum pariter tyrocinia posuere. Excedentes ex Monasterio, educunt Prior & aliqui Monachi: in transitu obiter Ecclesiam Sancti Honorati veterem inspectamus, antiquitate solum commendabilem: aliam item B. Mariæ nomine insignitam. Ad puteum inde ducunt, cujus aquam curandis infirmitatibus mirabilem prædicant. Vigesima octava Genuam advenimus, quam urbem non ita studiis nostris opportunam maturè linquimus, atque tertia Julii venimus Mediolanum.

CAPUT II.

Bibliotheca Ambrosiana Mediolanensis, ejusque codices varii. Musæum comitis Mediobarbi & Septalæ. Ecclesia S. Ambrosii. Sepulcrum Pagani de Petra Santa. Columnæ inversæ in Ecclesia S. Laurentii, porticus antiqua. Ecclesia Servitarum. Crucis à S. Barnaba defixæ locus. Inscriptio Ludovici XII. alia Gastonis Foxii. S. Apolloniæ caput. Lusiniana Virgo erudita. Bibliotheca D. Belcreddii Ticinensis. De reliquiis S. Augustini, Ticini ut quidam æstimant repertis.

INSEQUENTE die Ambrosianam Bibliothecam adimus & Cl. V. Antonium Muratorium, ex præcipuis custodibus alterum, quîcum mihi epistolaris familiaritas & necessitudo intercedebat, amplexamur. Is omnes semper posthabuit res ut inserviret nostris studiis: & quod maximè cordi erat, liberam visendorum codicum copiam fecit. Est Bibliotheca Ambrosiana ædificium grande: ab

ngressu conclave amplum ac præaltum cusos libros complectitur, ntermixtis paucissimis manuscriptis. Et si autem ad quadraginta ferme millia librorum complectatur, destituta tamen libris multis pernecessariis est, & editionibus Patrum accuratioribus. Ab extremo Bibliothecæ intratur in peristylium ubi icones depictæ illustrium virorum, quot vix usquam simul occurrant. In conclavi sequenti supellex similis visitur, indeque intratur in aliud plenum codicibus Arabicis, Copticis, Syriacis &c. ac maxime omnium Græcis, & Latinis. Comportati autem istuc fuere ex Thessalia, Chio, ex Corcyra, Japygia, & magna Græcia, curantibus maxime Olgiato, Pinello & aliis. Quantum per temporis brevitatem licuit non spernendam operam iis indagandis navamus.

Comparent Biblia Hebraïca cum nota sequenti in fine, ונשלמו במדינת אשביליה שנת שן לפרט היצירה : Id est, *Absoluta sunt Biblia Hispali anno 350. à creatione mundi.* Quæ supputatio si accurata sit, admodum recentem codicem denotat, quem magni faciunt: nam est annus Christi 1590. *Vide in Præfatione.*

Biblia Samaritana antiquissima, quam minimæ formæ in 12°. Hæc sanè, si cui vacaret, vellem collata cum editis.

Biblia Syriacè charactere qui dicitur *Estranghelos* perantiqua.

Polyglotton Actuum Apostolorum & Epistolarum *Pauli* lingua Armena, Arabica, Coptica, Æthiopica, per columnas digestum; contextus Armenus non pertingit ad finem.

Codex Arabicus dictus *Camus*, perrarus.

Quatuor Evangelia Græcè, codex membranaceus x. sæculo conscriptus.

Codex alius Græcus partem Bibliorum complectitur annorum circiter mille, rotundo caractere unciali; quod dicimus ut distinguatur à charactere oblongo ac deflexo, qua de re suo loco. Hujus accentus prima manu conscripti sunt. Codex in magno fol. columnâ triplici.

Codex quatuor Evangeliorum sæculo x. In alio Epistolæ S. *Pauli* sæc. xI. Hujusmodi codices membranacei paris ætatis passim occurrunt in isthac Bibliotheca.

☞ Codex plus mille annorum habens partem Veteris Testamenti charactere unciali.

Codex alius membranaceus x. sæc. Proverbia Salomonis & Ecclesiasticus.

Josephi operum Tom. 2. incipiens à libro xI. membranaceus.

Putatur esse pars secunda codicis Regiæ Bibliothecæ, qui priores x. libros complectitur. Habet historiam Christi perinde atque editi.

Codex alius *Josephi* de captivitate Judaïca Libri septem & pars secundi libri antiquitatum. x. sæculi membranaceus, num. 52.

Catena antiqua in *Hesaïam* bis, terve. Item catenæ in *Jobum* plurimæ.

Origenis Philocalia, codex recens xv. sæc.

Liturgia *Chrysostomi* antiquissima in codice membranaceo. Item in alio codice Liturgia *Basilii*. Hæ liturgiæ si non germanæ, remotioris saltem antiquitatis sunt. Quæ in Bibliotheca Barberina S. Basilii Liturgia asservatur, octavo sæculo exarata est, ut infra dicimus.

Constitutionum Apostolicarum codex recens.

Eusebius de Evangelica Demonstratione, imperfectus codex xv. sæculo. Hujus operis codices perquam rari sunt.

Athanasii commentaria vera in Psalmos ex Bibliotheca Scorialensi exscripta; unde quæ desiderabantur in commentario nuper à nobis edito exscripsimus. Animadvertendum est alium commentarium in ista Bibliotheca, nec non in Musæo Justinianæo Venetiis occurrere, qui Athanasii item nomen præfert: at Athanasii Magni esse nequit, germanum enim singulis ferme post Athanasium sæculis memoratum novimus. Istius initium est. Μακάριος ἀνὴρ, &c. Αὕτη ἡ προφητεία πληροῦται εἰς τὸν Ἰωσὴφ τὸν ἀπὸ Ἀριμαθαίας.

In codice num. 243. habetur Athanasii in secundum Domini adventum Sermo. Cujus initium. Φοβοῦμαι τὸν θάνατον, ὅτι πικρός μοί ἐστιν· φοβοῦμαι τὴν γέενναν ὅτι ἀτελεύτητος. Subsequentia multa eadem sunt, quæ in sermone ad Antiochum de pœnis inferni.

Dum evolverem codices Athanasii, nec opinanti singularis mihi lætitia objicitur: incidi enim in Eugenii Diaconi legationem ad *Athanasium* & synodum Alexandrinam pro causa Marcelli, quæ propediem cum aliis bene multis S. Doctoris ἀνεκδότοις lucem visura est.

Basilii magni Ascetica ad Monachos, codex membranaceus antiquus, aliique nonnulli ejusdem. Pars Epistolarum ejusdem in codice recenti.

Codex *Gregorii Nazianzeni* orationes complectens, noni sæculi. Duæ priores paginæ indicem & encomium Gregorii conti-

nent in charta purpurea aureo charactere. Scribitur codex charactere unciali oblongo ac deflexo cum accentibus primâ manu. Habet puncta ad imum litterarum pro majore, ad summum pro media, ad medium pro minima interpunctione. Attamen isthæc persæpe non pari ritu procedunt, ut vix certum maneat κριτήριον. Codices orationum S. Gregorii Nazianzeni istic ut alias frequentes sunt; Carminum non item, unum tantùm in Ambrosiana observavi.

Nicetæ in Gregorium Nazianzenum scholia, codex antiquus.

Chrysostomi homiliarum in Matthæum & Joannem, in ἀνδρίαντας, in Pauli epistolas, codices istic ut alias frequentissimi. Epitome item commentarii *Jo. Chrys.* in Paulum.

Theodoretus in Ezechielem, codex membr. x. sæculi. Ejusdem in XII. Prophetas, codex recens.

Synesii Epistolæ & *Herodiani* quædam, cod. bombycinus recens.

Joannis Climaci scala, codex membranaceus x. sæc. Alius ejusdem, paris antiquitatis.

Codex operum S. *Joannis Damasceni* XIII. sæculi, bombycinu emtus in Corcyra. Ejusdem Octoëchos in codice membranaceo XI. sæculi, quod item opus in alio codice habetur. Ejusdem opera Logica, Philosophica, Theologica, in codice bombycino XIII. sæculi. Ejusdem opera musica cum Musicis notis.

Euthymii Panoplia.

Annales *Zonaræ*.

Codex XII. sæculi in charta bombycina, Anonymi in S. Dominicam, item vita S. Demetrii.

Codex num. 396. vetus typicum Græcorum.

Annales *Zonaræ* iterum.

Cod. num. 239. De Legationibus gentium ad Romanos.

Procopii Hist. Gotthica & Imp. Justiniani XIII. sæc. Ejusdem de eadem quatuor volumina, codices recentes sunt.

Sermones *Naucratii* discipuli Theodori Studitæ.

Philippi Philosophi Cerameutæ homiliæ in Evangelia.

Macarii Chrysocephali Metropolitæ Philadelphiæ Homiliæ.

Herodoti operum codices bini bombycini XIII. sæculi.

Thucydides bis in codicibus XIII. circiter sæculi.

Xenophontis historiæ, cod. bombycinus XIII. sæc. alius item bombycinus sæculi XV.

Dionysius Halycarnaßeus recens.

Diodori Siculi codex XIV. ſæculo conſcriptus.

Plutarchi codices multi tam membranacei quam bombycini.

Æliani variæ hiſtoriæ in membrana ſæculo XIII.

Alexandri Magni vita ab Anonymo, forte eadem quæ *Calliſthenis* inſcribitur in Bibliotheca Regia.

Eunapii vita Philoſophorum recens.

Strabonis Geographiæ codices duo recentes.

Stephani Byzantini, de Urbibus, cod. recens bombycinus.

Nicephori Blemmydæ ſynopſis geographiæ.

Platonis non ita antiquus codex.

Ariſtotelis operum codices multi.

Simplicius in Libros Ariſtotelis, cod. recens num. 208.

Syrianus Philoſophus in Ariſtotelem, codex bombycinus recens.

Porphyrius in Ariſtotelem, cod. bombycinus recens.

Herennii Philoſophi in Ariſtotelem, cod. recens.

Joannes Grammaticus in Ariſtotelem, cod. recens.

Pſellus in Phyſica Ariſtotelis, cod. membran. XII. ſæculo.

Hammonis Commentarii in libr. Ariſtotelis περὶ ἑρμηνείας

Cornutus de diis, bombycinus Græcè recens. Idem de cælo, recens.

Damaſcii Philoſophi de primis principiis.

Stobæi collectanea, codex bombycinus recens.

Pythagoræ vita per *Malchum*, codex recens bombycinus.

Nicolai Epiſcopi *Methonenſis* in Procli theologiam quam coarguit.

Olympiodori in Platonis Phædonem.

Proculi comment. in Parmenidem.

Alexander Aphrodiſeus, codex XIV. ſæc. item alius recens.

Nathanaelis opuſcula Philoſophica & Theologica, cod. XIV. ſæculi.

Emanuelis Palæologi Imperatoris diſputationes de fide cum Perſa.

Περὶ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας ὁμοῦ καὶ δυσσεβείας, id eſt, *De mendacibus Gregoræ ſcriptis, & de ejuſdem impietate.*

Λέοντος τοῦ σοφοῦ κατὰ Ιτάλων. Id eſt, *Leonis Sapientis contra Italos.*

Boetii Græcè verſi codices non pauci.

Codex recens in quo *Gemini* φαινόμενα. *Autolyci* de ortu & oc-

casu & de sphæra. *Theodosii* de diebus & noctibus.

Euclidis codex recens bombycinus.

Codex multa complectens: *Hypsiclis* in Euclidem: *Marini* protheoriam in Euclidem: *Apollonii Pergæi* conicôn: *Sereni* de sectione coni: de sectione cylindri: *Theodosii* σφαιρικόν: *Autolyci* de Sphæra bis occurrit in Ambrosiana: *Euclydis* φαινόμενα: *Theodosii* de habitationibus, bis in Ambrosiana: item de diebus & noctibus: *Aristarchi* de magnitudinibus: *Autolyci* de ortu & occasu: bis exstat in hac bibliotheca.

Hypsiclis ἀναφορικός. *Theonis* λογικὴ ἔφοδος εἰς τοὺς προχείρους κανόνας τῆς ἀστρονομίας: idest, *Introductio logica in faciliores Astronomiæ regulas*; codex sæculi XIV.

Proculus in Euclidem, codex bombycinus.

Codex XIII. sæculi ex insula Chio allatus. Expositio in duos libros *Nicomachi* de Arithmetica.

Cleomedis Κυκλικῆς θεωρίας μεθεώρων. Item *Nicomachi* Arithmetica, codex bombycinus XIV. sæculi.

Diophantis Arithmetica, codex recens bis.

Persæ Philosophi, non ita vulgo noti, Astronomia.

Ptolemæi & *Theonis* Canones, codex pulcherrimus XIV. sæculi.

Heronis πνευματικά.

Poliæni Strategemata.

Onosandri Strategica, codex bombycinus.

Claudii Ptolemæi, *Manuelis Bryenii* Harmonica.

Non deerant apud Græcos qui periculosæ & vanæ ἀποτελεσματικῆς sive astrologiæ judiciariæ arti vacarent. Tres ejus argumenti scriptores uno in codice continentur, cum commentitiis ut videtur nominibus, quia fortasse non liceret talem artem profiteri palam. *Apomasaris* apotelesmatica,* *Mpalis* apotelesmatica. Methodus *Rhamulii*, codex numero 354.

* L. *Valens.*

Multo major scriptorum caterva reperitur in libro quodam de arte conficiendi auri, num. 193. bombycino recenti. *Stephani* Oecumenici de Physica consideratione: Epistola ad *Theodorum*: Compendium sacræ artis: Doctrina ad *Heraclium* Imperatorem: *Heliodori* ad Theodosium de arte Mystica: *Theophrasti* Philosophi de arte divina: *Hierothei* Philosophi de arte divina: *Archelai* Philosophi de eadem arte: *Pelagii* Philosophi de divina & sacra arte. *Ostanis* Philosophi de eadem arte: *Democriti* Physica Mystica de confectione Azymi: *Synesii* Philosophi ad Dioscorum in librum

Democriti: Anepigraphi Philoſophi de albefactione λευκοποΐας, & de auro conficiendo: *Zoſimi* divini de virtute, de divina aqua: *Chriſtiani* Labyrinthus Salomonis: De temperando ferro, conficienda *Cryſtallo* & aliis naturæ arcanis: *Hierotheus* de ſacra arte. Item *Pappi* Philoſophi.

Ariſtides Quintilianus de Muſica Græcè.

Hippocrates, codex bombycinus XIII. ſæculi.

Theophilus in Hippocratem.

Pauli Æginetæ de re Medica codex.

Theophraſti, codex membranaceus XIV. ſæc.

Galeni opera quædam, codex bombycinus recens.

Dioſcoridis item.

Nicandri Theriaca, codex recens.

Aretæus Cappadox de morbis.

In uno codice Orationes *Lyſiæ*, *Gorgiæ*, *Ariſtidis*, *Polemonis*, *Andocidis*, *Iſæi*, codex recens bombycinus.

Iſocratis pauca in codice bombycino recenti.

Demoſthenes in codice bombycino recenti. Item in alio XVI. ſæc.

Ariſtidis orationes in codice bombycino XIV. ſæculi. Item in alio recentiore.

Luciani Dialogi.

Æſopi vita & fabulæ per *Maximum Planudem*: Initium vitæ πραγμάτων φύσιν τὴν ἐν ἀνθρώποις ἠκρίβωσαν. Codex XIV. ſæculi.

Phalaridis Epiſtolæ, itemque *Bruti* & *Philoſtrati*: Enchiridion *Epicteti*: *Æſopi* fabulæ: *Gabriæ* fabulæ, in codice recenti XV. ſæculi.

Philoſtrati & *Libanii* Epiſtolæ in codice recenti.

Dionyſii Longini περὶ ὕψους.

Aphthonii progymnaſmata in codice 194. multique alii ejuſdem codices exſtant in Ambroſiana. In codice quodam cum Aphthonio *Hermogenes* comparet.

Hermogenis Rhetorica multis in codicibus.

Syriani, *Marcellini* & *Sopatris* ſcholia in Hermogenem.

Michaelis Preſbyteri de conſtructione partium orationis, opus editum Edeſſæ in Meſopotamia, petente Lazaro Diacono Philoſopho & Logotheta, & in eodem codice *Joannes Grammaticus*. Item *Tryphon* de Paſſionibus dictionum.

Theoduli Magiſtri nominum Atticorum ἐκλογή. Codex bombycinus XIV ſæc. Hic Theodulus in alio codice *Thomas* Magiſter nuncupatur.

In

In uno codice *Hephæstion* de Metris, *Michaelis Apostolii* proverbia, nec non *Georgii Alexandrini.*

Georgii Scholarii Grammatica in codice bombycino XIV. sæculi.

Theodosius de Accentibus.

Moschopulus de Metris. Ejusdem Grammatica sæpe.

Historia Iliados *Homeri* in codice membranaceo XI. sæculi, soluta oratione Græcè conscripta cum tabellis miniatis gesta repræsentantibus.

Lexicon *Cyrilli* in codice XIV. sæculi.

Manuelis Moschopulii Lexicon amplum in codice bombycino XV. sæc.

Lexicon Græcum parvum in membrana.

Lexicon aliud Græcum in 4° in codice membranaceo XI. sæculi.

Harpocrationis Lexicon, atque in eodem codice qui recens est, Orationes X. oratorum.

Lexicon membranaceum parvum in codice XIV. sæculi.

Lexicon poëticum in alio codice.

Homeri Ilias in codice membranaceo XII. sæculi, item in bombycino XIV. atque in multis aliis. Ejusdem βατραχομυομαχία, codex bomb. XIV. sæc. Homeri item Odyssea cusa Florentiæ anno 1488.

Joannis Grammatici parva Ilias.

Hesiodi Opera & dies in codice membranaceo XIII. sæc. Item scutum Herculis & Theogonia in codice bom. XIV. sæc.

Æschyli quædam.

Pindari codex bomb. recens.

Sophoclis codices duo bombycini XIV. sæculi, & alii non pauci.

Euripidis cod. XIV. sæculi. Ejusdem codices alii bene multi.

Lycophronis codex cum scholiis bombycinus XIV. sæc. item alii ejusdem. *Tzetzæ* in Lycophronem.

Theocriti codex bomb. XIV. sæc. Alius ejusdem ætatis.

Ephesi Carmen in codice numero 430.

Codex XIII. sæculi in quo *Sallustius* Platonicus de Diis.

Moschi Idyllium: *Simmiæ* securis & Ara: *Theocriti* σύριγξ: Odyssea *Homeri*, in uno codice.

Aristophanes in codice bombycino XIV. sæculi. Item in alio ejusdem ætatis. Alii ejusdem non pauci.

In codice bombycino XIII. ſæculi *Euripidis* Tragœdiæ quædam, *Ariſtophanis* Comœdiæ nonnullæ, *Sophoclis* quædam circumferuntur.

Empedoclis Carmina, Sphæra & alia, cod. bombycinus recens. In codice membranaceo recenti *Apollonii* Argonautica, *Homeri* Batrachomyomachia, *Herodoti* de vita Homeri, *Orphei* Argonautica, *Callimachi* Cyrenæi Hymni, *Homeri* Hymni. Anthologia, codex membranaceus XI. ſæculi.

In codice bombycino XIV. ſæculi, *Oppiani* Halieutica, *Euripidis* tres priores Tragœdiæ. *Æſchyli* item tres priores.

Oppiani codex membranaceus. Item alter bombycinus. Item alius.

Orpheus, itemque *Callimachus* in codice recenti bombycino.

Pythagoræ poëma in codice XIV. ſæculi.

Apollonius Rhodius in codicibus duobus.

Arati Carmen in codice membranaceo.

Phili Carmina, codex recens.

In codice quodam Ambroſiano habetur Lexicon vocum Saracenicarum hoc titulo. λέξεις Σαρακηνικαὶ κατὰ α' β'. *Voces Saracenicæ Alphabetico ordine.*

Αάδου δ'ίλπις, ὀςοῦν ἐλέφαντος, *Aadud'ilpis os Elephantis.*

Αγκούρβι, σαφιλῖνος ὀρεινὸς, ἢ σαφὶς ἀγρία. *Ancurbi, Staphilinus montanus, aut Staphis agreſtis, herba pedicularis.*

Αγκαρχίντην, τὸ πουγιδὲν, *Ancarchinten pugiden.*

Αγκουζαν, ὀπὸς σιλφίου, *Ancuzan, ſuccus laſerpitii.*

Αγνος, ἢ πεντάφυλλος, *Agnus aut pentaphyllus, herba quinque foliis*, &c.

Hi codices Græci. In Latinis iſtæc ex multis pauca obſervavi.

In codice XI. ſæculi, Sententiæ diverſorum Patrum de prima u Romanæ Eccleſiæ.

In codice IX. ſæculi, contra Claudium Taurinenſem de Imaginibus.

Dictionarium Latinum ingentis molis IX. vel X. ſæculi.

Prudentii codex VII. vel VIII. ſæc. tam remotæ antiquitatis nullum alium hujus ſcriptoris vidi.

Codex VIII. ſæculi charactere Longobardico, in quo *Gennadii* de Eccleſiaſticis dogmatibus, *Bachiarii* fides, Symbolum *Athanaſii*, omnia eadem manu.

Codex ſeptimi circiter ſæculi ubi multæ ſententiæ & dicta

Patrum hinc & inde excerpta, & inter alia *Philippi* discipuli S. Hieronymi. Amanuensis Gensericum Vandalorum Regem, lusu quodam litterarum & numerorum, Antichristum esse probat.

Codex VIII. sæculi Langobardicis litteris, in quo *Ambrosii* commentaria in Evangelium.

Codex illo antiquior partem Bibliorum complectitur.

Codex VIII. sæculi Langobardicis litteris habet quasdam *Chrysostomi* Homilias: *Eucherii* Lugdunensis quædam: Confessionem fidei Luciferi, item confessionem *Athanasii* quæ habetur inter spuria Vigilio attributa: item fidem *Ambrosii*.

Codex XIV. sæc. Descriptio Archipelagi Latinè, bombycinus, cum figuris locorum, minio depictis.

In codice XII. sæculi membranaceo, versio Daretis Phrygii Gallico metro.

Salemons : nos : enseigne : & : dit :
Esil : lit : bon : en : son : ecrit :
Que nus ne deit son sens celer
Ainz se deit bon si demonstrer
que lon i ait preu e henor
quensi firent li anceisor.
se cil qui trouverent les partz
e les granz livres des set artz
les Philosophes les traitiez
dont toz li monz est enseignez
se fussent teu veirement
li siecles vesquist folement
come bestes eussons vie
que fust saveirs ne que folie
ne seust hon fors esgarder
ne lun del autre desseurer

Alios item codices ex multis Latinis paucissimos evolvi v. g. *Origenis* in Epistolas Pauli, *Lactantii Firmiani* Institutionum, *Cassiodori*, *Gregorii* Moralium in Job, antiquum B. *Remigii* commentarium in Apocalypsin. Itemque *Julii Cæsaris*, *Plauti & Ciceronis* codices.

In alio Bibliothecæ Ambrosianæ conclavi sunt quidam codices qui elegantiæ caussa in armario quodam asservantur. De *Josepho* Latinè scripto multi: unum jam pridem observatis addere

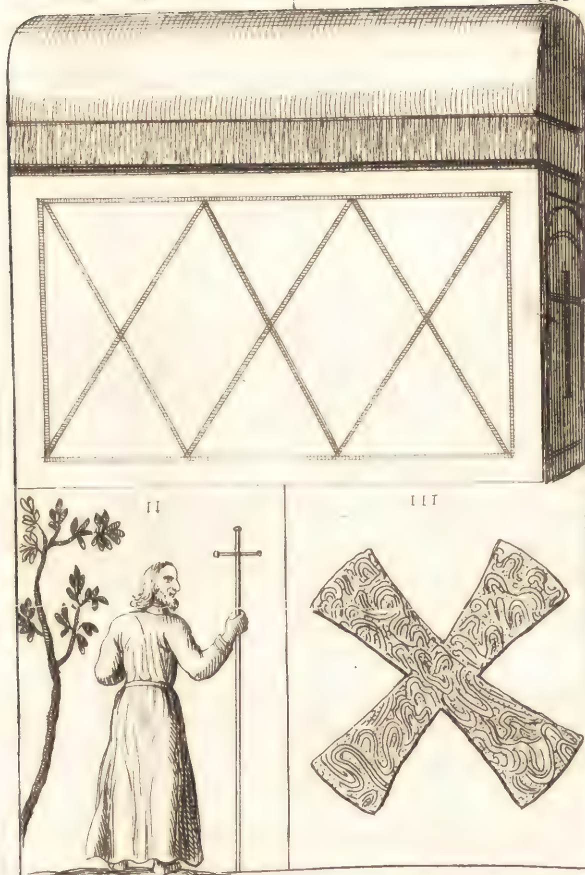
liber, charta quam Phillyram ſeu Papyrum Ægyptiacam eſſe putant, multo denſior eſt chartâ item papyrea qua confectus eſt codex S. Marci Venetiis, longe antiquior codice Joſephi Ambroſiano. Eſt ibidem *Virgilii* codex, olim Petrarchæ, reſperſus notis obſervationibuſque ipſius Petrarchæ manu nitido charactere. Codex item Epiſtolarum S. *Caroli Borromei*, quarum pleræque manu ipſius S. Viri conſcriptæ ſunt. In eodem armario viſitur codex Rutheno charactere quem vocant S. Cyrilli, argenteis tabulis compactus, in queis anaglypha ſunt: monſtrantur item quædam ipſa manu S. *Thomæ Aquin.* conſcripta. Picturis egregiè exornatur locus, & inter has tabella depicta a Virgine cui nomen *Fides Gallicia.*

Hæc omnia pro voto luſtrare & evolvere licuit, beneficio humaniſſimi viri Lud. Antonii Muratorii, ad commodum litteratorum nati. Aderat quoque officiis ſuis alter cuſtos Cl. Albuccius vir doctus & urbanus,

Sexta Julii adiimus Muſæum Clariſſ. V. Bidellii, cimeliis, antiquis ſignis atque numiſmatibus inſtructum probè. In ſerie numiſmatum ænea primi & medii moduli rara quædam exſtant.

Illuſtriſſimi item Comitis Mezabarbæ Muſæum ter quaterve inviſi & numiſmatum notam erui. Singulare eſt numiſma æneum habens in antica Auguſti vultum cum inſcriptione AUGUSTUS DIVI F. in poſtica coronam lauream in cujus medio ſcribitur REX PTOL. In circuitu autem diadematis, C. LÆTILIUS APALUSIIIVIR. Begerus in Theſauro Brandeburgico ſic ..... TILIUS APALUSIIIVIR Patinus vero mutilam & mendoſam lectionem adfert ſic ..... SAPILUSIIIV. Q.

I. In eodem muſæo exſtat lapidea arcula, in quodam ſepulcro veteri reperta, longitudine ſemipedalis, latitudine trium pollicum & dimidii. In ejus facie minori viſitur Crux exſculpta modo inferius notato. II. In arcula eſt imago Sancti Philippi, quâ formâ inferius, in tabula gypſæa impreſſa: ſed imperitiâ artificis factum ut ſancti Philippi nomen inverſum ſit & idem ſanctus Crucem manu ſiniſtra teneat, quia in typo recte & nativo ordine legebatur. III. In eadem arcula exſtat Crux aurea tenuiſſima, ſed lata, variis lineolis intortis figurata, qualem exhibemus infra. In chartula hæc poſita ſunt. *Queſta croce d'oro fù trovata in un ſepolcro di ſan Pietro di V. ed e 1186. che è fatta è d'oro finiſſimo.* Id eſt, *Crux iſthæc aurea reperta fuit in quodam ſepulcro S. Petri V. & ab annis 1186. facta eſt ex auro puriſsimo.*

P.21.
II
III

Nescio unde annum ita accurate expiscatus est qui istæc scripsit; nam initio sexti sæculi, quo facta Crux fuit si recte computatum fuerit, non solebant annos Christi, sive Incarnationis annotare.

In eadem ipsa arcula inventum est ceu malum, aut pyrum aut cucumis, nam cujus generis fructus sit internosci nequit, ita exsiccatum & aridum est; magnitudine & forma ovi gallinacei, quod quo usu & qua religione istic positum fuerit non facile est divinare.

Quadam die pomeridianum otium spectando Septalarum musæo consumsimus, ubi id singulare animadvertimus, quod in lapide azulitano Rex quidam Galliæ (Carolum magnum dicunt) insculptus sit tenens alterâ sceptrum, alterâ ensem, liliis circumpositis. In gemma item Alexander cum cornibus Jovis Hammonis: se quippe, ut ait Curtius, Jove Hammone progenitum gloriabatur. Charta illa papyrea quæ ibidem visitur, catalogum reliquiarum quæ tempore S. Gregorii Papæ Romæ erant complectens, nuper à doctiss. viro Muratorio publici juris facta est.

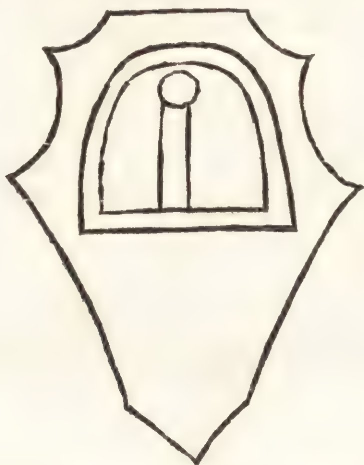
In Ecclesia S. Ambrosii ad gradus Sacelli subterranei, in quo requiescit corpus Bernardi Italiæ Regis, legitur sculptum: *Hic Bertæ reginæ ossa*. Ibidem duodecim doliola figlina antiqua sunt, qualia Romæ passim, ut narrabitur.

Ecclesia isthæc vicino solo multùm demissior est, quia scilicet ut aiunt, quando Mediolanum cum suburbiis solo æquavit Federicus I. Imperator, altius ex ruinis solum emersit, & cum Ecclesia istæc intacta remanserit, demissior exinde facta est. Cimeliarchium videre cordi erat: at cum nonnisi annuentibus Canonicis aperiatur, votum consequi non licuit. Aiebantque Monachi unum dumtaxat ibi inspectu dignum, videlicet pallium aureum figuris exornatum, ab Archiepiscopo Anselmo Pusterla dono oblatum.

Extra portam Monasterii peristylium est, quod multis aliis in Templis antiquis observatur, visiturque ibidem sepulcrum primo conspectu vetustissimum cum hac inscriptione.

Jacet D. Paganus Petra Santa
miles & Capitaneus Florentinorum
qui obiit anno Domini 800. ad cujus
funus interfuerunt quatuor
Cardinales.

Insignia ibidem hujusmodi exhibentur.

At multis argumentis nobile commentum detegitur. Nam tempore Caroli Magni, quo obiisse dicitur Paganus Petra Santa, Florentia à Totilæ temporibus eversa soloque æquata jacebat; donec ipse Imperator anno 802. instaurandam curavit, quare non potuit ille capitaneus fuisse Florentinorum. Illo item ævo nondum insignia, non nomina gentilitia cœperant, sed haud dubie post hoc sæculum advecta sunt. Supersunt hodieque ex ista familia, quæ paucis Italiæ antiquitate concedit. At plerumque evenit ut qui nobilitate vera commendabiles sunt, genealogiam suam in mythologiam vertant, & dum commentitiam sibi generis antiquitatem asserere curant, germanam & veram suspectam faciant. Narrabant autem ipsos jam à tempore S. Ambrosii floruisse, & suppetias tulisse Sancto viro adversus Arrianos. Circulum qui in insignibus adest aiunt significare species panis Eucharistici. Portas Ecclesiæ S. Ambrosii anaglyphis opertas, putant easdem esse quas S. Ambrosius Theodosio Imperatori accedenti occlusit. Qua parte Canonici degunt porticus ampla visitur columnis fulta, quarum pars cæsorum ramorum quasi truncos emittunt, ad modum arborum quarum rami recèns succisi sunt.

In Ecclesia S. Laurentii quæ artifice Peregrino structa fuit ritu singulari, columnæ pilis hærentes inversæ sunt, ita ut capitella basium, bases capitellorum officio fungantur, quo consilio id factum à viro architectonices scientissimo, haud facile est divini-

re. In capella S. Aquilini vetus sepulcrum est magnæ molis, quod à forma æstimo posse ad priora Ecclesiæ sæcula revocari.

Columnatio antiqua quæ è regione Ecclesiæ in vico publico erigitur, sexdecim columnarum striatarum, ordine Corinthio, diastylos est, cujus scilicet intercolumnia diametra columnæ tria obtinent. quod genus Romæ admodum infrequens est in antiquis ruderibus. Ad extremum columnationis in lapide sequens inscriptio nobilissima legitur, quam in editis multis legi; sed quia varie scribitur, visum est veram hic lectionem asserere.

IMPERATORI CAESARI
L. AURELIO VERO
AUG ARMENIACO
MEDICO PARTHICO
MAX. TRIB. POT VII
IMP. IIII COS. III PP.
DIVI ANTONINI PII F
DIVI HADRIANI
NEPOTI DIVI
TRAIANI PAR
THICI PRONE
POTI DIVI NERVAE
ABNEPOTI
DEC DEC

In Ecclesia Servitarum in pomœrio sita monstrant foramen in lapide, in quo Crucem defixam aiunt à S. Barnaba: hæc narrat inscriptio ibidem sculpta, sed recens.

In hoc rotundo lapide erectum fuit vexillum
Salvatoris à S. Barnaba Apostolo Mediolanensis
Ecclesiæ fundatore, ut scriptorum autoritate & vetusta
populi huc confluentis XIII. Martii traditione comprobatur.
quem devotionis augendæ gratia
jussum est exornari
M. DCXII.

Foramen crate ferrea munitur. Egredientibus offertur oculis in sinistro latere tumulus Heriberti Archiepiscopi Mediolanensis, qui obiit anno Dominicæ Incarnationis Mil. XLV. XVI. die

mensis Januarii indict. XIII. ut fert Epitaphium.

Ad latus ostii Ecclesiæ in exteriori facie legitur sequens inscriptio.

MDIX. 1a Julii Ludovicus Galliæ Rex
& Mli Dux parta de Venetis victoria
hîc equum ascendit ut in urbe triumpharet.
Jussu Jamfredi Caroli præsidis lapis iste
erigitur 29. Junii 1510.

In Ecclesia S. Gregorii ad ostium visitur inscriptio lingua Slavica. Aiunt vulgo ignotos characteres esse. Ibidem servantur corpora Sanctorum Natalis & Sabinæ.

In Monasterio S. Celsi Canonicorum Regularium residet R: P. Cerrius Abbas, Vir probus atque eruditus, ad limen Ecclesiæ istius legitur sequens inscriptio vetus.

ARCAM COMPARAVI ET AUR
* *sic.* VALERIA VIRGINIA MEA*QUI
VIXITAN. . . . .

In Parthenone S. Marthæ est sepulcrum Gastonis Foxii. cujus ibi statua visitur, venustâ facie cum inscriptione sequenti.

Simulacrum
Gastonis Foxii
Gallicarum copiarum ductoris
qui in Ravennate prælio cecidit
Anno MDXII.
cum in æde Marthæ restituenda
ejusdem tumulus dirutus sit,
hujusce Cœnobii virgines
ad tanti Ducis immortalitatem
hoc in loco collocandum
curavere
Anno MDCXXIV.

Ad villam exinde Illmi Comitis Simonetæ ducimur tum structura spectabilem, tum Echo mirabili datas voces plus sexagesies distinctè reddente: quod si quis sclopum emiserit perinde repetitur ac si turma militum sclopos longa serie exoneraret. Ad novum post ædificium contendimus extra urbem structum, & quidem

quidem magnificè. Eſt ibi ſepulcrum noſocomii paucis hinc annis cœptum, vixque completum. Eccleſia Crucis Græcæ more ſtructa eſt.

In laudem Mediolanenſium dicere juvat, nullam in Italia Urbem eſſe, in qua publicis ædificiis conſtruendis, augendis, ornandis plus operæ, laboris ac peculii inſumatur.

In Eccleſia S. Nazarii in cujus veſtibulo ſunt ſepulcra Trivultiorum, ad pilam legitur ſequens inſcriptio.

Divæ Apolloniæ caput
huc è Tranſilvania divini
numinis benignitate
deportatum & huic
religioſo Templo à
Fran. Caldarino ſumma
cum pietate oblatum
in hoc loco opera Fran-
ciſci Cuſani hujus templi
Canon. integerrimi
aſſervatur.
III. Cal. Aug. M. DLII.

Dum paramus profectum, moniti à clariſſ. viro Magio Græcæ linguæ Magiſtro eſſe in urbe doctiſſimam Luſinianam Genuenſem, quæ valetudinis cauſa Mediolanum venerat, & provocare nos ad colloquium, cum laudato viro iſthuc pergimus. Eſt nobilis virgo 24. annorum, complurium linguarum perita. Græcè jam callebat probe, ut ſpes eſſet brevi fore peritiſſimam. Aiebat ſe alternatim artem & facultatem ediſcere, hinc linguam aliquam. Vacabat tum Græcis, mox Juriſprudentiam Eccleſiaſticam aggreſſura. Gallicè loquebatur elegantiùs quam ſolent exteri, Hiſpanicè pariter, Latinéque perinde fabulabatur.

Poſtremis Mediolanenſis otii diebus Mediolanum acceſſit vir clariſſ. Federicus Roſtgaard nobilis Danus qui Libanii epiſtolis colligendis dabat operam. Is ea de cauſa omnes Italiæ Bibliothecas luſtravit accuratiùs.

R. P. Semenſii Sommaſci clariſſ. Ordinis ſui ſcriptoris litteris inſtructi ad Equitem Belcreddium Ticinenſem 22. Julii, æſtuoſa & pulverulenta via, inter arborum ordines & proſpectum ſimul & flatum præcludentes Ticinum venimus, & memoratum virum

pietate insignem adimus, qui nobis perhumaniter rhedæ copiam fecit. Habet ipse Bibliothecam singularem, qualem numquam vidimus, & quidem numerosam, plenam libris pro immaculata Conceptione B. Mariæ propugnanda adornatis: ne unus quidem alîus argumenti istic admittitur, maxima pars autem à Franciscanis conscripti sunt. In unum incidi à Patre Alva exaratum, in cujus frontispicio B. Virgo sublimis depingitur; inferius septum murorum exhibetur turribus munitum. In singulis vero turribus singuli Franciscani prominent, adversus Draconem πολυκέφαλον, Conceptionis immaculatæ adversarium, strenue dimicantes. Mox Ecclesiam Canonicorum Regularium adimus, muniti commendatitiis litteris, percontatum de Reliquiis S. Augustini, quas fama erat ibidem non diu repertas fuisse. Qua de re opuscula edita multa & huc illuc in Italia sparsa sunt. Certe magno hodieque res in motu est: dum penes nos altum de re tanta silentium. Totum compendio narrare visum.

Sancti Augustini corpus sæviente in Catholicos Thrasamundo Vandalorum Rege, ab Hipponensi Episcopo, aliisque Numidiæ Sacerdotibus in Sardiniam insulam deportatis, eodem delatum est anno Christi 504. Hinc vero insulam istam vastantibus Saracenis, Luitprandus Rex Langobardorum, missis legatis prolatoque magno peculio, Sancti reliquias coemit, & primo Genuam, mox Ticinum transmitti curavit; ubi in Basilica S. Petri in cælo aureo, ab se structa, deponi jussit in crypta quadam proximè puteum. Hæc tum alii multi, tum pluribus Chronicon Strozzianum inter Monumenta Italica à nobis edendum, quod rem gestam consignat in annum Christi DCCXXI. anno scilicet, ut ibidem computatur, ab obitu S. Doctoris CCLXXXXI. quæ supputatio apprime quadrat. Nam ab anno 430. quo vita functus est Augustinus, ad annum 721. intercurrunt anni 291. alii anno 725. dicunt. Quæ Ecclesia S. Petri in cælo aureo cum primitùs Benedictinorum fuisset demum Augustinianis cessit, atque ab iisdem occupatur; ita ut Canonici Regulares Lateranenses, & Eremitæ S. Augustini, alternis mensibus Ecclesiam teneant. Aiunt autem ex Chronico quodam Brixiensi, & ex inscriptione quæ visitur à sinistris sacelli S. Apiani constare, anno 1223. metu Gallorum incursantium, queîs animus illas reliquias subripere & in Gallias asportare, sacrum corpus translatum fuisse, & defossum sub altari S. Apiani. Exinde vero postquam Ticinenses respirassent à Gallico

metu, 40. post annis reductum in pristinas sedes; esseque opinionem ferme omnium ibidem latuisse semper ossa sancti Doctoris.

Demum anno 1695. die prima Octobris, cùm Ecclesiam Sancti Petri in cælo aureo instaurarent, & cryptam, in qua jacere Sancti reliquias opinio erat, in elegantiorem formam exornare cuperent, casu repertæ sunt reliquiæ quæ jam in dubium vocantur. Est autem crypta illa, quam item *Scurolum* & *Confessionem* nuncupant, subterraneum capellæ majoris, adestque altare inferius. A superiori capella autem ad inferiorem per viginti circiter gradus fit descensus. Cùm igitur huic vacarent operi, casu evenit ut artifices lateritium quoddam ædificium pone altare, erectum quasi ad fornicem, ferro contingerent, & lateritia quædam fragmenta excuterent, tum rimis apertis exploratur esse interius occlusum vas marmoreum: hinc excitantur ad curiosius pervestigandum; excutitur hinc inde lateritia moles, & detegitur arca marmorea, longitudine ulnarum trium & totidem unciarum, latitudine unius ulnæ & duarum unciarum, altitudine ulnæ unius & unciarum quatuor, cujus quatuor anguli validissimo quique sigillo ferreo muniebantur. *In actu autem excrustationis,* aiunt in libello quodam ea de causa edito, *dictæ marmoreæ arcæ à cæmento, quo undique tegebatur, legendum apparuit, primò literis Gotthicis in cæmenti parte non adhuc remota à marmore, hoc nomen,* AGOSTINO, *& subinde in crassitudine operculi marmorei dictæ arcæ, hoc idem verbum,* AGOSTINO, *ex quadam materia facilis deletionis, formatum quasi ex carbone. Ex quo nomine, quamvis ex artificis inadvertentia deleto, nasci cœpit spes inveniendi tandem hac occasione, sed divino forte consilio, corpus & reliquias S. Augustini Episcopi & Ecclesiæ Doctoris:* Hæc ad verbum exscribere visum, quia magni in utramvis partem momenti sunt.

Absente tum Episcopo, evocatur inspectum Vicarius ejus cum Notario & aliis, qui cum non subesset alia arcæ aperiundæ ratio, jubent frangi sigilla plumbea & ferrea ligamina: neque tamen ita potuit operculum arcæ moveri loco, donec fractis angulis, inferius massam quatere facultas fuerit. Intra marmoream arcam exstabat argentea capsula longitudine ulnæ & unciarum quinque, cum operculo item argenteo. Orbicularis sera non clausa clavi extrinsecus posita erat supra crucem ex lamulis compactam, cui cruci similes & prorsus æquales tres aliæ visæ, & præferebant vultum D. Jesu cum litteris JC. necnon parvam

rosam in extremis. In argentea capsula hæc deprehensa sunt: velum sericum, quod ad primum tactum in minutas partes solutum est, quædam præterea partes alicujus, ut videbatur, capsæ plumbeæ, frustulum cujusdam assis, ac præter hæc vascula duo vitrea, ceu sanguine tincta. Ad ossa lustranda accersitur Anatomistes, qui singulis ossibus diligenter inspectis, pronunciavit omnes humani corporis solidiores partes adesse, etsi multæ comminutæ essent; nam cranii decem particulæ majores aderant aliæque minores, & similiter aliæ particulæ in pulverem pene actæ. Aitque Anatomistes abesse tantùm os brachii ab humero ad cubitum, nihilque præterea desiderari.

Contendunt autem Augustiniani Monachi & multis argumentis pugnant ipsissimas esse S. Doctoris reliquias. Nam aiunt, cultus ille & supellex quæ in capsula reperta fuit, scilicet partes arcæ plumbeæ quæ antiquitus hæc ossa, ut conjectare licet, occluserat, argumento sunt esse reliquias Sancti cujusdam: esse autem Augustini palam est, quia aliorum Sanctorum qui in eadem Ecclesia tumulantur, scitur proprius cujusque locus; unde superest hunc esse locum S. Augustini reliquiis destinatum. Alicujus autem Regis Gothorum aut Langobardorum non esse propalam est, quia Gothorum Regum nullus præter Theodosium, Ticini tumulatus est, qui in Ecclesia S. Michaelis jacet, Langobardorum autem Reges omnes qui Ticini sepulti sunt in notis quiescunt Ecclesiis atque locis.

Non parum momenti adferre putant ad partes tutandas, quod os brachii ab humero ad cubitum desideretur: nam anno Domini 1027. brachium S. Augustini traditum fuit Cnuto seu Canuto Magno Daniæ & Angliæ Regi, & delatum per Elgenoldum Archiepiscopum: qui in reditu Româ in Angliam Ticino transivit, hocque munus secum deportavit, ut narrat Guillelmus Malmesburiensis.

Ad hæc plurimæ accedunt conjecturæ quæ id probè muniant; fama scilicet ubique pervulgata, quod corpus S. Augustini hoc in *scurolo* seu *confessione* lateat; fons etiam sive puteus adest de quo mentio est apud auctores, atque diserte in Chronico Strozziano, conscripto anno Christi 1200. consuetudo canendi statis horis in eodem *scurolo*, quasi ad corpus S. Augustini, concursus item advenarum; lampades eodem in loco ardentes jugiter in honorem sacri corporis; vascula vitrea sanguine tincta. Nam

Benedictus VIII. Monachus Ordinis Sancti Benedicti multas ad Montem Cassinum reliquias Sanctorum misit, inter quas aiunt, *de sanguine D. Augustini, exceptum scilicet ex iisdem vasculis.* Sanguis autem iste, uti narrant, tum vasculis vitreis infusus, cum discipuli ejus cadaver aromatibus condirent, & apertis carnibus immittendo balsamo, cruorem effusum vasis exciperent.

Aliud argumentum validissimum erui pugnant ex voce, AGOSTINO, litteris Gotthicis conscripta; si quidem in demolitione lateritiæ molis duobus in locis verè lecta fuerit. Præter hæc argumenta, quæ magni esse momenti arbitrantur ipsi, alia minoris pretii adferuntur in rescriptis Augustinianorum, quæ sane scripta intricata sunt, & resperſa testimoniis Canonistarum, Lezzanæ, Tiraquelli, Bartoli, qui nihil possunt hac in parte adminiculi adferre.

Non desunt tamen qui de veritate harumce reliquiarum cum verbo tum scriptis controversias moveant, & dicunt historias quibus utuntur Augustiniani non usque adeo certas esse, ut possint ex earum testimonio certa erui argumenta, quæ satis sint ut hujusmodi reliquiæ populorum cultui pateant. Tum ex iisdem historiis haberi corpus S. Augustini reconditum fuisse in profundo ac secretissimo loco, atque traditum perpetuæ sepulturæ, ut non possent abripi & exportari; quibus permotus Gregorius XIV. constitutionem edidit sub excommunicationis pœna de non perquirendis sancti Doctoris reliquiis. Hæc autem lateritia moles, & arca intus inclusa, erigebantur è terra, uti superius narravimus: & ita prominebant, ut absurdum esset latebrarum nomen ac speciem iis adscribere. Addunt Chronica Brixiæ, & inscriptionem quæ legitur à sinistris sacelli S. Apiani, quibus utuntur in scriptis suis PP. Augustiniani non tantæ esse auctoritatis, ut pote à privatis facta, & inferioris ævi. Puteum vero quem mirabilem prædicant, videri manu factum pro irrigando viridario. Ad hæc nihil in memorata arca deprehensum quo indicetur reliquias esse S. Augustini. Nam quod de brachio dicitur non tanti ponderis est, tum quia ex ossibus multa in pulverem redacta sunt, & vero simile est partem brachii quæ desideratur in partes minutissimas pariter abiisse; tum quia S. Augustini brachium totum in Angliam deportatum fuisse putatur, atqui maxima ejus pars istic adest. Demum de inscriptione illa, AGOSTINO, non constare, quando nemo evocatus fuit qui

legeret, & fabulam ſapere videtur quod aiunt, hoc nomen, repertum duobus in locis, ſtatim evanuiſſe. Diſputant pariter de ſanguine S. Auguſtini, aiuntque ex prave intellecto Leonis Oſtienſis loco eam opinionem emanaſſe, quæ ne veri quidem ſimilis eſt. Non deſunt autem qui dicant corpus S. Auguſtini non jam Ticini, ſed Mortariæ eſſe, quo fuit olim exportatum: alii autem fatentur quidem eſſe Ticini, ſed in Eccleſia S. Moſtiolæ, quo loco reconditum fuit cum immineret Gallicus metus: verum hæc negant Patres Auguſtiniani. Audio Benedictinum quemdam Caſſinenſem opus edidiſſe probandæ veritati reliquiarum; eſſeque contra ex Auguſtinianis quemdam, qui neget germanas eſſe.

Hæc ediſcere licuit tum ex reſcriptis in utramque partem editis, tum ex variorum narratu, lis adhuc pendet ſub judice. Rogantibus ut liceret ea quæ reperta fuerant videre, negatum id: verum Monaſterii Prior nobis dono obtulit reſcripta pro veritate Reliquiarum nuper cuſa, locum tantummodo ſubterraneum inſpicere conceſſum eſt.

Hinc ad Eccleſiam Barnabitarum pergimus, quæ architecto celeberrimo Bramante Lazaro, ut ibidem ſcriptum legitur, exædificata fuit ſingulari forma, nam in ima parte quadra eſt, à medio octangula. Quam proximè ſita eſt platea quam parvam nuncupant, ubi ſtatua equeſtris ænea antiqua viſitur. Vulgo dicunt eſſe Antonini pii, at eſt ſine dubio M. Aurelii: qua de re ne minimus quidem ſcrupulus hærebit iis, qui vel mediocrem numiſmatum veterumque ſtatuarum notitiam nacti fuerint.

CAPUT III.

Profectio Mutinam. Bibliotheca Ducis Mutinenſis; fontes Mutinenſes. Monaſterium Padolironenſe, & ejus Bibliotheca. Iter Venetias. Muſæum Grimanum. Inſcriptio elegans reſtituta. Bibliotheca S. Marci. Inſcriptio altera reſtituta. Bibliotheca Archiepiſcopi Græcorum. Item SS. Joannis & Pauli.

VIGESIMA-TERTIA Julii Placentiam, & inſequente Parmam, ubi in Monaſterio S. Joannis Evangeliſtæ cum nulla non obſervantiæ & benevolentiæ ſignificatione ad hoſpitium ad-

miſſi fuimus à R. P. Abbate, & à doctis viris Epiphanio & Joanne Maria de Baliſtreriis ſacrarum literarum Doctoribus.

Inde Rhegio Mutinam venimus, & à D. Benedicto Ricinio Abbate in Monaſterio excipimur urbane. Aderat D. Benedictus Bacchinius vir eruditus, multis jam editis operibus clarus, qui editionem parat Agnelli Ravennatis auctoris inediti noni ſæculi, de Vita præſulum Ravennatenſium ad ſuam uſque ætatem. Curabat ille tum Bibliothecam Sereniſſimi Ducis, quam ea ipſa die petimus. Nec opinantibus accidit, ut multi iſtic codices manuſcripti occurrerent, qui cum ante una cum editis permixti eſſent à Cl. V. Bacchinio ſepoſiti ſunt. Præcipuorum notam hîc adferam.

Biblia Hebraïca antiqua elegantiſſima, tribus columnis, membranacea.

Codex recens liturgiarum Græcè, Syriacè, Æthiopicè, Armeniacè.

Epiſtolæ *Pauli* Arabicè.

Liber *Cabbalæ* Hebraïcus antiquus.

Codex Ruthenicus, de Officio divino.

Codex Græcus Evangeliorum, membranaceus, xi. ſæculi.

Codex Græcus Evangeliorum, ut per annum dicuntur, charactere unciali antiquiſſimo VIII. ſæculi, membran.

Acta Apoſtolorum Græcè in codice IX. ſæculi, membran. charactere unciali oblongo ac deflexo, cum accentibus prima manu poſitis.

Pſalterium elegantiſſimum XI. ſæculi membranaceum, cum hac inſcriptione à fronte: Ετέθη ἡ βίβλος αὕτη ἐν τῇ ἁγίᾳ μονῇ ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν μοναχοῦ Θεοδοσίου τοῦ Ξυλαλᾶ, καὶ ὁ ἀναγινώσκων ταύτην διὰ τὸν κύριον ἂς μακαρίζῃ αὐτὸν, καὶ ἂς δέεται ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. quæ haud ita peritè notata ita vertimus. *Repoſitus eſt liber iſte in ſacro Monaſterio pro remiſſione peccatorum Theodoſii Xylala Monachi, qui legerit per Dominum, laudet ipſum, preceturque pro anima illius.*

Codex membranaceus XI. ſæculi. Anonymi expoſitio in Matthæum Græcè. *Apollinarii* verſus in Pſalterium.

Codex elegantiſſimus x. ſæculi membranaceus. *Clementis* Alexandrini προτρεπτικὸν, παιδαγωγικὸν, & Hymnus, ut in editis. *Juſtini* ad Zenam. Ejuſdem contra Græcos. *Athenagoræ* legatio. *Tatianus*. Et in fine de *Sibyllis*. Codex huic conſimillimus eſt in Bibliotheca Regia.

Magnus codex in folio bombycinus, XIV. ſæculi, totus *Athanaſio* adſcriptus, cujus titulus. Ἀθανασίου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, περὶ τῆς ἁγίας ἐνυποστάτου καὶ ὁμοουσίου τριάδος. cujus initium eſt : οὐκ ἐπὶ μικροῖς ἡμᾶς ἀγῶνας ἐπ. . . . . δεῖν ὁ σὸς ἀναπείθει λόγος ὦ φιλοπονώτατε ἀδελφὲ Νεμεσῖνε. Procedit hîc Pſeudathanaſius ſyllogiſtico more, ac plerumque veri Athanaſii argumenta mutuatur, nonnumquam ſuo marte ratiocinatur. Quod autem Nemeſino opus ſuum nuncupat, fortaſſis hinc arripuit anſam quod in ἐντυχίᾳ tertia ad Jovianum Nemeſinus quidam memoretur ut veræ fidei vindex & Athanaſii amicus. Sic qui opuſcula ad Antiochum Athanaſii nomine dederunt, inde fortaſſe occaſionem nacti ſunt, quod ejuſdem Athanaſii ad Antiochum epiſtola exſtaret. Opus autem non exſcripſimus, quia id præſtari nonniſi magno labore & nullo fructu potuit.

Chryſippi diſcipuli Euthymii in Joannem Encomium. Exſtat in duobus foliis, ad compacturam recentioris manuſcripti uſurpatis, charactere unciali IX. ſæculi. Patet hunc Chryſippum diſcipulum eſſe magni illius cœnobiarchæ Euthymii, qui ſæculo V. floruit, cujuſque vitam à Cyrillo diſcipulo ſcriptam edidit D. Jacobus Loppin in Analectis noſtris. Ibi vide p. 67.

In codice quodam *Syneſii* epiſtolæ ad 157[am]. At deſunt 30. priores. *Eunapii* quædam de vita Sophiſtarum. *Libanii* epiſtolæ 264. *Æſopi* fabulæ & vita per *Planudem*. Codex eſt XIV. ſæculi.

Codex bombycinus XIV. ſæculi *Euthymii Zygabeni* Panoplia, cujus Latina tantum verſio cuſa eſt.

Codex anno 1559. deſcriptus Venetiis, *Photii* Bibliotheca.

Theodori Prodromi Expoſitiones Canonum ſacrorum.

Codex XIV. ſæculi, *Zonaræ* hiſtoria. Ejuſdem alter codex recentior.

Codex recens, *Cantacuzeni* hiſtoria.

Anonymi de genere Saracenorum. Initium, Ἰστέον ὅτι ἡ Φατὲμ θυγάτηρ ἦν τοῦ Μουχούμετ. *Sciendum Phatemam filiam fuiſſe Muchumeti.*

Lexicon à peritiſſimo ex antiquis ſcriptoribus conſarcinatum in codice XIV. ſæculi.

Lexicon aliud recentius.

Codex XV. ſæculi, *Herodotus.*

Codex XV. ſæculi, *Diodori Siculi* libri quidam, ad calcem hæc amanuenſis verba leguntur : Μιχαῆλος Ἀποστόλης Βυζάντιος μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς αὐτοῦ πατρίδος πενίᾳ συζῶν, καὶ τήνδε βίβλον μισθῷ ἐν

Κρήτῃ

Κρήτῃ ἐξέγραψεν, id eſt, *Michael Apoſtoles Byzantinus poſt excidium patriæ in penuria degens, hunc librum mercedis cauſa in Creta deſcripſit.*

In codice x. ſæculi membran. *Luciani* quædam.

In codice xiv. ſæculi, *Libanii* Orationes.

In alio *Heronis* Mathematica.

Aſpaſii in Ethica Ariſtotelis.

Alexandri Aphrodiséi, Simplicii, Blemmydæ, Joannis Philoponi, & aliorum pene innumerorum codices in Ariſtotelem.

Hippocratis & *Galeni* codices bene multi iſtic ut & in aliis Bibliothecis Italicis : nam medica res proximis ſæculis multum frequentabatur.

Εὐτοκίου Ἀσκαλωνίτου in primum librum Apollonii Conicorum.

Heſiodi Opera & dies, codex recens.

Ariſtophanis codices bene multi.

Euripidis non pauciores.

Theognidis γνῶμαι.

Hi codices Græci à me obſervati : in Latinis pauca notavi.

Lactantii Firmiani inſtitutiones.

Priſciani librorum codex xiv. ſæculi.

Nonii Marcelli codex.

Ciceronis operum codices bene multi.

Salluſtii codex xiv. ſæculi.

Cæſaris item, *Plauti, Terentii, Ovidii, Lucani, Auli Gellii,* ſive *Agellii*, codices non pauci.

Perſii codex xiv. ſæculi.

Tibullus xv. ſæculi.

Livre de Tournois envoyé par un Duc de Brunſwic, xv. ſæculo.

Dantis d'Aligeri, codex auctori pene æqualis, egregie deſcriptus.

Evocante nos ad confabulationem Sereniſſimo Duce Mutinenſi, 29. Julii ipſum adimus. In Benedictini Ordinis laudem ipſe multa profudit, quem à ſe eadem, aiebat, qua S. Benedictus ſtirpe nato, in pretio haberi : Regulam ejus tantâ ſapientiâ concinnatam, ut eſſet etiam moderandæ Reipublicæ opportuna : quamobrem patrem ſuum ea uſum eſſe frequentiſſime. Commemorabat deinde Ludovici Magni virtutem, invictum animum, victorias fere perpetuas, diſciplinæ militaris civiliſque curam : poſt de artibus mechanicis liberalibuſque, ab eo in Gallia reſtitutis, auctis & in florentiſſimam conditionem deductis.

Sub hæc de Bibliotheca ejus agitur, & me fassus sum non parum stupuisse, deprehensa tam multa codicum mss. copia, quod insperato occurrisset: nam de Mutinensis Bibliothecæ codicibus mss. ne verbum quidem audivisse me umquam, quæ tamen aliis non paucis quæ apud eruditos celebrantur anteponenda esset. Tum Serenissimus; Majores suos istam codicum manum coemisse, sibique in animo esse novos in dies comparare, sicubi sese daret occasio.

Ipsa die Doctorem Ramazzinium comite Bacchinio adivimus, qui dono obtulit nobis librum suum de Fontium Mutinensium
» admiranda scaturigine eleganter scriptum. *Est quippe singulare*
» *Urbis istius commodum, quod*, dato quocumque situ intra hanc
» urbem, ac etiam extra eamdem circumquaque, ad aliquot pas-
» suum millia, fontem vivum aperire licet, qui perenniter purissi-
» mam aquam profundat. *Nam in quovis situ puteum effodiant*,
» ubi ad profunditatem pedum 63. circiter devenerint, fundum
» in medio ingenti terebra perforant, quæ ubi ad quinque fere
» pedes acta fuerit illico tanto impetu aqua erumpit, saxa & are-
» nam eructans, ut temporis ferè momento totus puteus replea-
» tur ad summitatem usque, & aqua exinde perpetuo defluat.
» *Talesque sunt scaturigines quæ nec crescant pluvia, nec siccitate mi-*
» *nuantur. Observatu quoque dignissima sunt quæ p. 19. ejusdem opus-*
» *culi leguntur:* A soli superficie usque ad pedes 14. circiter, non-
» nisi cæmenta, & antiquæ urbis vestigia apparent; in tali enim
» profunditate, viarum strata ex siliceo lapide, artificum tabernæ,
» pavimenta ædium, & opera tessellata passim observantur. In
» quo certe admirari subit, quomodo ad tantam altitudinem so-
» lum excreverit, quod profecto in id referri nequit, quod urbs
» ista pluries funditus eversa fuerit, ac postea supra proprias ruinas
» restaurata editiorem situm acquisiverit; eandem enim planitiem,
» & æqualitatem præferunt circumstantes agri, immò Urbs ipsa
» iisdem aliquanto depressior apparet. Post cæmenta & rudera
» terra se prodit, satis solida & compacta, ut terram virginem
» quis crederet; at non multo post nigra, & paludosa visitur pa-
» lustri arundine referta. Memini me in uno ex his puteis ad pe-
» dum 24. profunditatem culmum frumentaceum adhuc integrum
» observasse, ac in altero in profunditate pedum 26. inventum
» coryletum cum suis nucibus adhuc incorruptis; sic alternatim
» ad 6. fere pedes varia observatur soli mutatio, modo albi, modo

nigri, cum variarum arborum ramis ac foliis, quaſi lamellis ac corticibus ſuperinductis, donec ad planum cretaceum deveniatur, quod in profunditate pedum 28. primo conſpicitur. Hoc ubi operarii attigerint, jam ſecuri, ut dixi, ne amplius ab ullo aquæ affluxu perturbentur, foſſionem ſumma facilitate ad imum uſque proſequuntur. Hujus ſtrati cretacei moles 11. fere eſt pedum, ac identidem multis cochlearum teſtis eſt refertum: illius ergo finis eſt in profunditate pedum 39. poſtmodum ſtratum aliud paluſtre duorum pedum circiter apparet, ex juncis, plantarum foliis, ac ramis congeſtum. Ablato à foſſoribus hoc paluſtri ſtrato, ſtratum aliud cretaceum ejuſdem ferè molis ac ſuperius ſeſe offert, cujus terminus eſt in profunditate pedum 52. quo ſtrato effoſſo, rurſus ſtratum aliud paludoſum priori haud diſſimile viſitur, quo ſemoto, denuo aliud ſtratum cretaceum ejuſdem naturæ ac ſuperiora, ſed minoris molis ac craſſitiei quam reliqua duo, & ſuperincumbit alteri ſtrato paluſtri, quod tandem deſinit in ultimum illud planum in quo terebra defigitur; quod planum molle eſt, atque arenoſum, multaque glarea minuta permixtum, ac marinis quiſquiliis aliquando refertum. Hujuſmodi autem *ſtratificatio* hiſce intervallis tam bene diſtincta in omnibus puteis, tam intra Urbis pomœria, quàm in ſuburbanis locis, conſtanti ordine ac lege obſervatur.

Cum ſæpiſſimè in magnos plantarum truncos fodiendo incidant, ut non rarò mihi videre contigit; hinc eſt quod interdum non exigui laboris putea riis ſit ipſa terebratio, quotieſcumque in hujuſmodi truncos terebra impingat; argumentum evidens, ſolum illud aliquando aëri fuiſſe expoſitum. Nunquam tamen arborum truncos in ſtratis cretaceis obſervare contigit, ſed in paluſtribus tantùm, vel in eo ſpatio quod Urbis fundamenta & ſtratum cretaceum interjacet. Inventa quoque ſunt in ſumma horum puteorum profunditate oſſa magna, carbones, ſilices ac ferri fruſtula. Multa hic lubens omitto, quæ vulgus dictitat de variis rebus extraneis ab aquæ impetu regeſtis eo ipſo tempore quo primum aqua erumpit, ut foliis quercûs, caſtanearum, milio, thecis fabarum, multiſque aliis; ea ſolum referre contentus, quorum autoptis eſſe poſſim, aut à viris fide dignis acceperim. Hæc ſunt quæ ad fontium Mutinenſium hiſtoriam ſpectant, & quæ, prout data eſt occaſio, obſervare licuit.

Æſtimat porro vir doctus hæc varia ſtrata alia aliis altiora,

indicare, primo ante diluvium iſtuc & ulterius verſus Mediolanum pertigiſſe ſinum Hadriaticum, ac decreſcentibus diluvii aquis relictaque limi & arenæ mole prominuiſſe ſolum, deincepſque variis temporibus ex illuvie fluminum & torrentium varia hujuſmodi ſtrata confecta ad hodiernam ſublimitatem deveniſſe, quæ ille pluribus & docte ediſſerit. Nobis iſthæc adferre viſum, quia libellus iſte in paucorum noſtratium manus devenit.

Mutinâ in Monaſterium S. Benedicti Padolironenſis venimus, totius Italiæ ampliſſimum, quod latifundia poſſidet quanta vix aliud. Padolironenſe autem dicitur, quia inter Padum & Lironem ſitum eſt. Hujus Abbas erat ex Beliſanorum familia in Gallia nota, vir perhumanus officioque plenus. Bibliotheca codicibus Latinis tantùm manuſcriptis bene multis exornatur. Hæc pauca obſervavimus.

Codex Bibliorum membran. x. ſæculo.

Origenis operum codex membran. ejuſdem ætatis.

Codex x. ſæculi membran. *Hieronymi* epiſtolæ.

Codex x. ſæculi membran. Ejuſdem Commentaria.

Codex ejuſdem ætatis. *Hieronymi* de Scriptoribus Eccleſiaſticis, in quo item quædam *Caſsiodori*, & in fine *Probæ Falconiæ* carmina. Ad calcem autem legitur: *Proba uxor Adelphi, mater Olibrii, & Aliepii* (ſic pro *Alypii*,) *Cum Conſtantini* (ſic pro *Conſtantii*) *Imperatoris bellum adverſus Magnentium conſcripſiſſet, conſcripſit & hunc librum.*

Codex XI. ſæculi membran. ſic inchoatur. *Incipit Tractatus primus S. Ambroſii Epiſcopi de Epiſt. Pauli ad Romanos. Deinde ſequitur tractatus Domini Remigii venerabilis Monachi, & eruditiſsimi Commentatoris. In omnibus autem nomen ſuum tacuit, ut cum ſapientia culmen quoque humilitatis attingeret.*

Codex XI. ſæculi, *Gregorii Magni* in Ezechielem, & *Remigii* in Marcum.

Codex x. ſæculi, *Gregorii Magni* in Job.

Codex XIV. ſæculi, Epiſtolæ ejuſdem.

Codex alter XII. ſæculi, *Gregorii* Morales in Job.

Codex noni ſæculi, *Iſidori* Hiſpalenſis, & *Juliani* Toletani opera.

Codex magnæ molis undecimi ſæculi, *Burchardus* de poteſtate & primatu Apoſtolicæ ſedis.

Claudii Taurinenſis Commentum in Ruth, & Libros Regum.

Codex XII. sæculi, *Hugonis* de claustro corporis & animæ.

Alii item multi codices istic habentur operum *Augustini, Hieronymi, Origenis*, & antiquarum *Joannis Chrysostomi* versionum Latinarum.

Editiones veteres tot nusquam simul vidi. Adest Bibliorum Moguntiæ cusorum anno 1462. liber. Homerus prima vice cusus, &c.

Primâ Augusti, onerariâ in Mincium, inde Mantuam deportamur. Mantua Ferrariam indeque ad Clodiam fossam, mox Venetias quartâ Augusti mensis. Ipsâ die cymba * littus petimus, ubi Monasterium nostrorum Cassinensium S. Nicolai nomine. Inde properamus ad cœmeterium Hebræorum proximè situm. Ab ingressu in marmorea tabula muro adplicita legitur sequens inscriptio,

* *Lido.*

בלע המות לנצח ומחה יהוה
אלהים דמע מעל כל פנים
וחרפת עמו יסיר מעל כל
הארץ כי יהוה דבר:

Id est:

Deglutit mors usque in æternum, & absterget Dominus
Deus lacrymas ab omni vultu,
& opprobrium populi sui removebit ab universa
terra, quia Dominus loquutus est.

Circumquaque visuntur sepulturæ Hebræorum cum inscriptionibus suis, quas hic adferre nullius operæ pretii esset.

Sextâ Augusti comitibus D. Apostolo Zeno viro erudito, & hujusce Urbis ornamento, cujus beneficiis non semel ornati sumus, itemque D. Birone presbytero Græcè docto, ædes Joannis Caroli Grimani Patritii Veneti adimus, ubi bene multa observavimus, quæ nos etsi frequentes eò venerimus in hanc unam diem conferemus. Ab ingressu occurrit peristylium quadrum, in quo visitur statua marmorea Julii Cæsaris paludati, non ita perito fabro elaborata. E regione illius erigitur Agrippa nudus marmoreus humana proceritate duplo major, doctissimo artifice, qui Delphinum caudâ tenet, capite in solum nixo. In numismatibus ejus Neptunus depingitur, Delphinum supinâ dexterâ ge-

ſtans, tridentem ſiniſtrâ tenens, in nautici imperii ſignum. Agrippæ ſtatuæ & icones mediæ raræ ſunt, quare hæc magni pretii.

Ibidem anaglypha multa ſunt, & inſcriptiones frequentes, ex quibus Græcam elegantiſſimam quæ puteo imminet hic adferam: quia apud Sponium in Miſcellaneis eruditæ antiquitatis p. 336. ſcatet mendis.

ΕΔΟΞΕΝ ΤΗΙ ΒΟΥΛΗΙ ΚΑΙ ΤΩΙ ΔΗΜΩΙ [1] ΓΟΡΓΟΝΙΚΟΣ
ΔΙΟΚΛΕΟΥΣ ΕΙΠΕΝ ΕΠΕΙ Η ΠΟΛΙΣ Η ΠΑΡΙΩΝ ΕΝ
ΤΕ ΤΟΙΣ ΕΝΠΡΟΣΤΕ ΧΡΟΝΟΙΣ ΕΥΝΟΥΣ ΚΑΙ [2] ΦΙΛΗ
ΟΥΣΑ ΔΙΑΤΕΛΕΙ ΤΩΙ ΔΗΜΩΙ ΤΩΙ ΚΥΖΙΚΗΝΩΝ ΚΑΙ [3] ΝΥΝ
ΑΠΟΣΤΕΙΛΑΣΑ ΠΡΕΣΒΕΙΣ ΚΥΔΙΑΝ [4] ΑΜΙΑΝΤΟΝ
ΚΑΙ ΑΡΧΕΦΥΛΟΝ ΛΕΟΝΤΙΟΣ [5] ΑΞΙΟΙ ΤΟΝ ΔΗΜΟΝ
ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ ΝΗΣΙΑΡΧΟΥΝ
ΤΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΛΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΧΡΗΣΙΜΟΥ ΓΕΓΕΝΗ
ΜΕΝΟΥ ΤΩΙ ΔΗΜΩΙ [6] ΤΩΙ ΠΑΡΙΩΝ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΤΑΣ [7] ΔΕ
ΔΟΜΕΝΑΣ ΑΥΤΩΙ ΥΠΟ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΙΩΝ [8] ΕΝ
ΤΕ ΤΗΙ ΒΟΥΛΗΙ ΚΑΙ ΤΩΙ ΔΗΜΩΙ [9] ΑΝΑΓΝΩΝΑΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΟΙΣ ΕΝ ΤΩΙ ΘΕΑΤΡΩΙ ΣΤΕΦΑΝΩΝΑΙ ΚΑΙ ΤΑΣ
ΤΙΜΑΣ ΑΝΑΓΓΕΙΛΑΙ ΚΑΙ ΤΟΠΟΝ ΑΙΤΟΥΝΤΑΙ ΕΝ ΤΗΙ ΑΓΟ
ΡΑ ΕΝΩΙ ΣΤΗΣΟΥΣΙ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΔΕΔΟΧΘΑΙ ΤΗΙ ΒΟΥ
ΛΗΙ ΚΑΙ ΤΩΙ ΔΗΜΩΙ ΕΠΑΙΝΕΣΑΙ ΜΕΝ ΤΟΝ ΔΗΜΟΝ ΤΟΝ ΠΑ
ΡΙΩΝ ΟΤΙ ΕΥΝΟΥΣΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣ ΔΙΑΤΕΛΕΙ ΤΩΙ ΔΗΜΩΙ ΤΩΙ ΚΥ
ΖΙΚΗΝΩΝ ΕΠΑΙΝΕΣΑΙ ΔΕ ΚΑΙ ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΝ ΑΠΟΛΛΩ
ΝΙΟΥ ΦΙΛΟΤΙΜΙΑΣ ΕΝΕΚΕ ΚΑΙ ΕΥΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ
ΔΗΜΟΝ ΤΟΝ ΠΑΡΙΩΝ ΤΟΥΣ ΔΕ ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ ΣΤΕΦΑ
ΝΩΣΑΙ ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΝ ΤΟΙΣ ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΟΙΣ ΕΝ ΤΩΙ
ΘΕΑΤΡΩΙ ΚΑΙ ΑΝΑΓΓΕΙΛΑΙ ΤΑΣ ΤΙΜΑΣ ΤΑΣ [10] ΔΕΔΟΜΕ
ΝΑΣ ΑΥΤΩΙ ΥΠΟ ΠΑΡΙΩΝ ΔΕΔΟΣΘΑΙ [11] ΔΕ ΑΥΤΩΙ ΚΑΙ ΤΟ
ΠΟΝ ΕΝΩΙ ΣΤΗΣΟΥΣΙ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΑ ΠΑΡΑ ΤΑΣ ΤΡΑΠΕ
ΖΑΣ [12] ΠΡΟ ΤΗΣ ΣΤΟΑΣ ΤΗΣ [13] ΔΩΡΙΚΗΣ ΑΝΑΓΡΑΨΑΙ ΔΕ
ΚΑΙ ΤΑ ΨΗΦΙΣΜΑΤΑ ΚΑΘΑ ΤΕΤΙΜΗΤΑΙ ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ
ΥΠΟ ΠΑΡΙΩΝ ΕΙΣ ΤΑ [14] ΔΗΜΟΣΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ. ΠΕΜΨΑΙ ΔΕ
ΚΑΙ ΞΕΝΙΑ ΤΟΙΣ ΠΡΕΣΒΕΥΤΑΙΣ ΤΟΥΣ ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ ΚΑΙ
ΤΟΝ ΤΑΜΙΑΝ ΚΑΘΟΤΙ ΑΝ ΔΟΚΕΙ ΑΥΤΟΙΣ.

Sic lineis intermiſſis.

ΤΗΣ ΑΝΑΓΡΑΦΗΣ [15] ΕΠΕΜΕΛΗΘΗ ΣΘΡΥΝΗΣ
ΦΙΛΩΝΟΣ ΤΑΜΙΑΣ

[1] *Spon.* Πορλονικος
[2] *Spon.* φιλος
[3] νυν *deeſt in Spon.*
[4] *Spon.* Απιαντον
[5] *Spon.* Αιξιοι
[6] *Spon.* ΤΩΝ *male.*
[7] *Spon.* διδομενας
[8] *Spon.* ει
[9] *Spon.* Αναγνωντι
[10] *Sp.* διδομενας
[11] δε, *deeſt in Sp.*
[12] *Spon.* πρατης
[13] *Spon.* Δορικης
[14] *Spon.* δημων τα
[15] *Spon.* Επιμεληθης ΑΙΣΧΙΝΗΣ

In his duabus postremis lineis paulum erasæ litteræ sunt. Sponius male haud dubie legit, sic putavi legendum Σθρυώνης.

Id est:

Placuit Senatui & populo. Gorgonicus filius Dioclis dixit: Quandoquidem urbs Pariorum, quæ & anteactis temporibus benevola fuit, & in amicitia etiamnum populi Cyzicenorum perseverat, misit nunc Legatos Cydiam, Amiantum & Archephylum; Leontius rogat populum, Apollodoro Apollonii filio insulam gubernante, qui in multis præclarisque gestis utilis factus est populo Pariorum; ut honores qui ipsi à populo Pariorum collati sunt, in Senatu & populo (S. Cyzicenorum) *legantur, & ut in festis Dionysii seu Bacchi, in theatro coronetur, honoresque ejus promulgentur: locumque petunt* (legati) *in foro ubi statuam ejus collocent. Decretum est à Senatu & populo ut laudetur quidem populus Pariorum quia benevolus & amicus perseverat populo Cyzicenorum: laudetur item Apollodorus Apollonii filius ob munificentiam & benevolentiam suam erga populum Pariorum, utque Prytanes* (sive Administratores) *in Anthesteriis,* (scilicet in Bacchi celebritatibus in queis serta adhibebantur,) *in theatro Apollodorum coronent, & promulgent honores à Pariis ipsi collatos: assigneturque ipsi locus in quo erigent statuam juxta tabulas ante porticum Doricam; utque decreta à Pariis in honorem Apollodori lata, describantur in publicis commentariis, atque Prytanes & penuarius dona mittant ad Legatos prout ipsis visum fuerit.*

Inscriptionem curavit Sthrynes Philonis penuarius.

Sponius qui haud feliciter in multis legerat, non accuratam satis versionem adornavit.

Bibliotheca codicibus manuscriptis instructa est, maximè Græcis, quantum per tempus licuit hæc à me notata sunt.

Codex membranaceus XI. sæculi, Novum Testamentum Græcè.

Theodori Antiocheni in XII. Prophetas, cujus operis initium, Εἰς ἔλεγχον τῆς ἀβαπτίστως: hic liber nondum editus est, exstat quoque in Bibliotheca Cæsarea Viennensi, & in Vaticana Biblio-

theca. Neſcitur cujus Theodori ſit, an Antiocheni, an Heracleotæ, an alterius ejuſdem nominis, qui bene multi fuerunt.: Hæc commentaria bonæ notæ ſunt : codex recens.

Catena in Job ſine auctoris nomine, codex recens. Hujus initium : ὑπόθεσις μὲν ἡμῖν καὶ σκοπὸς τοῦ λόγου. Eadem eſt quæ in editis *Nicetæ* nomine circumfertur.

Catena in Matthæum in codice membranaceo undecimi ſæculi.

Codex membranaceus decimi ſæculi, *Theodoretus* in Pſalmos.

Theodoreti item θεραπευτικὴ ἑλληνικῶν παθῶν προθεωρία. Id eſt, *præludium ſive proſpectus de curatione morborum Græcorum, ſive Gentilium* : cujus initium, Πολλάκις μοι τῶν τῆς ἑλλ. codex recens.

Codex *Joannis Chryſoſtomi* in Joannem.

Codex recens, *Cyrilli* Catecheſes. Item *Simeonis* Theſſalonicenſis de Eccleſiaſticis myſteriis.

Codex recens *Maximi*, in quo multa non edita.

Tituli legales Imperatorum Conſtantinopolitanorum, initium, οἱ μαθηματικοί.

Hiſtoria Barlaam & Joſaphat in fine mutila, initium, Ὅσοι πνεύματι θεοῦ ἄγονται οὗτοί εἰσιν υἱοί.

Codex recens, *Joannes Cantacuzenus* contra Muhammedem.

Heronis πνευματικά, ſive de Machinis pneumaticis.

Pappi Alexandrini, συναγωγῶν τρίτον de Geometricis.

Nonni Dionyſiaca, codex recens elegans.

Manuelis erotemata in codice XIV. ſæculi; ſed hæc ſcripta ſunt eraſis & deletis pene aliis quæ nono ſæculo exarata fuerant, ut ex charactere, qui certis in locis adhuc legi poteſt, liquidum. Simile occurrit non infrequenter. Videntur autem quæ eraſa fuere eſſe homiliæ cujuſdam Patris.

In codice recenti, *Ptolemæi* Coſmographia mutila.

Codex recens, *Philoſtrati* Heroïca.

Πρόλογος τοῦ λεγομένου Συντιπᾶ τοῦ φιλοσόφου, μεταβληθεὶς ἐκ τῆς Συριακῆς βίβλου, ὡς εἶχεν αὐταῖς λέξεσιν, εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶτταν. Id eſt, *Prologus cujuſdam Philoſophi nomine Syntipa, verſus ex Syriaca in Græcam linguam, ad litteram, ac verbum pro verbo.* Initium Prologi. Διήγησις φιλοσόφου συγγραφεῖσα παρ' ἡμῶν. Initium operis. Βασιλεύς τις ἦν Κῦρος ὀνόματι, ᾧ καὶ ἦσαν γυναῖκες ἑπτά. *Rex quidam erat nomine Cyrus cui erant ſeptem uxores.* Videtur eſſe nugaciſſimi Græculi commentum.

Homeri,

Homeri, *Euripidis*, *Sophoclis*, & *Æschyli* codices.

Alcoranus elegantiſſime deſcriptus, primis paginis auro illitis.

Alia multa ſpectabilia iſtic ſunt, tabellæ depictæ peritiſſimis pictoribus. Monſtratur item ampla ſupellex figlina, diſci videlicet in concavo à Raphaele delineati; at multi Raphaelem auctorem negant, fere nuſquam exſtant tot hujuſcemodi. Eſt ibidem conclave plenum anaglyphis, ſignis, inſcriptionibus, aliiſque antiquitatum monumentis, quæ per cancellos à limine ſolum ſalutare licuit, nam ſemper oppeſſulatas invenimus fores, neque clavis aderat, conſilio an caſu ignoratur.

In quadam cella viſitur caput Jovis marmoreum, cum inſcriptione BONO DEO BROTONTI, ſphalmate fabrili pro, *brontonti*, *βροντῶντι*, id eſt tonanti: ſimiles occurrunt apud Gruterum. Hac de re Diſſertationes ediderunt primo vir cl. Joannes Antonius Aſtorius, ac deinde vir doctus nobiſque amiciſſimus Philippus à Turre, in eleganti opere de Diis Aquileienſibus.

Septima Auguſti à D. Abbate Leith ſive Gualterio in Bibliothecam S. Marci intromittimur. Viſitur ab ingreſſu veſtibulum plenum anaglyphis, iconibus marmoreis, ſtatuiſque, & inſcriptionibus; Ganymedis raptus ibidem exſtat ſcitè elaboratus: opinio eſt eſſe Phidiæ opus. Ledæ ſtatua, Paris cum bireto Phrygio, Trajani caput, icones Veſpaſiani, Marci Aurelii, Septimii Severi, &c. Horum magna pars à Grimanis dono oblata Bibliothecæ fuere, inter quæ notavi inſcriptionem, A. ORCIVI. A. F. PAL. &c. quæ apud Gruterum p. DCCCCXLIX. ut Grimanorum adfertur. In iſtac Bibliotheca nonniſi manuſcripti codices habentur maxima pars Græci, & à Cardinali Beſſarione dono oblati. Spes erat ampliſſimæ meſſis: at octava Auguſti cum ad condictum tertiò accederemus, renunciavit Abbas Procuratorem Cornarum, cui maximè incumbit Bibliothecæ cura, monitum ab neſcio quo qui pridie in Bibliothecam ſe intromiſerat, vetuiſſe ne nobis luſtrandi, multoque minus exſcribendi facultas daretur, ratum è Reipublicæ & Bibliothecæ dignitate fore, ſi codices tanto numero occulti in pluteis quieſcant in pace & nullo uſui ſint: quaſi vero Cardinalis Beſſarion, qui codices iſtos tantâ curâ conquiſivit & ex variis orbis partibus advexit, eo conſilio id egerit ut in belliſſimo conclavi tumularentur & quietè agerent, donec aut ſitu, aut blattis, aut incen-

dio, quod non raro evenit, interirent. Aiebant porro non ſine ſuſpicione litteratos admitti ad evolvendos codices, ex quo Græcus quidam Bibliothecæ cuſtos, accuſatus quod manuſcriptis codicibus ad quæſtum uteretur, multoſque venumdaret, de capite timens, veneno mortem ſibi conſcivit.

Ex tanta ſupellectile hanc ſolum breviſſimam codicum notam accepi.

Codex XIV. ſæculi. *Ἐπιστολαὶ τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς θείας γραφῆς. Περὶ τῆς τοῦ παντὸς δημιουργίας*, hoc eſt: *S. Iſidori Peluſiotæ Epiſtolæ, ad interpretationem divinæ Scripturæ. De univerſi creatione, &c.* Initium Epiſtolæ primæ. *Ἐπειδὴ κυκλικόν ἐστι τοῦ χρόνου τὸ σχῆμα, &c.* Epiſtolæ igitur ad diverſos miſſæ numero 1200. quæ ad interpretationem Scripturæ ſacræ conferunt, juxta ordinem librorum & verſuum Veteris & Novi Teſtamenti digeſtæ ſunt. Cum autem inter Iſidori epiſtolas, quæ ad ter mille cuſæ ſunt, multæ in explanandis Scripturæ ſacræ locis verſentur, non auſim dicere eaſdem aut diverſas eſſe ab iis quæ in codice comparent. Ipſas Cardinalis Barbadicus *ὁ μακαρίτης* publici juris facere deſtinaverat, ſed fato præoccupatus, alteri provinciam reliquit.

In Pluteo 31. codex membranaceus; *Epiphanii πανάρια*, codices Panariorum admodum infrequentes ſunt in Italia.

In Pluteo 32. *Baſilii* epiſtolæ.

In eodem Pluteo, codex membranaceus non ſpernendæ antiquitatis, *Gregorii Nazianzeni* carmina vitæ.

In Pluteo 34. *Euſebii* de Præparatione Evangelica, codices tres. Codices de Præparatione Evangelica non infrequentes ſunt, de Demonſtratione vero rariſſimi.

In Pluteo 37. codex membranaceus Evangelium S. *Matthæi* Græcum & Hebræum è regione. Videndum an ſit verſio Hebraïca à Munſtero publicata.

In eodem Pluteo, *Origenes* in Matthæum & Joannem.

Codex Græcus, *Joſephi* opera Græcè, deſcriptus eſt juſſu Cardinalis Beſſarionis Romæ anno 1469.

Alexandri Magni Hiſtoria fabuloſa, eadem puta quam laudavimus ſuperiùs, quæque Calliſtheni cuidam tribuïtur.

Themiſtii de Amicitia.

Alcinoi de Dogmatibus Platonis.

Lampi Buragi *στρατηγικὸν* contra Turcas.

In veſtibulo inſcriptionem Græcam eximiam erui. Eſt decretum Athenienſium, qui in inſula Delo habitabant, allatum à Grutero in Theſauro p. 405. Sed hiulcum, lacerum & in multis vitiatum, etſi integerrimum legatur in marmore : hîc ſanum damus.

In marmore quatuor ferme pedum longitudine, latitudine unius.

ΕΠΙ ΑΡΙΣΤΑΙΧΜΟΥ [1] ΑΡΧΟΝΤΟΣ
ΓΑΜΗΛΙΩΝΟΣ ΔΕΚΑΤΕΙ ΙΣΤΑΜΕΝΟΥ
ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΡΙΑ ΕΝ ΤΩΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΡΙΩΙ
ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ ΜΕΝΑΝΔΡΟΥ ΜΕΛΙΤΕΥΣ ΕΙΠΕΝ
ΕΠΕΙΔΗ ΕΥΒΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΕΝ ΤΕ ΤΑΙΣ ΑΡΧΑΙΣ [2] ΕΦΑΣ ΕΧΕΙΡΟΤΟΝΗΘΗ ΚΑΛΩΣ
ΚΑΙ ΕΝΔΟΞΩΣ ΑΝΑΣΡΑΦΕΙΣ ΑΝΕΚΚΛΗΤΟΝ ΕΑΥ
ΤΟΝ ΠΑΡΕΣΧΕΤΟ ΑΡΧΕΘΕΩΡΟΣ ΤΕ ΑΙΡΕΘΕΙΣ ΚΑΙ
ΜΕΤΑ [3] ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΕ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΣΥΝΘΕΩΡΩΝ
ΠΑΝΤΑ ΚΑΛΩΣ ΚΑΙ ΠΡΕΠΟΝΤΩΣ ΒΡΑΒΕΥΣΑΣ
ΤΟ ΤΕ ΠΡΩΤΟΝ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΟΙΣ ΕΠΟΙΗΣΕΝ ΤΟΝ
ΔΗΜΟΝ ΤΟΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΔΗΛΩ ΤΙΜΗΘΗ
ΝΑΙ ΧΡΥΣΩΙ ΣΤΕΦΑΝΩΙ ΑΝΑΓΟΡΕΥΜΕΝΩΙ ΕΝ
ΤΩΙ ΕΝ ΑΣΤΕΙ ΘΕΑΤΡΩΙ ΠΡΕΣΒΕΥΣΑΣ ΤΕ ΠΛΕΟΝΑΚΙΣ
ΚΑΙ ΑΓΩΝΙΣΑΜΕΝΟΣ ΕΚΤΕΝΩΣ ΠΟΛΛΑ ΤΩΝ ΧΡΗ
ΣΙΜΩΝ ΑΘΗΝΑΙΟΙΣ ΤΟΙΣ ΕΝ ΔΗΛΩΙ ΠΕΡΙΕΠΟΙΗΣΕΝ
ΙΕΡΕΥΣ ΤΕ ΓΕΝΟΜΕΝΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΘΕΩΝ ΚΑΙ
ΠΑΛΙΝ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΑΙΡΕΘΕΙΣ ΥΠΟ ΤΟΥ
ΔΗΜΟΥ ΚΑΙ ΛΑΧΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΚΑΙ ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ [4] ΠΑΣ
[5] ΔΑΠΑΝΗΣΑΣ ΤΑΣ ΠΟΜΠΑΣ ΚΑΙ ΤΑΣ ΘΥΣΙΑΣ ΥΠΕΡ ΑΘΗΝΑΙ
ΩΝ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΩΝ ΚΑΛΩΣ ΚΑΙ ΙΕΡΟΠΡΕΠΩΝ ΣΥΝΕΤΕΛΕ
ΣΕΝ ΟΠΩΣ ΟΥΝ Ο ΔΗΜΟΣ ΦΑΙΝΗΤΑΙ ΤΟΙΣ [6] ΕΥΧΡΗΣΤΟΥ
ΣΙΝ [7] ΑΞΙΑΣ ΑΠΟΔΙΔΟΥΣ ΧΑΡΙΤΑΣ. ΑΓΑΘΕΙ ΤΥΧΕΙ ΔΕ
ΔΟΧΘΑΙ [8] ΤΕΙ ΒΟΥΛΕΙ ΤΟΥΣ ΛΑΧΟΝΤΑΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥΣ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΟΥΣΑΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΧΡΗΜΑΤΙΣΑΙ
[9] ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΩΝ ΓΝΩΜΗΝ ΔΕ ΞΥΜΒΑΛΛΕΣΘΑΙ ΤΗΣ
ΒΟΥΛΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΗΜΟΝ ΟΤΙ ΔΟΚΕΙ [10] ΤΕΙ ΒΟΥΛΕΙ ΣΤΕ
ΦΑΝΩΣΑΙ ΕΥΒΟΥΛΟΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΝ
ΤΩΙ ΙΕΡΩΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΣΤΕΦΑΝΩΙ ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΕΝ
ΚΑΙ ΕΥΝΟΙΑΣ ΤΗΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΔΗΜΟΝ ΧΕΙΡΟΤΟΝΗΣΑΙ
ΔΕ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΕΙΣ ΗΔΗ [11] ΤΡΕΙΣ ΟΙ ΤΙΝΕΣ ΕΠΕΛΘΟΝ
ΤΕΣ ΕΠΙ ΤΗΝ ΑΘΗΝΗΣΙΝ ΒΟΥΛΗΝ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

[1] *Gruter.* Αρχοντι
[2] ἐφ ας, *deeſt in Gr*
[3] *Grut.* τῦ υου και
[4] *Grut. non legit, ſic habetur, ſed* πασας *legendum.*
[5] *Hæc tota linea lacera eſt apud Grut.*
[6] *Hæc vox manca eſt apud Grut.*
[7] *Hæc item*
[8] *Grut.* τῃ βουλῃ
[9] *Grut.* περι τῶν την
[10] *Grut.* τῃς βουλῆς
[11] *Vox manca apud Gruterum.*

ΠΑΡΑΚΑΛΕΣΟΥΣΙ ΤΟΝ ΔΗΜΟΝ ΣΥΝΕΠΙΚΩΡΗΣΑΙ
ΤΟΙΣ ΕΨΗΦΙΣΜΕΝΟΙΣ ΕΥΒΟΥΛΩΙ [12] ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΟΙΣ
ΑΝΑΓΡΑΨΑΙ ΔΕ ΤΟΔΕ ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΚΑΙ ΕΙΣ ΣΤΗΛΗΝ
ΛΙΘΙΝΗΝ ΚΑΙ ΣΤΗΣΑΙ ΕΝ ΤΩΙ ΗΡΑΚΛΕΙΩΙ ΠΡΕΣΒΕΙΣ
ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΟΙΔΕ ΚΕΧΕΙΡΟ
ΤΟΝΗΝΤΑΙ ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΟΣ ΕΚ ΜΥΡΙΝΟΥΤΤΗΣ
ΞΕΝΟΦΙΛΟΣ [13] ΟΙΝΑΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ
ΕΠΕΨΗΦΙΣΘΗ ΚΑΙ [14] ΑΘΗΝΗΣΙΝ

[12] Grut. φιλανθρώπω

[13] Grut. ΘΙΝΑΙΟΣ

[14] Grut. ἐν Ἀθηνῄσιν

Id eſt:

Sub Ariſtæchmo Archonte Gamelionis x. conventus legitimæ auctoritatis in loco comitiorum. Menander Menandri filius Melitenſis dixit: Quandoquidem Eubulus Demetrii filius Marathonius, & in Magiſtratibus ad quos electus eſt probè atque honorificè ſe gerens inculpatum ſe præſtitit, & poſtquam ſpectaculorum quoque præfectus electus eſt, cum filio cæteriſque collegis probè & pro merito præmia diſtribuit. Ac primum in[a] *Panathenæis id effecit, ut populus Athenienſium qui in Delo ſunt honoraretur aureâ coronâ, proclamata in Theatro quod in Vrbe ſitum eſt: Legationibus item ſæpe functus, ſtrenuéque rem agens, multa utilia Athenienſibus qui in Delo ſunt procuravit. Sacerdos inſuper magnorum deorum factus, ac deinde Æſculapii: Rurſuſque cooptatus à populo, & nactus Bacchi Sacerdotium, proprio ſumptu pompas & ſacrificia pro Athenienſibus & Romanis pulcre atque ut Sacerdotem decebat peregit. Ut igitur populus videatur iis qui ſibi bona & utilia conferunt dignas rependiſſe gratias; quod bene vertat, decretum eſt in Senatu, ut qui jam præſides ſunt in proximo concilio his de rebus loquantur, utque ſententia ſenatûs ad plebem referatur, quod ſcilicet placeat Senatui, ut coronetur Eubulus Demetrii filius Marathonius ſacra Dei corona, virtutis cauſa, necnon benevolentiæ erga populum; utque jam tres legati eligantur, qui adeuntes Athenarum Senatum & concilium, rogent ut annuant decretis in gratiam Eubuli latis; Utque hoc decretum ſcribatur in cippo lapideo, & erigatur in Heracleo. Legati Athenas juxta præſens decretum electi ſunt iſti, Antheſterius ex*[b] *Myrrhinuſa, Xenophilus*[c] *Oenæus, Demetrius Marathonius.*

Decretum Athenis quoque confirmatum eſt.

Senatus populuſque,	*Senatus populuſque,*	*Senatus populuſque,*
Sacerdos Magnorum deorum,	*Sacerdos Bacchi,*	*Sacerdos Magnorum deorum.*
Senatus populuſque,	*Sacerdos Æſculapii,*	*Senatus populuſque.*

[a] Panathenæa, ut vulgo notum eſt, ſunt Quinquatria, Minervæ feſtum in quo peplum ejus deferri ſolebat. [b] Myrrhinuſa, Græcè, *Μυῤῥινοῦς*, aut *Μυῤῥινοῦσσα*, ſive *Μυῤῥινοῦττα*, in tribu Pandionide vicus. Ibid. [c] Oenæus, ab Oenoe, *Οἰνόη*. Duo vici in Attica hujus nominis memorantur; alius in tribu Aiantide, alius in Hippothoontide.

Pomeridianam operam viſendis codicibus Archiepiſcopi Philadelphiæ Græcorum antiſtitis navamus. Eſt ille nomine Meletius Typaldus Græcè & Latinè doctus, diſciplinæ Eccleſiaſticæ ſcientiſſimus. Is nobis comiter & urbanè exceptis copiam fecit exſcribendi ſi qua luberet : hæc in codicibus notavi.

Codex membranaceus XI. ſæculi, *Theodoreti* προθεωρία εἰς τοὺς ψαλμούς. Initium, Ἐμοὶ μὲν περὶ τῶν ἄλλων θείων λογίων καταθύμιον ἦν.

In alio codice : Ejuſdem, εἰς τὰ ἄπορα τῆς ἁγίας γραφῆς. *Quæſtiones ſive dubia in Scripturam ſacram.*

In alio codice, *Theodori Antiocheni* in XII. Prophetas idem opus de quo ſupra in ædibus Grimanis agitur. In Monito ad commentarium Oſeæ, hic Theodorus citat ſuum in Pſalmos librum, litteram vulgo interpretatur. Commentarium bonæ notæ ; non memini an vox Antiocheni Ἀντιοχέος in codice legatur, an à me ex opinione adjecta ſit.

Codex XI. ſæculi, membranaceus. *Heſychii* Hieroſolymitani interpretatio in Pſalterium, initio mutila ..... ἐστὶν μὲν οὖν ὁ μακαρισμός. Hujus laciniæ bene multæ in catenis ſunt ; opus integrum cuſum non eſt.

Catena in Pſalmos Græca brevis, XI. ſæculi membran.

Codex XIII. ſæculi bombycinus, catena in Pſalmos.

Codex XII. ſæculi, *Euthymii* Panoplia non cuſa Græcè, ſed Latinè tantùm.

Codex membranaceus optimæ notæ, XI. ſæculi, *Joannis Damaſceni* Parallela & alia ejuſdem.

In codice recenti *Gelaſii* hiſtoria.

In alio codice recenti, Epiſt. *Joannis* Papæ ad Photium Patriarcham, cujus initium, Οὐκ ἀγνοεῖν συμβαίνει ὑμᾶς ὡς τινες τῶν αὐτόθι.

Archiepiſcopus veſte talari atra indutus erat, aſſumento ſerico purpureo munita. Supellex moderata, huic adſunt ſemper diaconi tres ad epiſcopalem & domeſticum uſum.

Inſequenti, nona Auguſti, in Eccleſiam Græcorum ſecundò pergimus adfuturi veſpertino cantui, quo nos provocaverat D. Archiepiſcopus. Eccleſia parva eſt, nitida, Græco more ſtructa. In aſſignato nobis juſſu Præſulis loco ſedemus. Primum à dextris locum occupabat Archiepiſcopus, cui ad cultum vulgarem adjectum fuerat pallium violaceum. Baculum manu geſtabat tranſverſo ligno ſupernè munitum ad figuram T. Ipſa die ce-

lebrabatur festum S. Eudocimi. Ad utramque chori partem positi erant qui officium persolverent, pone Præsulem vero aderant quinque sexve clerici juvenes non diu detonsi. Rebus hoc ordine sitis, Presbyter stolatus aperit valvas sanctuarii, quod τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, *Sancta Sanctorum* Græci vocant : exinde ex clericis unus ad medium chori se stitit, atque septem Psalmos Græcè recitavit : deinde reliqui alternatim ex utraque parte canebant, ita ut nonnisi unus, reliquis tacentibus, caneret hymnos sive Resurrectionis Jesu Christi, sive in honorem sancti Eudocimi, &c. In fine Vesperarum Presbyter qui Sancta Sanctorum aperuerat, populum dimisit, postquam pro fidelibus omnis generis preces fusæ sunt, & plerumque dictum Episcopo, Εἰς πολλὰ ἔτη, *Ad multos annos.* Absoluto officio, nos dignissimus Præsul evocat in Sancta Sanctorum : hæc in extremo Chori adornata sunt in loco quem mitulum vocant, subsequentes alios sæculares viros ingressu prohibuit Archiepiscopus dicens, nonnisi presbyteris & clericis patere locum, quod ad antiquam Ecclesiæ disciplinam spectat : similiter veterem morem Ecclesiæ olet, quod una solum liturgia quotidie in Ecclesia illa celebretur.

Undecima Augusti, comite D. Apostolo Zeno, ad Bibliothecam SS. Joannis & Pauli Dominicanorum contendimus ; ubi codices Græci non pauci, quorum notam sequentem excepi.

Codex XII. sæculi, Epistolæ *Gregorii Nazianzeni*, & quædam *Basilii.*

Codex XIV. sæculi, S. *Thomæ Aquinatis* opera Græcé.

Codex XI. sæculi membranaceus, *Thucydidis* historiæ.

Codex bombycinus XIV. sæculi duobus tomis, *Suidæ* lexicon. Initium τοῦ Α. Α' ἀ παρὰ Ἀριστοφάνους ἐπίρρημα. Initium τοῦ Ε. Εα συγχωρεῖ. ἐάγη ἐθραύσθη.

Thomæ cujusdam ad Psaltem Antiochenum de Filio Dei, præit σκοπὸς τοῦ λόγου.

Codex XII. sæculi, *Plutarchi* vitæ, incipientes à Demetrio.

Codex XIV. sæculi, *Libanii* orationes.

Codex scriptus anno mundi 6792. id est Christi 1284. in charta bombycina, *Georgii Cedreni* historiæ. Initium, Πολλῶν τῶν πρὸ ἡμῶν φιλοθέων ἀνδρῶν φιλιστόρων.

Codex membranaceus XI. sæculi, *Aristidis* orationes.

Codex XV. sæculi, Anonymus de causis & de rebus philosophicis. Liber nuncupatus Joanni Cornelio Georgii Epiphanis

filio, Reginæ Cypri Catharinæ ἀδελφιδῷ. id eſt, patrueli.

Codex XIV. ſæculi, Apophthegmata *Æſopi.*

Codex XIV. ſæculi, Lexicon peramplum, cujus initium, Ἄαπτος ὁ ἀπεραντελίαστος παρὰ τὸ τοῦ ἅπτω ἄπτος ἄπτος. Initio libri hæc ſcribuntur, Ιωάννου τοῦ Μοναχοῦ ὡς ἐγὼ νομίζω, id eſt, *Joannis Monachi, ut arbitror.*

Codex XV. ſæculi, *Stephanus* de Urbibus.

Codex XV. ſæculi, *Dionyſius Halycarnaſſeus:* in fine hujus & aliorum multorum iſtius Bibliothecæ codicum legitur hoc carmen, aut quid ſimile:

Θεοῦ τὸ δῶρον ἠδὲ Καίσαρος πόνος
τοῦ στρατηγοῦ.

Id eſt: *Dei donum, Cæſariſque Strategi opus.*

Codex *Appiani* eodem Cæſare Stratego amanuenſe.

Polybius in cujus fine dicitur eumdem Strategum codicem ſcripſiſſe Florentiæ. Unde putarim Cæſarem Strategum ex numero Græcorum fuiſſe, qui à Laurentio Mediceo Florentiam evocati ſunt, ut codices conſcriberent.

Diodorus Siculus ejuſdem Strategi manu.

Pindarus eodem ſcriba.

Dionyſius Perihegetes eodem ſcriba, qui in codice quodam *Lacedæmonius* dicitur.

Latini pariter codices iſtic bene multi ſunt, ſed magna pars Scholaſticorum ſequioris ævi: aliquot tamen bonæ notæ comparent, videlicet.

Guillelmus Paſtrengicus, de Viris illuſtribus, erat is Petrarchæ Magiſter, cujus ille frequenter non ſine laude meminit. Eſtque opuſculum ut illo ævo perutile, multi Scriptores, multique libri non noti ibidem memorantur. Poſtea vero in quodam Bibliopolio incidi in eumdem Paſtrengicum Venetiis cuſum anno 1547. At perinde ignotus eſt etiam Venetiis, ac ſi numquam vidiſſet lucem: ad hæc mendis infinitis fœdatus, ut vix apta ſententia eruatur, hiulcus & lacerus in multis, ita ut operæ pretium duxerim, illum ad duos Romanos codices caſtigatum & auctum typis iterum dare inter Anecdota.

Codex XIII. ſæculi, Anonymi opus cui titulus: *Cronica iſta compilata eſt ex Cronica *Damaſcii Papæ & Jeronymi, & Euſebii, & beati Yſidori, & ex Cronica Honorii incluſi, & ex Hiſtoriis Eccleſiaſticis & Scholaſticis, & ex diverſis decretis civitatum antiquarum.*

* *Damaſi.*

rum. Et hoc usque ad Fredericum Romanorum Imperatorem. Et dicitur Cronica à Cronos Græcè. Unde Cronica est liber continens temporum descriptiones. Initium: *Præsens sæculum distinguitur in duos status. Primus status &c.* Definit historia ad annum Christi 1250. Quod sane Chronicon alicujus pretii videtur. Verum ejus potiundi causa interventu usus R. P. Antonii Cloche Præfecti Generalis Ordinis Dominicanorum, viri multis mihi nominibus observandi, optatum assequi non potui: neque explorare cusumne an ineditum sit.

Ambrosii Camaldulensis, versio libri Athanasii contra Gentes & de Incarnatione.

Chronicon *Martini* * *Poloni*, cujus initium adferimus. *Incipit Chronica fratris Martini Domini Papæ, Capellani & Pœnitentiarii, de conditione & regimine Romanæ urbis, & gestis summorum Pontificum & Imperatorum.*

* *Poloni*, non legitur in codice; nec desunt qui putent hunc Martinum, alium à Polono.

Quoniam scire tempora summorum Pontificum Romanorum ac Imperatorum, necnon & aliorum Patrum suorum contemporaneorum, quamplurimum inter alios Theologis ac Jurisperitis expedit. Ego frater Martinus, Domini Papæ Capellanus & Pœnitentiarius, ex diversis Chronicis ac gestis Summorum Pontificum & Imperatorum, præsens opusculum per annos Incarnationis Domini ab ipso primo Pontifice Jesu Christo & ab Octaviano primo Augusto, sive Imperatore; per Pontifices & Imperatores descendendo usque ad Honorium Papam quartum, deduxi inclusivè in una pagina eo anno Domini quo creati fuerunt ponendo Pontifices. In alia pagina econtra sub eisdem annis, eo anno Domini quo creatus quisque fuit ponendo Imperatores. Et quia tam Pontifices quam Imperatores Romanæ urbis esse dicuntur; idcirco conveniens arbitratus sum, de conditione & statu Urbis aliqua præmittere, ut sic de ipsius Pontificibus & Imperatoribus ordinatiùs possim procedere.

Compilavi autem præsens opusculum ex scriptis Titi-Livii, item ex Chronicis Orosii.

Item ex Chronicis Damasci (sic) *Papæ de gestis Pontificum & Imperatorum.*

Item ex Chronicis Pauli Romani Diaconi Cardinalis, de gestis utrorumque.

Item ex Chronicis Gilberti, de gestis utrorumque.

Item ex Chronicis Richardi Monachi Cluniacensis.

Item ex Chronicis Gervasii.

G

Alii legunt, *Methodii.*

Item ex Chronicis * *Estodii.*

Item ex Chronicis Godefredi Viterbiensis.

Item ex Chronicis fratris Vincentii Bellivacensis. (sic) *Et aliqua accepi ex decreto, & quædam ex passionibus Sanctorum.*

Codex sic desinit.

Bonifacius VIII. Natione Campaniæ de civitate Ananiæ sedit ann. deficit hîc codex. Deinde sequitur Catalogus Regum Francorum desinens ad Philippum Pulcrum.

Hæc describere visum, quia mirè variant codices Chronici Martini Poloni, maximeque initio; nam quod superius legitur, *usque ad Honorium Papam quartum*, alii codices ad Clementem IV. alii ad Gregorium IX. alii ad Joannem XXI. præferunt. Vix itaque potest Martini Chronicon in codicibus quale à primo auctore exaratum fuit deprehendi; nam quivis amanuensis, ut liquet, ad suam usque ætatem deduxit historiam, atque in prologo nomen Pontificis sui ævi amoto priore posuit: in serieque non semel dissentiunt codices.

Codex xv. sæculi, *Joannis Columnæ* Ordinis Prædicatorum, de viris illustribus usque ad ævum suum, ordine alphabetico: opus non spernendum & luce dignum.

Bibliotheca isthæc ornata fabrilibus ligneis statuis est, Catholicorum insignium virorum hinc, hæreticorum inde. Inter hæreticos visuntur Erasmus catenis onustus, & Guillelmus à S. Amore pariter alligatus, appositis dicteriis, hosce viros quasi Lutherum & Calvinum infamantibus.

CAPUT IV.

De S. Marci platea & Ecclesia. Columnæ. Aquæductus Michaelis Imperatoris. Cimeliarchium Sancti Marci. Gemmæ. Inscriptiones binæ. De Evangelio S. Marci, quo pacto delatum Venetias, Epistolæ variæ ea de causa. Musæum Contarinum & Ruzzinianum. Descriptio amplissimi Musæi Dom. Antonii Capelli Patritii. Gemmæ, Abraxeæ figuræ, numismata, monumentum Reatinum in cortice.

PLERUMQUE S. Marcum adiimus, bisque thesaurum & cimelia omnia lustravimus accurate, hic tamen omnia simul consignanda. In platea S. Marci, qua mari terminatur, eriguntur duæ columnæ immanes; quarum altera ex marmore granito Ægyptio est, altera ex marmore granito Europæo Æthaliæ, ut vocat inferius Flaminius Vacca, *granito dell' Elba.* In frontispicio S. Marci sunt quatuor equi ænei eleganti formâ, qui olim, ut fertur, ab aliquo Parthorum Rege Neroni Augusto Romam missi fuere; hinc opinio est à Constantino Byzantium deportatos fuisse, ac demum captâ per Francos & Venetos Constantinopoli, curante Henrico Dandulo Venetias allatos. Verum Anonymus, *de mirabilibus Romæ*, qui XIII. circiter sæculo scripsit, & infra edetur; in circo Neronis quatuor equos memorat his consimiles: unde suspicio est hos ipsos esse qui Roma, non Constantinopoli, Venetias translati sunt. Sane antequam in hunc scriptorem inciderem, vidi qui dubitarent de advectis Constantinopoli equis.

In Capella Cardinalis Zeni hanc inscriptionem legi ad sculptam imaginem B. V. Mariæ, Μήτηρ Θεοῦ ἡ ἀνίκητος, id est, *Mater Dei invicta.* Ad latus sinistrum Imaginis est marmorea tabula muro adfixa, in qua tria foramina triangulari more sita, minora auriculari inserendo digito. Erantque tres exigui canales fontis à Michaele Imperatore Constantinopolim deducti, quod testificantur quatuor carmina iambica ibidem sculpta.

Ὕδωρ τὸ πρὶν μὲν ἐκ πέτρας ῥυὲν ξένως
Εὐχῇ προσήχθη τοῦ προφήτου Μωσέως.
Τὸ νῦν δὲ τοῦτο Μιχαὴλ σπουδῇ ῥέει,
Ὃν σῶζε Χριστὲ καὶ σύνευνον Εἰρήνην.

Quorum interpretatio hæc, inferiùs ſculpta legitur.

Aqua quæ prius ex petra mirabiliter fluxit,
Oratione Prophetæ Moſis producta eſt.
Nunc autem hæc Michaelis ſtudio labitur,
Quem ſerva, Chriſte, & conjugem Irenem.

Ex his autem verſibus male intellectis emanavit opinio Venetiis, ipſam eſſe petram ex qua Moſes aquam divinitus eduxit populo Iſraelitico ſiti confecto; at ſecus præfert inſcriptio; videlicet, ut illam Moſes εὐχῇ, id eſt, precibus eduxit ex petra, ſic hanc Michael cura & ſtudio ſuo σπουδῇ manare fecit Conſtantinopoli ſcilicet. Nec quidquam adtinet ad Moſis petram.

In famoſum deinde S. Marci theſaurum & cimeliarchium intromittimur, ac præſente Procuratore exhibentur primò nobis lapilli pretioſi & opima ſupellex. Duodecim thoraces aurei pretioſis lapillis diſtincti, à multis memorati, qui olim, aiunt, uſui fuere duodecim honorariis puellis Helenæ Auguſtæ, duodecim coronulæ eodem cultu & uſu. Vas ſmaragdinum, vaſa item alia ex uno lapide pretioſo confecta, chalcedonicum nempe, achatinum, ſardonychum, aliud ingens ex Turcica gemma, habetque crateris formam, cui inſculptæ ſunt ſequentes litteræ.

[illegible]

quæ non Ægyptiæ, ut opinantur ipſi, ſed Arabicæ ſunt. Legique debent, ut opinor, *Bar' allao. Opifex Deus.* Conjecturam meam probarunt Orientales quidam: putantque mecum his ſignificari, tanti cimelii unum Deum opificem eſſe poſſe. Monſtrant item lilium ab Henrico III. Galliæ Rege Sereniſſimæ Reipublicæ oblatum, unionem item mirabilem, quem vocant unionem matrem, & alia id genus bene multa.

Hinc ad Lipſanothecam convertimur, & primò profertur

nobis Crux ex vera Chriſti Cruce, ut fert inſcriptio, confecta. Inſcriptionem vero dicebant hactenus legiſſe neminem: eam tamen nec ſine labore erui, & digna ſane eſt quæ hîc adferatur: conſtat carmine Iambico.

1. Καὶ τοῦτο γοῦν σοι προσφέρω πανυστάτως — 1. In ſuprema Crucis parte.
Ἤδη προσεγγίσασ᾽ αὐταῖς ᾅδου πύλαις
Τὸ θεῖον ἀνάθημα τὸ ζωῆς ξύλον
Ἐν ᾧ τὸ πνεῦμα τῷδ᾽ τ᾽ ἔχοντι παρέθου
Καὶ τῶν πόνων ἔληξας οὓς ἐκαρτέρεις.

2. Οἷς τοὺς πόνους ἔλυσας οὓς κατεκρίθην — 2. In brachio dextro.
Καὶ καρτερεῖν ἔπεισας ἡμᾶς ἐν πόνοις
Ταύτην δίδωμί σοι τελευταίαν δόσιν
Θνήσκουσα καὶ λήγουσα κἀγὼ τῶν πόνων.

3. Ἡ βασιλὶς Δούκαινα λάτρις Εἰρήνη — 3. In brachio ſiniſtro.
Χρυσένδυτις πρὶν, ἀλλὰ νῦν ῥακένδυτις.
Ἐν τρυχίνοις νῦν, ἡ τὸ πρὶν ἐν βυσσίνοις
Τὰ ῥάκκια στέργουσα πορφύρας πλέον.

4. Πορφυρίδος κρίνουσα τὴν ἐπωμίδα — 4. In infima parte.
* Μελεμθάφη ἔχουσα, ὡς δέδοκτό σοι,
Σὺ δ᾽ ἀντιδοίης λῆξιν ἐν μακαρίοις
Καὶ χαρμονὴν ἄληκτον ἐν σεσωσμένοις.

Cujus hæc interpretatio eſt:

1. *Hoc etiam tibi poſtremum donum offero*
Quæ jam ad portas inferi quam proximè acceſſi;
Hoc, inquam, tibi divinum donum, lignum ſcilicet vitæ.
In quo ſpiritum tuum habenti ipſum commendaſti
Et laborum quos conſtanter tuleras finem feciſti.

2. *Quia labores abſtuliſti quibus damnata fueram*
Ac nobis perſeverantiam in pœnis ſuaſiſti,
Hoc tibi ultimum donum tribuo
Mox moritura & laborum nactura finem.

3. *Imperatrix Irene Ducæna Dei famula*
Quæ olim aureis ornabar, jam vero laceris veſtimentis induor
Olim byſſo jam operta cilicio
Et tamen hoſce pannos pluris quam purpuram facio.

4. *Poſtquam purpureum amictum proſcripſi ac depoſui*
Unam ſepulturæ gerens curam, ut tibi complacuit,
Tu mihi ſortem cum beatis retribuas
Et gaudium cum Sanctis æternum.

Imperatrix Irene Ducæna, ſcilicet ex Auguſta familia Ducarum, Alexii Comneni Imperatoris uxor erat, quæ defuncto conjuge, aſperiùs acta à filio Joanne Comneno Imperatore, in Monaſterium ingreſſa, Santimonalium veſtem induit, & cum proximè, inquit, ad vitæ exitum acceſſiſſet, quæ jam antea Eccleſias donis ſuis cumulaverat, hoc, ut ait, poſtremo munere Eccleſiam Conſtantinopolitanam exornavit. Hæc ipſa Auguſta duo Monaſteria Conſtantinopoli excitarat, virorum aliud, τοῦ φιλανθρώπου, ſive Salvatoris nomine, aliud Virginum Κεχαριτωμένης, ſive B. M. Gratià-Plenæ nuncupatum, ut videre eſt in Analectis Græcis noſtris ad Typicum Irenes Auguſtæ, & fortaſſis in hoc Monaſterio Monialium veſtem induit, pietatis officiis ita præclara, ut à Græcis pro ſancta & cælitibus adſcripta habeatur, & certa die celebretur.

Eſt item iſtic alia Crux, ex vero quoque, uti dicunt, Crucis Chriſti ligno confecta, in qua inſcriptio alia, nondum ut aiebant lecta: eam hîc exarare viſum.

Ον οἱ σταλαγμοὶ τοῦ θεοῦ τῶν αἱμάτων
Σὸς κόσμος ἐστὶ σταυρὲ πίστις καὶ πόθος
Οὕτως σε κοσμεῖ καὶ βασιλὶς Μαρία,
*Δόξαν θεϊκὴν * ἐστόλισαν καὶ κράτος*
Πῶς δοξάζουσι μαργαρεῖται καὶ λίθοι;

Hoc eſt:

O Crux quam exornant ſtillæ divini ſanguinis
Te fide ſolùm & amore à nobis exornari decet;
Hoc tibi genus honoris Imperatrix Maria tribuit;
Te quippe Dei gloria atque poteſtate inſtructam
Quo decore adſiciant gemmæ & margaritæ?

Hæc autem Maria Auguſta, ſi conjectare liceat, uxor fuerit Nicephori Botoniatæ, qui imperabat anno Chriſti 1078.

Ad pixidem in qua ſervantur, aiunt, aliquot ſtillæ Sanguinis Chriſti, hoc carmen habetur,

Εχεις με Χειστὸν, αἷμα σαρκός μου φέρον.

Id eſt: *Habes me Chriſtum, ſanguinem carnis meæ ferens.*

Alia item pixis adeſt in qua de Chriſti ſanguine, ut quidem putant, & hanc habet inſcriptionem,

Αἵματος ζωηφόρου τερπνὸν δοχεῖον
Εξ ἀκηράτου λόγου πλευρᾶς ῥυέντος.

Id eſt: *Vivifici ſanguinis vas jucundum*
Qui ex incorrupti Verbi latere fluxit.

Hæc porro vaſa, quemadmodum & cruces ſupra memoratæ, Conſtantinopoli Venetias allata ſunt.

Monſtrant item cultrum quo uſus Chriſtus fuit in poſtrema cœna, in cujus manubrio characteres quidam Ebraïci ſic obeſi, ut nihil expiſcari potuerim. Adeſt quoque Crux Patriarchalis, aiunt S. Athanaſii, & vera effigies ejuſdem S. Doctoris, aliaque multa.

Hinc proceditur ad codicem Evangelii S. Marci inſpiciendum qui ſervatur in armario vicino, & ut in voto erat diligenter conſideramus cum D. Leith ſeu Galterio bibliothecario; eſt codex ille quadrus, operculo argenteo deaurato, confectus ex philyra ſeu papyro Ægyptiaca, multo tenuiore quam codex Joſephi Mediolanenſis, & ſane, ut inſpicienti ſedulo viſum fuit, hallucinantur, ni fallor, qui membranaceum dictitant. At quia omnium una vox eſt, eſſe membranaceum, vellem ab aliis rem accuratiùs explorari. Folia agglutinata ſimul ſunt & putrida, ut non facile poſſint diduci ſine fractione: nam locus perquàm humidus, & brevi periturus funditus eſt codex ſi iſtic maneat. Characteres autem etſi vix legi poſſint, evidenter Latini ſunt, nam multoties occurrunt litteræ D & R. quæ non habent eamdem in Græcis atque in Latinis formam. Quod ait autem nuperus quidam, ſe legiſſe vocem KATA, is in prima littera hallucinatur; eſt quippe B, ſic ſcriptum |ʒ, uti ſolet in antiquis codicibus bene multis. Eſt igitur BATA, ex vocibus quæ frequenter occurrunt in Evangelio, ut IBATAUTEM, nulla enim diſtinctio vocum eſt in hoc codice. Quod autem ſe vidiſſe putat litteram Δ Græcam: errat ſimiliter, eſt enim A cujus tranſverſa linea non comparet, & clauſum videtur inferius, quia duabus lineolis characteres inferne

& ſuperne clauduntur ut in ſcribendo rectius procederetur. Cum autem ait ſe in litteram Σ incidiſſe, haud feliciùs; nam ſimilem numquam vidi, accuratius licet inſpexerim. Hæc de manuſcripto cujus cauſa eruditorum turba diducitur in partes. Aiuntque vulgo autographum eſſe S. Marci. Nullum ſane codicem me vidiſſe memini, qui majorem iſto antiquitatis ſpeciem præferat. Quod autem Latinè ſcriptus ſit codex, in controverſiam vocari nequit ex hiſtoria mox adferenda, cujus exemplum accepi ab eruditiſſimo Viro Juſto Julio Fontanino neceſſario meo, cujus prolixam erga nos voluntatem & noſtri demerendi ſtudium haud ſemel experti ſumus.

De tranſlatione Codicis Evangelii Sancti Marci ex Forojulio Venetias.

» Evangelium divi Marci, quod modo extat Venetiis, antiquitus ſervatum fuit in Metropolitana Eccleſia Aquileienſi, in qua urbe prædicatum & ſcriptum illud fuiſſe ab eodem Sancto ejus acta teſtantur apud Bollandiſtas tomo 3. Aprilis pag. 347. & chronica valdè antiqua, quibus additur diſciplina Caroli Magni ad ſanctum Paulinum Aquileïenſem Patriarcham, in quo memoratur Eccleſia Aquileienſis in honorem ſancti Marci conſtructa. Anno 1355. Carolus IV. Imperator cum Aquileiæ fratrem ſuum Nicolaum Patriarcham viſeret, ab eo impetravit aliquot folia ejuſdem Evangelii, quæ in Bohemiam detulit, ubi adhuc ſervantur in Cathedrali Eccleſia Pragenſi. Id aperiunt epiſtolæ quædam Ferdinandi Archiducis Auſtriæ, & Baronis Franciſci à Turre ex Comitibus Vallis Saxiæ, Forojulienſis Dynaſtæ, qui anno 1564. fungebatur officio Oratoris Cæſarei, & Archiducalis apud Rempublicam Venetam. Quippe in volumine 3. mſ. rerum ejus legationis, quod cum cæteris ego pervolvi apud excellentiſſimum Comitem Philippum à Turre in Forojulio, ſermone Teutonico leguntur epiſtolæ, quas hîc Latinè ſubjicio.

» *Ferdinandus Archidux.*

» Nobilis, Dilecte Fidelis, ex apographo his litteris annexo, quod eſt juxta originale latinum Caroli IV. Imperatoris felicis recordationis, ſervatum in Eccleſia Cathedrali Caſtri Pragenſis, intelliges

liges ipsum accepisse ab Ecclesia Patriarchali Aquileiensi duos quaterniones Sacrosancti Evangelii sancti Marci, ejus propria manu exaratos, qui sunt in hac Cathedrali, & cæteri quinque quaterniones itidem scripti propria manu sancti Marci remanserunt in Ecclesia Aquileiensi; sed postea, ut accepimus, inde ablati & Venetias ducti, in thesauro Dominii asservantur. Quapropter nostra voluntas est, ut Dominium, & Patriarcham Venetiarum perconteris, num prædicti quinque quaterniones ibi reperiantur, an scripti sint in pergameno, vel in alia materia, nobisque obtentum exemplum, & delineatum ad formam ejus characteris, transmittas. Optamus præterea ut inquiras, quod egregiè præstabis, an nos obtinere possemus à Dominio exemplar omnino simile characteri divi Marci. Nosque de omnibus his edoceas, quod gratum tibi referemus. Pragæ ultima Maii 1564.

FERDINANDUS. Jo. HABERSTACH.

Apographum Caroli IV.

Ego Carolus quartus, Dei gratia Romanorum Rex, semper Augustus, & Bohemiæ Rex, vidi librum Evangeliorum S. Marci de sua propria manu scriptum, integrum ab initio usque ad finem, in septem quaternos, in potestate Patriarchæ Ecclesiæ Aquilegiensis: qui liber in dicta Ecclesia fuit servatus à beato Hermagora, & ab Ecclesia Aquilegiensi prædicta usque in hodiernum diem, qui videlicet beatus Hermagoras de manu beati Petri eumdem librum accepit, & à beato Petro per resignationem, & intercessionem sancti Marci recepit præsulatum prædictæ Aquilegiensis Ecclesiæ. De quo libro, petitione mea apud Patriarcham & capitulum dictæ Aquilegiensis Ecclesiæ, obtinui istos duos quaternos ultimos libri prædicti; & alii quinque præcedentes manserunt in Ecclesia supradicta: & hæc scripsi manu mea propria anno ab incarnato Verbo M. CCCLV. in vigilia omnium Sanctorum, regnorum meorum nono.

Responsum Baronis Francisci à Turre ad Archiducem.

Omni quo decet obsequio, accepi jussum Celsitudinis vestræ & desiderium, nempe intelligendi an hæc Venetiis reperiantur,

„ quinque quaterniones Evangelii ſancti Marci ab ipſomet ſcripti,
„ an ſint in Pergameno, vel in alia charta. Vidi autem hac die
„ cum quodam Procuratore divi Marci, codicem, qui membra-
„ neus eſt; ſed adeò à vetuſtate detritus, ut parum vel nihil in
„ eo legi queat: atque ita deſtructus, ut diſcerni non poſſit, utrum
„ ſint quatuor, vel quinque quaterniones. Exſcribendas & deli-
„ neandas curavi paucas lineas, quas hic appono, cum rariſſimæ
„ ſint nec-non difficillimæ lectu. Mitto ad Celſitudinem veſtram par-
„ ticulam membranæ ejuſdem codicis ſancti Marci, ut ex hac &
„ ex charactere percipiat, an duo quaterni quos poſſidet Celſitudo
„ veſtra cum hiſce conveniant. Hic codex traditus fuit Sereniſ-
„ ſimo Dominio per quemdam Patriarcham à Turre, ut dicitur, &
„ ſuper ejus operculis argenteis adhuc viſitur turris cum liliis, &
„ inſigne civitatis Aquileienſis. Aliud non ſuppetit ſignificandum
„ Celſitudini veſtræ, cui me commendo. Venetiis 18. Junii 1564.

Ferdinandus Archidux.

„ Nobilis, dilecte fidelis, litteras tuas die 18. Junii exaratas
„ accepimus una cum nonnullis ſyllabis delineatis ex Evangelio
„ Autographo divi Marci, & particula membranæ ejuſdem Auto-
„ graphi. Vellemus autem ut integrum folium tranſcribi curares,
„ ſervata eadem magnitudine, latitudine, & longitudine; & quan-
„ quam nobis perſuadeamus Dominium Venetorum difficulter ſe
„ privaturum quinque quaternionibus manuſcriptis ſancti Marci,
„ nihilominus quum peculiares ob cauſas eoſdem optemus, nul-
„ lam operam perdas in expiſcando à quibus tu opportunum ju-
„ dicaveris, an nos eoſdem à Dominio efflagitantes, ſimus ob-
„ tenturi honoris & amicitiæ ergo. De his omnibus tuo conſilio
„ & monitis certiores nos facias, quod nobis gratiſſimum fore con-
„ fidas, omnibuſque beneficiis tibi rependendum. Datum in Pur-
„ glos 4. Julii 1564.

FERDINANDUS. J. HABERSTACH.

Reſponſum.

„ Nutibus Celſitudinis veſtræ obtemperaturus reſpondeo, ma-
„ gnitudinem quaternionum Evangelii ſancti Marci eſſe quartæ
„ partis unius folii, character prorſus inlegibilis eſt, uti antea ſcri-

psi, ita ut in omnibus quinque quaternionibus nec unicum verbum legere potuerim, præter illas paucas syllabas quas delineatas ad Celsitudinem vestram misi. Quod Dominium hos quaterniones largiturum sit, arduum puto & impossibile, etenim sanctum Marcum ut protectorem veneratur. Nihilominus sciscitabor ab aliquibus Procuratoribus divi Marci quid sit sperandum, & eorum consilio me dirigam, quæ omnia Celsitudini vestræ significabo. Venetiis 29. Julii 1564.

Aliud.

Quum rursus videam perseverare Celsitudinem vestram in voto potiendi quinque quaternionibus, utar omnibus mediis ad eos consequendos; nimirum data occasione, quoniam etsi omnes Procuratores divi Marci convenirem, nemo ex iis mihi aures præberet, nisi fortuito in via & brevi sermone eos obvios haberem. Quippe lege prohibentur Patricii Veneti cum Oratoribus Principum versari, ideoque nostram societatem effugiunt. Sed qui custos est quaternionum mihi spopondit se curaturum ut exscribantur juxta Autographum colore herbæ pallidæ : hoc exemplar brevi obtinebo, & mox transmittam ad Celsitudinem vestram, notum faciens quidquid cum Procuratoribus egero. Venetiis 26. Aug. 1564.

Aliud.

Per Tabellarium mitto ad Celsitudinem vestram exemplar unius folii Evangelii divi Marci, juxta magnitudinem codicis & colorem Scripturæ. Venetiis 28. Octobris 1564.

Huc-usque Epistolæ, ex quibus multa eruuntur. Primò Carolum IV. obtinuisse duos ultimos quaterniones codicis S. Marci, atque hos duos extremos deesse codici Veneto. Idipsum Carolus significavit ultima Octobris ejusdem anni 1355. Ernesto Episcopo & capitulo Pragensi, litteris datis Feltriæ in Forojulio, quæ sunt apud Bollandistas tom. 3. Aprilis pag. 345. atque in illis jubet solemnia quæque parari pro adventu quaternionum divi Marci, quos subdit una cum integro codice Latinis litteris scriptos. Quapropter hallucinati sunt quicunque eumdem codicem Græcum esse pronuntiarunt, inter quos fuit Cornelius à Lapide

» argumento in Marcum, Henricus Palladius lib. 5. pag. 81. & 82.
» Rer. Forojulien. & ejus Nepos Joannes Franciscus Palladius par-
» te 2. histor. Forojulien. pag. 9. qui una cum Joanne Candido
» qui ei anteivit in comment. Aquileiensibus lib. 2. pag. 6. pari-
» ter deceptus est asserendo posteriora folia codicis Marciani ab-
» lata fuisse à Rege Hungariæ Sigismundo, cum certissimum sit
» actum id fuisse à Carolo IV. ut vidimus. Prætereo Dardanum
» diaconum cui manus aruit, & seipsum discerpsit, eo quod ausus
» fuisset tollere Evangelium de altari, quam narrationem habet
» Palladius uterque & Candidus, sed sine antiquiori sponsore.
» Quod Orator Cæsareus ait de insignibus super operimento co-
» dicis, non est accipiendum ac si Patriarcha Gentis Turrianæ
» Venetis eumdem codicem tradidisset, cum quatuor ex eadem
» stirpe fuerint ab anno 1272. ad 1358. ut habet Ughellus tom. 5.
» Italiæ sacræ; sed tantummodo dicendum est, aliquem ex his
» Patriarchis curasse, ut idem codex operiretur tabulis argenteis,
» quæ ideo ejus insignia præ se ferant, & urbis Aquileiensis, in
» qua dominabantur Patriarchæ. Siquidem ante annum 1420. quo
» Respublica Venetorum potita est universa Forojuliensi provincia,
» & ipsa urbe Aquileia, ad eorum manus non devenit codex san-
» cti Marci. Hoc nempe anno Duce Thoma Mocenico Veneti
» omnem lapidem moverunt, ut idem Evangelium acquirerent:
» quumque intellexissent translatum tanquam in tutiorem locum
» Aquileia in civitatem Forijulii, quæ inde est ad 20. lapidem,
» (civitas Austria tunc vocabatur) litteras exararunt eadem super
» re ad hanc urbem, quarum Autographum vidi in ejus archivo,
» sic autem sonant.

» *Thomas Mocenico Dux Venetiarum, &c. Spectabilibus & egregiis*
» *viris Provisoribus, Consilio & Communitati civitatis Austriæ, ami-*
» *cis dilectis, salutem & dilectionis affectum.*

» Fidem gerimus inconcussam quod in omnibus quæ cognosce-
» retis esse in summo desiderio nostro, velletis omnibus viribus
» & ingenio hujusmodi nostris desideriis condescendere, atque
» largissime complere. Proinde cum certam, ac firmam notitiam
» habeamus, quod liber Evangeliorum scriptus propria manu glo-
» riosi Evangelistæ beati Marci, est & reperitur ad præsens in ma-
» nibus venerabilis viri V. Decani vestræ majoris Ecclesiæ, vel
» alterius personæ quæcunque sit, est justum & pium atque reli-
» giosum, ut idem liber apud editorem ac scriptorem ipsius re-

ducatur : nam ut vestris amicitiis est notorium, sacrum Corpus & Reliquiæ venerandæ ipsius beati Marci Patroni, & Protectoris nostri sunt in civitate nostra Venetiarum, in cultu & reverentia vobis notis. Vestras nobis gratissimas amicitias rogitamus affectuosè, quatenus cum non posset esse in mundo res quam nobis facere possetis adeo gratam & acceptabilem, quam complacere nobis in dicto libro; placeat, sicut de benevolentia vestra fidem tenemus indubiam, quod idem liber nobis sub diligenti cura & custodia transmittatur : quem non dubitamus ex dispositione divina pervenisse ad manus vestras, ut vobis mediantibus ad venerandas Compositoris sui Reliquias referatur; quoniam intelleximus & certo cognovimus, quod idem liber apud Aquilegiam diu negligenter habitus, & malè conservatus, pervenit ad terminos ad quos indignum, & contra religionem est permittere devenire res tales, & tantæ devotionis. Cujus nostræ affectionis voluntatem atque favorem cognoscens egregius Orator vester lator præsentium, subito cum his nostris litteris se ad iter disponit, ad vestram præsentiam accessurus, & hanc intentionem vestram procuraturus, quam non ambigimus eandem esse cum affectu reportaturum. Nam sancta & honesta requirimus, ut videlicet margaritæ de luto Aquilegiæ in templum Domini referantur, & membra corpori reducantur. Quam justam & religiosam depositionem nostram si admiseritis, nobis supra id quod possemus dicere complacebitis, & amorem nostrum erga vos, & vestram Rempublicam de bono in melius accendetis. Si vero preces nostræ tam acceptabiles, apud vos vanæ fuerint, (quod non credimus) cordialem & intrinsecam animæ nostræ displicentiam sentiremus, sicut pro vobis & Republica vestra bonam intentionem, & mentem nostram. *(sic)*

Datum Venetiis in nostro Ducali Palatio, die penultimo mensis Maii, indictione XIII. anno M.CCCCXX.

Jacobus Valvasonus in ms. opere de rebus Forojuliensibus quod penes me est, (vixit is medio sæculo elapso) ait Venetos obtinuisse sæpius dictum Evangelium favore Benedicti *Capo-di-ferro* origine Romani, Patricii & Conservatoris civitatis Forijulii & laudat litteras ducales, ut vocant, in archivo ejusdem urbis. Falsus est ergo Joannes Candidus, qui lib. 2. pag. 6. commentariorum Aquileiensium scripsit, Oratores Venetos accepisse illud Aquileiæ à Virginibus divi Benedicti; qui error etiam in

„ alios irrepſit, quos repellere non eſt operæ pretium. Verum ta-
„ men eſt, quod ait Candidus, miſſum in Forumjulium pro ac-
„ cipiendo ſacro pignore, Plebanum (antiſtitem vocat ille) ſancti
„ Barnabæ Venetiarum: id enim aſſerit Anonymus quoque auctor
„ chronici Veneti mſ. vernaculo idiomate quod apud me eſt, &
„ addit, Epiſcopum urbis cum clero & optimatibus obviam iviſſe
„ Muranum uſque, & codicem ſacrum latum in Baſilicam divi
„ Marci maxima lætitia ad ſonum univerſi æris campani: quod
„ etiam Pragæ faciendum juſſerat Carolus IV. in adventu qua-
„ ternionum, ut patet ex ejus memorata epiſtola apud Bollandiſtas.

Quod porro dicitur ſuperius, codicem eſſe membranaceum, nequaquam poteſt negotium facere. Is nempe qui membranaceum dicit, rem non accurate ſatis perpendiſſe videtur, nec ſat perfecta inſtructus chartarum notitia; ex phyllira ni fallor eſt, & folia tantæ tenuitatis, ut vel ſolo contactu ſcindantur & in minutas partes abeant. Nec ſine cauſa in dubium vocare videtur ſupra Ferdinandus Archidux an membranaceus ſit codex.

Sunt in Theſauro ſancti Marci Reliquiæ bene multæ: habere ſe putant columnam cui alligatus Chriſtus virgis vapulavit, at veram germanamque ſe monſtrare dicunt in Eccleſia S. Praxedis Romæ Vallumbroſani noſtri.

Duodecima Auguſti, duce Viro doctiſſimo Angelo Fardeila Patavii Profeſſore, qui omnia ſemper poſt putavit, ut commoda præverteret noſtra, ædes Contarinas petimus, ubi ſub tutela matris erat clariſſ. ephebus Contarinus, ex præclara & nemini non nota familia Contarinorum, formâ & indole ſpectabilis. Eſt in ejus muſæo codex XII. ſæculi membranaceus in quo.

Joannis Damaſceni Philoſophica & Rhetorica, in fine legitur, *τέλος τῶν ἐμπονημάτων Ἰωάννου τοῦ Μανσοὺρ, τῆς πανδέκτης λεγομένης βίβλου.* Id eſt: *Finis lucubrationum Joannis Manſur, libri ſcilicet qui Pandectes vocatur.* Adſunt item in alio codice inſcriptiones variæ antiquæ, earum aliquot excerpſimus. Inſequente die, eodem comite, ad ædes cl. Viri Ruzzini Patritii Veneti accedimus. Muſæum ibi pretioſum erat: inter numiſmata aurea quæ bene multa iſtic habentur, eſt Trajani quoddam in cujus poſtica Nerva & Plotina adverſa facie viſuntur. Aiebat Patritius numeroſiorem olim ſeriem, diſſipatis diſtractiſque multis numiſmatibus, imminutam admodum fuiſſe. Inter lapillos qui bene multi iſtic erant, ſpectandus carbunculus in cujus medi-

tullio jaſpis efformatus viſitur: alius item lapillus pellucidus, ſtillam aquæ habens intus poſitam, quæ ad motum lapidis ſitum mutat. Haud diu poſt diem obiit Patritius.

Decimâ ſextâ ad ædes clar. Antonii Capelli Patritii Veneti, ex celeberrima Capellorum familia, nos conferimus. Eſt ipſe vir præclaris dotibus inſtructus, ingenio, comitate, eruditione, qui amicè ſemper optata prævertit noſtra, cymbæque ſuæ copiam fecit ſicubi putavit uſui fore. Habet ille muſæum quale vix ſimile in Italia reperiatur. Icones marmoreas medias non paucas. Statuam Ægyptiacæ mulieris ſedentis vulgari proceritate quæ in utraque manu vas quoddam tenet phialæ ſimile. Hîc illa tabula ænea antiqua tripedalis quaquaverſum, inſculpta nominibus multis Romanorum, quæ paucis hinc annis Canuſii effoſſa eſt. Eam typis dedit vir ampliſſimus, & exemplum ejus nobis obtulit cum germana characterum formâ: eamdem publicavit Sponius in Miſcellaneis eruditæ antiquitatis. Exſtant etiam in Capelliano muſæo urnæ lacrymatoriæ, ſepulcrales lucernæ, magna pars figlinæ, diverſæ formæ: inſtrumenta antiqua ſacrificiorum gentilium, binæ ſtatuæ ex lapillis compactæ barbarico more, à noſtris expugnata Carthagena ex America comportatæ: mitto conchilia diverſi generis, coloris, magnitudinis. Adeſt quoque alia nobilis ſupellex, lapilli pretioſi antiqui ad multa milliaria, ſculpti capitibus Imperatorum: ſeriem integram habere ſe hujuſmodi narrabat mihi vir amiciſſimus, quod ſane fortaſſe nuſquam deprehendatur; ſunt item inter lapillos capita numinum, aliaque omnis generis antiquitatis monumenta. Inter tales gemmas permultæ Baſilidianorum & Gnoſticorum figuris ac vocibus inſculptæ ſunt: iſtas æri incidi curavit Patricius. Præter hæc habet vir antiquitatum ſtudioſiſſimus ſeriem æneam & argenteam numiſmatum Imperatorum, quorum omnium capita iſtic comparent; atque Urbium Græcarum bene multa. Ibidem videre eſt tabellas peritiſſimorum pictorum; itemque codicum manum non modicam cujus notam adfero.

Codex antiquus, Biblia Hebraïca, queîs elegantiora numquam vidi, complectiturque omnes Biblicos libros.

Pars altera Bibliorum Hebraïcè, antiqua.

Rabbi Abraham interpretationes in Scripturam Hebraïcè.

Rabbi Abraham alius codex in Geneſim Hebraïcè.

Aliqui codices Arabici, Hebraïci, &c.

Codex Bombycinus ſæculi XIV. Excerpta longiſſima & pretioſiſſima Stromatum *S. Clementis*, itemque ex Protreptico & Pædagogico quædam. Stromatum codices rariſſimi omnium ſunt, non diu eſt quod æſtimabant ex litteratis bene multi vel ipſum ad cujus fidem edita primum Stromata fuere amiſſum periiſſe. At Florentiæ reperi, Venetiiſque excerpta iſtæc, quorum exempla item duo Romæ eſſe recèns accepi.

Codex membranaceus XI. ſæculi, *Baſilii* Orationes quædam.

Codex membranaceus XI. ſæculi, *Chryſoſtomi* homiliæ. Alter ejuſdem ætatis.

Vita S. Mariæ Ægyptiacæ, & ſcala *Joannis Climaci* ſcripta anno mundi ſecundum Græcorum æram 6821. Chriſti 1313.

Hiſtoria *Conſtantini Manaſſis*, ſæculo XIV.

Ariſtotelis codices bene multi, de Animalibus, Ethicorum ad Nicomachum, Politicorum, Oeconomicorum, Magnorum moralium, Moralium ad Eudemum, Mechanicorum, Problematum, Metaphyſicorum. *Alexandri Aphrodiſei* problematum.

Theophraſti de Hiſtoria plantarum. Ejuſdem de cauſis plantarum. Ejuſdem Metaphyſicorum.

Etymologicon Græcum, XIV. ſæculi.

Hi codices Græci, Latini vero.

Hieronymi in ſacram Scripturam. Item liber Epiſtolarum ejuſdem.

Diploma in cortice ſcriptum octavi ineuntis, ut puto, ſæculi, charactere Langobardico, ſupra fidem lectu difficili, corroſum ab extremitatibus & in medio à mure qui obvolutum Diploma deformavit pene totum. Eſt judicium Reate latum, ubi de tutela agitur. Partes quæ litigant, aut Gotthi, aut, quod veri ſimilius eſt, Langobardi ſunt; judices vero Romani. Monumentum hoc ſingulare hic locum habeat.

» . . . .
» . . . .
» quibus adfectionem . . . . patrona nos . . . . . .
» qui pridem memoratum ſuperius Guduhul . . . .
» . . . . . erunt in minore nos cunctos . . . .
» . . . . non potuit reperiri ne qualicumque . . . .
» . . . . eunt vel ſpecialem tutorem in negotiis . . . .
» . . . . . ratus fuerat à veſtra fieri deſiderat gravitate . . . . .
» petitionem factam ſolenniter ad veſtra laudabiliter ordin*anda*
deſtinavit,

destinavit. Idcirco poscimus ut eandem petitionem jubeatis *fieri* «
& quæ sunt postulata legaliter ordin*ari*. *Horanius*, *Antonius &* «
Volusianus, sed & cunctus ordo * dd. Ex concurialibus Volu- « *i. *dixerunt.*
sianus & Luminosus ad Gundihildiinsuis cujus offen*sio agitur &* «
ad eos excurrant per quos Gundihildiinsuis ad nos faciendi «
tutorem *causa* direxit, & misso propriæ voluntatis responso, signi- «
ficet. Cum *Volu*sianus * adque Luminosus ad Gundihilinsuis « * *sic*
perrexissent, pau*lopost* reversi dd. Pergentes ad Gundihilinsuis . «
. . . vestræ de . . . . vestræ gravitatisque petitionem «
faciendi tutoris specialis; ad vos rem per suos direxisse pro- «
pria voce signavit, & postulavit ut in ejus *petitione* seria contine- «
tur, Flavianum in designatis negotiis tutorem specialem filiis «
ipsius ordinetis. Horanius, Antonius, Volusianus & cunctus or- «
do dd. Quoniam voluntatem Gundihilinsuis faciendo . . . . . . «
speciali tutorem liberis ejus mun . . . . *per* Volusianum adque «
Luminosum nostros concuriales agnovimus ab actoribus me . . «
. . . . Gundihilinsuis oblata petitio suscipiatur & congrua le- «
ctione *donetur,* Nitiblius legit. Legali semper est remedio mino- «
ribus succurrendum, quibus paterna solatia fata subducunt; ne «
proprio genitore privati, cum viduatæ matris non p*ossit vis* in- «
tercedere, *propter* ætatis * invicillitatem *illorum substantia* vel eo- « * *sic*
rum *facultas* occumbat. Ante dies istos non plurimos Guduhul- «
suis *meus* * jugales fatorum sorte consumptus, duos mihi parvu- « * *sic*
los de communi matrimonio liberos dereliquit, de quibus do- «
loris stupore depressam tutelam minis . . . . . nec utilem . . «
tutores . . . . ad su*am* reperire personam; & quia memoratus «
Guduhulsuis in L . . . jugalis meus, in quibusdam negotiis ante «
non multum temporis quam decederet noscitur fuisse repulsa- «
tus: & eo defuncto calumniatores in orfanorum rebus vehe- «
menter insistunt; ne qualicumque desidia facultatibus orbato- «
rum dispendium generetur, *ut iis non* * indifensis adversus insidias « * *sic*
convalescant, elegi vel specialem tutorem, donec gene*ralem* «
matura deliberatione perquiram à vestræ gravitatis ordine po- «
stulare. Quapropter * hujus seriæ petitionis, imploro vestram, « * *sic*
* Reatehis civitatis municipes, gravitatem, ut in causa . . . . « * *vel* Rea-
qui mihi . . . . dulci . . . . oriundus Guduhulis *qui* « tenis
ante obitum suum à Badiud, sed & à Sosemud qui Fasso connomi- «
natur *atque à Gunderit repulsatus fuisse* * conoscitur in diversis ju- « * *sic*
diciis per auditionem narrationum si . . . . . legitur esse con- «

» ventus; Flavianum, quem fide comprobatum plurimis ad præ-
» sens potui reperire, sub legitima cautela specialem tutorem
» Leudasit atque Lundesit meis liberis adhuc *minoribus utilius* or-
» dinetis, quatenus ejus pe*culiari cura*, *actores eorum bona* non
» fraudibus, ut adsolet, aut quibuslibet subreptionibus re*tinere* va-
*sic » leant & æquitatis ordinem *terminari. Horanius, Antonius ad-
» que Volusianus, sed & cunctus ordo dd. Lectæ petitionis seriæ
» gesta . . . . . . pient nunc postulatis. Flavianus ad medium
» deducatur, & utrum libenter in designatis negotiis officium suf-
» cipiat voce propria fateatur. Cumque Flavianus fuisset ingressus,
» Horanius, Antonius adque Volusianus, sed & cunctus ordo dd.
» Gundihildi*insuis* filiis suis specialem tutorem te in causis in qui-
» bus Gunduhulsuis in . . . . etus à Badiud in . . . .
*sic » vel à Sosemud connominato Faffone, necnon à Gunderit *pul-
» satos fuerat petit ordinari. Si *speci*alem tutelam libenter adsu-
» mis, moderanter vel legaliter administrare oportet, & præsenti-
» bus confiteris. Flavianus ab . . . libenter in memoratis causis
» officium tutelæ suscipio, & utiliter me sicut oportet admini-
» strare promitto. Horanius, Antonius, adque Volusianus, sed
» & cunctus ordo *dd*. Quoniam minorum nihil est utilitatibus de-
» negandum, & in eorum designatis negotiis tum . . . . . num
» desiderio professio vel sponsio . . . . . . specialem . . . .
» Adque . . . . . *ccpp* in causis in quibus *Guduhulsuis* à Badiud
» & à Sosemud connominato Faffone vel à Gunderit *fuerat* re-
» pulsatus . . . . . . specialem te tutelam decernimus ministrare,
* legitime firmetur » cui ut *legitima firmiter injungo fidejussorem de tuæ administra-
» tionis *inte*gritate, sicut legalia constituta sunt, præbere idoneum
» non desistas, cujus *ope* minorum possit utilius *substan*tia mini-
» strari. Flavianus . . . . azel . . . nullus poterit præbere . . .
» ideo quia specialem tutelam libenter adsumo, Liber*atum* de ad-
» ministra*tione* mea fidejussorem vestræ præbeo, gravitati. Hora-
» nius, Antonius adque Volusianus, sed & cunctus ordo dd. Nun-
*sic » cupatus à Flaviano fidejussor nostris *optutibus præsentetur, Li-
» beratus . . . solutus. Horanius, Antonius adque Volusianus,
» sed cunctus ordo dd. . . . . Flavianus in concilio nos de-
» duxit. Liberatus. Utp*ote qui* specialis tutor à Gundihilin*suis* fi-
» liis ejus postulatus est in causis in quibus pater eorum à Badiud
» vel à Sosemud qui Faffo connominatur, sed & à Gunderit pul-
» satus fuerat, ego fidejussor accedam. Horanius, Antonius ad-

que Volusianus, sed & cunctus ordo dd. Libenter hujus tutelam « *fide*jussor accedis. Liberatus. Adque libenter & prona voluntate. « * Flavianus memoratus speciali tutela fidejussor accedo. Hora- « nius adque Antonius & Volusianus dd. Et * oblegatis rebus tuis « omnibus quas * habis & habere potueris, cum tuo actu & ad- « nisu integre sine fraude, vel dolo minorum negotia * spondis « administrare. Liberatus. Et oblegatis rebus meis omnibus quas « habeo habiturusve sum, Flavianum nuncupatum specialem t*u*- « *torem minor*um utiliter & integre sine qualicumque dolo vel « fraude mo*deranter & fideliter* spondeo ministrare. Horanius, « Antonius & Volusianus, vel cunctus ordo dd. Quoniam in de- « signatis negotiis Flavianus à Gundihildiinsuis fidelis ejus spe- « cialis tutor petitus, per interventum fidejussoris est ex optima « ratione firmatus; quid amplius adstantes fieri desi*deratis nisi* so- « lum . . . . fidejussor ejus . . . . « . . . . gravitate vestra ut susceptæ tutelæ fidem facere « valeamus, gestorum nobis editionem jubeat solenniter celebra- « ri. Horanius, Antonius & Volusianus, vel cunctus ordo dd. « Gesta vobis ut mos est competenter edantur. «

* sic; sed legendum *Flaviani memorati*
* *sic*
* *sic*
* *sic*

Ego Horanius unus Curialis civitatis Reatehis, gestis apud « nos habitis, edidi. «

Ego Antonius alius Curialis civitatis Reatehis, gestis apud « nos habitis, edidi. «

Ego Volusianus alius Curialis civitatis Reatehis, gestis apud « nos habitis, edidi. «

Ego Decoratus alius Curialis civitatis Reatehis, gestis apud « nos habitis, edidi. «

Ego Maximus alius Curialis civitatis Reatehis, gestis apud « nos habitis, edidi. «

Ego Vigilius alius Curialis civitatis Reatehis, gestis apud « nos habitis, edidi. «

Ego Flavianus his exemplaribus gestorum à me datis subscri- « psi, quæ per Constantinum Comitiacum reddidi. «

Ego Constantinus Comitiacus. «

Decembris anno XPI. . . . . «

Hæc in multis ut videre est labefactata sunt: sed ita tamen ut qua de re agatur expiscari in promtu sit, sarcitâ plerumque conjectando narratione, verum aliâ characteris formâ, ne con-

jecturas meas assertæ lectionis loco habeant, qui in hæc incident. En totius negotii compendium.

Qui litigant Gotthi aut Langobardi sunt, ut ex nominibus liquet: judices autem Romani. Guduhul quidam Reate degens, ab actoribus, & calumniatoribus nomine Badiud, Sosemud cui cognomen Fasso, & Gunderit actus, & ut in decreto legitur, *repulsatus* fuerat. Inter hæc diem obiit Guduhul, & reliquit Gundihil uxorem viduam, cum duobus liberis Leudasit & Lundesit. Eo defuncto memorati sycophantæ, in orphanorum bona vehementer insistebant, ut *indefensis* eriperent. Tum Gundihil misit ad municipes Curiales Horanium, Antonium & Volusianum, & totum Curialium ordinem, viros qui de injuria illata quererentur, & tutorem postularent. Municipes & Curiales supradicti ex concurialibus duos Volusianum & Luminosum ad Gundihil mittunt, qui rescriptum petitionis ejus postulent. Mittit illa per concuriales *petitionem seriam*, ubi, exposita rerum conditione, postulat filiis suis dari in specialem tutorem Flavianum quemdam, donec tutorem generalem curia decernat; dummodo Flavianus legitimam cautionem offerret de proba futura administratione. Rogatur à Curialium ordine Flavianus num tutelam admittat. Annuit Flavianus & sponsorem offert Liberatum, qui de futura administratione cautionem præbet. Tum jussu Curialium Reatinorum diploma editur, quod cum ob alia multa, tum ob formam veterem juridicam singulare videtur. Hærere me fateor in vocibus *Guduhulsuis*, & *Gundihilinsuis*: nam ultimæ syllabæ *suis*, & *in-suis*, quæ in diplomate semper post Guduhul & Gundihil subsequuntur, transversa superne linea notantur. Juvat credere nomina Guduhul & Gundihil esse conjugum propria; illud autem additamentum, *suis*, & *in-suis*, quorsum spectet expiscari non potui, neque per tempus licuit rem accuratiùs explorare.

Singulare est annum Christi in charta primitus notatum fuisse; infrequens enim est isto ævo annum Christi consignari in diplomatibus. Attamen hoc monumentum sæculi octavi est, uti diximus, aut ut minùs, quod ægrè tamen crediderim, noni. An visa usquam tam remotæ vetustatis diplomata anno Christi insignita? Unum novimus, duobus ante sæculis ab Dionysio exiguo concinnatam methodum Christianæ epochæ, à Beda sæculo octavo usurpatam fuisse. Quando autem inde ceperit ad-

ſcribi diplomatibus hactenus incertum fuit : liquet porro iſtud de quo agimus inter prima iſtiuſmodi accenſendum eſſe.

CAPUT V.

Bibliotheca Juſtinianæa. Biblia Coptica. Muſæum Tarviſianum, ubi Icones marmoreæ, Anaglypha, gladius antiquus æneâ laminâ, ſigillum M. Aurelii & L. Veri, &c. inſcriptiones, codices manuſcripti.

DECIMA-NONA Auguſti Procuratorem Julium Juſtinianum τὸν μακαρίτην adimus, pium & doctum ſenem, multis reipublicæ muneribus perfunctum : quem penes codices manuſcripti Græci quot in nulla Urbis, exceptâ unâ S. Marci, Bibliothecâ. Ibi in codicem Græcum incidi, in quo, epochæ more, anni notantur à fundatione Templi S. Sophiæ ; novum calculi genus. In alio exſtat Timothei cujuſdam de hæreſibus opus. Adeſt quoque commentarius Athanaſii in Pſalmos : cujus ſcriptor vel Athanaſium ementitur, vel alius ὁμώνυμος eſt. Titulus, Βίβλος τοῦ προφητάνακτος Δαβὶδ, καὶ θείου ὑμνογράφου. *Liber Prophetæ Regis, ac divini Hymnorum ſcriptoris Davidis.* Poſt hæc, ἐξήγησις τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου. *Expoſitio ſancti patris noſtri Athanaſii.* Idem commentarius eſt atque ille de quo in Ambroſiana ſupra. Aderat in muſæo clariſſ. Patritii numiſmatum antiquorum feſtiva copia, quæ ſingulatim inſpicere non vacavit per otium.

Narratu quorumdam acceperam adeſſe codices manuſcriptos in Monaſterio S. Georgii noſtrorum Caſſinenſium, quos ut conveni vix à limine Bibliothecam ſalutare conceſſum. Poſtremis iſtis otii Venetiani diebus, cum in bibliopolio quodam Biblia Coptica manuſcripta quinque tomis offendiſſem, parvo ipſa ære coëmi. In iis Pentateuchus, Daniel qui rarus occurrit hac lingua, novum Teſtamentum totum cum Apocalypſi, quæ haud frequens eſt : reliqua deſunt.

Quando ſemel muſæa recenſere aggreſſi ſumus, Tarviſianum quod paucis Venetianis concedit, etſi frequentari à nobis anno ſolùm 1701. ceperit, huc reponere viſum. Hujus nobis pro voto viſendi copiam fecit vir nobilis & doctus Bernardus Tarviſia-

nus ex præclara & nemini non nota Tarviſianorum familia. Comparent icones marmoreæ cum integræ tum mediæ, quarum quædam perraræ, v. g. Marciana uxor Trajani, Salonini caput cum humeris, aliæque non paucæ. In anaglypho quodam Epicurus ante larvam ſedens conſpicitur contemplantis more. In alio mulier, quæ globum ſiniſtra tenens dexteram aræ ardenti imponit, ibi inſcriptio ſequens legitur :

ΘΑΛΛΟΥΣΑ ΚΑΛΛΙΒΙΟΥ.

Id eſt : *Thalluſa Callibii*, quo ſymbolo quid notetur haud facile auguramur.

In alio anaglypho mulier pomum aut quid ſimile puero tradit, inſcribiturque.

ΖΩΖΙΜΟΣ
ΖΩΙΛΟΥ
ΜΙΛΗΣΙΟΣ.

Id eſt : *Zoſimus Zoili filius Mileſius*. Videturque pueri nomen eſſe.

Singularius eſt aliud in quo vir nudus athleta equum manu tenet, pedibuſque ſtat, cum hac inſcriptione,

ΩΣ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΟΝΤΟΣ.

Id eſt : *Utpote qui victoriam retulerit.* Factum ſcilicet in honorem hujuſce athletæ, qui in ludo equeſtri vicerat.

Inter cætera gladius exhibetur ænea lamina atque acie, quæ ferri aciem ac duritiem æmulatur. Ære ut ferro uſos antiquos non uno comprobatur exemplo : nam haud diu in portu Tiberino, dum maceries quaſdam diruerent, inciderunt in clavos æneos duriſſima temperatura : quorum unus penes me eſt. Nihil apud Homerum frequentius quam arma & cuſpides æneæ. Sic Odyſſ. α.

Εἵλετο δ' ἄλκιμον ἔγχος ἀκαχμένον ὀξέϊ χαλκῷ
βριθὺ, μέγα, στιβαρὸν, τῷ δάμνησι στίχας ἀνδρῶν.

Id eſt : *Accepit autem validam haſtam munitam acuto ære*
gravem, ingentem, fortem, quâ domat ordines virorum.

Non ignoro multos eſſe qui æs hîc pro ferro uſurpatum autument, nec ipſis repugnare animus eſt ; at tamen ſi fides Heſiodo, fuit cùm ex ære arma cuderentur.

Τοῖς δ' ἦν χάλκεα μὲν τεύχεα, χάλκεοι δέ τε οἶκοι
Χαλκῷ δ' ἐργάζοντο· μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.

Id eſt : *Iis erant ænea arma, æneæ domus*
Ære operabantur, cum nondum eſſet nigrum ferrum.

Ferrum namque, ut in marmore quodam Oxonienſi computatur, inventum fuit 186. ante Trojanum bellum annis, priſciſque ideo temporibus æs pro ferro uſu veniſſe oportet.

Aliud ibidem inſpexi obſervatu digniſſimum, quale nuſquam alias fortaſſe viſum; plumbo ſcilicet impreſſum ſigillum M. Aurelii ex una, L. Veri ex altera parte vultum exhibens, cujuſmodi appenduntur diplomatibus; *Bullas* vocant. Uultus apprime conſimiles ſunt iis quos numiſmata præferunt, & licet non auſim περὶ γνησιότητος ferre teſtimonium, fateor tamen me nihil deprehendiſſe quod ſuſpicionem ingereret fraudis. De bullarum origine nihil certum occurrit: ſunt qui Sylveſtri Papæ tempore uſurpatas primùm narrent; alii aliud arbitrantur, uti vulgo fit in rebus quarum origo ignota. Exſtat ibidem pes humanus ſuccineus Veneris laudibus inſculptus, quod opus florentiſſimam artis olet ætatem. Ad hæc aſſerem monſtrant, in lapidem cum nodis ſuis verſum; ita ut ligni ſpecies aſpectum fallat, necniſi tactu lapidem experiri liceat.

In eodem muſæo exſtat inſcriptio Græca in marmore pulcherrima, Dorica dialecto. Eſt decretum urbis Allariæ jam à Grutero publicatum, ſed magna ſui parte mutilum, & in aliquibus mendoſum; ut in lapide legitur hic exſcribere viſum eſt.

[1] . . . . ΑΧΑΙΤΑΓ . . . .
. . . . ΕΙ ΕΞ ΑΛΛΑΡΙΑΣ . . . .
. . . . ΜΟΣΙΩΙ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣ . . . . .
. . . . . ΑΠΟΣΤΕΙΛΑΙ ΔΕ ΤΟΥΣ ΑΡΧΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΠΕΡΙ . . . .
. . . . . ΙΝ ΤΟΥΔΕ ΤΟΥ ΨΗΦΙΣΜΑΤΟΣ ΤΟ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ ΣΦΡΑΓΙ
ΣΑΜΕΝΟΥΣ ΤΕΙ ΔΑΜΟΣΙΑΙ ΣΦΡΑΓΙΔΙ ΟΠΩΣ ΠΑΡΑΚΟ
ΛΟΥΘΩΣΙΝ ΑΛΛΑΡΙΩΤΑΙ ΤΑ ΕΨΗΦΙΣΜΕΝΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΩΝ

ΑΛΛΑΡΙΩΤΑΝ ΟΙ ΚΟΣΜΟΙ ΚΑΙ Α ΠΟΛΙΣ, ΠΑΡΙΩΝ ΤΑΙ ΒΟΥΛΑΙ
ΚΑΙ ΤΩΙ ΔΑΜΩΙ ΧΑΙΡΕΝ. ΠΑΡΑΓΕΝΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΠΡΕΣΒΕΥ
ΤΑΝ ΠΟΤΑΜΕ ΦΑΝΙΟΣ ΤΕ ΚΑΙ ΔΟΡΚΩ ΟΥΣ ΑΠΕΣΤΕΙΛΑΤΕ
ΠΡΕΣΒΕΥΣΟΝΤΑΣ ΠΕΡΙ ΤΩ [2] ΣΥΜΩ ΠΟΘΑΜΕ ΚΑΙ ΑΝΑΝΕ
ΩΣΑΜΕΝΩΝ ΑΥΤΩΝ ΕΝ ΤΑΙ ΠΡΕΣΒΕΙΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ
ΤΟ ΠΑΡ ΥΜΩΝ ΤΑΝ ΤΕ ΦΙΛΙΑΝ ΚΑΙ ΤΑΝ ΕΥΝΟΙΑΝ ΤΑΝ Υ
ΠΑΡΧΟΥΣΑΝ ΤΑΙΣ ΠΟΛΕΣΙ ΠΟΤ ΑΛΛΑΛΑΣ ΔΙΑΦΥΛΑΤ
ΤΕΝ ΕΠΙ ΚΟΣΜΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙ [3] ΦΙΛΟΝΒΓΟΤΟΝ ΤΟΝ [4] ΕΥΘΥ
ΜΑΧΟΥ. ΑΓΑΘΑΙ ΤΥΧΑΙ ΔΕΔΟΧΘΑΙ ΑΛΛΑΡΙΩΤΑΝ
ΤΟΙΣ ΚΟΣΜΟΙΣ ΚΑΙ ΤΑΙ ΠΟΛΕΙ ΕΠΑΙΝΕΣΑΙ ΜΕΝ ΤΟΝ
ΔΑΜΟΝ ΤΩΝ ΠΑΡΙΩΝ ΟΤΙ ΔΙΑΦΥΛΑΤΤΕΙ ΤΑΝ ΦΙΛΙΑΝ
ΚΑΙ ΤΑΝ ΕΥΝΟΙΑΝ ΠΡΟΣ ΤΑΝ ΠΟΛΙΝ ΤΑΝ ΑΜΑΝ ΚΑΤΑ
ΤΑΥΤΑ ΔΕ ΥΠΑΡΧΕΙΝ ΤΟΙΣ ΠΑΡΙΟΙΣ ΤΑΝ ΦΙΛΙΑΝ ΚΑΙ ΤΑΝ ΕΥ
ΝΟΙΑΝ ΠΑΡΑ ΑΛΛΑΡΙΩΤΑΝ ΟΠΩΣ ΦΑΙΝΩΜΕΘΑ ΤΑ ΟΜΟΙ
Α ΤΟΙΣ ΠΡΟΑΙΡΟΥΜΕΝΟΙΣ ΑΜΕΣ ΣΥΝΤΕΛΟΝΤΕΣ ΕΙ ΜΕΝ ΔΕ
ΑΛΛΑΡΙΩΤΑΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΙΟΙΣ ΙΣΟΠΟΛΙΤΕΙΑΝ [5] ΜΕΤΕΧΟΥ
ΣΙΝ ΤΩΙ ΤΕ ΑΛΛΑΡΙΩΤΑΙ [6] ΕΜ ΠΑΡΩΙ ΚΑΙ ΘΕΙΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝ
ΘΡΩΠΙΝΩΝ ΩΣΑΥΤΩΣ ΔΕ ΚΑΙ ΤΩΙ ΠΑΡΙΩΙ ΕΝ ΑΛΛΑ
ΡΙΑΙ ΜΕΤΕΧΩΣΙ ΚΑΙ ΘΕΙΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΕΑΝ
ΣΥΝΔΟΚΕΙ ΤΑΥΤΑ ΤΩΙ ΔΑΜΩΙ ΤΩΙ ΠΑΡΙΩΝ ΑΝΑΓΡΑ
ΨΑΝΤΩΝ ΑΙ ΠΟΛΕΙΣ ΑΜΦΟΤΕΡΑΙ ΕΙΣ ΣΤΑΛΑΝ ΛΙΘΙΝΑΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΕΝΤΩΝ ΠΑΡΙΟΙ ΜΕΝ ΕΣ ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΤΑΣ ΔΑΜΑΤΡΟΣ
ΑΛΛΑΡΙΩΤΑΙ ΔΕ ΕΣ ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΑΠΟΛΛΩΝΟΣ. ΤΑΥΤΟ
ΤΑ ΔΕ ΕΙΝΑΙ ΕΦ [7] ΥΓΙΕΑΙ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΙΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ
ΑΜΦΟΤΕΡΑΝ. ΕΑΝ ΔΕ ΤΙ ΦΑΙΝΗΤΑΙ ΥΜΕΝ ΠΡΟΣΘΕΙΝΑΙ
Η [8] ΔΙΕΛΑΙ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩΜΕΣ. ΕΡΡΩΣΤΕ.

[1] *Hæ septem lineæ desunt in Gruteri Thesauro.*
[2] *Grut.* Συλω, *lectio dubia.*
[3] *Grut.* φιλομβgο-τον πυ
[4] *Grut.* Ευθυμαχω
[5] *Grut.* Μετεχωσιν
[6] *Grut.* εν
[7] *Grut.* υγζα
[8] *Grut.* αφελοι

Hujuſce

Hujusce inscriptionis interpretationem nullam adtulit Gruterus. Nos sic vertimus. In primis illis lineis utrinque laceris agitur de publicando, publica auctoritate firmando, sigillo Urbis muniendo sequenti decreto.

. . . .
. , ... *ex Allaria* . . . .
. . . . *publico, cum rescripto* . . . .
. . . . *mittant autem Archontes* . . . . , ...
. . . . *hujusce decreti exemplar, postquam illud sigillo publico munierint, ut Allariotæ inhæreant & obsequantur iis quæ ea de causa decreta sunt*

Allariotarum Magistratus atque Civitas, Pariorum Senatui atque populo salutem. Quandoquidem accesserunt ad nos Legati Phanius & Dorco, quos misistis ut de vestris rebus nobiscum agerent, & juxta vestrum sibi traditum placitum atque decretum renovarunt amicitiam atque benevolentiam, quæ inter utramque urbem mutuo intercedebat, ut eadem conservaretur; Philombroto Euthymachi filio magistratum gerente. Quod bene vertat, decretum est ab Allariotarum magistratu & civitate, ut laudetur quidem populus Pariorum, quia in amicitia & benevolentia perseverat erga civitatem nostram: utque eamdem Parii Allariotarum amicitiam & benevolentiam experiantur, quò videamur iis qui nos officiis prævenerunt par pari referre. Quod si quidem inter Allariotas & Parios mutuum jus civitatis reperiatur: & Allariotæ in Paro sit communicatio divinorum & humanorum; pari quoque modo Pario cuique Allariæ sit participatio divinorum & humanorum. Si id populo Pariorum placuerit, describat utraque civitas decretum suum in cippo lapideo, & reponant Parii quidem in Templo Cereris; Allariotæ vero in Templo Apollinis. Quæ bene vertant ad salutem & incolumitatem utriusque civitatis. Quod si quid vobis addere vel demere visum fuerit, per nos licet cum gratiarum actione. Valete.

Erat Allaria Cretæ urbs, cujus verum nomen hoc decreto probe asseritur: nam a Stephano Alloria, à quibusdam Alaria, ab aliis demum Aulatia dicitur. Dorica gens erat ut ex dialecti genere liquet. Κοσμος hic pro *Prytane*, sive magistratum annuum

gerente accipitur, quod in aliis item Cretæ urbibus uſu frequentatum occurrit. Obſervatu dignus ille ritus decreta urbium deponendi in Templis, ut iſte cippus in Templo Apollinis ex ipſius decreti verbis conſtitutus fuerat.

Aliam item inſcriptionem ex eodem muſæo Græcam erui, quâ præſtantior altera vix uſpiam haberetur, ſi quidem integra ad noſtram uſque ætatem perveniſſet, ſed manca undique: quam tamen hic item dare operæ pretium ducimus.

. . . . ΤΟΥΤΟ ΚΟΝ . . . .
. . . . ΚΑΤΑ ΜΗΝ . . . .
. . . . ΟΥΤΟ ΔΗΛΩΘΗ ΠΡΟΗ . . . .
. . . . ΤΩ ΕΣΩΘΕΝ ΤΟΥ ΔΕΙΠΝΟΥ . . . .
. . . . ΝΩΝ ΕΓΓΙΣΤΑ ΤΡΙΩΝ ΑΔΕ . . . .
. . . . ΝΕ ΤΩ ΜΕΧΡΙ ΟΥ ΕΑΝ ΑΠΟΔΩ ΕΑΝ ΔΕ Μ . . . .
. . . . . . Μ. . ΜΗ ΕΣΤΩ ΤΗΣ ΓΕΡΟΥΣΙΑΣ ΑΛΛΑ ΕΤΕΡΟΣ . . . .
. . . . ΝΤΟΣ ΕΑΝ ΕΑΥΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ ΑΡΓΥΡΑΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑ . . . . . .
. . . . . . Ν ΕΣΤΩΣΑΝ ΤΩ ΛΩΙΠΩ ΧΡΟΝΩ ΠΑΡΑ ΤΩ ΓΡΑΜΜΑ . . . .
. . . . . . ΕΡΩΝ ΕΝ ΕΚΑΣΤΩ ΣΥΝΕΤΗΜΑΤΙ ΜΕΡΙΔΑ ΟΙ ΑΝΑΝΚΑΙΟΙ Δ
* l. ἄγουσι . . . . ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΕΠΙ ΤΩ ΑΝΔΡΙΑΝΤΙ * ΑΓΟΥΣΟΙ ΣΥΝΕΛΗ . . . . .
. . Ν. . Ω ΔΩΣΕΙ ΤΩ ΚΟΙΝΩ ΟΙΝΟΥ ΤΡΙΕΤΟΥΣ ΚΕΡΑΜΙΟΝ ΕΑΝ ΤΙΣ ΠΑΡ . . .
* ſic . . . . ΔΗΝ ΑΜΑ ΠΕΝΤΕ ΤΟ ΕΠΙ * ΤΗΜ ΠΟΜΠΗΝ ΑΝΓΛΑΡΙΟΝ ΕΞΑΡΤΙΖΟ . . .
. . . ΙΝ ΠΟΙΕΙ ΤΩ ΕΝ ΜΕΡΕΙ ΤΑ ΔΥΟ ΤΑΓΜΑΤΑ ΠΡΩΤΟΝ ΤΟ ΜΕΤΑ ΑΓΟΥ . . Ε . . .
. . . . ΤΟ ΕΤΕΡΟΝ ΩΣ ΑΥΤΩΣ ΟΥΚ ΕΞΕΣΤΑΙ ΤΩ ΥΠΟΔΕΧΟΜΕΝΩ ΟΥΔΕΝΙ . . . .
. . . . . . ΑΝΑ ΠΕΝΤΕ ΜΗΔΕΝ ΕΞΕΣΤΩ ΤΩ ΝΟΜΩ ΤΟΥΤΩ ΥΠΕΝΑΝΤΙ . . . . . .
. ΝΥΝ ΜΗΔΕΝΟΣ ΜΗΔΕ ΚΑΘΟΛΟΥ ΓΕΙΝΕΣΘΑΙ ΤΙ ΕΝ ΤΗ ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΧΩΡΙ . . .
. . . Ν ΤΟΥ ΧΡΕΟΝΤΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΟΣ. ΕΠΡΑΧΘΗ ΕΝ ΙΕΡΑ ΠΥΓΝΗ ΠΡΟΤ . . . .
* ſic . . . . ΛΕ . . . ΠΑΤΙΚΩ ΤΟ * ⊢ ΛΟΥΚΙΩ ΕΠΙΔΙΩ ΤΙΤΙΩ ΑΚΥΛΕΙΝΩ ΥΠΑΤΟΙΣ . . . .
. . . . . ΟΥ ΤΙΤΙΑΝΟΥ ΥΠΕΡΑΝΘΟΥΣ ΚΙΘΝΟΥ ΥΙΟΥ ΜΗΝΟΣ . . . . ΔΑΚΙΟΥ . . . . .
. . . . ΤΗ ΓΕΡΟΥΣΙΑ ΜΟΥ ΤΟΝ ΠΡΟΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΝ ΝΟΜΟΝ . . . . ΩΣ ΠΡΟ . . .
. . . . ΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙΣ ΠΑΡΗΣΑΝ ΣΑΜΑΓΟΡΑ . . . Ω . . . . . ΑΝΕΥ . . . . .
* l. Κλαύδιος . . . . ΚΛΑΥΔΙΟΣ Υ . . . . . ΘΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΠΡΗΓΙΣΤΟΣ ΤΙ * ΚΛ . . . .
. . . . Σ ΑΚΕΣΤΙΜΟΣ ΣΩΤΑΔΟΥ. ΡΟΔΩΝ ΕΠΑΦΡΟΔΕΙΤΟΥ . . . .
. . . . ΟΣ ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ ΔΑΜΑ ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ ΛΟΥΚΙΟΥ . . . .
. . . . ΟΝΑΣΙΩΝ ΟΝΑΣΙΩΝΟΣ. ΠΟΥΠΛΙΟΣ ΚΟΡΝΗΛΙΟΣ . . . .
* Κυίντος . . . . ΡΟΥ * ΝΤΟΣ ΑΙΛΙΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΥΣ ΦΙΛΗΤΩΡ ΑΝΤ . . . .
. . . . ΑΡΙΘΕΜΙΣ. ΤΙΤΟΣ ΙΟΥΝΙΟΣ ΑΡΤΕΜΑΣ. ΓΑΙΟΣ . . . .
* Εὐφράνωρ . . . . * ΑΝΩΡ ΕΥΦΡΑΝΟΡΟΣ. ΓΑΙΟΣ ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΗΛΕ . . . .
. . . . ΤΟΣ. ΕΠΑΦΡΟΔΕΙΤΟΣ ΕΠΑΦΡΟΔΕΙΤΟΥ . . . .

. . . . ΕΠΑΦΡΙΩΝΟΣ. ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ . . . .
. . . . ΛΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ ΑΝΤΙΟΧΟΣ ΝΟΥΜΕΡΙΟΣ . . . .
. . . . ΟΣ ΑΠΕΛΛΙΩΝΟΣ. ΜΑΡΚΟΣ ΑΝ . . . .
. . . . ΟΣ ΕΠΑΦΡΟΔΕΙΤΟΣ. ΚΡΙΣΠΙ . . . .

Quæ ſuperſunt, ut docti æſtimabunt, ſunt ad tam nobilis monumenti deplorandam fortunam ſatis. Eſt ſcilicet decretum ad communem Græcorum ludum, ſive pugnam, ejuſque ritum ordinandum: ibidem quæ in prandio celebrari hoc tempore ſolito agenda, indictis in tranſgreſſores pœnis, ſanciuntur. Pro quodam delicto, cujus excidit narratio in lapide, ejicitur quis è Senatu, aliuſque in ejus ſubſtituitur locum. Hinc de quibuſdam iconibus argenteis conficiendis agitur, quæ quorſum ſpectent expiſcari non poſſum, eas penes Scribam aſſervandas eſſe præcipitur. Deinde jubetur neſcio quis, ut conventui vini triennalis amphoram penſitet. Poſt memoratur τὸ ἀνκλάειον, quod in pompa hujuſmodi parabatur: eam vocem non memini occurriſſe mihi uſquam. In ordines duos dividendam eſſe turmam conſtituitur, interdiciturque vel etiam Senatui quidpiam in lege mutare abſque Scribæ placito. Datum fuit decretum in ſacra pugna LUCIO EPIDIO ET TITIO AQUILINO CONSULIBUS. Demum ſubſcriptiones adſunt Senatûs, ut videtur, qui pugnæ præerat.

Comparent item in Bibliotheca Tarviſiana codices manuſcripti bene multi, quorum partem ſolummodo videre licuit, quia ex inſula quadam haud ita vicina in Urbem exportari tum curabat D. Tarviſianus. Hanc notam erui.

Biblia Hebraïca antiqua, initio mutila, cum notis Maſſoreticis.

Liber benedictionum & precum Hebraïcé.

Cæcilii Cypriani opera in codice recenti, in quo, ut aiebat quidem ipſe D. Tarviſianus, quædam epiſtolæ non editæ.

Ambroſii de Sacramentis, codex ſcriptus anno 1436.

Hieronymus in Matthæum XV. ſæculi.

In codice XV. ſæculi, inter homilias *S. Auguſtini* & aliorum, liber ejuſdem Auguſtini *de beato Latrone qui pependit in Cruce, cujus initium, Deus erat in Chriſto mundum reconcilians.*

Epiſtola B. *Euſebii* ad Damaſum Portuenſem de tranſitu B. Hieronymi, codex non antiquus.

Rubricæ libri Joannis Damaſceni presbyteri, in quo eſt traditio

certa orthodoxæ fidei, traducta de Græco in Latinum à Burgundo Judice cive Pisano sub Eugenio III. Pont. Max.

In codice XIV. sæculi, Passio Domini nostri Jesu Christi secundum *Nicodemum.* Item quædam ex Evangelio secundum *Thomam.*

S. Antonini summula de Confessione, quam non cusam dicunt.

Raymundus Lullus.

Ludovici Patriarchæ Aquilegiensis epistolæ quædam scriptæ anno 1428.

Joachimi Epistolæ, codex vetus.

Dialogi *Luciani* Græcè in codice XIV. sæculi.

M. T. Ciceronis ad Quinctum fratrem, ad Familiares, Tusculanæ, Academicæ quæstiones, de fato, Orationes, in variis cocibus.

Festus Pompeius, codex recens bis.

Crispus Sallustius. Nonius Marcellus.

Seneca, de libero arbitrio.

Justinus cum prologis ad libros *Trogi Pompeii* ab initio, qui prologi rariùs occurrunt in codicibus Justini.

Lactantii Commentarius in Statii Thebaïda.

Juvenalis satyræ. In alio codice *Persius* cum *Juvenale.*

Annii Senecæ Tragœdiæ.

Martianus Capella.

Q. Asconius Pedianus.

Epistolæ *Phalaridis* & *Bruti* Latiné.

Valerius Maximus, scriptus anno 1389.

Diarium scriptum fratris *Pauli (frà Paolo)* manu. Ejusdem opus in Concilia.

Aspasii Orthographia.

Leonardus Justinianus, Francisco Philelpho liber philologicus.

Leonardi Aretini, de primo Punico bello.

Chronicon ab initio mundi ad annum 1428. De rebus maximè Longobardicis & Venetianis.

Chronicon ad annum 1454. vulgari Italico idiomate. Alia item Chronica.

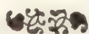
Uti superius dixi partem solum codicum Tarvisianorum vidi, nondum advectis reliquis: alii enim majore numero & pretio sunt. Unum libet commemorare, qualem accepi à clariss. viro Apo-

ſtolo Zeno Venetiarum ornamento. Eſt codex membranaceus ſcriptus anno circiter 1210. Anonymi ſcriptoris rerum Venetianarum; antiquiorem neminem geſtorum ſuorum hiſtoricum norunt Venetiani. Agit is de Inſulis in queîs ſitæ Venetiæ, quarum tam infrequentes & tam jejunæ exſtant notitiæ. Habet is hiſtoriam Patriarcharum Aquileienſium, Gradenſium, Epiſcoporum Torcellenſium & Venetianorum, necnon ſumm. Pontificum, Imperatorum & Ducum, additâ brevi narratione familiarum aliquot veterum patritiarum, multùm diversâ ab iis quæ vulgo de iiſdem familiis feruntur in chronicis recentioribus. Animadvertit ipſe D. Apoſtolus Zenus, Dandulum in hiſtoria, quam circiter annum 1350. ſcripſit, frequentiſſimè iſtius ſcriptoris libro & monumentis uſum. Cujus anonymi ſtylus ſubbarbarus & incomptus eſt, ac ſæculi iſtius inelegantiam olet.

In eodem muſæo Tarviſiano exſtat hiſtoria Venetiana manuſcripta Latinè eleganterque exarata anno 1424. à *Laurentio de Monaco* Cancellario magno regni Cretenſis, cujus pars ſolummodo cuſa fuit. Iſthæc omnia cum aliis bene multis haud dubie complectetur collectio quam parat idem vir doctus Apoſtolus Zenus, nobis amiciſſimus, hoc titulo : *Rerum Italicarum Scriptores*.

Sed nuſquam puto exſtare tot codices ad hiſtoriam Venetianam ſpectantes, quot in ædibus clariſſ. viri Cornari Biſcopia ad magnum canalem. Sed quorum pauci ſuperant trecentos annos. Iſtic Oratorum Reipublicæ diaria bene multa, hiſtoriæ bellorum, & alia hujuſmodi pene innumera.

Cætera omnia Venetiis vidimus quæ peregrinos omnes evocant ad ſui ſpectaculum, quæque vel uſu plebeio trita feruntur: ea nos pro inſtituto noſtro mittimus.

CAPUT VI.

Codices quidam Monasterii S. Justinæ Patavii. Typographium Cardin. Barbadici. De sepulcro Antenoris & I. Lovati. De Monasterio Pomposiano propè litus Maris Adriatici. Epistola sæculo undecimo scripta Henrici clerici ad Stephanum de Bibliotheca Pomposiana. Ejusdem Bibliothecæ catalogus item sæculo undecimo confectus.

VIGESIMA-TERTIA Augusti Patavium venimus, & insequenti rogantibus imò amicè urgentibus Monasterii S. Justinæ Monachis, in Monasterio diversamur. In Bibliotheca paucissimi manuscripti sunt, hosce duos elegantiæ causâ notavi.

Codex membranaceus x. sæculi pulcrè exaratus, Homiliæ S. *Basilii* in Psalmos, in cujus primis foliis hæc leguntur primâ manu. Θευδάτου τοῦ ἐνδοξοτάτου Πατρικίου καὶ στρατηγοῦ τοῦ ὀψικίου, Id est : *Theudati præclarissimi Patricii Ducis Obsequii.* De Obsequii dignitatibus Cangius in Glossario mediæ & infimæ Græcitatis ad vocem ὀψίκιον. In sequenti pagina legitur, Πακουριανοῦ τοῦ ἐνδοξοτάτου Πατρικίου καὶ στρατηγοῦ τῆς Σάμου. *Pacuriani clarissimi Patricii & Ducis insulæ Samo.* In tertia pagina, ἐγράφη ἐπὶ βασιλέων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου. *Scriptus est codex Basilio & Constantino Imperatoribus.* His autem imperantibus magna vis codicum exscripta fuit ; in fine scilicet decimi, & initio undecimi sæculi.

In alio codice membranaceo XII. sæculi, codex Theophylacti in Evangelia : in ejus fronte hæc quatuor carmina exstant.

Τῆς βασιλίσσης ἐννόημα Μαρίας.
Ὁ δὲ τρυγήσας τοὺς μελιρρύτους λόγους,
Ψυχῆς ἀληθῶς ἔργον εὐγενεστάτης,
Θεοφύλακτος ποιμενάρχος Βουλγάρων.

Hoc est :

Imperatrix Maria hæc fieri curavit,
Qui autem hos mellifluos commentarios edidit,
Opus revera nobilissimi ingenii,
Theophylactus est episcopus Bulgarorum.

Hæc Maria Augusta eadem videtur fuisse quæ supra p. 54. uxor scilicet Nicephori Botoniatæ Imperatoris. Ubi notandum, hæc carmina in alio codice bibliothecæ Cæsareæ memorari à Petro Lambecio lib. 5. p. 47. Quare hæc ætatis nota, cum ab aliis in alios codices transmearit, non valet ad asserendum tempus, ac sæculum, quo liber exaratus est. Secus de alio jamjam memorato codice, ubi ætas manuscripti, ex charactere conspicua, apprime consonat cum nota Basilii & Constantini Imperatorum, qui x. ex xi. sæculo diu regnavere.

Typographium deinde Card. Barbadici τȣ̃ μακαρίτου adiimus, ubi characteres omnis generis, Græci, Latini, Hebraïci, Arabici, Armeniaci, &c. peculio ejusdem felicis memoriæ viri confecti. Is quo flagrabat rei litterariæ præsertim Ecclesiasticæ amore, ad eam promovendam nihil umquam intermisit. Sub prœlo tunc sudabat Alcoranus Maraccii, qui jam prostat.

Sepulcrum Antenoris in vico S. Laurentii ad ostium PP. Servorum sublime visimus. De epitaphii lectione nihil dubii residuum, nam sic legitur:

C. Inclitus Antenor patriam vox nisa quietem
Transtulit huc Enetum Dardanidumque fugas
Expulit Euganeos, Patavinam condidit urbem,
Quem tenet hic humili marmore cæsa domus.

Primi versûs sententia frustra quæratur. In codice 300. circiter annorum D. Cornari Biscopia legi, jussum fuisse inscriptionem sequentibus verbis apponi,

Inclytus Antenor patriam vix visa quietam
Transtulit huc Ænetum (sic) *Dardanidumque fugas*
Expulit Euganeos, &c.

Si, *vix visa*, pro *vix visam*, accipiatur, sententia quadrat, etsi minime congrua sit. Aliud epitaphium quod quidam eodem in tumulo scalptum narrant, scilicet,

Hic jacet Antenor Paduanæ conditor urbis,
Proditor ipse fuit, hique sequuntur eum;

non animadverti, sive erasum fuerit à Patavinis, quod jure ac merito factum esset; sive alicubi lateat in sepulcro; sive nusquam exstiterit, commentumque fuerit invidi ac maledici hominis.

E regione istius ad aliud ostii latus erigitur, eâdem pene formâ, alius sublimis tumulus, quasi paris prospectûs causa positus. Estque T. Lovati, qui, ut narrabant mihi, erutos illo ævo Ante-

noris cineres, memoratum in ſepulcrum advexerat. Inſcriptuſque eſt tumulus non a fronte modo, ſed à duobus item lateribus, nec ſine labore legitur. Ab alio latere hæc ſculpta ſunt,

T. Lovati Paduani militis, judicis & poetæ.

In fronte quâ vicum tumulus reſpicit hæc carmina ſunt:

Mors mortis morti mortem ſi morte dediſſet
Hic foret in terris, aut integer aſtra petiſſet,
Sed quia diſſolvi fuerat ſic cuncta neceſſe
Oſſa tenet ſaxum proprio mens gaudet in eſſe V. A. (ſic)

Ab alio latere legitur:

Obiit anno nat. xρι. M. CCC. *nono, ſeptimo*
die intrante Martio.

Litteræ *V. A.* quæ in fine ſecundæ inſcriptionis exſtant, ſignificant, *vixit annis:* & quia in extremo ſitæ ſunt, defuit ſpatium ſcribendi annos vitæ.

Regreſſi Venetias, trigeſimâ Auguſti ſolvimus Ravennam: poſtridieque ſævo & adverſo reflante vento, in canalem quemdam derivamus, exſcenſuque facto Pompoſam Monaſterium olim peramplum ſanctitatiſque fama inſignitum vidimus, jam deſertum. Id undecimo ſæculo, Guidonis Abbatis opera, cum primis frequentatum, pòſt acceſſu principum & magnatum, qui iſtic aſceticæ vitæ tyrocinia Guidone magiſtro poſuere, egregiè nobilitatum eſt. Hujus Guidonis mentio habetur in Præfatione v. cl. Mabillonii ad ſæculi ſexti Benedictini partem priorem. Ejus obitus in annum cadit 1046. Fertur autem in primis qui ſpontaneam flagellationem invexerunt, ejuſque vita legitur ibid. p. 509.

Mabillon Annales O.S.B VI, 509

Sub hæc, eodem item ſæculo, curante Hieronymo Abbate, codicibus bene multis inſtructum fuit; adeo ut aliis per Italiam Bibliothecis, ne Romanâ quidem exceptâ, Pompoſianam præcellere teſtificetur Henricus clericus in epiſtola ad Stephanum quemdam, ſubnexo bibliothecæ ejuſdem catalogo: quæ jubet animus hic adtexere, ut compertum lectori ſit quantæ molis tunc fuerit numeroſas parare Bibliothecas; quando iſta quæ aliis præibat, ne mediocribus quidem noſtri ævi conferri valet. Epiſtolam autem & catalogum ex Mutinenſi Sereniſſimi Ducis bibliotheca prodeunt, mihique ab amiciſſimo viro Julio Fontanino Card. Imperiali Bibliothecario, ut nondum publici juris facta, oblata iſtæc Romæ ſunt.

Epiſtola

Epiſtola Henrici Clerici ad Stephanum.

STEPHANO philoſophiæ fonte decenter imbuto, Henricus clericus cæleſtis ſapientiæ illuſtrationem. Audita fama venerabilis Hieronymi Pompoſiani Abbatis, ſe jugiter exercitantis, quidquid commodè orbe illuſtrato in divina pagina uſquam reperiri poteſt tuo indeſinenter ſubſcribi libello, & numerum noſſe eorum quos Deo inſpirante ex ſuo tempore *geſſit librorum, quidve in his adeo ſtuduit, ut cætera penè *neglegeret, te vehementer cupere fateris. Quod prout potero, rerum dulciſſime, in harum cujuſcumquemodi ſerie litterarum, quantum ex ipſius ore cognovi meave experientiâ, tuæ intimabo fideliter dilectioni. Sed ut ad hoc planiùs deſcendam, perſpicuiſque pateat rationibus, paulo altiùs inchoandum eſt.

*congeſſit

*ſic.

Pompoſiana ergo baſilica, ſicuti ego accepi, ex tempore Guidonis miræ ſanctitatis, primi ejuſdem colendi loci patris, mirificè honeſtari ac augeri cepit. Cujus ſanctitate viri gens afflata, atque exhilarata, quamplures undique ad hoc venerabile tutumque properabant certatim effugium; cupientes tam ſancti magiſtri inſtrui diſciplinis, vitamque ſub monachica caſtigare trutina. Inter quos etiam quidam Marchionum, Comitum procerumque filii, delitiis omiſſis pompaque ſæculari poſthabita, convenerunt, Deoque operante uſque hodie non deſiſtunt. Quo in tempore iſte Dominus meus, de quo nobis ſermo, Hieronymus Abbas, à puero advectus, ſufficienter didicit monachicam normam: deinde in grammaticæ ſtuduit fundamento; ſed & dialectica aliquando libavit acumina, in brevique, Deo magiſtrante, multùm profecit tempore.

Tunc ex Priore Abbas à fratribus gratanter ordinatus eſt. Qui, quoniam erat ingenio promtus, animo placidus, fratrum amator, morum longè politus honeſtate, mente providus; cernens tantam ſe gentem ſine vomere, ac marra divini cultus minime fructificare poſſe, illico data opera curioſè ubique quærere cepit diverſorum volumina doctorum, quæ præſentibus poſteriſque documenta relinqueret; ut ſicut genere ſtudioque diverſi erant, ſic in his unuſquiſque ſpecularetur quid imitandum, quidve aſpernandum ſibi foret. Difficile mihi videtur, quempiam virtutes ac vitia diſcernere liberè poſſe, ignorantem ænigmata & ſententias Scripturarum. Quis enim ægroto antido-

„ tum dare novit, nisi qui didicit? quisve remigii ignarus ra-
„ tem committere fragilem sævo audeat ponto?

„ Sed quoniam bonos lividorum aculei stimulare acriter solent, „ nonnulli quibus mens insana fuerat, diffidere, dissentire, ac ob- „ jurgare ex hoc præclarum ceperunt Abbatem; alii cum frustra „ in nugis bona Monasterii dissipare; alii autem illum hoc ob id „ agere, ut aliquando cum totis libris fugiens aliquem acquireret „ Episcopatum sibi, instanter asserebant; à quibus mens mea lon- „ gè aliena fuit, semperque quod bonum & æquum sub hoc cre- „ didit negotio. Cui operi ex Abbatis jussu Bonus nomine & „ exemplo Monachus ex Eremita præerat, omnium dogmate ar- „ tium peritus, qui etiam æstuans ut tantùm librorum exempla „ colligeret, non curabat distinctas & decoras litteras: sed quo- „ quomodo formatas. Decreverat enim prædictus Abbas eosdem „ rescribere, & in unum bibliothecæ corpus colligere. Unde quos- „ dam ex fratribus adversos habeo ob nimiam titulationem non „ valentes legere libros à me scriptos.

„ Nulla autem ecclesia, nec urbs, neque provincia, tandem „ nec ipsa Roma orbis caput, certet laudibus Pomposiæ copia „ sanctorum fortunatæ librorum. Quis igitur tam ferreus, quis „ tam immitis, tamve bestius, & excors qui non optet quiescere „ in Pomposiano claustro à strepitu mundanæ pestis, ubi jugiter „ ædificationis, & salvationis meretur intelligere verba? Sicut „ enim probos mores colloquia corrumpunt prava: sic è converso „ bona colloquia malos destruunt mores, immittuntque bonos.

„ Sed ne tibi parum sufficere videatur quod de libris memora- „ vi, libet etiam titulum uniuscujusque libri scribere; ut quod „ puris non credis verbis, saltem fidelibus subjectum credas ocu- „ lis. Nec enim hoc in vanum conati sumus; quoniam accidere „ potest ut errore aliquis ex his subtractus latenter liber oblivioni „ tradatur; sed perlecta hac pagina fidelis librorum custos cum „ diligenter inquirat, si fortè vel ex fratribus, vel advena sustu- „ lit, armario restituatur continuo. Nota autem prudens lector; „ quia citius ut dignoscere valeas unumquemque librum, quoniam „ plures in uno volumine sunt; ubicumque figura in modum lit- „ teræ Γ & quotquot tituli intra T & Γ continentur in uno tan- „ tum adsunt connexi volumine. Hoc autem quod de vita sancti „ viri Hieronymi Abbatis deque fratrum numero & de Eremi „ amœnitate, & totius loci ædificiis; quævis in libello quem pro-

priè de ea re scripsi invenias : actum vero hoc in libro Pontificum anno ab incarnatione MXCIII.

XII. Libri Augustini super Genesim ad litteram. Γ

XII. Libri de civitate Dei, ejusdem Augustini. Γ

III. Libri de verbis Domini super Matthæum, super Lucam, & super Joannem. Γ

Ejusdem de catechizandis rudibus. I. de Magistro liber I. Lib. Quæstionum I. de agone christiano lib. I. de fide Catholica lib. I. contra V. hereses, id est contra Paganos, Judæos, Manichæos, Sabellianos, & Arrianos lib. I. de altercatione Ecclesiæ & Synagogæ lib. I. Sermo de decem chordis. De vita Christiana lib. I. Γ

Ad Bonifacium contra Donatistas hæreticos lib. I. Sermo de Emerito episcopo. Ejusdem Augustini epistola Honorio, & Theodosio consulibus, contra eumdem Emeritum Donatistarum episcopum. Responsio contra duas epistolas Gaudentii Donatistarum episcopi ad Dulcitium. Alia responsio contra secundam epistolam ejusdem Gaudentii ad eumdem Dulcitium. Ejusdem epistola ad Maximianum de non rebaptizando. Sermo gratiarum Maximiani episcopi, quod reversus sit ad Catholicam ex Donatistis. Epistola Silvani, & Valentini, Aurelii Augustini, & cæterorum episcoporum concilii Zertensis ad Donatistas. Ejusdem ad Macrobium ut non rebaptizet. Ejusdem Augustini de continentia liber unus. Alius de patientia. Tractatus ejusdem de muliere forti in Salomone. Epistola ejusdem ad Marcellinum quomodo invenerint Magi Pharaonis, conversa in sanguinem tota aqua Ægypti, unde simile aliquando facerent. Epistola Marcellini ad sanctum Augustinum, de aliquibus quæstionibus exsolvendis. Cur hic Deus, qui & veteris Testamenti Deus esse affirmatur, spretis veteribus sacrificiis, delectatus sit. Epistola sancti Augustini ad Evodium, de sententia in epistola sancti Petri ; Spiritibus qui in carcere erant conclusi advenientem Christum prædicasse, qui Christo aliquando increduli fuerunt. Ejusdem de divinatione dæmonum sermo. Ejusdem Augustini de versu Apostoli ubi dicit : *Debitores sumus non carni.* Sermo ejusdem de psalmo Alleluiatico (*sic*) Ejusdem August. Sermo de alleluia. Sermo de nocte, & die resurrectionis Domini contra Judæos & Hæreticos. Ejusdem post, de concupiscentias suas non eundo liber. Ejusdem exhor-

» tationum beati Auguſtini ad Valerium Comitem chariſſimum
*Codex Regaredum » ſibi. Gregorii Papæ ad * Recaredum Regem. Ejuſdem Auguſti-
» ni liber 1. de mendacio. Alius ejuſdem contra mendacium. De
» vita & moribus Catholicis contra Manichæos lib. 1. Ejuſdem ad
» Aurelium Abbatem, de opere Monachorum lib. 1. De predeſti-
» natione lib. 1. Sermo ejuſdem de tempore barbarico. Sermones
Γ » de Adam II. Epiſtolæ Auguſt. De omnibus hæreſibus liber 1.
T » De perfectione juſtitiæ ad Paulum & Eutropium lib. 1. De
» natura & gratia ad Timaſium & Jacobum lib. 1. Epiſtola Pro-
» ſperi & Hilarii ad ſanctum Auguſtinum de querela Gallorum.
» Ad eoſdem ſancti Auguſtini de prædeſtinatione lib. 1. Epiſtola
» Hilari (*ſic*) ad Auguſtinum Epiſcopum. Auguſtini ad Hilarum.
» Ejuſdem Auguſtini ad Hieronymum de epiſtola Pauli ad Gala-
Γ » tas. Sancti Ambroſii de conſolatione Valentiniani (*ſic*) lib. con-
» feſſionum XIII. In ſalutationem epiſtolæ Pauli ad Romanos
» lib. 1. Ejuſdem Auguſtini ſuper Joannem.
T » Itidem Cypriani ſermones, & epiſtolæ LXXXI. de Judaïca
» incredulitate ad Vigilium epiſcopum. Verſus Domni Joannis
» de cœna Maî (*ſic*) Cypriani.
Γ » XVIII. Lib. Hieronymi in expoſitione Iſaiæ Prophetæ.
Γ » XIV. Ejuſdem ſup. Ezechielem.
T » Sup. Hieremiam ejuſdem lib. 6.
T » Ejuſdem expoſitio ad Galatas lib. Ad Epheſios III. ad
» Titum 1. ad Philemonem 1.
Γ » Ejuſdem ſuper Matthæum 1. ſuper Marcum.
Γ » Libri & diverſæ epiſtolæ ejuſdem LXXX.
T » XII. Lib. Ambroſii de Trinitate. Fulgentii de Trinitate
» liber 1. Ejuſdem de creaturis à Deo de nihilo creatis liber 1.
» Nicetæ epiſcopi de ratione fidei 1. Ejuſdem de Spiritûs ſancti
» potentia lib. 1. Ejuſdem de diverſis appellationibus Domino
» noſtro Jeſu Chriſto convenientibus.
Γ » Ambroſii de officiis lib. 3. Epiſtola ejus ad eccleſiam Ver-
» cellenſem 1. Ejuſdem de pœnitentia II. libri. Ejuſdem de fra-
» tris exceſſu lib. 1. De rebus geſtis in eccleſia Mediolanenſi lib. 1.
Γ » Ejuſdem de Paradiſo.
T » Catalogum (*ſic*) Sanctorum 1. Hiſtoria illuſtrium virorum 1.
T » Super Matthæum Joannis Chryſoſtomi.
T » LXX. Homeliæ ejuſdem de diverſis cauſis veteris, & novi
» Teſtamenti. De reparatione lapſi 1. De compunctione 1.

Expositio Ambrosii super epistolas Pauli ad Galatas, ad Ephe- « Γ
sios, ad Philippenses, ad Thessalonicenses II. ad Colossenses I. «
ad Titum I. ad Timotheum I. Item ad Timotheum, ad Phile- «
monem I. Joannis Chrysostomi in epistolam ad Hebræos sermo- «
nes XXXIIII. Super Job Origenis lib. III. Ejusdem super Can- « T
tica canticorum lib. III. «

De Trinitate Hilarii lib. XII. « Γ

Ejusdem expositio fidei ad Synodum. Lib. de Trinitate Gre- « T
gorii Hispaniensis Eliberitanæ sedis episcopi ad Gallam Placi- «
diam. * *Est Faustini epistola ad Flaccillam.* Apologeticum Gregorii «
Nazianzeni episcopi. Ejusdem lib. de Nativitate Domini I. de «
Epiphania I. Cum de agro reverteretur ad Imperatorem. De «
dictis Hieremiæ I. De Pentecoste, & Spiritu sancto I. De Con- «
tinentia & unitate Monachorum I. De grandinis vastatione «
cum Pater Episcopus re.... «

Expositio Hilarii super psalterium. « Γ

Psalterium Hieronymi secundum Hebraïcam veritatem. « Γ

Libri Collationum Patrum Cassiani. De Corpore & Sangui- « Γ
ne Domini. Lanfranci contra Berengarium. Itidem de Corpore «
& Sanguine Domini cujusdam sapientis. «

Liber sancti Ambrosii de Virginitate. Hexameron ejusdem. « Γ
De Paschali hebdomada. Epistolæ Hieronymi quamplurimæ. «

Cassiodori lib. I. Lupi Servati lib. Historia Africana. Ex- « Γ
positio super Cantica Canticorum secundum modernos. «

Historiæ libri XII. Historiæ Africanæ lib. III. « Γ

Lib. Officiorum Amalarii episcopi. « Γ

Orosii diversarum historiarum lib. 7. Eutropii & Pauli de hi- « T
storia Romana lib. XV. Historia magni Alexandri lib. XV. Liber «
Plinii & Solini. «

Expositio ut defloratio Hrabani super V. lib. « Γ

Item lib. Plinii & Solini, & historia Alexandri. « Γ

Liber gratissimus Petri Damiani. « Γ

Expositio super psalterium. « Γ

Expositio Origenis super Lucam. « Γ

Regula Basilii, & Regula Columbani Abbatis. Monita Por- « Γ
carii Abbatis. Regula Augustini, Regula Pauli & Stephani. «
Augustini de opere Monachorum. Sermo Augustini ad Mona- «
chos. Pinufius de institutione Monachi decem homeliæ. Ho- «
melia Augustini de persecutione Christianorum. Hildelphonsus «

„ de Trinitate, de hæreſibus, & quidam alii libri in hoc volumine.
Γ „ Auguſtini ſuper Epiſtolas Pauli.
Γ „ Epiſtolæ Senecæ ad Lucilium.
Γ „ Ejuſdem de dandis & accipiendis beneficiis VII. Liber ejuſ-
„ dem ad Neronem de clementia lib. II. & III. Alii utiles libri
„ in eodem volumine.
T „ Ejuſdem tragœdiarum.
Γ „ Cronica quam Regino Prumienſis Abbas compoſuit. Liber
„ Pontificum Romanorum.
Γ „ Paſchaſii de Corpore & Sanguine Domini. Umberti Epiſco-
„ pi de Corpore & Sanguine Domini.
Γ „ Duæ Epiſtolæ Auguſtini ad Abbatem Valentinum, cum duo-
„ bus ſequentibus libris de Gratia, & libero arbitrio. Hoc opus
„ ſic incipit : *Propter eos qui hominis liberum arbitrium.* Altercatio
„ Auguſtini & Feliciani Ar . . . . Liber de prædeſtinatione
„ & gratia . . . . . . Liber beati Auguſtini de utilitate credendi
„ ad Honoratum, hic liber ſic incipit : *Si mihi honorabil.* . . . .
„ Liber beati Auguſtini de gratia novi Teſtamenti ad Honoratum.
„ Hic liber ſic incipit : *Mihi propoſuiſti pertractandas quæſtiones.*
„ Alius lib. ejuſdem de natura boni. Hic liber ſic incipit : *Sum-*
„ *mum bonum quo ſuperius* . . . . . . Item ejuſdem de octo quæ-
„ ſtionibus ex veteri Teſtamento. Hic liber ſic incipit : *Generalem*
„ *juſtitiam non violat* . . . . Ejuſdem duo libri de Conſola-
„ tione mortuorum : hoc opus ſic incipit : In primo libro, *Præ-*
„ *bete ſilentium fratres.* Alter vero liber ſic incipit : *Superiori qui-*
„ *dem libello perſtrinximus.*
Γ „ Sermo Auguſt. de corpore & anima, & miſera vita : & ſic
„ incipit : *O vita, quæ tantos deſp.* . . . . . . Sermo ſancti Joannis
„ Conſtantinopolitani, de compunctione cordis ; & ſic incipit .
„ . . . . Liber ſancti Auguſtini ad Paulinum epiſcopum,
„ de conſolatione mortuorum. Hic liber ſic incipit : *Diu ſancti-*
„ *tati tuæ, venerande Pauline.* Sermo ſancti Auguſtini ad Martinum,
„ de muliere forte *(ſic)* quis inveniet ; & ſic incipit : *Præſtabit no-*
„ *bis quod diem iſtum it.* . . . . . . Item ſermo ſancti Auguſtini
„ in dedicatione Eccleſiæ ; & ſic incipit : *Celebritas hujus congre-*
„ *gationis.* Item alius de eadem re ; & ſic incipit : *Admoneo vos,*
„ *fratres dilectiſſimi.* Libellus de quatuor virtutibus, prudentia,
„ fortitudine, temperantia, & juſtitia, & partitularis formula
„ honeſtæ vitæ edita *(ſic)* à quodam Martyrio epiſcopo ad * Mi-

tonem *(ſic)* Regem. Hic liber ſic incipit : *Glorioſiſſimo ac tran-* «
quilliſſimo. Epiſtola Paulini & Theraſiæ ad Auguſtinum, quæ «
ſic incipit: *Domino fratri maximo & venerabili Aug.* Item Epiſt. «
S. Auguſtini ad Paulinum, quæ ſic incipit : *Domino verè ſancto* «
& venerabili. Epiſtola Auguſt. ad Maximinum, quæ ſic incipit : «
Domino dilectiſſimo & honorabili fratri Maximino Auguſtinus. «
Gregorii Papæ epiſtola Secundino ſervo Dei incluſo, quæ ſic «
incipit : *Dilectionis tuæ litteras.* Epiſtola ſancti Iſidori epiſcopi «
ad * Maſtonem epiſcopum, de ſacerdote lapſo per pœnitentiam « * *al.* Maſſonem, Maſſanum, Maſſenum
poſſe reſurgere in gratiarum ſtatum priſtinum : hæc ita incipit : «
Veniente ad nos famulo veſtro. Liber retractionis librorum Aug. «
in quibus qui libri & epiſtolæ contineantur infra ſcribemus. «
Contra Academicos & de Academicis primum ſcripſi libros ** «
Hoc autem opus ſic incipit : *O utinam, Romane, hominem ſibi* «
aptum. De beata vita liber unus : Hic liber ſic incipit : *Si ad* «
philoſophiæ portum. De Ordine lib. II. Hoc opus ſic incipit : *De* «
ordine rerum Zenobi. De Soliloquiis lib. II. Hoc opus ſic inci- «
pit. Vol. . . . . . De Immortalitate liber I. Hic liber ſic inci- «
pit. *Si alicubi eſt diſciplina.* De moribus eccleſiæ catholicæ, & «
de moribus Manichæorum libri II. Hoc opus ſic incipit : *In* «
aliis libris ſatis opinor egiſſe nos. De quantitate animæ lib. I. Hic «
liber ſic incipit : *Quoniam video te abundare otio.* De Libero Ar- «
bitrio libri III. Hoc opus ſic incipit : *Dic mihi, quæſo te, utrum* «
Deus non ſit author mali. De Geneſi adverſus Manichæos lib. II. «
Hoc opus ſic incipit : *Si eligerent Manichæi quos decepiſſent.* De «
Magiſtro lib. I. Hic liber ſic incipit : *Quid tibi videmur efficere* «
cum loquimur. «

De vera Religione lib. I. Hic liber ſic incipit : *Cum omnis vi-* «
tæ bonæ ac beatæ viam. De utilitate credendi liber I. Hic liber «
ſic incipit : *Si mihi Honorate, unum atque idem videtur eſſe.* De «
duabus animabus liber I. Hic liber ſic incipit : *Opitulante Dei* «
miſericordia. Acta contra Fortunatum Manichæum liber I. Hic «
liber ſic incipit : *Quoniam ſcriptum eſt.* De Geneſi ad litteram «
liber I. imperfectus. Hic igitur ſic incipit : *De obſcuris naturalium* «
rerum quæ omnipotenti Deo artifice facta ſentimus, non affirmando, «
ſed quærendo tractandum eſt. De ſermone Domini in monte li- «
bri II. Hoc opus ſic incipit : *Sermonem quem locutus eſt Dominus.* «

Pſalmus . . . . partem Donati lib. I. Iſte pſalmus ſic «
incipit : *Omnes qui gaudetis de pace, modum veri judicate, quod* «

„ *ei*hypopſalma eſt.* Contra epiſtolam Donati hæretici lib. II. Hic „ liber ſic incipit: *Abs te ipſo præſente audieram.* Contra Adimantum Manichæi diſcipulum lib. I. Hic liber ſic incipit: *De eo* „ *quod ſcriptum eſt. In principio Deus fecit cælum & terram.* Ex Epiſtola quarumdam propoſitionum *** Ex Epiſtola Pauli ad Romanos lib. I. Hic liber ſic incipit: *Senſus hi ſunt in epiſtola ad* „ *Romanos Pauli Apoſtoli.* Expoſitio Epiſtolæ ad Galatas lib. I. Hic „ liber ſic incipit: *Cauſa propter quam ſcribit Apoſtolus ad Galatas:* „ *hæc eſt.* Epiſtolæ ad Romanos inchoata expoſitio liber I. Hic „ liber ſic incipit: *In Epiſtola quam Paulus Apoſtolus ſcripſit ad Romanos.* De diverſis quæſtionibus octoginta-tribus lib. I. Hic liber „ ſic incipit: *Utrum anima à ſe ipſa ſit.* Item, de Mendacio ſcripſit librum unum. Hic liber ſic incipit: *Magna quæſtio eſt de* „ *mendacio.* Contra epiſtolam Manichæi, quam vocant fundamentum liber I. Hic liber ſic incipit: *Unum Verbum Deum.* De agone Christiano liber I. Hic liber ſic incipit: *Corona Victoriæ.* De „ doctrina Chriſtiana libri IIII. Hoc opus ſic incipit: *Sunt præcepta quædam.* Contra partem Donati libri II. Hoc opus ſic incipit: *Quoniam Donatiſtæ nobis.* Confeſſionum lib. XIII. Hoc „ opus ſic incipit: *Magnus es Domine.* Contra Fauſtum Manichæum „ libri XXXIII. Hoc opus ſic incipit: *Fauſtus quidam fuit.* Contra „ Felicem Manichæum libri II. Hoc opus ſic incipit: *Opus noſtrum* „ *ita ſcriptum eſt.* Annotationes in Job lib. I. Hic liber ſic incipit: „ *Opera magna erant.* De Cathechizandis rudibus lib. I. Hic lib. „ ſic incipit . . . . De Trinitate lib. XV. Hoc opus excepta „ epiſtola, quæ poſtmodum ad ejus caput adjuncta eſt, ſic incipit: „ *Lecturis hæc quæ de Trinitate.* De conſenſu Evangeliſtarum libri IIII. Hoc opus ſic incipit: *Multa quidem aliàs adverſus Donatiſtas.* De Baptiſmo libri VII. Hoc opus ſic incipit: *In eis lib.* „ *quos adverſus epiſtolam Parmeniani.* Contra quod attulit Centurius à Donatiſtis libri III. Hoc opus ſic incipit: *Dicis eo quod* „ *ſcriptum eſt in Salomone: Ab aqua aliena abſtine te.* Ad inquiſitiones Januarii libri II. Hoc opus ſic incipit: *Ad ea quæ me interrogaſti.* De opere Monachorum lib. I. Hic liber ſic incipit: „ *Juſsioni tuæ ſanctæ, frater Aureli.* De bono Conjugali liber I. „ Hoc opus ſic incipit: *Quoniam unuſquiſque homo humano generi* „ *par eſt.* De ſancta Virginitate, lib. I. Hoc opus ſic incipit: *De bono* „ *conjugali nuper edidimus librum.* De Geneſi ad litteram libri XII. „ Hoc opus ſic incipit: *Omnis divina Scriptura.* Contra litteras

Petiliani

Petiliani libri III. Hoc opus in libro I. ſic incipit : *Noſtis nos prævaluiſſe.* In ſecundo autem ſic incipit : *Primis partibus epiſtolæ Petiliani.* In tertio autem ſic : *Lege Petiliane litteras tuas.* Ad Creſconium grammaticum partis Donati libri IIII. Hoc opus ſic incipit : *Quoniam ad te Creſconi mea ſcripta pervenire poſſent.* Probationum & teſtimoniorum contra Donatiſtas liber I. Hic liber ſic incipit : *Quoniam timetis conſentire Eccleſiæ Catholicæ.* Contra neſcio quem Donatiſtarum liber I. Hic liber ſic incipit : *Probationes rerum neceſſariarum quodam breviario collectas permiſimus.*

Admonitio Donatiſtarum de Maximianiſtis lib. I. Hic liber ſic incipit : *Quicumque calumniis hominum & criminationibus movemini.* De divinatione dæmonum lib. I. Hic liber ſic incipit: *Quodam die in diebus ſanctis octavarum.* Quæſtiones expoſitæ contra Paganos, numero ſex. Hic liber poſt epiſtolam, quæ poſtmodum à capite addita eſt, ſic incipit : *Movit quoſdam & requiritur.* Expoſitio epiſtolæ Jacobi ad XII. tribus. Hic liber ſic incipit: *Quæ ſunt in diſperſione ſalutem.* De peccatorum meritis, & remiſſione, & de baptiſmo parvulorum ad Marcellinum. libri II. Hoc opus ſic incipit : *Quamvis in mediis & magnis curarum æſtibus.* De unico baptiſmo contra Petilianum ad Conſtantinum, liber unus. Hic liber ſic incipit : *Reſpondere adverſa ſentientibus.* De Maximianiſtis, & Donatiſtis, liber unus. Hic liber ſic incipit : *Multa jam diximus, multa jam ſcripſimus.* De gratia novi Teſtamenti ad Honoratum, liber unus. Hic liber ſic incipit : *Quinque mihi propoſuiſti tractandas quæſtiones.* De ſpiritu & littera ad Marcellinum, liber unus. Hic liber ſic incipit : *Lectis opuſculis quæ ad te nuper elaboravi, fili.* De fide & operibus, liber unus. Hic liber ſic incipit. *Quibuſdam videtur.* Breviculus collationis cum Donatiſtis, libri III. Hoc opus ſic incipit : *Cum Catholici epiſcopi & partis Donati.* Poſt collationes contra Donatiſtas, liber unus. Hic liber ſic incipit : *Quid adhuc Donatiſtæ ſeducimini.* De videndo Deum liber unus. Hic liber ſic incipit : *Memor debiti, illud autem ſic rogavi, & nunc commoneo.* De natura & gratia, liber unus. Hic liber ſic incipit : *Librum quem miſiſtis.* De civitate Dei, libri XXII. Hoc opus ſic incipit : *Glorioſiſſimam civitatem Dei.* Ad Oroſium preſbyterum contra Priſcillianiſtas & Origeniſtas liber I. Hic liber ſic incipit : *Reſpondit quærenti dilectiſſime fili.* Oroſii ad Hieronymum

„ presbyterum, libri II. unus de origine animæ; & alius de sen-
„ tentia Jacobi. Hoc opus sic incipit: *Deum nostrum qui nos voca-*
„ *vit.* Ad Emeritum episcopum Donatistarum post collationem,
„ liber I. Hic liber sic incipit: *Si nunc fili Emerite.* De gestis Pe-
„ lagia liber. Hic liber sic incipit: *Postea quam in manus nostras.*
„ De correctione Donatistarum, liber I. Hic liber sic incipit: *Lau-*
„ *do & gratulor, & admiror.* De præsentia Dei ad Dardanum, li-
„ ber I. Hic liber sic incipit: *Frater, frater dilectissime Dardane.*

„ Contra Pelagium & Cælestium, de gratia Christi, & de pec-
„ cato originali ad Albinum, Pinianum & Melaniam, lib. II. Hoc
„ opus sic incipit: *Quantum de vestra & corporali, & maxime spi-*
„ *rituali salute gaudeamus.* Gesta cum Emerito Donatista, liber I.
„ Hic liber sic incipit: *Gloriosissimo Honorio Augusto XII. & Con-*
„ *stantio.* Contra sermonem Arrianorum. Hic liber sic incipit: *Eo-*
„ *rum præcedenti disputationi hâc disputatione respondeo.* De nuptiis
„ & concupiscentia ad Valerium, libri 2. Primus sic incipit: *Hæ-*
„ *retici novi, dilectissime fili Valeri.* Secundus vero sic incipit: *Sunt*
„ *militiæ tuæ cura.* Locutionum libri VII. Hoc opus sic incipit:
„ *Cum Scripturas sanctas quas appellant canonicas.* De anima & ejus
„ origine libri II. Hoc opus sic incipit, id est, liber ad Renatum:
„ *Sinceritatem tuam erga nos.* Secundus vero ad Petrum sic inci-
„ pit: *Domino dilectissimo fratri & compresbytero Petro.* Duorum
„ vero novissimorum, ad Vincentium, Victorem. Primus sic inci-
„ pit: *Quod mihi ad te scribendum putavi.*

„ Ad Pullentium (*sic*) de adulterinis conjugiis, libri II. Pri-
„ mus horum sic incipit: *Prima quæstio est, frater dilectissime Pul-*
„ *lenti.* Secundus autem sic incipit: *Ad ea quæ mihi scripseras.* Con-
„ tra adversarium Legis & Prophetarum, libri duo. Hoc opus sic
„ incipit: *Libro quem misistis, fratres dilectissimi.* Contra gauden-
„ tium Donatistarum episcopum, libri II. Hoc opus sic incipit:
„ *Gaudentius Donatistarum* * *Tamugaudensis episcopus.* Contra men-
„ dacium liber I. Hic liber sic incipit: *Multa mihi legenda misisti.*
„ Contra duas epistolas Pelagianorum, libri IIII. Hoc opus sic
„ incipit: *Noveram te quidem fama celeberrima prædicante.* Contra
„ Julianum, libri VI. Hoc opus sic incipit: *Contumelias tuas &*
„ *verba maledicta Juliane.* Ad Laurentium, de fide, spe, & cha-
„ ritate, liber I. Hic liber sic incipit: *Dici non potest, dilectissime*
„ *fili Laurenti, quantum tua eruditione delecter.* De cura pro mor-
„ tuis gerenda ad Paulinum Episcopum, liber I. Hic liber sic in-

* Sic, in editis, *Thamugadensis.*

cipit : *Diu sanctitati tuæ coepiscope venerande Pauline.*

De octo Dulcitii quæstionibus, liber 1. Hic liber sic incipit : *Quantum mihi videtur dilectissime fili Dulciti.* Ad Valentinum & ad eos qui cum illo sunt Monachos, de gratia & libero arbitrio, lib. 1. Hic liber sic incipit : *Propter eos qui hominis liberum arbitrium.* Ad quos super de correctione & gratia, lib. 1. Hic liber sic incipit : *Lectis litteris vestris, Valentine frater dilectissime.*

Clementis urbis Romæ episcopi recognitionum libri x. excepta epistola & prologo ad caput junctis : quorum primus sic incipit : *Ego Clemens in urbe Roma natus ex prima ætate pudicitiæ studium gessi.* Secundus autem sic incipit : *Cum autem dies quæ ad disputandum sermone statuta fuerat.* Tertius vero sic incipit : *Interea Petrus gallorum cantibus surgens.* Quartus sic incipit : *Profecti Cæsarea ut Tripolim pergeremus.* Quintus sic incipit : *Sequenti autem die paulo citius quam solebat.* Sextus sic incipit : *Ubi vero rarescentibus tenebris.* Septimus sic incipit : *Egressi tandem etiam Tripoli Phœnices urbem primam.* Octavus sic incipit : *Postera autem die Petrus.* Nonus autem sic incipit : *Sequenti die Petrus una nobiscum.* Decimus autem sic incipit : *Mane autem exorto, Clemens.*

Expositio in Apocalypsin Joannis Apostoli sancti Ambrosii episcopi, quæ decem & octo libris continetur. Quorum primus sic incipit : *In lectione revelationis Joannis Apostoli, fratres charissimi.* Secundus sic incipit : *Fratres charissimi in candelabro, de quo, cum Apocalypsis legeretur, audistis.* Tertius sic incipit : *Modo, fratres charissimi, audimus beatum Joannem.* Quartus sic incipit : *Et vidi supra dexteram sedentis in throno librum.* Quintus sic incipit : *Sicut modo cum lectio divina legeretur audistis.* Sextus sic incipit : *Et vidi alium Angelum ascendentem ab ortu Solis.* Septimus sic incipit : *Modo, fratres charissimi, cum Apocalypsis legeretur audivimus.* Octavus sic incipit : *Vox de cælo imperium est Dei qui cor tangit.* Nonus sic incipit : *Quod audivimus, fratres charissimi, in lectione quæ recitata est.* Decimus sic incipit : *Modo autem audivimus, fratres charissimi.* Undecimus sic incipit : *In lectione quæ modo recitata est, fratres charissimi.* Duodecimus sic incipit : *In lectione Domini quæ recitata est, fratres charissimi, dixit S. Joannes.* Tertiusdecimus sic incipit : *Sanctus Joannes, fratres charissimi, dum de VII. Angelorum phialis & plagis.* Decimus quartus sic incipit : *Modo cum divina lectio legeretur, fratres charissimi, audivimus beatum Joannem.* Decimus quintus sic incipit : *In lectione quæ reci-*

„ *tata est, fratres charissimi, reges illos.* Decimus sextus sic incipit: „ *Quotiens Babyloniam nominavi, audistis fratres charissimi, nolite* „ *civitatem de lapidibus factam intelligere.* Decimus septimus sic in- „ cipit: *In lectione quæ recitata est, fratres charissimi, beatus Joannes* „ *Evangelista sic ait.* Octodecimus sic incipit: *Sicut modo audivi-* „ *mus, fratres charissimi, Angelus Domini locutus est ad beatum Joan-* „ *nem dicens.*

Γ „ Incipit commentarium sancti Hieronymi de Apocalypsi Joan- „ nis Apostoli: hic liber sic incipit: *Joannes, qui gratia Dei inter-* „ *pretatur, figuram Christi tenuit.*

Γ „ Incipit expositio Bedæ Christi famuli super Apocalypsi Joan- „ nis Apostoli, libri 3. excepto prologo ad caput juncto; quorum „ primus sic incipit: *Apocalypsis Joannis Christi discipuli quam dedit* „ *illi Deus palam facere servis suis, fundata per Apostolos Ecclesia.* „ Secundus sic incipit: *Et vidi septem Angelos stantes in conspectu* „ *Dei.* Tertius sic incipit: *Et vidi aliud signum in cælo magnum &* „ *mirabile.*

„ Incipit tractatus de psalmo centesimo octavo decimo Am- „ brosii Mediolanensis episcopi, cujus prologus sic incipit: *Licet* „ *mystica quoque velut tubæ increpuerit sono.* Liber vero sic incipit: „ *Beati, inquit, immaculati, &c. Beati qui scrutantur, &c. quam* „ *pulcher ordo, quam plenus doctrinæ.* Incipit tractatus sancti Am- „ brosii Mediolanensis episcopi in Cantica canticorum, libri 5. „ excepto prologo ad caput juncto, quorum primus sic incipit: „ *Osculetur me osculo oris sui, quoniam optima ubera.* Secundus autem „ sic incipit: *Vox consobrini mei, ecce hic advenit.* Tertius sic inci- „ pit: *En lectulum Salomonis luxuria fortes ambiunt.* Quartus sic „ incipit: *Exurge aquilo, & veni auster.* Quintus sic incipit: *Pul-* „ *chra es amica mea, suavis & decora.* Incipit tractatus sancti Am- „ brosii de psalmo LXI. in quo infidelitatem & impietatem Ma- „ ximi tyranni graviter redarguit, qui ausus est dominum suum „ Gratianum Imperatorem fraude & dolo perimere, quem Impe- „ ratorem in Domini tabernaculo habitare, & in monte ejus re- „ quiescere dicit: hic liber sic incipit: *Omnium nostrum indubia* „ *consuetudo est.* Episcopus Ambrosius Mediolanensis sorori suæ „ Marcellinæ de baculo, liber 1. hic liber sic incipit: *Sollicitam* „ *sanctitatem tuam.* Legatio Aquileiensis concilii ad Imperatores, „ Gratianum, Valentinianum, & Theodosium: hic liber sic inci- „ pit: *Imperatoribus clementissimis & christianissimis.* Item Am-

broſii ad eoſdem : *Imperatoribus clementiſsimis & principibus chriſtianis.* Item alia ejuſdem concilii : *Imperatoribus clementiſsimis.* Item alia ad eoſdem : *Et hoc gloriæ veſtræ clementiſsimus princeps.*

Legatio Ambroſii epiſcopi ad Valentinianum Imperatorem. *Ambroſius Valentiniano Imperatori.* Item alia ad eumdem, de contemnendo ſimulacrorum culturam : *Cum omnes homines qui ſub ditione Romana reguntur.* Item ad eumdem Imperatorem, relatio Symmachi præfecti Urbis, ut aram ſimulacris permittat reſtitui. *Ubi primus Senatus ampliſsimus.* Item Ambroſii ad Valentinianum Imperatorem, & Symmachum præfectum Urbis. *Beatiſsimo principi & chriſtianiſsimo Imperatori Valentiniano Auguſto, Ambroſius epiſcopus.* Epiſtola Ambroſii & aliorum epiſcoporum Italiæ ad Theodoſium Imperatorem. *Beatiſsimo Impetatori & clementiſsimo principi Ambroſius, &c.* Item alia ab eiſdem epiſcopis ad eumdem Imperatorem. *Beatiſsimo Imperatori & clementiſsimo principi Theodoſio Ambroſius, & cæteri epiſcopi Italiæ.* De humanitate & religione Valentiniani Junioris. Ambroſius Theodoſio Imperatori. *Silentium meum rupit.* Ubi ſe excuſat jure Maximi tyranni declinaſſe præſentiam. *Ambroſius Theodoſio Imperatori.* Item Ambroſii epiſcopi ad Theodoſium. *Ambroſius Theodoſio Imperatori.* Epiſtola Ambroſii ad Eugenium Imperatorem. *Clementiſsimo Imperatori Eugenio, Ambroſius epiſcopus.* Incipit liber ſancti Ambroſii, de obitu Theodoſii Imperatoris : *Hoc nobis motus gravis.* Incipit ſancti Ambroſii Epiſcopi, de exceſſu fratris, libri 2. quorum primus ſic incipit : *Deduximus fratres dilectiſsimi hoſtiam meam.* Incipit ſecundus de eadem re : *In die octavo ſuperiore libello aliquid indulſimus deſiderio.* Ambroſius epiſcopus clericis. *Plerumque humanis obrepſit mentibus.* Ambroſius epiſcopus Irenæo. *Quæris à me, cur Dominus Deus manna pluerit.*

Sex libri Auguſtini epiſcopi catholici in libros Juliani hæretici Pelagianæ hæreſis, excepta epiſtola ad caput adjuncta. Hoc opus ſic incipit : *Contumelias tuas & verba maledica Juliane.*

Auguſtini adverſus libros Parmeniani Donatiſtæ, libri 3. Hoc opus ſic incipit : *Multa quidem & aliàs adverſus Donatiſtas.* Item Auguſtinus, de bono conjugali. Hic liber ſic incipit : *In conjugali quippe vinculo, hoc de libro retractationum.* De ſpiritu & littera ad Marcellinum ſancti Auguſtini prologus, ad quem ſcri-

„ pserat tres libros. Liber sancti Augustini ad Marcellinum, de „ spiritu & littera : hic liber sic incipit : *Lectis opusculis quæ nuper elaboravi.* Sermo sancti Augustini, de præsentia Dei ad Dardanum : hic liber sic incipit : *Fateor me fili Dardane.* Item sermo „ sancti Augustini, de virginitate : hic liber sic incipit : *Quantam in cælestibus beatitudinem virginitas sancta possideat.* Incipit liber „ Augustini, de vera religione : hic liber sic incipit : *Cum omnis vitæ bonæ ac beatæ.*

Γ „ Libri 3. sancti Augustini, de verbo Domini in Evangelistas, „ tres, id est, Matthæus, Lucas, & Joannes: quod opus in duobus „ voluminibus scriptum habemus. Non dico, quod de uno libro „ divisio facta fuit in duo volumina; sed quia eumdem bis scriptum „ habemus. Scripseramus quidem eum pridem, sed non tam luculenter ut postea : quorum primus sic incipit : *Evangelistam audivimus, & in eo Dominum eos arguentem.*

Γ „ De Consensu Evangelistarum, libri IIII. hoc opus sic incipit: „ *Inter omnes divinas authoritates quæ sacris litteris continentur.*

T „ Liber etymologiarum Isidori Spalensis (*sic*) episcopi.

Γ „ Libri 10. Livii (*sic*) ab Urbe condita ; sed capita XL. adhuc „ desunt Pomposiano Abbati, quæ reperire avide anhelat.

Γ „ Liber proëmiorum de libris novi & veteris Testamenti. Item „ liber sancti Isidori, de vita, ortu & obitu sanctorum Patrum, „ qui in scripturarum laudibus referuntur : hic liber sic incipit: „ *Incipiunt nomina* . . . . Sanctorum Patrum veteris „ Testamenti mysticè exposita à sancto Isidoro Spalensi episcopo. „ Hic liber sic incipit : *Adam figuram Christi gestavit.* Item nomina „ sanctorum de novo Testamento : hoc opus sic incipit : *Quatuor.* „ Chronica sancti Isidori Spalensis episcopi, describens historiarum „ breviarium ab exordio mundi, usque ad Heraclii tempus, liber. „ Liber differentiarum Isidori Spalensis episcopi : hic liber sic incipit . . . . Item de distinctionibus quatuor vitiorum : hic „ liber sic incipit : *Contra hæc tam 4. virtutum genera.* Item secundus, de differentiis verborum : hic liber sic incipit : *Isidorus lectori salutem. Plerique veterum sermonum differentias distinguere studuerunt.* Sermo Isidori contra Arrianos : qui sic incipit : *Veni Domine Jesu Christe redemptor noster.*

„ Sermo sancti Joannis Os aurei, de psalmo L. & pœnitentia „ David, qui sic incipit : *Ad cœnæ vos reliquias vocamus.* Epistola „ ejusdem ad eos qui dicunt, quare non de medio sublatus est

diabolus: hic liber sic incipit: *Rursum vobis mensam quam pridem promisi.* In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, incipiunt acta sancti Methodii episcopi Paterensis, de regnis regum gentium, & de novissimis temporibus certa demonstratio christiana.

Duo libri Aug. de Genesi contra Manichæos: hoc opus sic incipit: *Si eligerent Manichæi quos deciperent.* Item duo libri sancti Augustini ad Simplicianum: hoc opus sic incipit: *Gratiosissimam plane atque suavissimam interrogationum tuarum dignationem.* Item Augustinus ad Dulcitium, de octo quæstionibus: hoc opus sic incipit: *Quantum mihi videtur, fili dilectissime Dulciti.*

Incipit expositio super Cantica canticorum Apponii: hic liber sic incipit: *Admirantibus vocem Spiritus sancti.*

Decreta Pontificum . . . . primi Clementis Papæ ad Damasum.

Item Augustini libri 15. de Civitate Dei, x. in volumine uno, & v. in alio.

Historiarum antiquarum XLIV. lib. Trogi Pompeii.

Expositio in Evangelium Matthæi edita nescio à quo authore, cum prologo ad caput juncto: hic liber sic incipit: *Cum diligenti studio, ac cum sollicita diversis testimoniis Prophetarum, Evangelistarum numerum volumus approbare.* Hoc autem opus tendit usque ad Evangelium, quo ait: *Tunc oblati sunt ei parvuli ut manus eis imponeret & oraret:* & dividitur expositio libri in LXXVI. capitula.

Memento, prudens Lector, quia solerti cura (*sic*) strenuissimi Abbatis Hieronymi superius dicti, omnes pene supra commemoratos libros diligenti sibi exercitio jam scribere fecit. Ideo enim dixi, pene, quia quosdam quos sanctus Augustinus in libro Retractationum commemorat, ejus avidæ manus nundum (*sic*) attingere valuerunt. Unde sagax ingenium illius numquam quiescit sedulo rogitando & percunctando ubi habiles sanctorum libri latitent, quatenus ad eorum indaginem pervenire, & suo armario addere valeat; ut inter Italicas Pomposiana mire fulgeat ecclesia. Omnia Dei clementia circa suos, quæ sic fidem flagrare facit, ut quasi esuriens comedat nec satietur, sitiens ebibat ampliusque sitiat. Quippe desiderium illius, modum in requirendo non reperit ullum, sed anhelanter, operoseque annititur, quo, se vivo, eximia librorum copia propriam ditet Ecclesiam. Sed quia

* *sic legendum puto, nonnisi vox una deest.*

„ livor & iniquæ * *(linguæ)* contagium ſæpe inter felicia ſecure „ ac bene geſta rodere ſolent; non ignoramus futurum fore quoſ- „ dam ſuperſtitioſos & malivolos, qui ut ſancto loco detrahant, „ ut optimo Abbati calumniæ . . . . ingerant procaci „ cura indagare; cur idem venerabilis Abbas Hieronymus vo- „ luit gentilium codices, fabulaſque erroris, exactoſque tyran- „ nos divinæ inſerere veritati, paginæque librorum ſanctorum. „ Quibus reſpondendum apoſtolicis verbis, quia in domo poten- „ tis non ſolum vaſa aurea & argentea, ſed & fictilia ſunt . . . „ . . . . . . .Hoc egit ut pro ſtudio & merito ſuo habeat unuſ- „ quiſque in quibus oblectetur & proprie exerceat ingenium. Hinc „ & ipſa veritas ait: *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.* Credo „ ut quantò quis hic erit ſanctior, tantò illic beatior. Idem quo- „ que gentilium commentum librorum, ſi ad puram intentionem, „ intelligantur *(*utile eſt.)* Quid enim aliud ſonant quam ſæcula- „ rem pompam nihil eſſe? unde Apoſtolus: *Scimus quoniam dili-* „ *gentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* Quieſcant itaque; ar- „ gumentoſus vero Abbas in ſancto opere, ut qui bene cœperit, „ uſque in finem perſeveret: ut libri poſteris profuturi ſcribantur, „ & pro futuris temporibus ad memoriam retinendum itidem „ ſubnotentur.

* *ſic ſuppleo*

Ex iis quæ de Tito Livio notat Henricus pag. 94. jam ævo ſuo amiſſas & deploratas tanti ſcriptoris decades bene multas indicat, tametſi non ſic accurate rem teneat. Ignorat quippe nemo ex decadibus 14. ſive ex libris, 140. aut, ut alii, 142. ſolos ſupereſſe 35. ac proinde amiſſos totos 107.

De Trogo Pompeio cùm agit, cave ſis putes ipſum Trogum integrum hac in Bibliotheca exſtitiſſe, qui jam à multis retro ſæculis exſtinctus erat. Verum de Juſtino intelligas epitomes auctore: qua epitome Juſtinus Trogum nobiliſſimum ſcriptorem confodit ac de medio ſuſtulit; perinde atque Livius magna ſui parte periit Floro & Argumentorum auctore perniciem inferentibus. Editis quippe compendiis auctores primi, valere juſſi, paulatim incuriâ vel funditus interierunt, vel mutilati magna ſui parte ſunt.

CAPUT

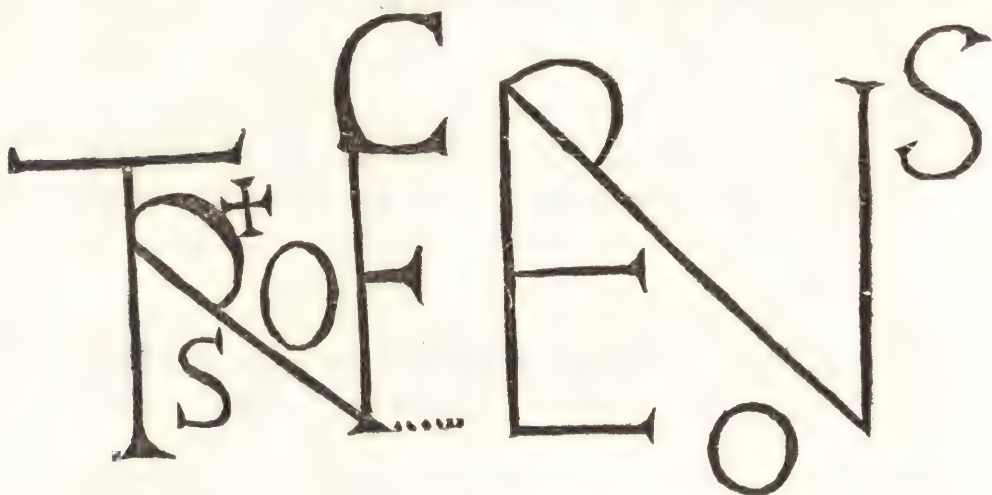
CAPUT VII.

Eccleſia S. Vitalis Ravennenſis. Monogrammata Titi Cornelii Nepotis. Epitaphium Iſaaci Exarchi. Aliud epitaphium. Inſcriptiones quædam. Pyrgus Agnelli in eccleſia Cathedrali. Eccleſia canonicorum Regularium. De Monaſteriis Claſſenſi & beatæ Mariæ Portuenſis. Receſſus maris Hadriatici. De cataracte Velini. Adventus Romam.

SEPTEMBRIS die ſecunda Ravennam venimus, & in Monaſterium S. Vitalis poſtridie quam obierat Abbas divertimus. Eccleſia in antiquiſſimis Europæ fertur, ſpectabilis formâ, ornata marmore vario opereque muſivo. Ibi videre eſt Juſtiniani effigiem imperatorio cultu, cum Epiſcopo, Diaconis & adminiſtris, veſtitu, ut tulit ætas, ſacro & ſolemni. Ab altera chori parte Theodora conjux cum famulatu, quorum omnium hîc typum atque formam exprimere juberet animus, niſi nos in libro de operibus muſivis prævertiſſet ὁ μακαρίτης Ciampinius.

Eccleſia columnis fulta eſt, labentis artis notam præferentibus. In capitellis monogramma viſitur, quo perperam lecto, non pauci Narſetem inde fundatorem Eccleſiæ pronuntiarunt, nec dubia, ut putabant, conjectura. At *Nepos*, non vero *Narſes* legitur, ut vel primo conſpectu quivis ex oblata modo figura intelligat. Huic adjicimus aliud monogramma, quod pariter in capitello ſanctæ Agathæ majoris Ravennenſis ſcalptum viſitur, mihique tranſmiſſum Romam fuit à viro docto & amico Columbano Boſio Mantuano Cœnobii doctore: conſpiciturque in ſecundo capitello ad lævam, è regione oſtii. Monogramma alterum alteri facem præfert, eumdemque, ni fallor, notat artificem. In eo quod S. Vitalis eſt, ut nemo non videt, *Nepos* legatur neceſſe eſt: in alio ſanctæ Agathæ littera E, detritâ lineâ inferiore in F converſa quid negotii faceſſere potuit. Verùm rogante laudato viro Columbano Boſio, ut quid ferret expromerem, nihil morante littera F, legi ſubito *T. C. NEPOS, Titus Cornelius Nepos*, detritam infernè lineam ſuſpicatus: & rogavi ut rem explorarent diligentius: renuntiarunt autem ad eum locum la-

pidis frustum excidisse cum linea. Aderit fortasse nonnullis scrupulus, architectusne fuerit memoratus ille Nepos, an is qui

proprio peculio Ecclesiam excitaverit; architectis namque olim vetitum fuit ædificiis nomen adscribere. Sed non est quod hæreamus: remotiorem antiquitatem spectat negata illa artificibus nomen sculpendi facultas; neque nomen hîc consequenter, sed in monogrammate legitur: ad hæc, ut ex inscriptione antiqua Rubeus comprobat, Julianus quidam argentarius jussu Ecclesii episcopi ecclesiam S. Vitalis excitavit. Quid si dicamus columnarum dumtaxat, non ecclesiæ artificem fuisse Nepotem: in columnis enim tantùm, neque usquam alias comparet ejus monogramma.

Proximè ostium Monasterii in urna marmorea exstat bellissima inscriptio Græca quæ apud Rubeum legitur, sed erroribus conspersa. Hic sanam proferimus Græcé.

Ἐνταῦθα κεῖται ὁ στρατηγήσας καλῶς,
Ῥώμην τε φυλάξας ἀβλαβῆ καὶ τὴν δύσιν
Τρεῖς ἐξ ἐνιαυτοῖς τοῖς γαληνοῖς δεσπόταις
Ἰσαάκιος τῶν βασιλέων ὁ σύμμαχος,
Ὁ τῆς ἁπάσης Ἀρμενίας κόσμος μέγας
Ἀρμένιος ἦν γὰρ οὗτος ἐκ λαμπροῦ γένους.
Τούτου θανόντος εὐκλεῶς ἡ σύμβιος
Σώσαννα σώφρων τρυγόνος σεμνῆς τρόπῳ
Πικρῶς στενάζει ἀνδρὸς ἐστερημένη,

Ανδρὸς λαχόντος ἐκ καμάτων εὐδοξίαν
Εν ταῖς ἀνατολαῖς ἡλίου καὶ τῇ δύσῃ,
Στρατοῦ γὰρ ἦρξε τῆς δύσεως καὶ τῆς ἕω.

Quæ sic verto:

Hic jacet qui Ducis munere strenuè perfunctus est,
Romamque servavit illæsam & Occidentem,
Ter senis annis, serenissimis Principibus,
Isaacius Imperatorum belli socius,
Totius Armeniæ ornamentum magnum,
Armenus erat enim ex præclara stirpe.
Illo gloriose defuncto ejus conjux
Susanna pudica, instar castæ turturis
Assidue gemit viro privata,
Viro scilicet tot laboribus gloriam nacto
In Oriente atque in Occidente,
Exercitum enim duxit Orientis & Occidentis.

Obiit autem anno Christi 641. Heraclio Imperatore. Is ipse Isaacius, cum confirmandi Severini Papæ causâ Romam petiisset, ecclesiam S. Joannis Lateranensis expilavit.

Ejusdem Isaacii cum Ravennæ degeret, obiit fratris filius undecim annorum, cujus epitaphium hinc & inde mancum exscripsi in domo viri clar. Danesii.

. . . .
. . . . ἐν σώματι κρύπτεται κατ . . . . .
. . . . . ος τὸ θεῖον ἡ ψυχὴ με . . . .
. . . . ας ἄφθαρτον ὁ τρανῶς β . . . .
. . . τος φυγοῦσα τῆς ἁμαρτίας . . . .
. . . ουτος ἦν ἐτῶν ὡς ἕνδεκα . . . .
. . ος ἁπλοῦς εὐφυὴς γλυκὺς . . . .
Ον Ισαάκιος ὅστις ἔξαρχος μέγας
Εργοις ἐδείχθη τῶν Ιτάλων στρατευμάτων
Εκλαυσε πικρῶς ἐκ βάθους τῆς καρδίας
Ως πρὸς πατρὸς μὲν θεῖος αὐτοῦ τυγχάνων
Εχων δὲ πρὸς αὐτὸν σπλάγχνα πατρικοῦ πόθου.

Id est, expuncto adolescentis nomine.

. . . .
in corpore tumulatur seorsum

cujus anima quæ Dei sunt meditabatur
quæ incorruptionem consequuta est
quia fugit imperium peccati.
Hic erat annorum circiter undecim,
simplex, liberalis, mansuetus.
Quem Isaacius ille qui magnus Exarchus
Rebus gestis comprobatus est Italicorum exercituum
Flevit amare ex intimo cordis,
Qui patruus quidem ejus erat,
Sed viscera paterni affectûs erga ipsum gerebat.

Primus autem versus epitaphii excidit, in quo videtur fuisse pueri nomen. In eadem D. Danesii domo visuntur inscriptiones aliæ elegantes, quarum nonnullas exscripsi. Singularis est Marci Aurelii Theodoti infantis, in qua descriptis de more litteris D. M. subtus ponitur pueri caput & hic & inde manus, post sequitur inscriptio, quam hîc exhibemus, typo addito rotundæ ejusdem cl. Danesii urnæ ex marmore Græco, altitudine pedali cum operculo ejusdem materiæ, ubi luctus singularis exprimitur, cujus mihi rogatu viri clar. Danesii, copiam fecit laudatus vir amicissimus mihi Columbanus.

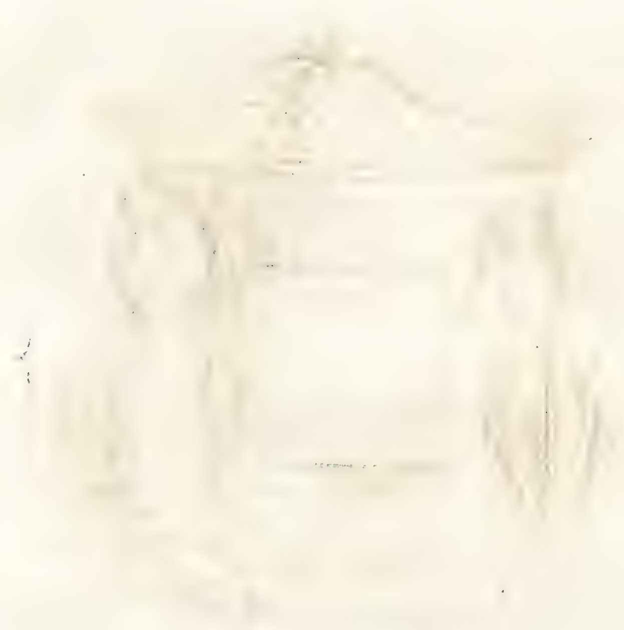
Die Septembris tertia D. Franciscum Negrium Ravennensis cujusdam ecclesiæ *curatum*, ut vocant, invisimus: erat ille senex vir bonus & candidus, sine fuco & fallaciis more majorum: qui diu peregrinatus maximeque in Septentrionalibus plagis, itinerarium ac descriptionem paraverat illarum regionum, quam cum typis dare cœpisset exstinctus morbo est. Is in horto suo rosam arborem ostendebat in cujus ramorum umbra homines plus quadraginta consistere possunt: strobilos item servabat seu pinea poma, ex quorum meditullio emergebat surculus cui alii strobili adnati.

Hinc ad Domum seu cathedralem pergimus, ubi quædam observatu digna. Apsis musivo opere, quod ornamenti genus à Græcis ad Latinos emanavit. Pavimentum ex marmore varii generis & coloris, atque ex porphyretico. Nihil istic singularius ambone, qui turris instar concinnatus est, ex albo marmore totus, hinc & inde scalæ, quarum alia versus altare, altera è regione ostii sita est. E suprema ambonis parte legitur sculptum, *Servus tuus Agnellus episcopus hunc pyrgum fecit.* Sex ordinibus

M · AVR · THEO ·
DOT · FIL·Q·V·AN·
IIII·M·AVR·THEO·
DOT·N·AT TIAN·
COP·E T POPPEI
SECVNDIN· MAT
PARENT·FIL·POS

anaglyphorum ab imo ad ſummum ornatur * pyrgus, in primo ordine ſex oves ſculptæ ſunt, in ſecundo ſex pavones, in tertio cervi totidem, in quarto columbæ eodem numero, in quinto ſex anates, in ſexto tantumdem piſcium. Hæc arcana quadam ratione ſic compoſita ſunt, quam nec libet nec vacat exquirere.

* πύργος.

Ipſa die baptiſterium Catholicorum adiimus, ſic dictum, πρὸς ἀντιδιαστολὴν baptiſterii Arrianorum. Eſt autem figurâ octangulum, intus ornatum marmore vario. In medio exſtat piſcina item octangula, ubi opinio eſt baptiſmum olim per immerſionem collatum fuiſſe.

Quarta Septembris in archivum eccleſiæ Cathedralis deducimur, ubi quædam excerpſimus ſuo loco publicanda. Pauciſſima ſunt archiva tot diplomatibus varii generis ætatiſque inſtructa: quorum catalogum peramplum, addito cujuſque chartæ compendio, nactus ſum. Iſthinc deſcendimus in capellam à S. P. Chryſologo exædificatam, ut fidem facit monogramma in fornice poſitum, muſivo & teſſellato opere. Viſitur ibidem eburnea cathedra antiqua anaglyphis ornata, quam ferunt uſui olim fuiſſe Archiepiſcopis Ravennenſibus.

Adiimus item eccleſiam Canonicorum Regularium, omnium per Urbem elegantiſſimam, monſtrant iſtic tabernaculum lapidibus pretioſis in tabellas ſectis veſtitum. In Cimeliarchio exhibent vas ingens porphyreticum, in quo aiunt nuptiis in Cana Galilææ celebratis, aquam in vinum mutatam fuiſſe. Verum admodum robuſti pocillatores fuere qui vaſa hujuſmodi vertere poſſent: nam etſi vacuum nonniſi magno conatu moveri loco poteſt vel à nervoſis, ſublimem autem hydriam hujuſmodi vel vacuam ducere gigantis eſt. Porro ab ima parte perforatum vas fuit; metu, aiebat Cimeliarchus, Gallorum incurſantium, ne violarent tam pretioſum pignus; in illoſque fracti cimelii invidiam derivabat.

Septimâ ejuſdem menſis rhedâ vehimur ad Monaſterium Claſſenſe, cujus videndi appetentior eram, olim celeberrimum jam vero deſertum quia inſalubre admodum. Eccleſia viginti quatuor columnis ex marmore Græco fulta. Apſis opere muſivo, ita eleganti colorum nativa pulchritudine ut nihil ſupra. Inde pergimus ad eccleſiam S. Mariæ Portuenſis Canonicorum Regularium, ſecundo item ab urbe milliario, quæ deſerta eſt ob intemperiem cæli. Eccleſia nullo alio ſpectabilis quam quod à

Jotto Florentino, pictoriæ artis in Italia restauratore, depicta sit. Erat autem Jottus Dantis Aligherii poëtæ familiaris. In sepulcro quodam legitur annus fundationis cum epitaphio hujusmodi,

Hic situs est Petrus peccans cognomine dictus
Cui dedit hanc aulam meritorum condere Christus.
Anno milleno centeno debita solvit,
In decimoque nono defunctus corpore dormit.
Quarto Kalendas Aprilis.

Jotto Florentinus restituit pictoriam artem
Depinxit hanc Ecclesiam.

Postrema quæ Jottum spectant recentiora sunt. Hæc olim loca mari contermina, & Ravennæ portus celebris fuit, ubi statio perpetua navium in præsidium maris superi sive Hadriatici; dum alia item classis in Misenæo portu proxime Neapolim staret ad tutelam maris inferi sive Tyrrheni. Claudiano teste, Honorii Augusti ævo portus Ravennæ adhuc, tumente maris æstu, frequentabatur, & ad urbem appelli poterat, ut eleganter ille:

Jamque ora Padi portusque relinquit
Flumineos, certis ubi legibus advena Nereus
Æstuat, & pronas puppes nunc amne secundo,
Nunc redeunte vehit, nudataque littora fluctu
Deserit, Oceani lunaribus æmula damnis.

Elapso dehinc sæculo, Padi illuvie portum in amœnissimos hortos commutatum testificatur Jornandes. Et Procopius ejus suppar ait, ævo suo mare duobus jam stadiis Ravenna recessisse, & à triginta stadiis brevium frequentiâ arceri naves appulsu. Sub hæc paulatim prominente solo, tota illa triginta stadia in campos, vineas, pinetaque versa sunt. Recedentibus aquis recessit antiquus Urbis splendor: quamquam non una isthæc jacturæ causa; rerum enim Italicarum tumor, ferventesque proximis sæculis in Italia factiones, plerisque urbibus perniciem intulere.

Septimâ Septembris Ravenna deceditur, & postridie Anconam divertimus, ubi musæum viri clar. Camilli Pighii visimus numismatibus antiquis, aliisque id genus cimeliis instructum probè. Insequenti Lauretam venitur: ibi fusis ad B. Virginem precibus, conspectaque nec sine stupore Ecclesiæ supellectile atque thesauro, pergimus Romam. In transcursu, Velini cataracten pro-

xime Interamnam viſimus de quo Tullius ad Atticum lib. 4. Epiſt. 14. *Reatini me ad ſua τέμπη duxerunt, ut agerem cauſam contra Interamnates apud Conſulem & decem legatos, quod lacus Velinus à M. Curio emiſſus, interciſo monte in Nar defluit.* In monte itaque rapidiſſimo alveo Velinus labitur, donec in abruptum deveniat in quo lapſus ingens: iſtic præceps fluvius deſilit in rupes deorſum, ac in ſpumam & nimbum pene totus abit, hinc perpetua nubes atque in nube irides circumquaque. Cataractem pedum plus minus centum eſſe arbitrantur mecum bene multi; neque enim audiendi qui trecentos adſcribunt. Delapſus in profundum fluvius per anfractus & ſaxa in Nar influit atque nomen amittit, etſi Nare multo major, puta quia cum non nativo ſed manu facto alveo in hunc ſeſe fluvium immittat, ceu hoſpes & advena priſcum ejus nomen non mutavit. Narrabant autem nobis, canalem quo Velinus in abruptum fertur, cujuſque ima pars rupes eſt, lapideſcente in fundo aqua, ſenſim augeri & altiorem evadere; quam rem, aiebant, repetitis experimentis exploratam nihilque ambiguam eſſe.

Decimâ-ſextâ Septembris anno 1698. Romam adventamus, ubi à viro clar. Claudio Stephanotio Congregationis noſtræ Procuratore Generali veteris amicitiæ nomine fraternè excipimur, necnon à D. Guillelmo Laparre ejus tunc ſocio. Inſperatis negotiis interceptus duobus cum dimidio annis Romæ verſatus ſum: otiumque tantum evolvendis maximè Bibliothecarum codicibus, luſtrandis etiam Urbis monumentis, contrivi.

Πολλὰ μὲν ἐσθλὰ παθὼν φρεσὶ, πολλὰ δὲ λυγρά.

Inter adverſa quæ acciderunt, domeſtica præſertim funera nec opinantem, uti ſolet intercepere. Etenim D. Claudius Stephanotius anno 1699. 20. Junii è vita migravit. Vir præclarus, cujus à pietate, prudentia, ſtudio litterarum aliquod erat Romæ & in Galliis nomen. Paucis item poſt deceſſum ejus menſibus in ætatis flore ſublatus eſt itineris ſocius D. Paulus Brioys, acri juvenis ingenio, Græcè doctus. Obiit is anno 1700. 10. Februarii.

CAPUT VIII.

Nova Diarii ratio. De schedis Flaminii Vaccæ. Epistola ejusdem. DIES PRIMA *lustrandæ Urbi deputata. Basilica S. Mariæ Majoris, de arcu Sixti III. ibidem. De templo Dianæ. Ædificium nobile in hortis Mecœnatianis. Arcus Gallieni. Tropæa Cimbrica. Tabernæ in villa Alteriana. Thermæ Helenæ in villa Ursinia : Anaglyphum Neptuni ibidem. Ecclesia S. Crucis. Vetus alia Ecclesia Christianorum. Porta Esquilina. Mausoleum Helenæ. Cancellari campi Boarii epitaphium, itemque equitis Norici. Equitum singularium sepulcrum. Ecclesia S. Laurentii & Cœmeterium. Capita Cæsarum effossa aliaque monumenta. Urnæ Gotthorum. Pantheum Minervæ Medicæ. Nymphæum. Ecclesia sancti Eusebii, columna Maxentii.*

HIc diarii novam inimus viam : quia enim tantum temporis Romæ versati sumus, singula quo ordine visa sunt diebus adscribere suis neque libet, neque alicujus operæ pretii esset. Toto illo duorum & dimidii annorum spatio, si quid vacabat à Bibliothecarum & codicum curis, explorandis Urbis monumentis dabam operam. Et cum aliquandiu nullo ordine, utque fors ferebat, modo id modo aliud visissem; quamdam denique mihi præscripsi lustrandi normam, ut viginti dierum intervallo Urbem totam percurrerem, accurate singula circumspiciendo. Morem autem repetii quoties vel amicorum rogatu, vel meopte nutu ac voluntate Urbem revisi, ut vicenorum semper dierum curriculo totum complecterer. Eodem itaque ritu diarium Romanum nostrum parabimus. Nec fortasse deerunt queis plures vestigandæ Romæ dies insumere & singula curiosiùs indagare cordi erit; at iis integrum pedetentim ac morosius omnia lustrare, & binis ternisve diebus ea dispicere quæ uno complexus sum.

Præter ea quæ meis ipse oculis observavi, quæ scilicet ut plurimum vel intacta, vel secus aut non pro merito rei nec examussim descripta

descripta sunt, pristinum quippe institutum persequor; non pauca neque spernenda ex scriptoribus anecdotis, in quos incidi, mutuatus sum: quibus longè præstat Flaminius Vacca sculptor Romanus. Is de monumentis Romanis suo & majorum ævo deprehensis, observationes bene multas cùm suo tùm notorum experimento collegit: atque Anastasio Simonettæ Perusino, qui Romanarum antiquitatum librum accuratione multa parabat, dono obtulit. Observationes Flaminii, ut nullo ordine inter se cohærebant, sed intermixtæ erant, ut quæque forte fortunâ sese obtulit, nulla habita argumenti ceu rei descriptæ ratione; ita liberum fuit eas ad institutum aptare meum, cum maximè hoc pacto ad germanam seriem propriamque sedem reponantur. Schedas autem ejus Italico vulgari idiomate conscriptas, Latinè reddere visum, quò eruditis forent opportuniores. Eas sane, ut nova & intacta multa complectuntur, antiquitatis studiosis non displicituras confido. Erat Flaminius nobilis sculptor Romanus, cujus peritiam produnt opera fabrilia non pauca variis in templis ædibusque Romanis. Is decimo-sexto sæculo floruit, videtur ad decimum-septimum produxisse vitam. Visitur ejus sepulcrum, sed sine anni significatione, in ecclesia S. Mariæ Rotundæ, ubi iconi ejusdem marmoreæ subjicitur epitaphium sequens:

D. O. M.

Flaminio Vaccæ sculptori Romano, qui in operibus quæ fecit, nunquam sibi satisfecit.

Epistolam ejusdem ad Anastasium Simonettam hic præmittimus.

Clarissimo Viro Simonettæ Anastasio, Flaminius Vacca S. P. D.

Cum rumore nuntio acceperim te, Vir Clarissime, Romana- «
rum antiquitatum librum accuratione multa & labore adornare; «
in grati animi signum pro innumeris abs te mihi collatis be- «
neficiis, hasce quantulascumque schedulas meas tibi transmitto, «
ratus cordi tibi fore observationes hasce meas penes te habere, «
quas à pueritia ad annum usque vitæ 56. tum meis ipse oculis, «
tum narratu multorum accepi, de iis quæ Romæ nostra ætate «
variis in locis effossa ac deprehensa sunt. Accipe quæso, Vir «

„ Clarissime, saltem animi adfectum : nec indigne habeas, si li-
„ gnum, ut aiunt, in sylvam congeram. Vale, Vir Clarissime,
„ Romæ primâ Novembris 1594.

A Basilica S. Mariæ Majoris Urbem lustrare semper orsi sumus, in Esquilino monte sita : quo loco, ut vulgo creditur, consedit olim Junonis Lucinæ templum; ac, quod nihil controversiæ admittit, proximè macellum Livianum. Secundas ipsa tenet inter basilicas Romanas, sunt nempe Romæ basilicæ quinque, S. Joannis Lateranensis, S. Mariæ Majoris, S. Petri Vaticani, S. Laurentii extra muros, S. Pauli via Ostiensi. Spectabilis in ea arcus est, opere musivo exornatus, auctore Sixto Tertio Pontifice, quâ formâ primùm eodem curante excitatus est. Id asseritur inscriptione eodem in musivo concinnata, XYSTUS EPISCOPUS PLEBI DEI. Paucissima Romæ supersunt ædificia tantæ vetustatis à Christianis excitata. Figuræ porro musivo opere expressæ non imperitam manum olent.

In apside chori musiva item pictura exstat Nicolai IV. tempore concinnata, ubi depingitur Pontificia veste Nicolaus ipse IV. cum Tiara oblonga conica non triplici, quod postremum genus invexit Bonifacius VIII. ejus successor. Sanctus item Franciscus ibidem delineatur, eadem qua Capucini veste, sed sine barba, sine pallio, togatus.

De cæteris hujusce basilicæ, capellis scilicet reliquiis, &c. infinitæ penè descriptiones prodiere prodeuntque in dies. Ibi visitur famosa illa B. Virginis cum puero Jesu imago, pictore, aiunt, S. Luca. Septem, ni fallor, hujusmodi tabellæ, in variis Urbis ecclesiis, eodem artifice comparent, omnes ex Græcia comportatæ. In Calendariis & Menæis Græcorum haud infrequens imaginum B. Virginis S. Luca pictore mentio. In Bibliotheca verò RR. PP. S. Basilii, martyrologium exstat decimo circiter sæculo exaratum, ubi celebrantur imagines hujuscemodi.

A sinistris ostii majoris habetur sepulcrum Philippi de Levis Cardinalis titulo SS. Petri & Marcellini, & Eustachii fratris ejus, qui sæculo XV. floruere, ambo Galli & Archiepiscopi Arelatenses.

„ FLAMINIUS VACCA. Proximè ecclesiam S. Ma-
„ riæ Majoris, quâ Urbem respicit, deprehensa fuit statua vulgari
„ proceritate, sedens; vestitu tali ut fasciis circumvoluta videre-

tur, cubito in genu posito nixa: qua conspecta Petrus Leo Castellus, iis in rebus peritissimus, ait esse Victorinam matrem Castrorum.

At res dubio non vacat: Victorina quippe virilis audaciæ femina, penes quam in Galliis aliquantum temporis summa rerum fuit, adeo ut Mater castrorum à militibus renuntiaretur; multos quidem Gallieni tempore ad imperium suscipiendum induxit atque fovit; verum Romæ ut hostis habita est, ejusque nummi qui hactenus exstant, Treviris cusi sunt: neque simile veri est statuas ipsi Romæ erectas fuisse. Ad hæc, summa fuit isto ævo Romæ statuariæ artis imperitia, ut mirum si quis nativam mulieris effigiem, tam accurate expresserit, quando maximè ex nummis ejus qui rarissimi sunt & sæculi inelegantiam olent vix potest vera illius forma deprehendi. Denique numismata Victorinam galeato capite exprimunt, longe diverso scilicet à memorata statua cultu.

In Monasterio S. Antonii Gallorum huic basilicæ vicino, rudera visuntur antiqui Dianæ Templi, quæ in horreum versa sunt. In horrei muro musivi operis sparsa hinc & inde vestigia observantur, quæ venatus ferasque sylvaticas referebant, germana Dianæ symbola. Ex hisce ruderibus eruta gemina musivi operis frusta in capellam sancti Antonii translata sunt, &, vario marmore, in utroque latere capellæ leonem qui vaccam suffocat exprimunt. Nec moveat quempiam quod nulla templi hujusce in Rufo, Victore aliisque scriptoribus exstet memoria. Nam infinita pene hujusmodi eruuntur in dies hactenus inobservata, intacta: quale est templum Mithræ in valle Viminalis, de quo ne γρῦ quidem apud scriptores: cujusque situm & formam suo loco reperies.

Hortos Mæcenatianos, hac in parte fuisse regionis Esquilinæ sitos, omnium pene calculis eruditorum asseritur, ita scilicet ut à templo circiter S. Martini in montibus ad aggeres Tarquinii, qui pone S. Antonium hactenus videntur, pertigerint, complexi hodiernas SS. Viti & Modesti atque S. Antonii sedes, quod ex Tacito maximè & ex Martiali eruimus. Prior enim ait lib. 15. *Nero Antii agens non ante in Urbem regressus est, quam domui ejus, qua Palatium & Mæcenatis hortos continuaverat, ignis propinquaret.* Quo pacto autem continuaverit aperit Martialis.

Hic ubi miramur velocia munera Thermas
Abstulerat miseris tecta superbus ager.

A Palatio nempe Augusti ad Thermas usque Titi domus illa Neronis protendebatur: inde vero per acclive montis Esquilini, sublatis domibus atque tectis, superbum agrum sive hortos paravit, qui Mæcenatianis hortis contermini erant, ibidemque turris Mæcenatis in Esquiliarum vertice, unde ludibundus Nero late grassans incendium spectabat. Quibus Mæcenatianis hortis finitima Virgilii Poëtæ domus. Esquiliarum porro verticis pars illa quæ Thermis Titi & campo intermedio opposita est, in sanctum Vitum & adjacentia loca cadat oportet. Hoc situ, teste oculato Flaminio Vacca, ædificium nobile repertum, quod si conjectare liceat, hortorum Mæcenatianorum ornamentum fuerit: eam suspicionem forte augeant icones philosophorum mox memorandæ.

» FLAMINIUS VACCA. E regione sancti Antonii ver-
» sus hospitium sancti Viti, memoria mea erutæ fuerunt columnæ
» multæ partim ex marmore fusco, partim ex marmore statuali,
» subjacebatque elegans pavimentum ex marmoribus. Ibidem de-
» prehenderunt vas grande septem palmorum longitudine, toti-
» demque latitudine, cum ansis singulari more confectis. Inscul-
» ptæ istic erant aliquot larvæ, probè delineatæ, necnon philoso-
» phorum icones, in queis effigiem Socratis agnovi. Puto jam esse
» penes Cardinalem Farnesium.

Ecclesiæ sancti Viti accumbit ad lævam arcus Gallieni ex Tiburtino lapide, cujus inscriptio plerumque tradita fuit. Eodem loco, videlicet in summo Esquiliarum, statuam erigi sibi jusserat Gallienus colosso duplo majorem, ut narrat Trebellius Pollio, ita ut hastam teneret per cujus scapum infans ad verticem conscenderet. At nece præoccupatus, informem colossum reliquit. Atque ut probabile est per arcum sive portam hujusmodi ad colossum aditus futurus erat.

Eodem itinere visitur castellum aquæ Martiæ semirutum; à cujus fronte tropæa Marii olim sita, ut ex ipsis tropæis, quæ ibidem erecta proximis sæculis erant, atque ex remotissima traditione discimus. Qua de re tamen haud leves exortæ controversiæ & ad hos pene dies productæ. At rem probe tenentibus nihil loci controversiis ac quæstionibus. Tropæa istic fuisse nemo inficias eat. Ea autem ipsa fuisse quæ Caio Mario de

Cimbris & Teutonibus erecta sunt, haud minus certum ; nam à multis jam sæculis locus *Cimbrum* vocatur. Rem aperte testificatur Anonymus XIII. sæculi, quem ad calcem Romani hujusce Diarii edituri sumus, sic habet : *In Esquilino monte fuit templum Marii, quod nunc vocatur Cimbrum, eo quod vicit Cimbros.* Licet enim imperitè templum Marii istic constituat ; quia fortasse, ut nugax erat, Castrum aquæ Martiæ pro templo habuit, nihilo minoris est momenti ad tropæa Cimbrica ibidem reponenda : quod item Petrarcha confirmat, longe melioris notæ scriptor. Hinc est quod à multis retro sæculis ecclesia sancti Eusebii proxime sita, *ad Cimbrum* vocetur, à tropæis nempe Cimbricis.

E regione Castri aquæ Martiæ est villa Palumbara, quo spatiatum frequenter per Romanum otium concessimus. Est ibidem lapis sepulcralis ubi Lictoris forma cum fascibus, & epitaphium ejusdem, quod editum quidem fuit, at prætermissâ figurâ, quam ego vel præcipuam æstimo, estque hujusmodi.

Hinc itur ad Alterianam villam, ubi statuæ frequentes, labyrinthus, inscriptiones bene multæ, &, quod singularius, novem fornices una serie, ita ut qui medius est editior cæteris, alii ultro citroque sensim minuantur, postremi omnium minimi sint. Cui usui fuerit ædificium hujusmodi haud facile est augurari : sunt qui putent fuisse receptacula animalium & ferarum varii generis ad ludos spectaculave ; alii aliud æstimant. Cum diu mecum & formam eorum & frequentiam reputassem ; in hac demum conjectura substiti, quam lubens eruditorum judicio permitto. Ejusdem formæ occurrunt per Urbem identidem inter antiqua ejus rudera, videlicet proximè S. Joannem Lateranensem bene multa hujusmodi vestigia comparent ; ad sanctum Joannem & Paulum magno numero ; ad Thermas Antoninianas longa serie, nam plus viginti fornices consequenter positi supersunt ; è regione viculi S. Vitalis non pauca, inter villam Chiggiam & Thermas Diocletianæas non minore numero : proximè Circum Maximum ad radices

Palatini totum intermedii vici latus alterum occupabant. Ne multa, nihil in Urbe vulgarius fuit hoc ædificii genere: quia vero in frequentioribus Urbis partibus magno numero sunt, non video quid aliud quam apothecæ sive tabernæ fuerint: quæ opinio sicubi tradita scripto fuerit, non occurrit uspiam mihi, (sed quis possit præsertim his in rebus legisse omnia) ideoque majori perquisitione opus.

Eadem via ad lævam occurrit villa Ursinia in qua spectabilia quædam, & primo Thermæ Helenæ, integræ pene: ad ostium sequens inscriptio legitur:

D. N. HELENA VEN. AUG. MAT. . . .
AVIA BEATISS. . . . .
THERMA . . . . . ISTR. . . . .

quam ideo exaravimus quia à quibusdam secus edita fuit. Eadem pene forma sunt Thermæ qua Piscina Mirabilis proximè Baias, at multo angustiores. Duodecim *camerellis* constant: ex singulis ad vicinas aditus est, olimque munitæ fornicibus erant, qui temporum injuria lapsi sunt, duobus exceptis: ii vero tam firmo cæmenti genere structi sunt, ut ferro vix particulæ excutiantur. Ex aquæ Claudiæ ductu, cujus arcus aliquot istic visuntur, Thermis aqua subministrabatur. Exstant ibidem inscriptiones bene multæ, urnæque sepulcrales anaglyphis ornatæ. Quod monumentorum genus ita frequens Romæ est, ut vix ullo possint in loco terram effodere, quin simile quidpiam vel imprudentes eruant. Dum his cudendis vacarem, inscriptionem sequentem Romæ nuper erutam accepi, à D. Guillelmo Laparre mihi transmissam.

D. M.
ARRECINAE
GNOMES
ARRECINA
TERTULIA
DELICIO SUO
FECIT.

Urnam observavi, ubi Nympha rhedâ ducitur à duobus centauris, quorum alius Cupidinem dorso gestat; alius leonem ducit

laqueo ligatum. Singulare item eſt anaglyphum Neptuni qui undis inſidet capillatus ornatuſque diademate, barbâ promiſcuâ, à dextris erigitur tridens haſtæ oblongæ impoſitus, ad imum haſtæ draco alatus conuerſo ad ſimulacrum capite. Figuram totam ſubjicimus.

Ex villa Urſinia egreſſis mox occurrit eccleſia ſanctæ Crucis in Jeruſalem, ad Palatium Seſſorianum ſita, teſte Beda in Martyrologio. Aiunt vulgo ſtructam quo loco Iſidis templum, at non alia quam famæ traditione: reliqua omnia ad illam ſpectantia vel uſu plebeio trita. In Monaſterio ſequentem inſcriptionem erui non inelegantem.

ANIA L. INGRATIUS HOMINE
NULLUM EST. Lege, *Annia liberta.*

Contiguum Monaſterio eſt amphitheatrum Caſtrenſe, quod magna ſui parte conſiſtit; lateritio opere, triplici paraſtatarum or-

dine; qua respicit agrum, Urbis mœniis utrinque jungitur, atque muri loco est. E regione Hippodromus erat, cujus vix vestigium, Aureliano, ut quidam, Helagabalo, ut alii, fundatore. Ex hujus ruderibus ad plateam ædium Barberinarum advectus est obeliscus ex marmore granito Ægyptio, hieroglyphis plenus, qui ibidem jacet extensus atque fractus.

» FLAMINIUS VACCA. Propter sanctam Crucem
» in Jerusalem perantiquum exstat ædificium subterraneum, ubi
» multi Sancti depicti, quo ecclesiæ vice Christiani quondam usi
» sunt, sed jam dirutum est atque in vineam commutatum. E
» vicino detecta fuit antiqua via lapidibus strata, latissimaque,
» quam animadverti à porta Majore ad sanctum Joannem Late-
» ranensem tendere. Ibi jacebat grandis columna ex granito fusco,
» socia earum quæ in ecclesia S. Joannis Lateranensis in navi Apo-
» stolorum erectæ sunt. Arbitror autem Constantinum Magnum,
» cum Lateranense fabricaretur, aliquod ædificium extra portam
» Majorem ornamentis suis spoliasse, & memoratam columnam
» casu ibidem remansisse, ubi etiamnum videtur.

Jamdiu nihil eorum comparet, sublata enim columna fuit: ædificii vero à Flaminio memorati vestigia, aut congesta humo obruta, aut prorsus diruta fuerunt.

Istis in locis, teste Procopio, Vivarium erat, sive receptaculum animalium, ad Urbis mœnia, proxime portam Esquilinam, non autem propter castra Prætoriana, ut Ligorio visum, refragante apertissime Procopio. Ligorium sequuti sunt plerique omnes qui Romæ ichnographiam ediderunt; & quod mirum, nullo alio quam Procopii testimonio, qui tamen diserte ad portam Esquilinam Vivarium locat.

Ex ecclesia sanctæ Crucis rectà petimus portam Majorem. Sunt qui eamdem putent esse quæ Nævia olim dicebatur. Verùm res non vacat difficultate. Æstimat Nardinus Gabiusam esse. Sed cum, Victore teste, Gabiusa eadem fuerit quæ Tiburtina, nec ulla ratione possit Tiburtina eadem quæ porta Major esse, cadit Nardini sententia. Si stemus Frontini verbis, Esquilinam eamdem quam portam Majorem esse deprehendemus. *Partem sui*, sic ille lib. I. *aqua Claudia prius in arcus qui Neroniani vocantur, ad Spem Veterem transfert.* Et alio loco de Aniene novo: *Rectus vero dictus secundùm Spem Veterem veniens, intra portam Esquilinam, in alios rivos per urbem ducitur.* Quo sane liquidius nihil,

nihil : nam hodieque arcus veteres aquæductûs Anienis ad portam Majorem visuntur, quæ proinde Esquilina fuerit, cum maxime illa in Esquilina regione sita feratur. Ex iis item constat Spem veterem prope portam quæ hodie Major vocatur fuisse; proindeque eodem circiter loco siti erant horti Heliogabali, iidem enim horti Spei veteris nuncupabantur, quod proxime templum Spei veteris essent. Constat Esquilina porta duobus ostiis, quorum hodie alterum occlusum, præfertque inscriptionem pulcherrimam, qua narratur Imp. Claudium aquam Claudiam deduxisse, Vespasianum & Titum restaurasse.

Ad lævam exeuntibus offertur via quæ dicitur Prænestina; ad dexteram vero Labicana, quâ itur ad sepulcrum Helenæ Augustæ. Locus jam *turris Pignatara* vocatur, estque altero à porta Majore milliari. Istic erectæ hactenus videntur reliquiæ magni ædificii rotundâ formâ, quod Helenæ Augustæ mausoleum dicitur, non hodierna voce & fama; sed à mille annis sic dictum occurrit, cui hæret sacellum recèns structum. Cœmeterium SS. Petri & Marcellini istic visitur, quod peramplum est; olim *inter duas Lauros* dictum. Eò non semel commigravi, sed accuratius id lustravimus 13. Januarii anni 1701. cum D D. Abbatibus de Louvois, Renaudotio neque parvo comitatu : qua die imperito usi duce in exitu reperiundo non parum operæ fuit.

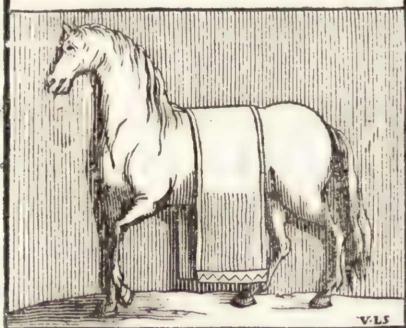
Ejus aditus atque meatus sublimiores sunt quam in reliquis cœmeteriis. Longiùs progressi incidimus in ædificia quadra, quæ Christianos sacrorum usui olim deputasse fertur. In quibusdam picturarum reliquiæ supersunt olim à Christianis concinnatæ, quales depinguntur in Româ subterranea, earum nonnullæ ætate humiditateque loci labefactatæ : aliæ ab nescio quo erasæ de industria expunctæque fuere. Eodem loco, egesta effossaque humo inscriptiones identidem eruuntur : singularitatis ergo quasdam hic proferimus, prior nonnihil barbara est, & sic habet :

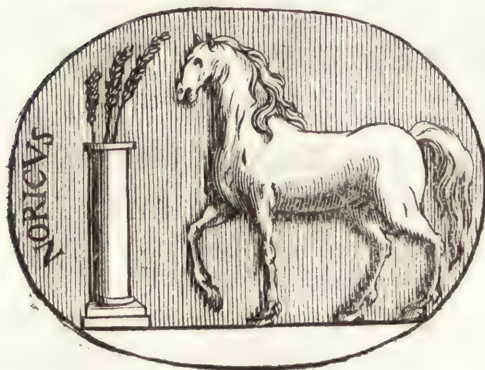
PISS. BNIA
TERENTIA FECIT
MARITO SUO N
ONIO MANRY
LIO QUI VIX A
NN. LXXIII. FECIT
CUM CONJUGEM
SUAM ANN. XL
III. QUI FUIT
..ANCELLA
RUS PRIMI IOCI C
AMPI BOARI A
NN. XXVI. IN P

De prima linea nihil ſuccurrit, cætera ſic lego, *Terentia fecit marito ſuo Nonio Manrylio qui vixit annis LXXIII. fecit cum conjugem ſuam* (ſic) *annos XLIII. qui fuit Cancellarus primi joci campi Boari annis XXVI. in pace.* Cancellarus hîc intelligitur, ut credere eſt, is qui locum joco deſtinatum cancellis muniebat, quam vocem illa ſententia non memini me legiſſe uſpiam. Aliud epitaphium elegantioris ævi, eſt equitis cujuſdam Norici, cum anaglypho ſingulari: inſcriptio ſola prodiit in lucem, anaglypho nuſquam expreſſo. Vir decumbens videtur inferiis libans, atque in imo lapidis qui quatuor pedum longitudine, unius cum dimidio latitudine eſt, equus repræſentatur ephippio, ut illa ætate, ornatus. Non infrequentes ſunt equitum Noricorum inſcriptiones, qui in pretio erant, perinde atque illius regionis equi: In lapillo D. Antonii Capelli Patritii Veneti equus ſculptus habetur ad palmam currens, cum inſcriptione *Noricus*, quia ſcilicet dominus atque ſeſſor, illo vectus, palmam retuliſſet; cujus ectypum pariter damus.

D M
TAVREL SVMMVSEQ
SING·AVG·CLAVDIO
VIRVNONAT·NORIC
VIXITANN·XXVIIMIL
ANN·VIIII·P·AELIVS
SEVERVS HERES
AMICOOPTIMOF.

Erant equites Singulares qui à sinistris Imperatoris in acie stabant, Prætoriani autem à dextris; atque adeo ordine ac dignitate proximi Prætorianis erant. Eorum sepulcrum istic situm fuisse, ex inscriptionibus non paucis sepulcralibus ad Equites singulares spectantibus ibidemque erutis, non infeliciter auguratur Raphaël Fabretus de Inscript. pag. 360. cujus sententia probè asseritur ex duabus aliis, quæ in Mausoleo Helenæ erutæ, exportatæ sunt in officinam *marmorarii* ad curiam Innocentianam, mihique ab amiciss. viro Philippo à Turre transmissæ sunt, hic collocandæ:

D. M
T. AURELIO. TITI. FILIO
AELIO. MURSA. MAXIMO
SIGNIFERO. EQ. SING
IMP. N. TUR. AUREL. BITFI
NATIONE PANNONIO
MIL. ANN. XXII. VIX. AN. XL
T. FIRMUS. EVOCATUS AUG
HERES. AMICO. OPTIMO
F. C

Alia.

D. M
AURELIO. PROBO. EQ. SING
EX. TUR. MARINI. NAT
..A...V. A. XXXIIX. MIL. A. XIIX
AUR. VERAX. ET. T. AUR. TACI
H. A. O. F. C

Prima inscriptio, sic legitur: *Dis Manibus. Tito Aurelio Titi filio. Ælio Mursa maximo signifero equiti singulari Imperatoris nostri, Turmæ Aurelii Bitfi* (sic) *natione Pannonio, militavit annis*

XXII. vixit annis XL. Titus Firmus Evocatus Augusti hæres amico optimo fieri curavit. Evocatus Augusti quid fuerit aperit Suetonius in Galba. *Delegit*, inquit, *& equestris ordinis juvenes, qui manente annulorum aureorum usu, Evocati appellarentur, excubiasque circa cubiculum suum vice militum agerent.* Evocatorum alias mentio infrequens.

Alteram inscriptionem, ita lego: *Dis manibus. Aurelio Probo equiti singulari ex turma Marini natione* (forte) *Pannonio, vixit annis XXXIIX. Militavit annis XIIX. Aurelius Verax, & Titus Aurelius Tacitus hæredes, amico optimo fieri curarunt. Pannonio* subodoratur legendum laudatus Philippus à Turre. Sculptus visitur in parte inferiori equus stratus cum puero, in superiori vir jacens in lecto, anaglyphum scilicet superiori simile. Erat quippe, ut locus sepulturæ ita anaglyphi ratio equitibus singularibus una. Eadem via Labicana, memorantur coemeteria S. Castuli & SS. quatuor coronatorum, quæ vel cum jamjam descripto cœmeterio, continuatâ ab alio in aliud cœmeterium subterraneorum meatuum serie, juncta & confusa sunt; vel penitus obruta, nullo superstite vestigio.

Hinc S. Laurentium extra muros adimus, via Tiburtina in agro Verano situm. Ab ingressu porticus depicta agone ac miraculis sancti Laurentii exornatur, baptismus ibi sancti Romani exprimitur, qui nudus stat, nec immersus in aqua ut narrant quidam. In Ecclesia quoque à parte ostii paris ætatis picturæ videntur cum hac inscriptione: *Hoc opus fecit fieri Dominus Matthæus S. Alberti pro anima sua*, charactere ut æstimatur XIV. circiter sæculi. Eriguntur in Ecclesia ambones duo; qui à dextris conspicitur ad imum ornatur instrumentis veterum sacrificiorum, videlicet albogalero, secespita, acerra, vase aspersionis, aspergillo, doctè sculptis, ex Zophoro, ut videtur, cujusdam templi erutis; solebant enim epistylia templorum hujusmodi supellectile sacra nonnumquam exornare, ut quisque videt in templi, ad acclive Capitolinum versus Severianum arcum siti, ruderibus. A sinistris angusto aditu descenditur in cœmeterium olim S. Cyriacæ dictum. Etsi porro trita res est & vulgaris amplissimisque descripta voluminibus, de cœmeteriorum forma, quædam observata nobis sine nausea lectoris huc adferri posse speramus. Sunt igitur illa labyrinthi subterranei, productis, reductis, diductis, decussatis meatibus, è quibus sine perito duce expedire sese difficile. A lateri-

bus ab imo ad ſummum perpetuæ cadaverum ſedes, foramina ſcilicet ad veſtigium humani corporis, quorum pleraque vacua jam ſunt, maxime propter oſtium; nam progreſſis ulterius integra intactaque occurrunt ſepulcra. Hoc ſitu autem poſita corpora ſunt: in foraminibus ad menſuram inſerendi cadaveris excavatis, oſſa jacent: à latere, quà ſubterraneam ſemitam reſpiciunt, urnula quædam habetur vitrea plerumque, nonnumquam figlina, cæmento aſſerta, urnam lacrymatoriam vulgo dicunt: ſi forte rubore quodam in imo tincta vitrea ampulla fuerit, pro argumento martyrii habetur: lucernæ item ſepulcrales diverſo ſitu ibidem occurrunt. Interdum inciditur in cameras quadras amplitudine inter ſe diſpares, ſimili cadaverum ordine inſtructas; quæ forſitan inſigniorum oſſa complectantur, dimiſſis ad plebeia corpora ſemitis. Foraminibus porro poſt recondita cadavera, ſeriem lateritiarum tabularum obducebant, cæmento firmatam. In hiſce tabulis nonnumquam legitur defunctorum nomen, frequentius ſculpta quædam ſymbola ſunt, ut flos, ramus, aut quid ſimile. Eſt cum marmorea tabula obtenditur, in qua nomen, & interdum ætas, dies obitûs annotantur, at illud infrequentius. Duas hujuſmodi inſcriptiones erui quas hic reponam.

ΕΠΑΥCΑΤΟ ΖΩΣΙΜΟC ΧΡΥ
.....ΩΝ ΙΘ. ΤΗ ΠΡΟ Δ ΚΑΛ.
.....ΤΕΝΒΡΙΩΝ ΗΜΕΡΑ ΔΙΟC.

quam ſic facile reſtituo: ἐπαύσατο Ζώσιμος Χριστοῦ δοῦλος ἐτῶν ιθ. τῇ πρὸ Δ̄ Καλ. Σεπτενβρίων ἡμέρᾳ διός. Hoc eſt, *Requievit Zoſimus Chriſti famulus annorum novemdecim, quarto Kal. Septembris, die Jovis.*

Latina vero altera quam penes nos habuimus Romæ in hoſpitio noſtro, ſic habet,

Certis in locis urnas vidi marmoreas, queis de more D. M. præfigitur epitaphio, id eſt ut quidam putant, *Dis Manibus*; nec

deſunt qui *Deo Maximo*, legant, rati nefas prophanam inſcriptionem ſacris in locis deprehendi. At renuntiatum mihi fuit dum Romæ verſarer, recèns erutam in cœmeteriis inſcriptionem, *Dis manibus* diſerte præferre.

Circumpoſitis extra Eccleſiam S. Laurentii locis bene multa educta effoſſaque memorat Flaminius Vacca : cujus hæc verba ſunt :

FLAMINIUS VACCA. Ante S. Laurentium extra muros via Præneſtina, (*ſic*) erat * fabrica ſequioris ævi, quæ ad plateam ante porticum Eccleſiæ conficiendam diruta eſt. In muro autem & in fundamentis reperta ſunt octodecim aut viginti capita, quæ omnia Imperatorum erant. Horum partem túte, vir clar. vidiſti in Xyſto Farneſiano & multis aliis in locis : memini vidiſſe me iſtas antiquitatum ſtrages.

* legitur, *antica moderna fabrica*

Iſtæc capita caſu non conſilio in opus admota fuerant, quando ſparſa in muro & in fundamentis erant : & eadem ut videtur ſunt quæ hodieque in Xyſto Farneſiano viſuntur. Et cum olim, ut conjectare eſt, decorandæ verſus agrum Veranum cuidam villæ uſu veniſſent, diruta demum villa, in iſtam fabricam admota ſunt.

Memini audiviſſe me, repertum fuiſſe, via Præneſtina extra portam ſancti Laurentii, marmoreum tumulum, cum pulcherrima inſcriptione in laudem mulæ cujuſdam, eodem in tumulo olim ſepultæ : & inter alia ejus encomia narrabatur, ipſam, ubi dominum ſenem & gravem ætate vidit, genua flexiſſe, ut faciliùs ſe conſcenderet. Cujus rei mentionem æſtimo facturum V. clar. Petrum Leonem de Caſtello in opere ſuo de Epitaphiis antiquis, quod brevi lucem viſurum puto.

Haud procul iſto loco eſt vinea & caſa nomine *Marmorata*, ubi bene multa antiquitatis ſigna : & haud dubie ortum nomen eſt à multitudine marmorum, quæ iſtic olim erant. Locum obtinet capitulum S. Joannis Lateranenſis. Cum vellent porro Canonici clathra caſæ parare, lithurgos evocarunt, qui Tiburtinos lapides duos ingentes, adhuc terræ prominentes, alterum alteri impoſitos perrumperent. Cum porro lithurgi ſupernum lapidem confregiſſent, & fragmenta excuterent, viderunt intus vas ex alabaſtrite flavo, cum operculo. Qui in caſa degebant auxiliatum venerant : ii lithurgis edixerunt ne vas contingerent ; unuſque rem ſubitò capitulo renuntiavit. Verùm lithurgi

„ temperare non potuerunt à cupidine explorandæ rei : sed amoto
„ operculo cineres invenerunt, atque viginti circiter globulos ex
„ crystallo nativa, annulum aureum cum gemma, discriminale
„ eburneum aureis acuminibus, pectinem eburneum, & cineribus ad-
„ mixta quædam ramenta aurea. Cum accessisset capitulum, omnia
„ abstulit, nihil lithurgis cessit. Res mira quo pacto antiqui in Ti-
„ burtino lapide vas tale incluserint, aperto foramine ad vas inse-
„ rendum, & exinde Tiburtino lapide in opus deducto, in quo vas
„ latebat. Quis tale inventum divinasset ? nisi sese obtulisset oc-
„ casio similis, æternùm res latuisset, cum nihil signi foris depre-
henderetur.

Exquisita sunt quæ nos docet hic Flaminius Vacca, qui à porta sancti Laurentii viam semper Prænestinam ducit. Et sane isthac Præneste olim itum fuisse non absimile vero, quando Publius Victor portam Tiburtinam, Gabinam item nuncupat, à Gabiis, qui via Prænestina erant. Hæc conjectando dicimus, quæ cum à vulgari opinione recedant, ulteriori sunt examini permittenda. Prænestinam item in sequentibus eam ipsam viam vocat idem.

„ FLAMINIUS VACCA. In agro proximè portam sancti
„ Laurentii extra muros, cum excavarent, erutas vidi bene mul-
„ tas urnas sepulcrales ex marmore & ex granito, nec multa in-
„ tercapedine alia ab alia distabat quo loco primùm collocatæ
„ fuerant, reque vera sepulcra erant : paucæ inscriptæ, à latere
„ apertæ, aut ruptis operculis ; thesauri scilicet perquirendi causa
„ excussæ fuerant; quare nihil reliquiarum intus supererat : & quia
„ imperitè elaboratæ, Gothicoque more, in mentem venit tum
„ factas quum misera Italia sub ditione Gothorum esset : & me
„ legisse memini ipsos magnam stragem in ipsa porta edidisse. For-
„ tasse pertinebant ad Duces qui in memorata oppugnatione ce-
„ ciderant, quos eodem sepelire loco visum fuit quo peremti
„ sunt : unoque fuisse tempore confectas vero simile est. Ex
„ memoratis autem urnis duæ in Quirinali monte sunt proximè
„ Capucinos, marmoreæ & prægrandes, alia ex granito ad fontem
„ plateæ sancti Marci, alia in impluvio Cardinalis Farnesii, resi-
„ duæ circumquaque per Urbem dispersæ sunt.

R R. P P. Capucini jamdiu ex Quirinali translati sunt, ubi tempore Flaminii Vaccæ degebant. In platea sancti Marci comparet hodieque ad fontem urna à Flaminio memorata, cujus item sunt quæ sequuntur.

75. Memini

"Memini audivisse me, Magnificum D. Metellum Vari cùm esset viarum curator, advexisse leonem illum antiquum, qui jam in horto alias memorato Magni Ducis est in monte Pincio, & in porticu considet. Stabatque olim in via Prænestina extra portam S. Laurentii, qui leo primùm in opere media solùm parte prominebat: sed Joannes sceranus Sculptor Fesulanus, aliam marmoris partem insculpens, solidum & integrum leonem effecit. Exindeque jubente Magno Duce similem ego integrumque sculpsi, stantque ambo in ejus horto S. Trinitatis in monte Pincio."

In reditu per Tiburtinam sive sancti Laurentii portam, itur in villam Coltellam. Ibi superest hodieque ædificium decagonum. Ab alio in alium internum ædificii angulum rectâ lineâ viginti duo pedes regii cum dimidio numerantur; ut totus gyrus interior, missis apsidulis, sit 225. pedum. Decem itaque lateribus constabat totum, in quorum uno ostium; in novem aliis totidem apsidulæ erant, quarum pars maxima superest; recipiendis, æstimo, totidem numinum simulacris. Sunt qui basilicam Caii & Lucii Cæsarum fuisse existiment, ducti nomine *Galluzzo*, istis locis indito & ad nostram usque ætatem perseverante, quasi diceres, *Caio & Lucio*: qui pariter in eadem vicinia thermas, nemus, & naumachiam eorumdem fuisse ferunt. Me quoque movet vel ipsum nomen ut existimem quædam opera publica, jam penitus diruta, nomine Caii & Lucii hoc in tractu insignita, cum præsertim Anonymus de Mirabilibus Romæ, quingentis hinc circiter annis scripserit, palatium Sessorianum prope *Ceme de Caluce* situm fuisse, quo, vitiatis nominibus indicari videntur thermæ Caii & Lucii. Ædes quippe Sessorianæ proximè villam Coltellam fuerint necesse est. Nam ut in eodem scriptore videre est, proclivis est τȣ̃ Θ in C latinum commutatio: At vero peritum neminem arbitror, pro Basilica, aut thermis delubrum hujusmodi habiturum, multoque minus adstipuler Famiano Nardino qui æstimat esse partem palatii Liciniani: Nam quid cum palatio talis structuræ forma? Totus ergo ac pedibus, ut aiunt, in antiquiorem feror opinionem, esse videlicet Pantheum Minervæ Medicæ à Rufo & Victore in Esquilina regione memoratum; nam regio ea ipsa est, Pantheonis formam haud obscure produnt apsides statuis numinum excitatæ: ad hæc, post vicum Ursi pileati in Esquilina regione, consequen-

ter vicum Minervæ Rufus enumerat; vicus autem Urſi pileati, ab Urſo pileato qui hodieque è vicino viſitur nomen mutuatus eſt, ut vicus Minervæ à templo ejuſdem nominis. Unum autem Minervæ Templum in Eſquilina regione memoratur, videlicet Minervæ Medicæ, quod Pantheum à Rufo vocatur, & proximum eſt Urſo pileato. Fornix adhuc ſupereſt, ſed in ruinam vergens, & niſi inſtauretur, brevi ſine adverſario periturus eſt. Opus eſt lateritium, ſed olim marmoribus veſtitum ornatumque columnis. In codice Anonymi cujuſdam architecti qui penes me eſt, dicitur in Eccleſia olim Vaticana S. Petri, capellam Imperatoris, quæ cum veteri toto templi Vaticani ædificio ad hodiernam excitandam Baſilicam exciſa fuit, ad hujuſce templi ſimilitudinem fuiſſe conſtructam, quod itidem alii tradidere. Minervæ porro Medicæ figuram habemus in opere viri Cl. de la Chauſſe, de gemmis antiquis, etſi non Minervam Medicam ille, ſed Hygiam ſive ſalutarem appellet. Hîc veſtigium templi Minervæ Medicæ ejuſque ſimulacrum delineata conſpicis.

Proximè templum iſtuc eadem in vinea, viſuntur cameræ oblongæ veteres, una ſerie compoſitæ, quæ congeſta humo pene oppletæ ſunt. Accedunt autem ad formam ædificii, quod vulgo vocant *le Sette Sale*, & nymphæum eſſe creditur. Quare ædificium item quo de agimus non abs re forte exiſtimetur eſſe nymphæum. Certe in collectione antiqua V. Cl. Joannis Mabillon IV. Analectorum tomo, non ſemel Nymphæum proximè S. Bibianam locatur. Vinea autem Coltella in qua maceries viſitur, S. Bibianæ contermina eſt. E vicino XVI. ſæculo eruta bene multa fuere quæ ita recenſet.

FLAMINIUS VACCA: In vico à Trophæis Marii ad portam Majorem ad lævam, in vinea familiæ Aſpræ; reperta via fuit ſilice ſtrata & proxime iſtam multæ ſtatuæ marmoreæ, & icones æneæ Imperatorum; copia grandis vaſorum æneorum, cum numiſmatibus combuſtis, & incruſtationibus ex vario marmore. Eruta hæc omnia quo tempore vineam tenebat Franciſcus de Aſpra, qui cum Julii Papæ III. Theſaurarius eſſet, iſthæc in manus ejus detulit. Ac ſummus deinde Potifex hæc variis Principibus dono miſit. Recordor ego facti & effoſſionis.

Propter vineam iſtam eſt templum antiquiſſimum Caii & Lucii, corrupto vocabulo jam *Galluzzi* dictum: è vicino igitur multis poſt annis repertæ novæ ſtatuæ ſunt, vulgari proceritate majores; in iis Pomona ex nigro marmore: quibus ſtatuis manus & capita, utpote ænea, ademta fuerant. Aderant Æſculapius, Adonis, duæ lupæ more Bacchanalium, Venus, & belliſſimus ille Faunus jam in Xyſto Farneſiano, qui meus fuit antehac, Hercules item atque Antinous; quodque mihi plus voluptati fuit, duæ ſecures iſtic erant, quæ ex alia parte ictu caput exprimebant, ex alia vero aciem & cuſpidem habebant inſtar hodiernæ haſtæ. Caput autem iſtud expreſſum videbatur veſtigio ictûs in iiſdem figuris. Utraque in mea poteſtate fuit, verum aliam V. Cl. Garimberto dono dedi, altera mihi domo ſublata furto. Æſtimo fuiſſe Gothorum arma, & ipſâ cuſpide in aggreſſu uſos, diffindendis clypeis; capite autem, deſtruendis antiquis monumentis. Hujuſmodi imagines ſed duplo majore impreſſione, vidi in ruderibus arcûs Claudii, cum ſupradictis figuris.

S. Bibianæ Eccleſia à Simplicio Papa ad Palatium Licinianum fundata, haud levibus ſplendet ornamentis, ſed quæ ore vulgi feruntur; & paſſim in chorographiis Romanis inque

diariis occurrunt. Ibidem ad casæ cujusdam latus, Ursus ille pileatus sublimis visitur, statura corporeque, naturali multo minore; plus lupi quam Ursi formam referens, qui tamen quantus quantus est vico & tractui Urbis nomen indiderat: nam ut hodierno more, peræquè olim modico signo nobiles Urbis partes vocitabantur, ut ex capite Africæ sive mulieris quæ ornatûs loco proboscidem gestabat, totus ad S. Clementem tractus caput Africæ dictus est.

Haud procul est Cœlestinorum Cœnobium S. Eusebii dictum, cujus ecclesia antiquissima & titulus Cardinalitius est. Qui primi à restitutis artibus Urbis ichnographiam edidere, Gordianorum villam & palatium, nescio quo ducti indicio, istic locarunt, cujus villæ ac palatii, magnificam habet descriptionem Julius Capitolinus. *Domus Gordianorum*, ait ille, *etiam nunc exstat, quam iste Gordianus pulcherrimè exornavit: & villa eorum via Prænestina ducentas columnas in tetrastylo habens, quarum quinquaginta Carysteæ, quinquaginta Claudianæ, quinquaginta Synnades, quinquaginta Numidicæ pari mensura sunt. In qua basilicæ centenariæ tres, cætera huic operi convenientia, & thermæ quales præter Urbem ut tunc, nusquam in orbe terrarum.* Ecclesia item & Monasterium S. Eusebii viâ Prænestinâ sunt. At importunè villæ nomen occurrit, quod ædibus intra Urbem sitis aptari nequit. Cum R. P. Abbate hujus Cœnobii Cœlestino Guicciardinio, viro antiquitatum maximè Romanarum peritissimo, ingestum ea de re dubium non semel communicavi. Aiebat ille non alia quam famæ traditione, villam Gordiani memoratam istis circumscribi locis. Putare se tamen locum ubi jam S. Eusebii ecclesia sita est, extra muros ante Aurelianum Imperatorem fuisse, nam ibidem sepulchra erant, quæ non liceret intra Urbis mœnia parare. Ad hæc videtur non temere ac sine cujuspiam monumenti auctoritate, hîc ædes Gordiani locasse Pyrrhum Ligorium cæterosque Urbis ichnographos. Qua de re nihil immature decernendum: nec nisi accedant signa vestigiaque nova, aliquid in utramvis partem pronuntiandum est.

Ad porticum Ecclesiæ legitur sequens inscriptio. *Anno Domini M. CCXXXVIII. indictione XI. mense Martio, quarta feria majoris edomadæ* (sic) *quadragesimæ, Dominus Gregorius Papa nonus consecravit hanc Ecclesiam in honore beatorum Eu-*

sebii & Vincentii cum tribus altaribus, quorum majus altare Confessoris ipsius, manibus propriis consecravit, statuens ut in omni anno à quartâ feriâ majoris edomadæ Quadragesimæ usque ad octavam Dominicæ resurrectionis, hanc Ecclesiam visitantes, mille annis (sic) *& centum viginti dierum de injuncta sibi pœnitentia indulgentiam consequantur.* In Ecclesia duo marmorea sepulchra Gallorum sunt, qui Romam ad Jubilæi annum tempore Bonifacii VIII. profecti, ibidem mortem obiere; alterum *Johannis de Abbatis-villa Canonici Monasterii* (sic) *sancti Victoris Parisiensis anno* 1301. Alterum vero, *Simonis Boëti Curati sancti Martini de sancto Valarico* 1300. Nos in subterraneos meatus duxit insignis ille vir Guicciardinius, & cœmeteria olim fuisse significabat; interclusos muris aditus complures indicavit; quæ adiri possunt in cellam vinariam versa sunt. Duobus tribusve hinc annis in Monasterii septis deprehensa fuit columna milliaria septimum milliare notans. Quæ olim Anniæ Regillæ, Herodis Attici conjugis, prædiis metæ aut signi loco fuerat, ut inscriptione sequente, quæ in ipsa columna Græcè Latinéque sculpta est, significatur.

ΑΝΝΙΑ ΡΗΓΙΛΛΑ
ΗΡωΔΟΥ ΓΥΝΗ ΤΟΦωC
ΤΗC ΟΙΚΙΑC ΤΙΝΟC ΤΑΥ·
ΤΑ ΤΑ ΧωΡΙΑ ΓΕΓΟΝΑΝ

ANNIA REGILLA
HERODIS UXOR
LUMEN DOMUS
CUJUS HAEC
PRAEDIA
FUERUNT.

Fuit Herodes Atticus, genere, facultatibus & arte Sophistica nobilissimus; subque Trajano & subsequentibus Augustis diu floruit. Is ut habet inscriptio, apud Sponium in Miscell. sect. x. num. XII. in villa sua Triopæa conjugi Regillæ ædem exstruxit; & ut veri quidem simile est, eadem in villa via Appia erecta fuit columna istæc ad prædia ipsi attributa. Pòstea vero Maxentii tempore, inversâ columnâ ac quâ parte erat inscriptio Anniæ Regillæ defixâ in terram, ad VII. milliarium

significandum deputata fuit, cum inſcriptione ſequenti.

DONINO (*ſic*)
NOSTRO
MAXENTIO
PIO. FELICI
INVICTO
AUGUSTO
VII.

Columna autem longa eſt ſex plus minus pedibus.

CAPUT IX.

DIES SECUNDA. Eccleſia S. Martini in montibus. Thermæ Trajani. Nymphæum Claudii. De Eccleſia S. Luciæ in Silice. Thermæ Titi cum picturis earumdem. Eccleſia S. Petri ad vincula. Extremum Domus aureæ. Porticus Claudia. De Subura. Eccleſia S. Clementis. Caput Africæ. Eccleſia 4. Coronatorum. Noſocomium Lateranenſe. Eccleſia Lateranenſis. De quibuſdam in illa effoſſis. M. Aurelius eques. Caſtrum aquarum pro Coliſæo. Officina figlina cum ſigillis. Thermæ Philippi.

SECUNDA die ab Eccleſia S. Praxedis curſus ineatur, quæ titulus eſt Cardinalitius & fertur in antiquiſſimis, commendaturque à reliquiis Martyrum, & aliis omnium ſermone vulgatis Eam obtinent Vallumbroſani noſtri. Huic vicina Eccleſia S. Martini in montibus, ad Thermas Trajanas ſita eſt, quam occupant Carmelitæ. Non deſunt qui æſtiment, Thermas Titi & Thermas Trajani idipſum fuiſſe, & à S. Petro in vinculis ad S. Martinum in montibus productas; at vix cum talibus calculum feramus, nec ſolum arcemur ab hujuſmodi opinione Rufi atque Victoris teſtimoniis, qui Thermas Titi & Thermas Tra-

jani ſejunctas efferunt : verùm etiam mirari ſubit, quî tam immane ſpatium uno Thermarum ambitu complecti vel cogitarint. Eccleſiam porro S. Martini ad Thermas Trajanas ſtructam à Symmacho Papa fuiſſe narrant acta & hiſtoriæ ejuſdem: quod ipſum aſſeritur inſcriptione ibibem eruta.

IVLIVS FELIX CAMPANIANVS
V. C. PRAEFECTVS. VRB. AD AV
GENDAM THERMARUM TRAIANA
RVM GRATIAM CONLOCAVIT.

Nec eſt quod moveamur inſcriptione illa, quæ in Eccleſiæ muro intus legitur, Domitianum ſive Trajanum (ſic diſjunctivè) Thermarum auctorem ferente. Nam ea rem profert quaſi dubiam, & alioquin utpote ſequioris ævi, non tanti momenti eſt. Hîc præter Eccleſiam novam quæ mire fulget marmoribus, vetus alia ſubterranea inſpectanda, lateritiis pilis fulta, quæ etſi inculta quid horridum præferat, eſt tamen ſitu & antiquitate venerabilis: muſivi operis antiquiſſimi reliquiæ hinc inde ſparſæ vetuſtate labuntur in dies: Imago B. Virginis pene eraſa effluit tam humidi loci intemperie quam ætate victa. Narrant hîc S. Sylveſtrum ſacrum celebraſſe; viſitur ejuſdem lapidea Cathedra, ac cæmento obſtructum in ea ſedile, ne quis imprudens caſu eadem quâ ſanctus ille pontifex utatur ſede. In Sacriſtia monſtrant S. Sylveſtri ſtolam atque mithram.

Ex S. Martini Eccleſia, ſpectaculi cauſa, in conterminam itur vineam: ubi ſolo vicino demiſſiores exſtant novem cameræ ingentes, longitudine non prorſus æquali, quæ longior 137. pedum eſt; latæ vero ſingulæ ſeptemdecim cum dimidio. Italicos pedes intelligo noſtris breviores. Hæ vulgo vocantur, *le ſette ſale di Veſpaſiano*, ſeptem aulæ ſive atria Veſpaſiani. Vel ex aquæ veſtigiis in muro undequaque conſpicuis, propalam eſt fuiſſe receptaculum aquarum; lubenſque crediderim eſſe Lymphæum, ſive Nymphæum Claudii, à Rufo poſt Thermas Titi & Trajani conſequenter recenſitum; nam & locus quadrat, ac vix putarit quiſpiam tam nobile ædificium in enumeratione prætermiſſum, neque poteſt ſuſpicio cadere in quidpiam aliorum quæ memorantur à Rufo. In ſingulis porro aulis ſeptem portæ ſunt, à quibus ad vicinas fit tranſitus; ita concinnè poſitæ, ut ab ultima aula, qui in porta conſiſtit ſeptem una ſerie

portas à prima ad postremam aulam linea transversa videat. A constanti septem portarum numero impetratum est à consuetudine, ut aulæ quæ novem sunt, *septem aulæ* sive *le Sette sale* plebeio usu vocitentur.

In declivi Esquilini ad dexteram visitur Ecclesia S. Luciæ in Silice jam, olim in Ortheo aut in Orthea dicta. Quam plerique Urbis Ichnographi recentiores, uno lapsu, eamdem esse pronuntiant, quæ S. Lucia in Septizonio aut in Septem viis vocatur. quod sane omnium testimonio veterum repudiatur. Nam S. Lucia in Septizonio & in Septem viis prope Septizonium Severi sub clivo Scauri sita fuit ad Septem vias. Quod suo loco luce clarius evasurum spero. Jam quæ causa lapsûs tot emunctæ naris hominibus fuerit paucis aperiendum. Leonis X. tempore, inter Ecclesiam S. Luciæ in Silice & Septem aulas jamjam memoratas, eruta est nobilis illa Laocoontis statua cum filiis & circumvolutis serpentibus, quæ jam visitur in quodam impluvio Palatii Vaticani *Belvedere* dicti. Eam ipsam esse quæ à Plinio l. XXVI. cap. V. memoratur, statim pronuntiarunt ferme omnes. Hæc vero Plinii verba sunt: *Sicut in Laocoonte, qui est in Titi domo, opus omnibus & picturæ & statuariæ artis anteferendum, ex uno lapide eum & liberos, draconum mirabiles nexus, de consilii sententia fecere summi artifices Agesander, & Polydorus & Athenodorus Rhodii.* Hinc vero Titi domum eodem quo deprehensus Laocoon est situ fuisse decernunt. Pòst, ex Suetonii verbis in Tito c. 2. *Natus est Kal. januariis insigni anno Caiana nece prope Septizonium, sordidis ædibus, cubiculo verò perparvo & obscuro: nam manet adhuc & ostenditur*, memoratas hîc ædes sordidas, esse domum illam Titi, quam Laocoontea statua exornatam narrat Plinius, incunctanter asseverant. Quæ cum prope Septizonium sita, eodem auctore Suetonio, dicatur, statim nec minimo hærente scrupulo, Septizonium illud antiquius Severiano prope S. Luciam fuisse rati, felici, ut æstimabant, indiciorum serie eo devenerunt, ut S. Luciam in Septizonio plerumque memoratam in Ecclesiasticis sequioris ævi scriptoribus, eamdem esse adfirmarent quæ *in Silice* & *in Orthea* vocitatur. Verùm ut totam argumenti seriem à principio repetamus; Laocoontis statua quæ hodieque superest, an eadem fuerit quam Plinius memorat non vacat dubio. Qua de re audiendus Fulvius Ursinus in notis ad Bartholomæum Marlianum recèns editis.

editis. *Hæc simulacra* , sic ille, *si vera Plinius narrat de domo Titi ex uno lapide facta , non sunt ea quæ erant in Titi domo. Hæc enim sunt è duobus lapidibus , ut à perito artifice , quin & ab aliis , facile dignosci possit. Ad hæc Antoniolus antiquarius fragmenta quædam domi habet draconum Laocoontiorum reperta alibi in eo monte , ubi verior est Thermarum Titi locus : inde conjiciendum, Laocoontem, qui nunc est in Vaticani hortis, alium esse ab eo quem in Titi ædificiis fuisse Plinius meminit.* En summi Viri Fulvii opinio ac testimonium, quo certe si non penitus labitur adversa sententia, nutat sane ; & jam internoscere est periculum, ne luxetur omnino tam firma ut putabant fabricæ moles : nam si Laocoon effossus propter S. Luciam, non is ipse fuerit quem meminit Plinius extitisse in domo Titi prope Septizonium sita ; nihil indicii habent quo istic Septizonium reponant. Ad hæc, cum domus illa Titi penitus diruta sit , omniaque illius ornamenta huc illuc exportata , etiamsi Laocoon ille ad Titi domum pertinuisset , quis adfirmare audeat non loco motum fuisse, atque diruta domo excussisque aliis omnibus , pristinis illum semper in sedibus constitisse ?

Neque tamen hic gradum sistimus, nam etiamsi exploratum fateremur domum Titi Imperatoris eodem fuisse loco sitam quo effossa statua fuit, nihilo plus consisteret adversa sententia. De situ namque domûs illius Titi, statuis ornatæ & Imperatoriæ, nihil occurrit: sed de illa solum in qua privati hominis sorte natus est, obscura & sordida. *Natus est* , inquit Suetonius, *prope Septizonium sordidis ædibus, cubiculo verò perparvo & obscuro : nam manet adhuc & ostenditur.* Quis non videat ædes istas prope Septizonium, sordidas & obscuras, ubi natus est Titus, longè diversas à domo illa Titi ornata, ut videtur, statuis, & ut Plinius diserte ait, Laocontéa marmorea historia. Ne quidem pater ejus Vespasianus in qua domo natus est Titus fixas semper sedes habuit, quando filius ejus minor *Domitianus* , ait Suetonius, *natus est* IX. *Kal. Novembris patre Coss. designato, inituroque mense insequenti honorem , regione Urbis sexta ad Malum Punicum , domo , quam postea in templum gentis Flaviæ convertit.* Ædes itaque in queis Titus natus est, ac proinde Septizonium illud antiquius, alio loco quærendæ sunt , ac temere istic constitutæ ne minimum quidem momenti adferunt, ut S. Lucia in Silice, eadem dicatur esse quæ *in Septizonio* vocata olim

fuit, jamdiu enim diruta eſt. Verum S. Luciæ in Septizonio ſitum, capite ſequenti, non conjecturis, ſed nitidis apertiſque teſtimoniis aſſignabimus.

Proximè Eccleſiam S. Petri ad vincula viſuntur rudera thermarum Titi conſpicuis veſtigiis, ex quibus tamen veram formam & ichnographiam expiſcari non licet: aſſertus Thermarum proprius ſitus fuit ex inſcriptionibus ibidem erutis. Qua parte vallem Cœlium inter & Eſquilinum ſpectant, ſubterranea ædificia late regnant, atriaque magna & conclavia quæ permeare certis in locis arduum. In iis bene multæ viſuntur veterum picturarum reliquiæ, quæ ſæculi elegantiam olent. Earum exemplum ſubjicimus, quale à Petro ſancto Bartolo delineatum atque inciſum in ære, mihique tranſmiſſum à ſæpius laudato Julio Fontanino meo. Nec in promtu eſt explicare quid exhibeatur. Rem mittimus erudito lectori, cui non ingratum ſchema fore arbitramur.

Ibidem templum viſitur S. Petri ad vincula; catenis maximè S. Petri, ſepulchro Julii II. aliiſque bene multis, ſed uſu vulgari tritis, famoſum. Pavimentum fruſtis inſcriptionum hinc & inde conſperſum; unam quæ mutila eſt erui. Eſtque Cardinalis cujuſdam Galli, titulo S. Petri in vincula, ab ſæculis aliquot defuncti.

Francia me docuit, tellus Aquitana creavit,
Roma Catenarum præpoſuit titulo.
Relligione fui tenuis terrena ſequendo.

FLAMINIUS VACCA. Frequenter vidi cum excava- «
rent in thermis Titi, ubi jam ſitum eſt Monaſterium S. Pe- «
tri in vinculis, effoſſas figuras complures marmoreas, & infi- «
nita ornamenta ex quadro marmore, quæ ſi quis vellet enu- «
merare in pelagus demergeretur. Sed facta nunc eſt profun- «
diſſima fovea, ex qua commonſtratur, ante exſtructas Titi «
thermas majus iſtic ædificium fuiſſe: & hoc tempore pulcher- «
rima epiſtylia erecta ſunt, ad Eccleſiam Jesûs, ornandæ ca- «
pellæ deducta. Æſtimo tale ædificium pertinuiſſe ad domum «
auream Neronis. «

Haud infeliciter auguratur Flaminius: hæc enim ad Auream domum pertinuiſſe vix eſt quod dubitemus. Qua de re pluribus in ſequentibus.

Anonymus noſter *Palatium Claudii* memorat *inter Coliſæum & ſanctum Petrum in vincula.* Porticum Claudiam eodem circiter loco ſitam indicat Martialis his verſibus.

Claudia diffuſas ubi porticus explicat umbras,
Ultima pars aulæ deficientis erat.

Et verò proximè S. Petri eccleſiam qua itur ad Coliſæum reliquiæ murorum non ſpernendæ ſunt, quæ fortaſſis ad porticum Claudiam pertinuerint, ſive ad Palatium Claudii, ut vocat Anonymus, ſolitus palatii nomen ædificiis quibuſlibet indere; & in ſpatio Coliſæum inter & Thermas ſitæ ſunt: omnia enim quadrant. Nomen igitur Claudii ad tertium uſque decimum ſæculum, quo circiter ſcripſit Anonymus, hæc rudera inſignivit.

Hinc itur in vallem quæ Subura olim dicebatur, ſitam in-

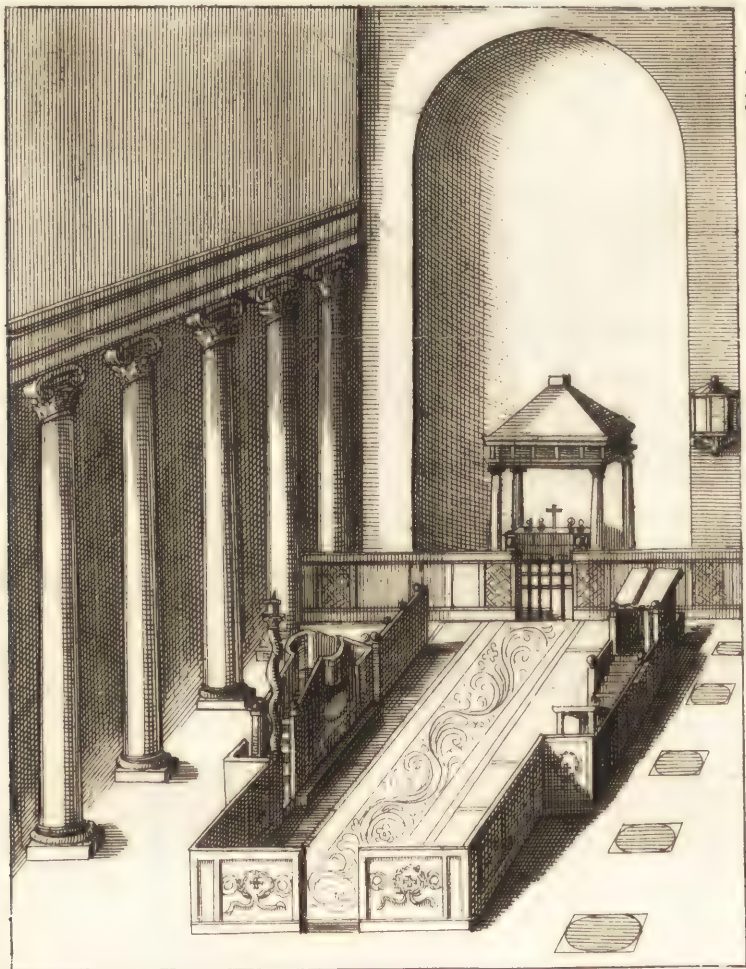
ter Esquilinum & Cœlium montes, ita ut etiam clivos complecteretur. De Suburæ situ latitudineque controversiam moverunt Donatus & Nardinus. Donatus quidem ait Suburam, quæ à Rufo, Victore aliisque auctoribus in regione secunda sive Cœlimontana constituitur, complexam fuisse Colisæum, partem clivi Esquilini versus S. Luciam in Silice, forum Cæsaris foro Nervæ vicinum, & partem clivi Viminalis, necnon Quirinalis usque ad S. Agatham in Subura. Atque ita Suburam longè ultra limites ab antiquis haud obscurè assignatos extendit; hoc maximè fultus indicio, quòd scilicet S. Agatha in Subura memoretur à D. Gregorio Lib. 3. Ep. 10. Quo planè confici videtur Suburam illam quæ in Cœlimontana regione memoratur pertigisse usque ad S. Agatham in Subura quæ in clivo Quirinalis sita est. Omissis aliis quæ ad tutandas partes profert ille, utpote perplexis & quæ in utramvis partem quadrare possunt; aliud ex Notitia Imperii mutuatur Donatus, ubi post forum Transitorium Subura consequenter inter quartæ regionis partes enumeratur. Indicatur autem Subura quæ ad clivum Quirinalis pertingit, in quo clivo S. Agatha in Subura & forum Transitorium proximè sita sunt.

Nardinus contra pugnat inter clivum Esquiliarum & Cœlii montis circumscriptam Suburam, totamque vallem ab ecclesia S. Petri & Marcellini occupasse, atque repugnare omnino Suburam, quæ ante divisam ab Augusto Urbem in quatuordecim regiones, ex quatuor Romanis antiquis regionibus Suburana, Esquilina, Collina, Palatina, una erat; ad cæteras regiones Esquilinam & Collinam item pertinuisse. Hæc enim non divisio fuisset, sed confusio. Ad hæc constanter Victor & Rufus Suburam in secundâ regione Cœlimontanâ enumerant, & nusquam alias. Quod dicitur autem S. Gregorium memorare S. Agatham in Subura, quæ Subura proinde ad clivum Quirinalis pertigerit, & Suburam in Notitia Imperii reponi inter quartæ regionis partes; confutat Nardinus, quod Notitia Imperii non multum auctoritate valeat utpote à Constantinopolitano facta. S. porro Agatham à D. Gregorio memoratam non eam esse quæ hodie in clivo Quirinalis habetur, sed aliam quæ in antiqua Subura erat, quæque populatâ per Barbaros regione Cœlimontana & dirutâ Ecclesia, ad Quirinalem deinde translata, nomen pristinum retinuerit. Et populi si-

militer mutatis ſedibus à Subura illa antiqua in eam Urbis partem quæ hodie Subura dicitur, nomen Suburæ iſti item indiderint.. Illa Donatus, hæc Nardinus; ſed uterque partim bene, partim male ediſſerunt. Nam quod ait Nardinus, antiquam Suburam in ſecunda ſolùm Urbis regione fuiſſe, nec pertigiſſe ad alias, Victoris atque Rufi teſtimoniis firmatur, qui in Cœlimontana ſolùm ſive ſecunda regione Suburam locant, nec memorant in aliis. Quod autem pugnat S. Agatham in Subura hodiernam, non eamdem eſſe quæ à D. Gregorio memoratur, gratis omnino dicitur, cùm maximè iſthæc Eccleſia antiquiſſima ſit, & Notitia Imperii, quæ quinto circiter ſæculo conſcripta fuit, Suburam proximè forum Tranſitorium, cui viciniſſima eſt iſthæc Eccleſia, ſitam ferat: nullo quippe fundamento iſtius Notitiæ teſtimonium reſpuit. Cujus auctor V. ſæculi tametſi Conſtantinopolitanus, cùm Suburam verſùs clivum Quirinalis locat, ubi hodieque Subura viſitur, non id temere ſuoque marte in medium adduxit. Donatus ergo optimè infert S. Agatham in Subura eamdem eſſe quam ipſiſſimo nomine memorat S. Gregorius, iſtamque Urbis partem proximam Eccleſiæ S. Agathæ, Suburæ nomen D. Gregorii tempore obtinuiſſe. Verum in eo errare videtur, quod antiquam Suburam, quam ille ex parte Cœlii montis anguſtioribus limitibus circumſcribit, uſque ad Quirinalem per Eſquilinum & Viminalem montes diſtendat: contra fidem auctorum. Putarim ego iſtam Urbis partem quæ Subura hodieque vocatur, hoc nomen ſortitam, ſive quia aliqua antiquæ Suburæ via in hodiernam deducta nomen hujuſmodi augmento attribuerit, ſive alia ignota de cauſa.

Poſt itur in Eccleſiam S. Clementis quæ titulus Cardinalitius eſt: hanc ferunt fuiſſe ipſas S. Clementis Papæ ædes. Sane antiquitùs à priſcis Chriſtianæ fidei ſæculis in eccleſiæ formam acta eſt. Nam initio V. ſæculi, ſe Concilium in ea celebraſſe teſtatur in epiſtola ſua Zoſimus Papa. Ibi Cœleſtius Pelagianus palinodiam cecinit; ſub hæc autem priſtina repetens, relapſusque in errorem, damnatus eſt. Eccleſia & presbyterium forma ſpectabili, veterem Chriſtianorum in ſtruendis templis morem præfert. Nam chorus, quod Græci περίϐολον vocant, marmoreo ſepto, ad humanam ferme ſtaturam ſublimi, clauditur & circumquaque obiri poteſt, quale deſcribit Alexan-

drinum ut ævo ſuo Athanaſius in Apologia de fuga. Ex utraque chori parte ambo marmoreus erigitur, ut pari facilitate circumfuſus choro populus & clerici intus audirent legentem. Qui ex parte Evangelii ſublimis ambo viſitur, duplici ſcala aditur, ut ſupra narravimus de Ravennenſi. Ex parte Epiſtolæ unus eſt ad ambonem aditus, eodemque latere pulpitum Lectori deſtinatum viſitur; ſi quis ambonem dicere malit per me licebit, dum liceat item mihi quæ tam diſparatâ formâ ſunt non eodem appellare vocabulo. Simili item formâ ambones ſunt in eccleſia S. Mariæ in Coſmedin. Intra ſeptum ſedilia clericis marmorea, ſtratum muſivo opere. Altare eſt item formæ ſingularis, inſulæ more, ut à presbyteris circumſiſti poſſit. Sub quo quieſcunt corpora Ss. Clementis & Ignatii martyrum & S. Servuli, de quo Gregorius M. in Dialogis. Hujus typum accuratè delineatum Lectori offerimus.

Neque æstimatur tamen sic à tempore usque fundationis permansisse : nam plerumque Ecclesia isthæc instaurata fuit ; sed qui restaurarunt primam semper formam sequuti sunt. Apsis autem chori musivo opere exornata annorum circiter 400. nec vestutior esse queat, in ea namque Dominicani, qui Ecclesiam tenent, depicti visuntur.

Propter ecclesiam S. Clementis erat Caput Africæ, tractus secundæ Regionis sic vocatus. Æstimo nomen inditum à capite Africæ, icone scilicet capitis à cujus fronte erigebatur elephanti proboscis. Norunt quippe qui rem nummariam vel primoribus labris attigerunt, nihil frequentius in numismatibus atque in lapillis hujusmodi symbolo esse. Errorem hîc suspicatur Nardinus & *caput Africi*, id est *caput vici Africi* legendum putat. Eratque vicus Africi in Esquiliis ex Varrone. At nihil suspicioni loci, quando Caput Africæ disertè à Rufo & Victore memoratur in secunda regione, ac præterea Anonymus à D. Joan. Mabillon in IV. Analect. tomo editus, Caput Africæ memorat ista serie. *Arcus Constantini. Meta Sudante. Caput Affricæ. Quatuor Coronati. S. Johannis Lateranensis.* Quibus ordine positis indicat, Caput Africæ inter quatuor Coronatos & Metam sudantem haberi, ac proinde aliud esse à vico Africi in Esquiliis. De Quatuor Coronatorum templo nihil succurrit præter trita & vulgata dicendum, sed scitu digna sunt quæ Flaminius memorat è vicino eruta.

F l a m i n i u s V a c c a. Cum proximè ecclesiam " SS. Quatuor Coronatorum solum excavarent, eruta sunt epi- " taphia multa ; renuntiatumque mihi est, unum ex iis Pontii " Pilati fuisse ; atque è vicino vinea est plena fragmentis figu- " rarum, & lapidibus quadris pro catastatis, (id est ad pilas ex- " struendas.) Is verò cujus erat locus, dum effoderet, invenit " multos calcarios furnos, sequiore ævo confectos. Puto autem " fragmenta hujusmodi conficiendæ calci parata fuisse. Adorna- " ta forsan istæc sunt tempore summorum Pontificum, qui ex- " stinguendæ idololatriæ advigilabant. "

Non procul hinc est Lateranensis platea, à cujus ingressu visitur Nosocomium peramplum, quod olim è viginti quatuor Urbis Abbatiarum numero fuit, nomine S. Andreæ. Parem ibi veterum monumentorum stragem Flaminius recenset.

F l a m i n i u s V a c c a. Sub nosocomio S. Johan- "

» nis Lateranensis transversum exstat fundamentum spississimum » ex fragmentis optimarum iconum marmorearum. Vidi ego » istic genua cubitosque Græco more sculptos, referebantque om- » nino, quoad statuariæ modum, Laocoontem illum, qui jam in » *Belvedere (sive in palatio belli prospectûs)* visitur. Istæc fra- » gmenta hodieque lustrari possent. Quorsum abeunt sculptorum » sudores? quàm misere pereunt?

Baptisterium Constantini octangulum, in quo putant baptizatum fuisse Constantinum magnum, refragantibus licet Eusebio, Athanasio &c. ex spoliis veterum ædificiorum confectum narrant achitectonices periti, cujus ornamenta scitè & variè cælata sunt. Columnæ porphyreticæ, ordine composito; basis ex Attica & Ionica conficitur, basibus folia insident quibus columna fulcitur, fuitque singulare Architecti artificium, quia columnæ altitudine non congruenti fuissent, ac eo pacto nihil gratiæ & elegantiæ ædificio hinc demitur.

Basilica Lateranensis, quæ item Basilica Constantini & Basilica Aurea dicta fuit; infinita pene scitu digna complectitur, multis consignata libris. Nos in transcursu quædam observamus de more. Apsis Nicolai I V. tempore adornata prorsus similis ei quam in Basilica Liberiana descripsimus. Pars transversa quæ Crucis formam constituit ornatissima est. In altari S. Sacramenti statuæ elegantes visuntur, ac quæ Moysen refert, Flaminii Vaccæ est, cujus observationes sparsim in hoc opere. Nobilitatur Ecclesia Reliquiarum bene multarum præstantia, tumulisque summorum Pontificum & Cardinalium. Ibi nuperrimè conditus est Eminentissimus Cardinalis Casanata, sacri Collegii decus, doctrina vir ac pietate præclarus, quo patrono dum viveret usi sumus. Ecclesia plerumque renovata & instaurata fuit.

» FLAMINIUS VACCA. Cum vellet summus Pon- » tifex S. Joannem Lateranensem meliorem in formam aptare & » structuram aggeratam ante chorum & altare Apostolorum de- » primere, detectæ fuerunt tres thecæ grandiores sive apsidulæ » ordine positæ cum quibusdam muris gnomonicè cum Ecclesia » procedentibus. Ideóque dici posset Constantinum cum S. Joan- » nem fabricaretur usum fuisse fundamentis istius ædificii antiqui. » Ante memoratas apsides stratum erat totum ex serpentino & » porphyretico, cum aliis variis marmoribus, & sub isto pavi-

mento

mento aliud ſex palmis demiſſius deprehenderunt. Fuit ſanè « ædificium antiquiſſimum nobiliſſimumque. «

Cum ait Flaminius conjectare ſe Conſtantinum iſtius ædificii fundamentis uſum, quia qui ſupereſt murus gnomonice cum muro Eccleſiæ procedit; id eſt, angulum cum eo rectum conficit; intelligit ædificium illud antiquius parem angulum effeciſſe, unumque latus anguli cum muro Eccleſiæ continuatum eſſe, ac conſequenter aliud latus intra Eccleſiam tranſverſum agi.

Baſilicam eamdem anno 1361. pene totam incendio periiſſe narrat ſcriptor quidam qui penes me eſt, anecdotus, ut quidem æſtimo, æqualis Sixto IV. ſummo Pontifici. Sic ille.

Anno 1361 *menſe Auguſto* 21. *die Jovis horâ nonâ Præfecti conſcenderunt in tectum S. Joan. Lateran. ut quaſdam plumbeas tabulas adaptarent, & veſpertinis horis, quando Canonici cantabant Magnificat, quidam Canonicus ardentem tabulam vidit, ſubitoque exclamavit. Præfecti autem nihil adverterant, & quum res in notitiam Canonicorum venit, violentiam ignis ſuperare non potuerunt, ſed aufugerunt. Tunc trabes omnes abſumtæ, tres columnæ lapſæ ſunt, cæteræ omnes igne confectæ, altare & quatuor columnæ ex jaſpide labefactatæ ſunt.*

In clauſtro viſuntur famoſæ illæ duæ ſedes, ſtercorariæ dictæ, perforatæ, quæ non porphyreticæ ſunt, ut vulgo fertur; ſed ex rubro lapide vividiore quam porphyrites colore, nullis diſtincto maculis, ad hæc longe mollioris materiæ. Has Pontificibus recens promotis narrant ritu ſingulari uſurpatas: non explorando ſexui, ut ridiculè dicitur, vix enim poſſet in ſedilibus hujuſmodi tam turpis functio peragi: ſed in Thermis olim uſui fuiſſe peritorum opinio eſt. Narrat certè Olympiodorus in thermis Antoninianis mille ſexcentas hujuſmodi marmoreas cathedras ad balneorum uſum fuiſſe. Alia ibidem ex marmore albo cathedra non perforata conſpicitur. In eadem Lateranenſi tetraſtylo, viſuntur plurimæ Ebræorum ſepulchrales inſcriptiones, quæ columnarum capitellis inciſæ ſunt.

De Scala ſancta & imagine illa quæ cum ab Angelis confecta fuerit ἀχειρότυπος, id eſt, non manufacta vocatur, nil niſi tritum ſuccurrit. E vicino eruta fuit equeſtris M. Aurelii ſtatua.

F L A M I N I U S V A C C A. Equus Capitolii æneus in « vinea quadam prope Scalam ſanctam & S. Joannem Lateranen- «

» ſem repertus eſt : multiſque annis humi neglectus jacuit ; do-
» nec Sixtus IV. creatus Papa fuit, qui illum in platea Latera-
» nenſi cum elegante marmorea baſi erexit, inſignibus propriis
» & epitaphio, (*ſic*) nomineque ſuo inſculpta. Ibique ad Pau-
» lum uſque III. ſtetit. Is enim equum in Capitolium advehi
» juſſit, & baſin ipſi Michaëlis Angeli manu adornari curavit.
» qua de cauſa non occurrente uſpiam tam grandi marmore, ex
» Trajani foro epiſtylium & zophorus huic rei advecta ſunt. Sed
» quia in fundo Collegii Lateranenſis effoſſus fuerat, ad ſe pertinere
» Lateranenſes contendebant, & hactenus cum populo Romano
» litigant, ſingulíſque annis reſcripto publico jus ſuum renovant.
» hæc aliis narrantibus accepi.

In opuſculo de mirabilibus Romæ inferius edendo, quod ab annis ferme quingentis exaratum fuit, de equeſtri ſtatua prope S. Joannem Lateranenſem ſita mentio eſt ; ſed admixtis fabellis, ibi vide.

Haud procul eſt porta Urbis, S. Joannis hodie, Cœlimontana olim à monte Cœlio in quo ſita erat, nuncupata. Inter Cœlimontanam & Latinam, porta Aſinaria erat, ad viam cui pariter Aſinaria nomen. Obſtructa deinde porta Aſinaria, id nomen portæ S. Joannis inditum fuit. Sicque vocatur apud Anonymos ſupra memoratos, quorum prior octo hinc ſæculis, alter quatuor aut quinque, ſcripſit.

» Flaminius Vacca. Memini uno milliari à porta S. Joannis,
» ultra aquæductus, in loco *Monte del Grano* vocato, fuiſſe ingentem
» maceriem ſolidam antiquam ex impolitis petris atque ſilicibus,
» quam viriliter aggreſſus quidam operarius dirupit, ſeque intro-
» mittens interiora pervaſit, uſque dum urnam grandem reperit
» marmoream, quæ in anaglypho exhibet hiſtoriam raptûs Sabi-
» narum; & operculo impoſitæ erant humanæ duæ figuræ jacentes,
» quarum altera Alexandrum Severum, altera Juliam Mammæam
» ejus matrem refert. Cineres reconditi erant in urna quæ jam
» in Palatio Capitolii eſt, ubi conſidunt conſervatores.

Iſthæc urna quæ in impluvio quodam hodierni Capitolii viſitur, anaglyphis ſuis plus ludos funereos quàm raptum Sabinarum præfert ; quod eſt etiam ſepulchro magis conſonum.

» Flaminius Vacca. Memini extra portam S.
» Joannis in vinea Domini Annibalis Cari, cùm ingens moles ab
» antiquis ſtructa iſtic eſſet & vineæ noxam adferret, Anniba-

lem ipſum maſſam complanare adgreſſum, reperiſſe in muro compactas multas Imperatorum icones, ubi non duodecim ſolum illi, ſed alii quoque Imperatores erant. Ad hæc marmoream urnam, in qua ſculpti erant omnes Herculis labores, multaque alia fragmenta ſtatuarum more Græco, à doctiſſimis artificibus elaborata. Quorſum abierint icones ignoro. Urnæ vero facies antica ſecta, & Murolarum ad Dominum Viſconti tranſmiſſa fuit.

Non longè à porta S. Joannis, extra Urbem, memoria mea repertæ ſunt multæ marmoreæ ſtatuæ, quæ nihil aliud erant quam Niobes fabula; ipſas emit Ferdinandus magnus Hetruriæ Dux, & jam exſtant in ejus horto ad Trinitatem. Erant item iſtic luctatores duo affabrè cælati & periti artificis.

In via ad S. Mariam Majorem à ſiniſtris ſita eſt Eccleſia SS. Petri & Marcellini, antiquitate ſolum commendabilis. Ibidem ſingularia eruta Flaminius recenſet.

FLAMINIUS VACCA. Sub eccleſia SS. Petri & Marcellini compertæ ſunt pilæ multæ cum fornicibus ſubterraneis, nullâ feneſtrâ nulloque lucis meatu, quæ ab antiquis ita ſtructæ fuerant. Æſtimo fuiſſe caſtrũ aquæ, quia eodem loco Sixtus V. ſpiſſũ murum deprehendit, in quadris Tiburtinis lapidibus fundatum, qui exinde in uſum ædificiorum ſuorum exportati ſunt. Haud dubie ductus erat aquæ ex caſtro verſus Coliſæum. Ibidem inventum eſt idolum marmoreum, ſtatura vulgari paulo minus, erectum, pedibus manibuſque junctis, à pedibus ad buccam ſerpente circumvolutum, velo ſubtiliſſimo indutum, ſertum in collo geſtans ex floribus malogranati: & non procul illo Venus naturali proceritate, quaſi è balneo ſurgens, cum Cupidine vicino. Ipſam coëmit Cardinalis Montaltius.

Non longè hinc in vinea Franciſci Fabriani, inventæ ſunt ſeptem ſtatuæ nudæ periti artificis. Sed ſequiori ævo, variis in locis ſcalpro fœdatæ fuerant; ſic antiquas icones labefactarunt homines imperiti. Itaque ſcitam jucundamque veterum ſculpendi rationem ſuſtulerant. Deprehenſi quoque ſunt iſtic multi canales antiqui plumbei atque lateritii, qui à ſupra memorato Caſtro aquam accipiebant. Caſtrum aquæ ad Coliſeum deductæ neſcio an uſpiam memoratum occurrat: ſic bene multa ignota intactaque, antiquitatum Romanarum ſtudioſis aperit Flaminius.

Eodem itinere verſus S. Mariam Majorem occurrit ad lævam villa D. Voiret Conſulis Gallicæ gentis ; in qua non diu eruta ſunt teſtacea dolia ingenti numero : plus centum hujuſmodi ſe eduxiſſe narrabat ille, cujus ſupellectilis partem dono obtulit, partem longâ ſerie in villa concinnatam inſpeximus frequenter. Erantque vaſa teſtacea ſervandis liquoribus atque vino etiam, unde Martialis.

Et multa fragrat teſta ſenibus autumnis.

Pleraque hujuſmodi dolia ſextariorum plus triginta capacia : in Alteriana villa etiam grandiora projecta neglectaque, ad ædium angulum viſuntur. Immania ejuſdem materiæ exſtant dolia in villa Ludoviſiana, quæ ſextarios plus quam trecentos capiant. Ut ad propoſitum redeamus, in mentem ſubit locum hunc tanta vaſorum figlinorum congerie inſtructum, Officinam fuiſſe figlinam, quam in monte Eſquilino meminit Varro de Eſquiliis agens. *Oppius mons*, inquit, *quarticepſos lucum Eſquilinum via dexterior in figlineis eſt*. quod alii item teſtificantur. Lucus autem Eſquilinus, quem figlineis ſive officinæ figulorum vicinum indicat Varro, verſus S. Matthæum in Merulana à peritioribus locatur, quæ Eccleſia vico ſolum intermedio à Voëretiana vinea diſterminatur. Et vero ſuſpicionem auget, quod in doliis quibuſdam diverſorum nomina ſigillis impreſſa compareant, neque ex iis quæ domini ſui nomen præferunt (non enim ſignata omnia) vel duo reperiuntur eodem nomine inſignita. Quod ſane indicium, non unius atque ejuſdem domini vaſa iſthæc eſſe, ſed multorum, qui in officina hujuſmodi, mollibus adhuc necdum coctis doliis, ſigilla imprimerent. Duorum nomina impreſſa erui, alia labefactata ſunt. Alterum ſigillum ſic exprimebat.

| C. CALER | alterum vero ſic | L. SAL. . . . . |

Ruptoque poſtremi vaſis fruſtulo litteræ ſequentes exciderant. Duo ſigilla ſignandis item figlinis vaſibus mecum Româ detuli, quæ annulum à tergo habent inſerendo digito, aliud Græcum, Latinum aliud, & ſic habent.

T. ΙΟΥΛΙΟΥ ΦΟΙΒΙωΝΟϹ	Q. SABINI SECUNDINI

Scilicet *Titi Julii Phœbionis*, & *Quincti Sabini Secundini*. Alia bene multa ſimilia in Muſæis vidi frequenter.

Thermas Philippi iſtis in partibus fuiſſe putant, propterque Eccleſiam S. Matthæi in Merulana; quod cùm teſtimonio Rufi atque Victoris, tùm inſcriptione ibidem eruta confirmant: qua de re nihil novi narrandum ſuccurrit. Prius vero quam diem iſtam ſecundam claudamus, audiendus Flaminius Vacca de quibuſdam prope S. Matthæum in Merulana erutis.

FLAMINIUS VACCA. Recordor audiviſſe me, Adonem illum Epiſcopi olim Nurſiæ, jam vero Picchinorum, repertum fuiſſe in eorum villa, ſita inter S. Matthæum & S. Julianum, proximè tropæa Marii, ubi anno proximo detectæ ſunt alię ſtatuæ. Quænam porro illæ ſint, quia non inſpexi, dicere non valeo, ſed palam eſt fuiſſe olim locum elegantem.

Haud ita peritus internoſcendarum ſtatuarum eſt Flaminius. Quare æſtimo, quem vocat ille Adonem, eſſe Meleagrum, qui hodieque in Picchinis ædibus peregrinorum aditu frequentatur. Meleager hìc pro Adone habetur à Flaminio, quia venatoris uterque cultu occurrit.

In vinea iſti vicina è regione effoſſus fuit Seneca ex nigro marmore, cum aliis ſtatuarum fragmentis, atque etiam Terminorum fruſtis mihi haud ita cognitis.

Iſte Seneca jam in villa Burgheſiana ſuſpicitur.

CAPUT X.

DIES TERTIA. Coliseum, & Meta Sudans. Caput Colossi erutum. De Domo Aurea Neronis. Templum pellucidum. Arcus Constantini ex spoliis fori Trajani. De Septizonio. S. Lucia in Septizonio ubi. Septem viæ. Anaglyphum Sileni. Ecclesia SS. Joannis & Pauli. De curia Hostilia & Castris peregrinis. Forma Antoniana. Villa Mattheia. De Coloßorum per Urbem reliquiis. S. Stephanus Rotundus. Thermæ publicæ antiquæ.

TERTIAM à Coliseo inimus diem, quo ædificio sive artificis doctam manum, sive sublimitatem, porticuum elegantiam, columnarum ac parastatarum concinnitatem spectaveris, nihil in orbe magnificentius: at ne multis in notissima reteramus otium; priscus amphitheatri gyrus cum Pauli III. tempore totus consisteret, erat pedum Regiorum mille sexcentorum duodecim, cujus mensuræ ratio ex arcuum ac pilarum latitudine hodieque asseritur. Arcus porro octoginta erant, ex iis quatuor queis in arenas aditus paulo aliis latiores, pedum videlicet 14. & octo pollicum. Dirutum magna parte opus tam singulare deplorant hodieque periti, & ruinam lugent florentissimo architectonices ævo importatam. Quod etiam si non suopte merito atque pulchritudine dignum fuisset quod improbas arceret manus; indigna res utique, in locum tot Martyrum cruore sacrum tantopere sevitum esse. Ad hæc Coliseum splendebat olim ornamentis variis, statuis æneis marmoribusque, quæ partim ab Imperatoribus Constantinopolin advecta, partim à Barbaris qui ter quaterve Romam vastarunt abstracta & dissipata sunt, qui etiam ænea ligamina è commissuris lapidum, ut foramina ubique impressa testificantur, evulsere.

In platea quà frequentior aditus, exstant Metę sudantis reliquiæ, quæ largas olim superne evomebat aquas.

» FLAMINIUS VACCA. Memini audivisse me, caput illud
» æneum Augusti & manum globum tenentem, quæ jam in Ca-

pitolio consistunt, eruta fuisse ante Coliseum prope Metam su- "
dantem, & ab isto Colosso Amphitheatrum Colisei nomen mu- "
tuatum. "

Hodieque visitur in Capitolio caput illud æneum Colossale quod alii pro Commodi capite habent: mihi qui vultum plerumque diligentius exploravi, nondum planè perspectum cujus sit. Nequaquam hujus Colossi causa, ut habet Flaminius, Amphitheatrum Vespasiani Coliseum vocatur, verum alterius longe immaniore statura, centum scilicet ac viginti circiter pedum, alii 110. alii minus adscribunt. Æneus autem iste si totus pedibus consisteret ne triginta quidem pedum esset. Ex Martiali Colossus ille major versus sacram viam erectus erat, sic ille,

Hic ubi sidereus propius videt astra colossus
Et crescunt media pegmata celsa via
Invidiosa feri radiabant atria Regis.

Queis Martialis verbis prorsus levatur, ut mea quidem fert opinio, injecta de situ atriorum aureæ domus Neronis, (nam de illa Martialis agit,) difficultas. Colossus nimirum, ille inquam immanis pedum plus centenorum, ante Coliseum stabat, cui & nomen indidit; pegmata quoque sive theatrales machinæ eadem item parte erigebantur. Domus autem Neronis aurea uti diximus à Palatio Augustorum rectà ad S. Petrum in Vinculis protendebatur: atria igitur ex Martiali, adversa stagno erant; in cujus loco deinde Coliseum excitatum, ex hisce item Martialis verbis:

Hic ubi conspicui venerabilis Amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.

Domus aureæ Neronis ornamenta miramque supellectilem fuse narrat Suetonius; in ea, teste Plinio, templum Fortunæ Seiæ, quo loco primum à Servio Tullio sacratum fuerat, construxit Nero ex lapide pellucido in Cappadocia reperto, cujus tanta perspicuitas, ut interdiu clausis foribus qui intus essent clara luce fruerentur, etsi nullus luci meatus relictus esset: quare phengites à splendore lapis dicebatur. Vidi qui fidem Plinio negarent, & commentitium esse templum hujusmodi dicerent, nec sine fastidio narrantis. At nihil ea in re fidem superat; imo vero quotidianis experimentis paria comprobantur. Florentiæ

namque in Ecclesia S. Miniatis fenestræ sunt, in quibus vitri loco tabulæ ex alabastrite, quarum singulæ singulas fenestras occupant, etsi ad quindecim circiter pedes altæ fenestræ sint: et Ecclesia tamen luce perfunditur. Sane si in tabulas secta esset Columna ex alabastrite quæ in Vaticana Bibliotheca erigitur, ea vitri pene instar pellucida esset.

Ad alteram Colisei partem, qua SS. Joannem & Paulum spectat, eruta quædam memorat Flaminius his verbis.

„ FLAMINIUS VACCA. E latere Colisei versus SS Joan-
„ nem & Paulum, vinea est in qua memini repertam grandem
„ plateam stratam spississimis Tiburtinis lapidibus, necnon capitel-
„ la duo Corinthia. Cum Pius IV. Thermas Diocletianæas re-
„ stauraret, dedicaretque B. Mariæ de Angelis, atque in principe
„ navi Ecclesiæ capitellum aliquod vetustate collapsum esset, ex
„ istis unum ejus loco reposuit. Ibidem reperta fuit marmorea
„ cymba 40. palmorum longitudine, fonsque marmoribus orna-
„ tissimus; & credas velim plus igne quam aqua detritum fuisse.
„ Inventi item fuere canales plumbei bene multi. Aiebant esse
„ illud extremum domus aureæ Neronis, cujus in loco deinde
„ Coliseum Vespasianus extruxit.

Ex dictis superius propalam est Domum auream Neronis brevioribus fuisse limitibus circumscriptam, neque ultra Coliseum versus Cœlium pertigisse.

Ex Coliseo in Ecclesiam S. Gregorii itur per arcum Constantini magni marmoreum, devicto Maxentio excitatum, in quo & lapsæ sculptoriæ artis & florentissimæ disparata signa visuntur. Anaglypha sublimiora, mira arte cælata, doctam manum produnt: opinioque vulgaris est ex arcu Trajani huc comportata, indeque ortam nuncupationem, *arco di Trasi*, qua insignitur arcus hodieque. Quæ Constantini ævo sculpta sunt sęculi ferrei ἀπειρίαν olent. Hac de re multa nova pręclaraque tradit Flaminius Vacca, ubi de foro Trajani, cujus latus unum huic conficiendo operi insumtum probat inferius suo loco.

Hinc rectà itur ad S. Gregorium, in cujus aditu platea est olim Septizonii Septimi Severi sedes. Ædificii tanti ne lapis quidem superest. Cum enim sub finem sæculi XVI. angulus ejusdem qui supererat ruinę proximus esset, jussu Sixti V. solo æquatus est. Ut autem narratu eorum qui operis partem & angulum viderant, atque architecti anonymi cujus schedæ penes me sunt, comperimus;

comperimus; à Septimio Severo eductis hinc & inde columnis, ex diversorum ædificiorum spoliis excitatum fuerat: nam columnæ striatę alię erant, aliæ non striatæ, capitella diversæ manus atque formę. Hic proprius Septizonii Septimii Severi locus, nec quęrendus prope sepulchrum Helenę vel Formas illius tractûs, ut tentavere quidam. Proximè Septizonium sita erat ecclesia & Diaconia S. Lucię, quę idcirco S. Lucia in Septizonio, & vitiato nomine in *septisolio*, & in *septemsolia* dicta fuit. Palam illud est ex Anonymo noni sęculi à V. Cl. Mabillonio edito in IV. Analectorum tomo p. 502. cujus locum integrum hic adferimus, quia in subsequentibus non infrequens nobis illius usus erit. Describit ille iter à S. Petro ad S. Paulum; post à S. Paulo ad S. Sebastianum; deindeque à S. Sebastiano ad S. Anastasiam, his verbis.

In porta S. Petri usque ad S. Paulum.

« In sinistra S. Laurentii & Theatrum Pompeii, & per porticum usque ad S. Angelum & templum Jovis. In dextera Theatrum: iterum per porticum usque ad Elephantum. Inde per Scholam Gręcorum: ibi in sinistra ecclesia Gręcorum. Ibi est aqua subtus montem Aventinum currens, scala usque in montem Aventinum, & balneum Mercurii. Inde ad portam Ostensis. (*sic*) Inde per posticum usque ad ecclesiam Mennę: & de Mennę usque ad sanctum Paulum Apostolum: inde ad sanctum Felicem & Adauctum & Emeritam. Deinde ad sanctam Petronellam & Nereum & Achilleum. Inde ad sanctum Marcum & Marcellianum. Inde ad sanctum Soterum: inde ad S. Sixtum: ibi & S. Favianus (*sic*) & Antheros & Militiades. Inde ad S. Cornelium. Inde ad S. Sebastianum. Inde revertentes per viam Appiam ad ecclesiam, ubi S. Sixtus cum suis diaconibus decollatus est. Inde ad portam Appiam. Ibi forma Jopia quę venit de Marsia, & currit usque ad ripam. Inde ad Cochleam fractam. Inde ad arcum Recordationis. In sinistra Thermę Antonianę; in dextera Xystus. In sinistra, Nereus & Achilleus. Inde per porticum usque ad Formam. Inde ad VII. vias. Ibi sancta Lucia & Septizonium. In sinistra Circus Maximus. In dextera Palatinus. Et sic per porticum maximum (*sic*) usque ad Anastasiam, & inde semper. »

Postremę lineę. *Inde ad septem vias, &c.* Verum S. Lucię in Septizonio, quę item in septem viis vocatur, situm produnt. Ibidem enim hodieque viarum divortia fiunt, & in parvo tractu septem diductę vię numerantur; scilicet ad arcum Constantini, ad SS. Joannem & Paulum, ad portam Capenam, ad S. Balbinam, ad portam Ostiensem, binę ad Circum maximum, ad S. Bonaventuram. Non quo velim, easdem omnes numero vias eodem loco & situ perseverasse; nam quis scit an tot inductę hac Urbis parte mutationes, incendiis populationibusque frequentibus mutata facie soli, non obstructę quędam, alięque novę apertę vię fuerint. Sed tamen de situ septem viarum nihil dubii suboriri potest, quando eæ propter Septizonium sitę erant: & par numerus hodiernarum viarum eodem pene loco diductarum, cum eæ ad conspicua & olim frequentata loca tendant, argumento sane sunt, aut easdem illas VII. memoratas prorsus esse, aut si quid versum & immutatum hac in re fuerit, eumdem tamen viarum numerum tum temporis extitisse. Anonymus ibidem S. Luciam & Septizonium unà memorat, quia eodem situ fuerunt, atque ex serie ipsa narrandi ut eodem circiter quo Septizonium loco ponamus, evidenter inducimur: omnia quippe loca quę à porta Capena ad Septizonium occurrunt, ibidem uno cursu memorantur, uti sunt hodie, paucis additis quæ diruta ac deleta sunt; ubi vero ad Septizonium & S. Luciam devenit, ait in sinistra Circum maximum, in dextera Palatinum exstare, quo quid apertius? Martinellus in Roma sacra S. Luciam in Septizonio diversam quidem dicit à S. Lucia in Orthea; sed verum illius situm non asserit.

De ecclesia ac Monasterio S. Gregorii nihil nisi tritum & vulgare succurrit. In Monasterio antiqua olim diplomata erant bene multa, manuscripti codices & archivum nobile. Sed aliò istęc exportata fuere à Commendatariis.

» FLAMINIUS VACCA. Memini Curtium Saccocciam
» notarium Capitolii in villa sua prope S. Gregorium excavando
» reperisse multas Urnas marmoreas, historiis insculptas, cum pu-
» gnis & certaminibus: & quod mihi voluptati fuit, in anagly-
» pho decrepitum senem vidi, in cunabulis positum cum mani-
» cis, quem pueri quidam gestabant agitando cunabula; videba-
» turque senex pueris arridere, subtus insculptum erat: IN SE-
» NECTVTE ME BAIVLANT, conjectabar esse Diogenem
» Cynicum.

At verosimilius est fuisse Silenum in quem isthæc plus quadrant quam in Diogenem Cynicum. Et verò Sileni cum pueris ludos graphicè describit Virgilius Ecloga 6. et si non prorsus eamdem, simillimam certè isti fabulam exprimit hisce:

Silenum pueri somno videre jacentem,
Inflatum hesterno venas, ut semper, Iaccho.
Serta procul tantum capiti delapsa jacebant,
Et gravis attrita pendebat cantharus ansa.
Aggressi (nam sæpe senex spe carminis ambo
Luserat) injiciunt ipsis ex vincula sertis.
Addit se sociam timidisque supervenit Ægle:
Ægle Naïadum pulcherrima, jamque videnti
Sanguineis frontem moris & tempora pingit.
Ille dolum ridens, quo vincula nectitis? inquit.
Solvite me, pueri, satis est potuisse videri.

Hoc anaglyphum ad templum Bacchi in hac Cœlimontana regione positum pertinuisse potuit.

Prope S. Gregorium in acclivi Cœlii est Ecclesia SS. Joannis & Pauli à Pammachio Monacho, ut vulgata fert opinio, sæculo IV. in ipsa SS. Fratrum domo excitata. Estque titulus Cardinalitius, olim Collegialis Ecclesia. Verum deinde Jesuatis, post Dominicanis Anglis, demum Patribus Missionis neque ita pridem cessit. Porticus antiqua & elegans. Ecclesia satis ampla, columnis marmoreis atque porphyreticis hinc & inde fulta. Miræ stratum elegantiæ, nusquam tantùm porphyritæ variique marmoris: eam pulchritudinem pari soliditate conjunctam non attingunt hodierna pavimenta quælibet. Monstratur hîc lapis crate ferrea munitus, ad quem capite truncati duo isti fratres Martyres fuere. In sacello proximè ostium requiescit corpus S. Saturnini martyris in urna porphyretica. Ibidem sequentem inscriptionem erui, quæ nonum circiter sæculum præfert, & ævi barbariem olet.

Hocce puellæ jacet tumulo corpus Elisabet,
Quod manet in sancta aula nunc Battistæ Johannis:
Ildibrandus ejus genitor Theodoraque mamma.
Orta puella ideo fuit ardua stemmate Romæ.
Bis annos habuit senis & mensibus decem,

Ducta Johannes vestra Pauleque jure sub alma :
Pro qua vos Dominum deposcite Martyres almi,
Et sibi det requiem sanctam post funere semper.
Hoc si quis tumulum violaverit atreque parvum,
Subjaceat nexum dum vivit in orbem anathema.
Dep. v. Kal. sep. ind. v.

Quod hic dicitur jacere corpus Elizabetæ in aula Baptistæ Joannis, nescio an usquam traditum. Percontatus an aliquando isthæc ecclesia S. Joannis Baptistæ insignita nomine fuisset, nihilque expiscatus; tantumdem notitiæ ex variis Urbis descriptionibus mutuatus sum; nihil enim simile occurrit mihi uspiam.

Hortus Cœnobii S. Joannis & Pauli aggerata terra est, ingenti lateritio muro antiquissimo fulta. Qui murus qua Coliseum respicit, forma est ita singulari, ut cui usui fuerit vix quispiam augurari valeat. Totus à fronte distinctus est apsidibus quæ obiri circumquaque possunt. Iis proximæ lateritiæ pilæ rotundæ, quas item circumire quisque possit. Nonnisi præsentem licet rem ita singularem explorare capereque. Murus autem quà vergit ad SS. Joannem & Paulum desinit in arcus prægrandes. Aiunt vulgò totam hanc molem esse reliquias curiæ Hostiliæ quæ in Cœlio monte memoratur; nam alia quoque curia Hostilia erat in foro sita. Curias Romæ triginta-quinque ætate sua extitisse testificatur Augustinus T. I V. col. 1389. de quarum forma haud satis cònvenit inter Scriptores. Vix putarim immanem illam ædificii molem, castrorum more munitam, unicam fuisse curiam. Vidi qui castra Peregrina esse conjectarent, quia non longe hinc versus S. Mariam in Navicula duæ inscriptiones erutæ castrorum Peregrinorum mentionem haberent. Qua de re temere nihil statuendum.

Non procul hinc, proximè Ecclesiam S. Thomæ in navicula, occurrit arcus exiguus lapideusque, cui incisa sequens inscriptio.

Q. CORNELIVS. P. F. DOLABELLA
C. IVNIVS C. F. SILANVS COS. FLA
MEN MARTIALIS
EX. SC
FACIVNDVM CVRAVERVNT
ITIDEMQVE PROBAVERVNT

Actum id anno Christi 12. Olympiadis 197. secundo. Istic

aquæ Claudiæ divortia erant. Qua de re audiendus Flaminius.

FLAMINIUS VACCA. Propter ecclesiam S. Mariæ in Navicula, reperti sunt Tiburtini multi, qui non in opere sunt, sed incompositi. Et quia aquæ ductus, qui ante S. Joannem Lateranensem videtur, istum in locum pergit; putarem istic fuisse angulum, ubi in ductus duos aquarum divortia fierent, quorum unus in Antonianam procederet, ut testificantur litteræ quædam magnis laterum tabulis è muro Aquæductus paulum eminentibus confectæ, quæ tales sunt, NIANA, nam litteræ T & O labefactatæ sunt; alius in palatium tendebat, ut palam est ex vestigiis aquæ ductûs interdum occurrentibus. At redeamus ad locum in quo Tiburtini reperiuntur; necessum erat istic Aquæductum transversum in via fuisse, & arcum amplum ædificatum esse: ut tamen ex vacuo tanto aquæductus fissuræ nihil peteretur, ex Tiburtinis istic ædificium construxere cum solidis erismatibus, qualia jam videmus ante nosocomium S. Joan. Lateranensis in eodem aquæ ductu. Idipsum observavi in ductibus qui tot sinuosis flexibus procedunt. An dicatur flexus hujusmodi procedere ex impedimento ædificiorum? Hæc sane ratio valere nequit, dum in agro parem sinuositatem videmus, ubi ædificia non erant: æstimarem id propterea factum antiquitus, ne impetus aquæ ductum læderet & parietes labefactaret: ad hæc, aquæ flexibus hujusmodi purgabantur.

Hæc optime observantur à Flaminio, hodieque visitur ductum aquarum in duos diverti canales, quorum alius in Palatium, alius in Antoninianas thermas aquam derivabat, inscriptio ANTONIANA adhuc exstat, & quidem integrior quam fert Nardinus; nam solum A primum desideratur; superestque pars arcuum ductûs aquæ Antonianæ, quæ ramus Claudiæ erat. Nono sæculo adhuc exstabant arcus formarum Antoninianarum, ut videre est in Anonymo supra, qui formas in via Appia prope Antoninianas thermas memorat.

Ecclesia S. Mariæ in Dominica nihil nisi vulgatum præfert. Huic hæret villa Matthæorum, in Cœlii vertice sita; ædesque habet amœnas prospectu suavi. Multæ istic statuæ iconesque mediæ marmoreæ sunt. Suspicitur Hadrianus eques, eo spectabilior quo rariores per Urbem equestres statuæ antiquæ; item Antonini Pii paludati & M. Aurelii statuæ, caput Ciceronis eleganter & affabrè sculptum, Crispinæ etiam uxoris Commo-

di, Lucii Veri, &c. Caput item Jovis Serapidis, non vero, ut æſtimatur vulgo, Jovis Hammonis, ex Ægyptio nigro lapide qui baſaltes dicitur, vulgo vocant, *pietra di paragone*. In areola erigitur obeliſcus ex marmore granito Ægyptiaco. Quod autem ſingularius eſt, caput Coloſſale ibidem viſitur, quo nullum in Urbe majus; aiunt vulgo eſſe Alexandri Magni, ſed ad quem revera pertineat incertum. A mento ad radicem capillorum menſura eſt ſex pedum regiorum : totum ergo caput octo regiorum pedum fuerit, ſtatua vero ipſa cum integra ſtaret, totis 64. regiis pedibus ſublimis erat. Caput marmoreum Domitiani in impluvio ædium Capitolinarum quinque pedum, ac proinde ſtatua integra quadraginta dumtaxat pedum erat: hujus item pes & alia membrorum fruſta ibidem exſtant. Æneum caput de quo ſupra ad Metam ſudantem multo minus eſt. In villa Ludoviſia ad Urbis mœnia, quæ villam ea parte terminant, eſt caput Coloſſale quatuor circiter pedum. In Juſtinianæa vero extra portam Flaminiam Coloſſus item eſt Juſtinianum Imperatorem, qua ſe ſtirpe progenitos gloriantur Juſtiniani hodierni, referens. Is vero non talis eſt qui poſſit cum jam memoratis Coloſſis concertare, ſed in eo præſtat omnibus, quod totus conſiſtat, fractis tamen & utcumque reſtitutis corporis partibus. Mitto ſtatuas, proceritate vulgari duplo aut triplo majores, quæ bene multæ per Urbem comparent in villis, ædibus &c. Nuſquam tot urnæ ſepulcrales cineribus recipiendis occurrunt quot in villa Matthæia.

Propter naviculam eſt templum S. Stephani Rotundi, forma ſingulari, nam duplici columnarum ordine in circulum fulcitur : eratque olim ampliore gyro; verum à Nicolao V. in hodiernam formam actum eſt. Sunt qui Bacchi templum eſſe putent, memoratum à Rufo & Victore; alii templum Claudii; major pars templum Fauni. Cui ſententiæ libentiùs calculum addam, quia ex veterum uſu ac conſuetudine vocandi ad nos devenit. Certè Anonymus infra edendus qui ſæculo XIII. ſcripſit, templum Fauni idem dicit eſſe quod templum S. Stephani Rotundi. Iſtic olim erat Abbatia & Monaſterium S. Eraſmi, jam locus cuidam RR. PP. Jeſuitarum collegio attributus eſt.

» FLAMINIUS VACCA. Dum excavarent ad S. Stepha-
» num Rotundum verſus noſocomium S. Joannis Lateranenſis,

memini reperta fuisse vaporaria & thermas plebeias, murosque "
multos cancellatos, necnon canales plumbeos. Nihil magno "
labore structum. Inventæ sunt item urnæ bene multæ cinere "
plenæ: nam postquam his thermis usi sunt, eas in sepulchra ver- "
terunt, quo tempore comburi cadavera mos erat. "

Nihil dubium videtur thermas istas esse thermas publicas à Rufo & Victore in Cœlio monte memoratas, quando omnia quæ hìc à Flaminio narrantur ad plebeias thermas pertinent.

FLAMINIUS VACCA. Prope S. Stephanum Rotun- "
dum in villa Adriani Martyrei, proximè aquæductum, me- "
moria mea deprehensa est statua cum capite Hadriani veste "
consulari, peritæ manûs; aliæ item istic statuæ inventæ, qua- "
rum nomen oblitus sum, & tripus æneus pro Sacrificiis. Ha- "
drianum emit populus Romanus: & jam consìdet in ædificio "
Scalarum; quibus ascenditur ad aulam consilii publici, *scilicet* "
in Capitolio.

CAPUT XI.

DIES QVARTA. Cœliculus mons. Templum Dianæ. Sepulchra atque urnæ erutæ. Aqua sancta. Fons Egeriæ Nymphæ. Ædificium singulare. De Catacumbis S. Sebastiani. De thesauro in Circo Caracallæ eruto. Historia detecti Innocentii VIII. tempore tumuli, integro cadavere. De arcu Recordationis. Thermæ Antoninianæ & vicus ipsis hærens. Templum Minervæ. Mutatorium Cæsaris &c.

DECURSO Cœlio monte, quartà die Cœliculum petimus ad Urbis mœnia qua itur ad portam Latinam. Quamquam non una omnium opinio; ita non de templorum modo, ædium atque thermarum; verum etiam de montium situ ambigitur. Ad portam Latinam est Sacellum rotundum in memoriam immissi in ferventis olei dolium S. Joannis Evang. excitatum, atque è proximo Ecclesia eodem nomine pene deserta, jamque Patriarchio Lateranensi attributa. Haud procul Ecclesiâ, ad-

huc ſublimia viſuntur cujuſdam delubri rudera, quæ, quia Cicerone teſte Sacellum maximum L. Piſo Dianæ in Cœliculo excitavit, templi Dianæ reliquias vulgo æſtimant: an ſat firmis indiciis, peritorum judicium exquiritur. De aliis ibidem erutis audiendus

» FLAMINIUS VACCA. Proximè portam Latinam intra
» muros memini Cardinalem ſanctæ Crucis excavando eruiſſe ma-
» gnificam ſepulturam ex marmore Campano magnis molibus:
» is ſingula eduxit. Structura non peritæ quidem manûs erat, ſed
» magni peculii.

» In villa proximè eamdem portam, repertæ ſunt urnæ duæ
» grandes quæ penes me habentur, cum multis zophororum at-
» que epiſtyliorum fragmentis, necnon columnarum, quæ ex
» marmore omnia *gentili* erant. Videntur iſta ſequiori ævo in ſe-
» pulturam uſui fuiſſe. Iſtic erat copia grandis urnarum cum in-
» ſcriptione DIIS MANIBVS, & fragmenta grandiorum ur-
» narum multa comparebant.

Monitum lectorem velim; quoties in hiſce Flaminii ſchedis Urnæ grandes vel grandiores memorantur, intelligi urnas oblongas inſerendis corporibus, quæ vernacula lingua *pili* dicuntur, cum Urnæ vox ſine addito profertur, cinerariæ urnæ indicantur, quæ plerumque non plus uno pede latæ, profundæque ſunt. Marmor *gentile*, id eſt marmor album elegans & pretioſius, quo ſolent ſtatuæ & anaglypha confici: marmor aliud album *ſalinum* vocant, quia ex rudiore materia compoſitum, ubi confringitur in fractura ceu grana ſalis comparent, eſtque ut plurimum friabile minoriſque firmitatis.

A porta Latina, cui olim Ferentina nomen, itur ad Aquam ſanctam quæ & potu & balneo medicinalis eſt. Aquam vero ipſam jam olim ſtagnantem, putant eam eſſe quam Rufus Lacum ſanctum vocat; alii eam æſtimant eſſe quam Rufus atque Victor lacum Salutarem dicunt. Nam Lacus ſanctus & Lacus ſalutaris vicini erant. Hæc ſcaturiginem proximè habet, rivuſque inde manans Almon olim dictus eſt, in quo Berecynthia Deûm mater, quotannis abluebatur, ut ait Auguſtinus T. VII. Col. 34.

» FLAMINIUS VACCA. Haud procul iſto loco adſcen-
» ditur in caſam quæ cùm ad Caſarellos pertineat, *la Caſarella*
» dicitur. Ibi ſub grandi fornice veteri fons viſitur, qui etiam
» hodie uſui eſt. Iſtuc multi Romanorum æſtivis menſibus con-

veniunt

veniunt animi causa, ibique diem agunt. Frequentius ego adi- «
vi locum, vidique epitaphium antiquum, quod sequiore sæcu- «
lo pavimenti loco ad memoratum fontem immissum fuerat: «
inscriptio autem ferebat fontem Egeriæ esse, nymphisque dedi- «
catum. Ut poëtæ fabulantur, Egeria fuit Dianæ nympha, quæ «
cùm fratrem proprium deperiret, qui tum procul versabatur, «
ac stylum, ut fratri rescriberet, accepisset, in tantam lacry- «
marum vim erupit, ut miserata Diana dolentem verterit in «
fontem. Epitaphium autem memoratum indicat, ipsum esse «
fontem in quem Egeria commutata est. «

In villa Justiniana exstat ingens lapis quadrus solidus, in quo sculpta hæc duo Ovidii carmina sunt.

AEGERIA(sic) EST QVAE PRAEBET AQVAS
DEA GRATA CAMOENIS. ILLA NVMAE
CONIVNX CONSILIVMQVE FVIT.

Qui lapis videtur ex eodem Egeriæ fonte, aut ejus vicinia, istuc comportatus. Hic itaque fons Egeriæ nymphæ, quæ famosa olim fuit vulgatâ illâ atque commentitiâ cum Numa Pompilio consuetudine. Istic item erat lucus Egeriæ & Camœnarum, itemque Camœnarum pagus; quo loco, ut æstimatur, sita jam est S. Urbani ecclesia, spoliis templi Martis ornata.

Flaminius Vacca. In vinea è regione S. Sebastia- «
ni sita, memini repertas fuisse statuas multas quodam in loco, «
cujus pavimentum ornatissimum erat marmoribus variis, tes- «
sellato atque eleganti opere. Ad hæc, numismata bene multa «
igne labefactata: musiva item opera, sed ex muro collapsa. «
Non puto magnum fuisse ædificium, sed pulchrum, atque or- «
namentis variis decoratum. «

Haud procul, secundo ab Urbe milliari, viâ Appiâ, est ecclesia S. Sebastiani, omnium sermone celebrata. Ibi cœmeterium Callixti celeberrimum & catacumbæ. Ibidem, ut ignorat nemo, multa SS. Martyrum millia sepulta, multi summi Pontifices. Cathedram istic lapideam S. Stephani Papæ & Martyris vidimus, quam haud ita pridem Innocentius XII. dono dedit Serenissimo Magno Hetruriæ Duci, qui pretiosissimi cimelii loco, tale munus habuit, Florentiamque vehi curavit. Quod cadaverum meatuumque ritum seriemque spectat, vi-

denda quæ diximus ſuperius de cœmeterio S. Laurentii. In ſemitis ſubterraneis haud procul aditus jam eſt, etſi cum apertæ erant latè permeari poſſent; nam circumquaque variis tranſverſis, adverſis, averſis meatibus protenduntur. Verum quia locorum imperitis haud ſine periculo in profundiora curricula penetrare licet, hæc cauſa fuit ut obſtructæ conſilio ſemitæ non procul pateant. Narrant enim quempiam nobilem, qui cum familia incautè in hæc ſeſe loca conjecerat, numquam poſtea comparuiſſe. Incidi haud ita pridem in ſchedas cujuſdam peregrini Galli, qui emunctæ naris homo videbatur: narrabatque ſe ſocioſque paucos cum in hos ſeſe obſcuros tramites immiſiſſent, horis plus quinque ultro citroque oberraſſe, nec ſine diſcrimine numquam evadendi, niſi in operas incidiſſent quæ corpora eruebant.

E vicino conſpicitur circus Caracallæ lateritius, cujus ex altera parte muri conſiſtunt integri. Ab ima Circi parte ſunt turres lateritiæ; cujuſmodi in aliis quoque Circis exſtabant. Eas olim viri primarii & optimates hæreditario jure obtinebant, & pariter tranſmittebant in filios atque nepotes. Eratque illud eximiæ dignitatis argumentum; ſi quis turrem Circi ſpectandis equeſtribus ludis, obtineret. Hinc eſt quod Theodoricus Rex apud Caſſiodorum epiſt. 42. libri 4. de Marciani & Maximi adoleſcentum patritii generis jactura graviſſime conqueratur, & calamitatis non modicæ loco habeat, quod ii cum ob paterni funeris luctum ac pueritiam, à turre Circi, quæ ſibi hæreditario jure obvenerat, & à loco Amphitheatri aliquandiù abfuiſſent; *hac crudeli*, ait Theodoricus, *ſurreptione captata, turrem Circi atque locum Amphitheatri illuſtris recordationis patris eorum, deteſtabili ambitu à veſtris ſuggerunt faſcibus expetitum.* Exindeque jubet orphanis & adultis patritii generis reſtitui turrem & Amphitheatri locum. Ex quibus palam eſt viros Senatorios aſſignata ſibi in Amphitheatro loca, & aliquando turres in Circis proprias habuiſſe. Erat in Circi metis, quarum veſtigia adhuc conſpicua, obeliſcus ex marmore granito Ægyptio, qui tempore Innocentii X. in Agonalem plateam advectus & fonti impoſitus eſt. Hæret pene Circo magnum ædificium quadrum, quod paris antiquitatis fuiſſe videtur, porticibus intus circumquaque exornatum: aiunt quidam fuiſſe forum venalium; alii carceres Circi; alii aliud arbitrantur. Circum au-

rem iſtum Caracallæ eſſe, cùm vulgaris nec recens opinio, tùm numiſmata ejuſdem in queis circus exprimitur teſtificantur.

Flaminius Vacca. Jam anni multi ſunt, cùm antiquitatum obſervandarum cauſâ, huc illuc diſcurrerem, accidit, dum verſus S. Sebaſtianum ad capita bubula agebam, ut ingruente pluvia, in diverſorium vicinum me proriperem, & donec ſudum cœlum eſſet, fabulari cum caupone cœpi. Is narrabat mihi, paucos ante menſes iſtuc veniſſe hominem qui poſcebat ignem: & inſequenti nocte eumdem in diverſorium ſe recepiſſe cum tribus ſociis & diverſoribus, & cœnaſſe unà quatuor. At tres adventitios ne quidem verbum feciſſe: cœnatos diſceſſiſſe, ſex inde diebus continuis repetiiſſe morem, & noctu cœnatum veniſſe. Caupo qui non naris obeſæ homo erat, ſuſpicatur errones iſtos interdiu in latebris & ruderibus degere, captando maleficii aut homicidii occaſionem. Ne vero ut conſcius in crimen vocaretur, explorare cœpit quo pertinerent itiones iſtæ: quare cum cœnati de more diſcederent, ſenſim caupo favente luna obſervat homines, ac deprehendit ipſos in ſubterranea quædam ad circum Caracallæ ſe intromittere. Inſequenti bene mane rem ille defert ad judices, qui eò ſe unà conferunt. In crypta nemo unus reperitur; ſed multam terram emotam conſpexerunt, & foveam tantam ſex illis diebus confectam obſtupuere omnes. In imo foveæ teſtas complures figlinorum vaſorum recens fractorum deprehenderunt, & rimando in terra ferramenta effoſſionis tantæ repererunt. Hæc caupo: cum autem vicinus eſſet locus, libuit explorare rei veritatem, & eò me contuli, vidique foveam cum teſtis figlinis grandibus quaſi ſeriarum. Putatur autem ipſos theſaurum repeeriſſe: atque tres illi homines qui ſilebant, Gothi erant haud dubie, & fortaſſe fratres. Hi alium ſocietati ſuæ adſciverunt qui callebat linguam, nihilque ultra hac de re compertum fuit.

Gothos vulgari ac plebeio ſui temporis uſu, vocat Flaminius quotquot è Septentrionalibus plagis Romam adventabant. Inſidet autem hodieque Romanæ plebis animis opinio, theſauros in Urbe, in agro, reconditos ſuffoſſoſque latere, quibus eruendis pernecceſſaria ſit Tranſalpinorum opera: ineſſe ſcilicet gentibus hiſce remotiſſimis peritiam eorum & artem exquirendi; ſive quod ii, ut quidam æſtimant, dæmones plus quam indigenæ dicto audientes habeant, ita ſcilicet delirant; ſive,

ut aliqui ſomniant, quod Gothi illi qui Italiam ipſamque Urbem multis hinc ſæculis expilarunt; cum denique re improſpere geſtâ Italia excedere compulſi ſunt, theſauros ex ſpoliis urbium templorum, ac cum primis ipſius Romæ, corraſaſque hinc & inde pecunias, quia ſecum aſportare, repentinis oppreſſi cladibus, non valerent, adpoſitis ſignis recondiderint, variiſque in locis ſuffoderint. Hujuſmodique ſigna aiunt tradidiſſe filiis & nepotibus, quorum ope jam ii reperiendis theſauris maximè valeant. Hinc narrant hiſtorias eorum qui hujuſmodi ducibus auri argentique vim maximam eruerunt. Vidi ſane viros doctrinâ graves qui hac opinione eſſent, & exempla varia proferrent. Ego vero, etſi æſtimo theſauros multis in locis latere, educique in dies, ſicubi forte fortuna in depoſita hujuſmodi excavando foſſores incidant; ita quamlibet ejuſmodi artem perquirendi, aut vanam, aut ſuperſtitioſam & damnandam arbitror, nec illicitam modo, ſed infructuoſam; neminem quippe vidimus hactenus hoc pacto fortunis reque familiari auctum: nam quæ narrant fabulæ ſunt. Gothi ſuperius memorati à Flaminio, an theſauri aliquid eruerint incertum; nullo dato facti teſtimonio. Si quid vero repertum ab iis ablatumque fuit; id caſu, ut aliis bene multis accidit.

Haud procul hinc in edito loco eſt turris ingens, rotunda, quæ, ut fert inſcriptio, Cæciliæ Metellæ Quinti Cretici filiæ, Craſſi uxoris, ſepulchrum erat, cujus muri tam ſolidi, ut ſpatium perquam minimum intus vacuum ſuperſit: & *torre di bove* dicitur à boum capitibus muro inſculptis. Huic ſequiori ævo, tempore inteſtinorum bellorum, ceu urbecula adjuncta fuit, cujus mœnia & turres etiamnum viſuntur; ita ut ſepulchrum Metellæ quaſi arx oppiduli fuerit. Ferventibus in Urbe factionum partibus, cum Urſini atque Columnæ mutuis cladibus perniciem inferrent civitati; in utriuſvis partis ditionem caderet, magni momenti erat.

Cum pergitur eadem via Appia infinita pene hinc & inde ſepulchrorum rudera occurrunt, quorum non pauca memorat Cicero in Tuſculanis, nempe Calatinorum, Serviliorum, Metellorum. Hujus rei occaſione factum quoddam adferre juvat, quod ſedente Innocentio VIII. contigit. Alii male in Alexandri ſexti tempus conſignant. Quidam in alium Pontificatum, vitiatâ in multis narratione. Is cujus ſchedæ penes me ſunt tempore Sixti IV. Innocentii VIII. & Alexandri VI. floruit, ocu-

latuſque teſtis fuit, ideo cæteris anteponendus. Deſcripta porro Innocentii VIII. ægritudine, quæ accidit anno 1485. menſe Martio, non aſſignatâ die, ita ſubſequitur.

Eodem die fratres & Conventus ſanctæ Mariæ novæ fodere faciebant in quodam eorum caſali, poſito extra portam Appiam, in viâ Appiâ, diſtans ab Urbe per 5. aut circa milliaria; & cum prope viam, vel in viâ ipſa à fundamentis quoddam ſepulchrum deſtruxiſſent, in ultimo loco fundamenti, capſam quamdam marmoream marmoreo lapide coopertam, & implumbatam invenerunt: quod cum aperuiſſent, unum corpus cujuſdam mulieris integrum invenerunt, (*ſic*) quam cum aperuiſſent, invenerunt dictum corpus involutum cum quadam odorifera mixtura, ſeu infulâ aureâ in capite & cum capillis aureis circum circa frontem, & cum rubore, & carne in maxillis, ac ſi etiam viveret. Habebat oculos parum apertos, & os ſimiliter; & lingua capiebatur & extrahebatur ex ore, & redibat in continenti ad locum ſuum. Deïnde albi & firmi unguli manuum & pedum: & brachia levabantur, & redibant ad locum ſuum, ac ſi nunc mortua fuiſſet. Stetitque per multos dies in palatio Conſervatoris, ubi propter aërem, colorem tamen faciei mutavit; factaque fuit nigra; non propterea pinguedo, vel caro deſtructa erat. Cumque Conſervatores in eodem pilo in locum juxta ciſternam in reclauſtro ejuſdem palatii poſuiſſent, à dicto Innocentio juſſi, in locum incognitum de nocte ex porta Pincianâ in quodam vico vicino ejus, in qua fovea projecta fuit, reportaverunt, ibique illam ſepeliverunt. Et illis primis diebus quibus inventa eſt, & ad dictum palatium delata fuit, tantus erat concurſus hominum eam videre cupientium, ut paſſim in plateâ Capitolii vendentes olera & alia, ad inſtar fori, reperirentur, & mixturam odoriferam, cum qua involuta erat, ferebatur confectam eſſe ex myrrha olibano; alii ferunt aloë terebentina, quæ acutiſſimum, & quodam modo ſtupefactivum, odorem habebat. Et multi æſtimaverunt cum ea repertam fuiſſe quantitatem maximam auri & argenti, & lapidum pretioſorum: quod æſtimatum fuit ex eo quod fodientes, & qui ſuper eos erant, numquam reperti fuerunt ulterius. Et ætas ſua erat ut videri poteſt 12. vel 13. annorum: & erat adeo pulchra vel formoſa, quod vix ſcribi ſeu dici poſſit; etſi diceretur vel ſcriberetur, à legentibus, qui non eam viderunt, minimè crede-

» retur. Et multi de longinquis partibus venerunt causâ videndi » eam, & depingendi ejus pulchritudinem, & non potuerunt » eam videre, quia fuerat, ut supra dictum est, secretum in lo- » cum projecta: & ita malè contenti recesserunt, & pileus (*sic*) » marmoreus ubi fuerat reperta, dimissus est in reclaustro dicto- » rum Conservatorum.

Alia bene multa extra portam Capenam in antiquis Urbis descriptionibus feruntur, nam istæc loca frequentissima erant, spectabantque ad primam Urbis regionem, templis numinum multis ornata, quorum aliquot ad usque sæculum XVI. constiterunt: nam à Palladio & Sebastiano Serlio describuntur.

Per S. Sebastiani portam, olim Capenam, ingredientibus, usque ad nonum sæculum, ut supra observatur in allato loco anonymi ejusdem ævi, occurrebat forma Jopia, scilicet arcus aquæ Appiæ quæ vitiato nomine Jopia dicebatur, ex Marsorum regione Romam deducta. Post intra Urbem eadem via erat Cochlea fracta, eodem anonymo testificante, quod quidnam fuerit ignoratur. Primus ibidem post Cochleam fractam memoratur arcus Recordationis, qui unus ex memoratis via Appia arcubus fuerit necesse est; nimirum istic erant arcus Drusi, Trajani, Luciique Veri. Neque potuit arcus Recordationis idipsum esse, ut quidam rebatur, qui arcus Titi sive Septem lucernarum: nam ut fert anonymus, arcus Recordationis ad dexteram, S. Sixti ecclesiam habuit; ad sinistram vero S. Nereum & Achilleum atque thermas Antoninianas. Occurritque euntibus à porta Appia ad Septizonium & Septem vias, quod qua ratione de arcu Titi dici possit? Fortasse is ipse fuerit qui arcus Syllæ dicitur ab Anonymo nostro infra, quem intra portam Capenam versus S. Nereum memorat ille, quasi tum, id est sæculo XIII. adhuc consisteret.

Istic sunt thermæ Antoninianæ ab Antonino scilicet Caracalla fundatore mutuato nomine, quarum hodie magna pars consistit. De iis Spartianus ait: *Opera Romæ reliquit Thermas nominis sui eximias, quarũ cellam solearem Architecti negant posse ulla imitatione qua facta est fieri. Nam ex ære vel cupro cancelli superpositi esse dicuntur, quibus cameratio tota concredita est: & tantum est spatium, ut id ipsum fieri negent potuisse docti Mechanici.* Olympiodorus autem ait: *Habebant in usum lavantium sellas mille sexcentas è polito marmore factas*: optimeque conjectat post Mar-

tinellum Nardinus, sellas Lateranenses perforatas, necnon aliam similem in Monte Cassino, & si quæ id genus sunt, fuisse thermis & balneis deputatas. Vel in ipsis harumce thermarum ruinis specimen præteritæ magnificentiæ compareт; sunt enim peramplæ: ferunt spatium thermarum interius septingentorum cubitorum longitudine fuisse. Sub thermis in declivi versus viam Appiam, longa series camerarum seu tabernarum visitur, quas æstimo esse latus viæ novæ à Caracalla munitæ: nam situs apprimè consentit cum istis Spartiani verbis: *Idem viam novam munivit, quæ est sub ejus Thermis,* (Antoninianis scilicet) *qua pulchrius inter Romanas plateas haud facile quidquam reperias.* Thermæ Seminario R R. P P. Jesuitarum attributæ sunt.

E vicino erat domus Cornificii, cujus vestigium exstat imperfectum in tabulis Farnesianis apud Bellorium in *fragmentis vestigii veteris Romæ.* Eratque illa porticibus instructa, & gradibus forinsecus. Huic proximum eadem in tabula exstat vestigium sive ichnographia integra templi Minervæ, *Minerbæ* legitur ibidem, eratque quadrangulum oblongum. Istæ Minervæ ædes illius generis sunt quod peripteron vocant, quasi dicas, *circum-alatum*: alæ autem vocabantur columnationes ædem ambientes. Estque item pseudodipteron, id est, dipteron mentiens; nam primùm dipteron construebant, id est, duplicem alam & columnationem in circuitu. Verum Hermogene auctore demum usu venit, ut columnatio interior auferretur, & sic laxaretur ambulatio, quod genus alarum pseudodipteron vocatum est, quia dipteri formam ementiebatur. Istic item proximè erant horrea & fons Lolliani. Horreorum ichnographia in memoratis tabulis exstat, præbetque speciem ædificii magnifici interiore porticu ornati. Iisdem in partibus exhibent memoratæ tabulæ *Mutatorium Cæsaris,* quod imperitè *Imitarium* Cæsaris vocat Anonymus noster infra. Enumerantur præterea, horti Asiniani, sive Asinii Pollionis, Area radicaria, sic dicta ut arbitrantur, quod ad radices Aventini esset, campus Lanatarius, templum Isidis Athenodoriæ à Caracalla constructum, ædes Bonæ deæ subsaxanæ, Fortuna mammosa, sic dicta fortassis quia instar Dianæ Ephesinæ frequentes mammas habuit; domus septem Parthorum, Ara Savernæ, &c.

CAPUT XII.

DIES QVINTA. Aventinus mons. Templum & balneum Mercurii. Ecclesia S. Sabinæ. Inscriptiones ibidem. Epitaphium Hugonis Cardinalis restitutum. Epitaphium Eutonii. Alia quædam in eodem monte. Urna grandis Vespasiani & Titi in ecclesia S. Sabæ. De templo Silvani in Aventino. Numismata Helenæ Augustæ. Sacellum elegans ubi unus per fornicem aditus. De quibusdam prope Doliolum erutis. Ecclesia S. Pauli.

HAc die cursum inimus ab Aventino monte. In primo clivi aditu erat templum Mercurii de quo Anonymus noster infra. *In Aventino fuit templum Mercurii aspiciens in circo, & templum Palladis & fons Mercurii, ubi mercatores accipiebant responsa.* Hæc ille vitiatâ, uti solet, sententiâ ex Fastis Ovidii lib. v. mutuatus est, ubi ita legimus,

Templa tibi posuere patres spectantia Circum,
Idibus, ex illo est hæc tibi festa dies.
Te, quicumque suas profitentur vendere merces,
Thure dato, tribuas ut sibi lucra rogant.
Est aqua Mercurii portæ vicina Capenæ,
Si juvat expertis credere, numen habet.

De templo itaque Mercurii hæc habemus: eodemque situ proximo sæculo deprehensum templum Mercurii narrat Angelonus in M. Aurelio, cum ara ejusdem templi & porticu, qualis depingitur in nummis M. Aurelii cum inscriptione RELIG. AVG. De fonte autem Mercurii, quem ibidem memorat Anonymus, nonnisi in Anonymo alio noni sæculi, cujus locum superius adtulimus, mentionem reperi. Sic ille. *Inde per Scholam Græcorum: ibi in sinistra Ecclesia Græcorum. Ibi est aqua subtus montem Aventinum currens, Scala usque in montem Aventinum & balneum Mercurii.* Æstimarim autem balneum Mercurii & fontem ab altero Anonymo memoratum, idipsum esse. Nam aqua Mercurii de qua Ovidius, cum portæ vicina Capenæ fuerit, non potest esse fons ille Anonymi, Mercurii nomine insignitus.

Aventinus

Aventinus mons, ſic denominatus ab Aventino Herculis filio, per clivum S. Anaſtaſiæ vicinum conſcenditur, qui clivus olim ſublicius vocabatur: ibi quondam templum Floræ. Eccleſia S. Sabinæ quæ prima occurrit eodem, ut vulgatior fert opinio, ſitu eſt quo olim templum Dianæ. Iſtic erat domus S. Sabinæ Martyris, non quæ totum locum, ubi & eccleſia & Cœnobium ſitum eſt occuparet, ſed partem ſolummodo. Eccleſia ſatis ampla titulus Cardinalitius eſt, in qua requieſcit ſanctæ Sabinæ corpus cum aliis Sanctorum reliquiis. Inſtaurata porro fuit variis temporibus, à Conſtantino, ut putant, primùm ædificata. At vetus inſcriptio in muſivo ad imum Eccleſiæ, fundatam narrat à Petro quodam Illyrico, tempore Cœleſtini primi Papæ; niſi fortaſſe metrico ſtylo *fundavit*, pro *adauxit*, vel *reſtauravit* intelligatur. Hæc carmina ſunt.

Culmen Apoſtolicum cum Cœleſtinus haberet
Primus & in toto fulgeret epiſcopus orbe,
Hæc quæ miraris fundavit preſbiter Urbis
Illirica de gente Petrus, vir nomine tanto
Dignus, ab exortu Chriſti nutritus in aula,
Pauperibus locuples, ſibi pauper, qui bona vitæ
Præſentis fugiens meruit ſperare futuram.

Ex alia muſivi operis parte ad pedes muliebris figuræ legitur, *Eccleſia S. X. Circumciſionis*; ex altera vero parte ad pedes ſimilis figuræ, *Eccleſia ex gentibus*. Columnis marmoreis ſtriatis hinc & inde fulcitur eccleſia. Pavimentum fragmentis marmorearum tabularum, & ſepulcrorum confectum eſt. Inſcriptiones quaſdam inde erutas hic adferimus.

. . . . NTIANI ET EPINICENIS
. . . . III ET FL. EVTICIANO VV. CC. COS
XVI KAL. OCTOBR. DEPOSITVS EST
IACIS QVI VIXIT ANN. P. M. LXV.

Alia mutila & eraſa 2.

PACE PRAETESTAT MIP. CO
. . . . AVG. CONSS RVSTICI ET OLIBRI
. . PACE DEP V. ID MART
. . . . . . ETHERMINERIC . . . .

X

Alia 3.

DEP. ACINDYNES
PR. KAL. OCT.

Alia 4.

LLAEBENE MEZENTI FILIAE
DVLCISSIM. QVAE
VIX. ANN. XXII. MENSIS XI. DIES XVIIII
DEPOSITA DIE IIII KALENDAS MAIAS
IN PACE
PARENTIS FECERUNT.

Alia 5.

OC. TAVIAE MA. TRONAE *sic puncta*
VIDVAE DEI.

In prima inſcriptione ſic ſupple : *Eutropio tertiùm*, *&* *Eutiaciano viris clariſſimis Conſulibus*; in quarta linea æſtimo legendum, *in pace qui vixit annos plus minus LXV*. ſolaque ſculptoris imperitiâ incuriâve IACIS ſcribitur. Ex conſulatûs nota, anno Chriſti 399. ſculptum epitaphium deprehendimus.

Secunda inſcriptio ex conſulatu annum Chriſti præfert 520. longe imperitiore manu ſcalpta. Quinta ſingularis eſt, eo loquendi modo *viduæ Dei*: queîs fortaſſe indicetur fuiſſe viduam Deo piiſque operibus conſecratam, quales deſcribit S. Paulus. Mirum quam ſpiſſis erroribus conſperſa ſint hujuſmodi Chriſtianorum epitaphia. Lubet adjicere, in rei fidem, quædam alia mihi iſtæc typis danti tranſmiſſa à viro clariſſ. & amiciſſimo Philippo à Turre, quem pietatis eruditioniſque gratia in epiſcopum Hadrienſem nuper adlegit ſummus Pontifex Clemens XI. quæ monumenta penes Marchionem de Angelis viſuntur, eruta ex cœmeteriis & mirè barbara ſunt.

I

DOMITIANVS CEQVENTI
RISI AN. XXII. MESES X.

Ubi *Cequenti* pro *Quieſcenti* vides, quod imperitè etiam pro, *quieſcens*, ſtaret. *Riſi*, legitur pro, *Vixit*,

2

BASSILIANVS ΛESSORCISTA *Exorcista*
COIVGI BENEMERENTI IN PACE.

Eſt cum fabri imperitiâ, talia edantur epitaphia, ut ne verbum quidem ſanum occurrat; ſic illud

A ☧ ω
S. M. E. I
M A. T R
N O S. T R
T. I. G. R
CESQVENTI
IN PACE. VI
K. MAI

Ubi item *Ceſquenti* pro *Quieſcenti* vides.

Inſignem item ſepulcralem tabulam æneam vidi quæ inſcriptionem habet ſex verſuum Leoninorum, ab Ughello quidem allatam, ſed multis in locis vitiatam & uno verſu mutilam. Eſtque Hugonis Cardinalis ſepulcrum. Sic legitur in tabula.

Ugo vocatus homo fuit hic, & de Biliomo
Per Montem clarum dedit hunc Alvernia carum,
Ordinis hic frater qui prædicat. Hunc bona mater
Edidit ad ſtudia doctorum Teologia.
Hoſtia & Velletrum titulum dant ordinis iſti,
Cui ſocios Petrum Paulum det gratia Chriſti.

Sepulcralis hæc tabula pro inſignibus præfert, tria leonum capita. Sic eam Ughellus adfert. Tom. 1. p. 86.

Hugo vocatus homo fuit, hic de Bibliomo
Per mortem clarum, dedit hunc Arvernia carum
Ordinis hic frater quippe dicat, hunc bona mater
Edidit ad ſtudia doctorem Theologia
Cui ſocios Petrum & Paulum det gratia Chriſti

Cœnobium & eccleſiam obtinent Dominicani, qui ſtrictioris diſciplinæ normam præferunt, ut aliis Urbis Monachis exemplo eſſe poſſint. In iis R. P. Auguſtinus pietate vir & doctrina clarus. Monſtrant in eccleſia marmoreum ſtratum in quo de-

cumbens S. Dominicus noctes agebat, grandemque marmoreum globum, quem aiunt diabolum olim immisisse in caput S. Dominici, sed imperitè jaculatum à scopo aberrasse.

Sanctæ Sabinæ vicina est quædam R R. P P. Jesuitarum villa, in qua sequens epitaphium Græcè metrico stylo scriptum exaravi, & sculptore & auctore non ita elegantibus.

ΤΟΝ ϹΟΦΙΗϹ ΠΡΟΥΧΟΝΤΑ ΚΑΙ ΕΥΤΕΚΝΙΗϹ ΑΡΟΤΗΡΑ
ΤΟΝ ΠΑΤΕΡ' ΗΜΕΤΕΡΟΝ * ΠΟΜΟΙϹΙ ΧΡΟΝΟΙϹ ΓΕΓΑωΤΑ
ΤΟΝ ΤΡΙϹ ΑΡΙϹΤΕΥϹΑΝΤΑ ϹΥΝ ΕΝΤΕΙΜΟΙϹΙ ΦΙΛΟΙϹΙ
ΕΥΤΟΝΙΟΙ ΠΑΙΔΕϹ ΠΑΤΕΡ' ΕΥΤΟΝΙΟΝ ΤΕΘΝΕωΤΑ
ΠΟΛΛΑΚΙϹ ΥΜΝΗϹωΜΕΝ ΕΝ ΑΙϹΤΗΛΑΙϹΙ ΓΡΑΦΕΝΤΑ. (sic)

* Πρόμοισι

Hoc est. *Sapientia præstantem virum, bonæque prolis satorem*
Patrem nostrum priscis ortum temporibus,
Qui ter victoriam & præmium retulit cum honorabilibus amicis,
Eutonii filii patrem Eutonium mortuum
Sæpe celebrabimus, hoc in cippo inscriptum

Proxima est ecclesia S. Alexii Hieronymianorum, de qua nihil succurrit novi, etsi ea multis nominibus celebris sit. Hæret huic prioratus S. Mariæ, in cujus Ecclesia sepulcrum singulare elegantisque formæ, nulla inscriptione. In medio vir volumen tenet. Ad cujus sinistram Minerva erectam hastam manu tractat; consequenter mulieres videntur lyram pulsantes, quarum duæ caprino pede vice plectri utuntur. Aliæ mulieres alia instrumenta pulsant. Ex sinistroque latere figura libans inferiis. Hæc profana funera præferunt: attamen arbitror, non antiquum esse tumulum, sed commentum cujusdam docti artificis, qui fucum multis facere tentaverit.

In alio montis latere visitur ecclesia S. Priscæ in ruderibus thermarum Decii, aut, ut alii æstimant, Helagabali excitata: quæ Helagabali thermæ, Varianæ vocabantur, à Vario Helagabalo. Est autem titulus Cardinalitius, olim è numero XXIV. Abbatiarum. Istic aiunt sæculo Christi fuisse domum Priscillæ & Aquilæ, de quibus in Actibus Apostolorum. Adest corpus S. Priscæ in sacello subterraneo; monstrantque vas in quo S. Petrus Priscam baptizavit.

In eodem Aventino est ecclesia S. Sabæ, quæ item in numero XXIV. Abbatiarum censebatur, non inelegans, & jam Col-

legio cuidam R R. P P. Jesuitarum attributa. In porticu visitur ingens urna marmorea, anaglyphis ornata, quæ ab aliquot jam sæculis sepulcrum Vespasiani & Titi putatur esse, sed nullâ notâ, sine aliqua inscriptione. In hortis Aventinis putat Donatus fuisse templum Silvani, quod ex inscriptione proximè thermas Antoninianas effossa, sed ab se multis in locis augurando restituta, confirmat ille. Erant porro Aventini horti versus S. Balbinam & S. Sabam; in hujusce postremæ ecclesiæ hortis, inscriptionem sequentem erui, quæ Donati opinionem asserere videtur.

SANC . . . . *sancto*
SILVANO
EX VOTO
T. FLAVIVS
NICHEFOR . . . *sic*
D D.

Multa in monte Aventino eruta recenset Flaminius, quæ nos hic confertim proferimus.

FLAMINIUS VACCA. Recordor tempore Pii IV. « Matthæum de Castello, dum in Aventino monte vineam com- « planaret, fodiendo reperisse vasa plumbea, quibus inerat vis « magna numismatum aureorum cum effigie sanctæ Helenæ, in « eorum postica crux impressa. Hæc ille subito summo Pontifici « sistit. Is conspectâ Matthæi ingenuitate, totum ipsi dono dedit. « Verùm tanta fuit Cubiculariorum aviditas, ut ad ducenta Mat- « thæus exoneraret; ita mihi ille narrabat. Singula porro numis- « mata, quorum numerus erat millium circiter & octingentorum, « à duodecim ad viginti argenteos Julios pendebant. «

Tempore Gregorii XIII. recordor in eodem Aventino mon- « te, in hortis sanctæ Sabinæ, reperta fuisse molendina, sive ma- « nuaria pistrina bene multa ex rubro lapide, qualis invenitur « Barcenni. Æstimatur hoc loco arcem fuisse, ad quam confuge- « rant quidam sequiore ævo dum ferverent studia partium, ipsos- « que pistrinis hujusmodi frumenta & legumina moluisse ad usum « quotidianum. Erant item maceries multæ plebeiarum casarum. « Et quia Aventinus versus Tiberim præruptus arduusque est us- « que in Testaceum montem, idcirco in mentem venit illo præ- « sidio usos. «

» In eodem Aventino monte vir cl. de Maximis versus mon-
» tem Testaceum in vinea sua invenit statuam ex basalte viridi.
» Aiebant esse Herculis filium, ætate puerili, capite pellibus leo-
» nis operto & clavâ in manu. Fabulantur poëtæ memoratum
» montem fuisse Herculis filio dicatum, qui Aventinus vocaba-
» tur. Hæc statua in Capitolio nunc habetur. Ipsam enim Roma-
» ni mille nummis à Domino de Maximis coëmerunt.

» Audivi à Flaminio Galgano, cui villa erat è regione S. Sabæ,
» ad radices Aventini, quo loco ex lapicidinis, pro fabrica mu-
» rorum Urbis, tophus eruitur; se, cum in topho excavaret, in-
» venisse cellulam ornatissimam, cujus stratum aiebat, ex acha-
» te & corneolis confectum. Ostenditque mihi aliqua tophi frusta
» ex muro sacelli educta. Erat porro murus vestitus ære inaurato,
» cum numismatibus in opus adductis, discis item & vasibus æneis;
» sacrificiorum scilicet instrumentis. Sed hæc omnia igne labe-
» factata fuerant. Cellula isthæc portis ac fenestris carebat, ne-
» cesseque erat ut à fastigio descenderent. Hæc narrabat mihi
» Flaminius.

Nihil dubium est, hanc ædiculam numini cuidam sacram, aliquam earum esse quæ à Rufo in regione Aventini montis enumerantur. Nusquam porro memoratam vidi ædem hujusmodi, ad quam unus à fornicis medio aditus. Fenestris vulgo carebant antiqua paganorum templa, ab unoque ostio & luci & plebi accessus.

» Memini Fabium Galganum ejus fratrem in eadem villa re-
» perisse vas ex alabastrite flavo, latum quà major latitudo qua-
» tuor palmis ac dimidio, altum sex palmis, cum operculo: erat-
» quo adeo tenue, ut fabri manu ad majorem quam vasa figlina
» subtilitatem deductum esset. In quod si lumen intromitteretur,
» ad stuporem usque pellucidum erat, vasque cineribus oppletum
» deprehensum est. Puto post mortem memorati Fabii, Cosmum
» magnum ducem vas illud obtinuisse cum aliis bene multis an-
» tiquitatum monumentis, quæ longo tempore collecta sunt.

» In radicibus Aventini montis è regione S. Sabæ, in vinea quæ
» hodie est D. Josephi Grilli, detectus fuit Faunus marmoreus se-
» dens, staturâ vulgari, doctissimo artifice, cum aliis statuarum
» fragmentis. Invenit quoque ipse lebetem æneum plenum nu-
» mismatibus æneis magnitudine unius quadrantis, terra obrutis
» & deformatis, ut numquam potuerim ad quem Imperatorem

pertineant explorare, & quaſdam anſas, ſitulas quoque æneas, « par forficum ænearum longitudine duorum palmorum & dimi- « dii; quæ ea ratione confectæ erant, ut pars altera firma conſi- « ſteret, altera ad ſecandum moveretur, queîs uti ſolent ſtannei « artifices, & qui tabellas æneas ſecant. Quæ forfices indicio mi- « hi ſunt, iſto in loco fuiſſe fuſorias officinas, nam ſunt revera in- « ſtrumenta fuſorum. Hæc anno proximo (*ſcilicet 1593.*) reperta « ſunt, dum terram excavarent: neque dubium eſt alia repertum « iri quibus rei veritas indicetur. «

Doliolum ſive mons Teſtaceus à teſtis doliorum aliorumque vaſorum frequentiâ utrumque nomen mutuatur; ibidem quædam effoſſa memorat idem Sculptor.

FLAMINIUS VACCA. Recordor proximè Tiberim « verſus Teſtaceum montem, in villa equitis Surrentini, magnam « copiam erutam fuiſſe marmorum Africanorum & Portæ ſan- « tæ, quæ ad uſum fornicis cellæ vinariæ rudi opere ſcalpta erant. « Reperit idem eques columnas ex marmore Sabino & Sipollino « ſimiliter rudi opere. Itemque duos Lupercales belliſſimos qui « uvas manu tenebant, trunco nixos, cui hærebat caprina pellis, « intra pellem vero obvoluti erant aliquot cuniculi. Repertum « item fuit caput marmoreum Coloſſi; cujus longitudo à mento « ad capillorum radices, ſeptem palmorum erat. Id coëmit ſcul- « ptor, cujus domus prope arcum Portugalliæ. Caput autem à « latere arcûs nunc conſidet. «

Porta ſancta genus lapidis eſt, in ædificiis Romanis non infrequens, quibuſdam lineamentis maculiſque rubeis diſtinctum. Ita dictum quia, ut videtur, porta quædam ſancta eo lapide ſtructa ornataque fuit. Marmor Sabinum ſic vocatum æſtimo, quia è Sabina eductum. Sipollinum genus marmoris albi eſt maculoſum, quod quaſi cepe, vernaculo idiomate *Sipolla*, detritum ceu in ſquamas & folia reſolvitur. Cuniculos ad Lupercalium cultum adhibitos nuſquam comperi. Coloſſale demum caput, aliquod eorum fuerit quæ ſupra recenſuimus.

FLAMINIUS VACCA. Anno proximo (*ſcilicet 1593.*) « prope Teſtaceum montem in loco qui dicitur *La Cæſarina*, de- « tectæ ſunt columnæ quædam flavæ, quæ per Tiberim fluvium « advectæ ad ripam exoneratæ fuerant. Sunt etiam ibidem mar- « mora varii coloris, primis ſcalpri ictibus elaborata: quæ jamdiu « iſtic eruta, ſed operta maculis ſuperficiem deformantibus, & «

„ circumdata durissimis Chalcedoniis; quæ causa fuit ut istic re-
„ manerent. Ad ripam Tiberis, muri apothecarum & receptaculi
„ more structi *(à modo di Magazini)* eminebant, & visitur ibidem
„ quasi sinus, Tiberis portum constituens. Columnas memoratas
„ à magno Hetruriæ Duce emtas arbitror: nam curabat ille ut
„ earum potiretur.

E vicino est nobile mausoleum C. Cestii epulonis, pyramidis formâ, marmore vestitum, nam ædificii moles lateritia est. De forma & picturis ejusdem docte disseruit Octavius Falconerius. Extra portam Ostiensem quæ huic pene monumento hæret, detectus fuit leo marmoreus qui equum discerpit.

„ F L A M I N I U S V A C C A. Audivi à D. Vincentio de Ru-
„ beis *(Rossi)* magistro meo, equum atque leonem qui in Capi-
„ tolio sunt, &, ut aiunt, ad Tiburtinorum historiam pertinent,
„ Paulo III. pontifice, viarumque tunc curatore Latino Juve-
„ nale, antiquitatum studiosissimo, inventos fuisse in aqua ad
„ pistrinum extra portam S. Pauli, & advectos in Capitolium. Ne-
„ que proinde mirum si marmoris superficies aquâ detrita sit.
„ Est autem peritissimæ manus opificium.

Quem vertimus locum. *Et, ut aiunt, ad Tiburtinorum historiam pertinent*, in schedis Flaminii ita legitur, *Dicono historia de Tivolesi*, nec satis perspectum mihi quid iis significetur.

Via Ostiensi, uno atque dimidio à pyramide milliari, est ecclesia S. Pauli immanis vastitatis, cujus valvæ ære obductæ. Navis ut vocant ecclesiæ 80. columnis striatis fulcitur. In presbyterio duæ columnæ sunt ex marmore granito Ægyptio, quæ spissitudine & sublimitate cum columnis Pantheonis & B. Mariæ de Angelis concertant. Altare majus eleganti structura columnis porphyreticis. Pavimentum magna parte inscriptionum fragmentis constat; quæ non modico volumine cusæ Romæ sunt. Infinita pene alia in descriptionibus Romanis hac in ecclesia, quæ Cassinensium nostrorum est, enumerantur. Pone ecclesiam ad viam Ostiensem visitur marmorea columna anaglyphis insculpta haud peritæ manus, quæ sacros ne an prophanos ritus præferat incertum. Eadem via Ostiensi sunt ecclesiæ tres ad aquas Salvias, unoque ulterius milliari ecclesia B. Mariæ Annuntiatæ, quæ sexcenties descriptæ sunt.

CAPUT

Caput XIII.

De Capitolio. Columna Milliaria ubi deprehensa. Via subterranea olim pervia in Capitolino monte. Anaglyphum Mithræ ibidem. Singularia in ædibus Capitolinis. Putei ad sedandos terræ motus. Templi ignoti rudera. Templum Concordiæ. De multis ad arcum Severi effossis erutisque. De templis S. Martinæ, & S. Hadriani. Templum Antonini & Faustinæ, & arcus Fabiani. Templum Remi & Romuli. Ichnographia Urbis ibidem eruta. Templum Pacis. Ecclesia S. Mariæ novæ. De quibusdam proximè erutis. Turris Chartularia in arcu Titi. Horti Farnesiani. De majori Palatii Augustorum ostio. Caput Jovis Capitolini. Anaglypha Amazonum. Hercules Lysippi. De circo Maximo. Statua colossalis Apollinis ænea in Palatino. Lacus & anaglyphum Curtii. Templum Julii Cæsaris ubi situm. De Faustulo pastore & de Lupercali. De Janis. De Cloacis. Templum Vestæ. Ecclesia Armenorum. Statua Julii Cæsaris detecta.

A Capitolio sexta die ordimur, cujus adspectus ex parte hodiernæ Urbis accedentibus magnificus. In area Capitolina spectabilia bene multa comparent, M. Aurelii equestris statua, de qua supra ad Scalam sanctam actum est: Opus egregium, quod malleo ductum, non fusum esse, periti arbitrantur. Columna milliaria ad radices Capitolii, quà theatrum Marcelli spectat, Flaminii tempore eruta, ut habet ipse.

Flaminius Vacca. Recordor ad radices Tarpeii versus theatrum Marcelli, detectam fuisse columnam Milliariam, quæ jam in Capitolii platea considet: & quo loco reperta fuit, in ædificium quoddam adhibita fuerat.

In bene multis Urbis partibus, postquam ea frequentibus barbarorum populationibus vastata, ruinis ædificiorum opple-

ta manſerat; ex columnis paſſim jacentibus porticus confectæ ſunt, queis impoſitæ domus, inſtar hodiernarum Bononienſium, tutas â pluvia ab injuriiſque temporum vias parabant. Exinde vero ſequiori ævo porticus atque columnæ obſtructæ muris fuere. Eodem porro ſitu atque uſu columna iſtæc Milliaria deprehenſa eſt.

Ibidem videre eſt tropæa Marii, ex caſtro aquæ Martiæ iſtuc comportata; ſtatuas Caſtoris & Pollucis, quæ quo loco erutæ fuerint narrat infra Flaminius. Rem ſingularem nobilis idem ſculptor aperit; fuiſſe videlicet olim ſub Capitolio viam ſubterraneam, qua à Septimiano arcu ad adverſas montis radices, quo loco ſita hodierna Aræceli ſcala, planâ viâ tendebatur, quæ ruderibus immenſis obruta obſtructaque fuit.

» FLAMINIUS VACCA. Memini vidiſſe me à puero rimam inſtar voraginis in platea Capitolii. Et quidam eo ingreſſi
» dicebant exſtare ibidem mulierem tauro vectam. Confabulatus
» aliquando cum præceptore meo Vincentio de Rubeis (*Roſſi*,)
» eo narrante didici, ipſum, cum ſeſe in voraginem intromiſiſ-
» ſet, vidiſſe in marmoreo anaglypho hiſtoriam Jovis & Europæ,
» ad alterum vici latus muro adfixam, qui vicus à Septimiano
» arcu ad imum ſcalæ eccleſiæ Aræcæli, perfoſſo monte, planâ
» viâ tendebat. Quod ſi hodie obrutus vicus & monti æquatus eſt,
» nihil mirum, animadverſâ ingenti ruinarum copiâ, ex Capito-
» linis ædificiis delapsâ.

Anaglyphum à Flaminio memoratum, ut quidem auguror, non Europam & Jovem exprimebat, ſed Mithram tauro inſidentem, cujus item indicium eſt, quod in obſcuro meatu repoſitum eſſet; ſolebant enim in antris abditiſque locis Mithram locare. Atque ut in eleganti opere de Mithra narrat vir doctus & amicus Philippus à Turre, jam epiſcopus Hadrienſis, juvenili facie tauro inſiſtens variis in marmoribus ſculptus viſitur, quo factum ut proclivi lapſu Flaminius, haud ita peritus typorum arbiter, Europam eſſe tauro inſiſtentem æſtimarit. Cui conjecturæ noſtræ calculum additurum eſſe memoratum virum nihil ambigimus.

In ædium vicinarum impluvio, exſtant coloſſales reliquiæ ſuperius à nobis recenſitæ, Alexandri Severi & Mammææ matris tumulus, cujus anaglyphum, non raptum Sabinarum, ut vulgaris fert opinio, ſed funereos ludos pedeſtres, equeſtres præ-

fert, quales in multis ſolent veterum mauſoleis. Multa alia ibidem ſpectaculo digna ſuſpiciuntur: columna roſtrata Duilliana, ſtatuæ Julii Cæſaris, Auguſti & Conſtantini magni, Ægyptiacum numen in muro ſublime, Canopum æſtimo; aliaque antiquitatis monumenta, in ſcalis, in conclavibus: queis de more, utpote notiſſimis, recenſendis ſuperſedemus. In ædibus publicis è regione poſitis, offertur oculis Marforius decumbens, humana longe major proceritate, quem pro Rheno fluvio habent: is quo loco erutus ſit mox recenſebit Flaminius, Titi Antonini ſtatua ſacrificantis ritu, Fauſtinæ apotheoſis. In conclavibus capita marmorea Socratis, Platonis, Alcibiadis, Hieronis, Sapphûs, Ariadnæ, ſingula nominibus inſcripta ſuis, Neronis pueri, Trajani, Antonini pii, ſtatua Mammææ, &c.

FLAMINIUS VACCA. In monte Tarpeio pone ædes « Conſervatorum verſus carceres Tullianos, memini effoſſas fuiſſe « pilas multas marmoris ſtatualis, cum capitellis tantæ molis, ut « ex eorum aliquo, juſſu magni Ferdinandi Hetruriæ ducis, leo- « nem illum, qui in hortis Mediceis S. Trinitatis ad montem Pin- « cium, elaborarim. Ex memoratis autem pilis, Cardinalis Fede- « ricus Ceſius per Vincentium Rubeum ſtatuas omnes atque pro- « phetas, quæ jam in ejus ſacello ad S. Mariam de Pace viſun- « tur, confici curavit. Aiebant eſſe templum Jovis Statoris, ſed « neque zophori, neque alia iſtius templi ſigna & rudera re- « perta ſunt. Æſtimo templum iſtuc, cum in ejuſdem montis cli- « vo ſitum eſſet, his ſponte lapſis & amotis ſpoliatum eſſe; aut « Gothorum furore præcipitata iſtæc rudera; aut demum igno- « tâ de cauſa abſolutum templum non fuiſſe. «

Hæc minimè poſſunt ad Jovis Statoris templum pertinere. Id enim, ut nemo neſcit, non in Tarpeii, ſed in Palatini montis acclivi ſtructum fuit.

FLAMINIUS VACCA. In memorato Tarpeio monte « verſus eccleſiam Conſolationis, recordor Mutium de Leis & « Agrippam Maceum, cum ædificarent è latere montis, incidiſſe « in fragmenta multa, quæ omnia opere quadro erant, ex ver- « tice montis collapſa, qui locus bene multis puteis, jam olim ve- « terum ævo in topho excavatis, inſtructus eſt: ii uſque adeo pro- « fundi ſunt, ut ad planum Urbis ſolum deveniant. Mutius por- « ro de Leis cæmentarium in imum deſcendere juſſit, quem per- « contatus ego edidici, in imo putei repertum fornicem ſatis am- «

„ plum, rotundum, in cujus medio grandis canalis erat. Iſtis pu-
„ teis videntur uſi Romani tempore obſidionis. Ut multorum fe-
„ rebat opinio, ideo effoſſi putei, ut terræ motus hujuſmodi mea-
„ tibus ſedarentur. Sed quia ſub hæc rem diligentiùs exploravi,
„ dico non tantum ob aquæ commodum, verum etiam ad vitan-
„ dos terræ motus hæc conſideratiſſimè facta.

Eccleſiam B. M. *de Ara celi* in ipſo putant eſſe ſitu quo olim templum Jovis Capitolini, ut ex veteri traditione firmatur. Non deſunt tamen qui ex alia montis parte verſus Tiberim tam arcem quam Jovis Capitolini templum ſtatuere conentur. Cum autem ſuccurrat nihil quod in utramvis partem calculum ferre ſuadeat, peritioribus rem mittimus. Templum iſtuc ducentorum pedum longitudine, & quindecim demtis, tantumdem latitudine fuit. Erat porrò intus oppletum ſacellis aliorum numinum; ac in illius faſtigio viſebatur ſtatua dei Summani. In Eccleſiam hodiernam de Araceli, grandi ſcala marmorea 122. graduum aſcenditur: qui olim, ut quibuſdam placet, à templo Quirini in Quirinali ſito, iſtuc advecti ſunt. Templum hodiernum Franciſcanorum eſt, fultum duplici columnarum ſerie, quas putant Templi Jovis Capitolini fuiſſe. Monſtrant iſtic aram ab Auguſto, ut aiunt, tempore nativitatis Domini conſtructam, cum hoc titulo, *Ara primogeniti Dei.* Pone altare majus in Choro viſitur tabella ſacræ familiæ elegantiſſima, auctore Raphaële Urbinate.

Mons Capitolinus bivertex erat, ac demiſſo medio, duo utrinque ceu cornua prominebant. Verſus Tiberim rupes Tarpeia ſita eſt, quæ decidente in dies terra, ac fortaſſe ruinis domorum & templorum jam olim dilapſis, eo redacta eſt ut jam modicum prærupti atque ſaxi promineat.

Deſcendentibus ex parte fori Romani, ſive ut hodie, Campi Vaccini, primo ad dexteram occurrunt tres columnæ Corinthio ordine cum capitellis, epiſtylio & coronide: ſingulare eſt, zophorum inſculptum eſſe ſacrificiorum vaſis: alii templum Jovis Tonantis, alii Jovis Feretrii fuiſſe dicunt. Qui ſæculo decimo ſexto ſcripſerunt, dicunt Templum fuiſſe dipteron, id eſt, duplici ala atque columnatione forinſecus, quod ex veſtigiis illo ævo remanentibus potuit explorari. Intercolumnia, illius generis ſunt quod pycnoſtylon vocatur, intercapedine ſcilicet unius ac dimidiæ columnæ.

Paulo inferius versus forum, exstant reliquiæ templi, quod Concordiæ fuisse æstimant periti, & sane templum Concordiæ ad radices Capitolii, à latere fori fuisse constat. Superest autem frontispicium sex columnarum, quo indicatur ostium, non versus forum, sed versus carceres Tullianos fuisse situm. Inde Nardinus arguit non esse templum Concordiæ: nam, inquit, Cicero Philippica X. hæc habet: *Equites Romani qui frequentissimi in gradibus Concordiæ steterant.* Stabant autem equites spectando versus forum, unde consequitur, inquit Nardinus, gradus ostii templi Concordiæ, atque ideo ipsum ostium & frontispicium, spectasse ad forum non ad carceres Tullianos. Verum non tanti est hæc Nardini ratio, ut à vulgari & trita sententia nos diducat. Nam etsi gradus ostii hujusce templi à fronte carceres Tullianos respiciant, extrema sane graduum versus forum erant, & quidem longa serie; cum enim in clivo sit templum, ut ex plano ascenderetur, graduum complurium usus fuit. Ad hæc in fragmento veteris vestigii Romæ, in loco ubi dirupta prima nominis parte O R D I A legitur, id est, Concordia, vel templum Concordiæ; hujusce templi ichnographia depingitur, cum sex in anteriori facie columnis, quot hodieque erectæ consistunt, cum binis etiam à lateribus, quæ porticum & prostylon more veterum templorum conficiebant. Me planè fugit quare tam levi ductus indicio Nardinus, vulgarem & fundatam scriptorum turba opinionem aggressus sit; quasi vero non possint spectatores, in scalis, cujusmodi erant illæ veterum templorum, plerumque etiam hodiernorum, à lateribus consistere.

Ante Capitolinum clivum est arcus Severi marmoreus, ubi sculptæ ejusdem Severi victoriæ, quæ ætate ac temporum injuria erasæ passim ac labefactatæ sunt. Æstimant peritiores architecti ex aliorum ædificiorum spoliis arcum erectum magna parte fuisse. A Caracalla excitatus fuit arcus, cujus tamen nulla mentio apud Spartianum, licet opera illo auctore confecta enumeret accuratè: nam de porticu bis agit iisdem prorsus historiis & ornamentis, quæ in arcu videmus, decorata. *Reliquit*, ait, *porticum patris nomine, quæ & gesta illius contineret & triumphos & bella.* Reliqua arcum spectantia passim evulgata occurrunt.

F L A M I N I U S V A C C A. Renuntiatum mihi fuit Herculem " æneum, qui in aula Capitolii jam exstat, fuisse in foro Romano " proximè arcum Septimii: similiterque lupam æneam quæ Romu- "

„ lum & Remum uberibus admotos habet, & jam in conclavi „ Conſervatorum eſt.

Lupa hodieque in Capitolinis proſtat ædibus, cum veſtigio fulminis quo ictam narrat Cicero.

„ Memini vidiſſe me, cum effoderent in Foro Romano pro- „ ximè arcum Septimii, erutas grandes illas baſes, quæ nunc vi- „ dentur in impluvio Cardinalis Farneſii, plenæ litteris & inſcri- „ ptionibus.

„ Flaminius Vacca. Memini penes S. Martinam, „ proximè arcum Septimii Severi, in ipſa eccleſia fuiſſe duo gran- „ dia anaglypha marmorea ſat detrita, quæ tamen doctam fabri „ manum olebant. Iſtic hiſtoriæ armatorum, tropæa manibus ge- „ ſtantium, virorumque togatorum, ſculptæ expreſſæque inerant. „ Cum autem Eccleſia memorata, pictoribus à Sixto V. contributa „ fuiſſet, in vicem & mercedem dirutæ Eccleſiæ S. Lucæ, & con- „ fectæ plateæ ante Sanctam Mariam Majorem, ubi prior illa S. „ Lucæ eccleſia conſederat; viſum eſt pictoribus iſtæc anaglypha „ exportare vendereque, & pecuniam hinc corraſam decoran- „ dæ Eccleſiæ S. Martinæ inſumere. Hæc jam videri poſſunt pe- „ nes equitem de Porta ſculptorem.

„ Statuam Marforii memini fuiſſe propter arcum Septimii, „ humi jacentem: cum autem vellent Romani in platea Agonali „ exornare fontem, ipſam ſtatuam tranſvehere cœperunt: ſed „ cum perveniſſent ad S. Marcum, mutatâ ſententiâ, in Capi- „ tolium aſportarunt, ubi hodie in fonte ad plateam manante „ fluminis vicem agit. Ante Marforium autem, cum ipſum amo- „ lirentur, invenerunt craterem illum grandem ex marmore gra- „ nito, qui hodie ad fontem in medio fori Romani ſitum jumen- „ tis aquandis uſui eſt. Iſtic venumdantur pecudes & armenta.

Statua porro Marforii à Martis foro ſic vocata fuiſſe non improbabiliter exiſtimatur.

Haud procul, itinere quo aſcenditur in Capitolium, erat olim ſcala Gemonia, ſic dicta à gemendo, quia per eam rei ac damnati in carcerem ducebantur. Sunt iſtic carceres Tulliani ſive Cuſtodia Mamertina, celebris quia ibidem SS. Apoſtoli Petrus & Paulus, antequam plecterentur, mancipati & catenis vincti fuerunt. Eſt capella ſubterranea ad quam per anguſtam & lapideam ſcalam fit deſcenſus. Ex capella vero in profun- dum ergaſtulum penetratur, ibi fons eſt à B. Petro baptizan-

dis Processo & Martiniano impetratus, cujus aquam morbis curandis aptam prędicant.

Custodiæ Mamertinæ imminet ecclesia sancti Josephi fabris lignariis deputata. Sunt qui dicant, carceres Tullianos fuisse ad S. Nicolaum in carcere; sed vel hoc solo argumento confutantur, quod, ex omnium veterum testimonio, carcer Tullianus in foro magno fuerit, à quo longe distat ecclesia sancti Nicolai.

Quàm proximè, ad alterum vici latus, exstat ecclesia S. Martinæ, aut S. Lucæ: nam utroque nomine gaudet; quo loco situm olim erat Secretarium Senatûs, ut ex inscriptione istic eruta exploratum. Ibidem est ecclesia S. Hadriani quam conspicuum est fuisse templum antiquum. Sunt qui Saturni dicant, & videtur traditione acceptum; alii levissima conjecturâ putant fuisse templum Hadriani Imperatoris à Julio Capitolino memoratum, ita ut ob nominum consortia templum Hadriani S. Hadriano sit adscriptum: hæc quanti quanti sunt adferimus. Columnam Milliariam auream omnes ante Nardinum concordi sententia Saturni templo proximam dicebant, à qua sumebant initium Romanæ viæ omnes. At ille ad aliam fori partem, Occidentalem scilicet, constituit; sed argumenta quæ adfert præjudicata opinione non vacant.

Eodem itinere, ex parte Fori, proceditur ad templum Antonini & Faustinæ olim in via sacra, ad quam è foro ingressus erat per arcum Fabium, à Fabio censore devictis Allobrogibus structum. Templum istuc à M. Aurelio Imperatore in honorem parentum uxoris suæ excitatum, jam ecclesia est S. Laurentii *in Miranda*, ut vocant. Ab ingressu, veterum more, magnifica porticus est columnis marmoreis ingentis molis, ordine Corinthio, intercolumnii genere quod pycnostylon vocant, quia frequentes columnæ sunt, ac diametro sui uno dimidioque distant mutuo. Epistylia hippogryphis & frondibus ornantur. Hoc loco erat Salonini statua, ut ait Trebellius Pollio. *Fuit denique hactenus statua in pede montis Romulei, hoc est ante sacram viam, intra templum Faustinæ advecta, ad arcum Fabianum, quæ haberet inscriptum.* GALLIENO MINORI SALONINO, *ex quo ejus nomen intelligi poterit.*

Templo Faustinæ pene contermina est ecclesia SS. Cosmæ & Damiani, olim templum Remi & Romuli, quidam anti-

qui, Remi ſolummodo dicunt, non addito Romulo, quo factum ut nonnulli putent ſoli Remo conſecratum fuiſſe. Verum fortaſſe evenit quod de templo Caſtoris & Pollucis habet Suetonius, *ut geminis fratribus ædes in foro conſtituta tantùm Caſtoris vocaretur*; ſic geminorum fratrum, Remi ſcilicet & Romuli templum, Remi ſolùm, tacito Romulo, brevitatis cauſâ, nuncupatum fuerit. Templum iſtud jamdiu in Eccleſiam verſum eſt & Franciſcanis ceſſit, tituloque Cardinalitio, à tempore Hadriani primi, gaudet, qui portas æneas, etiamnum ſuperſtites, confici curavit. Ibi tempore Gregorii XIII. reperta ſunt corpora SS. Marci & Marcelliani, aliorumque, necnon Felicis II. qui æmulus Liberii Papæ fuit, cum inſcriptione Martyris titulum ferente; qua de re grandis quæſtio inter doctos. In ingreſſu veſtibulum eſt rotundum cum fornice. Cujus veſtibuli ambitu totum olim templum circumſcriptum fuit; nam eccleſia hodierna huic acceſſit. Apſis ornatur opere muſivo antiquo.

» FLAMINIUS VACCA. Memini me pone eccleſiam
» SS. Coſmæ & Damiani vidiſſe operas terram effodientes, &
» erutam inde fuiſſe marmoream tabulam, quæ incruſtationis
» more parieti hærebat: in ea ſculpta erat urbis Romæ ichno-
» graphia ſimul & ſcenographia. Nihil dubii eſt templum iſtud
» in honorem Romuli & Remi, Urbis fundatorum, excitatum
» fuiſſe. In præſenti autem extat in muſæo Cardinalis Farneſii.

Hæc Flaminii obſervatio vulgarem & tritam ſententiam confirmat, eſſe ſcilicet iſtuc templum Remi & Romuli. Nam fundatorum haud dubiè templo fundatæ Urbis ſchema adplicitum erat, curante ſcilicet Septimio Severo hujuſce templi inſtauratore. Hæ ſunt tabulæ Farneſianæ, quarum frequens in Diario mentio.

Ibidem templi Pacis rudera extant, quod à Veſpaſiano Auguſto ſtructum eſt, hac poſita inſcriptione, quæ in ædibus Farneſianis legitur:

PACI ÆTERNAE
DOMVS
IMP. VESPASIANI
CÆSARIS AVG.
LIBERORVMQE EJVS
SACRVM.

Id quidem magnificentiſſimum & ampliſſimum omnium veteris

teris Romæ templorum erat; octo pilis fultum: ad pilas singulas singulæ columnæ immanes, striatæ, ex marmore albo erigebantur, quarum eam, quæ sola supererat, Paulus V. Papa extulit, ipsique in platea S. Mariæ Majoris erectæ, imposuit æneam B. M. Virginis statuam. Ducentis ferme pedibus latum, trecentis longum erat templum. Istuc delata sunt omnia cimelia & vasa pretiosa templi Hierosolymitani: totumque intus æneis tabulis auratis obductum erat. Eódem olim omnes divitias suas comportabant, ingruente bello, Romani; quare tempore Commodi Augusti multorum damno conflagravit. Hujus templi porticus sex columnarum, Ionico ordine, in nummis Vespasiani comparet. Eas omnes columnas augurantur ex Neronis aurea domo hoc in templum comportatas: domum enim auream Vespasianus solo æquavit. Erat ibidem in ipso templo bibliotheca de qua Aulus Gellius: nec prætereunda silentio Nili statua à Plinio memorata l. 36. c. 8. *Invenit eadem Ægyptus in Æthiopia quem vocant Basaltem, ferrei coloris atque duritiæ. Nunquam hic major repertus est quàm in templo Pacis, ab Imperatore Vespasiano Augusto dicatus augmento Nili, sexdecim liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti, summi incrementi augentis se amnis ejus, intelliguntur.*

Templum Veneris & Romæ hac item via situm fuit: asseveratque Nardinus fuisse maceriem illam quæ in hortis S. Mariæ novæ videtur. Sed qui in omni pene monumento hæret, hic videtur nullo sane argumento firmus consistere. Ibidem templum Romæ & Augusti: quamquam Nardinus hoc postremum putat mendose à Rufo memorari, nullumque in Urbe templum fuisse Romæ & Augusto sacratum. At licèt bene multa numismata in quorum postica frontispicium templi exhibetur, cum inscriptione, *Romæ & Augusto*, ad alias urbes pertineant, nec ad urbem Romam, ut ex Suetonii verbis in Augusto cap. 52. arguitur. Potuit tamen post Augusti obitum templum hujusmodi construi. Nec refragandum Rufi testimonio, qui quæ tempore suo supererant monumenta descripsit.

Inter Pacis templum & arcum Titi exstat ecclesia S. Mariæ Novæ, sive S. Franciscæ, olim SS. Apostolorum Petri & Pauli dicta, quam tenent Olivetani ordinis S. Benedicti. Porticus magnifica est. Muro adfixus lapis ostenditur, in quo, ut aiunt, cum Simone mago dimicantes Petrus atque Paulus genua fle-

xerunt, genuumque veſtigia hactenus impreſſa conſpiciuntur. Iſtîc ſepulchrum eſt Gregorii Papæ XI. in quo ſculpta hiſtoria reditûs ejuſdem Pontificis Romam. Imago B. Virginis item exhibetur, S. Luca, ut quidem narrant, pictore, Romam ex Græcia comportata.

„ FLAMINIUS VACCA. Recordor audiviſſe me à Fra-
„ tribus S. Mariæ Novæ, Eugenium Papam IV. duos conſtru-
„ xiſſe muros qui Coliſeum intra Monaſterii ſui ſepta conclude-
„ rent, idque animo auferendi occaſionem maleficiorum quæ in
„ tam vaſto loco admittebantur. Deinde verò defuncto Eugenio,
„ cum Conventus iſte multis annis loco potitus fuiſſet, conqueſti
„ Romani tam nobile monumentum occluſum eſſe, invitis Mo-
„ nachis, ingenti tumultu muros agreſſi, ſolo æquarunt, & clau-
„ ſum Coliſeum omnibus patefecere, uti jam videtur. Verum Mo-
„ nachi hactenus aiunt ſe inſtrumentum donationis membrana-
„ ceum habere; &, ſi quis Pontifex ſibi patrocinaretur, curatu-
„ ros ut donum ſibi confirmaret. Hac in ſpe verſantur.

„ In eodem Monaſterio, quà Coliſeum ſpectat, erigitur grandis
„ apſis, ſub qua cum effoderent, in magnam plateam inciderunt,
„ marmoribus ſalignis ſtratam. Et res ſtupenda! Saxa iſtæc tre-
„ decim palmorum longitudine, novem latitudine, trium altitu-
„ dine erant. Ex iis quædam coëmi & exſecui conficiendis tabu-
„ lis; multæ iſtic cruſtationes ex alabaſtrite flavo ſunt. At licèt
„ thecæ ſtatuariæ ibidem eſſent, ne veſtigium quidem ſtatuæ ſu-
„ pererat, puta quia furto ſublatæ fuerant.

Quid ſi ad domum auream Neronis, hujuſmodi pavimentum pertinuiſſe dicamus. Certè cùm hoc loco fuiſſe domum auream conſpicuum ſit, quam ſtupendæ molis ac magnificentiæ fuiſſe narrant antiqui, opportunè dicatur ad eam ipſam pertinuiſſe ſtratum tam nobile. Apſides autem quæ etiamnum ſuperſunt in horto S. Mariæ Novæ quid fuerint incertum: ſunt qui dicant, ædes Pietatis & Concordiæ, alii Iſidis & Serapidis, ſed indiciis levibus. Templum Monetæ, quod regioni nomen dabat, nullum item reliquit ſui veſtigium.

Arcus Titi, antiquiſſimus omnium qui jam ſuperſunt, anaglyphis eximia arte confectis exornatur. In quadriga triumphali Titus ingreditur, ſtipatus militibus, faſcibuſque præeuntibus, equorum fibræ, nervi, muſculi affabrè ſculpta. Ex alia arcûs parte videntur ſpolia Hieroſolymitana in triumpho geſtata,

formâ, naturali multò minore : nam candelabrum illud aureum vix tripedale eſt, in cujus pede ſerpentes & animalcula ſculpta videntur. Tubæ quoque templi aureæ, aliaque cimelia. Quam putant nonnulli Arcam eſſe fœderis, non arca revera eſt, quæ diu ante excidium Hieroſolymitanum amiſſa fuit; ſed ara, ut credere eſt. Arcui innituntur reliquiæ turris cujuſdam lateritiæ, quam *turrem Chartulariam* vocat Anonymus de Mirabilibus Romæ infra edendus, qui ſic habet. *Arcus ſeptem lucernarum Titi & Veſpaſiani, ubi eſt candelabrum Moyſi cum arca, habens vii. brachia, in pede turris Chartulariæ.* Sic haud dubiè vocata turris fuerat, quòd chartularia & inſtrumenta publica ibidem aſſervarentur; quod ipſum inferius repetit idem Anonymus, aitque iſtum Urbis tractum ideo Chartularium vocitari. Eumdem, ut puto, locum *Teſtamentum* vocat Anonymus alter IX. ſæculi p. 512. ubi ait, *Inde per porticum uſque ad S. Theodorum, Palatinus, Teſtamentum, arcus Conſtantini.* A ſancto nempe Theodoro euntibus ad arcum Conſtantini occurrit primò Palatinus, deinde Chartularium, quod ipſe Teſtamentum vocat, fortaſſe quia Chartulariorum nobilior pars teſtamenta ſunt.

E vicino proximis ſæculis repertus eſt Janus quadrifrons & quadrivius, qua ſtructura Janus in foro Boario, non templi videlicet, ſed quadrivii formâ, qua de re inferius, ubi de Jano fori Boarii, agimus.

Horti Farneſiani, qui verticem totum Palatini montis occupant, magna pars olim pertinebant ad Palatium Auguſtorum. Palatii autem nomen à Palatino monte manavit. Ab ingreſſu obſervatur ſtatuarum manus, in queis notavi ſtatuas binas Mercurii palliati. In acclivi ſub ſcala majori offenditur ſubterranea cella, in cujus porticûs extremis duæ ſtatuæ elegantiſſimæ viſuntur, Poppeæ ſcilicet & Agrippinæ Neronis matris, ut quidam vulgo aiunt; non conſtat enim. Ab hortulano ſciſcitamur, ubinam tabula illa marmorea, ichonographiam Romæ præferens, de qua ſupra Flaminius; nam iſtic repoſitam acceperamus. Reſpondit ille omnia exſportata, nihilque ſupereſſe. Totus mons ſubterraneis meatibus excavatus eſt, quorum aditus præcluſi conſilio fuerunt. Ad alteram montis partem, quâ vergit ad S. Gregorium, ſunt reliquiæ ingentes ædium Imperatoriarum, quarum magnam partem RR. PP. Jeſuitæ occupant, qui conclave oblongum in paleariam caſam verterunt.

" FLAMINIUS VACCA. In palatio majore proximè hor-
" tos Farnesianos, memoria mea reperta est porta diruta grandis-
" sima, cujus parastatæ ex marmore saligno, erant quadraginta
" circiter palmorum, pedum videlicet regiorum 27. Ibidem de-
" tecta fuit dimidia theca ex marmore vario Africano, ac deinde ca-
" put Jovis Capitolini ex basalte, vulgari staturâ duplo majus, quod
" jam meum est. Æstimo antiquitùs ibidem supra memoratam
" portam fuisse, ita ut media in theca caput Jovis Capitolini con-
" sisteret.

" Memini haud procul isto loco in villa Ronconii, quæ in pa-
" latii majoris ruderibus comprehenditur, reperisse ipsum Ron-
" conium octodecim aut viginti massas marmoreas, quibus om-
" nibus Amazones exprimebantur, naturali statura paulo majores.
" Cum esset autem in eadem villa *calcatorium* vino conficiendo,
" in cujus fundo stratum vehementer diffissum fuerat, ne per rimam
" vinum difflueret, stratum Ronconius amovendum curavit, at-
" que Herculem detexit similem iis qui in impluvio Cardinalis
" Farnesii, qui reperti sunt in Antoniana. Huic nihil aliud quàm
" manus deerat, in basi inscriptum legebatur, OPUS LYSIPPI.
" Ipsum coëmit Magnus Dux Hetruriæ Cosmas, & Florentiam
" advexit, solutis Ronconio octingentis argenteis nummis, pollici-
" tus gratiam & munera, si contingeret occasio.

Ex Palatini extremo vertice versus Aventinum, prospectus est in vallem, inter duos hosce montes positam, quæ olim Martia sive Murtia vocabatur. Eam totam occupabat circus Maximus, inter præcipua Romana ædificia connumeratus, cujus hodieque forma & quædam rudera visuntur. Eratque longitudine 2187. pedum, latitudine verò 960. in circuitu porticibus, apothecis & sedilibus instructus. Versus piscinam publicam, circularem in formam desinebat: versus autem Tiberim ædificio recto claudebatur. Istic carceres erant recipiendis equis. In eo canalis aquæ Euripi nomine insignis, in quo Naumachiæ. Eratque circus capax 300000. spectatorum. In medio circo splendebat ædicula solis cum ejus statua, multæque aliæ deorum statuæ; ara Consi subterranea, ova Castoris & Pollucis, Delphis Neptuni: fuitque stratus minio & chrysocolla. In eo Secretarium erat, quod cuinam usui ignoratur. Præclarè Theodoricus Rex apud Cassiod. epist. 51. de Circo maximo p. 56. *Sed mundi Dominus ad potentiam suam opus extollens, mirandam etiam Romanis fabricam*

in vallem Murciam tetendit Augustus, ut immensa moles firmiter præcincta montibus contineret, ubi magnarum rerum indicia clauderentur. Bissena quippe ostia ad duodecim signa posuerunt. Hæc ab hermulis funibus demissis subita æqualitate panduntur: docentes totum illic ut putabatur, consilio geri, ubi imago capitis cognoscitur operari. Colores autem in vicem temporum quadrifaria divisione funduntur: prasinus virenti verno, venetus nubilæ hyemi, roseus æstati flammeæ, albus pruinoso autumno dicatus est; ut quasi per duodecim signa digrediens annus integer signaretur. Sic factum, ut naturæ ministeria spectaculorum composita imaginatione luderentur. Biga quasi lunæ, quadriga solis imitatione reperta est. Equi desultorii, per quos Circensium ministri missos denuntiant exituros, luciferi præcursorias velocitates imitantur. Sic accidit, ut dum se colere astra putarent, religionem suam ludicrà similitudine profanarent. Alba linea non longè ab ostiis in utrumque podium, quasi regula directa, producitur; ut quadrigis progredientibus, inde certamen oriretur: ne dum semper propere conantur elidere, spectandi voluptatem viderentur populis abrogare. Septem metis certamen omne peragitur, in similitudinem hebdomadis reciprocæ. Ipsæ verò metæ secundùm zodiacos decanos ternas obtinent summitates, quas ad instar solis quadrigæ celeres pervagantur. Rotæ Orientis & Occidentis terminos designant. Euripus maris vitrei reddit imaginem, unde illuc delphini æquorei aquas interfluunt. Obeliscorum quoque prolixitates ad cæli altitudinem sublevantur: sed potior soli, inferior lunæ dicatus est: ubi sacra priscorum Chaldaïcis signis, quasi litteris, indicantur. Spina infelicium captivorum sortem designat: ubi duces Romanorum supra dorsa hostium ambulantes, laborum suorum gaudia perceperunt. Mappa verò, quæ signum dare videtur Circensibus, tali casu fluxit in morem; cum Nero prandium protenderet, & celeritatem, ut assolet, avidus spectandi populus flagitaret, ille mappam, qua tergendis manibus utebatur, jussit abjici per fenestram, ut libertatem daret certaminis postulati. Hinc tractum est, ut ostensa mappà certa videatur esse promissio Circensium futurorum. Circus à circuitu dicitur; Circenses quasi circuenses: propterea quod apud antiquitatem rudem, quæ necdum spectacula in ornatum deduxerat fabricarum, inter enses & flumina locis virentibus agerentur. Nec vacat quod viginti quatuor missibus conditio hujus certaminis expeditur, ut diei noctisque horæ tali numero clauderentur. Nec illud putetur irritum, quod metarum circuitus ovorum erectionibus exprimatur: quando actus

ipse , multis superstitionibus gravidus , ovi exemplo , geniturum se aliqua profitetur , &c.

Hæc longiuscula licèt visum est adscribere , quia de Circo multa aperiunt , & neglecta hactenus fuerunt.

» FLAMINIUS VACCA. (*Anastasium Simonetam alloquens.*)
» Etiamsi probè memineris , Vir Clarissime , duos in Circo ma-
» ximo obeliscos inventos fuisse , scilicet eum qui à Sixto V. in
» platea Lateranensi erectus fuit , & eum qui in platea S. Mariæ
» de Populo ; non abs re tamen erit tam insignem rem comme-
» morare , necnon canales illos plumbeos , & fornices qui extra
» Circi ambitum erant , receptacula cymbarum. Istic vidi in pa-
» rietibus fissiones & scissuras , quo loco olim annuli ænei , queis
» antiqui cymbis religandis utebantur. Isti annuli furto sublati sunt,
» paucis remanentibus quos inspicere licuit. Ingens item cloaca
» reperta est , quâ diffluebant aquæ versus Tiberim. Spesque non
» dubia erat alia multa istic reperiendi; sed inundantes aquæ Mat-
» thæum de Castello , qui terræ cavandæ vacabat , à proposito de-
» terruere ; neque aliquid ulterius visum est.
» Nostrates sequioris ævi , Circo jam memorato nomen hujus-
» modi indiderunt , *Alli scivolenti* ; quia istic gradus erant spectan-
» tibus , sedilium loco. *Scivolente* porro , Romano vulgari usu , gra-
» dum significat.

In tam angusto montis Palatini spatio , ut eodem redeamus , multa erant deorum templa & ædes : inter ea primas tenebat templum Apollinis ab Augusto excitatum , cui addita fuit porticus atque bibliotheca. Sub basi Apollinis in templo servabantur libri Sibyllini. Istic erat colossus Apollinis Tuscanici æneus , quinquaginta pedum staturâ. Conjectando putabat Nardinus , caput illud æneum colossale , jam in Capitolii quodam impluvio erectum , hujus colossi fuisse. Sed caput illud hodiernum capitolinum , cùm quatuor pedes altitudine non adtingat , ad colossum triginta circiter pedum adtinuerit , non ad eum qui totis quinquaginta pedibus altus erat. Nam in statuis colosseis , & , ut vocant , heroïcis , octies altitudo capitis observatur. Ad hæc verò , à Nardini sententia amplectenda arcemur testimonio Flaminii , qui caput illud æneum ante Metam sudantem , erutum memorat. Erat itidem in Palatino templum Helagabali , de quo Lampridius. *Vbi primum ingressus est Vrbem , omissis iis quæ in provincia gerebantur , Heliogabalum in Palatino*

monte juxta ædes Imperatoris consecravit, eique templum fecit, studens & matris typum & Vestæ ignem, & Palladium & Ancilia, & omnia Romanis veneranda, in illud transferre templum; & id agens, ne quis deus Romæ nisi Heliogabalus coleretur. Memorantur item in Palatino domus clarorum virorum complurium, in queis Ciceronis domus in clivo proximè templum Jovis Statoris.

Egressis à majori ostio ex hortis Farnesianis, occurrit ecclesia S. Mariæ Liberatricis, ubi repertum fuit anaglyphum mirabile M. Curtii, quod ex Capitolio in villam Burghesiam translatum est.

FLAMINIUS VACCA. Quo loco jam est ecclesia *B. Mariæ libera nos à pœnis inferni*, mea ætate repertum fuit anaglyphum Curtii equitis, in voraginem sese præcipitantis, jam muro Capitolii affixum in ingressu palatii Conservatorum.

Lacus Curtii, à Curtio denominatus, proximè ecclesiam *B. Mariæ libera nos à pœnis inferni*, in foro Romano erat.

E vicino tres columnæ supersunt erectæ, ordine Corinthio, cum capitellis, epistylio, coronide, ejus generis quod pycnostylon vocant, quas aiunt quidam pertinuisse ad templum Jovis Statoris. Verùm testimonio Plutarchi certum est, Jovis Statoris templum fuisse in clivo Palatini montis, hoc autem in planitie situm est; alii, & est vulgi opinio, aiunt esse reliquias pontis à Caligula confecti, ut à palatio ad Capitolium plana via pergeretur: at hoc vanum commentum est. Tres columnas illas vir. cl. & in Romanis antiquitatibus peritissimus *de la Thuilliere*, æstimat pertinuisse ad templum Julii Cæsaris hoc loco situm, his de causis: quia Vitruvius ait, duo solùm intercolumnii illius, quod pycnostylon vocant, genera Romæ esse, in templis videlicet Veneris genitricis & Julii Cæsaris: in ista porro columnatione id genus intercolumnii deprehenditur. Post Vitruvium tamen multa eodem genere structa sunt: at cùm istis circiter in partibus fuerit templum Julii, & intercolumnium quadret, hinc non levis conjectura eruitur. Ad hæc, effossum hoc loco Curtii anaglyphum, lacum Curtii ibidem situm procul dubio indicat, cùm sit alias exploratum in isto fori angulo extitisse lacum, cui conterminum erat Julii Cæsaris templum; siquidem cum Tacitus necem Galbæ narrat, ait ipsum juxta lacum Curtii enectum, & Titum Vinium, tum lateri ejus hærentem, ad proximum templum divi Julii aufugisse, Pisonem in templum Ve-

ſtæ, quod ex altera fori parte qua itur ad forum boarium, item prope lacum Curtii, videbatur. Hæc porro templa, utpote vicina lacui, erant fugientibus opportuniora. Et quod gravius eſt, Statius ſylvarum lib. 1. de equo maximo Domitiani ait, caput ejus obverſum fuiſſe templo Julii Cæſaris.

Hinc obvia limina pandit
Qui feſſus bellis, aſſertæ munere prolis
Primus iter noſtris oſtendit in æthera divis.

Terga verò verſus templum Concordiæ.

Terga pater, blandoque videt Concordia vultu.

Hæc apprimè conveniunt templo cujus adhuc tres columnæ ſuperſunt; nam ex altera fori parte prorſus è regione templum Concordiæ hodieque ſupereſt; ita ut neceſſum prorſus fuerit, equum cujus terga templo Concordiæ obverſa erant, adverſo ad tres columnas capite fuiſſe, quæ proinde ad templum Julii Cæſaris pertinuerint. Hoc in tribus iſtis columnis ſingulare obſervatur, quod coronis ſola epiſtylii & zophori altitudinem pene exæquet. Animadverti quoque in quadam ex iis columnis è ſaxis marmoreis multis confecta, partem ſuperiorem loco motam fuiſſe, quando, foramine ad commiſſuras effecto, Barbari ligamina ænea, intus pro firmitate operis inducta, eruebant; de qua re infra Flaminius: quæ porro ſuperius adtulimus, non levis momenti ſunt ad verum templi Concordiæ adſerendum ſitum.

Lacus verò Curtii, etiam arefacto ſolo, lacus nomen retinuit. In eoque ſtabant aræ quædam, & ſtatua equeſtris memorata Domitiani. Ad hæc olea, vitis & ficus iſtic fuiſſe dicuntur.

Erant item in foro columnæ ſingulares: columna roſtrata Duillii, columna C. Menii qui devicerat priſcos Latinos, columnæ Julii Cæſaris, & Claudii, atque etiam columna cum ſolari horologio, ei conſimilis quæ in campo Martio propter S. Laurentium in Lucina eruta fuit. In foro item erat templum Jani, quod tempore pacis occludi ſolitum erat, ut in numiſmatibus Neronis frequentibus ſpectatur. Eratque Janus bifrons diverſus ab aliis Janis quadriviis de quibus infra.

In medio areæ Campi, ut vocant, *Vaccini*, exſtat ingens labrum ex marmore granito rotundum uno ſaxo, quo majus in Urbe,

Urbe nullum, viginti enim Romanos pedes à diametro habet; quod cui olim usui fuerit ignoratur. Thermis fortè deputatum non ineptè quis dixerit; hodie aquandis pecudibus & jumentis est usui. De illo supra Flaminius, qui ad arcum Septimii effossum narrat.

Non longe hinc erat Lupercal, spelæum scilicet ad radices Palatini, ita dictum à lupa Remi & Romuli nutrice, ab Evandro consecratum Pani Lycæo, quasi dicas *Lupali.* Non procul item ficus Ruminalis, ad quam ejecti sunt Remus & Romulus infantes. Hæc quidem prope forum ex latere Palatini erant. In libro de origine gentis Romanæ, de Remi & Romuli, jussu Amulii Regis, expositu, & de Faustulo pastore hæc traduntur. *Addunt quidam, Faustulo inspectante, picum quoque advolasse, & & ore pleno cibum pueris ingessisse: inde scilicet lupum picumque Martiæ tutelæ esse: arborem quoque illam, Ruminalem dictam, &c.* Hæc historia in annulari nobilis matronæ nostratis de S. Martha, lapide antiquo bellè exprimitur, ubi in specu Lupercalis, lupa Romulum & Remum pueros lactans incisa; dum Faustulus Palatino monti insidens, ritu captantis auguria, lituum sive baculum recurvum manu tenet, habetque canem à tergo sursum inspectantem. Hîc schema subjicimus.

P. 185.

Proximè S. Anastasiam sita olim erat Ara Maxima Herculis, cujus statua ex spelæo quodam eruta fuit, æneaque & inaurata erat, quæ ad Capitolii Palatium Conservatorum allata est. Id vulgo dicitur; verum Flaminius, quem fide dignum fuisse nemo negaverit, se refert accepisse, statuam illam in foro Romano proximè arcum Severi repertam: & Martinellus in Roma sacra, ait istic fuisse aram Consi, & templum Neptuni equestris.

Ecclesiæ S. Georgii accumbit ad lævam arcus Severi minor, cujus inscriptio in foro Boario situm arcum dicit. Ibi sculpta sunt eleganter vasa sacrificiorum, & ritus eorumdem. Inter figuras sacrificantes visitur Getæ locus; cujus icon post necem ejus, jussu Caracallæ scalpro erasa fuit. A fronte arcûs sculpta sunt signa militaria, non trophæa, ut quidam nostras dixit & expressit in ære.

Ibidem Janus antiquus est, non quidem templum, sed quadrivium, quales Jani bene multi per Urbem erant, alii quadrifrontes, seu quadrivii, ut iste, alii bifrontes, qui ad negotiatorum commodum structi erant; unde Cicero Officiorum secundo: *Sed toto hoc de genere, de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de utenda, commodius à quibusdam viris ad medium Janum sedentibus, quàm ab ullis philosophis, ulla in schola disputatur.* Præter hosce Janos, templa Jani per Urbem erant. Janus porro iste quadrus, in singulis lateribus arcus singulos habens prægrandes, ita ut undique pervius & pedibus & oculis sit, magnis marmoreis molibus structus est. Ait Anonymus noster infra, Janum istum suo ævo vocatum fuisse *turrem Centii de Frangapanis.* Et sane Jano impositæ turris lateritiæ conspicua hodieque vestigia supersunt. E vicino exstat rivulus aquæ qui à paucis annis detectus erupit, & influit in cloacæ maximæ antiquæ canalem. Cloacæ inter mirabilia Urbis computabantur; istic residuum cloacæ antiquæ superest, quod pro specimine rei videri potest: hujus fornix grandibus lapidibus constat. Ea verò altitudine cloacæ erant, ut naviculis possent permeari.

Proximè sita est ecclesia S. Mariæ in Cosmedin, quæ titulus Cardinalitius est: olim schola Græca vocitabatur, in qua S. Augustinum tradunt Rhetoricam docuisse. Duobus autem columnarum ordinibus fulta, duos ambones marmoreos habet, quâ formâ in ecclesia S. Clementis. In porticu ejusdem est magna

rota lapidea ad molæ formam, cui foramina quinque adſunt, quaſi oris, narium & oculorum, & vocant *la bocca della verità*, indeque totam eccleſiam eo nomine vulgus compellat, rati eſſe os fundens oracula. Diſputatur autem cui fuerit uſui: ſunt qui dicant fuiſſe prope aram Herculis maximam; alii pro lubito fabulantur: mihi hunc nodum ſolvit vir cl. & amiciſſimus Federicus Roſtgaard nobilis Danus, cum in Cancellariæ palatio petram prorſus ſimilem, iiſdemque foraminibus inſtructam, in medio impluvio poſitam, oſtendit, ut pluviales aquæ per iſtæc foramina diffluerent in cloacam. Vulgaris de templo & lapide opinio duabus hiſce inſcriptionibus enuntiatur.

Templum hoc pervetuſtum
Pudicitiæ Patritiæ
A Gentilitate dicatum
Anno Domini CCLXI.
S. Dionyſio Summo Pontifice
Sanctæ Mariæ in Coſmedin
Chriſtiana pietas
in templum commutavit
in ejus aula
Hadriano Imperatore
ſub nomine Athenæi,
Schola Græca
antea nuncupata
ſanctum Auguſtinum
Rhetoricam poſtmodum docuiſſe
ex veterum traditione
habetur.
Cujus rei memoria
ne oblivione tepeſcat
Archipresbyter & Canonici
hoc in marmore apponi
curarunt anno Jubilæi
M DC. LXXV.

Alia.

Simulacrum hoc, Bucca veritatis nuncupatum, in templo Jovi Ammonio ab Hercule dicato, prope Aram maximam, in qua ritu Græco

vana gentilitas ſacrificium peragebat, fuiſſe dicitur, ac tractu temporis in tali habitum veneratione, ut ſi quis maximum requireret juramentum, manu intra os ejus impoſita ſolemniter jurare cogeret. Impiis ſuperſtitionibus deorum gentium ſublatis, hic jacet dejectum, ut ejus falſa religio proſtrata, in templo jam Pudicitiæ Patritiæ, priſcis temporibus conſtructo aſpiciatur, in quo poſt generis humani reparationem ſub titulo Sanctæ Mariæ in Coſmedin, quod ſacerdotum ornamentum ſonat, Deiparæ ſemper Virginis memoria colitur atque veneratur.

Ibidem ad oram Tiberis, templum rotundum viſitur exiguum, columnis ſtriatis exornatum, ordine Corinthio; eſtque pſeudodipteron; quod alii Herculis, alii Veſtæ, alii deæ Volupiæ eſſe dicunt. In nummis antiquis habetur templum Veſtæ rotundum, eadem pene forma, quod fortaſſe pro Veſta calculum ferat. Jam verò S. Stephani nuncupatur, eſtque aurigarum eccleſia.

E regione ſacellum eſt, nomine S. Maria Ægyptiaca, olim templum, cujus antiquitatem teſtificantur ea quæ ſuperſunt. Sunt qui dicant eſſe templum Fortunæ virilis; alii aliud augurantur, ſed infirmis prorſus indiciis. Accedit autem ad genus illud quod pſeudodipteron vocatur, de quo alias. Sed columnæ media ſolùm parte prominent è muro. Jam locum & eccleſiam tenent Armeni, quorum ego Officio ſemel interfui. Initium ductum fuit à Proceſſione, quam à veſtibulo cœptam proxime altare ad cancellos abſolverunt: inſtructi autem erant vaſis æneis argenteiſque, quorum quædam cymbalorum veterum formam haud male referebant. Et plerumque inter cantandum tam vehementi ſonitu concrepabant æra, ut obtunderent aures, æra Dodonea dixiſſes: dum verò ad certas voces venerant, geminabant ſtrepitum. Deinde cùm Lithurgia celebraretur, duo miniſtri cum inſtrumentis quibuſdam ultro citroque aderant; inſtrumentorum forma iſtæc. Oblongo baculo adaptata eſt tabella ænea rotunda, cujus circulus tintinnabulis æneis permultis inſtructus eſt. Cum hiſce porro inſtrumentis ad aures epiſcopi ſtrepitum edebant: erat cum validius inſonarent, ad certas videlicet Lithurgiæ partes: inſtrumenta autem hujuſmodi ἀναῤῥιπίδια Græci nuncupant.

Haud procul exſtat eccleſia B. Mariæ de Conſolatione & Noſocomium famoſum ipſi adjunctum, in cujus cœmeterio, Cæ-

ſaris ſtatuam inventam narrat ſculptor inſignis.

FLAMINIUS VACCA. Memini in cœmeterio Conſolationis repertam fuiſſe ſtatuam jacentem, marmoream, vulgaris ſtaturæ, conſulari veſtimento, brachio ſublimi, ac ſi caput tueretur. Æſtimatum autem vulgo fuit, eſſe Cæſarem. D. Ferrandus de Torres Procurator Proregis Neapolitani D. Perafani de Riviera illam coëmit: juſſitque me caput ipſi Cæſaris adornare, quo geſtu erat cùm occideretur à Bruto. Quæ ſtatua in Siciliam exportata fuit.

CAPUT XIV.

DIES SEPTIMA. Mons Magnanopoli dictus. Sirenum ſchema in villa Aldobrandina. De equis in Montecaballo. Romæ ſtatua ſedens ibi detecta. Apollo alatus. Bacchica ſimulacra. Ingens vis oſſium in ſubterraneo fornice. Vetus Capitolium. Templum Quirini. Schemata Bacchica alia. Solum Vrbis colluvie & ruinis mutatum. Templum dei Silvani. Theſauri educti hiſtoria. Mithræ templum, ſive adytum in valle Viminalis. Ejuſdem ſimulacra & ſchemata leonino capite. Symbola Mithræ. De initiationibus ejuſdem. Sepulcrum & epitaphium Lucii, qui Aſidis Mithræ ſacerdotis filius erat. Aræ ſepulcrales. Epitaphium Myrtalæ. Mulctæ violantibus ſepulcra irrogatæ. Thermæ Novatianæ. S. Laurentius in Paniſperna quare in Formonſo *dictus. Thermæ Olympiadis. Simulacrum Martis. Statuæ erutæ. Eccleſia S. Salvatoris in Tellure. Palladium forum. Forum Nervæ.*

VISIS Capitolino & Palatino montibus cum vallibus propinquis, jam eſt ad Quirinalem & Viminalem properandum; & primùm à monte Magnanopoli ineundus curſus eſt: à balneis Pauli æſtimant ortum nomen, Bagnanopoli, poſtque

Magnanopoli. Iſtic conventus eſt S. Catharinæ Senenſis recens. Exterior eccleſiæ ſuperficies porticu eleganti inſtructa. Intra Monaſterii ſeptum eſt turris ingens, quam *del Grillo* vocant, etiamque turris Militiarum dicitur, de qua variæ opiniones. Excitatam arbitror uti & alias per Urbem, tumentibus Romanis rebus, & graſſante Romæ inteſtino bello.

Proximè ſitum eſt Monaſterium item S. Dominici, Virginibus ſtructum magnificè. Moniales ex primariis Urbis familiis ſunt. In theſauro ingens ſupellex argenteorum vaſorum, aliorumque id genus. E vicino conſiſtit eccleſia S. Agathæ in Subura, quæ antiquiſſima eſt & titulus Cardinalitius, jam à Benedictinis Montis Oliveti occupatur, & in Subura dicitur, licet procul Suburâ, qua de re ſuperius. Montem Magnanopoli putant olim dictum collem Latiarem, in quo erat vicus Muſtellarius & templum ſeu ædes Jovis Latiaris.

Ibidem occurrit villa Aldobrandina, cujus ædes ſtatuis anaglyphiſque exornantur, picturis item egregiis: iſtic Bartolus Juriſconſultus à Raphaele depictus. Eminet tamen inter alias antiqua illa pictura in udo cæmento, nuptias Aldobrandinas vocant: ubi præcipuæ antiquorum nuptiales cœremoniæ obſervantur, pictore erudito. Iſtic putat Nardinus fuiſſe collem Mutialem, in quo erat templum dei Fidii, qui alio nomine Sangus; ſunt qui Sancum, alii Sanctum, alii Sabum vocent, eratque deus Sabinorum. Sancus aras alias templaque habuit in Urbe. Iſtud dii Fidii templum foramen in fornice habuit, inſtar Pantheonis hodierni: hinc *ſub dio* dictum volunt. Antequam de villa Aldobrandina excedamus, non prætermittendum iſtic Sirenes haberi, ex marmore ſubrubro, corpore volucris, vultu fœmineo: nam Sirenes etiam corpore volucris haud raro repræſentantur. Et ſic in codice Colbertino 2434. qui catena eſt Græca SS. Patrum X. ſæculi in Job, ubi ad ſingula rerum nomina res ipſæ delineantur, ad hunc locum c. 30. v. 29. ἀδελφὸς δὲ γέγονα σειρήνων, ideſt: *Frater autem Sirenum factus ſum.* Sirenes hac forma pinguntur ibidem.

Non procul hinc exſtat cœnobium S. Sylveſtri, a Theatinis occupatum. Eccleſia egregiè exornatur. Picturæ in udo cœmento ad capellam Aſſumptionis, pictore celeberrimo Dominiquino ſunt, & hiſtoriam Eſtheris exhibent. In conventu degit vir genere, pietate atque eruditione præſertim eccleſiaſtica clarus, JOSEPHUS MARIA THOMASIUS, qui multis editis operibus rem litterariam exornavit.

Ædes quæ jam à Roſpiglioſis incoluntur, e regione ſunt, a Cardinali Mazarino ſtructæ, elegantes, amplæ & amœniſſimæ proſpectu. Eodem loco erant thermæ Conſtantini, quarum rudera præterito ſæculo decimo ſexto ſupererant. Iſtinc exportati ſunt equi, jam in platea Pontificii Palatii Quirinalis ſiti, qui, perinde atque heroes ipſos equos manu ducentes, Græco more ſculpti ſunt. A Conſtantino autem magno Romam tranſlati, in ejuſdem thermis conſtituti fuerant. Ad eorum baſin ſculptum legitur: OPUS PHIDIAE, OPVS PRAXITELIS: atque jamdiu opinio manavit, eſſe ſtatuas Alexandri Magni. Verum cum Phidias & Praxiteles diu Alexandrum Magnum ætate præverterint, ſtatuæ hujuſmodi aut aliis ſunt auctoribus adornatæ, aut Alexandrum Magnum minimè referunt. Liquidum autem eſt inſcriptiones jamjam memoratas, utpote latinas, nec Phidiæ Praxiteliſve, nec Alexandri temporibus confectas; ſed poſt comportatas Romam ſtatuas, ex quadam opinione, inſcriptum ita fuiſſe. De tempore quo inciſæ ſunt, ſuccurrit nihil: ante obortam typographiæ artem, unum novi ſcriptorem, qui ſtatuarum atque unà inſcriptionum iſtarum meminerit; Anonymum nempe XIII. ſæculi, qui, pro more ſolito, ineptiſſima commenta ea de re venditat. Ex iſtis porro

equis, ea pars Quirinalis nomen ſortita eſt *Monte cavallo.* Longe diverſa narrat Flaminius, dum ait haſce gigantæas ſtatuas olim ante domum auream Neronis conſtitiſſe: ſic ille.

» Opinio multorum eſt, gigantes qui nunc in Monte caballo
» ſunt, antiquitus ſtetiſſe ante portam domus Aureæ Neronis,
» atque inde exportatos a Conſtantino, baſibus illis prægrandi-
» bus impoſitos fuiſſe, a quibus Sixto V. jubente remoti ſunt. Iiſ-
» dem in baſibus conſiſtebant duo Caſtores marmorei, a Paulo
» III. in Capitolium tranſvecti; qui jam in ornamentum ſcalæ
» Aræ celi, verſus ædes Senatorias in ſcala cochleæ more facta,
» poſiti ſunt. Cum autem Sixtus V. memoratas baſes diruit, ob-
» ſervavi lapides verſus murum poſitos, ſculptos fuiſſe & veſti-
» gia Neroniana præferre, quia, ex ipſo operis modo, animad-
» verti eoſdem eſſe qui hodie in frontiſpicio viſuntur, idipſum-
» que in aliquot lapidibus, memoriâ mea iſtic excavatis, ob-
» ſervatur.

» Quo loco poſiti ſunt equi in Monte caballo, ſive Quirinali,
» recordor vidiſſe me molem quamdam ex ſilicibus & Tiburtinis
» impolitis ſtructam, quæ ſolo complanata fuit, ut jam videre eſt.
» Puto iſtic fuiſſe mauſoleum; nec aliud conjectare poſſum,
» quando ornamentis omnibus ſpoliatus erat locus.

Mauſoleum certe fuiſſe non potuit, quando hic locus a tempore uſque Servii Tullii intra Urbis mœnia erat, ubi non licebat mauſolea & ſepulcra excitare. Etſi porro lex hujuſmodi violata fuerit. Nam, ut habet Capitolinus, Antoninus Pius intra urbes mortuos ſepeliri vetuit, quia ſcilicet à priſco ritu multi receſſerant; nullum tamen vidimus mauſoleum, ſive inſignioris notæ ſepulcrum, intra Urbis mœnia exædificatum. Etſi porro mœnia illo ævo in clivo Quirinalis erecta eſſent, ad cacumen uſque montis non pertingebant.

» E vicino recordor erutam fuiſſe Romam ſedentem, ex mar-
» more Saligno, quater ſtaturâ vulgari majorem, a perito artifi-
» ce elaboratam. Eratque haud dubiè confecta, ut procul pate-
» ret oculis; quod ex quibuſdam ſtatuariæ artis depreſſionibus ar-
» guebatur. Ipſam coemit Cardinalis Ferrarienſis, & in hortum
» ſuum proxime Montem caballum deportavit.

Puto eam ſtatuam eſſe, quæ in hortis Perretinis, in vertice aggeris Tarquinii ſuſpicitur.

» FLAMINIUS VACCA. In vinea D. Dominici Blondi,

quæ

quæ in thermis Conſtantini in rupe Quirinalis eſt, reperit Blon- «
dus hoc anno (1594.) Apollinem marmoreum naturali proce- « Apollo alatus.
ritate, cujus humeris hærebant alæ, quod nunquam ante vi- «
deram; necnon aliquot capita Terminorum, in quibus Pan cor- «
nutus caprinis pilis; item Cibeles turrita, duobus leonibus inſi- «
dens, perito artifice. «

Recordor *Capitaneum* Marium Spiritum proxime hortum «
ſuum reperiſſe ſeptem Sabinarum capita belliſſima, compoſitis «
ſingulari modo capillis. Ad hæc, urnam ovalem marmoris Parii, «
ubi Bacchanalia ſculpta, quo pacto ſcilicet Bacchæ ipſum Bac- «
chum in curru trahunt: quarum aliæ tripudiabant; aliæ con- «
crepabant cymbala, & unà Satyri cum tibiis. Hæc omnia emit «
Cardinalis de Montepolitiano, & dono miſit ad Luſitaniæ Re- «
gem. At invidum mare nondum allatum munus abſorpſit. «

Marii iſtius hortus ubi poſitus fuerit ignoramus. «

In thermis Conſtantini, quæ in Monte Caballo ſunt, e regio- «
ne S. Sylveſtri, Bernardus Acciaiolus, dum in fundo ſuo ex- «
cavaret, incidit in fornices quoſdam diruptos, plenos congeſtâ «
terrâ, & evacuare cavas cepit: reperitque fragmenta bene mul- «
ta columnarum ex marmore ſtatuali, triginta palmorum lon- «
gitudine, cum capitellis quibuſdam & baſibus. In extremo for- «
nicum, locum occluſum deprehendit, rudi pariete, non ad per- «
pendiculum facto: ipſum item confregit, penetravitque in duos «
fornices plenos oſſibus hominum. Cum autem amicus mihi eſ- «
ſet, acciri me juſſit. Iſtuc nec ſine labore me intromiſi; quia «
a foramine fornicis ad oſſa, quinque circiter palmorum inter- «
capedo erat: & cum in oſſium molem caderemus, firmum po- «
nere veſtigium non licebat, ita ut uſque ad genua imprimere- «
mus plantas: oſſaque illa ad primum tactum in cineres ibant. «
Tantum denique progreſſi ſumus, ut ad fornicum terminum de- «
veniremus. Erant autem longitudine palmorum circiter cen- «
tum (id eſt, pedum 67.) alti plus minus triginta. Attoniti «
mortuorum numero, alii aliud conjectando dicimus; vel Ne- «
ronis carnificinam quamdam eſſe, nam iſtic proximè ſita fue- «
rant Neronis ædificia, eſſeque proinde Martyrum corpora; «
vel magni contagii reliquias. Conjectabam ego, cum memorati «
fornices perforati ſupernè non eſſent, iſthæc corpora ab ante- «
riore oſtio poſita fuiſſe: & ſane puto unà omnes eodemque die «
fato functos, poſitoſque ſingulos ordine, eodem tempore, ante- «

» quam fœterent. Certè vacuum illud quinque palmorum a fornice ad ossa, ex eo proveniebat, quod consumtis carnibus ossa deprimerentur. Nam si ossa carnibus destituta & arida conjecta istuc fuissent, usque ad summum tota concameratio plena remansisset; ad hæc, ossa permixtim posita viderentur, atqui corpora integra, quoad ossium situm, visa sunt. Quod indicium sane est fuisse illa unà cum carnibus conjecta. Murus autem qui fornices obturabat, aperte significabat cæmentarios fœtoris tot scilicet tantorumque cadaverum, impatientiâ, præcipiti opere parietem confecisse. Tuum erit, Vir clarissime, qui historiam probe calles, memorandi hujusce casus causam aperire.

Ibidem, in Quirinali scilicet, ædes Pontificiæ sunt, à Gregorio XIII. Sixto V. Clemente VIII. & Paulo V. excitatæ. Atrium peramplum & elegans, sublimibus hinc inde porticibus, conclavia lata a famosis architectis structa, picturis decorata. Sacellum Pontificium sculptis & depictis historiis ornatum. Hortus amplus ad clivum vergens, amœno prospectu. In hortis Pontificiis, ut æstimat Nardinus, fuit olim vetus Capitolium, sive antiquum templum, in quo tria sacella erant; Jovis scilicet, Junonis & Minervæ. Sed alii æstimant in Barberinis hortis fuisse.

Ad clivum versus hortos Columnenses, fuisse putant templum Solis, ab Aureliano structum, atque vicum eodem nomine: sunt qui vestigium illud, hodieque consistens, ad templum hujusmodi pertinuisse putent.

Proximè ecclesiam S. Andreæ RR. PP. Jesuitarum, in vertice Quirinalis, erat templum Quirini famosum, cujus rudera exstabant ducentis hinc annis, fundatum in honorem Quirini sive Romuli, post ejus obitum, inque præstantiorem formam deductum à Lucio Papirio Consule, qui primum ibi horologium solare, quod Romæ fuerit, instituit.

In quadrivio proximo prospectus est omnium qui in Urbe sunt amœnissimus; nam ab Oriente ad ecclesiam usque S. Mariæ Majoris, a Septentrione ad portam Piam, ab Occidente ad montem usque Marium, ut vocant, a meridie ad equos superius memoratos, nullo obice patent omnia.

» Flaminius Vacca. Recordor contigisse in via quæ tendit a Monte Caballo ad portam Piam, quo loco Sixtus V. quatuor fontes manare fecit, ut Mutius Matthæi, qui ex fon-

tibus unum obtinet, cum eo in loco ædificaret, reperiret sacrificium antiquum cum vitulo & aliquot ministris, Bacchum statura vulgari duplo majorem, Faunum qui Bacchum sustentabat, tigrem uvas comedentem, Venerem aliasque statuas peritorum artificum: & quia iste locus quadrivium est, quo itur ad S. Mariam Majorem; ibidem complures exstruxere domos, & inter fodiendum in humilia ædificia, quæ speciem ferebant balneorum privatorum plebeiæ gentis, inciderunt. « « « « « « « «

Quæ narrat hîc Flaminius videntur pertinere ad ædiculam Liberi Patris quæ in Quirinali erat, & memoratur a Rufo. Hæc enim omnia ad sacrificia Bacchica spectant.

Istinc procedendo ad S. Mariam Majorem, est viculus S. Vitalis. In ædibus è regione positis, quas ab aliquot annis conduxit D. Claudius Stephanotius, Congregationis nostræ Procurator Generalis, decessor meus, cum ejus jussu puteo fodiendo vacarent; postquam pedibus quadraginta in profundum devenerunt, inciderunt in vicum magnis lapidibus more viarum stratum. Hinc cernere est quanta vis terræ, ex vicinis collibus Quirinali & Viminali, decidentibus imbribus, & ruinis domorum, quæ ibidem repertæ sunt, congesta fuerit, & quam mutatum fuerit antiquæ Urbis solum. Invenerunt ibidem caput Herculis perito fabro, sed exesum.

Vicus S. Vitalis inter Quirinalem & Viminalem collem situs est. Istic sita est ecclesia S. Vitalis, olim Collegialis, sed jam RR. PP. Jesuitis cessit.

Flaminius Vacca. Proximè vicum Felicem versus S. Vitalem, repertum fuit memoriâ mea templum parvum, cum columnis ex marmore fusco Africano, viginti palmorum: nec memini rotundumne, an ovali forma esset. « « « «

Fortè fuerit templum dei Silvani, quod in valle Viminalis exstabat, ut ex inscriptionibus ibidem repertis constat, & erat porticu ornatum.

Flaminius Vacca. Pauli IV. tempore, proximè S. Vitalem in villa Horatii Muti, effossus est thesaurus à vinitore, vis scilicet aureorum numismatum & gemmarum magni pretii. Qui vinitor cum præda sese fugâ proripuit. Horatius in vineam se confert, & vinitorem quærit, donec ad locum in quo effossus thesaurus fuerat accessit. Ibi vasa ænea quædam & caldaria rupta, ulteriusque rimans, numismata aurea reperit, statim- « « « « « « «

» que in furti notitiam venit. Mox nummularios aurificesque mo-
» net, ut si quis numismata sibi aurea & gemmas deferret, ipsum
» in Curiæ potestatem mitterent. Sub hæc Michael Angelus Bo-
» narota, domesticum quemdam, Urbinum nomine, misit, qui
» veteres nec triti usùs monetas commutaret. Obstupuit nummu-
» larius, utque monitus fuerat, hominem in carcerem trudi cu-
» ravit. Quæstione cum domestico habitâ, fassus est ipse se a Mi-
» chaele Angelo totum accepisse. Præcipit Judex in carcerem
» mitti Michaelem Angelum. Quo facto, quæritur primùm no-
» men ejus. Respondet ille: Dictum mihi fuit vocari me Michae-
» lem Angelum *delli buoni arotti*, id est, de bonis incrementis.
» Cujas es tu? Aiunt me Florentinum. Nostin' Mutos? Quibus
» ille: Quî mutos noverim, qui ne quidem fabulatores noscam?
» Inter hæc Cardinales quidam, re compertâ, nobiles & pri-
» marios viros mittunt, qui apud judices id agant ut dimittatur
» liber, & reducatur domum, Urbino aliquandiu post in carcere
» remanente. Tum renuntiatur Horatio Muto, vinitorem Ve-
» netiis agere, & illic visum fuisse. Vir ille nobilis sese Venetias
» confert; ibique infelix comperit, vinitorem & gemmas & nu-
» mismata Reipublicæ tradidisse, quæ in muneris gratiam ipsum
» civitate & amplo reditu annuo donaverat. Conquestus ille apud
» Senatum, tantum retulit, quantum ad iter Româ Venetias,
» Venetiis Romam satis esset, & nihil præterea. Hæc etsi parum
» ad Romanas antiquitates conferant, animi gratiâ dicta sint.
» Vide quam facetè cum fortunato Michaele Angelo in extremo
» vitæ fortuna luserit.

Eodem circiter loco Christina Regina Sueciæ, diu multumque excavari fecit, nullo fructu, saltem suo: nam operæ, nisi summâ curâ observentur, omnia subducunt.

» F L A M I N I U S V A C C A. In vinea D. Horatii Muti, quo
» loco repertus est thesaurus, è regione S. Vitalis, deprehensum
» fuit idolum ex albo marmore, staturâ palmorum quinque,
» basi insistens, in camera quadam sive conclavi fornice instru-
» cto positum. Aderant circum multæ lucernulæ figlinæ, quarum
» pars tenuior, ubi ellychnium inseritur, versus idolum specta-
» bat. Eratque simulacrum leonino capite, humano corpore. Pe-
» dibus insistebat globo, ex quo serpens oriebatur, qui totum
» corpus circumvolvens, caput in os ejus immittebat. Idolum
» porro manus pectori admotas, & utraque clavem tenebat.

Alæ quatuor inerant, humeris hærentes, quarum binæ versus " cœlum, binæ versus terram spectabant. Non æstimo remotis- " simæ antiquitatis esse, quia imperiti artificis; aut fortassis ita " vetus erat, ut ante instauratas priscis illis temporibus Romæ " artes, confectum fuerit. Aiebat mihi Horatius, Theologum " Jesuitam dixisse sibi, iis significari dæmonem, qui tempore *gen- " tilitatis* in mundo dominabatur: quamobrem pedibus globum " terebat. Serpentem verò, qui circumvolutis spiris simulacrum " complectebatur, & in os caput immittebat, indicare futurorum " prænuntiationem, ambiguis oraculis. Claves in manibus, an- " notare dominium in universam terram. Caput leonis, princi- " pem & moderatorem omnium animalium. Alas significare ip- " sum ubique esse. Hæc interpretatio Jesuitæ. Nihil non egi ut " idolum cernerem: at mortuo Horatio, ejus hæredes ignorant " quorsum abierit. Neque abs re æstimatur, hortatu Theologi " Horatium idolum hujusmodi amandasse in calcarium furnum, " ut humiditas tot annis in subterranea casa contracta exsicca- " retur; aut forsan in infernum, mandante Jesuita, remigra- " verit. "

Sic ludit Flaminius. Casa porro istæc subterranea, nihil aliud quam idoli templum erat, ut ex lucernarum apparatu conspicuum. Hujusce formam, primis penicilli lineamentis figuratam, vidi Romæ inter schedas Petri santi Bartoli, famosi chalcographi: addita ab nescio quo interpretatione; quâ deum esse quemdam Sabinorum ferebatur. Antequam meam hac de re opinionem expromam, audiendus de simulacro alio perquam simili nobilis sculptor.

FLAMINIUS VACCA. Memoriâ meâ, post effos- " sum idolum hujusmodi, eodem loco aliud deprehensum est; " sed in anaglypho sculptum, leonino capite, corpore humano, " a zona ad pedes indutum subtilissimo velo, expansisque brachiis " utraque manu faculam gestabat. Alæ item duæ versus cœlum, " duæ versus terram protendebantur, inter quas serpens orie- " batur. A latere dextro ara, succenso igne: ex ore idoli fascia " emissa, supra ignem aræ volitabat. Hujus significationem non no- " vimus, quia Theologus non explicavit: sed cuivis id inspicere " licet in ædibus hæredum Horatii Muti. *Eorum schemata profe- " rimus.* "

Hæc antiquitatis monumenta quo loco jam ſedeant ignotum Statua certe prior, quam, quorſum abierit, ignorare ſe ait Flaminius, a Bartolo ſupra memorato qui delineavit, aut ſaltem ipſi ſimilis, viſa fuit. Hæc ſimulacra eſſe Mithræ ne minima, ut quidem autumo, ambigendi cauſa, omnia quippe ſymbola in hoc quadrant. Capite leonino Mithram antiquitus expreſſum accipimus a Lutatio Statii interprete ad Thebaidos librum primum. Idipſum non obſcure tradunt Tertullianus in Apologetico, & Hieronymus epiſtola ad Lætam de inſtitutione filiæ, quorum teſtimoniis adferendis ſuperſedemus, quia in re nota tritaque inſiſtere non vacat. Hinc Minutius Felix in Octavio: LEONUM *& canum vultu deos dicatis*. In Abraxeis quoque

gemmis Mithras ſive Sol, interdum leone toto, interdum leonino capite, ſerpentino corpore exprimitur: cujus ſymboli iſthæc effertur ratio: quod ſicut inter feras leo, ſic inter ſydera ſol, cæteris præcellat formâ atque fortitudine.

Mithræ ſchema non unum, imo nec paſſim inter anaglypha, ſtatuaſque veteres leoninâ facie occurrit. Vulgatiore enim typo, Mithras in antro, humana juvenili facie, tauro quem cultro pungit inſiſtens, exhibetur; additis ſymbolis variis, quorum non una in hujuſmodi ſchematibus ratio. Hæc pluribus & doctè V. cl. Philippus a Turre, in opere de Mithra, haud ita pridem edito; ubi ſingula quæ Mithram ſpectant ſumma accuratione percenſet. Huic lubens iſtæc omnia ſimul publicanda tradidiſſem, ſi quidem ad Mithram ſpectare in mentem veniſſet: at etiamſi nactus Flaminii ſchedas eram; quia tum colligendis monumentis deditus, ſingula luce & explicatione donanda aliud in tempus & otium miſeram, nihil de Mithra tum ſuccurrebat. Hæc ſane commodùm erudito viro accidiſſent, qui de ſimili Mithræ ſchemate nihildum audierat.

Ut cætera hîc exhibita Mithræ ſymbola perſequamur. SERPENS in ſchematibus variis ipſi ſemper adpingitur; nullumque hactenus mihi videre licuit hoc ſymbolo carentem. Tantaque religione curabant ut ſine ſerpente Mithras nuſquam prodiret, ut nonnumquam etiam vel ipſi Mithræ nomini, icone ejuſdem minime comparente, ſerpentis figuram adpingerent. Id videtur Divione in ſepulcro Terentii cujuſdam, Imperatoris Aureliani famuli. Is in anaglypho arcum dexterâ tenet, ſiniſtrâque capiti admotâ, pharetram a dorſo geſtat, decuſſatis tibiis: a latere dextro his ΤΩ ΜΙΤΡΑ ΓΕΝΕΤΗ *Mithræ genitori*, ſerpens ſinuoſis flexibus præmittitur. In imo lapidis legitur ΤΩ ΤΕΡΕΝΤΙΩ ΥΠΗΡΕΤΗΕ. *i.* ἐποίησεν; a latere ſiniſtro Ο ΑΥΡΕΛΙΑΝΟϹ ϹΕΒΑϹΤΟϹ. Hoc eſt, *Terentio miniſtro fecit Aurelianus Auguſtus.* Ævo maximè Aureliani, Mithras a Romanis cultus eſt, monſtroſumque hujuſmodi cultum is adauxit atque fovit. Cumque ſæculo eodem ars ſculptoria mirum in modum declinaſſet, ut arguunt ſingula quæ ſuperſunt iſtius temporis veſtigia & monumenta, haud malè forſan auguratur Flaminius, cum Mithræ ſtatuam, ſeneſcente jam artium liberalium ſplendore, confectam æſtimat.

Circumvolutus ſerpente Mithras an alias viſus ſit ignoro: neque

ſuccurrit qua demum religione monſtroſum hujuſmodi cultum numinibus ſuis veteres adtribuerint. Circumligatam item ſerpente ſtatuam memorat ſupra Flaminius, ubi de eccleſia SS. Petri & Marcellini.

Alas quatuor ſimulacrum habet: binas tantum conſpicimus in ſchemate quodam Burgheſiano, ubi juvenili humana facie alatus Mithras tauro inſiſtit. Solis certe ſimulacra pinnata a veteribus conficta fuiſſe narrat Macrobius lib. I. Saturnalium c. 19. *quæ res*, inquit, *monſtrat ejus velocitatem.* Qua ratione vero diſpar alarum numerus præferatur, ut modo binæ, modo quaternæ addantur, quis aperuerit? Eſt penes me Baſilidianorum gemma, qui deliramenta plerumque ſua profanis gentilium ritibus admiſcebant, ubi humana figura inſculpta habetur, utraque manu faculam geſtans, cui ſex adduntur alæ: eam, etiamſi Mithriacum quid oleat, non auſim tamen Mithram appellare.

Claves manibus tenet Mithras, puta quia portentoſa gentium ſuperſtitione, ut fur habebatur, & *boum abactor*, ut habet Commodianus.

Inſuper & furem adhuc depingitis eſſe.

In altero typo lucernas, converſo ad ſimulacrum ellychnio, vides; in altero faculas geſtantem Mithram. Quorum una nec ambigua ſignificatio. Nimirum Perſæ, a quibus ad Romanos Mithriaca ſacra manarunt, non ſolem modo; ſed ignem etiam Mithræ nomine inſigniebant. Ignem, Perſicum eſſe numen ignorat nemo. Hinc lucernæ illæ atque faces: vix enim inter Mithriaca illa ſchemata & anaglypha, quæ frequenter Romæ occurrunt, diverſo tamen typo, uſquam videtur ſine face Mithras.

Globum denique pedibus terit Mithras, ſive quia, Porphyrio teſte, Mithras mundi Pater & conditor habebatur; ſive etiam quia orbi terrarum impoſitus ſol, Mithræ nomine cultus, totum illuſtrat, ſervat, calore fovet, & fructibus ornat.

In antris demum ac ſpelæis cultum Mithram, atque in locis ſubterraneis ſacra Mithriaca peracta, frequenti veterum teſtimonio accipimus. Inde eſt quod tabulam illam & anaglyphum in ſubterranea Capitolii via repertum, pro Mithriaco ſymbolo habeamus. Mithras itaque, diverſo typorum genere celebratus Romæ fuit. De hujus ſacris, typis, initiationibus adeundus laudatus

datus vir Philippus a Turre. Adjicere liceat, quæ de Mithriacis initiationibus ex Nonno adfert Barthius, nonnihil corrupta esse, & sarciri posse ex commentario qui in codice quodam Græco Gregorii Nazianzeni comparet. Is x. sæculo exaratus, anno proximo 1701. ab quodam Græco præsule, Ludovico Magno cum duobus aliis oblatus est. De Mithra igitur hæc ibidem leguntur. Τεσσαρακοστὴ ζ' ἐστὶν ἱστορία ἡ Μίθρου κόλασις. ἔστι δὲ ἥδε· τὸν Μίθραν νομίζουσι Πέρσαι τὸν ἥλιον εἶναι· καὶ τούτῳ θύουσι πολλὰς θυσίας, καὶ τελοῦνταί τινας ἐξ αὐτῶν τελετάς. οὐδεὶς δὲ δύναται τελεῖσθαι τὰς τοῦ Μίθρου τελετάς, εἰ μὴ διὰ πασῶν τῶν κολάσεων παρέλθοι, καὶ δείξοι ἑαυτόν τινα ἀπαθῆ καὶ ὅσιον. λέγεται γὰρ ὀγδοήκοντα εἶναι κολάσεις, ἃς κατὰ βαθμὸν δεῖ τὸν τελεσθησόμενον παρελθεῖν. οἷον πρῶτον διανήξασθαι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὕδωρ πολύ. εἶτα εἰς πῦρ ἐμβάλαι (sic) ἑαυτόν. εἶτα ἐν ἐρήμῳ διαιτηθῆναι καὶ ἀσιτῆσαι, καὶ ἄλλα τινά, ἄχρις οὗ, ὡς εἴπομεν, τὰς ὀγδοήκοντα κολάσεις παρέλθοι. i. *Quadragesima septima historia, Mithræ cruciatus exprimit. Sic autem se habet: Mithram solem esse Persæ autumant, cui multa offerunt sacrificia, & ex suis aliquos mysteriis ejus initiant. Nemo potest autem Mithræ mysteriis initiari, quin per omnia supplicia pervaserit, seseque veluti intactum doloribus & sanctum commonstraverit. Aiunt octoginta cruciatuum esse genera, quæ gradatim initiandum experiri opus est. Primùm scilicet, nando trajiciat oportet diebus multis aquæ vim immodicam: deinde in ignem sese conjiciat: post necesse est ut in deserto agat & cibo abstineat, & alia nonnulla perferat, donec, uti diximus, per octoginta cruciatus permearit.* Hæc Barthii allatæ historiæ dissimilia sunt, quæ in his conspicuo vitio laborat, *Primùm ei diebus multis aperienda est aqua.* Quæ vel vitiatis ex Græcis expressa, vel perperam explicata sunt.

Postquam diversò typorum genere cultum Mithram enarravimus, epitaphium adferimus, in quo de Aside, inclyti Mithræ, ut fert inscriptio, sacerdote mentio. Quamquam non Asidi βωμὸς sive ara, nam ita vocatur, sed filio ejus Lucio defuncto erecta est. Effossa illa fuit, dum Romæ versarer, in villa Corsinia anno 1699. Estque lapis quadrus solidus, uno atque dimidio pede sublimis, latus uno circiter. Eodem anno, 17. Martii, descripsi.

ΑCΙΔΟC ΑΡΧΙΕΡΗΟCΑΙ
ΑΝΚΑΥΤΟΥ ΥΙΕΑ ΜΙΘΡΟΥ
ΛΟΥΚΙΟΝ ΑΘΛΟΘΕ ΤΗΡΑΠΑ

ΤΡΗϹ ϹΜΥΡΝΗϹ ΕΡΑΤΙΝΗϹ (*sic*)
ΕΥΓΕΝΙΑΝ ϹΟΦΙΑΙϹΙ ΚΕΚΑϹ
ΜΕΝΟΝ ΕΞΟΧΟΝ ΑΝΔΡΩΝ
ΑΥϹΟΝΙΟΝ ΔΑΠΕΔΟΝ ΒΩΜ
ΟϹ * ΘΟΔΕ ΣΗΜΑ ΤΕ ΚΡΥΠΤΕΙ. *(*sic*)

Ο * ΚΕΙΝΗϹΑϹ ΤΟΝ ΒΩΜΟΝ * (*sic*)
Η * ΑΛΛΟΝ ΕΚ ΤΟΥ ΤΑΦΟΥ * (*sic*)
ΑΠΟΔΩϹΕΙ ΔΗΜΩ ΡΩΜΑΙΩΝ
ΔΗΝΑΡΙΑ * ΠΕΝΤΑΚϹΧΙΛΙΑ *(*sic*)

Hoc eſt

Aſidis ſacerdotis inclyti Mithræ filium
Lucium certaminum præfectum patriæ ſuæ Smyrnæ amabilis,
Qui nobilitatem generis ſapientià ſua exornavit, præſtantiſſimus virorum,
Auſonium ſive Italicum ſolum, atque hæc ara & monumentum contegunt.

Qui moverit aram, aut aliud quidpiam ad ſepulcrum ſpectans,
Solvet populo Romano quinque millia denaria.

Non in templis modo aræ occurrebant, ſed in ſepulcris quoque aras antiquorum uſus admittebat, ea forma quæ ad ſtylobaten ſive columnæ baſin majorem plus accedit:

Ante ſepulcrales infelix adſtitit aras,

ait Ovidius, qui tamen explicationem aliam facile admittat. Verum exemplis multis palam fit, aras vocatos fuiſſe lapides hujuſmodi quadros, ſolidos, epitaphiis inſcriptos; in tabulis enim atque in urnis videre mihi non licuit. Mulcta violatoribus ſepulcrorum indicta non infrequenter occurrit. Erat quandoque, non modo ſepulcrum movere loco, ſed etiam aliquid ibi vendere aut reponere, vetitum. Sic in epitaphio quod nuper adtulit mihi vir amiciſſimus Anſelmus Bandurius Monachus Benedictinus Dalmata, exſcriptum manu viri docti Antonii Salvinii, legiturque ad tumulum in ædibus Joannis Nardii Florentiæ:

ΑΧΙΛΛΕΥϹ ΕΠΑΦΡΑ ΤΗ ΙΔΙΑ ΓΥΝΑΙΚΙ ΓΕΜΙΝΙΑ
ΜΥRΤΑΛΗ ΜΝΗΜΗϹ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑϹ ΧΑΡΙΝ ΤΗΝ ϹΟΡΟΝ
(*sic*) ΕΦ Ω ΜΗΔΕΝΑ ΜΗΤΕ ΠΩΛΗϹΑΙ ΜΗΤΕ ΘΕΙΝΑΙ ΕΞΟΥϹΙΑΝ

ΕχΕΙΝ ΠΛΗΝ ΕΙ ΜΗ ΑΥΤΟC ΑΧΙΛΛΕΥC ΠΑΘΗ ΤΙ ΑΝΘΡΩ
ΠΙΝΟΝ...... ΕΙ ΔΕ ΤΙC ΕΚΒΑΛΗ ΤΗΝ ΜΥΡΤΑΛΗΝ
ΔΩΣΕΙ ΤΩ ΦΙCΚΩ Ӿ ΒΦ.

Hæc accurate exarata æſtimo. Suſpicatur autem vir eruditus errato fabrili ΑΧΙΑΛΕΥC pro ΑΓΧΙΑΛΕΥC poſitum eſſe : putarim ego legendum ΑΧΙΛΛΕΥC : proclivis enim τȣ̃ Λ in Α mutatio. Epitaphium ſic interpretor.

Achialeus (vel Achilles) Epaphra propriæ uxori Geminiæ Myrtalæ , memoriæ poſtremæ gratia , tumulum , (ſupple *erexit*) *in quo nullus vendendi aut aliquid reponendi facultatem habeat , niſi priùs Achilles ipſe humanum quid patiatur. Si quis Myrtalen loco moverit , ſolvat fiſco denaria bis mille quingenta.*

Repetatur exinde vicus Felicis, in quo, eundo ad S. Mariam Majorem , offenditur villa Chiggia , parvi quidem ambitûs , ſed admodum elegans. Hortus aquis ſalientibus plenus ; ædes intus ornatæ probè , in quodam autem conciavi innumera diverſi generis rara & non obvia viſuntur , gemmæ , antiqua vaſa , omne genus armorum , adeſt etiam pellis humana ſubacta, denſior pelle vituli ; Mumia, uti vocant, Ægyptiaca, ſive corpus muliebre aromatibus , uti ſolebant Ægyptii , conditum ; & alia innumera hujuſmodi. Inde per vicum Felicis eundo, deſcenditur per clivum Viminalem, & ad lævam declinatur. Eſt ibi eccleſia S. Pudentianæ antiquiſſima , de cujus tamen fundatione incerta traduntur. Aiunt iſtic olim fuiſſe thermas Novati , quarum reliquiæ , initio XVI. ſæculi, ait Albertinus , videbantur. Monſtratur in eccleſia puteus, in quem ferunt S. Pudentianam trium Martyrum millium corpora conjeciſſe. Locum & eccleſiam cum amplo Monaſterio tenent RR. PP. Fulienſes. Erat S. Pudentianæ eccleſia in vico Patritio , ut legere eſt in prædicto Analectorum J. Mabillonii noſtri Tom. IV. ac proinde ad nonum uſque ſaltem ſæculum , nomen hujuſmodi viculus retinuit.

Eodem itinere , deflectendo ad dexteram, pervenitur in eccleſiam S. Laurentii in Paniſperna , ſic vitiato, ut quidem probabiliter æſtimatur , nomine a Perpernia , cujus inſcriptio iſtic reperta fuit ; hinc corrupto per plebeium uſum vocabulo , Paniſperna factum fuerit. Eccleſia eo loco ſtructa fuit, quo S. Lau-

rentius in craticulam conjectus est, aiuntque craticulæ partem istic asservari. Ex actis porro S. Laurentii habemus ibidem olim fuisse thermas Olympiadis. Fuit illa e numero XXIV. Abbatiarum Urbis, jam titulus Cardinalitius, cessitque Virginibus S. Claræ.

» FLAMINIUS VACCA. Quo loco sita jam est ecclesia
» S. Laurentii in Pane & Perna, sub grandi fornice vacuo de-
» prehensa fuit a *capitaneo*, cui nomen Joannes Jacobus Interam-
» nas, statua, humanâ proceritate duplo major, ex marmore,
» ut vocant, diopane; ac sub Monasterio, Martis simulacrum,
» quindecim palmis altum, marmoreum: quod Cardinalis Fer-
» rariensis Tiburem, ad horti sui ornamentum, advehi curavit.
» Eodem loco fornices fornicibus impositi detecti sunt, variis or-
» natibus decorati.

Hæc videntur ad thermas Olympiadis pertinuisse. Ecclesia S. Laurentii in Panisperna, vocabatur antiquitùs *in Formonso*, quo nomine insignita fuit sæculo nono, vitiato forsan vocabulo a foro montium, videlicet Esquilini, Viminalis & Quirinalis, quia istic in unum coire videntur. Unde tractus hic Urbis, *Montes* dicitur; & e vicino est S. Maria *in Montibus*; incolæ quoque vernacula lingua *Monticcioli* dicuntur. Statua Martis a Flaminio memorata pertinuisse potuit ad ædiculam Martis, quæ a Rufo recensetur in hac quinta Vrbis regione.

Post venitur in vicum cui Subura nomen: dicunt autem periti, Suburam ab antiquis scriptoribus memoratam, procul ista Subura hodierna fuisse. Qua de re superius.

» FLAMINIUS VACCA. In clivo Esquiliarum versus
» Suburam, memini D. Leonem Strozzium eruisse septem sta-
» tuas humana proceritate duplo majores, quas dono accepit
» magnus Hetruriæ Dux, tunc Cardinalis, Romæ agens. Verùm
» nobilissima omnium fuit Apollinis statua, quam ipsi restauravi,
» quo pacto jam videtur in ingressu Palatii sui propè Trinitatem in
» imo cochleariæ scalæ.

Haud procul est turris Comitum quæ, ut verior fert opinio, tempore Innocentii III. structa fuit. Huic proximæ sunt cujusdam aræ aut templi antiqui ruinæ. Aiunt quidam esse templum Telluris: hoc solo ducti argumento, quod in istis partibus templum quodpiam Telluris fuisse feratur: æstimarem ego templum Telluris fuisse ecclesiam S. Salvatoris in Tellure, quæ ad

pedem Esquilini in Subura hodierna sub ecclesia S. Petri in vinculis conspicitur : nam & situs consonat & nomen. Sancti Salvatoris igitur ecclesia, in Tellure dicta fuerit, quia in templo Telluris est, sicut ecclesia B. Mariæ in Minerva, quia in loco ubi Minervæ templum excitata fuit, & similiter ecclesia S. Laurentii in Lucina, quia in templo Junonis Lucinæ. Ut ad Aram supradictam redeam, sunt qui æstiment esse templum Palladis in Palladio foro, ita ut nomen a templo derivetur in forum : de quo Martialis indicans ubi liber suus væniret:

Libertum docti Lucensis quære secundum,
Limina post pacis Palladiumque forum.

In cujus rei argumentum id adferunt, quod Palladis statua in frontispicio & zophoro videatur. Quibus ego refragari non ausim : notare tamen libet, similes Palladis statuas muro hærentes, licet minores, haberi in Jano quadrivio ad forum Boarium. Porro videtur hoc ædificium non templum quidem muris clausum fuisse, sed aram ad murum qui jam extat positam, columnis, epistyliis, zophoroque ornatam, quod seriò rem speculanti palam erit.

E vicino est antiquissimus murus præaltus, in quo ostium rudi formâ, ad dexteram ingressus visuntur aliquot columnæ marmoreæ erectæ striatæque, ipsis Pantheonis columnis multo majores, quæ tamen non uno, ut illæ, sed multis saxis confectæ sunt. Hæc ad forum Nervæ pertinent, necnon reliquum ædificium, cujus muri etiamnum integri supersunt.

FLAMINIUS VACCA. Memini audivisse me ab " Horatio Mario, ut exornaretur Monasterium quoddam Mo- " nialium, jam in foro Nervæ situm, in solum projecta fuisse quæ- " dam saxa peperina quadra, & inter duo quæque quadra, fuisse " assulas ex quolibet latere, ad formam caudæ hirundinis. Sed " quod summopere miror, aiebat Horatius usque adeo sanas & " sinceras esse, ut possent adhuc in opus admoveri. Nullusque " lignarius faber ligni naturam novit. "

Monasterium de quo Flaminius, est ordinis S. Dominici, catechumenis feminis instituendis deputatum. *Saxa peperina* vulgaria Romæ sunt, ferreo colore, minorisque quam Tiburtina firmitatis. De incorrupto item ligno in Flaminii schedis infra mentio iterum erit.

In foro Nervæ erat templum Jani quadrifrontis, non qua-

drivii more, ſed vulgari, quo templa conſtrui ſolebant. Cujus formam ex anaglypho mutuatus adfert Roſinus de Antiquitatibus Romanis. Ibidem templum aliud erat a Trajano dicatum Nervæ, cujus pars proximo ſæculo ſuperabat. Forum autem Nervæ nuncupabatur itidem Tranſitorium, quia cum in frequentiſſima Urbis parte eſſet, tranſeuntium concurſus iſtic erat.

Caput XV.

DIES OCTAVA. Thermæ Diocletiani. Eccleſia B. Mariæ de Angelis. Philoſophorum capita marmorea eruta. Horti Perretini. Aggeres Tarquinii. Caſtrum aquæ. Horti Strozziani. Meleager effoſſus & alia educta. Eccleſiæ S. Agnetis & S. Conſtantiæ; Cœmeterium. Eccleſia S. Nicomedis. Subterraneum ſingulare. Ædes Barberinæ & Bibliotheca ibidem. DIES NONA. Cœnobium S. Baſilii. Codicum ejus Græcorum perampla nota. Villa Ludoviſia. Anaglyphum ſingulare. De templo & ſtatua Veneris Salluſtiæ.

A THERMIS Diocletiani octavam inimus diem: in quarum ingreſſu per vicum Pii, hinc fons ille Sixtinus, Aqua Felix dictus, coloſſali Moſis ſtatua, leonibuſque, quorum duo, ex baſalte Ægyptio, a Rotunda ſive Pantheone advecti ſunt, concinnatus, aliis item ornamentis ſplendet; inde nobilia eccleſiarum S. Mariæ in Victoria, & S. Suſannæ frontiſpicia; ab alio latere Fulienſium S. Bernardi eccleſia, ad proſpectus ſuavitatem conferunt. Immane Thermarum ſpatium fuit, ut ex ruderibus fides. In medio, cameræ prægrandes in eccleſiæ formam, Michaele Angelo Bonarota artifice, actæ ſunt, & in Crucis Græcæ morem concinnatæ. Columnarum hîc olim magna vis fuit, ad ducentas pene olim exportatas, aliiſque admotas ædificiis narrabat Chartuſiæ prior: eæ ſolum relictæ quas amoliri gravitatis cauſa non licuit, ſuntque octo numero, aliæ aliis denſiores ſublimioreſque. Iſtæ verò, quæ altiores ſunt, ab

imo in terram defixæ, ea ſolum parte prominent, qua cum cæteris æquentur. Hinc auguramur non cura Diocletiani iſtuc ex Ægypto comportatas, ſed ex aliis deſumtas ædificiis fuiſſe. Suadetur idipſum ex inſcriptione Thermarum, quam adfert Maſochius. *Coemptis*, nimirum, *ædificiis pro tanti operis magnitudine, omni cultu perfectas, Romanis ſuis dedicaverunt.*

In hiſce Thermarum ruderibus, in cameriſque adjunctis, ſuperſunt reliquiæ cruſtationum marmorearum, queis uſi Carthuſiani ſunt ad novum Eccleſiæ ornatum, artifice Carolo Maratta. His acceſſionibus inſtructa Eccleſia inter Urbis elegantiſſimas annumerabitur. Æqualis amplitudinis ſunt ſubterranei fornices, quorum hodie intercluſus aditus, unde non pauca veterum monumentorum fragmenta educuntur in dies. Eccleſiæ hæret Carthuſia in qua Hecatonſtylus, ſive Clauſtrum centum columnarum, Michaele item Angelo auctore, omnium Romanorum ampliſſimum, elegantiùs quam ſolidiùs conſtructum.

F L A M I N I U S   V A C C A. Cum pone thermas Dio- «
cletianæas vellet quidam memoriâ mea caſulam, recipiendis «
ligonibus & ferreis inſtrumentis, excitare, vidit muros duos «
qui eminebant tantillum, & in media eorum intercapedine «
excavare cœpit, inciditque in foramen modicum: quo undique «
dilatato, ſeſe intromiſit; eratque ſtructura camini more con- «
fecta, in qua reperit octodecim philoſophorum capita. Ea ipſe «
ſeptingentis nummis venumdedit domino Joanni Georgio Cæ- «
ſarino: nuperque eadem Julianus ejus filius Cardinali Farneſio «
vendidit, qui in xyſto ſuo repoſuit. «

Hæc philoſophorum capita Thermis ornandis olim deputata erant, ut vero ſimiliter æſtimatur. In Thermis quippe hujuſmodi, non lavacra modo, ſed porticus quoque, ludi, ephebéa pueris educandis: ad hæc vero bibliotheca Ulpia ex foro Trajani olim eòdem comportata fuit: quibus decorandis capita iſtæc philoſophorum peropportuna.

Ex platea Thermarum aditus eſt in Perretinos hortos, qui jam Eminentiſſimi Cardinalis Negronii ſunt. E latere majoris oſtii occurrit labrum ex marmore granito Ægyptio, olim uſui Thermarum, ut conjectare licet, deſtinatum. Ædes proximæ ornamentis variis ſplendent: ſuſpicitur ibidem anaglyphum Pyrrhi Regis peritiſſima manu. In hortis occurrit vis ingens ſtatuarum, anaglyphorum atque inſcriptionum, quarum mul-

tæ elegantes ſunt. In medio quoque hortorum ædes aliæ peramplæ paribus ornamentis decoratæ, ibi itidem inſcriptiones circumquaque obviæ: non paucas exſcripſi, quæ vel ineditæ, vel cuſæ quidem, ſed vitiatæ ſunt. Eſt ibidem in marmore, detrita, & magna ex parte eraſa inſcriptio, in qua de monetarum officinis, præfectis, miniſtriſque præclara legebantur. Horti & vinea adjuncta mirum quam late pateant; ut milliarium pene trium ambitu circumſcribantur. Propter vineæ muros, quà Thermis viciniores ſunt, eſt caſtrum aquæ Juliæ, olim thermarum Diocletianæarum receptaculum aquarum: cujus peramplæ reliquiæ, ingentia rudera ſuperant. E vicino, collis cypariſſorum circulo cinctus, Romam coloſſali pene forma ſedentem exhibet, quam à Flaminio ſupra memoratam æſtimo p. 192. Inde aggeres Tarquinii viſendi, qui, ceu continuato colle, vineam trajiciunt, & pene uſque ad S. Antonium deveniunt. His ſubjectus, ex Rufo & Victore, campus Viminalis ſub aggere, qui partem hodiernæ Perretinæ villæ occupabat. Hæc pauca de nobilibus hortis damus, quibus ſane deſcribendis non modico volumine opus.

E regione Perretinæ, vico ſolùm intermedio, Strozziana villa viſitur, anguſtiori limite circumſcripta, ſed culta; ubi multa quotidie eruuntur. Ibidem nuperrime Meleager effoſſus, humanâ minor ſtatura, dempto capite, fabri peritiam prodit. Adjuncti ſagittiſque confixi apri forma ſuſpicitur: erat qui ære non parvo aprum ſolum expetierit. Venus ibidem docto artifice educta fuit, aliaque multa excavando detecta. In imo foveæ, inciderunt in viam antiquam more Flaminiæ & Appiæ ſtratam. Nam in pleriſque Urbis partibus ſolum, olim demiſſius, ruinis & illuvie in tantam altitudinem erectum eſt, ut nonnumquam domi templaque integra ſuffoſſa detegantur; ut ex Flaminii narratione & hodiernis experimentis fides.

Inde vicum Pii repetendo, per portam ejuſdem nominis quæ Nomentana item vocitatur, in S. Agnetem, uno ab Urbe milliario ſitam, conceditur. Eccleſia vetuſtate venerabilis, columnis fulcitur, in queis duæ ex alabaſtrite: ſtratum ex inſcriptionum fruſtis magna parte confectum. Cætera, nemini non nota, vel ore vulgi feruntur. Iſtic Liberius, cum ab exilio remigraret, receptum habuiſſe fertur: ibidem, multis poſt ſæculis, Rothardus Sueſſionenſis epiſcopus ſupplicem libellum adverſus

verſus Hincmarum Rhemenſem Nicolao primo obtulit, a quo & in ſedem reſtitutus. In templo huic vicino, S. Conſtantiæ nomine, ſingularis veteris templi numinum forma conſpicitur: quod, ſi quidem ex aliis Romanorum templorum ruderibus rem æſtimare fas eſt, non ad primævam illam florentiſſimamque architectonices ætatem pertinere poteſt. Nam quod ex Vitruvio pariter & ex reliquiis templorum veſtigiiſque cognoſcitur, antiquiores illi artifices, ut æternitati laborabant, non fornices, non magnas moles columnis unis fundabant, ſed admotis craſſioribus pilis, partem minimam operis & fornicis a columnis fulciri curabant. Ex capitellis item zophoriſque, rudiore manu elaboratis, ſequiorem ætatem arguimus. Proximis ſæculis magnifici atrii ovatâ formâ, columnis decorati, reliquiæ ſupererant, quarum ne veſtigium hodie. Reliqua, ut ſepulcrum Bacchi, picturæ antiquæ ſimiliaque, ſexcenties recenſita ſunt.

Pone ſanctam Agnetem, cœmeterium vulgari eodemque quo ſupra memoravimus ritu viſitur. Verum ſubterranei meatus non procul adeuntur, de induſtria occluſi. Conſilium occludendi caſus juvit, nam multæ ſemitæ, dilapſa humo, ſponte obrutæ ſunt. Nec prætereundum ſilentio, in ſubterraneis hujuſmodi ſepulcris nonnumquam occurrere imagines Apoſtolorum, cujuſmodi e ſepulcro eductam cum Mediolani ageremus, vidimus & expreſſimus. Similem accepi Romæ iconem S. Petri, non imperite, anaglyphi more, ſculptam, permixtim cum oſſibus Chriſtiani cujuſdam deprehenſam. Ad oſſa vero mulieris, mariti ejuſdem plumbeum caput inventum eſt, quod item mecum Roma detuli.

E regione erat, viâ ſolùm intermediâ, eccleſia S. Nicomedis, cujus ne ſignum hodie. Multæ namque veteres eccleſiæ a ſcriptoribus memoratæ, ſive populationibus Urbis frequentibus, ſive caſibus variis dirutæ ſunt.

F l a m i n i u s V a c c a. Propter ſanctam Agnetem extra portam Piam, memoriâ meâ detectæ ſunt cryptæ bene multæ, altitudine humana, latitudine quinque palmorum, undequaque marmoreis tabulis veſtitæ. Neque in mentem ſubit cui olim uſui fuerint. Iſtic oſſa reperta ſunt, & quidem Martyrum, ut dictitabant, qui tyrannorum metu his latebris uſi fuerant. « « « « « » «

Eadem via regressis iter est in Barberinas ædes, queis nullæ per Urbem magnificentiores. Veterum monumenta, quæ bene multa ibidem exstant, fuse in hodiernis Romanis descriptionibus recensentur. Bibliotheca librorum copia omnibus præstat. Codicum item magna vis est, Latinorum maxime: Orientales enim atque Græci perpauci comparent. Ac etsi haud libero exterorum aditu Bibliotheca frequentetur, Græcos tamen codices raptim semel inspectare licitum fuit; & quia, contra quam rumore nuntio audieram, exiguum prorsus numerum animadverti: percontanti quorsum abiisset illa Græcorum codicum copia, quæ in Barberinis ædibus exstare omnium ore ferebatur, responsum est, jam a multis annis cum exportarentur codices, a bajulis multos venum oblatos, & ad quingentos ejusmodi casu abstractos dissipatosque. Inter eos qui jam supersunt sequentes notavi.

Liturgia *Basilii* annorum plus mille, charactere unciali, sine accentibus. Ea antiquitate nullum hujus Liturgiæ codicem exstare arbitrabar. Quod opus suspectum multis nominibus est, & a peritis Basilio abjudicatur.

Δαμιανοῦ φιλοσόφου τοῦ Ἡλιοδώρου Λαρισσαίου, περὶ ὀπτικῶν ὑποθέσεων. Cujus initium, *Ὅτι μὲν οὖν προσβολῇ τινος ἀφ' ἡμῶν.* Codex sexto-decimo sæculo conscriptus.

Philippi Ceramitæ homiliæ in codice recenti.

Origenis τὰ φιλοσοφούμενα, in codice recenti, cujus lectiones varias erui, & cum aliis codicibus contuli, ut eâ operâ purgatiora dare in promptu sit. Codex recens est.

Libanii epistolæ aliquot, itemque *Basilii* in codice recenti.

Alia quædam manuscripta Græca istic comparent, quorum aliquot Leonis Allatii manu exarata.

In proximo conclavi Latini codices bene multi latent occlusi, quos adire & evolvere nemini conceditur.

Monasterium & Bibliothecam RR. PP. S. Basilii NONA DIE adiimus. Quod quidem cœnobium perparvum, nulliusque antehac nominis, jam studio & cura Reverendissimi Patris Petri Mennitii, ordinis Præfecti, codicum Græcorum festiva copia exornatur. Is enim, quia in variis sibi subjectis Calabriæ Monasteriis, codices istos, obsoleto pene Græcæ linguæ usu, jacere intactos neglectosque acceperat, imminenti jam exitio subduxit, inque Urbem advehi in usum eruditorum curavit:

ac nobis, quæ eſt ejus humanitas, prolixumque nos demerendi ſtudium, iis pro voto fruendi, & exportandi domum ſicuti liberet, copiam fecit. Diplomatum quoque Græcorum manum eadem opera Romam advehi juſſit, quorum magnam partem exſcripſimus. In Calabria enim, & in aliis Neapolitani regni regionibus, atque in Sicilia, ad proxima uſque ſæcula Græca lingua obtinuit; ut non plebeio ſolum uſu, ſed etiam Eccleſiaſtico, in officiis ſuis Græca lingua frequentaretur, donec Sixti IV. juſſu ac decreto, omnibus ut Latinè perſolverent officia proviſum eſt. Curabat nempe ipſe Græcæ linguæ uſum his in partibus ex hominum memoria penitus oblitterare. Hactenus tamen in pleriſque Regni partibus populares Græco, ſed vitiato, idiomate fabulantur.

Narrabat mihi præclarus antiſtes, Roſciani, quæ eſt Calabriæ Ulterioris Archiepiſcopalis ſedes, fuiſſe olim ingentem diplomatum Græcorum numerum, quæ ſe vidiſſe commemorat in Italia ſacra Ferdinandus Ughellus. Verum a multis hinc annis Archiepiſcopum tunc ſedentem, pertæſum adventantium frequentiæ, rogantiumque ut diplomata proferrentur, ſuffodi omnia & in perniciem ire curaſſe.

Ordo S. Baſilii in Italia, Calabria, Sicilia, Hiſpania, maximeque in Oriente late, cœnobiis multis auctus, extenditur. Accepique multos eſſe orientalium Baſilianorum, qui præfecto ordinis Romano ſubeſſent; ac cum primis cœnobium S. Catharinæ in monte Sinaï, cujus Monachi cum ad ſtipendia Arabum in quorum deſertis agunt, tum ad victum uſumque quotidianum, ſtipem cogunt in Sicilia & in aliis Hiſpanicæ ditionis regionibus, & tantum pecuniæ corradunt, quantum ſibi & explendis Arabum animis ſit ſatis. Deſcriptionem porro Montis Sinaï atque Cœnobii, a Nectario patriarcha, cum viſitandi cauſa eodem conceſſiſſet, accurate confectam, exſcribendam mihi vir amiciſſimus obtulit. Oſtendit item nobis calices binos vitreos oblongos, quorum ſacer olim uſus ad liturgiam in Monaſterio Patirienſi fuit.

Codicum Græcorum notam non ſpernendam hic conſignamus.

KONTAKION Officii Eccleſiaſtici x. ſæculi. Eſt *contacium* breviſſimus baculus, cui hæret obvoluta miræ longitudinis charta membranea, ex multis foliis conſequenter agglutinatis con-

fecta, ubi descriptæ orationes & officia sacerdotibus obeunda, cum sacra administrant. Simile huic habetur in Bibliotheca Regia. Est autem illud elegantibus apicibus & litteris exaratum.

Biblia sacra IX. sæculi in codice membranaceo, charactere unciali oblongo ac deflexo, initio & fine mutila, optimæ notæ.

Biblia sacra a Genesi ad Judicum librum, initio & fine mutila, ibi Origenianæ ad marginem notæ quas exscripsimus. Hæc accessio nobilis est ad alia aliorum operum excerpta, quorum editionem paramus. Codex X. sæculi accuratione multa conscriptus est in membrana.

Prophetarum libri. Codex XI. sæculo exaratus membranaceus.

Daniel Propheta, & consequenter Homiliæ quædam, in codice XI. sæc. membran.

Evangeliorum codices duo membranacei XII. sæculi.

In alio codice X. sæculi membran. pars novi Testamenti.

Singularis ibidem codex sæculi XI. habetur membranaceus. In quo notantur primo testimonia atque loca veteris Testamenti, a S. Paulo in quatuordecim Epistolis suis usurpata; ac deinde loca itidem cum ex prophanis tum ex Apocryphis mutuata libris. De prioribus nihil nisi tritum occurrit; de aliis hîc agimus.

Locus qui ex Heliæ apocrypho libro usurpatus hic dicitur, talis est, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν: *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se.* I. Cor. 2. 9.

Λακονικὴ καὶ ἀρχαία παροιμία· φάγωμεν καὶ πίωμεν, αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν, id est, *Laconicum & vetus adagium est: Comedamus & bibamus, cras enim moriemur.* I. Cor. 15. 32.

Μενάνδρου γνώμη, Ἐπιμενίδου μάντεως χρησμός· φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὁμιλίαι κακαί. id est, *Menandri sententia, & Epimenidis vatis oraculum; Corrumpunt mores bonos colloquia mala.* I. Cor. 15. 33.

Locus iste dicitur ex apocrypho Moysis usurpatus. οὔτε περιτομή τι ἰσχύει, οὔτε ἡ ἀκροβυστία: *Neque circumcisio aliquid valet, neque præputium.* Galat. 5. 6.

Ex apocrypho Hieremiæ id desumtum est, ἔγειρε ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ χριστός. *Surge qui dormis, & exsurge a mortuis, & illuminabit te Christus.* Ephes. 5. 14.

Ἐν τῇ πρὸς Τίτον μαρτυρία μία Ἐπιμενίδου Κρῆτος καὶ μάντεως χρησμὸς, καὶ Καλλιμάχου Κυρηναίου ποιητοῦ ἡ αὐτὴ μία. α΄. *In epiſtola ad Titum teſtimonium adeſt unum Epimenidis ſcilicet Cretenſis & Vatis oraculum, quod ipſum eſt etiam Callimachi Cyrenæi poëtæ.* c. 1. Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri.

In cod. XI. ſæculi membran. Catena Patrum in Evangelia.

Codices S. *Baſilii* bene multi X. XI. & XII, ſæculi membranacei, ex quibus anecdota eruimus. In quodam eorum exſtant alphabeta arcana Græcorum, a nobis tomo ſequenti publicanda. Scriptus autem fuit anno mundi, juxta Græcorum computum, 6613. Chriſti 1105.

In codice XI. ſæculi, Regula S. *Baſilii.*

Codex IX. ſæculi, membran. *Baſilii* Homiliæ in Hexaëmeron. Item *Gregorii Nyſſeni* Homiliæ 5. de Oratione, aliæ de Beatitudinibus. Ejudem *Gregorii* περὶ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ψαλμῶν, *de inſcriptionibus Pſalmorum*, prolixum opus. *Baſilii* ad Optimum epiſtola. Apocalypſis. *Gregorii Nyſſeni* Apologeticus pro Hexaëmero Baſilii. Ejuſdem Quæſtiones in opus ſex dierum.

Codex X. ſæculi membran. in quo *Baſilii* homiliæ, epiſtolæ quædam ejuſdem, homiliæ in Hexaëmeron. *Gregorii Nyſſeni* ad Petrum Quæſtiones in Geneſin. Item *Pantoleontis* Diaconi magnæ eccleſiæ de Miraculis Archangelorum.

Codex XII. ſæculi membran. *Gregorii Nazianzeni* Sermones quidam.

Alius ejuſdem Orationes cum ſcholiis complectitur.

In alio codice XI. ſæculi membran. *Gregorii Nazianzeni* opera. In præliminaribus explicantur notæ quædam marginales. Quæ obeli ſive radii ſolaris formam habet, ἡλιακὸν dicitur, id eſt, *ſolaris nota*, quæ inſigniora ad Theologiam ſpectantia indicat. Aſteriſcus tum reponitur cum de Incarnatione Domini præclara enarrantur. Ὡραῖον, ſive elegans & ſpecioſum dictum, duabus primis litteris notatum, loca denotat elegantius recenſita. Σημεῖον, id eſt *ſignum*, apponitur cum quædam ſive doctrinam ſive hiſtoriam ſpectantia, quæ mirabile aut ſtupendum quid referunt, pertractantur. In aliis codicibus nota ϹΗ. quæ vulgo adpingi ſolet, σημείωσαι legi debet, id eſt, *nota.* In hæc verba Apologetici cujus initium Ἥττημαι, &c. duabus ante finem paginis; ὡς δὲ ἐγὼ τινὸς ἤκουσα σοφοῦ περὶ ταῦτα ἀνδρὸς, οὐκ ἀτόπως &c. hoc ſcholion legitur. Ὠριγένην σαφῶς αἰνίττεται, οὗ

καὶ τὴν ἐξήγησιν ἐπιφέρει εὑρισκομένην σαφῆ ἐν τοῖς εἰς τὸν Ἰωνᾶν ἐξηγητικοῖς. Id eſt : *Origenem aperte ſubindicat , cujus enarrationem adfert , qualis diſerte exprimitur in Commentariis in Jonam.* In hæc autem verba Epitaphii in Patrem ſuum , cujus initium Ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, tribus circiter poſt initium paginis , οὐδὲ μία δραχμὴ πλείω τὴν οὐσίαν πεποίηκε, in margine notatur. Περὶ σταθμῶν. τὸ τάλαντον , ὥς φησὶ Διόδωρος ἐν τῷ περὶ σταθμῶν , μνῶν ἐστὶν ἑξήκοντα. ἡ δὲ μνᾶ δραχμῶν ρ̄, ἡ δραχμὴ ὀβολῶν ἕξ. ὁ ὀβολὸς χαλκῶν ἕξ· ὁ χαλκὸς λεπτῶν ζ. τὸ τάλαντον δὲ τὸ λεγόμενον Ἀττικὸν, παρὰ δὲ Σικελιώταις, τὸ μὲν ἀρχαῖον ἦν μνῶν κδ , νυνὶ δὲ ιβ. δύναται δὲ ὁ νόμος τρία ἡμιοβόλια , ὡς ἐν τοῖς περὶ σώφρονος Ἀπολλόδωρος ἐκ τῆς Διογενιανοῦ τῆς ἐπιτομῆς τῆς Ουσηστίνου (ſic) ἑλληνικῶν ὅ ὅ. Hoc eſt, *De ponderibus. Talentum , ut ait Diododorus in libro de ponderibus , eſt minarum ſexaginta , mina drachmarum centum , drachma ſex obolorum , obolus ſex chalcorum. Chalcus* λεπτῶν *ſeptem.* (eſt minutior moneta.) *Talentum vero , quod Atticum dicitur , apud Siculos olim minarum 24. erat , jam vero 12. Numus tribus ſemiobolis æquivalet , ut habet Apollodorus de Sapiente , ex Diogeniani epitome Uſeſtini de Hellenicis.* Græca nonnihil vitii præ ſe ferunt. Ad marginem Orationis in ſancta Lumina , cujus initium , Πάλιν Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς καὶ πάλιν μυστήριον, adferuntur 24. hiſtoriæ pro explicatione locorum ſicubi opus. Nam , ut pleraque Gregorii Nazianzeni opera , profanæ illius veteriſque eruditionis notas hinc inde conſperſas præferunt ; ſive quia veterum numina , vigente adhuc monſtroſo cultu , paſſim ridet & inſectatur ; ſive quia frequenti poetarum , oratorum , ſophiſtarum lectione a puero imbutus , quaſi ſponte & e re nata , eorum dicta orationibus intermiſcet ſuis ; ſcholiaſtæ varii , cum in hæc inciderent , pro ſua quiſque facultate , interpretationes ad marginem , ad calcem addebant , & numero & pretio in variis codicibus diſpares.

In fine codicis habetur συναγωγὴ ἱστοριῶν , *collectio hiſtoriarum* ; in epitaphium Patris bene multæ adferuntur ; in alias quaſdam Orationes nonnullæ ; in στηλιτευτικὸν autem , centum pro explanatione locorum comparent. In aliis item nonnullis codicibus Greg. Nazianzeni hujuſmodi hiſtoriæ habentur ; ſed mire, ut diximus , inter ſe variant. In fine codicis ad folia ſingula , veſtigia antiquioris operis perſpiciuntur , unciali charactere antiquiſſimo , ut inſcriptiones pervetuſtas referat , ſine accenti-

bus : pauca legi possunt. Eratque novi Testamenti exemplar, deletis vero prioribus, nova admota sunt ; quod itidem in aliis non paucis codicibus observatur. Prima isthæc manus quinti vel sexti sæculi videtur esse.

Codex x. sæculi membranaceus, Homiliæ variæ *Gregorii Nazianzeni*, *Basilii*, *Jo. Chrysostomi*, *Anastasii* Monachi, *Leontii* presbyteri Hierosolymitani, *Athanasii*, *Titi Bostrorum*, *Epiphanii*, *Ephrem*. *Joannis Damasceni* Oratio in Dormitionem Deiparæ. init. ἔστι μὲν ἀνθρώπων οὐδείς.

Codex xi. sæculi membran. *Chrysostomi* in Genesin. Multi alii ejusdem S. Doctoris opera circumferunt, ex quibus anecdota exsumsi. In omnibus ferme Græcis bibliothecis multi Chrysostomi codices comparent.

Joannis Chrysostomi vita à *Georgio* quodam.

Epiphanii ad Diodorum epistola.

S. Ephrem opera bene multa.

In codice xi. sæculi, *Theodoreti* commentaria in Psalmos.

Simeonis Stylitæ Sermones, & Pandectes ex variis auctoribus consarcinatus.

In codice xii. sæculi, *Joannis Climaci* scala, cum Sermonibus *Chrysostomi* membran.

Codex ix. sæc. *Joannes Climacus*. Hujus Scriptoris antiquiorem codicem non vidi.

Palladii Lausiaca, in codice xi. sæculi.

Maximi Abbatis ἐρωταποκρίσεις, in codice x. sæculi membran.

S. Dorothei ascetica.

Προθεωρία τῆς ὑποθέσεως τῶν ὅρων τῆς βίβλου, ἧς ἡ ἐπωνυμία λέγεται ὁδηγός. Init. τῆς καθ' ἡμᾶς, contra Monophysitas. *Anastasii* Sinaïtæ de Fide orthodoxa, init. Ἀρχὴ τῶν λόγων σου χριστέ.

Contra Gaïanistas quædam.

In codice x. sæculi membranaceo, *Joannis Damasceni* περὶ τῶν ἐν χριστῷ κεκοιμημένων. Init. τὰ τῶν βρωμάτων ἤδεα. *Georgii* Nicomediensis in sanctam Virginem & passionem. Init. πρὸς ὑψηλοτάτην ὑμῖν. *Chrysostomi* in S. Philogonium. *Gregorii Nysseni* vita S. Gregorii Thaumaturgi. Vita S. Mariæ Ægyptiæ. Trium puerorum historia. S. Gregorii Agrigentini vita per *Leontium*. Epistola *Clementis* ad Jacobum fratrem Domini. γινώσκειν ἔστω σοι, κύριέ μου, ὅτι ἐγὼ Κλη- Martyrium Petri & Pauli.

Miracula Archangelorum. Vita ſancti Lucæ. Nomina & loca ubi Apoſtoli prædicarunt. Item de Prophetis.

Codex XIV. ſæculi, *Joannis Damaſceni* opera philoſophica.

Codex XV. ſæculi membranaceus, in quo chronicon breve ab initio mundi ad uſque Joannem Tzimiſcen. Erotemata quædam. *Hippolyti Thebæi* Chronici fragmentum. *Anaſtaſii* quædam. Vitæ Prophetarum. Eccleſiaſtes & Cantica.

Codex XI. ſæculi membranaceus, in quo Pandectes variis ex locis Patrum conſarcinatus. Multi hujuſmodi Pandectæ variis in bibliothecis ſunt; ſed nullum hactenus vidi alteri ſimilem.

Codex bombycinus XIV. ſæculi. Ἀνδρέου τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας τῆς Καππαδοκείας τῆς πρὸς τὸ Ἀργέω ἑρμηνεία εἰς τὴν ἀποκάλυψιν *&c.* Initium πολλάκις αἰτηθείς. i. *Andreæ ſanctiſſimi archiepiſcopi Cæſareæ Cappadociæ ad montem Argæum, interpretatio in Apocalypſin, &c.* cuſum opus cum operibus ſancti Joannis Chryſoſtomi, & Andreæ Cretenſi vulgo adjudicatur.

In codice membranaceo XI. ſæculi, liber Inſtitutorum.

Vitæ Sanctorum atque Martyrum, in pleriſque codicibus X. & XI. ſæculi, membran. Eorum unus deſcriptus fertur in fine, anno mundi 6535. id eſt Chriſti 1027.

In duobus codicibus vitæ SS. Patrum. In alio Apophtegmata eorum.

In alio pars Conſtitutionum Apoſtolicarum.

Libri chorales non pauci antiqui, cum notis ad cantum Eccleſiaſticum ſpectantibus; quorum ſpecimen, Deo dante, proferemus.

Menologium, ſive Martyrologium X. aut XI. ſæculi, membranaceum.

Synaxarium & typicum S. *Bartholomæi* abbatis Cryptaferratenſis, in codice membranaceo.

Synaxarium magnum XII. ſæculi in cod. membran.

Libri canonum duo, in quorum uno acta contra Severum, membran. XII. circiter ſæculi.

Collectio canonum Græca decimi ſæculi, in codice membranaceo.

In codice XII. ſæculi membran. Nomocanon Doxapatris, juſſu Joannis Comneni Imp. editum, ut ex titulo fides, nam ſic habet:

Νομοκάνονον

Νομοκανόνιον (ſic) σὺν θεῷ περιέχον συνοπτικῶς ὅλους τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἑπτὰ συνόδων, καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ ἑτέρων θεοφόρων πατέρων, ἑρμηνευθὲν προστάξει τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, παρὰ τοῦ λογιωτάτου διακόνου τῆς τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ νομοφύλακος τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας, πατριαρχικοῦ νοταρίου καὶ πρωτοπροέδρου τῶν πρωτοσυγκέλλων Δοξαπάτρη. Ibidem Νομοκάνονον bis occurrit deſcriptum, uti ſuperius, ut nullum ſit de lectione dubium. Præmiſſa ſic verto: *Nomocanon, Deo favente conſcriptus, ſynopſeos more complectens canones omnes ſanctarum & œcumenicarum ſeptem Synodorum, & ſanctorum Apoſtolorum atque magni Baſilii, & aliorum deiferorum Patrum; interpretatione donatus juſſu piiſſimi Imperatoris Domini Joannis Comneni. Operâ eruditiſſimi diaconi magnæ Dei Eccleſiæ, & Nomophylacis (ſive legum vindicis) Imperii Romani, Patriarchalis Notarii, & Protoproedri Protoſyncellorum Doxapatris.* De iis officiis vide Codinum. Deinde ſequuntur Canones cum explicationibus Doxapatris, videlicet:

1. Canones Apoſtolorum num. 85.
2. Canones Nicæni, 25. numero.
3. Ancyranæ Synodi Canones 25.
4. Neocæſarienſis Synodi 15.
5. Gangrenſis 20.
6. Antiochenæ 25.
7. Laodicenæ 59.
8. Conſtantinopolitanæ 150. Patrum Canones numero 8.
9. Epheſinæ Synodi Canones 9.
10. Chalcedonenſis 30.
11. Sardicenſis Canones 21.
12. Carthaginenſis 137.
13. Conſtantinopolitanæ de Agapio & Bagadio Canon 1.
14. Conſtantinopolitanæ in Trullo VI. Generalis Canones 102.
15. Nicænæ ſecundæ Canones 22.
16. C. P. in templo SS. Apoſtolorum, πρώτης καὶ δευτέρας primæ & ſecundæ Canones 17.
17. Conſtantinopolitanæ in templo S. Sophiæ Canones 3.
18. Baſilii 91.

19. Tarasii C. P. Hadriano Papæ Canon 1.
20. Dionysii Alexandrini Canones 5.
21. Petri Alexandrini Canones 14.
22. Gregorii Thaumaturgi Canones 13.
23. Athanasii Canones 5.
24. Gregorii Nysseni Canones 8.
25. Timothei Alexandrini Canones 15.
26. Theophili Alexandrini Can. 14.
27. Cyrilli Alex. Can. 7.
28. Eulogii Alex. Can. 1.
29. Gennadii Constantinopolitani Can. 1.
30. Γραφὴ ἀπὸ ΚΠ Μαρτυρίῳ ἐπ· Ἀντιοχείας. Rescriptum Constantinopoli ad Martyrium episcopum Antiochenum. Canon 1.
31. Athanasii ad Rufinianum Canon 1.
32. Sanctorum Apostolorum Canones 17.
33. Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli Canones 17.
34. SS. Apostolorum in communi Canones 2.
35. Τὰ κεφάλαια τοῦ χρυσοβούλλου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Ἰουστινιανοῦ. Id est, Capita sive Canones bullæ aureæ Justiniani, quæ est in magna Ecclesia, num. 6.
36. Τοῦ μεγάλου Βασιλείου περὶ τίτλου καὶ χρόνου ἁμαρτημάτων. Magni Basilii de titulo & tempore peccatorum, Can 27.
37. Cyrilli contra Nestorium Canones 11.
38. Demetrii Cyziceni Canones 3.
39. Petri Antiocheni Canon. 4.
40. Joannis Monachi, discipuli S. Basili, Can. 2.
41. Synodorum & Patrum Can. 27.
42. Timothei Alexandrini.
43. Joannis νηστευτοῦ.
44. Septem Synodorum œcumenicarum.
45. De nuptiis.

Deinde hæc sequuntur, Erotemata Joannis, Monachi Sacri Montis. Euphemiani Metropolitani Thessalonicensis Solutiones, capitibus 12. ad Gerasimum monachum Sacri Montis. Ejusdem, cui cognomen Χοῦμνος *Chumnus*, ad eumdem responsiones. Ex novellis Justiniani quædam.

Tribus ante finem foliis legitur recentiore manu, ut ex notato anno eruitur.

Κατὰ τὸν Ἀπρίλλιον μῆνα εἰς τὴν ιη· τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ τρίτῃ, ὥρᾳ θ. ἰνδικ. ζ. ἔτει ,ςψμβ. ἐγεννήθη ἡ θυγάτηρ ἐμοῦ σινάτορος τῆς κριτῶν, ἡ ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ὀνομασθεῖσα Ἀλφάζαν, βασιλεύοντος ἡμῶν τοῦ θεοστέπτου μεγάλου βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος Ῥωμαίων, καὶ ἀεὶ Αὐγούστου Φρεδερίκου, δεκάτῳ τετάρτῳ χρόνῳ τῆς αὐτοῦ βασιλείας, βασιλεύοντος δὲ Σικελίας τριακοστῷ ἑβδόμῳ, Ἱερουσαλὴμ δὲ ἐννάτῳ.

Κατὰ τὸν σεπτέμβριον μῆνα εἰς τὴν ιη. ἡμέρα τρίτῃ πρὸς ἑσπέραν ἰνδικ. θ. ἔτει ,ςψμδ ἡ σύζυγος ἐμοῦ σινάτορος τοῦ κριτῶν κυρὰ Γουαζρις ἐγέννησε παιδίον δεύτερον ἄρσεν, ὅπερ ὠνομάσαμεν Μιχαήλ, ὑπὲρ οὗ μεγάλη χαρὰ παρ' ἡμῖν ἐγεγόνει. οὔπω δὲ βαθείας ἑσπέρας καταλαβούσης, ἡ προρρηθεῖσα μοι σύζυγος τὸ πνεῦμα τῷ κυρίῳ παρέδωκε, καὶ ἡμέρᾳ τετάρτῃ τοῦ ῥηθέντος μηνὸς εἰς τὴν ιθ ἐντιμίως ἐτάφη ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς ἀχειροποιήτου, καταλείψασα τὰ ῥηθέντα δύο παμφίλτατά μοι τέκνα, τὴν Ἀλφάζαν καὶ τὸν Μιχαήλ, οἷς ὁ θεὸς δῴη προκοπὴν καὶ αὔξησιν, ἐκείνῃ δὲ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ ἀνάπαυσιν ἐν τοῖς τῶν δικαίων χοροῖς. Hoc eſt:

Decima octava menſis Aprilis die, quæ erat ſancta & magna feria tertia, horâ nonâ, indictione ſeptima, anno 6742. (hoc eſt Chriſti 1234.) nata eſt filia mihi Senatori judicii, quæ in ſacro baptiſmate nuncupata eſt Alphazan; imperante nobis religioſo & magno Imperatore Romanorum & ſemper Auguſto Frederico, quarto decimo anno ejus imperii, regnante eodem ipſo in Sicilia anno trigeſimo ſeptimo, in Jeruſalem nono.

Menſis Septembris decimâ-octavâ, feriâ tertiâ ad veſperam, indictione nonâ, anno 6744. (Chriſti 1236.) conjux mea, Senatoris judicii, Domna Guazris ſecundum filium peperit maſculum, quem nominavimus Michaelem. Hæc magna nobis lætitiæ cauſa; cumque nondum atra veſpera eſſet, memorata uxor mea ſpiritum Deo reddidit, & feriâ quartâ, quæ prædicti menſis decima-nona erat, honorabili ſepulturæ data eſt in venerabili templo ſanctiſſimæ Deiparæ, ἀχειροποιήτου *id eſt, nulla manu, ſed divinitus effectæ, relictis mihi dilectiſſimis duobus filiis, Alphazan ſcilicet puella,*

& Michaele, queis Deus profectum & incrementum, ipsi vero uxori remissionem peccatorum & requiem in Sanctorum choris, dederit.

Quî legi debeat vox Κρι^τ non perspectum mihi. Eratque haud dubie tribunal, in quo Senator erat qui hæc scripsit, cujusque nomen tacetur. Hic vides Arabica nomina in sacro baptismate imposita, cujusmodi sunt *Gouazris* & *Alphazan*, quia non diu Arabes Siciliâ pulsi, linguæ suæ nonnullas voces & nomina propria Siculis communicaverant. Hic itaque codex, aut ejus apographum Constantinopoli in Siciliam allatum est, & memorati Senatoris fuit.

Sequitur in eodem codice Theodori Studitæ Encomium in S. Joannem Evangelistam. Item quædam Erotemata. Agmen claudit Basilii magni opus, de non contemnenda sacra liturgia.

Primus Canon Petri Antiocheni, qui supra num. 39. recensetur; sic habet:

Πέτρου Ἀντιοχείας πρὸς τὸν Βενετίας· γέγονεν δὲ οὗτος ἐπὶ τοῦ πατριάρχου κυροῦ Ἀλεξίου.

Οὐδαμοῦ γέγραπται τὸν πρόεδρον Ἀκυληΐας, ἤτοι Βενετίας, πατριάρχην ὀνομάζεσθαι· ε γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ πατριάρχας ἐγνώκαμεν, τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων· ὡς γὰρ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον ε αἰσθήσεσιν οἰκονομεῖται, οὕτω καὶ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐκκλησία τῶν πιστῶν, ὡς ὑπὸ πέντε αἰσθήσεων τῶν ε θρόνων οἰκονομεῖται. Hoc est:

Petri Antiocheni contra Venetiarum episcopum; fuit autem (Petrus) tempore Patriarchæ Domni Alexii.

Nusquam scriptum est Aquileiæ, sive Venetiarum Præsulem, patriarcham esse vocandum. Nam quinque solùm in orbe toto patriarchas novimus, Romanum, Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, Hierosolymitanum. Sicut enim corpus nostrum quinque sensibus regitur, eodem modo corpus Christi, sive Ecclesia fidelium, quinque ceu sensibus, scilicet totidem thronis dispensatur.

In manuscriptis istis ex Calabria advectis, occurrit item fragmentum Basilicorum.

Fragmentum quoque Latini libri, qui ſeu vetuſtate, ſeu arte deletus, deſcribendo Græco officio uſurpatus eſt.

Andreæ Cretenſis in Apocalypſin, in codice bombycino, ubi deletis iis quæ prius ſcripta fuerant, erantque x i. ſæculi.

figurarum omnium atque typorum ratione, non video ad alium quam M. Aurelium philoſophum, poſſe hæc omnia ſpectare, cum maxime Auguſta in velo ab altera anaglyphi parte, Fauſtinam juniorem referat, eo capitis & capillitii cultu, qui in aliquot ejus numiſmatibus obſervatur; ut norunt enim rei nummariæ periti, non pari ſemper ornatu in nummis conſpicitur.

& Michaele, queis Deus profectum & incrementum, ipsi vero uxori remissionem peccatorum & requiem in Sanctorum choris, dederit.

Quî legi debeat vox Κρι non perspectum mihi. Eratque

chas novimus, Romanum, Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, Hierosolymitanum. Sicut enim corpus nostrum quinque sensibus regitur, eodem modo corpus Christi, sive Ecclesia fidelium, quinque ceu sensibus, scilicet totidem thronis dispensatur.

In manuscriptis istis ex Calabria advectis, occurrit item fragmentum Basilicorum.

Fragmentum quoque Latini libri, qui ſeu vetuſtate, ſeu arte deletus, deſcribendo Græco officio uſurpatus eſt.

Andreæ Cretenſis in Apocalypſin, in codice bombycino, ubi deletis iis quæ prius ſcripta fuerant, erantque XI. ſæculi, hoc Andreæ opus deſcriptum fuit. Andreæ Cæſareæ in Cappadocia epiſcopo, idem opus ſuperiùs adſcribitur.

Proxime Baſilianum Cœnobium, eſt villa Ludoviſia, quæ in colle Pincio, & in hortis Salluſtianis, lata detinet ſpatia. In vinea extenſus jacet obeliſcus, qui in circo Salluſtii ſublimis olim erat, hieroglyphis plenus; quà major ſpiſſitudo eſt, pedes habet regios, a ſingulis lateribus, quatuor cum dimidio. In ædibus eſt elegans Pyrrhi Epirotarum regis icon anaglypha porphyretica, caput item Claudii æneum: mitto Silenum, Bacchum, T. Antonini ſtatuam, iconem M. Aurelii, æneo capite, porphyreticis humeris. Pæti quoque & Ariæ hiſtoria exſtat marmorea, uno ſaxo; itemque Papirii Prætextati, matrem alloquentis, hiſtoria miro artifice expreſſa, cujuſmodi enarratur ab Agellio Noct. Attic. l. I. c. 24. De coloſſeo capite ſuperiùs ad villam Mattheiam egimus.

Ad portam, ſublime viſitur anaglyphum muro adfixum. Imperator in ſuggeſtu ſedens, ab altera anaglyphi parte conſpicitur, dexteram extendens, adſtantibus militibus cum ſigno militari: vir togatus pueros binos ducit, qui a Præfecto prætorii, ut quidem æſtimatur, baculum manu tenente, Imperatori offeruntur; ab altera anaglyphi parte, genii duo extenſum velum manibus diducunt: in velo, Auguſtæ icon manu baculum geſtans. In medio marmoreæ tabulæ, inter Imperatorem & Auguſtam, ceu tabella quædam erigitur, quaſi ſculpendæ inſcriptioni, quæ tamen non comparet. Sub tabella tropæum, & pueri quatuor, captivorum ac dolentium more, quorum duo ſtantes, duoque, capite in cubitum nixo, ſedentes. Quia in ſublimioribus oſtii majoris partibus anaglyphum eminet, non ita facile eſt vultus internoſcere.; verum, expenſa figurarum omnium atque typorum ratione, non video ad alium quam M. Aurelium philoſophum, poſſe hæc omnia ſpectare, cum maxime Auguſta in velo ab altera anaglyphi parte, Fauſtinam juniorem referat, eo capitis & capillitii cultu, qui in aliquot ejus numiſmatibus obſervatur; ut norunt enim rei nummariæ periti, non pari ſemper ornatu in nummis conſpicitur.

Pueri, qui Imperatori in ſuggeſtu ſedenti offeruntur, videntur eſſe Commodus & Annius Verus fratres, quando ut Cæſarum titulo inſignirentur, ante militares turmas producti ſunt. Neque deſunt qui æſtiment, anticam eſſe partem exſectam urnæ ſepulchralis Fauſtinæ aut Annii Veri. Sed hæc conjecturæ ſunt. Schema, ſingularitatis ergo, hîc apponitur.

» FLAMINIUS VACCA. In vinea Gabrielis Vaccæ pa-
» rentis mei, propter Salariam portam intra muros, eſt vallis di-
» cta, horti Salluſtiani : ibidem excavando, pater meus in ædi-
» ficium grande incidit, ovali forma ſtructum, cum porticu cir-
» cum, ornatâ columnis ex flavo marmore, longitudine duode-
» viginti palmorum, cum capitellis & baſibus Corinthiis. Ad æ-
» dificium hujuſmodi, ovali formâ ædificatum, quatuor aditus
» erant, totidemque ſcalis aſcendebatur. Pavimentum ſuperius
» ex marmore vario concinne poſito. Ad oſtia ſingula, columnas
» binas deprehendimus ex alabaſtrite Orientali, ita pellucido,
» ut ſolis radii facile trajicerent. Sub iſto ovali ædificio, ductus
» quoſdam reperimus, ea ſublimitate, ut erectus homo progre-
» di in ſubterraneo valeret : erantque ſubterranea illa marmore
» Græco undique veſtita. Ductus etiam duos plumbeos offendi-
» mus, decem palmorum longitudine, quorum diametrum va-
» cuum unius, ut minus, palmi erat, inſcriptionemque hujuſ-
» modi præferebant : NERONIS CLAUDIUS. Educta item
» eodem loco fuere numiſmata Gordiani bene multa ænea, hinc
» & inde ſparſa, & quædam argentea, ſed non majora æneo
» quadrante, cum his etiam muſiva opera quam plurima. Eo tem-
» pore Cardinalis de Montepolitiano, partem columnarum ex
» flavo marmore coemit, ex quibus clathra capellæ ejuſdem in
» eccleſia ſancti Petri in Montorio, adornata ſunt. Columnas item
» ex alabaſtrite comparavit, quarum unam deterſam ſordibus,
» quia integra erat, expoliri fecit ; ex aliis vero fractis & in fru-
» ſta redactis, abacos adornavit. Quam ſupellectilem cum magni
» ipſe faceret, unà cum aliis antiquitatum monimentis abaciſque,
» donum Luſitaniæ Regi deſtinabat ; ſed ubi in altum proceſ-
» ſiſſet navis, volubilis fortuna, in cujus manu pignus erat, mu-
» nus hujuſmodi mari obtulit.

» In villa D. Caroli Mutii, haud procul hortis Salluſtianis,
» repertum memini Faunum vulgari ſtatura majorem, qui in-
» fantem brachio geſtabat, & vas grande cum Faunis & Bac-

chanalibus cymbala concrepantibus; quæ ipse Mutius in horto tenet suo. Reperit item statuas bene multas, quæ tamen antiquitus istic sitæ non erant, nullo quippe ordine jacebant, nec quidpiam reliquiarum ædificii veteris aderat. Putatur autem fuisse olim in vinea patris mei, in qua muri erant thecis statuariis ornati, verisimileque est exportatas inde in villam D. Caroli Mutii fuisse.

Columna illa supra memorata ex alabastrite pellucido, ea est, ut videtur, quæ in bibliotheca Vaticana consistit, erecta, striata, qua sublimitate narrat Flaminius. Faunus autem, sive Silenus, Bacchum infantem brachio gestans, in hortis Pinciis Mediceis videtur, formâ spectabili.

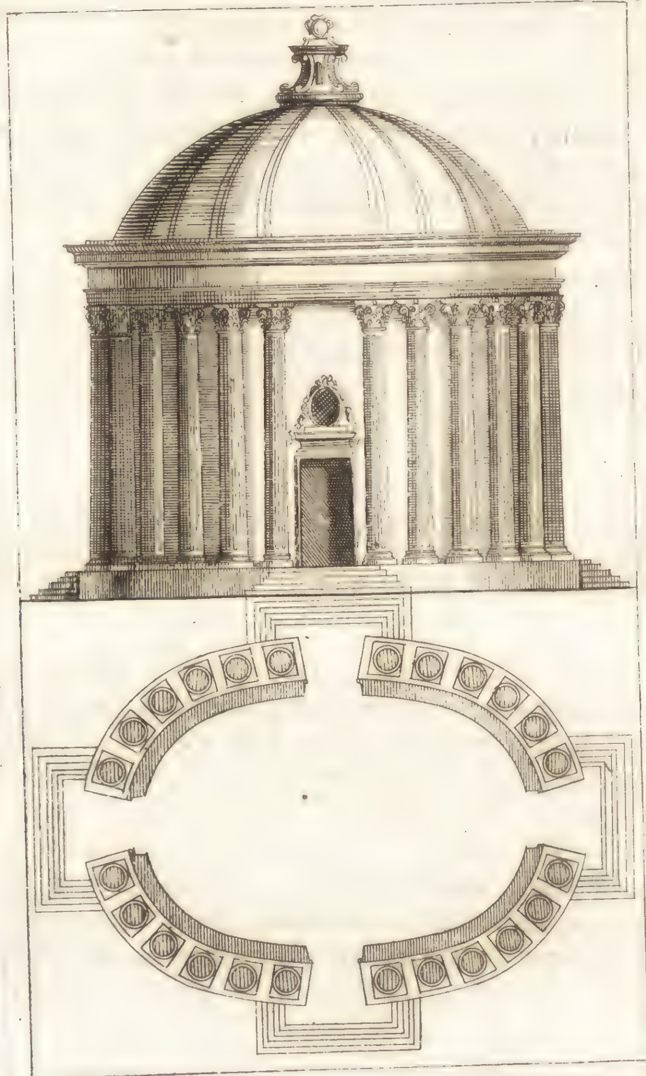
Quodnam fuerit nobile templum a Flaminio superiùs descriptum, aperit inscriptio a Fulvio allata, in istisque locis deprehensa, quæ sic habet:

M. AVRELIVS PACORVS. M. COCCEIVS STRATOCLES
AEDITVI VENERIS HORTORVM SALLVSTIANORVM
BASEM CVM PAVIMENTO MARMORATO DEANAE
D D. *i.* dedicaverunt.

Per basem itaque intelligas, quidquid sub pavimento erat, a Vacca descriptum, ut quidem verisimile videtur: pavimentum marmoratum superius ab eodem enarratur, qui lucem haud minimam huic inscriptioni adfert. Penultima vox DEANAE a Græco Δέαινα confecta est, & *deam* significat. Subterraneum illud ornatissimum cum canalibus, sacerdotibus sacra adituris, ablutionis causâ, structum putatur. Non templum modo Veneris Sallustiæ, sed statuam ejusdem deprehendimus in ædibus Vaticanis *Belvedere* dictis, ad angulum impluvii, ut inscriptione sequenti ad statuæ istius pedem sculpta, asseritur.

VENERI FELICI SACRVM
SALLVSTIA HELPIDVS D. D. *i.* dedicavit.

Templi ichnographiam atque prospectum hîc delineari curavimus.

In hortis Sallustianis narrat Plinius, sepultos olim fuisse gigantes duos decem pedum triumque unciarum altitudine, quorum alius *Pusio*, *Secundilla* alter vocabatur. Unius ossa, eodem loco reperta, se vidisse commemorat Fulvius. In monte item Pincio, propter hortos Sallustianos, erant horti Luculli: ex hortorum frequentia, mons Pincius collis hortulorum dictus fuit.

CAPUT

CAPUT XVI.

DECIMA DIES. Villa Burghesia, ejusque ornamenta. Dei Æluri schema. Cœnobium Minimorum S. Trinitatis. Epitaphium Ant. Mureti. Danielis Volaterrani historia quædam. Horti Medicéi. Caput Jovis Capitolini ibidem, &c. UNDECIMA DIES. Collegium de Propaganda fide. Naumachia Domitiani, & Odeum ejusdem. Ecclesia S. Mariæ de Populo. Horti ejusdem Cœnobii. Villa Justinianæa. Monumenta ex Tiberi eruta. Propugnacula a Sixto IV. structa. Foramina in antiquis ædificiis unde. Mausoleum Augusti, ejusque Naumachia.

VILLAM Burghesiam, DECIMA Romanæ circuitionis DIE, semper adiimus, qua nihil in Urbe, imo nec in Italia, spectabilius. Ab ingressu, statuæ bene multæ circum positæ, ostium exornant; in iis Berecinthia, deûm mater, Thalia musa larvam tenens, Vertumni, &c. Media in villa ædes amœnissimæ eriguntur, stupenda anaglyphorum, statuarumque, & antiquitate & artificio præstabilium, frequentiâ decoratæ; adeo ut, cum sexcenties in descriptionibus Romanis, atque in iis quæ de villa Burghesiana, in publicum emissæ sunt, monumenta bene multa, enumerata recensitaque sint; multo plura prætermissa sint inobservata, intacta. Ab occidentali parte erigitur Imperatoris cujusdam statua, Macrinum æstimo. Ibidem, muro adfixa, marmorea media statua Titi Imperatoris, naturali statura multo major, aliæque similes, & anaglypha innumera. A meridionali parte, anaglyphum illud Curtii, muro defixum sublimeque suspicitur, quo de ad Romanum forum superius actum est. Ibidem, in platea quadam prægrandi, statuæ Imperatorum gladiatorumque frequentes. Istic observavi quatuor sphinges ex basalte, Ægyptio opere, in quarum basibus insculpta videntur animalia, quæ portentosa gentium superstitio numinum loco habebat; scilicet

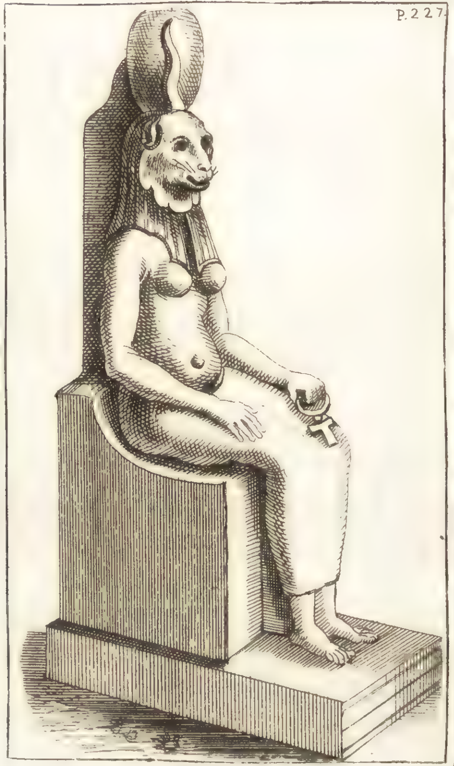
Mendes ſive hircus, Trochilus avis, Ibis, & ſimilia. A ſeptentrionali latere, par hiſtoriarum monumentorumque numerus. Ibi duobus anaglyphis Mythriaca myſteria exprimuntur; adſunt item ſimilia bina ejuſdem generis ſch mata in Burgheſiana villa.

In majori atrio, icones Imperatorum, & marmorea tabula, Hectoreo inſculpta funere, ubi Græci caſſide Hellenica, Trojani bireto Phrygio exornantur. Proxime ſunt Criſpinæ, uxoris Commodi, icones duæ, aliæque innumeræ. Omnia perſequi magni otii eſſet. In xyſto quodam, Apollonii Tyanei caput, proximeque, vas ſculptum Bacchanalibus bene multis: ibi tibicen duabus unà fiſtulis modulatur, qualem exhibet vas Gaietanum, Salpione opifice: qualem item memorat Theocritus, in epigrammate Daphnin compellans.

Λῇς, ποτὶ τᾶν νυμφᾶν, διδύμοις αὐλοῖσιν ἀεῖσαι
Ἁδύ τι μοι:

Viſne, per Nymphas, duplicibus tibiis cantare
Suave aliquid mihi?

In conclavi quodam, in quo Diogenis Cynici ſtatua ſedens, Ægyptiacum idolum habetur, capite felis, muliebri corpore, formæ ſingularis. Eſtque deus Ælurus, de quo Herodotus; marmor maculis diſtinctum eſt, ut non male felis pellem referat. Hìc ſchema proferimus, accurate delineatum a D. du Verger Gallo, antiquitatum architectoniceſque perito.

Hinc remigrando per portam Pinciam, itur ad conventum Minimorum S. Trinitatis in monte Pincio, a Carolo VIII. in tranſitu Neapolin, pro Gallica gente fundatum. Eccleſia Gothico more ſtructa, elegans eſt, Cardinalium duodecim, itemque principum, præſulum, & magnatum ſepulturâ inſignis. Inter Cardinales obſervantur Philippus de la Chambre, ordinis S. Benedicti, & Radulphus Pius abbas Craſſenſis, in cujus tamen ſepulcro inſcriptio nulla. Nec omittendus præclarus ille, ſui ævi decus, Antonius Muretus, cujus tumulus a latere Evangelii ſequens epitaphium præfert; quod etſi alias cuſum, quia a poſtremis qui Urbem deſcripſerunt, allatum non fuit, neque obvium eſt, non ingratum lectori fore ſperamus.

D. O. M. S.
M. ANTONIVS MVRETVS LEMOVIX
AD DEI MISERICORDIAM OBTINENDAM
PIORVM PRECIBVS ADIVVARI CVPIENS
CORPVS SVVM POST MORTEM HOC LOCO
SEPELIRI JVSSIT.
ADTRIBVTIS MILLE SCVTATIS HVIVS
MONAST. SODALIBVS IMPOSITOQVE ONERE
PERPETVI ANNIVERSARII.
NICOLAVS DE PELLEVE CARD. SENONEN.
TESTAM. EXECVT. PONI MAND.
VIXIT ANN. LIX. MEN. II. OBIIT PRID. NON. IVN.
CI Ɔ I Ɔ LXXXV.

Alterius item Mureti, qui magni illius fratris filius erat, epitaphium proxime legitur, his verbis:

M. ANT. MVRETO MAGNI HVIVS MVRETI
FRATRIS FILIO AETATE QVIDEM ET
NOMINIS CELEBRITATE MINORI, SPE AVTEM
ET EXPECTATIONE PROPE PARI
IMMATVRA MORTE PRAEREPTO
LVDOVICVS RIVALDVS LEMOVIX ET
M. ANT. LANFRANCVS VERONENSIS EIVS
TESTAMENTO AD PIAS CAVSAS FACTO
SCRIPTI EXECVTORES POSS.
VIXIT ANN. XVI. MEN. V. OBIIT PRID. NON. OCT.
CI Ɔ I Ɔ LXXXVI.

Ecclesia picturis egregie exornatur. Sed omnibus præstat eximia illa demissio Corporis Christi ex cruce : cui vix parem in udo cæmento depictam Romæ repereris. Eam tanti faciebat Sixtus V. ut unà cum muro in Vaticanum exportari jusserit : at monentibus Monachis, quanti negotii foret sine muri fractione, & picturæ pernicie, tantam vehere molem, a proposito abstinuit.

Dum huic vacaret operi Daniel Volateranus, facete delusit æmulos suos, qui, ut figulus figulo invidet, inauspicatum opus fore vaticinabantur, & frequentes eò veniebant, ut oculis invidis opus inspicerent & carperent. Is autem, qui septem

totos annos pingendæ capellæ consumsit, ut ne livoris tanti memoria interiret ; ad latus picturæ nobilissimæ, capellæ formam sculpsit, tresque satyros hinc inde locavit, quorum alius caput hominis tenet, aliisque observandum ostentat : duo alii ad cumulum quemdam consistunt, ex humanis membris confectum, & ad bilancem brachii cujusdam excisi pondus æstimant, spectante satyrorum manu. Additque Daniel hoc Græcum carmen.

Γελάσαμεν βίον, νῦν δ' οἱ γελοιότατος

i. *Ridemus vitam hominum, nunc autem ii ridiculissimi sunt ;* quando scilicet æmuli, qui tam assidue ventitabant, miræ pulchritudinis opus, numeris suis omnibus absolutum, conspexerunt. In udo item cæmento exstat historia lapsûs Angelorum rebellium, Siculo pictore, qui multos, aiunt, infestos sibi magnates, Angelorum malorum specie designavit. Hoc in cœnobio comparet etiam Astrolabium catoptricognomonicum, Magnano, Monasterii olim Præfecto, auctore. Fuit ille nobilissimus XVII. sæculi Philosophus. Bibliotheca situ & prospectu amœnissima, hanc jure præfert inscriptionem :

Non est in tota lætior Urbe locus.

Librisque probe munita est, curante in primis viro nobis amicissimo Roletio Ordinis Procuratore. Adest quoque vir doctus Franciscus de la Porte, qui antiquitatum Narbonensium librum parat, necnon ejusdem civitatis historiam Ecclesiasticam.

Hærent Minimorum cœnobio ædes & horti Medicéi, in monte item Pincio siti, eleganti prospectu, anaglyphis & statuis ornatissimi, qualem decet tanti Principis villam. Qua parte agrum respiciunt, Urbis muro horti clauduntur. Ab hortorum ingressu visuntur leones illi duo, quorum alius media solum sui parte antiquus est, quia cum anaglyphum olim fuisset, marmorisque densitas esset conficiendo leoni integro opportuna, a Joanne Scerano tota nativaque leonis effigies expressa fuit. Parem huic leonem sculpsisse Flaminium Vaccam non semel ipse superius narravit, ut, conspectûs causâ, leo alteri similis e regione consisteret. Hîc item labra duo, quorum alterius spississimam inferiorem superficiem, monitu Flaminii Vaccæ, ut ipse narrat infra, exsecari jussit Cardinalis Ferdinandus Mediceus, qui postea M. dux Hetruriæ fuit ; illæsoque labro,

paris latitudinis tabulas duas, quæ ibidem comparent, adornavit. In proſpectu ædium interiori, ſuſpicitur caput Jovis Capitolini; idipſum, ut videtur, quod portæ Palatii Auguſtorum exornandæ, olim uſu venerat. Nam, eodem narrante Flaminio, cum theca ſua effoſſum eſt in ruderibus & paraſtatis oſtii Auguſtalium ædium, in queis permixtim ſitum proſtratumque jacebat. Iſtic item Silenus ille Bacchum infantem brachio geſtans, qui erutus fertur ſuperius ad hortos Salluſtianos. Ædium murus frontiſpiciumque, quà hortos ſpectat, ſplendet anaglyphis peritiſſimæ manus, ſed plerumque recenſitis; ſtatuis quoque æneis, porphyreticis, marmoreis: nihil denique ad perfectiſſimum ornatum deſideratur. In horto parvum ædificium exſtat, locandæ Niobes hiſtoriæ paratum. Nihil figuris hiſce elegantius: eæ non corporeos modo habitus motuſque, ſed etiam affectus animi, doloris, formidinis, furoris, variis in vultibus exprimunt, cætera trita. Subterranea in hortis ſunt longe lateque diductis meatibus, inſtar cœmeteriorum, quæ ſine cautela ne adeantur.

UNDECIMA DIE Collegium de Propaganda fide primo adiimus, linguarum pene omnium typis inſtructum, educandis maxime juvenum peregrinorum cœtibus, excitatum ut inſtitutum vitæ probum, veræ item ac priſcæ religionis præceptis informati, in ſua quiſque regione germana, ſinceræ diſciplinæ ſemina conſpergere valeant. Trajectâ deinde ea, quam Hiſpanicam plateam, a fixis Oratoris Hiſpanici ſedibus, vocitant, ad veſtigium Domitianæ Naumachiæ, in radicibus collis Pincii ſitum adventatur, quæ paulopoſt Domitiani mortem diruta, hodie tamen quod ad ſitum internoſci valet. Excitavit Domitianus, narrante Suetonio, *Stadium, & Odeum, & Naumachiam; e cujus poſtea lapide, maximus Circus, deuſtis utrinque lateribus, exſtructus eſt.* Odeum vero cujus generis ædificium fuerit, haud ſatis perſpectum; nec de forma Odei modo, ſed de vocis etiam origine diſceptatur. Sunt enim qui ἀπὸ τῆς ὁδοῦ, a via nimirum vocem derivent; alii a vocabulo ᾠδὴ *cantilena*, aut ᾠδὸς *cantor*, ortum nomen autumant; indeque ᾠδεῖον *Odeum* factum; juxta alterutram ſignificationem, in varias divertunt ſententias: cum poſtremis ego libentius calculum feram. In prima Suetonii editione, quæ Mediolani anno 1475. prodiit, non Odeum, ſed *Exmethodium* legitur.

E vicino est ecclesia S. Athanasii, cum Græcorum Collegio adjuncto. Hujus alumni fuere Petrus Arcudius & Leo Allatius, postmodum vero RR. PP. Jesuitis cessit. Hinc proceditur ad portam Flaminiam, jam *del Popolo* dictam, peregrinorum omnium, Transalpinorumque in Urbem aditu, frequentatam. De cujus platea, obelisco, magnifico prospectu, multa in Romanis hodiernis recensionibus feruntur. A latere plateæ conspicitur ecclesia B. Mariæ *del Popolo* dicta, cum fabrilibus peritissimorum opificiis, tum picturis egregiis exornata. De hujus Altari, quod hodierno in Ecclesiæ loco erexit Paschalis II. hæc narrat inscriptio in choro posita, quam singularitatis causâ proferimus.

Altare a Paschali Papa II. divino afflatu,
ritu solemni hoc loco erectum;
quo dæmones
proceros nucis arbori insidentes
transeuntem hinc populum dire insultantes
confestim expulit,
Urbani VIII. pont. max. auctoritate
excelsiorem in locum quem conspicis
translatum fuit.
An. Dom. MDCXXVII.

Huic adjunctum Augustinianorum cœnobium, & horti sepulcro Neronis, ut veteri traditione fertur, perquam insignes. Hic canales, fornices, ac profundæ semitæ, subterranea late detinent spatia; olimque cœmeteria & sepulcra erant, uti conjectare licet: nam ante Aurelianum Augustum, extra Urbis mœnia, hæc sita fuisse creduntur. De iis vero hæc sculptor nobilis recenset.

FLAMINIUS VACCA. In vinea Fratrum B. Mariæ *del* «
Popolo, Mediceæ villæ hortis contermina, multi canales ex- «
stant, quos vidisse me recordor, & alia aquis accommoda vasa. «
Ad hæc dolium grande, aquarum receptaculum, magnificentia «
sua insigne. «

Egressis ex porta Flaminia, primo occurrit Justinianea villa, monumentis veterum referta. Hæc cæteris omnibus præstat marmoreorum vasorum frequentia, quæ docte miroque artificio, Bacchanalium mysteriis atque ludis sculpta sunt. Statua-

rum item copia grandis adest, in iis colossus ille Justinianum Imperatorem repræsentans, quo se gloriantur Justiniani hodierni progenitore ortos. Columna ibidem milliaria visitur, & inscriptionum festiva copia, quarum nonnullas erui.

» FLAMINIUS VACCA. Recordor hominem quemdam, » qui demersis in Tiberim molibus, atque cymbis educendis va- » cabat, cum submersam scapham depressamque, expiscari vel- » let, urinatum inter portam Flaminiam & Ripettam, eruisse » Consulem sedentem, chartas manu tenentem, demto injuria » temporum capite. Eratque opificium istuc ex marmore statua- » li, peritissimo sculptore. Hæc statua videtur hodie in ædibus Pa- » lumbi Notarii, pone S. Mariam in Via. Narrabatque mihi in » multa se ibidem marmora incidisse, quæ absque facultate edu- » cere reformidaret. Is pridem obiit, vocabaturque Paulus Blan- » chinius.

In Tiberi, non statuas modo & marmora infinita pene latere, experimento plurimorum conspicuum est; sed etiam thesauros, eódem conjectos olim, exstare, & numismata omnis generis educi in dies, narrant bene multi Romanorum.

» Paulo III. sedente, memini vidisse me in platea *del Popolo* » dicta, grandem præaltamque lapidum struem. Cujus Pontificis » decreto diruta moles & solo æquata fuit. Extra portam autem » *del Popolo* duo propugnacula aggerata sunt, ex quadris marmo- » ribus gentilibus non diu excitata: in quibus omnibus foramina » videntur, a Gothis, ut sudes æneas colligandi causâ positas eri- » perent, adornata. Cujus rei fidem faciunt cætera per Urbem » veterum ædificia. Atque, ut observatum a me fuit, in commis- » suris marmorum ii perforare soliti erant; ita ut unum idemque » foramen duo marmorea saxa simul juncta adficeret, quia istic, » in commissuris videlicet, sudes erant, neque alio modo pote- » rant educi. In memoratis autem propugnaculis foramina, quæ » duobus in marmoreis saxis singula erant, sejunctis distractisque » marmoribus, sejuncta & ipsa sunt. Quod signum est manife- » stum, ex aliis veteribus ædificiis desumta fuisse. Cum autem » Sixtus IV. ædificiis struendis deditissimus, S. Mariam *del popolo* » construxisset; ut æternùm memoria sui perseveraret, quia Ec- » clesia portæ jam memoratæ hærebat, quo loco instante bello » dirui facile poterat, isthæc duo propugnacula excitavit, tutan- » dæ Urbi pariter & Ecclesiæ. Marmora vero queis usus ipse est,

ex

ex præfata mole atque ſtrue educta ſunt : quæ ſtrues nihil aliud «
quam mauſoleum eſſe poterat. Videmus enim ſepulcra propter «
Urbis portas & in viis publicis ſita olim fuiſſe : & tute Vir op- «
time *(Simonetam Anaſtaſium alloquitur)* mauſoleum hujuſmo- «
di Peruſiæ habes proxime portam. «

Hanc unam germanamque fuiſſe cauſam æſtimo, quod ædificia bene multa antiqua iſtis foraminibus diſtincta videamus. Nam quod quidam aiunt, aperta in Coliſei extima ſuperficie foramina, inſerendis perticis fuiſſe, quibus adjunctæ in terraque defixæ aliæ perticæ, appoſitis velis, quaſi tentoria exponendis mercibus, qualia ſolent hodie in pleriſque urbibus, exhiberent: id inquam non ita conſiderate dictum ; quando in ipſo Coliſéo, vel in ſublimiore ædificii ordine, paria foramina comparent ; in aliiſque itidem ruderibus, ubi nullus tentoriorum uſus; exempli cauſa, in columnis illis quæ in foro Romano hodieque ſuperſunt, qua parte epiſtylio viciniores, ſimilia foramina ſunt; & ulterius rimando, ceu theca ænei ligaminis deprehenditur. Quod ligamen Gotthi dum in memoratis columnis magna vi avellerent, ingens ſaxum loco moverunt.

In vico Curſûs, ut vocant, ſuſpiciuntur ornamentis inſignibus concinnatæ Eccleſiæ, Auguſtinianorum nudipedum nomine *Jeſus Maria*, & S. Caroli Mediolanenſium. Haud procul eccleſiâ S. Caroli in ædibus Floravanti exſtant reliquiæ mauſolei Auguſti, rotundâ formâ, cujus ornamenta jamdiu lapſa, alio exportata ſunt. *Id autem opus*, ait Suetonius, *inter Flaminiam viam, ripamque Tiberis ſexto ſuo conſulatu exſtruxerat : circumjectaſque ſylvas & ambulationes in uſum populi tunc jam publicarat.* Itemque proxime Naumachiam confecerat idem Auguſtus, ut paulo ſuperius narrat Suetonius : *item navale prœlium circa Tiberim cavato ſolo, in quo nunc Cæſarum nemus eſt.* Hæc porro omnia extra Urbis mœnia ſita erant, uti ſepulcrorum ratio poſtulabat. Muri enim ante Aurelianum ex illo latere ad clivos Capitolii & Quirinalis erigebantur. In Auguſti mauſoleo ſuperſunt adhuc concamerationes quædam, ubi reſidua picturæ antiquæ veſtigia pene deleta. A fronte mauſolei duo obeliſci erant, quorum alius in aditu S. Mariæ Majoris erectus, alius e vicino jacet ſepultus.

CAPUT XVII.

DUODECIMA DIES. De ecclesia S. Laurentii in Lucina. Horologium solare. Forma aquæ Virginis. Obeliscus detectus. Arcûs Portugalliæ historia. Ædes & bibliotheca Chiggia. Insignis Dionysii Halycarnassei codex, aliique. Cardinalis Imperialis bibliotheca. De ecclesia S. Mariæ in via lata insignia quædam. De Arcu Novo. Anaglypha ad ædes Columnenses educta. Musæum D. Livii Odescalchi. Gemma mirabilis Alexandrum & Olympiadem referens. Antonii & Cleopatræ schema in altera gemma insigni. DIES DECIMA TERTIA. Ædes Burghesianæ. De cœnobio S. Mariæ in campo Martio. De monte Citorio. Quare sic vocitatus. De porticu Antonini. Cœnobium, ecclesia & bibliotheca S. Mariæ in Minerva. Nili & Tiberis statuæ ubi repertæ. Insignia quædam effossa sub ecclesia S. Stephani de Cacco. De Pantheone singularia quædam.

QUam Urbis partem jam percurrimus, ea frequentibus principum & optimatum ædibus conspersa est. Palatia vulgo vocitantur: non elegantiâ solùm ædificii, sed statuis & veterum monumentis insignita, ut in vulgatis Urbis descriptionibus pluribus enuntiatur. Nos ab ecclesia S. Laurentii in Lucina DUODECIMAM inimus DIEM. Sunt qui putent ortum nomen esse a Lucina matrona Christiana; verum libentius iis adstipuler, qui æstimant a templo Junonis Lucinæ nuncupationem derivari. Qua ratione templum B. Mariæ in Minerva, a templo Minervæ, cujus rudera proximis sæculis ibidem supererant, denominatur: in promtu esset exempla similia non pauca in medium adducere. Instaurata porro fuit a Joanne de Rupescissa Cardinali archiepiscopo Rotomagensi. In ejusdem platea detectæ sunt sæculo decimo sexto reliquiæ fa-

moſi horologii ſolaris, ab Auguſto excitati, in cujus medio obeliſcus, gnomonis vice erectus, exaratas æneis lineis horas, umbra cadente deſignabat: perſpicuis item quatuor ventorum ſymbolis horologium ornatum fuit. Eratque ſoli dicatum, ut ferebat inſcriptio.

In allato plerumque ſuperius Anonymo VIIII. ſæculi prope obeliſcum S. Laurentii in Lucina, memoratur forma aquæ Virginis, ſeu aquæductus cum arcubus, qui jam fracti erant, ut ibidem dicitur, quod ſententiæ Nardini favet, aquam Virginem has in partes derivantis. Aqua autem Virgo, ut eſt apud Caſſiodorum Formula VI. *ideo ſic appellata creditur, quod nullis ſordibus polluatur. Nam cum aliæ pluviarum nimietate terrena commixtione violentur, hæc aerem perpetuo ſerenum puriſſime labens unda mentitur.*

Proxime erigebatur arcus non ita pridem dirutus, cui nomen, arcus de Portugallia, quem varii variis Auguſtis adſcribunt; alii ſcilicet Domitiano, nonnulli Claudio vel Druſo, Nardinus Marco Antonino, ſed haud certis indiciis.

" FLAMINIUS VACCA. Arcus hodie dictus *de Portogallo*, " ſic vocatur, quia iſtic ſedes habuit Portugalliæ regis Orator. " Antea vero, *Arco delli Retroſoli* vocitabatur, quia, ut vulgaris " fert opinio, hoc nomine fuit nobiliſſima quædam familia Romana, cujus erat Arcus. At æſtimo petitum nomen a tropæis, " quæ anaglyphis in Arcu concinnatis exprimebantur; & ab imperita plebe, quem arcum *delli trofei* nuncupare debuiſſent, arcum " *delli retroſoli* dictum eſſe. Mea ætate anaglyphum iſtinc erutum, " ſigniferos tropæa manu geſtantes referebat; qua de cauſa in " hanc opinionem totus ac pedibus, ut aiunt, deferor.

In diario quodam inedito quod penes me eſt, arcus iſte dicitur, *arco di Tripoli*, quod fortaſſe Flaminii Vaccæ opinioni ac conjecturæ faveat.

" FLAMINIUS VACCA. Tempore Sixti V. memini Fontanam equitem reperiſſe prope S. Laurentium in Lucina, ver- " ſus campum Martium, obeliſcum magnæ molis ex marmore " granito Ægyptio. Quod cum Sixto V. renuntiatum eſſet, juſ- " ſit ille Fontanam totum detegere, ut in conſpicuo & op- " portuno loco erigi poſſet. Eques autem ubi igne labefactatum " deprehendiſſet, remque ſummo Pontifici aperuiſſet, mittendi " conſilii auctor fuit.

" Recordor tempore Pii IV. venisse Romam Gothum quem-
" dam, qui librum antiquissimum gestabat, ubi de thesauro age-
" batur. Inerat symbolum serpentis ac figuræ parvæ, in anagly-
" pho delineatæ, parum prominenti, quæ figura ex uno latere
" gestabat cornu copiæ, altera manus extenso digito versus ter-
" ram quidpiam commonstrabat. Tam diligentem perquisitionem
" Gothus adhibuit, ut supra dicta symbola manifestissime expres-
" sa in latere memorati Arcus deprehenderet. In ipso certe Arcu
" nulla video sculpta præter ea quæ diximus symbola. Neque du-
" bium est fuisse isthæc facta ab eo qui arcum exstruxit: etenim pe-
" tram reliquit huic elaborandæ figuræ aptam. Deprehenso itaque
" loco, Gothus summum Pontificem adiit, qui his auditis, res-
" pondit ipsi penes Romanos cives esse, ut talem ipsi facultatem
" darent: Romanos ille adit, reque proposita, impetrata eruen-
" di thesauri facultate, subito operi manum admovet, & a late-
" re arcus scalpro ceu portam aperit, animo cum devenisset ad
" medium pilæ, versus profundum ducendi foramen. Hæc ac-
" cepi a Lucertola scalptore, qui huic operi insudabat. Verum
" excitato populari tumultu, Gothum omnes interpellant ne
" cœptum opus perficiat, dicentes in ruinam iturum arcum, at-
" que apud Gothos etiamnum perseverare rabiem illam diruen-
" dorum Romani populi monumentorum. Gothus itaque abscef-
" sit, imperfecto opere. Eo autem loco adhuc videtur foramen
" a scalptore factum. Etiamsi porro quædam scribo in hisce sche-
" dulis quæ, cum antiqua monumenta non memorent, nihil ad
" scopum tuum spectant: at cum quidpiam non ingratum auri-
" bus præferant, tacenda non æstimavi.

Quæ hîc narrat Flaminius, nequaquam me a pristina opinione removent, quam superius ad Caracallæ circum aperui. Quod enim de Gotho habet Flaminius, deque signo latentis thesauri, commentum olet: siquidem Gothus ille vel a majoribus ad usque suam ætatem deductum symbolum, sæculis plus quam undecim elapsis, hæreditario jure accepit, quod a vero simili abhorret; vel diabolica arte, procul positus & signum & locum thesauri deprehendit, quod a cordato vix credatur: & alias non ipse se rei testem narrat; sed plebeiæ sortis homini acceptam refert.

Eadem via pervenitur ad Antoninam plateam, ubi ædes Chiggiæ alterum latus occupant. Sunt enim peramplæ & ele-

ganter ſtructæ. Nihil hic inſignius bibliotheca, quæ numero & præſtantia librorum cuſorum paucis concedit. Ad hæc vero manuſcriptis cum Græcis tum Latinis inſtructa probe. Latinorum conditionem ac vetuſtatem explorare non licuit: ſunt autem, uti quidem narrant, maxima pars recentes, de geſtis Alexandri VII. e Chiggiorum familia; & nonnulli ejuſdem manu conſcripti. Græcorum ſubſequentem notam erui.

Biblia Græca in codice XII. ſæculi membranaceo.

Codex X. ſæculi eximiæ notæ membranaceus, in quo Prophetæ omnes majores & minores cum commentariis *Origenis* & *Heſychii*, ac epiſtolis præfationibuſque antiquis.

Codex bomb. alius Prophetas item omnes complectens, cum obelis & aſteriſcis, ac quibuſdam Hexaplorum lectionibus ad marginem.

Alius codex recens cum multis Hexaplorum lectionibus. Nihil non egi apud Chiggium principem, ut notarum hujuſmodi mihi copia fieret: diuque excubavi in aditum, interventu uſus hominum clariſſimorum, at numquam exorabilis ille fuit.

Acta Apoſtolorum eleganter ſcripta, anno mundi, juxta Græcorum computum 6902. id eſt Chriſti, 1394. Adſunt item Biblia Hebraica elegantiſſime exarata, & Evangelia Armeniace.

Officium Majoris hebdomadæ, caractere unciali, in codice membranaceo IX. vel X. ſæculi.

Baſilii de Baptiſmo, cujus initium Τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐντολὴν δεδωκότος.

Baſilii Homiliæ in codice X. ſæculi membranaceo.

Gregorii Nazianzeni Orationes in codice XI. ſæculi membranaceo.

Ejuſdem epiſtolæ in codice XIV. ſæculi bombycino.

Ejuſdem carmina vitæ & alia.

Codex varias orationes ex Chryſoſtomi homiliis excerptas complectens.

Theodoreti in Heſaiam codex membranaceus XII. ſæculi.

Ejuſdem codex membranaceus, ubi commentarium in epiſtolas Pauli, X. ſæculi.

Vitæ SS. in codicibus tribus membranaceis X. vel XI. ſæculi.

Vitæ SS. in menſe Maio, in codice membranaceo X. ſæculi,

cujus laterculum ſua manu deſcripſit Alexander VII. Papa.

Quædam aſcetica Joannis Climaci in codice membranaceo XI. ſæculi.

Pandectes ex variis Patribus conſarcinatus in codice XIV. ſæculi.

Heliæ Cretenſis in Joannem Climacum, in codice recenti.

Joannes ἐλάχιστος, item Coſmæ Logica, in codice XI. ſæculi.

Nicolai Cabaſilæ Orationes quædam.

Manuelis Chryſoloræ quædam.

Xenophontis Cyropædia in codice recenti.

Codex elegantiſſime deſcriptus, membranaceus X. ſæculi, in quo *Dionyſii Halycarnaſſei* hiſtoriæ, cum figura ejuſdem Dionyſii ab initio ex antiquiori, ut videtur, codice accurate delineata, minioque picta. Nullum ejus ſcriptoris vidi pari antiquitate & præſtantia codicem.

Libanii Orationes & declamationes in codice membranaceo X. ſæculi.

Proclus in Timæum.

Plotinus in codice XIV. ſæculi.

Dionyſius Periegetes in codice bombycino XIV. ſæculi.

Andocides, in codice recenti.

Sophocles & *Nicander* cum ſcholiis in codice recenti.

In medio plateæ erigitur columna illa Antonina, in cujus faſtigium 194. gradibus aſcenditur; ea minutatim deſcripta proſtat.

Ab altero plateæ latere ſunt ædes Eminentiſſimi Cardinalis Imperiali, qui vir pietate, ingeniique præſtantia inſignis, faciles nobis ad ſe aditus ſemper exhibuit, librorumque pro voto copiam fecit: gaudet enim bibliothecâ cum numero tum præſtantiâ librorum conſpicuâ. Is neminem unum litteris deditum intercludit acceſſu, domique habebat viros doctrinâ præſtantes. In iis D. Philippus a Turre, litterarum, maximeque rei antiquariæ peritia clarus, cujus doctæ lucubrationes, de monumento veteris Antii, de deo Mithra, Beleno, diiſque Aquileienſibus, eruditorum manibus teruntur. Quare ſummus Pontifex Clemens XI. cui non gratia ſed virtus in pretio, ipſum nuper in epiſcopum Hadrienſem adlegit. Alter Juſtus Julius Fontaninus, jam editis opuſculis notus, hiſtoriam parat Aquileienſem, tanto operi par ingenium nactus, ut ex editis ſpeciminibus fides. Iſtis per otium Romanum amicis uſi, ac ipſorum

officiis plerumque culti ſumus, nec pauca inſtitutum noſtrum ſpectantia mutuati, ut in Diario paſſim narratur.

In Bibliotheca ejuſdem Eminentiſſimi Cardinalis hi pauci codices a me notati ſunt.

Titus Livius ſcriptus anno 1449.

Salluſtius ejuſdem ætatis.

Salvianus ejuſdem ætatis.

Vita Alexandri VII. per Card. *Palavicinum.*

Eodem itinere pervenitur in plateam *de Sciarra* dictam, ubi multæ veterum monumentorum reliquiæ deprehenſæ ſunt, ut auctor eſt Flaminius Vacca.

" Platea *di Sciarra* nomen mutuata eſt a Sciarra Columna, qui iſtic olim habitabat. Ibidem, Pio IV. Pontifice, reperta ſunt arcûs Claudii fragmenta, atque hiſtoriæ ſculptæ, cum icone marmorea ejuſdem Claudii. Hæc emit D. Joannes Georgius Cæſarinus, hodieque in illius horto, proxime S. Petrum in Vinculis, poſita ſunt. Reſidua fragmentorum mihi comparavi, quibus exportandis centum triginta ſex vicibus carrus oneratus eſt. Totum opus ex marmore gentili, baſis ſolùm ex ſaligno erat. Pauci anni ſunt ſtrues marmorea, hiſtoriis anaglyphis onuſta, quæ arcus latus alterum eſſe videbatur, ſolo prominebat: indeque poſtea ablata a Romanis omnia, atque in plano ſcalæ ſublimioris, qua itur in Capitolium, in opus admota ſunt. "

E vicino eſt eccleſia S. Marcelli, quo loco olim Marcellus Papa curandis equilibus deputatus eſt. Ad alteram vici partem exſtat eccleſia S. Mariæ *in via lata,* a vico olim mutuato nomine, erat enim extremum viæ Flaminiæ *Via lata* dictum. In altari tabella conſpicitur, S. Luca, ut quidem aiunt, artifice. Subjacet crypta, ubi olim SS. Petrum, Martialem, Paulum & Lucam ſedes habuiſſe narrant. Nec prætereunda quæ in anecdoto ſcriptore, oculato teſte, cujus ſchedæ penes me ſunt, ad annum 1491. ſedente Innocentio VIII. enarrantur.

« Die 23. Auguſti cœptum fuit opus ſanctæ Mariæ in Via lata, videlicet deſtruere Eccleſiam, & aliam novam ædificare cum demolitione arcus triumphalis, ſupra quem in aliqua parte erat ædificata. In cujus Eccleſiæ fabricationem fertur Papam obtuliſſe ducatos quadringentos, Vicecancellarius 300. Camerarius 200. reſiduum magiſtri Architectores, cum hoc quod

» marmora & Tiburtini qui reperientur sint ipsorum.
» Die sequenti 24. remotum fuit altare majus, quod erat in
» dicta ecclesia, ubi erat una porta [sic] concha porfidea lon-
» ga, in qua repertæ fuerunt multæ reliquiæ, potissime in uno
» sacculo Parini lini albi de Reliquiis multorum Martyrum, S.
» Hippolyti, Darii corpus & sociorum, ubi est scripta in perga-
» mena de dictis Reliquiis, cum commemoratione quod ibi con-
» ditæ fuerunt per Leonem IX. qui fuit tempore Henrici VI.
» 1049. cum multis Episcopis & Cardinalibus: item in alio saccu-
» lo similiter lineo, de Reliquiis aliorum Martyrum, cum inti-
» tulatione & inventario in charta membrana: item in alio sac-
» culo aliæ Reliquiæ multorum Sanctorum & Martyrum sine no-
» mine: item in una capsula lignea, de vestimentis S. Joannis
» Baptistæ, unum os sancti Philippi: item in quodam bussoleto
» parvo de vestimentis Christi insutilibus: in quadam capsula lig-
» nea parvula multæ Reliquiæ in pannis involutæ, de ligno Cru-
» cis, de Spongia Christi, de vestimento Beatæ Virginis Mariæ,
» & de multis Reliquiis aliorum Sanctorum: item Reliquiæ S.
» Stephani Martyris, de terra sepulcri Christi, vel Beatæ Virgi-
» nis. Demum in una capsula longitudinis duorum palmorum
» cum dimidio & latitudinis unius palmi cum dimidio, fuerunt
» inventa ossa sancti Agabyti (sic); quæ omnia fuerunt reposita
» in dicta concha porfidea ubi prius erant, & dicta concha fuit
» posita in ecclesia sancti Cyriaci, ubi destinatum est fieri altare
» majus, & ibi retinere cum custodibus, & ossa sancti Agabyti
» erant involuta in uno panno, cum litteris scriptis in una lami-
» na plumbi, dicentibus: *Istud est Corpus S. Agabyti.* (sic)

Arcum hic memoratum vix dubito fuisse Arcum novum, sic nempe dictum a Rufo. Nam de arcu ad S. Mariam in Via lata, ait Fulvius: *Cujus ornamenta marmorea erui nuper vidimus cum trophæis barbaricis, haud dubie posteriorum esse Imperatorum ex ornatu apparet.* Marlianus vero eadem ipsa confirmat. *Prope eamdem ædem*, inquit, *reliquiæ arcus triumphalis sexto ab hinc anno sunt effossæ, in quibus incisæ erant imagines Victoriæ, & trophæa: ex cujus Arcus inscriptione hoc tantùm legi poterat: VOTIS X. & VOTIS XX.* Quæ inscriptio, ut norunt rei nummariæ periti, sæculum Constantinianum olet, recentioremque aliis omnibus in Via lata memoratis a Rufo arcubus, indicat; qui proinde Arcus novus censeri debeat. Nam in Via lata recensentur

ſentur a Rufo, arcus Veri & Marci, arcus Gordiani & Arcus novus; ita ſcilicet dictus, quod ſecundùm alios arcus, ſæculo videlicet Conſtantiniano, erectus fuerit.

Hinc pergitur in plateam, quæ SS. Apoſtolorum vocitatur, eccleſiâ ejuſdem nominis & ampliſſimis ædibus undique circumſcriptam.

F L A M I N I U S V A C C A. Recordor in platea SS. Apoſtolorum reperta fuiſſe marmora multa ſaligna egregiæ magnitudinis, opere quadro, multumque obeſa, iſtuc a noſtris infimo ævo congeſta. Obſervavi porro hujuſmodi fragmenta minime collapſa e vicinis ruderibus fuiſſe, neque caſu vel ruina ſimili quo loco reperta ſunt corruiſſe. Sed cum hæ ſtrues humi paſſim jacerent, nauſeamque & incommodum civibus parerent, neque poſſent iis in locis quidpiam exſtruere; præ temporum enim barbarie & imperitia, hujuſmodi marmora excitando nobili ædificio admovere facultas non erat; apertâ foveâ hæc intus præcipitabant, quæ cauſa eſt ut nullo ordine congeſta ſint.

Hærent eccleſiæ SS. Apoſtolorum, ædes Columnarum peramplæ & ornamentis inſignes, quæ paſſim recenſentur in Romanis hodiernis deſcriptionibus.

F L A M I N I U S V A C C A. Audivi Paulum III. ex porticu ædium Columnarum, ubi nunc habitat Cardinalis de Florentia, extuliſſe captivos illos duos, qui jam in vertice ſcalæ ædium Farneſiarum conſiſtunt. Æſtimo autem non diu in memoratam porticum advectos fuiſſe: nam, ut nullo negotio internoſcitur, eodem quo columna Trajana artifice ſculpti ſunt. Captivi autem hujuſmodi cuidam ex arcubus columnam claudentibus impoſiti erant, qua parte Columnenſes ſpectabant ædes, & educti forſitan a Columnis fuerant, cum ædificiis ſtruendis incumberent.

De iis vide quæ inferius ad Columnam Trajanam ex ejuſdem Flaminii ſchedis adferuntur.

E regione, ædes Cardinalis Chiggii occupat D. Livius Odeſcalchus, cujus muſæum in primis Italiæ fertur. Exſtat ibidem numiſmatum ſeries aurea, argentea, ænea, nummique bene multi perrari in qualibet ſerie obſervantur, Latini atque Græci. Numiſmata item maximæ formæ ſingularia, quæ recenſere & explicare magni otii eſſet. Nobis carptim ſolùm diſpicere li-

cuit. Gemmarum itidem elegantium festiva copia ibidem suspicitur, quæ incisæ typis nobilibus sunt, Augustorum Augustarumque capita referentibus. Præstat omnibus achates ille mirabilis quinque circiter pollicum longitudine, latitudine trium, ubi Alexandri & Olympiadis affabre egregieque incisa capita suspiciuntur, sed oblique posita, ut alterum duntaxat faciei latus pateat, neque ita prominenti sculpturæ ratione: vultusque Alexandri Olympiadem obtegens, extremas solùm ejus faciei lineas spectare concedit. Huic similem gemmam Parisiis diu penes nos habuimus pretio & sculpturæ ratione singularissimam, ubi in achate item, ut in Liviana jam memorata, M. Antonius & Cleopatra spectabili cultu, ad imam usque pectoris partem sculpti sunt egregieque cælati. Quorum schema hic antiquariæ rei studiosis proferre ne pigeat.

P. 242.

F Erlinger Sc.

Præſtat Livianæ gemma hujuſmodi, quod adverſi ſpectantibus utriuſque, Antonii ſcilicet & Cleopatræ vultus, uno pollice promineant. Inprimiſque ſuſpicitur M. Antonius, cui doctus artifex, cum nativis vultus lineamentis, quid ſpirantis &, ſi fari liceat, vitam animumque indidit. Eſt porro gemma quaternorum quaquaverſus pollicum, cujuſmodi hic repræſentatur.

In eodem principis Livii muſæo ſtatuæ & icones marmoreæ non paucæ comparent, pleræque doctiſſimorum artificum; picturæ item nobiles, quæ ſingularitate & elegantia delectant.

A principis Burgheſii ædibus DECIMAM TERTIAM ordimur diem, quarum magnifica ſtructura, ac perampla eaque varia ſupellex omnium ore celebratur. Picturæ maxime inſignium artificum ſuſpiciuntur ibidem, & pretio & numero ſpectabiles, queis recenſendis de more ſuperſedemus. Ibi muſivo opere tabella ſuſpicitur Paulum V. Burgheſium referens, ita minuto lapillorum genere, ut barbæ, ita quidem ferunt, compingendæ, ad quater mille admoti fuerint. Haud procul hinc exſtat in campo Martio cœnobium Virginum, quæ cum olim Conſtantinopoli Romam tranſmigraſſent, poſthabita S. Baſilii, ſub cujus diſciplina vixerant, regula, in Benedictinarum cœtum & familiam ſeſe receperunt. In profectu vero Conſtantinopoli Romam, B. Virginis tabellam S. Luca, uti ferunt, artifice, eaſdem in ſedes extulerunt, quam hodieque cultu ſingulari venerantur. Hujus cœnobii chronicon Italico vulgari idiomate edidit Hiacinthus de Nobili Romanus, ex ordine Prædicatorum.

E vicino eſt monticulus jam *monte Citorio* appellatus, de cujus nuncupationis origine digladiantur Urbis ichnographi; alii a vicinis ſeptis, Septorium & poſt Citorium vocatum aiunt; alii a citando vocis originem derivant, quia cum iſtic cauſæ dicerentur, ſolitum erat eos citare quos in jus ambulare opus erat, indeque Citatorium, poſtmodumque Citorium nuncupatum. Veram vocis originem attigiſſe puto Fulvium, qui ait *acceptorium* dictum fuiſſe, ab acceptandis, uti quidem ipſe putat, ſuffragiis, demumque vitiato nomine Citorium dictum eſſe. Nam huic ſententiæ ſuffragatur diploma in archivo RR. PP. Auguſtianorum, cujus apographum hic proferimus. Ubi qui jam *monte Citorio* dicitur, *mons Acceptabilis* vocatur.

Urbanus Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis in Chriſto «

» filiabus Agneti Abbatiſſæ, ac Sororibus S. Mariæ de campo
» Martis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Ea quæ de
» Apoſtolici auctoritate mandati concordiâ vel judicio terminan-
» tur, firma debent & illibata manere, & ne proceſſu temporis
» in contentionis ſcrupulum denuo reducantur, litterarum me-
» moriæ commendari, ſcriptoque Apoſtolico communiri. Cum
» autem inter Monaſterium veſtrum & eccleſias ſancti Triphonis,
» ſancti Salvatoris de Serra, ſancti Nycholai de Præfecto, & ſan-
» cti Blaſii de MONTE ACCEPTABILI, ſuper parrochiali
» jure populi qui contineri dinoſcitur a domo Pauli Johannis de
» Mitia, & infra a domo Bucacanum, & infra a via majore, quæ
» tendit juxta turrim Aimeldrigi de Scorza ſancto, & infra ab
» utroque latere viæ a domo Monachi, & infra a domo Benen-
» caſe de Romanello, & infra, diutius fuiſſet agitata contentio:
» tandem felicis memoriæ Lucius Papa prædeceſſor noſter, di-
» lectis filiis rectoribus Romanæ fraternitatis eamdem cauſam fi-
» ne commiſit debito terminandam. Qui audito quod Monaſte-
» rium veſtrum, jam dictum populum tanquam parrochianos a
» quadraginta retro annis continue tenuerat uſque ad tempus il-
» lud, & .... hinc inde propoſitis ab impetitione adverſæ partis
» ſuper eodem populo, vos & veſtrum Monaſterium abſolve-
» runt, adjudicantes vobis & eidem Cœnobio populum, ipſum
» prout antea noſcebamini tenuiſſe. Ut igitur eadem ſententia
» perpetuam habere valeat firmitatem, ipſam prout rationabi-
» liter lata eſt, & in ſcripto exinde facto plenarie continetur,
» auctoritate Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patro-
» cinio communimus, ſtatuentes ut nulli omnino hominum liceat
» hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei auſu te-
» merario contraire. Si quis autem hoc attemptare præſumpſerit,
» indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli
» Apoſtolorum ejus, ſe noverit incurſurum. Datum Veronæ IIII.
» Kal. Martii.

Ubi nos Kal. legimus, eſt ductus calami, qui Kal. an Idus notet, non ita perſpectum habemus. Hic Urbanus III. eſt, qui diploma dedit anno 1187. Mons autem Acceptabilis ex memoratis ibidem Eccleſiis eumdem ipſum eſſe qui jam *monte Citorio* dicitur, exploratum eſt: qui mons acceptorius deinde, demumque vitiato nomine *Citorio* dictus fuerit. Jam vero vicino ſolo complanatus mons fuit, cum felicis mem. Innocentius XII.

peramplum causis tractandis ædificium, judiciariumque forum excitavit. Non longe inde sita vetera campi Martii septa fuere, quæ nomen indidisse monti opinio nonnullorum erat, iidemque montem a septis *Septorium*, & populari usu deinde Citorium vocitatum augurabantur: quorum opinio, detecta, ut quidem autumo, vera vocis origine, stare nequit.

Intermedio decurso viculo, occurrunt nobilissimæ porticus veteris reliquiæ, undecim columnis striatis ordine Corinthio cum basi Attica; capitella, zophorus atque coronis scite elaborata. Sunt qui Argonautarum porticum fuisse arbitrentur: at qui rudera porticui hærentia proximis sæculis conspexerunt, formam templi ejus generis quod pseudodipteron vocant, id est, alis atque columnationibus in ambitu toto decoratum, fuisse tradunt; & Antonini Philosophi ex inscriptione proxime eruta, peculio & opera excitatum æstimant: atque esse templum D. Antonini de quo P. Victor: *Templum D. Antonini cum cochlide columna, quæ est alta pedes CLXXV. habet intus gradus CCXVI. & fenestellas LVI.*

Flaminius Vacca. Plateam ubi Orphanuli habitant, nunc *di prete* nuncupatam, olim *di pietre* vocitatam referente patre meo accepi; idque ob ingentem veterum fragmentorum copiam, ibidem proximis sæculis effossam. Dum eodem loco, me inspectante, foderent, deprehensæ sunt bases cum trophæis & captivis, provinciarum typis; hodieque paria multa reperiunt memoratisque similia, quæ ad idem ædificium spectabant. Eruta ibidem sunt anaglypha & bases, quas tute, vir clar. in musæo Farnesiano vidisti.

Vetustatis fragmenta a Flaminio recensita, ad ipsum D. Antonini templum pertinuisse putantur.

Parvo intervallo dirimitur Collegium illud Romanum RR. PP. Jesuitarum, cum amplitudine, tum ædificiorum, atque ecclesiæ in primis magnificentiâ, Romanis omnibus cœnobiis anteferendum, quæ minutatim in evulgatis Urbis descriptionibus expenduntur. Huic construendo ædificio dum vacarent, parandi loci & spatii causâ solo æquatæ fuerunt veteres S. Antonii & S. Mauri ecclesiæ.

Flaminius Vacca. Memini inter plateam Sciarræ & obeliscum S. Mauti, ecclesiam olim fuisse exiguam, sed antiquissimam, S. Antonii nomine: ubi dum sepulcrum erigere-

„ tur, detectæ moles fuere, ex quadris ſaxis *peperinis* confectæ:
„ quorum tanta vis fuit, ut dirutâ veteri, educta ex venditis pe-
„ perinis pecunia fuerit ad novam eccleſiam conſtruendam ſatis.
„ Hæc ſane rudera & ſigna erant magni cujuſdam ædificii.

Vicinus huic eſt Dominicanorum conventus, cujus eccleſia B. M. in Minerva dicitur, quia iſtic olim templum Minervæ fuit: ejus rudera ſæculo decimo ſexto ſupererant, Minerviumque vocabatur, a Pompeio magno ſtructum, uti ferebat inſcriptio quædam. Sepulcris bene multis Eccleſia ornatur; in iis Pauli Papæ IV. & Cardinalis Cajetani tumuli, plus præſtantiâ ſepultorum, quam artificii elegantiâ inſigniuntur. Bibliotheca perampla, librorum nuper Eminentiſſimi Cardinalis Caſanatæ magna acceſſione aucta, nulli per Italiam concedit librorum delectu. In hoc cœnobio reſidet Præfectus Generalis ordinis P. Antoninus Cloche, ingenio vir aliiſque animi dotibus præſtans, & P. Maſſoulier Aſſiſtens, ut vocant, in primis fertur qui Theologiam diſciplinaſque Eccleſiaſticas profitentur.

„ Flaminius Vacca. In vico proxime Minervam,
„ quo itur in arcum Camillianum, referente patre meo edidici,
„ Tiberim atque Nilum, jam in Palatio *di Belvedere* poſitos, re-
„ pertos fuiſſe in ædibus, ubi jam fuſco colore delineatum videtur
„ Nili ſimulacrum; ut indicetur fortaſſe, monumenta illa eodem
„ loco deprehenſa fuiſſe.

„ Pone iſtas ædes exſtat eccleſia ſancti Stephani de Cacco:
„ quod nomen derivatur a duobus leonibus ex baſalte, Numi-
„ dicâ petrâ, nigro colore, quos memini conſtitiſſe ante prædi-
„ ctam eccleſiam. At tempore Pii IV. in Capitolium advecti ſunt,
„ atque ornamenti cauſâ poſiti ad imum ſcalæ, quæ cochleæ mo-
„ re confecta eſt, & ad plateam Capitolinam ducit. Paucis hinc
„ annis, cum ſub Eccleſia foderent, inciderunt in quamdam ve-
„ teris templi partem, cujus columnæ, ex flavo marmore, ere-
„ ctæ ſtabant. Sed dum eas adducerent, quia jamdiu igne con-
„ fectæ fuerant, in fruſta comminutæ ſunt. Iſtic item baſes ſive
„ aræ quædam inventæ ſunt, ſacrorum olim apud gentiles uſui:
„ inſculptæque erant arietibus, ornamenta quædam gentilibus
„ aſſueta collo geſtantibus. Memini me ſimiles in locis plurimis
„ ſculptos arietes vidiſſe: jam vero exſtant in ædibus Horatii Mu-
„ ti. Neque dubium eſt inſignia bene multa veterum monumen-
„ ta ſub eccleſia iſta latere, quæ pereunt ne ipſa diruatur.

Eccleſia iſtæc ad Sylveſtrinos pertinet, qui in partem familiæ Benedictinæ veniunt.

E vicino inſigne templum eſt, Pantheon olim dictum, vel quia deorum principibus dicatum erat; vel, ut ait Plinius, *quod formâ convexâ faſtigiatum, cœli ſimilitudinem acciperet.* Opus ſtupendum a M. Agrippa ſtructum, vel potius, ut peritiorum fert opinio, reſtauratum & auctum: nam, ut primo conſpectu animadvertitur, templi ſtructura, non eâdem quâ porticus architectonices normâ procedit. Porticus ſexdecim ingentis molis columnis ex marmore granito, partim ex Ægypto, partim ex Æthalia educto, uno ſaxo ſingulæ confectæ ſunt; ut mirari ſubeat qua arte quibuſve machinis tantæ moles ex Thebaïde Romam advectæ fuerint. Neque enim audiendi ſunt, qui æſtimant haſce moles, obeliſcos videlicet atque columnas, ex compactis lithocolla duriſſima marmorum fruſtis confectas; multoque minus moror eos qui conflandi ac fundendi, æris inſtar, lapides olim viguiſſe artem arbitrantur. Nam Suetonius aliique, ſuppares Auguſtis qui iſtæc Romam advexerunt, teſtificantur eadem ex Ægypto & Thebaïde advecta. Lampridius vero ait, Helagabalum in animo habuiſſe columnam erigere uno marmore ingentem, inſtar columnæ Trajanæ, ad quam interiori ſcala aſcenderetur, ut in faſtigio Helagabalum deum collocaret; ſed *tantum ſaxum* non inveniſſe, cum id de Thebaïde advehere cogitaret. Quæ vero cauſa tanti itineris vecturam aggrediendi, ſi aut compingi aut conflari Romæ tantæ moles potuiſſent? Nam quod lapicidina hujuſmodi, quo loco jam ſit ignoretur, nihil mirum, cum ab annis circiter 1100. Europæis præcluſus illarum partium aditus ſit. Cum enim ſæculo ſeptimo in Mahumedanorum ditionem Ægyptus tota, exindeque ad hoc uſque tempus, mutato licet domino, ejuſdem cultus atque ſuperſtitionis infidelibus ſubdita perſeverarit, lapicidinæ hujuſmodi incultæ & infrequentatæ manſerunt. Cætera quæ Pantheonem ſpectant, utpote trita & vulgata, conſulto mittimus. Sed præclara nobis, hactenuſque minus nota, aperit ſculptor inſignis.

FLAMINIUS VACCA. Leones ex baſalte, & concha «
porphyretica, quæ jam olim (ſi bene memini legiſſe me in Ap- «
piano Alexandrino) ante Rotundæ porticum fuere; ibidem «
manſere uſque ad Sixti IV. tempus. Sub Eugenio autem IV. «

» facta est platea Rotundæ in campo Martio. Quo tempore in-
» venerunt unum ex leonibus, concham porphyreticam, & par-
» tem capitis ænei Marci Agrippæ, equinum item pedem & frag-
» mentum rotæ currus. Hinc conjectare licet in frontispicio porti-
» cus, sublimi loco, fuisse Marcum Agrippam triumphantem æneo
» in curru: in ima vero frontispicii parte consedisse leones illos,
» & in medio urnam cum cineribus ejusdem Agrippæ. Sub hæc,
» tempore Clementis VII. Octaviano de Valle viarum curatore;
» cum is vici pavimentum restaurare vellet, leones & concham,
» quæ denuo suffossa fuerant, detexit eruitque: concham edu-
» ctam duobus sublimem pedibus erexit; leones similiter, paratis
» ex columnæ fragmento basibus, extulit. Sixtus autem V. hosce
» leones ad aquam Felicem, cujus ipse ductor fuit, ad thermas
» Diocletianæas sitam, transvehi curavit. Concha ante porticum
» Rotundæ mansit. Ænea fragmenta, quæ tempore Eugenii IV.
» eruta fuerunt, fusa haud dubie & conflata, in alios usus trans-
» lata sunt.

Ubi nos vertimus: *Sub Eugenio autem IV. facta est platea Rotundæ in campo Martio.* Flaminius sic exprimit: *Al tempo di Eugenio IV. fece la basilicata della Rotonda per tutto campo Marzio*, quorum significationem haud ita compertam habeo. Peritiores Italicæ vernaculæ linguæ consului, a quibus haud plus lucis mutuatus, in hac interpretatione augurando constiti. Architectorum XVI. sæculi opinio fuit, fundamenta Pantheonis solida esse, neque muris modo, sed etiam fornici, subjecta. Quæ fundamenta etiam longe ultra Pantheonis limites producta fuisse, multorum experimento comprobatum est.

Eadem die Strozzianas ædes visimus. Ibi musæum Illustrissimi viri Leonis Strozzii, varia supellectile instructum: suspicitur in primis sistrum Ægyptiaco more conflatum, a memorato viro typis datum, aliaque id genus instrumenta antiqua; liber item marmoreis ex tabulis mira tenuitate exsectis, concinnatus, ut evolventi omnia marmorum genera ordine spectanda offerantur. Numismatum aureorum series, in qua multa perrara pretiosaque observantur. Ad hæc manuscripti quidam codices, & in iis Homeri operum codex bombycinus XIV. sæculi, ad cujus calcem hæc descripta sunt. Μηνὶ Μαΐῳ ιθ· ἐν ἔτει ϛ´ ω´ ν´ δ´ ἰνδ. ιδ. κατέπεσεν ὁ θεῖος ϗ οὐράνιος ναὸς τῆς ἁγίας ϗ μεγάλης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐπονομαζομένης τοῦ Θεοῦ Σοφίας, τὸ

καύχημα

καύχημα πάσης τῆς οἰκουμένης. Id eſt : *Menſis Maii die decima nona, anno 6854. (id eſt Chriſti 1346.) indictione 14. corruit divinum cæleſteque templum ſanctæ & magnæ Catholicæ Dei eccleſiæ, cui nomen Sapientia Dei, gloria univerſi orbis.* In alio codice exſtat chronicon ab orbe condito ad annum Chriſti 1200. quo exaratus codex fuit. Hujus exſcribendi copiam nobis fecit vir humaniſſimus.

CAPUT XVIII.

DIES DECIMA QVARTA. Cœnobium S. Auguſtini. Via publica & columnæ grandes prope S. Ludovicum detectæ. Paſquinus ubi poſitus olim. Vis ingens monumentorum in ædibus Juſtinianæis. Labra immanis amplitudinis in thermis Neronianis. Alia eorumdem ornamenta inſignia. Plateæ Navonæ unde nomen. DIES DECIMA QVINTA. Statuæ coloſſales ad S. Salvatorem in Lauro effoſſæ. Sagittæ æneæ antiquæ. De eccleſia Nova. Cancellariæ ædes, bibliotheca Ottobonæa ibidem. De Pompeii ſtatua eruta. Ædes Maximorum. De exortu typographiæ Romæ. De prima Inſtitutionum Lactantii editione. Ædes Farneſianæ: ornamenta earum unde educta.

DIEI DECIMÆ QUARTÆ initium ducimus ab eccleſia & cœnobio S. Auguſtini : ubi Bibliotheca viſitur cui Angelica nomen, ea codicibus tum cuſis tum manuſcriptis μετρίως inſtructa eſt : in manuſcriptis, Græci modico numero ſunt, & ut plurimum recentes. Ex archivo ejuſdem cœnobii, non pauca diplomata exſcripſi. Ibidem jam degit R. P. Guillelmus Bonjour Toloſas, vir doctus Copticæque linguæ ſcientiſſimus, cujus Grammaticam ex paucis qui ſuperant ejus codicibus, accurate confecit, eamque propediem in publicum emittere parat.

Non longe hinc ſita eſt eccleſia S. Ludovici, de cujus ſtru-

ctura & ornamentis nihil nisi vulgare succurrit. Istic effossa quædam memorat sculptor noster.

» Flaminius Vacca. Memini vidisse me, dum exstrue-
» retur præcipuus canalis aquarum, quæ nuper in Urbis commo-
» dum deductæ sunt, viam silicibus stratam, quâ a porta Fla-
» minia ad locum ubi jam exstat platea S. Ludovici rectâ pro-
» cedebatur. Inque platea detectæ sunt tres quatuorve columnæ
» ex granito marmore Æthaliæ insulæ; similes, ut mihi quidem
» visum est, iis quæ in porticu Rotundæ eriguntur. Et non pro-
» cul hinc, in platea *Madama*, ut vocant, sub ædibus *Bene in*
» *bene*, inventæ sunt grandes pilæ ex petra Tiburtina, in qua-
» rum una, reliquiæ graduum, spectatoribus olim in usu: inde-
» que prospectus in Amphitheatri medium erat. Similesque iis
» gradus deprehensi sunt in officinis hodiernis ahenorum, in ex-
» tremo plateæ Navonæ positis: in ecclesia S. Agnetis paria vi-
» sa sunt, necnon sub ædibus principis de Massa, ubi exstat ho-
» die turris Ursinorum. Aiunt ibidem repertum fuisse Pasquinum,
» qui mea quidem opinione erat in capite memorati amphitea-
» tri, ubi celebrabantur feriæ Agonales: ac etiamnum Agonis
» nomen platea retinet.

Proxime exstant ædes Justinianorum, in thermis Neronis structæ, quæ ornatu nullis concedunt, statuarum anaglyphorumque copiâ omnes superant. Dictum mihi, nec fidem neganti, fuit, adesse aut statuas cum integras, tum ab umbilico, aut anaglypha, ad plus mille quingenta numero, quæ Augustos Augustasque, philosophos item aliaque referunt. Eminent Hercules æneus, M. Aurelius paludatus; at ne actum agere videamur, cæteris enarrandis supersedemus. Thermarum Neronianarum, quæ post Alexandrinæ ab Alexandro Severo vocitatæ, magna hodieque rudera supersunt, queis vicina est S. Eustachii vetustissima ecclesia.

» Flaminius Vacca. A latere ecclesiæ S. Eustachii,
» proxime telonium, *la Dogana* vulgo dictum, recordor humi
» projecta jacuisse olim labra tria ex marmore granito Æthaliæ,
» quæ, ut quidem æstimo, eodem loco effossa olim fuerant,
» quia thermis Neronis a latere positis usui olim, balneisque de-
» putata, fuisse videntur. Pio IV. sedente, magnificus Dominus
» Rutilius Alberinus, quod pulcherrimum atque integerrimum eo-
» rum erat, a summo Pontifice postulavit; impetratumque er-

gatâ deduxit ad vineam suam extra portam Portuensem , piscinâ nobili decoratam. Reliqua duo labra confracta erant. Eorum diametrum triginta circiter palmorum erat, *(id est 20. pedum regiorum)* videbanturque singula eleganter & affabre cælata.

Flaminius Vacca. Memini Pii IV. tempore , sub palatio olim Cardinalis de Valle , multa zophororum & columnarum fragmenta , necnon capitella Corinthia detecta. Et quia thermis Neronis hærebant , & ex marmore saligno confecta , quo semper marmoris genere & non alio usus est in ædificiis suis Nero , ideo æstimo hæc monumenta ad thermas ejus pertinuisse. In his immanis spissitudinis capitellum , quo in porta Pia , sculpendis historiis Pii IV. usi sunt.

Recordor proxime frontispicium Neronis deprehensam fuisse columnationem grandem, quantam numquam vidi, si spectetur spissitudo altitudoque marmorum, columnæ novem palmorum (a diametro) erant (id est , sex regiorum pedum) stupendum ædificium : ex istis porro columnis multa opera confecta sunt , interque alia frontispicium capellæ Cardinalis Cesii in S. Maria Majore. Ex base porro quadam , factus est crater fontis plateæ de Populo ; ex altera crater plateæ Judæorum, quæ opera ex marmore Saligno erant.

Non procul hinc, platea visitur Romanarum omnium amplissima , cui hodie Navona nomen, proximis sæculis in diariis Romanis Nagona, & Nagone dicebatur, atque ita appellatur a Jacobo Lauro, qui Romanas antiquitates incisas æri edidit & explicavit : sequiori scilicet ævo in Agone dicebatur , exinde vitiato nomine Nagone, deinde plebeio usu Navona vocitata fuit. Neque audiendus Nardinus , qui rejecto germano etymo, a navis forma quam præferre videtur ,Navonam vocitari commentus est. Ea circi hodieque formam retinet , ab Alexandro Severo olim juxta thermas suas constructa. De fontibus , ædibus magnificis, ecclesia S. Agnetis, queis ea exornatur , adeantur Romanæ hodiernæ recensiones.

Pone Navonam plateam , inter ecclesias B. Mariæ de Anima, & B. Mariæ de Pace , quædam ævo Flaminii deprehensa sunt.

Flaminius Vacca. Ad sanctum Thomam *(est ea Parochia hujusce tractûs)* viculus est, quo itur ad B. Mariam de

» Pace, in quo memini tempore Gregorii XIII. erutas columnas
» duas ex flavo marmore, quæ ad capellæ Vaticanæ Gregorianæ
» ornatum exſectæ fuerunt.

» Memini tempore Julii III. inter B. Mariam de Pace, &
» B. Mariam de Anima, effoſſa fuiſſe aliqua columnarum frag-
» menta ex marmore maculoſo Africano, & ex Porta ſancta,
» quæ primis ſcalpri tunſionibus ad uſum ſubterranei fornicis præ-
» parata, ſed numquam in opus admota fuiſſe videbantur. Ea
» ſeptem palmorum ſpiſſitudinem ferebant, emtaque fuere a Car-
» dinali de Montepolitiano. Opinio multorum eſt, portam S.
» Mariæ de Anima ex Porta ſancta totam fuiſſe confectam. Iſ-
» tic item videntur urnæ duæ nobiliſſimæ, quæ aquæ luſtrali jam
» deputantur, ex maculoſo item marmore concinnatæ. Æſtimo
» in Eccleſia iſta reperta fuiſſe ſupradicta marmora, quæ poſtea
» in ejuſdem uſum converſa ſunt.

DECIMAM QUINTAM DIEM incipimus ab eccleſia S. Salvatoris in Lauro, pulcra & eleganter ornata, in cujus horto, Flaminii, tempore quædam deprehenſa ſunt.

» FLAMINIUS VACCA. Dum effoderent in horto
» S. Salvatoris in Lauro, detectæ ſunt quatuor coloſſales ſtatuæ
» veſtitæ, fœminas referentes, octodecim aut viginti palmorum
» ex marmore ſtatuali, præciſo omnes capite. A ſuperiori parte
» ſingulæ guttis æneis conſperſæ videbantur. Erantque juxta po-
» ſitæ eodemque ſitu, ita ut viderentur in eumdem ſcopum ten-
» dere. Sic videlicet adornatæ fuerant, ut in ergatam deduce-
» rentur & deferrentur aliò. Nullum e vicino erat antiqui ædi-
» ficii veſtigium, ſed humi jacebant extenſæ. Hinc mihi opinio
» eſt non fuiſſe antiquitus in eodem loco poſitas. Inciderunt ibi-
» dem in fuſorias metallorum officinas: guttæque illæ æneæ, ſu-
» perficiei ſtatuarum hærentes, nihil aliud erant quam ſtillæ fuſi
» metalli, caſu ex officina emiſſæ, quæ in ſtatuas deciderant.

Haud ita procul propter eccleſiam S. Joannis Florentinorum quæ in elegantioribus cenſetur, eruta alia fuerunt.

» FLAMINIUS VACCA. Audiviſſe me recordor, prope
» anterides illas pontis Horatii, ut vocitant, quæ in Tiberi vi-
» dentur e regione S. Joannis Florentinorum ex alio latere, quà
» reſpicit noſocomium Spiritus ſancti, inventam fuiſſe tantam
» copiam ænearum ſagittarum, ut onerandis ſcaphis pares fue-
» rint.

Hic repetenda in memoriam quæ de æneis armorum generibus ad ædes Trevisanas superius diximus p. 70.

Hinc itur in ecclesiam S. Mariæ in Vallicella, quæ structura, sublimitate, ornamentisque variis, insignis est. Ibi suspiciuntur statuæ binæ S. Joannis Baptistæ & S. Joannis Evangelistæ, sculptore Flaminio Vacca, cujus observationes proferimus. Ecclesia a Patribus Oratorii Domini Jesu culta, magnificum habet adjunctum eorumdem Cœnobium, & Bibliothecam numerosam, nec codicibus manuscriptis vacuam. Hujus Cœnobii alumnus est, in eoque sedes habet Eminentissimus Cardinalis COLLOREDUS, pietate vir egregiisque aliis animi dotibus instructus, quo patrono per otium Romanum usi sumus. Is nos plerumque xeniis honoravit, atque humanitatis officiis prosequutus est.

Hinc in Cancellariam itur, ædes scilicet ita nuncupatas, porticibus instructas, columnisque ex granito marmore decoratas. Cancellariæ officium ædesque ipsas occupat Eminentissimus Cardinalis OTTOBONUS, qui facileis nobis ad se Bibliothecamque suam aditus semper concessit; ac pro ea qua pollet humanitate & munificentia, codicum pro voto copiam fecit. Bibliotheca sane istæc, codicum Ebraïcorum, Græcorum, Latinorumque præstantiâ & numero soli Vaticanæ concedit. Aderat officiis suis vir doctus amicusque noster Blanchinius tunc supellectilis tantæ præfectus, quem jam summus Pontifex eruditionis ac modestiæ causa in cubiculariorum numerum adscripsit. Horumce codicum peramplam notitiam eruimus, quæ quidem prolixior, quam ut in hoc Diario locum habeat. Ex codicibus ejusdem bibliothecæ Græcis non pauca exscripsimus SS. Patrum opera, quæ, Deo juvante, in publicum emittentur. Adest item perampla gaza numismatum magni moduli, Augustorumque series elegans. Hæret ædibus ecclesia S. Laurentii in Damaso, sic dicta quia a Damaso Papa excitata. Nam ipse Pontifex construendis ornandisque per Urbem ecclesiis, non exiguam operam navavit.

FLAMINIUS VACCA. Recordor me sub ædibus « Gallorum, dum excavarent tempore Gregorii XIII. vidisse « ingentem marmoream urnam, quæ in plateam Navonam ex- « portata fuit, illâ nunc aquandis jumentis utuntur. Deprehen- « sa quoque istic sunt insculpta clypeis, tropæis & cassidibus ca- « pitella, quæ indicio erant fuisse istic olim templum aliquod «

» Marti dicatum. Hæc jam vulgaris opinio manavit. Capitella » memorata in ædibus Gallorum adhuc exſtant, quæ in via *de* » *Leutari* (ii ſunt fidium artifices) ante palatium Cancellariæ » ſunt.

His in partibus Ara, itemque ædes Martis erat, quod fortaſſe conjecturæ Flaminii faveat. Ejuſdem ſunt quæ ſequuntur.

» In qua via habitant fidium artifices, proxime palatium Can- » cellariæ, tempore Julii Papæ III. memini repertam fuiſſe ſub » cella vinaria Pompeii ſtatuam marmoream, palmorum quin- » decim *(id eſt, pedum regiorum decem)*, in cujus collo fundaba- » tur medianus murus; ita ut caput exſtaret in domo vicini ejus » qui fodiendo reliquam ſtatuam detexerat. Hinc lis inter am- » bos exoritur: nam uterque ſeſe ſtatuæ dominum arbitrabatur. » Qui ſtatuam repererat, pugnabat ſuam eſſe quam inveniſſet » ipſe, & cujus maxima pars in ædibus eſſet ſuis. Alter conten- » debat ad ſe pertinere ſtatuam, cujus caput, nobilior ſcilicet » portio, penes ſe domi eſſet; ex quo cujus icon eſſet dignoſce- » batur. Cum diu hac de re litigaſſent, decrevit demum impe- » ritus judex ut exciſum caput alter acciperet, alter vero trun- » cum obtineret, atque ita ſinguli quæ domi tenebant impetra- » rent. Miſerum Pompeium! Annon ſatis erat caput ipſi a Pto- » lemæo amputatum, ut etiam marmorea ejus ſtatua in ſimile » periculum veniret? At cum tam ſtulti judicii fama ad Cardi- » nalem *Capo di ferro* deveniſſet, abſciſſione ſuperſedere juſſit, » Juliumque Papam adiens rem ei denuntiavit. Tam immanem » ſententiam miratus Pontifex, juſſit quamprimum erui ad ſeque » deferri ſtatuam; &, ni labor memoria, quingentos inter par- » tes dividendos nummos ſolvit, ſtatuamque Cardinali Capo » di ferro dono obtulit. Pontifice digna ſane ſententia, opuſque » ferreo capiti congruens, in cujus ædibus ad pontem Sixtum » ſtatua conſiſtit.

Hiſtoriam Pompeianæ ſtatuæ ex Flaminii ſchedis adtulit Martinellus in opuſculo *Roma ricercata* inſcripto; cætera ejuſdem obſervatu digniora neglexit, quæ nos jam publici juris facimus. Statua porro conſpicitur hodie in ædibus Cardinalis Spadæ ad pontem Sixtum, ubi primùm a Cardinali Capo di ferro erecta eſt.

Quà itur ad eccleſiam S. Andreæ de Valle, occurrunt ædes

Marchionis de Maximis, quæ familia inter antiquissimas Urbis accensetur. Is nos plerumque excepit perhumaniter, donoque obtulit sigillum triplex argenteum Danielis cujusdam Metropolitani Patrensis qui sæculo proximo vixit. Ædes picturis statuisque exornantur, in iis Pyrrhi regis statua, Bruti, Theophrastis & Xenocratis icones marmoreæ ab humeris, aliaque id genus bene multa. Cum primis observandum, exemplum picturarum sepulcri Nasoniani via Flaminia, nativis coloribus expressum, jam pretiosius, quia post detectum nobile mausoleum, aeris injuria primigenia illa pictura erasa deletaque fuit. Id antequam accideret, Cardinalis de Maximis picturas exprimi curavit, quales hodie in Maximianis ædibus eleganter delineatæ comparent. Suspicitur ibidem anaglyphum pueri cujusdam equitis, cujus funus aliquot Græcis carminibus deploratur; reliquiæ item picturæ antiquæ ab Augustorum ævo ad hanc usque ætatem a temporum injuria vindicatæ. Ex manuscriptis codicibus ejusdem nobilissimi viri, varias prologorum Trogi Pompei lectiones eruimus, suo loco publicandas. Habet ipse Marchio domi virum antiquariæ rei peritum Joannem Baptistam Martinellum. In ædibus Maximorum anno 1470. cusus primo fuit Augustinus de Civitate Dei, in fol. & anno 1471. ibidem biblia typis data, in quorum fine legitur:

Aspicis illustris lector quicumque libellos,
Si cupis artificum nomina nosse: lege.
Aspera ridebis cognomina Teutona forsan:
Mitiget ars musis inscia verba virûm.
Conradus Suveynhem, Arnoldus Pannartsque magistri
Romæ impresserunt talia multa simul.
Petrus cum fratre Francisco Maximus, ambo
Huic operi optatam contribuère domum.
MCDLXXI.

Ait autem Floravantes Martinellus in Roma sacra, in eadem Maximorum domo sub Nicolao V. anno 1455. typorum artem admiratam Romam fuisse, ab iisdem jamjam memoratis in carmine artificibus advectam. Quod si verum esset, excitatæ typographiæ gloria Petro Schoeffer & Joanni Fust Moguntinis eriperetur. Quod autem Martinelli sententiam fulcire videatur, anno 1461. Institutiones Lactantii Firmiani in Monasterio Su-

blacenſi cuſæ ſunt, quam ego editionem vidi in muſæo D. de la Thuilliere. In fine libri iſtæc leguntur:

Lactantii Firmiani Inſtitutiones cuſæ in venerabili Monaſterio Sublacenſi anno 1461. antepenultima Octobris in Fol.

Editio quippe illa haud dubie emiſſa eſt poſtquam Romæ evulgata jam fuerat ars typographiæ; neque enim in iſto Cœnobio ortam quis æſtimarit. Quod vero Joannes epiſcopus Alerienſis in epiſtola ſua ad Paulum II. Pontificem, ipſi gratulatur, quia præſtantiſſimi characterum imprimendorum auctores SVB PAVLI SECUNDI VENETI PONTIFICATV Romæ artem exercere cœperint; id inquam, manifeſto repugnat allatæ ex Lactantii edito hiſtoriæ, qua fertur cuſas Inſtitutiones anno 1461. id eſt totis tribus ante initum a Paulo Secundo pontificatum, annis. Si germana ſit Sublacenſis editionis inſcriptio, ſtare nequeunt Joannis Alerienſis dicta: quæ nonnihil adulationis præferunt. Hæc ulteriori peritorum examini permittimus. Sane quæ jam diximus, ad plura nova hac de re perveſtiganda aditum parant.

Proxime iſtas ædes exterorum aditu, elegantiæ cauſâ, frequentatur eccleſia S. Andreæ de Valle, de cujus picturis magnificiſque capellis ſexcenties actum.

» FLAMINIUS VACCA. In platea olim *di Siena*, vocata,
» quo loco Theatini eccleſiam S. Andreæ jam exſtruunt, cum
» fundamenti ponendi cauſâ excavarent, memini detectam fuiſſe
» truncam columnam ex marmore granito Æthaliæ, quadragin-
» ta palmorum longitudine, ſexque circiter denſitate, & ſub hu-
» juſmodi mole reperta eſt via antiqua lapidibus ſtrata. Æſtimo
» ſane memoratam columnam iſtuc fuiſſe tranſvectam, quia in
» eodem plano nulla erant antiqui ædificii veſtigia. Sed conti-
» nuata demiſſius effoſſione, pene in creta deprehenſa eſt ingens
» ſtatuaria theca, ſignum ſane ſuperbi antiqui ædificii. Colum-
» nam memoratam in varias partes exſecuerunt, ex quarum una
» limen magnum oſtii Eccleſiæ confectum eſt.

Non procul ſitæ ædes illæ Farneſianæ, decantatæ per orbem, nec minus artificis manu, quam magnificentiâ celebres. Hic ille Hercules egregie cælatus, Commodus nudus puerum geſtans, hiſtoria Dirces uno ſaxo figuris bene multis, notiſſima omnia. In conclavi quodam inter icones medias marmoreas, eminet

eminet illa Caracallæ ; paris elegantiæ in Urbe, & fortaſſis in orbe nulla : & tamen facta eſt cum a priſtino ſplendore artes Romæ declinarent. His pro inſtituto noſtro miſſis, ea ſolum proferimus quæ Flaminius recenſet, vel ipſa novitate placitura.

Flaminius Vacca. Renuntiatum mihi fuit, quo tempore Antonius de Sancto Gallo palatii Farneſiani fundamenta jaciebat, cum Paulus III. Papa Cardinalis adhuc eſſet, & magnam anguli partem verſus S. Hieronymum exſtruxiſſet, luxari ac diffindi cœpiſſe angulum. Tum Cardinalis Farneſius, cujus peculio opus excitabatur, D.Antonium objurgavit, ac ſi inconſideranter egiſſet. Nihil juvit Antonium quod in creta fundamenta ædificii poſuiſſet, nulla non arte ad ejus ſoliditatem uſum. Stupens igitur ille & anxius animi, utpote artifex ſummus, quo cauſam vitii explorare facultas eſſet, caveam ſub angulo pecuniâ propriâ confici juſſit, atque eo ſeſe demittens invenit cloacam antiquam in creta ſtructam latiſſimamque, quæ a campo de Flore in Tiberim tendebat. Poſthac vero an quiſpiam ſecure ac fidenter agat, etiamſi in ipſa creta fundamenta jecerit.

Flaminius Vacca. Narrabat mihi anni multi ſunt lithurgus quidam, avum ſuum, qui tempore Sixti IV. vixit, in Antoniniana vidiſſe inſulam marmoream figurarum pedibus truncіſque corporum onuſtam, atque cymbam item marmoream, vectoribus, ſed diruptis & mutilis, refertam ; quæ cymba in inſulam navigabat : ibidemque labrum ex marmore granito. Et vera certe referebat ille : nam Paulus III. labrum ex granito reperit, quod in ejus Palatio reſtauratum ſuſpicimus. Labrum porro alterum ipſi ſimile Paulus II. ab Antoniniana extulerat in plateam S. Marci. Sub hæc Cardinalis Farneſius ipſum in plateam ſuam advehi juſſit, ut par cum pari conſiſteret. Ambo igitur in Antoniniana fuerant. At cymba quorſum abierit ignoratur. Nec dubitandum, ipſam, cum diu navigaſſet in aqua, in furno calcario navigandi finem feciſſe. Ibidem repertæ ſunt duæ illæ Herculis ſtatuæ, quæ jam in impluvio Farneſiano erectæ ſuſpiciuntur ; indidemque columnam grandem ex marmore granito eduxit Dux Coſmas, advexitque Florentiam ad plateam S. Laurentii : erectamque quo loco victoriæ de Petro Strozzio reportatæ nuntium accepit, in memoriam bene geſtæ rei, victoriæ porphyreticæ typo exornavit.

Verisimile est Antoninum Caracallam, in memoriam victoriæ Britannicæ, qualis in ejus nummis exprimitur, in Thermis suis hoc fabrile opus confecisse, insulâque illâ marmoreâ Britanniam expressisse, ad quam ut navibus appulsum est, cymba istuc cursum dirigens repræsentabatur. Hic monere juvat thermas Antoninianas, plerumque Antonianas a Flaminio & aliis, demtâ syllabâ, nuncupari. Quod vitium non hodiernum est; inscriptio quippe antiqua, de qua superius actum p. 149. ANTONIANA, demtâ pariter syllabâ, præfert; videlicet, tædio repetitæ syllabæ NI, quæ ingratum edit sonum, ademtâ alterâ, nomen detruncari vel antiquitus impetratum a consuetudine fuit.

CAPUT XIX.

DIES DECIMA SEXTA. De columna & foro Trajani nova quædam. Germana ejusdem columnæ inscriptio. Peristylium interius fori Trajani. Monumenta antiqua recens eruta. Sepulcrum familiæ Cæsenniæ singulare. De templo boni Eventûs. De thermis Agrippæ & de hypocaustis subterraneis. De circo Flaminio. Castor & Pollux cum equis ubi reperti. De porticu Octaviæ. DIES DECIMA SEPTIMA. Semo Sancus. Singularia effossa ad portam Portuensem. Ecclesia S. Mariæ Transtiberinæ. Epitaphium Quotvultdei effossum. Labrum insigne. DIES DECIMA OCTAVA. Jani aræ frequentes ad portam Aureliam. Insignia epitaphia ibidem.

DECIMA SEXTA DIE initium ducatur a columna Trajana, quam Senatus populusque Romanus victoriis ejusdem Augusti insculptam undique, erexit. Interiori cochlearia scala in fastigium ascenditur, ubi olim statua Trajani urnaque cinerum ejusdem, queis subductis substituta fuit statua S. Petri Apostoli. Hæc trita. Sed nova præclaraque recenset insignis sculptor.

Flaminius Vacca. Memini proxime columnam Trajanam, ad locum qui jam dicitur *Spoglia Christo*, effossa fuisse vestigia arcûs triumphalis, cum multis sculptis historiis, quæ jam in ædibus D. Prosperi Boccapaduli, tunc regionis præfecti, servantur. Ibi Trajanus eques fluvium trajiciens, & captivi ducebantur iis similes qui in arcu Constantini, eodem sculpturæ modo, comparent. Reque diligenter explorata comperi & certum habeo, eadem quâ columna illa artificis manu concinnata fuisse. Æstimoque circa columnam majorem fuisse columnationem quadram; ita ut singulæ quadrati facies arcum haberent. Liquidum est Constantini arcum aliunde exportatum fuisse: nam sculpturæ ad basin, quæ Constantino Imperatore adornatæ sunt, Constantiniani sæculi barbariem olent. Neque vereor adfirmare arcum Constantini aliquem esse ex quatuor istis arcubus. Quod sane ideo conspicuum est, quia sculpturæ sublimiores quod ad historias spectat, eâdem sunt quâ columna ipsa Trajana, manu elaboratæ. Et sane Trajani effigies, historiæque in arcu repræsentatæ, ad Trajani gesta pertinent. Neque mirum est basin, quæ facta de integro fuit, quæque solo vicinior, plus læsam igne fuisse. Quamobrem cum necesse fuerit partes inferiores de integro sculpere ut arcus Constantino excitaretur, imperitis illius ævi artificibus hæc tradita provincia est.

Quæ hîc de Trajani foro Flaminius habet, scite observata sunt: nam quod ait ex foro Trajani in arcum Constantini ornamenta & anaglypha, quæ aureum sculptoriæ artis sæculum præferunt, exportata & operi admota fuisse; id jamdiu multi suspicati sunt, quorum ille sententiam, quia manum artificum internoscere tot annorum usu valebat, probe asserit. Quæ vero de quatuor arcubus & appositis in foro Trajano utrinque columnationibus narrat ipse, si quidem vera sunt, ut probabiliter æstimatur; fuerint singula fori latera eo structa ritu atque forma a quatuor lateribus, qua videmus forum Trajani in numismatibus repræsentatum: etsi unum ibi dumtaxat extimumque fori latus, quia alio modo non poterat, exhibeatur. Palam autem est in anaglyphis istis atque in ipsa columna, Trajani expeditiones, bella, trajectiones fluminum, victorias, aliaque ipsius militaria gesta, fuisse a peritissimis artificibus in anaglyphis expressa. De columna Trajana, nihil non notum succur-

rit recensendum. Inscriptionem autem ejus infimâ lineâ detritam multi restituere conati, in varias diverterunt opiniones. Ego vero æstimo germanam lectionem esse quæ ab Anonymo IX. sæculi sæpius laudato adfertur: quo tempore, ut quidem credere est, integra illa perseverabat. Sic autem habet ille:

SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS
IMP. CÆSARI. DIVI. NERVAE. F. NERVAE
TRAIANO. AVG. GERM. DACICO. PONTIF
MAXIMO. TRIB. POT. XVII. IMP. VI. COS. VI. P. P.
AD DECLARANDVM. QVANTAE. ALTITVDINIS
MONS. ET. LOCVS. TANTIS. OPERIBVS. SIT. EGESTVS

Hodie postrema verba, rupto marmoris frusto, sic mutila sunt, TAN......... BVS SIT EGESTVS. quæ alii sic restaurant TANTIS RVDERIBVS; alii TANTIS OPIBVS; alii TANTIS EX COLLIBVS; alii, TANTIS MOLIBVS; alii demum ut Marlianus veram attigere lectionem, TANTIS OPERIBVS. Nemo enim arbitretur Anonymum noni sæculi conjecturis inscriptionem restituisse, sed qualem suo tempore legebatur integram intactamque exarasse.

» FLAMINIUS VACCA. Joannes Georgius Cæsarinus, » cujus alibi in schedis hisce mentio, columnam emit grandem » ex marmore *Cipollino*, quæ stabat adhuc erecta in foro Traja» no in ædibus Sebastiani *Piglia l'Arme*, ipsamque magno pecu» lio eductam advexit in hortum suum proxime S. Petrum in » vinculis: quam ibidem, ligato ad columnæ pedem urso, im» positâque fastigio aquilâ, isthæc enim insignia ejus sunt, erigere » in animo habuit. Verum ipso morte præoccupato, interceptum » tam bellum consilium fuit.

Marmor vernaculo idiomate *cipollino*, vel *sipollino* nuncupatum, Romæque non infrequens, hujusmodi est, ut fractum ceu in squamas & folia abeat, quasi cæpe, hinc *Cipollino* dictum: estque album, sed maculosum, nec tanti pretii.

» FLAMINIUS VACCA. Cum in platea columnæ Traja» næ nuper domûs cujusdam fundamenta ponerent, detecta fuit » antiqua platea strata marmoribus, & frustis flavi marmoris, » quæ æstimo variis ordinibus belle composita & coagmentata

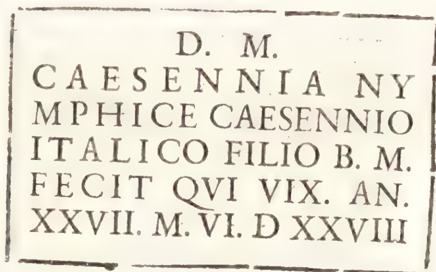
fuisse. Nihil non exspectandum erat ex magnificentia Trajani. Dum autem cellæ vinariæ conficiendæ terram excavarent, inciderunt in tria columnarum fragmenta ex marmore statuali, quinque palmorum diametro. Trunci porro columnarum tredecim palmorum longitudine erant. Hæ columnæ circum Trajani forum peristylium constituebant : in medioque fori erat columna immanis illa, Trajana dicta, historiis insculpta.

Columnæ diametro quinque palmorum, id est, pedum trium & quatuor pollicum, si quidem ordine Corinthio sint, ut erant illæ Trajani fori, quinquaginta palmorum, sive triginta quatuor pedum sublimitate fuerint oportet; quæ columnæ uno saxo singulæ erant & columnationi interiori fori usui erant.

E vicino sunt ædes S. Marci a Paulo II. structæ, ubi commorantur Reipublicæ Venetæ Oratores. Iis adjuncta ecclesia antiquissima est, plateaque S. Marci dicta. Ibidem in ædibus Eminentissimi Cardinalis Bullonii, insignia veterum monumenta, vidimus, in portu Tiberino nuper effossa. In iis statuæ binæ prægrandes, alia Senatoris cujusdam, ut ex cultu notum; alia uxoris ejusdem, vestimentis ævi sui exornatæ, inaures gestantis aureas, in quarum altera Jovis, in altera vero Junonis effigies. Pueruli item eorum filii inerat statua affabre scalpta. Urnæque binæ cineritiæ, ollarum instar, unius atque dimidii circiter pedis altitudine, ramis atque frondibus circum insculptæ. Ad hæc sepulcra familiæ Cæsenniæ, cum inscriptionibus bene multis. Singula hîc ordine, qualia mihi a D. de Serte viro nobili, transmissa sunt, consignare visum.

Sepulcrum marmoreum palmis duobus, atque uncia una oblongum, altum duobus palmis totidemque unciis, in cujus extremis utrinque pueri singuli faculas gestantes: in medio sequens epitaphium legitur.

I

D. M.
CAESENNIA NY
MPHICE CAESENNIO
ITALICO FILIO B. M.
FECIT QVI VIX. AN.
XXVII. M. VI. D XXVIII

Sepulcrum aliud, ſive urna grandior, novem palmorum longitudine , altitudine vero duorum , in cujus extremis capita bubula pendulis hinc & inde ſertis. Ab altero minori latere ſcyphus, ab altero patera, quæ ſymbola in tumulis frequentia. Epitaphium ſic habet :

2.

D. M.
CAESENNIAE GALENES
M. D.
ITALICVS. F

Urna item marmorea , longitudine decem, altitudine duorum palmorum cum inſcriptione ſequenti.

3.

D. M.
L. FABRICI. L. F. PAL
CAESENNI. GALLI. EQ. ROM
PONTIF. L. L. SCRIB. AEDILIC.
OMNIBVS HONOR IN COST. F.
ITALICVS. P. DIGNISSIMO

Urna alia quæ marmoreâ tabulâ occludebatur.

4.

D. M.
L. CAESENNI
CRESCENTIS
MEDICI Q. VIX. AN
XXX

In alia urna.

5.

DIS
MANIBVS
CAESENNIAE
EROTIDIS
A. CAESENNIVS
HERMA
ARAM. ET STATVAS FECIT
SIBI ET CONIVGI SVAE DE SE
BENEMERENTI

In alia.

6.

A. CAESENNIO
HERMAE

In alia.

7.

A. CAESENNIVS GALLI
HERMA
A CAESENNIVS ITALICVS
CAESENNIA L. L. EROTIS VXOR
FECERVNT SIBI
LIB. LIBERT. POSTERISQ. EORVM
SEPVLCRVM MACEREIS CIRCVMCLVSVM
IN FR. P. CCC. IN AGRO P. XCVI
Q. F. IVG

Prima lectu facilis est ; in secunda M. D. lege : *Matri dulcissimæ Italicus fecit.* Quartam sic lego : *Dis manibus Lucii Fabricii*

Lucii filii Palatini, Cæſennii Galli equitis Romani, Pontificis, Lucii Liberti, ſcribæ ædilicii, omnibus honorati, in coſta fecit Italicus patri dulciſſimo. Negotium facit illud, *Lucii Liberti*; non modo enim Pontificis munus liberto non convenit, ſed etiam ſcribæ ædilicii officium libertis non competere pugnat Fabretus de Inſcriptionibus. Hunc nodum aliis ſolvendum mittimus. *In coſta fecit*, id eſt, a latere monumenti: *in coxa* alias legitur, id eſt, interprete eodem Fabretto, in angulo. In quinta aræ ſepulcralis & ſtatuarum mentio. Hincque ediſcimus ſtatuas ſuperius memoratas, Cæſennii Hermæ & Cæſenniæ Erotidis eſſe. In ſeptimæ poſtremis lineis: *Sepulcrum macereis circumcluſum in fronte pedes trecentos: in agro pedes ſex & nonaginta, qui faciunt jugerum*, id eſt, trecentis pedibus longum, nonaginta ſexque latum. Quanta amplitudine nullum vidimus ſepulcrum.

Eodem loco ſingularis pulcritudinis marmora, variis vividiſque coloribus diſtincta, eruta ſunt. Effoſſus ibidem eſt annulus aureus inſertam habens corneolam inſculptam lupercali aut Bacchanali nudo, columnæ innixo, flagellum manu tenenti.

Haud procul ſita eſt eccleſia Jeſu, qua ornatior altera Romæ non habetur. Ibi capella S. Ignatii recèns ſtructa infinitis ſplendet ornamentis, ut vix ſimilis in Urbe compareat; cujus deſcriptionem aliis pro more noſtro mittimus. In ædibus Alterianis proxime ſitis bibliotheca videtur libris inſtructiſſima, atque etiam mauſcriptis non paucis, quorum nullam excerpſimus notitiam. Inde venitur in Cæſarinas ædes, in quarum vicinia quædam eruta recenſet ſculptor præclarus.

» FLAMINIUS VACCA. Pone ædes Juliani Cæſarini tem-
» plum vidi antiquum, rotundâ formâ, columnis ex peperino
» fultum, quas æſtimo marmorario cœmento obductas fuiſſe.
» Adſunt adhuc muri prægrandes, ex quadris ſaxis peperinis con-
» fecti: ſpecimen ſane perampli ædificii. In vicinis porro cellis
» vinariis compluribus, ejuſdem ædificii ſeries comperitur. Opinor
» neminem auctorem hæc commemorare; quod ideo fortaſſe
» evenerit, quia domibus obtectum ædificium, in conſpectum
» non cadit. Quoquo modo ſit, res eſt obſervatu digna.

Quid ſi dicatur templum de quo Flaminius, fuiſſe boni Eventus proxime thermas Agrippæ, de cujus ſitu hactenus diſputatum eſt. Locus certe apprime conſentit: etſi, ut pedetentim in hiſce procedendum, nihil auſim decernere. Templo boni

Eventûs

Eventûs adjuncta erat porticus ampliſſima, cujus hodie ne veſtigium.

FLAMINIUS VACCA. A patre meo Gabriele Vacca " accepi, cum Cardinalis de Valle, ſpe reperiundi theſauri, in " thermis Agrippæ excavare juſſiſſet; inde erutam fuiſſe coronam " magnam civicam Imperialem, æneam, auro obductam: & " quia ſpeciem quamdam placentæ ferebat, quam tum Romæ " vulgari uſu *Ciambellam* vocabant; exclamant operæ: *Ecce* " *Ciambellam*, & munuſculi accipiendi cauſa Cardinalem ſubito " adeunt, clamitantque: Incidimus in *Ciambellam* æneam. Elap- " ſo quodam tempore, caupo quidam hoc loco *Ciambellæ* inſig- " gne poſuit; quo factum ut *Ciambellæ* nomen vicus reti- " neret. "

Hunc Flaminii locum Martinellus in *Roma ricercata* adtulit: cæteraque exquiſitiora reliquit, & iis quæ Pompeii ſtatuam ſpectabant ſolùm adjectis; reliquas omnes hactenus intactas Flaminii obſervationes prætermiſit.

FLAMINIUS VACCA. Ædes quas jam incolo, ſtructæ " ſunt ad memoratas Thermas: cumque excitando parieti ſolum " explorarem, aquam reperi: & cùm palo ferreo terram con- " tingere vellem, in marmoream molem incidi, ulteriuſque ri- " mando, ut quid id eſſet perſpectum mihi foret, manu contre- " ctando capitellum Corinthium internoſcens, a cornu capi- " telli ad zophorum uſque deveni, ac deprehendi eſſe altitu- " dine palmorum quatuor, ſimileque iis quæ in porticu Pantheo- " nis comparent. Et quia mihi aqua impedimento erat, miſi con- " ſilium ſtruendi. Ibidem cum cellam vinariam adornarem, in- " cidi in ſtruem, canalibus bene multis, qui lateritiis ex tabu- " lis confecti erant, perforatam. Hi haud dubie deducendæ in " hypocauſta aquæ calidæ uſui erant. Subtuſque reperi pavimen- " tum olim permeandis ſubterraneis hujuſmodi ab antiquis uſur- " patum, tabellis marmoreis ab utroque latere veſtitum, ſubje- " ctumque pavimentum firmiſſime ſtructum, pilis bene multis ful- " tum erat. Inter binas autem pilas ignis olim ſupponebatur, ibi- " demque in cineres & carbones incidimus. Vacuum itidem " grande inveni, veſtitum plumbeis laminis, quæ clavis æneis " fixæ erant, columnas item ex granito marmore mediocris al- " titudinis deprehendi. Tuncque demum ſtructo muro deſtiti ab " ulteriori perquiſitione. "

Ll

» Sub arcu noſtro voluit pater meus cellam vinariam ædifica-
» re, inciditque in fragmenta multa coronidum, quorum unum
» longitudine palmorum tredecim, laditudine octo, lithurgo
» vendidit, qui illo eſt uſus pro ſepulcrali tabula Melphitani Du-
» cis, quæ in eccleſia *del popolo* conſpicitur.
» Recordor Victorios cum ædium ſuarum fundamenta jacere
» vellent, inveniſſe ſcalam grandem, qua ad thermas Agrippæ
» adſcenſus erat. Hujus gradus marmorei multum obeſi ac detri-
» ti erant. Haud dubie hic aditus thermarum præcipuus erat.
» Tanta fuit porro ſcaturientium aquarum copia, ut nihil ulterius
» rimantes fundamenta ponerent.

Inſignia de thermis Agrippæ nobis hic aperit Flaminius, & vaporarium ſive hypocauſtum deſcribit quale a Dione atque Plinio recenſetur. Prior lib. LIII. ſic habet : *Agrippa vaporarium Laconicum fecit. Laconicum autem dicitur id genus balnei, quoniam hic tum nudari corpora, tum inungi oleo præcipue videbantur.* Plinius vero l. XXXV. cap. IV. *In Thermarum quoque calidiſſima parte marmoribus incluſerat parvas tabellas, paulo antequam reficerentur ſublatas.* Vaporarii porro illius Laconici formam exprimit Flaminius, cum ait pavimentum firmiſſimum pilis ſuſtentatum fuiſſe ; ita ut inter pilas hujuſmodi, ignis pavimento & hypocauſto calefaciendo ſubjiceretur ; id autem vaporarium, perinde atque Plinius, marmoribus veſtitum narrat. Columnis ornatas thermas, eadem quâ porticus Pantheonis capitellorum formâ Flaminio narrante diſcimus. Scalam autem ita detritam uſu fuiſſe nihil mirum, quia thermas haſce, quæ priùs privatæ fuerant, teſtamento ſuo publicas fecit Agrippa.

Hinc luſtratâ S. Caroli *in Catinari* eccleſiâ, cujus ornamenta notiſſima, itur in Matthæias ædes, ſtatuis, anaglyphis, marmoreiſque mediis ſtatuis, elegantiâ ſingulari cælatis, refertas. Ad iſtas uſque ædes pertingebat circus Flaminius, qui regioni ſuæ nomen indiderat : ejuſque, ineunte ſæculo XVI. veſtigia, Fulvio ac Ligorio narrantibus, ſupererant, necnon gradus ſpectanti populo deſtinati. Ibidem erat templum Neptuni, ut iiſdem in locis deprehenſa inſcriptio teſtificabatur, quam quia Nardinus mendoſe adtulit, hic ſanam damus.

ABSCANTO AVGVSTI LIB.
AEDITVO AEDIS

NEPTVNI QVAE EST IN CIRCO
FLAMINII
FLAVIVS ASCANIVS ET PALLANS
CAES. N. SERVVS ADIVTORA
RATIONIB
PATRI PIISSIMO FEC

Haud procul verſus Tiberim, occurrit theatrum Marcelli ab Auguſto excitatum, jamque in ædes Sabellorum commutatum, ita ut theatri magnificum hodieque ſpecimen ſuperſit. Eratque duobus columnarum ordinibus inſtructum, Dorico ſcilicet & Ionico: & quod obſervatu dignum, Doricæ columnæ nulla baſi fultæ in plano erigebantur. Theatrum perinde atque alia hemicyclus erat, ſive medius circulus undique clauſus: Amphitheatra vero, rotunda foris, intus ovata, ut habet Theodoricus rex epiſt. 42. apud Caſſiodorum: *Cum theatrum, quod eſt hæmiſphærium, Græcè dicatur; amphitheatrum, quaſi in unum juncta duo viſoria conſtat eſſe nominatum: ovi ſpecie ejus arenam concludens, ut concurrentibus aptum daretur ſpatium, & ſpectantes omnia facilius viderent, dum quædam prolixa rotunditas univerſa collegerat.* In ædibus Sabellianis C. Popilii equitis, cui Sabello cognomen, erecta ſtatua conſpicitur, a quo unâ, ut credere eſt, ducti nominis ſimilitudine, originem derivant Sabelli.

E vicino Judæorum ſedes ſunt, pro numero populi anguſtis limitibus circumſcriptæ. Ii, ut habet Anonymus mox edendus, XIII. ſæculo ad pontem Ælium, hodie S. Angeli, habitabant.

FLAMINIUS VACCA. Memini proxime Tiberim, quo « jam loco Ebræorum ſynagoga conſiſtit, tempore Pii IV. eru- « tos fuiſſe gigantes duos, qui ſinguli ſingulos equos manu du- « cunt: ii advecti in Capitolium, jam in ſummo ſcalæ ad ex- « tremum plateæ erecti ſunt. Erant qui dicerent eſſe duos Pom- « peios; alii quia petaſos, dimidii ovi formam habentes, in ca- « pite geſtant, Caſtorem & Pollucem eſſe putabant; alii aliud « arbitrabantur. Verum artifex mediocris peritiæ fuit, qui vitæ « animique nihil in figuris expreſſit. «

Porticus Octaviæ, ut in fragmentis veſtigii veteris Romæ, ingens ſpatium occupabat, complectebaturque ædes Jovis & Junonis. Prima ædes memoratur ſupra ad fragmentum Anonymi

ab Mabilonio nostro editi, eratque peripteros, alia vero nullam in circuitu porticum habebat. Ejusdem porticûs vestigia quædam supersunt prope S. Gallam sive S. Mariam in Porticu, quam æstimabat Andreas Bufalinus, a Petro Bellorio allatus, esse Junonis ædem. Ecclesiam vero S. Nicolai in Carcere ædem Jovis esse arbitrabatur. In utraque æde proprii numinis, Jovis scilicet & Junonis, elegans statua erat. Sic Plinius l. 36. c. 5. *Intra Octaviæ vero porticum in æde Junonis ipsam deam Dionysius & Polycles; aliam Venerem eodem loco Philippus, cætera signa Praxiteles. Item Polycles & Dionysius Timarchidis filii Jovem, qui est in proxima æde, fecerunt.* Porticum Octaviæ contingebat ædes Herculis Musarum, ideo ipsa porticus, Octaviæ & Herculis vocatur in memorato vestigio.

DECIMA SEPTIMA DIE a ponte Fabricio, jam *di quatro capi* dicto, transmittitur in Tiberinam insulam, quæ olim Mesopotamia a decurrentibus hinc & inde fluminis ramis vocitabatur. Ibi non pauca observatu digna consulto, quia passim feruntur, prætermittimus. In horto Franciscanorum S. Bartholomæi hodieque erecta conspicitur famosa illa inscriptio, SIMONI SANCO DEO FIDIO, &c. in marmore trium pedum sublimitate, unius latitudine: cujusmodi lapides, cippos olim vocatos novimus. Eam inscriptionem putant nonnulli fucum fecisse S. Justino Martyri, qui hæc de Simone mago in eadem insula legisse se commemorat. De S. Cæciliæ ecclesia, quæ post trajectum alterum fluminis ramum ad Transtiberinam regionem in primis occurrit, & multis nominibus spectabilis est, nihil nisi vulgare suppetit adferendum.

Haud longe distat porta, Portuensis dicta, quia ad portum Romanum ducit, in cujus vicinia non pauca eruta memorat sculptor noster.

» FLAMINIUS VACCA. E regione Cæsarinæ supra me-
» moratæ (p. 167.) ad ripam Tiberis, est porta Portuensis, ita
» nuncupata quia istac iter est ad Portum Romanum; ibidem sita
» est vinea Victoriorum, ubi memoriâ meâ detectæ sunt statuæ
» bene multæ, & capita philosophorum atque Imperatorum,
» quæ duabus in cameris divisis, alteraque alteri a dorso hæren-
» tibus servabantur. Deprehensa quoque sunt ibidem multa scul-
» ptorum instrumenta. Puto istuc advectas fuisse statuas, ad con-
» cinnanda aliisque usibus aptanda; imo potius deturpanda hæc

ſculptoriæ artis opera : ac deinceps intercedente quodam pon- «
tificio edicto , denuo ſuffoſſa fuiſſe. Horum magna pars jam ex- «
ſtat in ædibus Victoriorum ; ſed Cardinalis Farneſius elegan- »
tiora ſibi ſelegit. «

FLAMINIUS VACCA. Quingentis a memorata porta «
paſſibus , in vinea Antonii Velli , Paſquinus etiam tunc impo- «
ſitus baſi ex topho , deprehenſus eſt. Non æſtimo tamen iſtic «
antiquitùs fuiſſe , cum nulla alia ibidem antiquitatis veſtigia «
compareant. Sed quum primùm vineam iſtam conſererent , quia «
Paſquinus ab umbilico eminebat è terra , moleſtiamque inſeren- «
tibus adferebat , ab iiſdem ruſticis ligone marraque medius di- «
ruptus eſt. Sed gladiator qui in manibus ipſius efflat animam , «
quia totus extra terram in ſolo erat , ſalvus evaſit & integer. «
Cum autem Dux Ferdinandus Romam , acceptum magni Du- «
cis coronam venit , multa monumenta diligenter inſpexit , & «
Paſquinum iſtum diligentius exploratum quingentis nummis «
emit. Is jam Florentiæ exſtat , ſocius alterius hujuſmodi , quem «
coemit a Paulo Antonio Soderino : is fuerat in Mauſoleo Au- «
guſti detectus. «

Paſquinos vocat Flaminius, uti quidem ex narrandi modo æſtimatur , ſtatuas quæ Paſquinum illum famoſum prope Navonam plateam ſitum , referebant. Eratque Paſquinus ille decantatus, ut in trunco multis partibus mutilo internoſci poteſt , ſtatua militis cujuſdam , quæ peritam fabri manum præfert.

Memini extra memoratam portam , duobus circiter ab Urbe «
milliaribus , in loco jam *Fogalaſina* dicto verſus Tiberim , tem- «
pore Gregorii XIII. in cannis , inventos fuiſſe Conſules multos «
marmoreos cum baſibus ſuis & inſcriptionibus. Inerant item co- «
lumnæ longitudine triginta palmorum ex marmore gentili , quæ «
exſectæ , & Capellæ Gregorianæ adornandæ uſui fuere ; Conſu- «
les , qui a mediocribus artificibus elaborati , in locis variis per «
Urbem ſparſi conſpiciuntur. «

Alia bene multa in Tranſtiberina regione , inſpectu digna ſunt , quæ nos ipſa die viſimus ; eccleſiæ videlicet S. Chryſogoni , S. Franciſci de Ripa , SS. Coſmæ & Damiani , quæ pro more noſtro , quia plerumque deſcripta , mittimus. Deinde conſcenditur in eccleſiam S. Petri in Montorio , ubi tabella Transfigurationis, præſtantiſſimi pictorum Raphaelis Urbinatis præſtantiſſimum opus , omnium exterorum pariter & incolarum

aditu frequentatum, neminique non notum, ut & cætera ecclesiæ ornamenta, quæ vulgata plerumque fuere.

Ad pedem collis conspicitur ecclesia B. Mariæ Transtiberinæ antiquissima, quo loco tempore ortûs Domini fons olei scaturiisse, & usque ad Tiberim manasse fertur, ut memorat inscriptio in fornice posita:

In hac prima Dei matris æde
Taberna olim meritoria
Olei fons e solo erumpens
Christi ortum portendit.

Ibidem nuperrime eruta fuit inscriptio sepulcralis, a viro amiciss. Justo Fontanino transmissa mihi, sicque habet, nullis emaculata mendis:

HIC REQVIESCET QVODVVLTDEVS HO
NESTE RECORDATIONES VIR QVI VIC
XIT ANNOS LVI. DEPOSITVS IN PACE
DIE V. IDVS OCTOBRES CONSS DD NN
ARCADIO AVG QVATER ET HONO
...O AVG TER CONSVLIBVS

Epitaphium ex consulatûs nota, anno Christi 396. editum deprehenditur. Illo ævo non pauci erant, qui piis sententiolis nomina propria concinnarent: v. g. *Quodvultdeus*, *Deogratias*, *Habetdeum*, *Adeodatus.* Observatur hic repetitio vocis *Conss.* quæ in fine inscriptionis iterum exprimitur integra, *Consulibus.* Illud item *ter* & *quater* a primæva illa Latinæ linguæ elegantia abhorret: nam ter & quater Consul, in numismatibus & inscriptionibus primævæ illius ætatis vulgo non exprimit præsentem consulatum; sed tertiùm & quartùm Consul dicitur.

Hæret ecclesiæ S. M. Transtiberinæ cœnobium S. Callixti nostrorum Cassiniensium, ubi degit vir nobis amiciss. del Miro, eruditione & Græcæ linguæ peritiâ clarus, Bibliothecæ Vaticanæ custos alter. In sacello quodam puteus exstat, in quem projectum narrant S. Callixtum papam.

In reditu, proxime pontem Sixti, occurrit ecclesia S. Joannis de Malva, ubi effossum ingens labrum narrat Flaminius Vacca.

" Trajecto ponte Sixti, in Transtiberinis partibus, ubi sita est
" ecclesia sancti Joannis de Malva, memoriâ meâ erutum fuit la-

brum immane belliſſimum, ex marmore nigricante Africano, "
viginti circiter palmorum longitudine. Magnus porro Dux He- "
truriæ Ferdinandus, qui tunc temporis Romæ Cardinalis erat, "
labrum emit, & in hortum ſuum ad Trinitatem in monte Pin- "
cio advehi juſſit. Quia vero labrum ab ima parte ſpiſſiſſimum "
erat, auctor fui Domino Cardinali ut duas inde tabulas ex- "
ſcindi curaret: morem ille mihi geſſit. Tabulæque illæ imma- "
nis latitudinis etiam nunc in eodem horto ſuſpiciuntur. "

DIE XVIII. Janiculum petimus & portam Aureliam. Janiculi nomen a Jano manaſſe fertur, unde in eodem monte nec procul Aureliâ portâ, duodecim aræ Jano dicatæ erant; iſtiſque item in partibus Janus Septimianus exſtabat olim. Via Aurelia ſepulcris inſignibus frequentata erat, quæ jam omnia ſublata. Villæ plurimæ ibidem occurrunt; in iis Corſinia, ubi epitaphiorum vis magna, dum Romæ verſarer, effoſſa eſt. Huic vicina Pamphilia, & amplitudine, & ſtatuarum frequentia, picturarumque pulcritudine nobilitata; ſed iſthæc, utpote nemini non nota, de more prætermittuntur. E vicino eccleſia S. Pancratii Martyris, olim Benedictinorum, jam Carmelitanis nudipedibus ceſſit. Iſtic cœmeterium Calepodii, cujus difficilis jam aditus; nam decidente terra obruti meatus multi ſunt: non omnes tamen intercluſi, & qui adiri poſſunt, altitudine conſpicui, ac inſtar Neapolitani cœmeterii, ſemitas aliis profundiores, camerellis paſſim inſtructas, habent; atque ita ſubterranea ſubterraneis impoſita ſunt.

FLAMINIUS VACCA. Extra portam S. Pancratii, in vi- "
nea Antonii Galleſii, vidi ſepulcra bene multa marmorea cum "
epitaphiis, quorum unum hæc ſolummodo verba præferabat: "
AETERNALI SOMNO: in alio ſic legebatur: IN TEMPO- "
RE QUOD NON COMBURITUR. At puto iſtæc viſa fuiſſe a D. Pe- "
tro Leone Caſtello, qui, utpote peritus, opportunam iis inter- "
pretationem aptaverit. "

Inſcriptiones aliæ quædam a Raphaele Fabretto editæ, hæc præferunt: *Somno æternali*; præmiſſis nonnumquam litteris D. M. *Dis manibus*, aliquando omiſſis. Alteri epitaphio, *In tempore quod non comburitur*, neſcio an uſpiam ſimile repertum.

Eadem die ædes permultas in Tranſtiberina regione inſpeximus, quæ elegantiâ & ornamentis cujuſvis generis exteros omnes ad ſui ſpectaculum evocant, in Romanis hodiernis recenſionibus fuſe minutatimque deſcriptæ.

Caput XX.

DIES XIX. & XX. Moles Hadrianæa. De ſeptem mundi mirabilibus commutatis. Inſcriptio in domo Raphaelis Fabretti reſtituta. De Vaticani nominis origine. Mauſoleum Reginæ cujuſdam inſigne. Bibliotheca Vaticana. De Bibliis antiquis ejuſdem. De codice Virgilii olim S. Dionyſii in Francia. Statuæ pontificiæ elegantes. De variis Urbis deſcriptionibus, & de ratione conficiendæ accuratioris. Anonymi opuſculum de Mirabilibus Romæ, & notæ quædam.

DIES XIX. & XX viſendis Leoninæ urbis monumentis, Vaticano templo, Palatio, Bibliothecæ inſumimus. Trajecto Ælio ponte, qui jam S. Angeli dicitur, occurrit arx illa celebris S. Angeli in mole Hadrianæa, quæ jam ſuis omnibus, queis ſplendebat olim, ornamentis ſpoliata, turris ampliſſimæ formam retinet. Eo ſepulcro par in Urbe nullum, quando ſcilicet columnis, ſtatuis, anaglyphis, aliiſque omnis generis ornatibus fulgebat, faſtigiatum variis columnationum ordinibus; nullique Romano ædificio magnificentiâ concedebat, unum ſi forte excipias Capitolium, quod inter ſeptem orbis mirabilia medio ævo cenſebatur, ut in codice Græco XIII. ſæculi in bibliotheca viri clariſſ. & amiciſſ. Baluzii legitur. Ibi enim ſeptem orbis mirabilia hoc numerantur ritu. 1. Thebæ Ægyptiacæ. 2. Babylonis mœnia. 3. Mauſoléum. 4. Pyramides. 5. Coloſſus Rhodius, quem quidam (ſic ibidem) aiunt columnam æneam eſſe 600. cubitorum. 6. Capitolium Romanum. 7. Templum Hadriani Cyzicenum. Ubi pro Pharo Alexandrino, templo Jovis Olympii, templo item Dianæ Epheſinæ, quæ primitùs inter ſeptem orbis mirablia locum habuerant, ſubſtituta videmus alia; videlicet Thebas Ægyptiacas, Capitolium & templum Hadriani Cyzicenum. Neque potuit a deletis ac ſolo æquatis priſcis aliquot monumentis, mutationis hujuſmodi occaſio oboriri, quando Thebas Ægyptiacas, quarum excidium diu

diu aliorum, quæ inter mundi mirabilia priſce accenſebantur, ruinam præverterat, ſubſtitutas illorum loco videmus. Sed mutandi ratio non una fuit: nam Thebæ Ægyptiacæ, quæ primas tenent in Baluziano codice, ex opinione quadam quod eæ, utpote præſtantiores aliis quæ inter miracula orbis numerabantur, inconſiderate prætermiſſæ fuiſſent, inductæ ſunt & primo loco poſitæ. Capitolium, quia certatim Auguſtorum, longa ſerie, ornamentis variis decoratum, ditatumque fuit, priſcorum tandem orbis miraculorum multa ſuperavit; itidemque templum Hadrianéum, alia quædam a ſepteno illo numero deturbavit.

Eodem itinere, quà itur ad S. Petrum Vaticanum, ad dexteram occurrit eccleſia S. Mariæ Tranſpontinæ, ut vocant, eſtque Carmelitanorum. Iſtic degit R. P. Franciſcus Latenæus Toloſas, doctrinâ atque ſacræ Theologiæ peritiâ cum primis celebris.

E vicino ſedes habuit Raphael Fabrettus, rei antiquariæ ætate ſua Romæ princeps. Huic, cum jam in ſtudio boniſque artibus conſenuiſſet, quadam neceſſitudine junctus ſum: at ſeram amicitiam invida mors oppreſſit. Habebat ille domi veterum monumenta non pauca, inciſas gemmas, lapides, inſcriptiones. In iis quædam inſcriptio Græca inverſa, muro adfixa, quam aliena uſus manu & opera vir doctus, Latine verſam in libro ſuo de Inſcriptionibus edidit: ſed vitiatam, neque ita commode explicatam. Hîc nos ſartam & purgatam adferimus.

ΜΗΝΟΦΙΛΟΝ ΤΑΦΟC ΟΥΤΟC ΕΧΕΙ ΠΟΛΥΠΕΝΘΕΑ
ΠΑΙΔΑ ΟΝ ΧΑΡΙΤωΝ ΤΡΙCCωΝ ΠΑΝΕΠΗΡΑΤΟΝ ΕΙΔΟC
ΕΧΟΝΤΑ ΑΙΝΟΤΟΚΩΝ ΕωΝ ΦΘΟΝΟC ΗΡΠΑCΕ
ΝΟΝ ΚΑΘΟΡΑΤΕ ΟΚΤΩ ΜΟΝΟΙC ΕΤΕCΙΝ
ΒΕΒΙωΚΟΤΑ ΜΗCΙΤΕ ΠΕΝΤΕ.

Hæc quatuor hexametra ſic in lapide diſtributa ſunt. In ſecunda vero linea ΠΡΙCCωΝ habetur in edito, & ex conjectura reſtituitur χρειστον. Sed neutra lectio germana: palam enim eſt ΤΡΙCCωΝ eſſe legendum, *trinarum* ſcilicet, ſive, *trium gratiarum.* Ibidem ΠΑΝΕΠΗΡΑCΤΟΝ legitur, quod aperte vitium præfert, nam metri rationem tollit, reſtituendumque ΠΑΝΕΠΗΡΑΤΟΝ, quæ vox apud Græcos poetas non infrequens. Hæc

autem ΑΙΝΟΤΟΚωΝ ΕωΝ ΦΘΟΝΟϹ ΗΡΠΑϹΕΝ, inauſpicatò verſa ſunt: *Malignorum parentum invidia rapuit.* Nam, ut liquidum, hæc eſt ſententia: *Infelicibus parentibus ſors invida rapuit.*

Menophilum ſepulcrum hoc continet, multis lacrymis deplorandum puerum: quem gratiarum trium amabiliſſimâ formâ præditum infelicibus ſuis parentibus invida ſors rapuit. Quem cernitis, qui annis tantùm octo vixit & menſibus quinque.

τριαστὸς *tertius* & *trinus* etiam ſignificat: & hac poſtrema ſententia διαστὸς etiam *binus* explicatur in lapide illuſtriſſimi Marchionis de Maximis.

Ω'χετο δ' ἐν νεκύεσσι λιπὼν πατρὶ πένθος ἀήκεστον
Διαστῆς πληρώσας πεντάδα τῶν συνόδων.

Id eſt:

Abiit autem ad manes relicto patri perpetuo luctu,
Cum explevisſet duplicis (lunæ) quinas conjunctiones.

διαστῆς ſubaudi σελήνης, ideſt, *duorum menſium quinas conjunctiones*, qui vocum circuitus decem menſes exprimit. Inſcriptio ſuperior Menophili ex cœmeterio S. Agnetis educta fuit.

De Vaticanæ hodiernæ eccleſiæ magnificentia, amplitudine, ornamentis a multis actum: ac nuper ſingulares libri hac de re prodierunt; etſi numquam pro merito tanti ædificii, quod miraculum orbis opportune dicatur: ut quantumvis frequenter adeatur, etiamſi quis ſexcenties ſpectandi cauſâ morem repetat, nunquam ſine ſtupore referat pedem. Sed ne actum agamus, ad deſcriptiones quę omnium manibus teruntur, lectorem mittimus. Non perinde nota ſunt quæ ſculptor noſter iiſdem in locis effoſſa narrat.

» FLAMINIUS VACCA. In platea S. Petri ætate mea ef-
» foſſæ ſunt urnæ grandiores ingenti numero; quarum una ha-
» ctenus ſupereſt, jacetque proxime cuſtodiam Helvetiorum.
» Inſculptæque erant urnæ figuris togatis, libros voluminaque ma-
» nu geſtantibus, nec deerant qui ſerta manibus ſuſpenſa tene-
» rent. Iſtic olim ſepultos philoſophos atque poetas cenſeo: nam
» Vaticanus a vatibus derivatur. Strobilus quoque ingens æneus,

eodem loco poſitus, ut multorum narratu edidici, tunc ad pedem Hadrianéæ molis deprehenſus eſt, cum eccleſia Tranſpontina vetus inſtauraretur. Aiuntque ſtrobilum faſtigio Hadrianéæ molis olim impoſitum fuiſſe.

A. Gellius l. xvi. c. xvii. hæc de Vaticani nomine habet: *Et agrum Vaticanum, & ejuſdem agri deum præſidem, appellatum acceperamus a vaticiniis, quæ vi atque inſtinctu ejus dei in eo agro fieri ſolita eſſent. Sed præter hanc cauſam M. Varro, in libris divinarum, aliam eſſe tradit illius nominis rationem. Nam ſicut Aius, inquit, deus appellatus, araque ei ſtatuta eſt, quæ eſt infima nova via, quod in eo loco divinitus vox edita erat: ita Vaticanus deus nominatus, penes quem eſſent vocis humanæ initia. Quoniam pueri, ſimul atque parti ſunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano ſyllaba eſt: idcirco vagire dicitur, exprimente verbo ſonum vocis recentis.* Ita, ut vulgo fit, in Vaticani nominis origine variatur. Ineptum de more Vaticani etymon adferet mox Anonymus de Mirabilibus Romæ. Nihili porro facimus Flaminii conjecturam de ſepultura philoſophorum & vatum, unde Vaticani nomen ortum auguratur ille: nam memorata ſuperius poetarum & philoſophorum capita, diu poſt ortum Vaticani nomen ſculpta ſunt. Strobilus ille æneus auratus ingentis amplitudinis, olim in molis Hadrianéæ faſtigio poſitus; jam in ædibus Vaticanis *Belvedere* dictis ſuſpicitur, cum pavonibus hinc & inde æneis inauratis, ex eadem, ut putatur, Hadrianéa mole eductis.

FLAMINIUS VACCA. In fundamentis S. Petri Vaticani, verſus eccleſiam S. Marthæ, memini in profundo cretæ inventa fuiſſe lignorum fruſta, quatuor circiter palmorum longitudine & unius denſitate, quorum extrema ſecuri aut aliis ferreis inſtrumentis exciſa fuerant. Quæ ſane indicio erant, iſthæc humanâ operâ cæſa factaque fuiſſe; & quidem, ut æſtimare licet, antequam arca illa Noæ conſtrueretur. Siquidem ipſa creta, magni diluvii opus, & quaſi ſedimentum recedentibus aquis relictum eſt: lignaque illa atque creta ita coaluerant, ut maſſam unam ſimul conficere viderentur, neque ſignum aliquod effoſſionis antea factæ ſupererat. Ligna atro colore, petræque inſtar gravia, imo in lapidem verſa erant: audivique repoſita jacere in veſtiario Pontificio.

Hæc divinando Flaminius; neque ſatis conſultò in antedilu-

vianum tempus hæc cæſa ſuffoſſaque ligna rejicit : quaſi vero non ſat ſpatii a diluvio ad hæc poſtrema ſæcula effluxerit , ad quaſlibet ſoli mutationes invehendas : cum præſertim ſuperius ipſe cloacam memoret , in ipſo cretæ medio deprehenſam. Quæ ſane cloaca , ut conſpicuum arbitror, non antiquior Urbe fuit.

» FLAMINIUS VACCA. Poſtremis Pauli III. papæ annis,
» ut aliis narrantibus accepi, detecta fuit in fundamentis S. Petri
» Vaticani urna grandior ex marmore granito rubro Ægyptio :
» quæ hodie viſitur in veteri S. Petri eccleſia proxime altare Vul-
» tûs Sancti. Ibidem jacebat Regina quædam , ceu ramentis au-
» reis veſtita : quum primum autem aeri expoſita fuit, & formam
» & decus totum amiſit. Ibidem deprehenſa eſt gemmarum &
» lapillorum copia ingens , queis Paulus III. ornandæ conficien-
» dæque coronæ uſus eſt. Erat tunc præfectus harumque rerum
» curator, magnificus Joannes Alberinus, qui præſens operi, mar-
» garitas aliquas ſibi ſepoſuit, ætate nimia labefactatas, ita ut in-
» ſtar cæpe in pelliculas ſolverentur. Hæc patre meo Joannis
» Alberini amiciſſimo narrante edidici.

» Nihil ultra ſuccurrit mittendum tibi, vir amiciſſime ; ſi quid
» poſtea domina occaſio obtulerit , te quam primum commo-
» nebo.

Sic obſervationes claudit ſuas Flaminius Vacca : ſi porro ibidem memorata Regina formam a tot ſæculis ſepulta ſervarit, res eſt ſane nihil minus ſtupenda, quam quæ ſuperius de puella ad viam Appiam , integro corpore vividiſque coloribus reperta, diximus.

Jam ad bibliothecam Vaticanam pergimus , ædes enim adjunctas , etſi infinita pene ſpectabilia complectuntur , quia a multis jam deſcriptæ ſunt , de more tranſcurrimus. Bibliotheca Vaticana ædificii amplitudine & magnificentia omnes quotquot in orbe ſunt , longe multumque ſuperat. Ea ad figuram T conſtructa , picturis ornata undique eſt , quæ quia a variis pictoribus adornatæ , non paris omnes artificii ſunt. In majori conclavi erigitur columna illa ex alabaſtrite pellucido : quam opinor ex templo Veneris Salluſtiæ eductam, ut ſupra ad Salluſtianos hortos diximus. Codicum iſtic manuſcriptorum ingens numerus : ii Armeniaci, Coptici, Syriaci, Ebraïci, Græci, Latini. Narrabat mihi quidam, ad duodecim pene millia per-

tingere : par codicum numerus in bibliotheca Regia comparet; ſed cuſorum copiâ Vaticana Regiæ multis partibus inferior eſt. Ea multis bibliothecis conſtat ; Pontificia videlicet, Urbinenſi, Palatina, Alexandrina, quæ poſtrema acceſſio Alexandri VII. tempore facta. Qui codices majoris pretii habentur, non enim pro voto luſtrare omnes ac evolvere licuit, hi ſunt:

Codex Bibliorum Græce charactere, ut vocant, unciali, quadro, ſine accentibus, quinti ſextive ſæculi. Etſi porro paris vetuſtatis codices viderim ; at non numeris ſuis & partibus abſolutos, ut iſte Vaticanus eſt. Nihil ſane antiquitate concedunt Vaticano Colbertinus codex, Levitici & libri Judicum partem complectens, cum obelis & aſtericis ; Codex Bibliorum Eminentiſſimi Cardinalis de Coiſlin, ex bibliotheca olim Segueriana ; Codex RR. PP. Jeſuitarum in collegio LUDOVICI MAGNI. Iſti omnes charactere unciali ſine accentibus ſunt. Permultos alios ejuſdem vetuſtatis bibliorum codices vidi, ubi cum ætate nimia characteres pene oblitterati eſſent, alia ſuperſcripta ſunt ; aliquot hujuſmodi ſuperius annotavimus.

Acta Apoſtolorum aureis apicibus.

Codex Bibliorum Ebraïce, ingentis molis, qui non niſi magno conatu & labore moveri loco & aperiri poteſt. Eum putant antiquiſſimum ; ſed annum fert inſcriptio in fine, quæ ſic habet:

לשנת חמישה אלפים וחמישים וחמישה לפרט
בחמישה עשר בכשלו

Id eſt, *anno quinquies milleſimo quinquageſimo quinto juxta ſupputationem, quinta decima menſis Caſleu.* Id eſt, Chriſti anno 1294.

Monſtrant ibidem Virgilii codicem remotiſſimæ vetuſtatis, unciali charactere, cum figuris miniatis, non peritæ manûs. Dum evolverem, comperi olim fuiſſe B. Dionyſii, nam in quarto folio legitur: *Iſte liber eſt B. Dionyſii*, quæ manus XIII. ſæculum præfert : & ne dubium ſuboriatur ad quem S. Dionyſium pertinuerit, quædam fol. 76. conſcripta, B. Dionyſium in Francia indicant: ubi enim a Virgilio tempeſtate jactatus Æneas deſcribitur, hæc vernaculo idiomate, eodem circiter quo ſuperiora ſæculo conſcripta, leguntur: *Vechi comme les gens leſquiex eſtoient en la mer eſtoient tourmentes pour le pechié d'une ſeule cheſt, a ſavoir*

Juno : alio quoque loco legitur , *Courtois.* In equitum figuris, ephippia ſcandulam non habent.

Codex Terentii unciali charactere , Virgiliano non multum ætate inferior. Eſt ibidem Terentii codex alter IX. ſæculo exaratus a quodam Hrodogario , ut ibidem legitur.

Obſervavi Græcum codicem x. ſæculi , quæ eſt Catena in pſalmos , eadem prorſus manu deſcripta qua codex alter ſimilis in bibliotheca Regia , cujus nobis in editione S. Athanaſii non ſpernendus uſus fuit. Quodque ſingulare eſt , amanuenſis id curavit ut paginæ ſingulæ in utroque codice eadem ſemper voce aut ſyllaba claudantur ; neque ſolum in paginis, ſed in lineis quibuſque par diligentia notatur.

Ex codicibus autem Vaticanis non pauca inſtitutum noſtrum ſpectantia deſcripſimus , ſubminiſtrante nobis codices viro docto Laurentio Zaccaignio , bibliothecæ primo cuſtode. Hæc ſuo loco publici juris facere deſtinamus.

Notantur etiam antiquiſſima biblia Theutonica ; at cum primis ſuſpicitur codex Minutii Felicis *de errore prophanarum religionum.* Mitto libros a Martino Luthero , & ab Henrico Octavo Angliæ rege ſcriptos ; necnon codices S. Caroli Borromæi & Cæſaris Baronii , quia iſtos ſponte exhibent adventantibus.

E regione columnæ ex alabaſtrite, eſt archivum Vaticanum, plenum inſtrumentis innumeris , quorum ſecretis intervenire non licet.

In ædibus ad extremum porticûs ſitis , quibus *Belvedere* nomen , eſt impluvium grande , ſtatuis elegantibus ornatum ; in ipſo atrio videtur Cleopatra marmorea decumbens , mordente brachium aſpide , quo videlicet ſitu erat quando ſibi mortem conſcivit : aliæ ſtatuæ nemini non notæ , de Laocoonte diximus ſupra, Fulvium Urſinum non parum ſcrupuli injeciſſe contra vulgatam atque receptam ſententiam , qua ferunt eumdem ipſum eſſe qui ab Ageſandro , Polydoro & Athenodoro ſculptoribus cælatus eſt. Venus illa Salluſtia , de qua ſuperius in hortis Salluſtianis , in angulo quodam impluvii erigitur , cum inſcriptione ibidem allata. Reliquæ ſtatuæ Apollinis , Veneris , Antinoi , Commodi notiſſimæ. In medio areæ , figura Nili decumbentis , quæ notas teſſeraſque nobiliſſimi fluvii præfert , videlicet Trogloditas homunciones cymba vectos captandis cro-

codilis; ipsis crocodilis prope adest trochilus avis, qui, narrante Herodoto & aliis, ad purgandos dentes in os feræ sese immittit; ibis item avis, flos loti, hippopotamus: pueri sexdecim totidem incrementi Niliaci cubitus indicant. Tiberis item e regione suis & ipse notis deprehenditur.

Hæc pauca, cum a nobis per otium Romanum observata, tum ex lucubrationibus anecdotis mutuata, publici juris facere visum; missisque illis quæ ad nauseam repetita in Romanis descriptionibus sunt, iis solum dedimus operam quæ vel inobservata, vel minus nota erant: sicubi vero ab instituto hujusmodi paulùm deflexinus, ubi scilicet series ipsa narrandi res non ignotas tangere & describere suadebat; ita carptim memoravimus, ut ne fastidioso quidem lectori stomachum movere possint. De reliquis a me prætermissis adeantur Romanæ hodiernæ recensiones, quibus & antiquæ illius Urbis monumentorumque ejus, & hodiernæ status atque conditio describuntur. Eæ bene multæ sunt, pretio atque accuratione dispares, quibus tamen id minime assequuti sumus, ut numeris suis omnibus & partibus absoluta antiquæ Romæ, nam hodiernæ haud similis ratio, descriptione gauderemus; imo vero multo plura retro dimissa, quam recensita sunt: ad hæc, internoscendis quæ supersunt monumentorum reliquiis non par diligentia habita est. Juvat porro quæ de auctoribus singulis diuturna tractatione comperimus, hic ad lectorum commodum adferre.

Qui primi post restitutas in Italia litteras, de urbe Romæ scripserunt, missis aliis minoris notæ, sunt Flavius Blondus, Andreas Fulvius, Bartholomæus Marlianus, qui postremus majore quam cæteri accuratione & studio, etsi non ita feliciter in multis, id operis aggressus est: deinde vero Lucius Faunus, & paulopost Pyrrhus Ligorius qui omnem pene ætatem in vestigandis describendisque Urbis monumentis contrivit. Is longe cæteris præstitisset si tanto labori studioque parem eruditionem nactus esset. Verum deficiente litterarum notitia, in multis lapsus est. Hujus scripta pars in lucem edita, pars inedita sunt. Sequitur Onuphrius Panvinius, qui omnes quotquot antea scripserant, eruditis suis lucubrationibus obscuravit. Hi omnes, necnon alii bene multi minoris notæ Urbis ichnographi, suo fructu non carent. Usuque deprehendi, eos qui proximo sæculo simile opus adierunt, non infrequenter neglectis iis qui se

anteverterant, vel in notiſſimis rebus lapſos eſſe. Sub hæc Donatus elegans opus edidit, *Roma vetus & recens*, inſcriptum, ubi non pauca nova a ſupradictis ſcriptoribus prætermiſſa deſcripſit: præcipuamque operam navavit, ut ſi qua in poetis aliiſque veteribus Urbi deſcribendæ opportuna eſſent, ea in medium adferret; figuris inſuper opus totum illuſtravit. At is plerumque conjecturis leviſſimis aut aperte falſa aut incertiſſima aſſerere nititur: inſuperque jejuna nimis & pro tanta Urbe manca ut plurimum deſcriptio eſt, ut plura prætermittat quam ſcribit.

Demum Alexandro VII. pontifice prodiit Famiani Nardini liber, cui titulus *Roma antica*, qui primum vernaculo idiomate conſcriptus, nuper Latine tranſlatus eſt, laudatum opus a laudatis viris. Is Rufum atque Victorem antiquos Urbis ichnographos explanavit, iis additis quæ in baſi Capitolina ubi recenſio locorum, & quæ apud Onuphrium Panvinium ex multis auctoribus collecta comparent; adjectis etiam aliis quæ ipſe frequenti veterum lectione omiſſa ab aliis deprehenderat: nova bene multa aperuit, nec infeliciter in quibuſdam ſitum & formam veterum Urbis ædificiorum deprehendit. Donatum frequenter coarguit, etſi ſuis ipſe nævis non careat: neglectis quippe illis quæ ad manum erant: certiſſima quæque, & nulli non nota frequenter ipſe non in controverſiam modo vocavit; ſed etiam evertere pro viribus conatus eſt, ut eſt illud de plateæ Navonæ etymo, quam pugnat ipſe a navis forma non ab Agone derivari: qui ſi vel proximæ ætatis ſcriptores conſuluiſſet, comperiſſet utique decimo-quinto & decimo-ſexto ſæculo indiſcriminatim Nagone & Navona vocatam fuiſſe, & illud Nagone quaſi in agone dictum: alia non pauca hujuſmodi errata non infrequenter occurrunt. Videturque ſane nihil penſi habere, dum dubia & difficultates perpetuo injiciat, ubi ne vel umbra difficultatis fuerit; vel ſi revera adſit, talis ſit quæ non poſſit meliori conjectura enodari. Quæ ſane dicimus non ut dicam impingamus viro de re litteraria bene merito, ſed ut gnarus lector qua cautela opus ſit, nonniſi præmiſſo examine & ponderatis rationum momentis, cum eo calculum ferat.

Opus itaque a tam multis tentatum, longe peritiorem & accuratiorem manum deſiderare mecum exiſtimant periti non pauci; quod ut feliciore exitu procedat, quædam obſervanda ſunt,

ut

ut apparatu debito ad rem tantam tantique laboris se instruat cui id opus aggredi animus erit.

Primum intercapedines monumentorum Urbis notorum, sciat oportet; quantum scilicet spatii sit inter Pantheonem & columnam Antoninam, inter istam itidem & Trajanam, & sic de reliquis quorum certus situs, & nota vestigia sunt. Inde enim quæ inter hæc a veteribus posita feruntur, & quod ad situm, & quod ad amplitudinem ædificii expeditius internoscentur.

Cum primis curandum esset, ut sicubi inscriptiones eruuntur, non liceat eas loco movere & amoliri, donec ii quibus hujusmodi provincia demandata esset, & locum & inscriptionem litteris consignassent. Plerumque enim inscriptiones, templorum & aliorum, quæ e vicino steterant, ædificiorum mentionem habent, quod non raro per Urbem observatur. Hac autem in re Principis auctoritas interveniat oportet: id si a principio factum esset, bene multa ignota rudera, quid olim fuerint jam conspicuum esset.

Alia peropportuna ratio esset, hactenus neglecta, quâ diversas olim nominum rerumque importatas in Urbe mutationes deprehenderemus. Evolvenda scilicet instrumenta publica, bullæque Pontificum cujuslibet ætatis, quæ nimirum ad ipsam Urbem spectant. Incredibile enim est quantæ inde notitiæ erui possint. In perpaucis certe instrumentis quæ in manus incidêre meas, multa deprehendi queis invecta nominum discrimina dignoscuntur.

Ad hæc, non pauci fuere qui ætatem pene suam in parandis Urbis descriptionibus contrivere, quorum lucubrationes ineditæ alicubi latent. Hujusmodi erat Anastasius Simonetta Perusinus, cui observationes suas miserat Flaminius Vacca; Petrus Leo de Castello ab eodem Vacca memoratus; Andreas Bufalinus de quo Bellorius in fragmento vestigii veteris Romæ. Horum schedæ, sicubi occurrant, concinnandæ Urbis descriptioni magno usui erunt. Nec modo ineditæ illæ schedæ, sed etiam editæ quælibet, præsertim ab indigenis, Urbis ichnographiæ, summâ curâ evolvendæ. Eæ siquidem, etsi nævis suis non careant, aliqua semper experimento atque usu scriptorum comperta utiliaque præferunt. Pari studio eruenda ex bibliothecis opuscula scriptorum medii ævi, qui vel Urbis descriptiones vel diaria & historias adornarunt, qualia illa sunt Anonymorum

Nn

quorum nobis usus frequens in Diario.

Evolvendi insuper scriptores quilibet, supremæ, mediæ, & infimæ ætatis, qui vel data opera, vel carptim & occasione quadam monumentorum Urbis meminere; Martyrum item certamina percurrenda: hinc enim non parum lucis mutuabitur, cui operam his navare cordi erit.

Hoc apparatu hisque notitiis instructus is cui tanti negotii cura demandata, caveat ne conjecturis levibus plus æquo nitatur; ac non nisi perquisitis ponderatisque omnibus sententiam ferat, qua in re judicii multum desideratur. Varias Urbis conditiones, mutationesque distinguat: assignetque pro modulo qualis Urbs fuerit sub Augusto, qui lateritiam Romam cum reperisset marmoream reliquit; qualis sub Nerone, qui pene totam aut magnam partem ædificavit; qualis sub Aureliano qui muros dilatavit; cujusmodi item esset cum capta primùm a Gothis fuit; qua conditione Belisario duce & murorum instauratore; qualis demum sub Nicolao V. antequam ædificia nova Pontifices aggrederentur. Sed hæc, uti diximus, ut auspicato quis ineat, Principis auctoritas intercedat oportet. Quod maxime sperandum his temporibus, dum Pontifice gaudemus litterarum amantissimo CLEMENTE XI. cui præter studium litteratorum, magna inest eruditio peritiaque rerum.

Anonymi opusculum de mirabilibus Romæ, cujus frequens nobis usus in Diario, ex schedis D. CLAUDII STEPHANOTII decessoris mei erutum, hic proferre visum: hæc autem ibi nota præmittitur: *Ex registro Nicolai Cardinalis de Aragonia in bibliotheca S. Isidori Romæ, armario IV. num. 69.* Eratque scriptor XIII. circiter sæculi, ut ibidem notatur: antiquariæ rei imperitus, & ut illo ævo, nugis & anilibus fabellis refertus; sed quia monumenta, quæ iis temporibus Romæ supererant, pro modulo recenset, non parum inde lucis mutuabitur, qui Romanis antiquitatibus indagandis operam navabit. Licet enim ipse ex opinione vulgi, ut plurimum, res describat, at multa illo ævo monumenta priscum nomen vel apud populares retinuerant: quæ & alia multa passim occurrentia scire juvat antiquitatis studiosum. In fine notulas quasdam adjecimus, sicuti ad manum venerunt: multo plures dare in promtu fuisset; sed res erat majoris otii, & alioquin germanus hujus scriptoris usus, iis destinatur quibus Romana monumenta & Urbem accuratius describere animus erit.

LIBER DE MIRABILIBUS ROMÆ.

Primò de muris Urbis Romæ.

MURUS civitatis Romæ habet turres 361. castella, id est, merulos 6900. portas 12. [1] pusterulas quinque. In circuitu vero sunt milliaria 22. exceptis Transtiberim & civitate Leoninâ, id est, porticu S. Petri. 1.

De portis civitatis Romæ.

Portæ inclytæ urbis Romæ hæ sunt: porta Capena, quæ vocatur porta S. Pauli; porta Appia, ubi est ecclesia quæ dicitur, *Domine quò vadis*, ubi apparent vestigia Jesu Christi; porta Latina, quia inde intrabant Latini, id est Apuli: ibi est dolium in quo B. Joannes Evangelista missus fuit; porta Metroni; porta Asinaria, quæ dicitur Lateranensis; porta Lavicana, quæ dicitur Major; porta Taurina, quæ dicitur S. Laurentii vel Tiburtina; porta Numentana, quæ ducit ad Numentanam civitatem; porta Salaria; porta Pinciana, quia ibi adhuc est [2] palatium Pincii regis; porta Flaminea, quæ dicitur S. Valentini; porta Colliana quæ est supra S. Petri. 2.

De portis Transtiberim.

Portæ Transtiberim sunt tres; Septimiana, ubi septem laudes fuerunt factæ Octaviano; porta Aurelia, vel Aurea; porta Portuensis.

De portis in porticu S. Petri.

In porticu S. Petri sunt duæ portæ, quarum una vocatur porta castelli S. Angeli; altera porta Merdaria.

De montibus infra Romam.

Montes infra Urbem isti sunt: [3] Janiculus qui vulgariter di- 3.

citur Jannarus, ubi eſt eccleſia S. Sabæ; Aventinus, qui & Quirinalis dicitur, quod Quirites ibi ſtabant, ubi eſt eccleſia S. Alexii; Cœlius mons, ubi eſt eccleſia S. Stephani in Cœlio monte; Capitolium vel Tarpeus, ubi eſt palatium Senatorum; Palentium, ubi eſt palatium majus; Exquilinus, qui ſupra alios dicitur, ubi eſt eccleſia S. Mariæ Majoris; Viminalis, ubi eſt eccleſia S. Agathes, ubi Virgilius captus a Romanis inviſibiliter exiit, ivitque Neapolim; unde dicitur: *Vado ad Napulum.*

De pontibus civitatis Romæ.

4\. Pontes iſti ſunt; pons Milvius; 4 pons Adrianus, qui dicitur Judæorum, quia ibi Judæi habitant; pons Fabiani juxta ipſum; pons Neumanus, pons Antoninus; pons Gratiani; pons Senatorum; pons marmoreus Theodoſii; & pons Valentinianus.

De Palatiis Romæ.

Palatia magna Imperatorum iſta ſunt; palatium majus in
5\. Palentio monte poſitum; 5 palatium Severini prope S. Sixtum; palatium Claudii inter Colliſeum & S. Petrum in Vincula; palatium Conſtantini in Laterano, ubi moratur Dominus Papa; palatium Suſurrianum ad Ceme de Caluce; palatium Voluſiani; palatium Romuli inter S. Mariam Novam & S. Coſmatem, ubi ſunt duæ ædes Pietatis & Concordiæ, ubi poſuit Romulus ſtatuam ſuam auream dicens: *Non cadet, niſi Virgo pariet*; ſtatim ut peperit Virgo, ſtatua illa corruit; palatium Trajanum, ubi eſt columna ſua alta xx. paſſuum; palatium Conſtantini; palatium Saluſſii; palatium Camilli; palatium Antonini, ubi eſt columna ſua XXXIV. paſſuum; palatium Neronis, ubi eſt * agulia S. Petri; palatium Julii Cæſaris, ubi eſt ſepulcrum Julii Cæſaris; palatium Chromacii; palatium Pompeii; palatium Titi & Veſpaſiani; & foris Romam Catacumbas; (*ſic*) palatium Octaviani ad S. Laurentium in Lucina.

* Obeliſcus.

De Arcubus Triumphalibus Romæ.

Arcus Triumphales ſunt iſti, qui fiebant Imperatori alicui a triumpho, ſub quibus cum honore ducebantur a Senatoribus,

& victoria ejus ad memoriam in posterum sculpebatur; [6] arcus aurei Alexandri ad S. Celsum; arcus Theodosii & Valentiniani & Gratiani Imperatoris ad S. Ursum foris Appiam portam ad templum Martis; arcus Triumphalis in Circo; arcus Titi & Vespasiani; arcus Constantini juxta Amphitheatrum; arcus septem Lucernarum Titi & Vespasiani, ubi est candelabrum Moysi cum arca, habens VII. brachia, in piede (sic) turris Cartulariæ; arcus Julii Cæsaris & Senatorum ante S. Martinam, ubi modo sunt turres de Bratis; arcus Triumphalis Octaviani ad S. Laurentium in Lucina; arcus Antonini prope columnam ejus, ubi modo est turris de Cosectis; arcus ad S. Marcum, qui vocatur Manus Carnea; in Capitolio est arcus panis aurei. 6.

Sunt præterea alii arcus qui non sunt Triumphales sed memoriales, ut est arcus Pietatis ante S. Mariam Rotundam, ubi cum esset Imperator paratus in curru ad eundum extra expugnaturus, quædam paupercula vidua procidit ante pedes ejus, plorans & clamans: Domine antequam vadas, mihi facias rationem: cui cum promisisset in reditu facere plenissimum jus, dixit illa, Forsitan morieris prius. Imperator hoc considerans præsiliit de curru, ibique posuit consistorium. Mulier inquit, Habebam unicum filium, qui interfectus est a quodam juvene. Ad hanc vocem sententiavit Imperator: Moriatur, inquit, homicida, & non vivat; morietur ergo filius tuus, qui ludens cum filio, occidit ipsum: qui cum duceretur ad mortem, mulier ingemuit voce magna: Reddatur mihi iste moriturus in loco filii mei, & sic erit mihi recompensatio, alioquin numquam me fateor plenum jus accepisse; quod & factum est, & ditata multum ab Imperatore recessit.

De Thermis civitatis Romæ.

Thermæ dicuntur palatia magna habentia maximas cryptas sub terra, in quibus tempore hyemali fiebat ignis per totum; æstivo vero aquis frigidis implebantur, ut Curia in superioribus manens delectaretur, quod in thermis Diocletiani videri potest ante S. Susannam; sunt igitur [7] thermæ Domitianæ, 7.
Olympiades ad S. Laurentium in Panisperna, Novatianæ, Tiberianæ retro S. Susannam, Diocletianæ, Lucannæ, Antonia-

næ, Machinnanæ, Agrippæ retro S. Mariam Rotundam, Alexandrinæ, ubi est hospitale de Thermis.

De Theatris civitatis Romæ.

8. Theatra sunt ista, [8] theatrum Titi & Vespasiani ad Catacumbas; theatrum Tarquinii Imperatoris ad septem solia; theatrum Pompeii ad S. Laurentium in * Damasco; theatrum Antonini juxta pontem Antonini; theatrum Alexandri juxta S. Mariam Rotundam; theatrum Neronis juxta castellum Crescentii; & theatrum Flamineum.

* Damaso.

De Cimiteriis urbis Romæ.

Cimiteria ista sunt; cimiterium Calepodii ad S. Pancratium;
9. [9] cimiterium S. Agathæ ad * Tirolum; cimiterium S. Felicis; cimiterium Callixti juxta Catacumbas; cimiterium Pretextati juxta portam Appiam ad S. Apollinarem; cimiterium Concordianum foris portam Latinam; cimiterium inter duas lauros ad sanctam Helenam; cimiterium ad Ursum Pileatum prope sanctam Vivianam; cimiterium in agro Verano prope sanctum Laurentium foris muros; cimiterium sanctæ Agnetis; cimiterium ad Nimpha B. Petri; cimiterium Priscillæ ad pontem Salarium, cimiterium ad clivum Cucumeris; cimiterium Trasonis ad sanctum Saturninum; cimiterium sanctæ Felicitatis prope cimiterium Calixti; cimiterium sancti Marcelli viâ Salariâ vetere; cimiterium Bagya viâ Ardeatinâ; cimiterium Innocentum ad sanctum Paulum; cimiterium Pontianum; cimiterium sanctarum Hermetis & Domitillæ; cimiterium sancti Cyriaci viâ Ostiensi: ista cimiteria erant subterranea, quæ quandoque distendebantur per tria milliaria, ubi sancti Martyres abscondebantur.

* Girolum.

De locis Urbis nominatis in passionibus Sanctorum.

Hæc sunt loca quæ inveniuntur in passionibus Sanctorum foris portam Appiam, ubi Beatus Sixtus decollatus fuit, & ubi Dominus apparuit Petro, *Domine quò vadis?* Ibi templum Martis, intus portam arcûs Syllæ. Inde regio Fastiolæ ad sanctum Nereum: vicus Canarius, ad sanctum Georgium, ubi fuit do-

mus Lucillæ, & est ibi velum aureum; aqua Salvia ad sanctum Anastasium, ubi decollatus fuit sanctus Paulus. [10] Hortus Lucillæ, ubi est ecclesia B. Pauli, & ibi requiescit: Interlude, id est inter duos ludos. Clivus Scauri, qui est inter Amphiteatrum & stadium ante septem-solia; ibi est cloaca, ubi jactatus fuit sanctus Sebastianus qui revelavit corpus suum sanctæ Lucinæ dicens, Invenies corpus meum pendens in gumfo viâ Cornheliâ per pontem Milvium, & exiit in stratam viâ Aureliâ juxta Girolum. Gradus Eliogabali in introitu Palatii, & [11] insula Cathenate post sanctam Trinitatem: arcus Syllæ ante septem-solia: arcus Romanus inter Aventinum & Albiston, ubi beatus Sylvester & Constantinus osculati sunt, & diviserunt se ad invicem. In Cellure, id est Cannapara, ubi fuit domus Telluris, privata Mamertini ante Martem super Capitolium. [12] Vicus Latericii ad sanctam Praxedem; vicus Patricii ad sanctam Pudentianam; basilica Jovis ad sanctum Quiritium; thermæ Olympiadis, ubi assatus fuit beatus Laurentius in Panisperna; palatium Tiberianum Trajani, ubi Decius & Valerianus recesserunt mortuo sancto Laurentio, ubi dicitur, thermæ de Cormitis; circus Flamineus ad pontem Judæorum in Transtiberim; templum Ravennantium, & fundens oleum, ubi est sancta Maria in Transtiberim.

10.

11.

12.

Infra palatium Neronianum est templum Apollinis, quod dicitur sancta Petronilla in basilica sancti Petri, ante quod est basilica quæ vocatur Vaticanum, quia vates, id est sacerdotes canebant ibi sua officia ante templum Apollinis: ibique aliud templum quod fuit ærarium Neronis, ubi nunc est ecclesia S. Andreæ, juxta quod est memoria Cæsaris, id est agulia, ubi splendide cinis ejus in suo sarcofago, id est aureo malo, requiescit: ut sicut eo vivente totus mundus ei subjectus fuit, ita & eo mortuo omnia alia defunctorum corpora sibi subjicerentur. Superius vero in gyro mali aurei scriptum est: *Tantus erat quantus & orbis; sed nunc in modico clauditur antro.* Inferius vero Græcis litteris ista carmina sunt descripta:

Si lapis est unus, dic quâ fuit arte levatus:
Et si sint plures, dic ubi contigui.

De [13] pinea quæ stabat in Roma. 13.

In fastigio Pantheon, id est sanctæ Mariæ Rotundæ, stabat

pinea ærea, quæ nunc est ante portam sancti Petri, quæ tota cooperta fuit tabulis æreis & deauratis, ita quod a longe, quasi mons aureus videbatur, cujus pulchritudo adhuc in parte cernitur.

De Capitolio in Roma, & de templo Martis in Roma.

In campo Martio fuit templum Martis, ubi eligebantur Consules in Kal. Julii, & morabantur usque ad Kal. Januarii. Si purus a crimine erat ille qui electus erat Consul, confirmabatur illi Consulatus. In hoc templo Romani victores ponebant rostra navium, ut esset spectaculum omnium gentium. Juxta
14. Pantheon est [14] templum Minervæ Chalcediæ, ubi adhuc apparent columnæ marmoreæ. Post sanctum Marcum, templum Apollinis in Camiliano. Ubi est Quiriacus, fuit templum Vestæ; in Calcarari templum Veneris; in Monasterio dominæ Rosæ,
15. [15] Castellum aureum quod erat Oraculum Junonis.

De Capitolio in Roma.

Capitolium ideo dicitur, quia fuit caput totius mundi, quia Consules & Senatores ibi morabantur ad gubernandum Urbem & orbem, cujus facies cooperta erat muris altis & firmis, vitro & auro undique coopertis, & miris operibus laqueatis. Infra arcem fuit Palatium, quod erat pro magna parte aureum, & lapidibus pretiosis ornatum, quod dicebatur valere tertiam partem mundi; ubi tot statuæ erant quot sunt mundi provinciæ, & habebat quælibet tintinnabulum ad collum. Et erant ita per artem magicam dispositæ, ut quando aliqua regio Romano imperio rebellis erat, statim imago illius provinciæ vertebat se contra illam, unde tintinnabulum resonabat, quod pendebat ad collum; tuncque Vates Capitolii, qui erant custodes Senatui...... erant enim & ibi plura templa, nam in summitate arcis super porticum criminorum (sic) fuit templum Jovis & Monetæ; in parte foris templum Vestæ & Cæsaris: ibi fuit cathedra Pontificum paganorum, ubi Senatores posuerunt Julium Cæsarem in cathedra per sex dies infra mensem Martium.

Aniles fabulæ.

Ex alia parte Capitolii supra Cannaparam templi Junonis juxta publicum, forum Herculis. In Tarpeyo templum Asyli, ubi interfectus fuit Julius Cæsar a Senatu. In loco ubi nunc est

sancta

ſancta Maria, fuerunt duo templa ſimul juncta cum Palatio, Phœbi & Carmentis, ubi Octavianus Imperator vidit viſionem in cælo juxta [16] Carmelariam templi Jani, qui erat cuſtos Capitolii, ideo dicebatur aureum Capitolium, quia præ omnibus regnis totius orbis fulgebat ſapientiâ & decore. 16.

De caballis marmoreis in Roma.

Caballi marmorei ad quid facti fuerunt, nudi & homines nudi, & quid * invenirent, & quid ſit quod ante caballos quædam femina ſerpentibus circumdata ſedet habens concham ante ſe. Temporibus Imperatoris Tiberii venerunt Romam duo philoſophi juvenes, Praxiteles ſcilicet & Phidias, quos Imperator cognoſcens dixit eis: Cur nudi inceditis? Qui reſpondentes dixerunt: Quia omnia nuda & aperta ſunt nobis, & pro nihilo mundum tenemus, quia tu quidquid, Domine Imperator, nobis abſentibus in die vel in nocte in camera tua conciliaris, dicemus tibi ad unum verbum; quibus Imperator ait: Si facitis quod dixiſtis, dabo vobis quidquid vultis. Qui reſpondentes dixerunt: Nullam pecuniam, ſed noſtram memoriam poſtulamus. Veniente altera die, per ordinem retulerunt Imperatori quidquid in illa nocte conciliatus eſt; unde fecit eis promiſſam prælibatam memoriam eorum ſicut poſtulaverunt, equos videlicet nudos, qui calcant terram, id eſt potentes principes ſæculi qui dominantur hominibus hujus ſæculi: veniet Rex potentiſſimus, qui aſcendet ſuper equos, ideſt ſuper potentiam principum hujus ſæculi. In hoc ſeminudi, qui ſtant juxta equos, & altis brachiis & replicatis digitis, numerant ea quæ futura erant, & ſicut ipſi ſunt nudi, ita omnis mundalis ſcientia nuda & aperta eſt mentibus eorum. Femina circumdata ſerpentibus, ſedens & habens concham ante ſe, ſignificat Eccleſiam multis Scripturarum voluminibus circumdatam, quam quicumque audire voluerit non poterit, niſi prius lavetur in concha illa.

De judicibus Imperatorum in Roma.

Primicerius, ideſt prima manus, chera enim Græce manus dicitur: primi apud Græcos prima vocatur; ipſe debet habere

curam de clavibus totius Palatii, & ipſe honorabilis ibi apud Imperatorem die noctuque in palatio exiſtere debet. Secundicerius, id eſt ſecunda manus, apud Græcos vocatur * deptereu; in palatio honorabilis eſt, & ibi debet eſſe die noctuque. Coronæ & omnium veſtimentorum quæ per feſtivitates induuntur, ipſe debet habere curam. Numenculator Latine apud Græcos Quæſtor dicitur: ipſe debet habere curam de viduis & orphanis & omnibus xenodochiis, & apud eum diſputari debetur de teſtamentis. Primus defenſor Latine, apud Græcos prohecdicos vocatur; debet habere homines ſub ſe qui defendant ſedem Imperii. Archarius, qui Archana dicitur, debet ſcire ſecreta conſilia Imperatoris, & colligere de provinciis cenſum.
17. [17] Savellarius debet habere curam Monaſteriorum & ancillarum Dei, & in feſtivitatibus debet introducere honores ad Imperatorem. Protoſcrinius, id eſt primus ſcriniariorum. Bibliothecarius apud Græcos Logothetos & Referendarius, ipſe debet renunciare omnem reſcriptionem ante Imperatorem.

* δεύτερος.

De columna Antonini in Roma.

Columna Antonini Cochlidis, habet in altum pedes centum LXXV. gradus numero CIII. feneſtras XLV. Columna Trajani Cochlidis habet in altum pedes CXXXVIII. gradus in numero CLXXXV. feneſtras XLV. Coliſeus habet in altum pedes ſubmiſſales CVIII.

Item ea quæ ſequuntur ſunt de Vaticano & Agulia in Roma, quorum etiam pars major ſcripta eſt ſupra; ſed ibi quidem brevius, hic autem prolixius narratur.

Infra palatium Neronianum eſt templum Apollinis, quod dicitur ſancta Petronilla, ante quod eſt baſilica quæ vocatur Vaticanum, quia vates, id eſt ſacerdotes, canebant ibi ſua officia ante templum Apollinis, & idcirco tota pars eccleſiæ ſancti Petri Vaticanum vocatur. Ibique eſt aliud templum quod fuit Veſtarum Neronis, quod nunc vocatur ſanctus Andreas, juxta quod eſt memoria Cæſaris, id eſt agulia, ubi ſplendide cinis ejus in ſuo ſarcofago requieſcit; ut ſicut eo vivente totus mundus ei ſubjectus fuit, ita eo mortuo uſque in finem ſæculi. Cu-

jus memoria inferius ornata fuit tabulis æreis, & deauratis litteris Latinis decenter depicta, superius vero ad alam, auro & pretiosis lapidibus, ubi scriptum erat : *Cæsar tantus eras, quantus & orbis; sed nunc in modico clauderis antro :* & hæc memoria sacrata fuit suo more, sicut adhuc apparet & legitur.

In Paradiso sancti Petri est [18] cantar, quod fecit Symmachus Papa, columnis porphyreticis, quæ tabulis cum griffonibus connexæ, pretioso cælo æreo coopertæ cum floribus, delphinis æreis & deauratis, aquas fundentibus. In media Cantari est pinea ærea quæ fuit coopertorium cum simo æreo, & deaurato, super statuam Cybeles matris deorum in foramine Pantheon; in quam pineam subterranea fistula subministrabat aquam, [19] ex forma Sabbatina, quæ toto tempore plenam præbebat aquam per foramina * murium omnibus indigentibus, & per subterraneam fistulam quædam pars fluebat ad balneum Imperatoris, & juxta aguliam.

In Naumachia est sepulcrum Romuli, quod vocatur Meda, quæ fuit miro lapide tabulata, ex quibus factum est pavimentum Paradisi & graduum sancti Petri : habuit circa se plateam Tiburtinam x x. pedum cum cloaca & florali suo. Circa se habuit Tiburtinum Neronis, tantæ altitudinis quantum castellum Adriani, miro lapide tabulatum : ex quibus opus graduum & paradisi peractum fuit, quod ædificium rotundum fuit duobus gironibus, * si Castra quorum labia erant cooperta tabulis lapideis pro stillicidiis, juxta quod fuit crucifixus B. Petrus Apostolus; est & castellum quod fuit templum Adriani Imperatoris, miræ magnitudinis templum constructum, quod totum lapidibus est coopertum, & diversis historiis perornatum. In circuitu vero cancellis æreis circumseptum, cum pavonibus aureis & tauro, ex quibus fuerunt duo qui sunt in Cantaro Paradisi. In quatuor partes templi fuêre quatuor caballi ærei deaurati, in unaquaque fronte portæ æreæ, in medio gyro sepulcrum Hadriani porphireticum, quod nunc Lateranense sepulcrum Papæ Innocentii coopertum est in paradiso sancti Petri supra sepulcrum præfecti. Inferius autem portæ æreæ, sicut nunc apparent, habet monumenta.

Quæ diximus omnia pro templis dedicata erant, atque confluebant Romanæ virgines cum votis, sicut dixit Ovidius in libro Fastorum. Ad portam Flamineam fecit Octavianus quod-

dam caſtellum, quod vocatur Auguſtum, ubi ſepelirentur Imperatores, quod tabulatum fuit diverſis lapidibus. Intus in gyrum eſt concavum per occultas vias. In inferiori gyro ſunt ſepulturæ Imperatorum, in unaquaque ſepultura ſunt litteræ ita dicentes: *Hæc ſunt oſſa & cinis Nervæ Imperatoris*, & victoria quam fecit; ante quos ſtabat ſtatua Dei ſui, ſicut in omnibus aliis ſepulcris in medio ſepulcrorum ſunt; ubi ſæpe ſedebat Octavianus, ubique erant ſacerdotes facientes ſuas ceremonias. De omnibus regnis totius orbis juſſit venire unam chirothecam plenam de terra, quam poſuit ſuper templum, ut eſſet in memoriam omnibus Romam venientibus.

In faſtigio Pantheon frontis ſtabant duo tauri ærei & deau-
10. rati. Ante palatium Alexandri fuêre [10] duo templa Floræ, & Phœbi. Poſt palatium ubi nunc eſt concha, fuit templum Bellonæ ubi ſculptum fuit:

Roma vetuſta fuit, ſed nunc nova Roma vocabor:
Eruta ruderibus culmen ad alta fero.

Ad concham Parionis fuit templum Cnei Pompei miræ magnitudinis & pulchritudinis; monumentum vero illius, quod dicitur majus, tam decenter ornatum, fuit oraculum Apollinis, alia fuêre oracula. Eccleſia ſancti Urſi fuit ſecretarium Neronis. In palatio Antonini, templum divi Antonini juxta ſanctum Salvatorem; ante ſanctam Mariam in Aquiro, templum Ælii Adriani, & arcus Pietatis. In campo Martio, templum Martis, ubi eligebantur Conſules in Kal. Julii, & morabantur uſque ad Kal. Januarii: ſi purus ille erat, qui erat electus Conſul, confirmabatur ei Conſulatus. In hoc templo Romani victores ponebant roſtra navium, ex quibus efficiebantur opera ad ſpectaculum omnium gentium. Juxta Pantheon templum Minervæ Chalcidiæ. Poſt ſanctum Marcum, templum Apollinis; in Camilliano, ubi eſt ſanctus Cyriacus, fuit templum Veſtæ; in Calcarari templum Veneris; in monte Dominæ Roſæ, caſtellum aureum, quod oraculum Junonis; Capitolium quod erat caput mundi, ubi Conſules & Senatores morabantur ad gubernandum orbem, cujus facies cooperta erat muris & firmis, diu (ſic) ſuper faſtigium montis vitro & auro undique coopertis, & miris operibus laqueatis; infra arcem Palatium fuit miris operibus

auro & argento, & ære ac lapidibus pretiosis perornatum, ut esset spectaculum omnibus gentibus.

Templa quoque quæ infra arcem fuere, quæ ad memoriam dicere possunt, sunt hæc : In summitate arcis super porticum Crinorum (sic) fuit templum Jovis & Monetæ, sicut reperitur in * martyrologio Ovidii de Fastis. In partem fori, templum Vestæ & Cæsaris, ubi fuit cathedra Pontificum paganorum, ubi Pontifices seu Senatores posuerunt Julium Cæsarem sexta die infra mensem Martium. Ex alia parte Capitolii supra Cannaparam, templum Junonis, juxta forum publicum, templum Herculis; item in Tarpeio templum Asyli, ubi interfectus fuit Julius Cæsar a Senatu; in loco ubi nunc est S. Maria, fuerunt duo templa simul juncta cum Palatio, Phœbi & Carmentis, ubi Octavianus Imperator vidit visionem in cælo; juxta Carmellariam templum Jani quod erat Capitolii, ideo dicebatur aureum Capitolium, quia præ omnibus regnis totius mundi pollebat sapientia & decore; palatium Trajani & Hadriani pene totum lapidibus constructum & miris operibus perornatum, diversis coloribus laqueatum, ubi est columna miræ altitudinis & pulchritudinis cum cælatura historiarum horum Imperatorum, sicut columna Antonini in Palatio suo. Ex una parte fuit templum divi Trajani, ex alia divi Hadriani; [21] in clivo argentarii templum Concordiæ, & Saturni; in Tolusa templum Bacchi; in fine hujus insulæ Argentariæ, templum Vespasiani; in clivo sanctæ Mariæ in Campo, templum Titi; ubi est sanctus Basilius, templum Carmentis; infra hunc terminum fuit templum cum duobus foris Nervæ cum templo suo divi Nervæ, cum majori foro Trajani, ante fores cujus templum Sospitæ deæ; ubi est S. Quiricius, templum Jovis. In muro sancti Basilii fuit magna tabula infixa, ubi est amicitia scripta in loco bono & notabili, quæ fuit inter Romanos & Judæos tempore Judæ Macchabæi. Ante privatam custodiam Mamertini templum Martis, ubi nunc jacet simulacrum ejus, juxta eam templum fatale; juxta privatam publicam, templum Fabiorum. Post sanctum Sergium, templum Concordiæ, ante quod arcus triumphalis, unde erat adscensus in Capitolium juxta ærarium publicum quod erat templum Saturni.

* Librum Ovidii de Fastis insulsè martyrologiũ vocat, quia ibi perinde atque in Martyrologio iduum, nonarum, & kalend. mentio.

21.

Ex alia parte fuit arcus miris lapidibus tabulatus, in quo fuit historia qualiter milites accipiebant a Senatu donativa sua per

ſacellarium qui adminiſtrabat hæc, quæ omnia penſabat in ſtatera antequam darentur militibus; ideo vocatur Salvator de ſtatera. In Cannapara templum Cereris & Telluris, cujus atrium duabus domibus ornatur per circuitum, porticibus columnatis, ut quicumque ibi ſederet ad judicium, undique videretur. Juxta eam domum fuit palatium Catellinæ, ubi fuit eccleſia ſancti
22. Antonini, juxta quam eſt locus qui dicitur [22] infernus, eo quod antiquo tempore ibi eructabat *** & magnam provinciæ Romæ: unde quidam nobilis miles ut liberaretur civitas, reſponſo ſuorum deorum, armatus projecit ſe, & clauſa eſt terra, ſic civitas liberata eſt. Ibi eſt templum Veſtæ, ubi dicitur inferius draco cubare, ſicut legimus in vita B. Sylveſtri; & ibi templum Palladis, & forum Cæſaris & templum Jani, quod prævidet annum in principio & in fine, ſicut dicit Ovidius in Faſtis: nunc autem
23. dicitur turris Centii Frangapanis. Templum Minervæ [23] cum arcu conjunctum eſt ei: nunc autem vocatur ſanctus Laurentius de Mirandi, juxta eum ſancti Coſmatis eccleſia quæ fuit templum Aſyli; retro fuit templum Pacis & Latonæ; ſuper idem templum Romuli; poſt ſanctam Mariam Novam, duo templa Concordiæ & Pietatis; juxta arcum Septem lucernarum, templum Eſculapii. Ideo dicitur Chartularium quia fuit ibi Bibliotheca publica, de quibus XXVI. fuere in Urbe; ſuperius vero fuit templum Palladis; templum Junonis.

Infra Palatium eſt templum Julii; in fronte Palatii templum Solis; in eodem Palatio templum Jovis, quod vocatur Caſa major. Ubi eſt S. Cæſarius fuit Auguratorium Cæſaris; ante Coliſeum, templum Solis, ubi fiebant ceremoniæ ſimulacrorum, quod ſtabat in faſtigio Coliſei; Septiſolium fuit templum Solis
24. & Lunæ, ante quod fuit templum Fortunæ. Sancta [24] Sabina fuit imitarium Cæſaris, ubi fuêre thermæ Severianæ & Commodianæ. Ubi eſt ſanctus Saba fuit ara Apollinis & Splenis. Circus Priſci Tarquinii fuit miræ pulchritudinis, qui ita erat gradatus quod nemo Romanus offendebat alterum in viſu ludi; in ſummitate erant arcus qui fuerunt per circuitum vitro & fulvo auro laqueati; ſuperius erant domus Palatii. In circuitu ubi ſedebant feminæ ad videndum ludum XIV. Maii quando fiebat ludus; in medio erant duæ aguliæ, minor habebat 87. pedes, ſed major 122. in ſummitate triumphalis arcus qui eſt in capite, ſtabat quidam equus æreus & deauratus qui videbatur facere

impetum, ac si miles vellet currere equum. In alio arcu qui est
in fine, stabat alius equus æreus & deauratus. Similiter in altitudine palatii, erat sedes Imperialis & Reginæ, unde videbatur
ludus.

In Cælio monte templum Scipionis ante thermas Maximianas, ubi fuêre duæ conchæ & duo templa Isidis & Serapidis. In
Orphanotrophio, templum Apollinis; in palatio Lateranensi
sunt quædam miranda, sed non scribenda; in palatio Susurriano fuit templum Herculis; in Esquilino monte fuit templum
Marii, quod nunc vocatur Cimbrum, eo quod vicit Cimbros.
In palatio Licinii templum Honoris & Dianæ. Ubi est sancta
Maria Major fuit templum Cybeles; ubi est sanctus Petrus ad
Vincula, fuit templum Veneris; ad sanctam Mariam in Fontana, templum Fannii, quod simulacrum locutum est Juliano
& decepit eum. In palatio Domitiani quatuor templa fuerunt,
Asclepii & Saturni, Martis & Apollinis, quæ vocantur Modri;
in Capite Trivii fuit templum Veneris, ubi hactenus dicitur
hortus Veneris; in palatio Tiberii templum deorum. In [25] Ilio 25.
monte fuit templum Jovis & Dianæ, quod nunc vocatur Imperatoris, super palatium Constantini, ibi in palatio fuit templum Saturni & Bacchi, ubi nunc jacent simulacra eorum, ibi
juxta sunt caballi marmorei; in thermis Olympiadis, ubi fuit
assatus B. Laurentius, fuit templum Apollinis. Ante palatium
Trajani, ubi nunc fores Palatii permanent, fuit templum.

In Aventino fuit templum Mercurii aspiciens in circo, & templum Palladis & fons Mercurii, ubi mercatores accipiebant
responsa. Ad arcum Statii domus Oristillæ, ex una parte templum Mæcenatis, ex alia parte templum Jovis; juxta scholam
Græcam fuit palatium Lenticuli, ex alia parte, ubi nunc est
turris Centii de Origo, fuit templum Bacchi; ad Gradellas fuit
templum Solis; sanctus Stephanus Rotundus fuit [26] templum 26.
Faunii (sic); in Elephanto templum Sybillæ, & templum Ciceronis in Tullian. & templum Jovis, ubi fuit pergula aurea,
& templum Severianum. Ubi est sanctus Angelus ad Velum
Aureum, templum Minervæ; in ponte Judæorum templum Jani; ad Carcanari, templum Craticulæ; ad pontem Antoninum, arcus Antonini, ubi nunc est sancta Maria in Cataneo; ad
sanctum Stephanum in Piscina, palatium Chromatii præfecti.
Templum quod dicebatur Olovitreum, totum factum ex crys-

tallo & auro per artem magicam, ubi erat aſtronomia cum omnibus ſignis cæli, quod deſtruxit ſanctus Sebaſtianus cum Tiburtio filio Chromatii.

27 *De hiſtoria caballi æneí qui eſt ad Lateranenſe in Roma.*

Lateranus eſt quidam caballus æneus, qui dicitur Conſtantini, ſed non eſt ita, quia quicumque voluerit veritatem cognoſcere hoc perlegat. Tempore Conſulum & Legatorum, quidam Rex potentiſſimus de Orientis partibus in Italiam venit, & ex parte Lateranenſi Romam obſedit, multa ſtrage & bellis populum Romanum afflixit. Tunc quidam armiger magnæ formæ & virtutis, audax & prudens, ſurrexit, qui dixit Conſulibus & Senatoribus: Si eſſet qui liberaret vos ab hac tribulatione, quid a Senatu promereretur; qui reſpondentes dixerunt ei, Quidquid ipſe popoſcerit mox retinebit. Qui ait: Date mihi triginta millia ſextertias, & memoriam victoriæ mihi facietis poſt peractum bellum, & optimum equum æreum deauratum; qui promiſerunt ſe facturos ſicut ipſe petierat. Qui ait: Media nocte ſurgite & omnes armamini, & ſtate inter muros in ſpecula, & quidquid vobis dixero facietis: & illi continuò fecerunt imperata: qui aſcendit equum ſine ſella & tulit falcem. Per plurimas enim noctes viderat illum Regem ad pedes cujuſdam arboris pro neceſſario venire; in cujus adventu coconaia quæ in arbore ſedebat ſemper cantabat. Ille vero exivit urbem, & falcem religatam portabat more ſcuti; qui ſtatim ut audivit coconaiam cantantem, acceſſit propius: cognovit illum Regem veniſſe ad arborem, ivit contra eum, qui jam peregerat neceſſarium. Socii qui erant cum Rege putabant ipſum eſſe de ſuis, cœperunt clamare, ut ipſe ſe auferret de via ante Regem: ſed ille non dimittens propter eos, fingens ſe de loco abire junxit ſe Regi, & præ fortitudine ſua, illis omnibus ſpretis, vi arripuit Regem & portavit eum. Mox cum veniſſet ad muros civitatis, cœpit clamare: Exite foras, & interficite omnem exercitum Regis, quia ecce ipſum teneo captivum. Qui exeuntes alios interfecerunt, alios in fugam miſerunt; unde Romani innumerabile pondus auri & argenti habuerunt: ſic glorioſi ad Urbem redierunt, & quod prædicto armigero promiſerant

miſerant, triginta videlicet millia ſextercias & equum æreum pro memoria deauratum & ſine ſella, ipſo deſuper reſidente, extenſâ manu dexterâ quæ ceperat Regem: in capite equi memoriam coconaiæ, ad cujus cantum victoriam fecerat: ipſum quoque Regem qui parva perſona fuerat retro ligatis manibus, ſicuti eum ceperat, [18] ſub ungula equi memorialiter deſtinave- 18.
runt.

Qualiter factum ſit templum Pantheon, quod nunc dicitur ſancta Maria Rotunda.

Tempore Conſulum & Senatorum, Agrippa præfectus ſubjugavit Romano Senatui Suevos, Saxones & alios Occidentales populos, cum quatuor legionibus. In cujus reverſione tintinnabulum ſtatuæ perfidæ, quæ erat in Capitolio, ſonuit. In templo Jovis & Monetæ uniuſcujuſque regni erat ſtatua in Capitolio cum tintinnabulo ad collum: ſtatim ut ſonabat tintinnabulum, cognoſcebatur illud regnum eſſe rebelle: cujus tintinnabulum audiens ſacerdos, qui erat in ſpeculo in hebdomada ſua, nuntiavit Senatoribus; Senatores autem hanc legationem præfecto Agrippæ impoſuerunt, qui prævidens non poſſe tantum negotium, tandem convictus petiit conſilium trium dierum, in quorum termino quadam nocte ex nimio cogitatu obdormivit, apparuitque ei femina quæ ait ei: Agrippa quid agis? in magno cogitatu es. Qui reſpondit ei, ſum Domina; quæ dixit, Confortare, & promitte mihi templum te eſſe facturum, quale tibi oſtendo & dico tibi, ſic eris victurus. Qui ait: Faciam Domina, quæ in illa viſione oſtendit ei templum in hunc modum. Qui dixit, Domina quæ tu es? Quæ ait: Ego ſum Cybeles mater deorum, fer libamina Neptuno, qui eſt magnus deus, qui te adjuvet: hoc templum fac dedicari ad honorem meum & Neptuni, quia tecum erimus & vinces. Agrippa vero ſurgens lætus hoc recitavit in Senatu, & cum magno apparatu manuum & navium & cum quinque legionibus ivit & vicit omnes Perſas, & poſuit eos annualiter ſub tributo Romani Senatûs. Rediens Romam fecit hoc templum, & ædificari fecit ad honorem Cybeles matris deorum & Neptuni dei marini & omnium deorum: & poſuit huic templo nomen Pantheon, ad honorem cujus Cybeles fecit ſtatuam deauratam,

quam posuit in fastigio templi super foramen, & cooperuit eam mirifico tegmine æreo deaurato. Venit Bonifacius Papa IV. tempore Phocæ Imperatoris Christiani, videns illud templum ita mirabile dedicatum ad honorem Cybeles matris deorum, ante quod multoties a dæmonibus Christiani percutiebantur; rogavit Papa Imperatorem & donavit ei hoc templum, ut sicut in Kalendis Novembris ad honorem B. Mariæ semper Virginis quæ est Mater omnium S S * * * : quod Cæsar ei concessit, & Papa cum omni Romano populo in die Kalendarum Novembris dedicavit & statuit, ut in isto die Romanus Pontifex ibi celebret Missam, & populus accipiat Corpus & Sanguinem Domini. Ista die omnes Sancti cum Matre sua semper Virgine & cælestibus spiritibus, habeant festivitatem, & defuncti habeant per ecclesias totius mundi sacrificium pro redemptione animarum suarum.

NOTÆ IN ANONYMUM de Mirabilibus Romæ.

1. PUSTERULAS quinque. *Quæ hic pusterulæ vocantur, posternæ dicuntur in Anonymo altero a D. J. Mabillon publicato; suntque portæ minores sive ostiola. Turrium aliorumque numerus paulum diversus ibidem adfertur. Meruli sunt pinnæ murorum, propugnaculi genus.*

2. Palatii Pinciani meminerunt alii, Theodoricus lib. 3. epist. 10. domum Pincianam memorat, ex qua marmora Ravennam transmitti jubet. Anastasiusque ait Belisarium in Palatio in Pincis habitasse. Quod palatium decimo tertio sæculo, ut ex modo narrandi innuit Anonymus noster, adhuc superabat. Porta Flaminia, S. Valentini nuncupata fuit ab ecclesia S. Valentini jam diruta, quæ putatur fuisse in hodierna villa Fratrum S. Augustini, via Flaminia, juxta pontem Milvium.

3. Illa pars Aventini in qua sita est ecclesia S. Sabæ, mons Jannarus, ut Anonymus ait, suo ævo nuncupata, ipsum a nominum affinitate in errorem induxit, ut Janiculum esse putaret: atqui Janiculus trans Tiberim erat. Imperitia item simili Aventinum eumdem putat esse atque Quirinalem.

4. Judæi jam proxime pontem Fabritium, mutatis sedibus, habitant. Pons quem Neumanum vocat Anonymus, is est, ut æstimo,

qui jam pons Sixti dicitur, Janiculensis olim vocatus : Neumanus cur nuncupatus fuerit ignotum. Forsan monumenta alia in dies eruentur queis talis nominis origo deprehendatur, & aliorum quæ sequuntur.

5. Palatium Severini (forte Severi), prope S. Sixtum : Marlianus scribit ævo suo quædam Palatii vestigia superfuisse quæ ad Caracallæ ædes pertinuisse putat. Idipsum fortasse fuerit, quod Anonymus palatium Severini nuncupat. Putassem ego lapsu apud imperitum auctorem non infrequenti, Antoninianas thermas Palatium nuncupatas; sed cum ipsas in thermarum enumeratione recenseat, hujusmodi conjecturæ nihil superest loci. Ceme de Caluce a thermis, ut quidem æstimo, Caii & Lucii. Nam proclivis mutatio est τȣ̃ Θ, & aliquando τȣ̃ T in c. & s. Thermæ itaque, Cermæ, post Ceme *dictæ fuerint. Sic pro Tellure, Cellure infra positum invenies. Reliqua palatia, magna parte, id nominis imperite ferunt in Anonymo : nam palatium Romuli, ut ex memorato ibidem situ liquet, idipsum est quod templum Pacis. Palatium Trajanum, est forum Trajani : Palatium Constantini, in Quirinali erat, ejusque reliquiæ proximis sæculis supererant. Palatium Salussii sive Salustii, erat Circus ejusdem nominis. Palatium Antonini, ædificia quædam proxime columnam : palatium Neronis, circus ejusdem. Cætera minus nota.*

6. Arcus aurei Alexandri ad S. Celsum quid fuerit ignoramus, pariterque arcus Theodosii & Valentiniani & Gratiani ad sanctum Ursum &c. pro reliquis amplo commentario opus.

7. Thermas Domitianas vocat, quas nos Trajanas esse probamus supra p. 127. Thermæ Machinnanæ, quid sint nusquam occurrit; quæ vox vitiata, ni fallor, est.

8. Theatrum Titi & Vespasiani ad Catacumbas, id est, circus, Caracallæ vulgo existimatus. Theatrum Tarquinii ad Septem solia, est Circus Maximus prope Septem solia aut Septizonium situs. Theatrum Antonini idipsum est quod theatrum Marcelli; nomina quippe, aut ex opinione vulgi, aut suo marte, perpetuo commutat Annonymus. Theatrum Flamineum est circus Flaminius, de quo superius.

9. Cœmeterium S. Agathæ ad Girolum, nam ita legendum, idipsum esse putatur, quod Cœmeterium SS. Processi & Martiniani, quod itidem S. Agathæ in Lardario dicitur, vide Bosium. De reliquis cœmeteriis adeatur Roma subterranea. Cœmeterium Bagya, vitiato nomine puto positum pro, Basillæ.

10. Hortus Lucillæ, quid fuerit nescio an uspiam tradatur. In-

terlude, id est, inter duos ludos. Hæc vox occurrit apud Anastasium in S. Cornelio. Suspicatur Nardinus mendum esse pro in tellure, sed vocem asserit Anonymus; ibidem Nardinus Interlude locat in Palatio Augustorum, sed conjecturis solummodo fultus. Res in incerto versatur. Interlude sive inter duos ludos vocari locum æstimant, quia inter Amphitheatrum & Circum Maximum situs erat. Pendens in gumfo, id est, in clavo, a Græca voce γόμφος, clavus.

11. Insula Cathenate, quid sit ignoramus, pariterque Albiston prope Aventinum montem.

12. Vicus Lateritius in actis S. Praxedis memoratur.

13. De Pinea sive strobilo superius actum est: nam eadem hic memoratur.

14. Juxta Pantheon est templum Minervæ Chalcediæ. *Existimarunt quidam templum Minervæ Chalcediæ sive Chalcedicæ, idipsum fuisse a quo B. Maria in Minerva hodierna nomen mutuatur; quibus adstipulari videtur Anonymus: verùm reclamat Nardinus, quia templum Minervæ Chalcidicæ ab Augusto; aliud vero a Pompeio excitatum est. Anonymus certe non suo marte nomen Chalcidiæ addidit; sed ævi sui opinionem famamque sequitur. An dicatur templum a Pompeio structum, ab Augusto deinde restauratum fuisse; res accuratiori examini permittatur.*

15. Castellum illud aureum quid fuerit ignoratur.

16. De Carmelaria similiter occurrit nihil.

17. Savelarii officium an alias occurrat ignoro.

18. Cantharum S. Petri Anastasius bibliothecarius memoravit, eratque vas grande, quale hic ab Anonymo describitur.

19. Aquæ Sabbatinæ meminit Frontinus de aquæductibus, de qua augurando quædam tradidit Raphael Fabrettus Dissert. 111. Frontinus ex Anonymi loco illustrari potest.

20. Templa Floræ & Phœbi hic ex rumore vulgi constituuntur ab Anonymo; cujus dictis hac in re non usquequaque fides habenda: multa enim vera cum falsis intermiscet, nullo rerum delectu.

21. Clivus Argentarius is erat qui nunc dicitur la salità di Marforio, *cui vicina vere fuerunt templa Concordiæ & Saturni.*

22. Qui dicitur infernus. *Lacum Curtii intelligit, ubi vorago quædam erat infernus dicta per plebeium usum; hinc adjuncta ecclesia nuncupatur* Sancta Maria libera nos a pœnis inferni.

23. Cum arcu conjunctum. *Arcum Fabianum indicat, qui suo tempore stabat erectus, jam dirutus. Ab eo ingressus in viam sacram erat.*

24. S. Sabina fuit imitarium Cæsaris. *Hic sanctam Sabinam pro sancta Balbina positam æstimo. Imitarium Cæsaris legas Mutatorium Cæsaris, quod in clivo sub hodierna sancta Balbina situm erat.*

25. In Ilio monte. *Ilium vocat Quirinalem, nescio an alias ita dictus occurrat.*

26. *De templo Fauni diximus, ubi de S. Stephano Rotundo.*

27. Regem qui parva persona fuerat, retro ligatis manibus sicuti eum ceperat, sub ungula equi memorialiter destinaverunt. *Hic de insigni equestri statua M. Aurelii agitur, quam nugacissimus scriptor ignoti cujusdam militis fuisse insulse fabulatur. Quam ipse* coconaiam *avem vocat, ea noctua est, quæ in equi juba, si congruenti quidem ratione quis prospiciat, insidere videtur. Quod autem de captivo, quem ipse regem dicit, manibus a tergo revinctis, sub ungula equi prostrato, nescio an uspiam traditum sit. Neque potest, oculato testi, qui quæ ætate sua supererant recenset, negari fides. Captivum itaque huic equestri statuæ suppositum fuisse hinc ediscimus. Is quo translatus vel quo tempore amotus fuerit incertum; id solùm compertum habemus, sæculo videlicet decimo tertio superfuisse.*

CAPUT XXI.

Iter Neapolim. Ginettorum monumenta Velitris. Bibliotheca Olivetanorum Neapoli. Musæum Eminentissimi Cardinalis Cantelmi. Bibliotheca D. Valletæ. Vesuvius mons. Bibliotheca S. Joannis de Carbonaria. Codex Evangeliorum in charta purpurea aureo charactere. Dioscoridis exemplar vetustissimum. Urna Sanfeliciorum. Inscriptio Græca restituta. Spelæum canis. Sulphuraria. De monte Novo. Bibliotheca S. Severini.

ANNO 1698. 24. Octobris, iter Neapolim capessimus, Velitrasque ipsa die adventamus: ibi Ginettorum ædes infinitis pene veterum monumentis decoratæ visuntur; statuis videlicet iconibusque Imperatorum ac numinum, urnis item se-

pulcralibus & anaglyphis. Quorum summa incuria est, ut si qua statua decidat, parteque corporis multetur, neglecta prostrataque pessum habeat. Eodem itinere Terracinam venitur, ubi in platea urbis erigitur columna milliaria L I I I. quo numero incisa est : olim in Pontinis paludibus posita. Pars enim agri perampla, & quondam frequentata exundantibus aquis in palustre versa, cum ipsa via Appia submersa est. Cætera notissima ut & Gaietanæ res, Munacii Planci sepulcrum, Ciceronis ad Formias ædes, quæ passim in diariis feruntur. Adjicere liceat Gaietæ in ecclesia S. Erasmi exstare figuram, sub cujus capite aquila, sub pedibus canis, ibidemque circumvolutus serpens; estque senili vultu qualem vulgo exprimunt Æsculapium: hæc symbolicè. 28. ejusdem mensis in Campaniam Felicem venimus, cujus perelegantem duobus hinc sæculis descriptionem edidit Antonius Sanfelicius, Latine ita belle scriptam, ut vix simile quidpiam illo ævo emissum sit. Medio inter Aversam & Neapolim itinere occurrunt honoris causâ nobis vir cl. Josephus Valletta innato litterarum amore celebris, cujus bibliotheca librorum copia ac delectu insignis, peregrinorum omnium aditu frequentatur; Antonius item Bulifonius cum filio; quibus comitibus ipsa die in urbem ingredimur. Insequenti Monasterium S. Severini adimus, & a D. Jacobo Caracciolo Abbate cæterisque cœnobii Monachis hospitaliter habiti, non paucos ibi dies diversamur. S. Severini ecclesia perito artifice structa, multis sculpturæ picturæque ornamentis nobilitata, jure inter elegantiores urbis ecclesias accensetur. Ibidem nonnullas sepulcrales Græcas inscriptiones legimus, quæ infimi ævi imperitiam præferunt. Nimirum Græca lingua his in partibus diu in usu fuit, cujus hodieque vestigia in populari idiomate deprehenduntur; sic bajulus *bastaso* dicitur, ἀπὸ τοῦ βαςάζειν, id est, *onera deferre*, orto vocabulo. Ipsa die Olivetanorum cœnobium visimus, in cujus bibliotheca paucos nec spernendos codices notavi. Hi præcipui habentur :

Gregorii Magni operum codices quatuor undecimi sæculi.

S. Maximi Sermo de Ascensione.

Boetii carmina XIV. sæculi.

Isidori Hispalensis codex XII. sæculi. Alius ejusdem Etymologiarum XIII. sæculi.

Brunonis Sionensis episcopi commentarii in Psalmos.

Nonii Marcelli codex, anno 1455. conſcriptus.

Criſpi Salluſtii codex ejuſdem ætatis.

Regiſtrum *Alphonſi* Regis, ubi nomina propemodum innumera nobilium ac civium illius ævi Neapolitanorum, anno 1450.

Inſequente D. Archiepiſcopum Cardinalem Cantelmum obſequii cauſâ convenimus. Is, præter cæteras animi nataliumque dotes, litterarum item cultu inſignis, de adventu gratulatus, nulla non benevolentiæ ſignificatione nos proſequutus eſt; poſtridieque convivio exceptis, muſæum ſuum ſeriemque numiſmatum harumce rerum non incurioſis aperuit. Ibi lamella aurea ex quodam Siciliæ ſepulcro non diu educta, Ægyptia ſacra præfert, exprimitque mendem, ſive hircum, ibin avem, apidem bovino capite, Iſidem, aliaque id genus portentoſi cultûs inſignia; ita ut ſingulæ pene figuræ in ſerpentis caudam, neſcio qua religione, deſinant. Ibidem numiſmata bene multa, Samaritane, Græce, Latine inſcripta, quorum per tempus notam excipere non licuit. Sub hæc, evocatos e Seminario juvenes, qui ejuſdem clariſſimi antiſtitis cura & peculio, litteris humanis diviniſque, linguis item Latinæ, Græcæ, Ebraïcæ dant operam; juſſit, pro ſua quemque facultate, Latine, Græce, Ebraïce hoſpitum gratiâ diſſerere, quod naviter illi in laudem Gallicæ gentis, & congregationis S. Mauri proſa, carmine loquuti præſtitere. Paria in nos officia contulit vir multis nominibus obſervandus Caſſonius nuntius Apoſtolicus, qui nos lauto & piſculento prandio excepit, ac deinde nec rogatus ſtudiis noſtris favit ſicubi opus fuit.

Octobris 31. D. Valletam adiimus, a quo perhumaniter in bibliothecam intromiſſi, librorum numerum ac delectum ſuſpeximus. Præter cuſos libros adeſt ibidem codicum vis non modica, quorum catalogum nobis manu propria exſcriptum hic inſerendum obtulit. Omnes, uno excepto Græco, Latini ſunt.

Biblia ſacra cum novo Teſtamento: in epiſtola S. Joannis abſunt iſtæc: *Tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum ſunt.*

Flores ſancti *Hieronymi.*

Ejuſdem teſtamentum, præfixa epiſtola Euſebii Cremonenſis ad Damaſum Papam.

Augustinus de Civitate Dei, indice conſcripto a Georgio de Haynninmonth, juſſu F. Card. Bononienſis, codex membranaceus.

Dialogorum S. *Gregorii* libri IV. Sequuntur homiliæ duæ & alia mutila, codex membranaceus.

Boetius de Muſica, codex membranaceus antiquus cum notulis.

Sedulii poetæ Chriſtiani de actibus Prophetarum, &c. codex membranaceus.

S. *Thomæ* Aquinatis Commentaria, ſive poſtillæ in Matthæum & alia.

Vitæ ſanctorum Patrum, in quatuor libros diſtributæ, codex membranaceus.

Leonis Imperatoris Conſtitutiones Græce, codex Bomb. optimæ notæ.

M. T. Ciceronis de Oratore codex recens membranaceus.

Ejuſdem Orationes, codex membr. XV. ſæculi.

Ejuſdem Rhetorica, & auctor ad Herennium cum notis marginalibus, codex XIV. ſæculi membranaceus.

Ejuſdem de natura deorum.

Columella & *Cato* de re Ruſtica, codex recens membranaceus.

Suetonius bonæ notæ, ſcriptus anno 1470.

Valerius Maximus in codice membranaceo. Is fuit Jani Parrhaſii; cujus manu, ut videtur, notæ quædam in margine comparent.

Plinii epiſtolæ, cod. membranaceus.

C. *Plinii* junioris epiſtolæ a Philippo Beroaldo emendatæ, & ejuſdem Panegyricus. Eidem adſcribitur in hoc volumine opus de Viris illuſtribus bonæ notæ, codex recens.

Solinus de ſitu orbis.

Senecæ de quatuor virtutibus: & in eodem codice Baſinii Parmenſis de Criminibus.

Quinctiliani Inſtitutiones oratoriæ, codex membranaceus recens.

Sextus Aurelius Victor & *Lucius Florus* in codice membranaceo recenti.

Apuleii Metamorphoſeos floridorum. Apologiæ II. de deo Socratis. De dogmate Platonis. Coſmographia. Item Triſmegiſti

gisti dialogus Apuleio interprete. *Alcinoi* disciplinarum Platonis epitome ab episcopo Tropeensi in Latinum versa, Nicolao Cusensi Cardinali nuncupata, cod. membran.

Vegetius membran. in fine mutilus.

Ejusdem *Vegetii* de cura animalium, codex vernaculo idiomate jussu regis cujusdam Aragoniæ conscriptus.

T. Livii decadum quædam in duobus codicibus.

Themistii Paraphrasis Physicorum Aristotelis, interprete Hermolao Barbaro.

Chalcidii in Timæum, codex ad usum Andreæ Matthæi de Aquaviva ducis Adriæ conscriptus, membranaceus.

Priscianus cum notis marginalibus, codex antiquus.

Chronica vel descriptio Terræ sanctæ per D. *Jacobum de Vitriago*, S. Rom. ecclesiæ ibidem legatum, codex membranaceus.

Facundi rythmi de urbe Hispalensi 1250. item Anonymi liber de positione Terræ sanctæ.

Roma instaurata. *Ciceronis* partitiones oratoriæ, *Laurentii Vallæ* collectanea in Institutiones oratorias Quinctiliani, in uno codice.

Collectio variarum inscriptionum. Item descriptio regionum Romanæ urbis, mutila, in uno codice, quem dispicere & evolvere per tempus non potuimus.

Propertius, *Catullus*, *Tibullus*, *Statii* Sylvæ, codex ab Antonio Sinibaldo Florentiæ descriptus, anno 1484.

Persii & Juvenalis Satyræ membranaceæ.

In *Statii* Thebaïda Placidi Lactantii Commentaria, anno 1478. & fragmentum Achilleïdos.

Horatii sermones & epistolæ, de arte Poëtica, cod. membr. recens.

Alter *Horatii* codex: itemque alius ejusdem.

Virgilii Æneis, cod. membr. recens.

Virgilii Eclogæ & Georgica membranac. anno 1470.

Ovidii opera cum veteri scholiaste. Liber membr. olim Jani Parrhasii XIV. sæculi.

Ovidii Fastorum libri cum notis marginalibus, membr. cod. XIV. sæculi.

Senecæ Tragœdiæ schematismis pluribus decoratæ XIV. sæculi membran.

Alter codex ejuſdem antiquus.

Valerii Flacci Argonautica, cum notis marginalibus, cod. recens membranaceus.

Catonis Carmina cum commentariis monachi cujuſdam.

Propertius acephalus, item *Petrarchæ* epiſtolæ in eodem codice.

C. Vettii Aquilini juvenci in IV. Evangelia membran.

Cinus Piſtorienſis, *Petrus de bella pertica*, & *Jacobus de Ravennis* ſuper codicem, in epitomen redacti.

Abulcaſim de formis inſtrumentorum ad omnes ægritudines.

Joannis Climaci opera in Italicum idioma vernaculum verſa anno 1446.

Hiſtoria Trojana *Guidonis de Columnis* anno 1324. in vernaculam linguam verſa a *Philippo Ceffio* Florentino.

Anonymi liber inſcriptus Romuleon, juſſu Gomeſii Hiſpani militis conſcriptus.

Fr. *Bernardi Guidonis* Flores Chronicorum, ſive Catalogus Pontificum Rom. a D. Petro ad Sixtum IV. Item *Guillelmi* Abbatis quædam.

Statuta Ordinis S. Michaelis a Ludovico XI. Gallico idiomate.

Stephani de Infeſtura diaria rerum Romanarum poſt curiam a Galliis reverſam uſque ad Alexandri Papæ VI. creationem.

Vitæ illuſtrium doctrinâ Virorum.

N. Terminii trophæum D. Petri Toletani.

Ariſtotelis item codices bene multi variis interpretibus, & alii minoris notæ. Ad hæc Chronicon Sandionyſianum Gallico idiomate, ingenti volumine, conſcriptum tempore inaugurationis Caroli VI. Galliæ regis, ad quem ab initiis Francicæ gentis hiſtoria producitur. Quæ primam ſtirpem ſpectant a Gregorio Turonenſe, Fredegario & continuatoribus deſumta ſunt. Ad ſecundam ſtirpem Eginhardo & Turpini fabulis uſus ſcriptor eſt. Quæ tertiam ſtirpem ſpectant melioris notæ ſunt, maximeque cum ad res ætatis ſuæ ſcriptor iſte pervenit, nam ibi diarii ritu omnia perſequitur. Hujus operis exemplaria quædam in bibliothecis noſtris exſtant. Iſtud autem quode agimus ad uſum familiæ Borboniæ exaratum videtur: nam ad calcem codicis inſignia Auguſtæ gentis delineata ſunt, ſcripto no-

mine, *Bourbon*, prima manu. In Hiſpaniam vero tranſlatum exemplar, indeque Neapolim exportatum, in Valletæ manus devenit.

Secunda Novembris pomeridianis horis, comite Antonio Bulifonio, in montem Veſuvium properamus, quo nos evocabat non celebritas modo loci, ſed nuperæ etiam eruptionis veſtigia. In acclivi montis arbores vitibus adrepentibus ornatæ, quæ palmites circumquaque emittunt, alios aliis annexos, continuatum funem diceres. Qua die tranſiimus onuſti adhuc uvis palmites erant; quod mirum videatur, in æſtuoſo nimirum ſolo tam ſero uvas matureſcere: idipſum ævo ſuo Martialis obſervat.

Hic poſt Novembres, imminente jam bruma,
Seras putator horridus refert uvas.

De Veſuvii montis forma, eruptionibus aſſiduis, mirabilia narrantur. Quo pacto ſcilicet modo fumos, mox flammas eructet, lapides ingentes emittat; mox compreſſi in cavernis ignes terram ſuccutiant; hinc evomitis infernalis liquidæque materiæ effluviis, infinita damna importet, perniciemque adferat caſtellis, vicis, hominibus, jumentis: & quod incredibile dictu, ingentem vim aquæ evomat, ut circumvicina loca demerſa, interitu hominum, domorum, agrorumque ruina devaſtet; id inquam a multis jam recenſitum, & nuper a laudato Bulifonio, qui diarium Veſuvii emiſſionum accurate elaboratum, minutatim deſcriptis omnibus edidit. Quare nos iis ſuperſedemus, pariterque ſilentio mittimus quæ per moras Neapolitanas obſervavimus in eccleſiis, ædificiis, ædibuſque principum. Quid enim hac in re novi proferamus, quando ex omnibus orbis Chriſtiani partibus in dies adventant qui accuratius omnia circumſpiciunt, quorum plerique, neque ſemel recenſita, literis mandant?

Quartâ Novembris in bibliothecam S. Joannis de Carbonaria RR. PP. Auguſtinianorum concedimus, in qua codices bene multi, ad centenos Græcos totidemque Latinos enumerantur. Dum hos evolverem, & D. Paulo ſocio quædam exſcribenda tradidiſſem, accurrit cuſtos interpellatque ſcribentem; ſe quod talem D. Mabillonio ſcribendi copiam feciſſet pulſum olim e Monaſterio dictitans: noſque ulteriori perquiſi-

tione prohibuit ; atque in posterum interclusum accessum intelleximus. At pomeridianis horis, intercedente D. Cassonii auctoritate, qui comitatum nos misit D. Angelum Accorrettum virum doctum & urbanum, ad rem redire concessum. Olim numerosiorem bibliothecam, a Batavo quodam emtis codicibus mulctatam magna supellectilis parte accepimus. Quæ tamen superant optimæ notæ sunt. Isthæc olim fuit bibliotheca Antonii Seripandi, qui eam ex Jani Parrhasii testamento acceperat. Codicum notam hic proferimus.

Codex XI. sæculi membran. Psalterium optimæ notæ. Exstat ibidem Psalterium exoriente typorum arte cusum, ut puto, Mediolani, abest quippe typographi urbisque nomen.

Codex Evangeliorum charactere unciali, septimi vel octavi sæculi, initio & fine mutilus.

Codex Evangeliorum XI. sæculi membran. initio legitur epistola *Eusebii* Carpiano, quæ in bene multis Evangeliorum codicibus cum in ista tum in aliis bibliothecis præmittitur. In capite primo Matthæi legitur : Ιωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ιωακείμ, Ιωακείμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ιεχονίαν καὶ τοὺς, &c. *Josias autem genuit Joachim, Joachim autem genuit Jechoniam & fratres ejus*, &c. quam item lectionem notavi in codice decimi sæculi egregiæ notæ, qui cum olim Cardinalis Perronii fuisset, jam in bibliotheca Monasterii S. Taurini Ebroïcensis conspicitur. In aliis quoque non paucis codicibus ita legitur. Vulgata nostra, ut nemo nescit, Joachimum omittit.

Codex Evangeliorum alius ejusdem ætatis, bonæ notæ, membranaceus, cum epistola *Eusebii* Carpiano. Duo item alii codices Evangeliorum minoris notæ & vetustatis.

Acta Apostolorum in codice bombycino recenti.

Codex homiliarum in Evangelium in charta membranacea purpureo colore, aureis characteribus quadris, cum accentibus spiritibusque primâ manu in 4° septimi sive octavi sæculi: quo ævo, ut putamus, spiritus accentusque annotari cœptum est. Neque tamen omnibus in vocibus accentus comparent, sed hinc & inde sparsi sunt. Hujusmodi codices Hieronymus Præfatione in librum Job memorat his verbis : *Habeant*, inquit, *qui volunt veteres libros, vel in membranis purpureis auro argentoque descriptos : vel uncialibus (ut vulgo aiunt) litteris, onera magis exarata quam codices. Dummodo mihi meisque permittant pau-*

peres habere schedulas, & non tam pulcros codices, quam emendatos. Huic similis est Sangermanensis noster codex psalmorum, quinti sextive, ut putatur, sæculi.

Flavii Josephi codex bombycinus recens, postremos solùm Antiquitatum Judaïcarum libros complectens.

Ejusdem de bello Judaïco codex recens bombycinus.

Eusebii de præparatione Evangelica codex recens bombycinus.

Gregorii Nysseni in peregrinos Jerosolymitanos. *Planudis* quædam, itemque *Hesiodi*, *Theocriti*, *Sophoclis*, *Euripidis*, *Pindari*, Epistolæ quoque variæ, omnia in uno codice bombycino XIV. sæculi.

Epistolæ *Theodoreti* in codice membranaceo XI. sæculi, eximiæ notæ.

Dorothei ascetica in codice membranaceo XI. sæculi.

Alius ejusdem codex paris ætatis, membranaceus.

Theodori Studitæ Catecheses scriptæ anno mundi 6534. id est, Christi 1026. in codice membranaceo.

Μέλισσα τοῦ ἁγίου βασιλείου περὶ βίου ἀρετῆς, codex bombycinus recens.

Theophanis Ceramei homiliæ scriptæ anno mundi 6891. hoc est, Christi 1383.

Ejusdem homiliæ in codice paris ætatis bombycino.

Collectanea Patrum & scriptorum in codice recenti.

Anastasii bibliothecarii collectanea cum vitis quibusdam.

Monodia *Georgii Scholarii* in S. Macarium μακροῦ dictum.

Homiliæ quædam *Joannis Damasceni* in codice recenti.

Ex Soliloquiis S. *Augustini* Græce codex recens. Non sancti Augustini modo opera quædam, verum etiam Hieronymi, Gregorii magni, Cassiani, Anselmi, Thomæ Aquinatis, & aliorum non pauca Græce versa in bibliothecis occurrunt.

Liber choralis Græce XIII. sæculi membran. itemque alii duo ad usum officii Græcorum.

Codex *Dioscoridis* eleganter descriptus, membranaceus, characteribus uncialibus quadris, sine accentibus, adpositis plantarum florumque figuris, minio depictis a perita manu. Hujus auctoris nullum puto pari vetustate & elegantia exemplar exstare: nam Regium quod antiquitatis causâ suspicitur, huic multum concedit ætate & pulcritudine. Initio mutilum hisce ver-

bis incipit, ΑΜΒΡΟΣΙΑ ΟΙΔΕ ΒΟΤΡΥΣ· ΟΙΔΕ ΒΟΤΡΥΣ. eſtque v. ut puto, ſæculi.

Codex *Diodori* Siculi perelegans membranaceus, XI. ſæculo conſcriptus, optimæ notæ.

Dionis Caſſii codex recens bombycinus.

Herodoti codex recens bombycinus.

Thucydidis codex recens bombycinus, item alter ejuſdem ætatis.

Polybii hiſtoriarum codex recens bombycinus.

Arriani libri VII. hiſtoriæ Alexandri, codex recens; alter ejuſdem codex recens bombycinus.

Diogenis Laertii cod. recens bombycinus.

Æliani hiſtoria animalium in cod. recenti bombycino.

Platonis libri quidam deſcripti anno mundi 6822. id eſt, Chriſti 1314.

Ariſtotelis rhetorica in codice XIV. ſæc. bombycino.

Alexandri Aphrodiſéi codex bombycinus, ſcriptus anno mundi 7031. id eſt, Chriſti, 1524.

Herméi ſive Hermiæ philoſophi in Platonem codex bomb. qui fuit Vincentii Ponteii, emtuſque Venetiis.

Procli in Platonem codex recens bomb. qui fuit Nicolai Tridentini.

Nicandri Theriaca cod. recens bombycinus.

Nicephori μοναχοῦ εἰσαγωγικῆς ἐπιτομῆς lib. Phyſicus. Seripandus Sebaſtiani fratris dono accepit, cod. bombycinus.

Codex bombyc. recens. Ἐκ τῶν Περσῶν καὶ Αἰγυπτίων, περὶ τριχῶν καὶ ὑπήνης, καὶ μαχαλῶν, καὶ ἥβης περὶ γενειῶν. i. *Ex Perſis & Ægyptiis; de capillis, barba, maxillis, de pube, & de genis.* Agitur ibi de ſomniis, codex recens bombycinus.

Oribaſii ἰατρικῶν, i. *de medicina*, recens.

Τῶν γηπονικῶν. *de agricultura*, codex recens adeſpotus.

Stephanus Byzantius περὶ πόλεων, cod. recens bombycinus.

Geographia initio mutila, in codice XV. ſæculi, his verbis init.. Πινδάρῳ μετὰ τῶ σοφῶ πρὸς λύραν εἰπεῖν· ᾠδῆς ὀφειλέτῃ γενόμενοι. Definit, ἀμέσως ἄδιν (*ſic*) νοεῖσθαι δύνανται.

Pauſanias in codice recenti.

Hephæſtionis enchiridion de menſuris, codex recens bomb.

Joannis Curopalatæ compendium hiſtoriæ, cod. bomb. XIV. ſæculi.

Polyæni Strategemata, cod. recens bomb. incipit : Τὴν μὲν κατὰ Περσῶν καὶ Παρθυαίων νίκην ἱερώτατοι βασιλεῖς Ἀντωνῖνε καὶ Οὐῆρε. i. *Victoriam de Persis & de Parthis reportatam, admodum sacri Imperatores Antonine & Vere.*

Aristidis Orationes in cod. bombycino XIV. sæculi. Deinde *Cyprii* ad Andronicum Oratio. Postea *Libanii* epistolæ quædam.

Polemonis Sophistæ εἰς κυναίγειρον, codex bombycinus recens.

Codex bombycinus recens, in quo *Georgii Gemisti* quædam, *Synesii* epistolæ aliquot, *Cleomedis* opera, &c.

Luciani Dialogorum quædam, in codice membranaceo recenti.

Manuelis Moschopulii quædam in codice recenti.

Ejusdem περὶ Ἀττικῶν ὀνομάτων. Ejusdem erotemata in cod. recenti bombycino.

Libanii Antiocheni epistolæ in codice recenti. In fine legitur: αὗται αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Λιβανίου ἦσαν γεγραμμέναι κυροῦ Γεωργίου Λεγιαπηνοῦ. i. *Hæ Libanii epistolæ scriptæ fuerant a domno Georgio Legiapeno.*

Libanii declamationes in codice XIV. sæculi.

Lexicon Græcum *Cyrilli* in codice membranaceo XI. sæculi.

Pollucis Onomasticon in cod. bombycino, qui descriptus est anno mundi 6999. Christi vero 1491.

Joannis Carmelitani Lexicon Latino-Græcum, in 4°. cusum anno 1497. nomen auctoris, manu scriptum est.

Hesiodi editio antiquissima cum notis, Jani Parrhasii manu exaratis.

Procli in Hesiodi ἔργα. *Artemidori* onirocritica cod. recens bombycinus.

Hesiodi Theogoniæ physica expositio in cod. recenti.

Codex bombycinus recens in quo *Æschylus* poëta.

Commentarius in Æschylum recens bombycinus.

Euripides in codice recenti.

Aristophanis codex recens bombycinus.

In alio codice recenti scholion in Aristophanem.

Lycophron cum interpretatione *Tzetzis* : item prosodia *Dionysii* Alexandrini in cod. bomb. XIII. sæculi. Alius item codex *Lycophronis* cum interpretatione *Tzetzis* XIV. sæculi.

Aratus in codice recenti.

Quinti Calabri Κοΐντου & *Orphéi* hymni Κοΐντου μεθ' Ὅμηρον παραλειπομένων

Editio Anthologiæ vetuſtiſſima elegantibus typis.

Hic codices Græci, ſubſequuntur Latini.

Codex x. ſæculi, *Hieronymus* de ſcriptoribus Eccleſiaſticis cum continuatione *Gennadii*. Scriptores adſunt 230. poſtremus eſt Pomerius natione Maurus, ad calcem legitur:

Ego Gennadius Maſſiliæ presbyter ſcripſi adverſus omnes hæreſes libros VIII. & adverſus Neſtorem (ſic) libros V. & adverſus Eutychen libros X. & adverſus Pelagium libros III. & tractatus de mille annis de Apocalypſi B. Joannis, & hoc opus, & epiſtolam de fide mea, miſſam ad beatum Gelaſium epiſcopum urbis Romæ. In eodem codice exſtat epiſtola Quodvultdei ad Auguſtinum, item Anonymi liber de Hæreſibus.

Ægidii Viterbienſis hiſtoria viginti ſæculorum per totidem pſalmos digeſta, archetypus ad Leonem X. Pontificem maximum.

Martini Ordinis Prædicatorum, chronicon.

Memoriæ ad concilium Tridentinum ſpectantes, a Cardinali *Seripando* collectæ. 2. tom. in 4°.

Conſilium delectorum Cardinalium & aliorum prælatorum de emendanda eccleſia, S. D. N. Paulo, ipſo jubente, conſcriptum & exhibitum M. D. XXXVIII.

Reginaldi Poli de reformatione S. Eccleſiæ.

Probi grammatica Latino-Græca XII. ſæculi.

Commentarius amplus in Cantica Canticorum ſæculi XIII.

Auguſtini Romani in epiſt. ad Corinthios, codex ſcriptus anno 1429.

M. T. Ciceronis codices bene multi, de Oratore duo. Orationum 2. ad Herennium 1. recentes.

Ciceronis de Officiis, Paradoxa, de Amicitia, de Senectute, codex XIII. ſæculi.

Ejuſdem de Inventione, & in eodem codice XII. ſæculi. *Boëtii* de Topicis.

M. T. Ciceronis de Legibus, Academicæ Quæſtiones, Partitiones oratoriæ. Item *Modeſtini* de re militari, de optimo genere Orationis, in codice recenti.

Titus Livius in codice membranaceo XII. ſæculi.

Ejuſdem codex XIV. ſæculi.

Ejuſdem codex recens.

Quinti Curtii codex recens.

Plinius

Plinius junior in codice XIV. sæculi.

Taciti codex recens.

L. Junii Moderati Columellæ de re rustica, codex 250. annorum.

Prisciani Grammaticæ codices tres perantiqui XI. aut XII. sæculi: in quodam eorum hæc carmina leguntur.

Me legat antiquas qui vult proferre loquelas:
Qui me non sequitur, vult sine lege loqui.

Commentaria in Priscianum XIV. sæculi.

Damascenus Mesue XIV. sæculi.

Liber Rasys, qui dicitur Almansorius, a magistro Girardo Cremonensi apud Toletum translatus ex Arabico: codex XIII. aut XIV. sæculi.

Virgilii codex elegantissimus X. sæculi, cum annotationibus brevibus. Alius item codex ejusdem recens.

Servii Commentaria in Virgilium, codex scriptus anno 1007. ut in fine notatur.

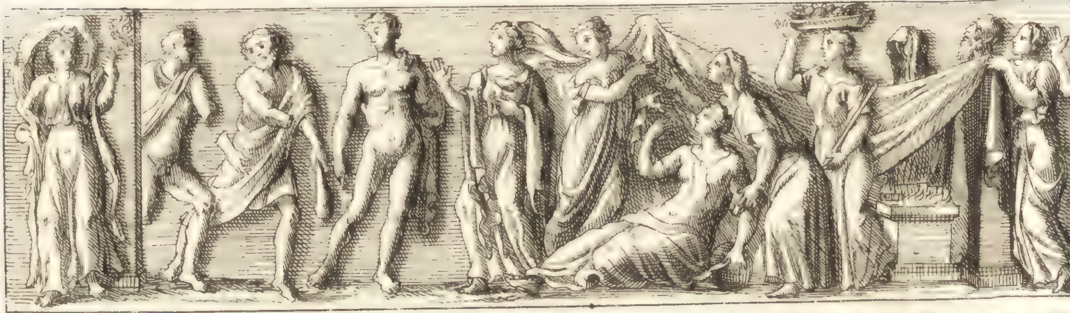
Ejusdem quatuor alii codices recentes, quorum unus præfert annum 1462.

Donatus in Virgilium, codex XV. sæculi.

Martialis, codex XV. sæculi.

Decimo quinto sæculo cum litterarum studia per Italiam reviviscerent, Latinæque linguæ usus, jamdiu vitiata, externisque vocibus fœdata pristina illa sinceraque elegantia, ab hominibus prisci saporis, in primigenium statum sensim reduceretur; Joannem Tortelium Aretinum dico, Nicolaum Perottum, Angelum Politianum, Ambrosium Camaldulensem, & alios; litterarum sortem sequuta scribendi & libros exarandi ratio, quæ in perplexam, infinitisque abbreviationibus implicatam characterum figuram deflexerat; ante exortum typographiæ, in pulcriorem exarandi libros ritum deducta, & ad normam codicum octavi & noni sæculi, modico intercedente discrimine, restituta fuit. Innumeri sane ejus formæ codices, curantibus maxime Laurentio & Cosma Mediceis, aliisque per Italiam principibus conscripti sunt. Sub hæc exorta typorum ars ex hujusmodi codicibus exemplum cudendi mutuata est. Hinc fit ut in bibliothecis insignibus, talium codicum magna vis compareat.

Iſtis diebus nos convenit vir clar. Sanfelicius Canonicus, pietate vir ac genere inſignis : ea familia a gente Normannorum originem ducit. Eratque Sanfelicius quidam gentis auctor, in primis qui XI. ſæculo bellicæ virtutis laude floruere. Obtulit nobis idem Sanfelicius elegantiſſimi antiqui tumuli ſchema, qui cum olim in oppido ſancti Felicis jacuiſſet, demum Neapolim tranſlatus, excipiendis, in eccleſia S. Claræ, Cæſaris Sanfelicii ducis Rhodi cineribus deputatus eſt. Olim ſepulcrum mulieris cujuſdam fuit, florente ſculptoria arte tumulatæ : in cujus antica parte ſolis atque lunæ typi extrema urnæ utrinque occupant. Ara ſuccenſa ad libandum inferiis retro ponitur ; reliquarum figurarum ratio haud ita perſpecta : pueri qui cum reliquis a lateribus poſitis exſtant, defunctæ mulieris filii exiſtimantur. Hic totum proferimus.

In ecclesia S. Mariæ *Donna Romita*, ut vocant, est inscriptio Græca, quam plerumque editam, cum mendis bene multis, neque felicius explicatam, hic restituere visum.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ. ΥΠΑΤΟϹ. ΚΑΙ. ΔΟΥΞ
ΑΠΟ. ΘΕΜΕΛΙΩΝ. ΤΟΝ. ΝΑΟΝ
ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΑΣ. ΚΑΙ. ΤΗΝ. ΔΙΑ
ΚΟΝΙΑΝ. ΕΚ. ΝΕΑΣ. ΑΝΥϹΑΣ. ΕΝ
ΙΝΔ. ΤΕΤΑΡΤΙ. ΤΗΣ. ΒΑϹΙΛΕΙΑΣ
ΛΕΟΝΤΟΣ. ΚΑΙ. ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΥ. ΤΩΝ
ΘΕΟΦΙΛΩΝ. ΚΑΙ. ΤΩΝ. ΒΑΣΙΛΕΩΝ
ΣΕΜΝΩΣ ΒΙΩΣΑΣ. ΕΝ. ΤΕΠΙΣΤΙ
ΚΑΙ. ΤΡΟΠΩ. ΕΝ ΤΩ ΜΕΝΣΕ ΟΚΤΩ
ΒΡΙΟΥ. ΕΣΘΑΔΕ. ΖΗΣΑΣ. ΧΡΙΣΤΩ
ΕΤΗ. Ι. ΚΑΙ. Μ.

Adsunt quædam vitia & permutationes litterarum, labente linguæ Græcæ usu inductæ. Ut autem videatur quam necesse fuerit germanam his addere intepretationem, vide mihi, quæso, qualem ediderint.

Theodorus Consul & Dux a fundamentis templo ædificato, & Diaconia de novo perfecta in indit. quarta imperii Constantini pii Imperatoris, præclarus & fide & moribus, sexto mensis Octobris, hic vivens, Christo annos quinquaginta.

In editis legitur : Ἐκ τῷ μηνὸς ὀκτωβρίου. quæ lectio non quadrat, vox enim *mense* legendum indicat ἐν τῷ μηνός. cum alias ἕκτῳ non possit hic pro die mensis adscribi, nam ἕκτῃ legendum esset, supple ἡμέρᾳ. Aiunt item ex indictione & die mensis annotata deprehendi annum 616. quod item ἀπροσδιόνυσον est : nam illo anno non Constantinus sed Heraclius imperabat. Inscriptionis igitur hæc est sententia.

Theodorus Consul & Dux cum a fundamentis templum hoc excitasset, & Diaconiam de novo perfecisset ind. quarta; Leone & Constantino piis Imperatoribus præclarus fide & moribus ætatem duxisset; mense Octobri hic repositus est, cum vixisset in Christo annos quinquaginta.

Imperatores hic notati, ſunt, ni fallor, Leo Iſaurus, ejuſque filius & ſucceſſor Conſtantinus Copronymus. Inſcriptio porro ex eccleſia SS. Joannis & Pauli, cujus fundator erat Theodorus, in eccleſiam S. Mariæ *donna Romita* tranſlata eſt, poſtquam illa SS. Joannis & Pauli Jeſuitarum collegio adtributa ac diruta fuit.

Octava Novembris, comite Bulifonio filioque ejus Philippo, qui nos per Neapolitanas moras officiis ſuis proſequuti ſunt, res Puteolanas Baianaſque inſpectum imus; quæ cum plus millies enarratæ ac ſcripto traditæ fuerint, ne lectori faſtidium adferamus de more mittimus. Liceat ſolùm quædam obſervata nobis adducere in medium. Spelæum canis, ut vocant a frequentibus, intromiſſo cane, lethiferi vaporis experimentis; non ita ferales uti quondam halitus emittit; nam diu multumque canis qui admotus huic rei fuerat, agitatione motuque frequenti expedire & amovere ſeſe tentavit, antequam interceptis ſenſibus proſtratus jaceret: quod alii quidem expertos ſeſe immiſſis canibus dictitant. Tum ſi canis vel quodlibet animal deterrimo vapore confectum, in aquam immittatur quamlibet; neque enim neceſſaria in Anianum vicinum lacum immerſio, ſtatim reviviſcit, illæſumque abit.

Sulphurariam adeuntes incidimus in tropæum antiquum marmoreum, egregie cælatum, quinque pedum longitudine, latitudine vero trium, nuper effoſſum integerrimumque; olim victoriæ cuidam nobili erectum: at nulla adeſt inſcriptio qua rei geſtæ ac ſignificatæ judicium feramus. Sulphurariam egregie deſcribit Arbiter: quamquam ejus hodierni interpretes de monte Veſuvio dictum nec ſatis conſiderate tradant. Sic ille:

Eſt locus exciſo penitus demerſus hiatu,
Parthenopen inter magnæque Dicarchidos arva,
Cocyta perfuſus aqua: nam ſpiritus extra
Qui furit effuſus funeſto ſpargitur æſtu.
Non hæc autumno tellus viret aut alit herbas
Cæſpite lætus ager: non verno perſona cantu
Mollia diſcordi ſtrepitu virgulta loquuntur:
Sed chaos & nigro ſquallentia pumice ſaxa.
Gaudent ferali circumvoluta cupreſſu.
Has inter ſedes Ditis pater extulit ora
Buſtorum flammis & canâ ſparſa favillâ.

Me sane fugit qua ratione id de Vesuvio monte dictum autument, cum accurate situs voraginis exprimatur, nimirum *Parthenopen inter*, id est, Neapolin, *magnæque Dicarchidos arva*; videlicet, Puteolana arva: nam Puteolis Dicearchis olim nomen fuit: sicque clare & sine ambage sulphurariæ locus exprimitur. Quæ supersunt Puteolis confinia rudera, arguunt sane jure magnam Dicearchidem vocatam: nam lata in agro Puteolano detinent spatia.

Erant, cum nos Neapoli ageremus, qui de ducendo a mari ad Avernum lacum canali tractarent, quod olim Augustum effecisse tradit Suetonius. *Portum Julium*, inquit, *apud Baias, immisso in Lucrinum & Avernum lacum mari, effecit.* At fortassis jam mutata facie soli, & Lucrino lacu eruptione terræ lapidumque ingenti arefacto, majoris operis & consilii res esset: cum maxime Baianum littus ad multum spatii ea in parte vadosum, ut quidem aiunt, onerarias naves non ferat. Certe si posset in Avernum lacum aptus nauticis profundusque canalis deduci, nullus in Mediterraneo portus aut tutior, aut amplior foret.

Lucrinus lacus olim peramplus & conchiliorum sapore clarus, jam pene exsiccatus & casu terrâ oppletus est. Etsi vero nota res est qua demum ratione id prodigii evenerit: oculatis testibus eventum rescripto dato narrantibus; quia tamen res tanta Italico eodemque subbarbaro idiomate publicata est; animi causâ Latine dare visum, quod adeo stupendum casum nuspiam me legisse meminerim.

Die 30. mensis Julii 1587. Puteolis.

Magnificus Dominus Antonius Russus de Puteolis, ætatis annorum octuaginta, & plus in circa, testis summariè productus, & medio suo juramento interrogatus, & examinatus super tenore memorialis magnificæ Universitatis Puteolanæ, dicit. Hæc Latinè præmittuntur, sequentia vernaculo idiomate scripta, a me Latio data sunt.

Meminisse se a puero ad festum S. Spiritûs in oppidum Tripergolam ubi ecclesia eidem sacrata aderat, frequenter ventitasse, & in celebritatis gratiam loci præfectos consuesse cerasa eodem confluentibus quibusque offerre; feriasque hujusmodi fuisse ludis tripudiisque frequentatas. Situm nosocomium se vidisse in partibus oppiduli demissioribus, balneis salubritatis

causâ instructum ; ac triginta circiter lectos in peregrinorum atque incolarum usum, qui infirmitatis gratiâ balneis & sudatoriis operam darent. Vicum ibidem populosissimum diversoriis tribus ornatum, pro nobilibus atque honestis viris, aquas calidas pro medela petentibus. Inerat, aiebat ille, Pharmacopolium, unde nosocomio, ut æstimabat ipse, remedia & pharmaca subministrarentur. Seque exinde cum per ætatem rerum conditionem capere atque æstimare facultas esset, comperisse Tripergolanum nosocomium Magistrorum, ita scilicet vocabant, cura administratum. Eoque munere functum novisse se Paridem Adamianum, Puteolanum civem, qui cum anno quodam, nam annuum erat officium, rem Magistri nomine rexisset, subinde ejusdem nosocomii patrocinium & curam semper habuerat. Verum elapsis aliquot annis, currente 1538. die festo S. Hieronymi, memoratam urbem terræ motu ingenti succussam fuisse, repetitisque vicibus sic agitatam, ut præ formidine universi pene solum verterent, & partim Neapolin se proriperent, partim circumquaque in diversa loca fugam facerent. Tum confusa & horrore plena omnia, ac si mundus totus in præcipitium ac perniciem isset. Pauperes pro facultate quemque sua nudos aufugisse. Seque cum pari consilio ab imminenti exitio cum uxore ac liberis declinaret, offendisse in Puteolana porta mulierem Zizulam nomine, Hieronymi Barberii uxorem seminudam, passis crinibus, indusioque duntaxat lineo obvelatam, asello vectam ut ingruenti ruinæ se subduceret. Tum ejulare omnes, gemitus edere, misericordiam divinam implorare. Sub hæc, primâ secundâve noctis horâ, proxime nosocomium hiatu atque voragine facta, in quodam loco cui *fumosa* nomen, horrendam erupisse flammam, arenæ petrarumque vim maximam altitudine incredibili emissam & circumquaque sparsam : hinc, aiebat, tonitrua, fulgura, tremendi ignes terram undique collustrabant, arenâ inter hæc pluviæ instar decidente. Voraginem illam ingentem infernalemque, quæ propter maris oram primo eruperat, vicina spatia sensim occupasse, nulla eruptionum, nulla ejectæ materiæ data intermissione, donec correptum clade tanta oppidulum atque nosocomium, quasi stipulam igni traditam absumeret, obrueretque magnis molibus. Datoque horarum viginti quatuor spatio, deletis, absumtis, perditisque omnibus, mons ille novus co-

rum loco visus, omnibus stupori fuit.

Idipsum quoque testificati sunt octo senes tam horrendi eventûs oculati testes, qui dicta superius confirmarunt. Oppidi Tripergolani nosocomiique fortunam habuit famosus ille Lucrinus lacus totus pene absumtus, cujus magna pars jam montis novi radicibus occupatur. Rem sane monstri similem, cujus singularitatem, ne prisca quidem illa poëtica commenta attigerint. Est autem mons ille novus præaltus asperoque solo.

Proxime Baias tranquillo mari, in aquæ fundo via more Flaminiæ & Appiæ strata conspicitur saxis prægrandibus, quo arguitur, mare quod aliis in locis recedens, solum aquis nudatum late deseruit; his in partibus vicinas inundasse terras. Cætera, nempe sepulcrum Agrippinæ, templa in maris ora posita, piscinam mirabilem, Eliseos campos, &c. utpote trita de more silentio præterimus. Monere tamen juvat, templa Veneris, Mercurii, Apollinis, nullo indicio id nominis præferre. Is est enim mos hodiernus, ut si qua rudera antiqua templi formam præferentia occurrant, malint antiquarii, divinando cujusque assignare nomen, quam ignorantiam profiteri suam. Ibidem in quibusdam templis locisque subterraneis observatur obduci muros cæmento, in quo figuræ egregiæ formæ prominent, ad florentem artium ætatem referendæ. Templa Herculis Bauli ac Dianæ Luciferæ non temere id nominis præferunt; nam erutæ ibidem inscriptiones, iis numinibus olim sacrata docent.

Antequam Neapoli discederemus, bibliothecæ manuscriptorum Monasterii S. Severini sequentem notam excepimus.

Biblia sacra multis voluminibus x. sæculi.

Psalterium Græco-Latinum XII. sæculo conscriptum, ubi Græca singulari characterum formâ sunt.

Origenis in Cantica, aliorum item in Cantica quædam; & *Bernardi* item in Cantica. Codex XII. sæculi, haud diu post S. Bernardi obitum conscriptus videtur. In alio item codice XIV. sæculi, *Bernardi* in Cantica.

Commentaria Anonymi in Apocalypsin, codex initio mutilus XI. sæculi. Item alius in Cantica similis.

S. *Ephrem* quædam in codice XII. sæculi.

Augustini in Psalmos codex egregiæ notæ x. sæculi, tomis duobus.

Augustini sermones quidam & retractationes in codice XII. sæculi.

Prosper de vita contemplativa, codex XI. sæculi.

Gregorii magni dialogi in codice XII. sæculi.

Bacharii (sic) de reparatione lapsi ad Januarium. Ita init: *Nisi vererer, beatissime frater, ne inter simulatos amicos Job*, &c. In eodem codice XII. *Ephremi* diaconi & *Joannis Chrysostomi* de eodem argumento.

Bruchardi solo nomine (sic) *episcopi Vormacensis* de jure Episcopali ad Brunichonem.

Catalogus epistolarum S. Bernardi cum indice earumdem, ordine alphabetico, a Francisco *Ascocota* episcopo Sarnensi, jussu Joannis XXII. Papæ, codex eodem tempore conscriptus.

Liber de Consideratione quintæ essentiæ omnium rerum, pauperibus Evangelicis viris erogatus, editus a magistro Joanne *de Rupescissa* ordinis fratrum Minorum. *Dicit Salomon Sapientiæ in capitulo 70. Deus dedit mihi.* cod. XV. sæculi.

M. T. Ciceronis de Divinatione & Somniis a Marino Tomacello conscriptus XV. sæculo.

Ejusdem de Oratore.

T. Livius exscriptus anno 1435. XV. Kal. Martii a Joanne Frigerio.

Plinii epistolæ in duobus codicibus recentibus.

Senecæ epistolæ, quæ incipiunt ab epistolis Senecæ ad Paulum & Pauli ad Senecam.

Virgilii Bucolica & Georgica in cod. recenti.

Ovidii Fastorum cod. XV. sæculi, membran.

Aulus Persius in codice XIV. sæculi.

Juvenalis XII. sæc. &c.

CAPUT

Caput XXII.

De Capua veteri ejusque amphitheatro. Monasterium Casini montis. Bibliotheca ibidem. Vestium Monachalium veterum schemata. Archivum insigne. De prærogativis Casinensis Abbatis, creandi nobiles, cogendi exercitus, &c.

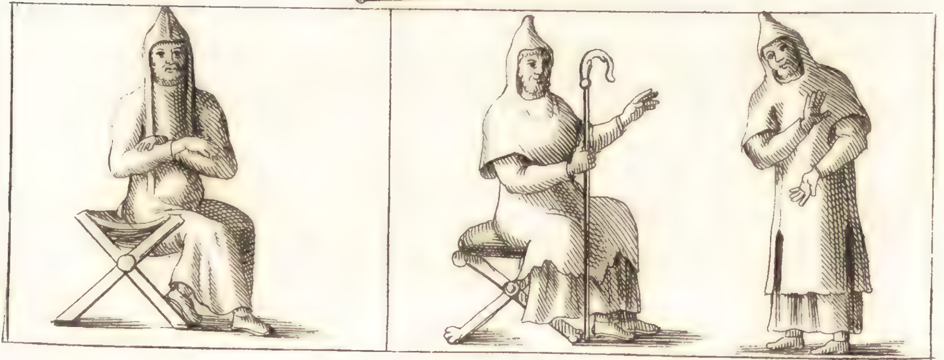
Decima Novembris, iisdem qui obviam venerant ad octo milliaria comitantibus, in Casinum montem iter instituimus. In Capuæ veteris vestigiis sistimus parumper spectandis maxime Amphitheatri ruderibus: quod quidem uni Romano Coliseo magnificentiâ, amplitudine & ornamentis paulum concedebat; cæteris vero quorum hodie vestigia comparent, longe præerat: quatuor architectonices ordinibus perinde atque Romanum decorabatur. In primi sive inferioris ordinis epistyliis, capita numinum egregie cælata visuntur hodieque; in secundi, icones ab umbilico eorumdem numinum inerant; in tertii epistyliis integræ statuæ erectæ, quod ornamenti genus a Romano Coliseo aberat: eratque sane res admodum singularis, totam veterum numinum turbam, uno circuitu germanâ singulorum formâ dispicere. Ambitus exterior ingentibus saxis constat, interiora vero lateritia sunt. Quæ supersunt reliquiæ in dies amoventur, variisque usibus pro libidine destinantur. Qua die istac iter habuimus, primi ambitus lapides eruebantur sternendæ publicæ viæ. Haud procul amphitheatro erigitur triumphalis arcus, jam ornamentis spoliatus suis, quem perinde atque amphitheatrum extra muros veteris Capuæ fuisse narrant. Cætera nobilissimam antiquam urbem spectantia accurate descripta sunt in veteris Capuæ ichnographia simul & scenographia, studio & opera Cæsaris Costæ, olim archiepiscopi Capuani, edita & typis data Neapoli anno 1676. additis rerum & monumentorum explicationibus.

Insequente antiquam viam stratam sequimur, quam ramum Appiæ esse æstimant periti. Hujus certis in locis revulsi lapides sunt, ut ne iter agentibus officiant: hinc vero via vetus, hodier-

nâ aliò deflectente, agros torrentesque trajicit. In montem Casinum undecimâ Novembris advenimus, atque à D. Erasmo Gattola hospitaliter habiti, nulloque non humanitatis officio excepti sumus. Primis post accessum diebus spectandis Monasterii locis vacamus: mirari sane subiit quod tam arduum in locum carris non pervium, tantæ moles, columnæ, marmora & alia id genus advecta sint. In quodam impluvio columnæ porphyreticæ truncus adest, qua spissitudine nullam ejus materiæ vidimus, tres enim circiter pedes regios a diametro habet. Ad pedem montis Casini, castri veteris quædam rudera supersunt, amphitheatrum, antiqui templi in sacellum versi reliquiæ saxis ingentibus, collis aggestâ terrâ ad fluvium de industria erectus, quem aiunt olim ad Varronis villam istis in partibus positam pertinuisse. Hæc in transcursu dicta sint, cæteris namque, utpote tritis, enarrandis supersedemus.

Hinc, quod maxime cordi erat, ad codices vertimur, quorum adhuc festiva copia superest. Eorum notam peramplam cum Græcorum qui pauciores comparent, tum Latinorum, excerpsimus, quæ suo loco, Deo dante, proferetur. In codice XI. sæculi, & in alio ejusdem ætatis vestes Monachorum, manu, ut illo ævo non imperita, repræsentantur. In priore talis a fronte nota præmittitur.

Anno Dominicæ Incarnationis millesimo septuagesimo secundo indictione decima. Cum post transitum sanctissimi & eximii Patris Benedicti in hoc ejus venerabili cœnobio Casinensi ubi sacratissimum ejusdem Patris & Legislatoris nostri, qui (sic) ipsius egregiæ sororis Scholasticæ corpora honorifice humata quiescunt, septimo & tricesimo loco Domnus Desiderius venerabilis Abbas præesset; inter cætera suorum monimenta magnalium, quibus præ omnibus suis antecessoribus mirifice floruit, hunc quoque pulcherrimum librum describi præcepit, continentem scilicet eas lectiones quæ in Vigiliis præcipuarum festivitatum, id est, Nativitatis Domini, sancti Stephani, sancti Johannis Evangelistæ, Epiphaniæ, Resurrectionis, Ascensionis, ac Pentecostes debeant legi. Quem videlicet librum ego frater Johannes Marsicanæ dudum ecclesiæ Archipresbyter, nunc autem ultimus ejusdem sancti loci famulus; ob meam meorumque salutem, ex propriis sumptibus componere feci. Ipsique sanctissimo Patri Benedicto, eo die quo ejus habitum suscepi, super illius sacrum altare devote obtuli. Contestans de cætero ut si quis hunc quolibet obtentu

ex hoc sancto loco auferre præsumpserit, cum illis mansionem sortiatur æternam, quibus in extremo judicio dicturus est Christus: Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis ejus.

Quisquis autem hæc legeris, subjectum quoque disticon legere ne pigriteris.

Hujus scriptorem libri, pie Christe, Leonem
In libro vitæ dignanter supplico, scribe.

Qui sedens exhibetur extensâ dexterâ, sinistrâque baculum recurvum tenens, S.P. Benedictus est, pedibus terens vestem, cucullam æstimo. Eam genuflexus Johannes subducit, qui fortasse ritus in admittendis novitiis in usu fuit. Hæc porro carmina prope Johannem supplicem posita leguntur:

Accipe dignanter quod fert, Pater alme, Johannes
Munus, & æterni sibi confer munera regni
Supplici, ac votis pius inde faveto Leonis,
Est studio cujus opus actum codicis hujus.

Ex altera parte Desiderius Abbas codicem, qua forma hodieque in bibliotheca conspicitur, manibus tenet & S. Benedicto offert. Diaconus manum Desiderii humeris admotam habens, videtur esse Leo qui codicem exscripsit.

In alio codice paris ætatis, Monachi non cucullati, ut in schemate vides, exhibentur, scapulari undique clauso, quod pridem aliis item in codicibus observatum est. Eodem cultu exstant ibidem Monachi, labori manuum vacantes, oneraque deferentes.

Est ibidem archivum nobile, diplomatibus pene innumeris instructum, curante D. Erasmo Gattola, harumce rerum peritissimo. Is dono obtulit nobis apographa quædam privilegiorum Casinensis Abbatis. Quæ quidem hujusmodi sunt, ut vix similia Monachis concessa ferantur: & quia res singularis est, & hactenus intacta sive parum observata, non ingratum lectori fore speramus, si quædam hujusmodi in medium adferantur.

Inerat Abbati Casinensi facultas ex subditis suis nobiles

creandi, quotquot ad id muneris honorisque aptos æstimaret. Quod utique liquidum ex diplomate Bernardi Abbatis Casinensis anno 1273. Septembris 11. in gratiam Universitatis sancti Angeli in Theodice. *Volumus*, ait ibidem, *statuimus & firmiter ordinamus, ut omnes nobiles ejusdem castri qui per nostras litteras vel privilegium nobiles designabuntur, ad hoc quod melius vivere valeant, & melius possint alia sua onera supportare, de ordeo, spelta, avena & surico, de vino etiam, & hortis nihil Monasterio Casinensi persolvant, aut reddere compellantur; nec ut terraticum, nec ut decimam spiritualem; sed omnino a præstatione prædictorum sint liberi & essenti* (sic). Exstat in Archivo instrumentum, quo in nobilium ordinem ab Angelo Abbate Casinensi adlegitur Joannes Petri Divii de sancto Victore regalis Cancellariæ notarius, neque ipse solùm, sed omnes etiam *ejus posteri utriusque sexûs in perpetuum.*

Licebat item Casinensi Abbati exercitum cogere, quod quidem supremi dominii signum est vel maximum, atque urgente casu bella movere, ut ex documenti cujusdam verbis propalam est, ubi subditi ejusdem Monasterii jurati talia fantur: *Quod si contingat dictum Monasterium vel Dominum Abbatem ejusdem, movere exercitum, servire sibi tenentur prædicti homines in prædicto exercitu, expensis propriis ipsorum hominum tribus diebus: quibus elapsis tenentur servire ad expensas ipsius Monasterii vel Abbatis.* Quibus consonat instrumentum aliud Bernardi Abbatis. *Item si contingat Monasterium vel Abbatem ejusdem, movere exercitum, homines dictorum locorum tenentur servire eidem in eodem exercitu expensis propriis tribus diebus, quibus elapsis tenentur servire ad expensas ejusdem Monasterii.* Ex privilegio autem quod ab eodem Bernardo Abbate, anno 1267. Octobris 31. oppido S. Germani concessum est, dux sive comestabilis in eodem oppido deligendus erat. *Insuper*, inquit, *volumus & concedimus ut comestabilis militum in sancto Germano & per totam Abbatiam assumatur, & sit de sancto Germano, quia sic hactenus extitit observatum.* In aliis eadem de re documentis edicitur, ut subditi Monasterii non pedites modo, sed equites, si qui equos habeant, ad militare pergant officium.

Penes Abbatem Casinensem item erat potestas eligendi protonotarium aliosque cujuslibet ordinis officiales, rerum civilium administratores.

Quodque observatu dignum Episcopi per Neapolitanum regnum in Vicarios generales Abbatis Casinensis adlecti plerumque; id muneris honori sibi esse rati, eo fungi non aspernabantur: cujusmodi exempla bene multa proferre in promtu. Sic Angelus de Raymo episcopus Ariani in quodam diplomate sese Abbatis Casinensis Vicarium generalem dictitat. Itemque Nicolaus de Vinionis episcopus Ferentinus tali munere functus fertur, necnon Antonius episcopus Litterensis anno Christi 1441. Ardovinus episcopus Cyrenensis anno 1538. & alii. Quodque incredibile dictu, ipse Neapolitanus Archiepiscopus officium hujusmodi gessisse fertur in diplomate his verbis: *Nos Anglerius miseratione divina Neapolitanus Archiepiscopus & Vicarius Reverendi patris & fratris D. B. Casinensis Abbatis, notum facimus universis præsentes litteras inspecturis, quod ejusdem fratris nostri speciali auctoritate suffulti, religiosum virum fratrem Theodinum de Capistrello Monachum Casinensem, quem suis exigentibus culpis idem frater noster in carcerem tenuit hucusque inclusum &c.* Datum fuit instrumentum anno Christi M. CC. LXX. jubetque Anglerius Theodinum in pœnitentiæ gratiam e carcere eductum in aliud Casinensi subditum Monasterium commigrare. Aliud item instrumentum ibidem exstat, cujus exordium sic habet: *In nomine Dei æterni Salvatoris nostri Jesu Christi, anno ab Incarnatione ejusdem M. CC. LXX. regnante domino nostro Carolo Dei gratiâ Siciliæ serenissimo rege, Ducatûs Apuliæ, Principatûs Capuæ, almæ Urbis Senatore, Andegavensis provinciæ & Forchalquerii magnifico Comite, ac Romani imperii per sanctam Romanam ecclesiam Vicarius generalis, (sic) regni vero ejus anno quinto feliciter, amen. Die Mercurii XIIII. mensis Martii, XIII. indictionis apud Neapolim. Nos Anglerius &c.* Jubet ibidem Theodinum pœnitentem in quoddam pro lubito Sardiniæ Monasterium transmeare: si renitatur in pristinam excommunicationis sententiam reducit, & in pœnam insuper centum auri uncias pendere mandat; datis solvendæ pecuniæ fidejussoribus, quia id Monachus spoliatus omnibus solvere non posset &c.

Singularis est Leonis IX. Bulla, quæ Richerio Abbati Casinensi concedit Monasterium sanctæ Crucis in Jerusalem, in cujus sigillo plumbeo appenso non adsunt imagines SS. Apo-

ſtolorum Petri & Pauli, atque loco fili ſerici pellicea ligula adhibita eſt: eam hic proferre viſum.

» LEO Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Richerio Abbati
» Monaſterii S. Benedicti, quod ponitur in monte Caſino,
» tuiſque ſucceſſoribus perpetuam in Domino ſalutem. Creditæ
» ſpeculationis impellimur cura, etiam ardore Chriſtianæ reli-
» gionis, & ſtudio divini cultûs promovemur pro venerabilium
» locorum percogitare ſtabilitate, atque Deo ſervientium ſecu-
» ritate; ut hoc proveniente pro labore, & animæ Chriſto dicatæ,
» quæ ſe illi diebus vitæ ſuæ ſervituras decreverunt, perſeverent
» imperturbatæ; necnon & illa maneant fine tenus firma, quæ
» à Chriſtianis in Dei laude contractata ſunt. Quia igitur con-
» ſtat Monaſterium Jeruſalem, quod etiam dicitur ſanctæ Cru-
» cis, jam elapſo tempore a congregatione Monachorum Dei
» tali loco competente vacaſſe, & ſollicito nulli præpoſito in eo,
» aut Monachis habitantibus traditum; permoti proinde com-
» paſſione tanti piaculi, ac compulſi dolore, Apoſtolica aucto-
» ritate providimus Monaſterio tibi commiſſo idem Monaſte-
» rium ſociare, quatinus a præſenti ſecunda indictione, atque
» in perpetuum (ſic) a te, tuiſque ſucceſſoribus cum tibi omni-
» bus in integro ſubjacentibus diſponatur, atque cum Dei timo-
» re regatur, & veſtro conjunctum ſubſiſtat Monaſterio; ita ut
» in eodem venerabili loco Domino Deo noſtro laudes exſolve-
» re debeatis. Nullam vos rationem exinde vel ei pertinentibus,
» niſi ſoli Deo, ac noſtræ auctoritati ſolvendam ſtatuimus. Fa-
» brica etiam, ſeu luminariorum concinnatio indifferenter vobis
» ſine dubio procurantibus efficiatur. Nulla proinde in exſolven-
» dis Deo laudibus, vel in luminariis concinnandis mora pro-
» veniat: ſed devota ſinceritate peragere feſtinate, ne per in-
» cautæ deſidiæ culpam judicii vos futuri metus concutiat. Po-
» tius elaborare ſtudete, ut divina placetur veſtro conatu cle-
» mentia, poſſitque manere hoc, quod a nobis juſta delibera-
» tione decretum eſt futuris inconvulſe perpetuiſque temporibus.
» Conſecratio tamen Abbatis loci ipſius, a vobis ſecundùm Deum
» electi, ſemper expectetur a noſtra Apoſtolica ſede, ſub cujus
» exiſtat jure. Numerus autem Monachorum ibidem Domino
» ſerviturorum, tantus ſemper exiſtat quantus ſecundum loci poſſe

ſufficiat quam duodecimus, (ſic) qui etiam ſecundum ipſum «
poſſe habeant victum & veſtitum, ut nulla in perpetuum di- «
vini ſervitii negligentia ſit. Hoc enim ad augumentum, (ſic) & «
incrementum ejuſdem eccleſiæ fecimus, ut ex abundantia ve- «
ſtri Monaſterii ejus paupertas ſuppleatur, & tam nobis quam «
vobis veſtriſque ſucceſſoribus merces æterna reddatur. Bene «
valete. Leo Papa: Miſericordiâ Domini plena eſt terra. «

Quæ ſuperius de Theodino Monacho notantur, in Sardiniæ Monaſterium quoddam Caſinenſi ſubditum tranſlato, ex Bulla Lucii III. Papæ lucem mutuantur; is enim nonnulla ejuſdem inſulæ Monaſteria Caſinenſi Abbati ſubjecit. Bulla ſic habet.

LUCIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilecto filio Petro «
Caſinenſi abbati, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. «
Quæ locis religioſis pietatis intuitu conferuntur, firma volumus «
& illibata perſiſtere, & ne pravorum nequitiâ perturbentur, «
Apoſtolico præſidio communire. Hac itaque conſideratione ra- «
tionis inducti, & tuis nihilominus precibus inclinati, eccleſiam «
ſancti Nicolai de Gurgo cum omnibus pertinentiis ſuis, quam «
per dilectum filium noſtrum nobilem virum Baraſon Arboren- «
ſem judicem, diœceſanis Epiſcopis aſſenſum præbentibus, com- «
miſſum tuæ curæ, cœnobium eſt canonice conſequutum, ſi- «
cut in ſcripto ejus authentico continetur, & eam juſte ac ſine «
controverſia poſſides, tibi & per te Monaſterio tuo, auctori- «
tate Apoſtolica confirmamus, & præſentis ſcripti patrocinio «
communimus. Ad majorem autem hujus facti notitiam idem «
ſcriptum inferius duximus annotandum. In nomine Patris, & «
Filii, & Spiritûs Sancti. Amen. Peccatorum pondere prægra- «
vatis principale reperitur remedium, ut temporalem ſubſtan- «
tiam Chriſti pauperibus erogare feſtinent, Domino ipſo dicen- «
te: *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis*; & iterum: «
Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis, ut cum defeceritis «
recipiant vos in æterna tabernacula. Ideoque hanc vocem au- «
diens ego Baraſon Rex & judex, avi & patris mei ſequens pro «
poſſe pia veſtigia, conſentiente uxore mea Regina Algaburga, «
necnon & Epiſcopis noſtris Mariniano Zorachi de Terra alba, «
& Comitano Pais de Ala, pro redemptione animarum no- «
ſtrarum & parentum noſtrorum, tradimus, donamus atque «

» concedimus ecclesiæ S. Benedicti de monte Casino, ecclesiam
» S. Nicolai de Gurgo cum omnibus pertinentiis suis, cum ser-
» vis & ancillis, terris, vineis, cultis & incultis, saltibus & pra-
» tis, & sylvis, atque piscationibus, necnon & animalibus, &
» cum omnibus quæ in chartula ejusdem Ecclesiæ continentur
» scripta; tali pacto atque conventione, ut duodecim ibidem
» ad Deo serviendum, si tamen supradicta Ecclesia hos sustine-
» re sine sui detrimento potuerit, dirigat Monachos, ex quibus
» tres vel quatuor ita sint litterati, ut si necessarium fuerit in
» Archiepiscopos & Episcopos possint eligi, & etiam regni nostri
» negotia sive in Romana curia vel in curia Imperatoris, & ubi-
» que valeant tractare. Si vero tantos sustinere non potuerit præ-
» dicta Ecclesia, septem, vel quantos secundum consilium no-
» strum visum fuerit, transmittat, de qua Ecclesia viginti byzan-
» tios, & non plus, annuatim accipiat ecclesia S. Benedicti
» montis Casini, nisi forte aliquid intervenerit eidem Ecclesiæ
» impedimentum, vel pro curia Romana, vel pro guerra, vel
» certe pro regni sui negotio, vel etiam pro comparatione ali-
» cujus terræ. Michi autem, vel alicui alteri non liceat aliquo
» modo supradictam S. Nicolai repetere vel inquietare ecclesiam,
» si supradictam tenere voluerint conventionem. Testes Maria-
» nus Zorraki episcopus Terralbe, & Comitanus Pais episcopus
» Alæ, & Ponthus Curator de Bonorzuli, & Comitanus Frons-
» acute Curator de Campitanno, & Comitanus de Lacon pedes
» Curator de Valensa, & Constantinus Spanus Curator de Fro-
» doriane Judex, Parason de Gallun Curator de Miili, Orzo-
» cho de Lacon filius meus Curator de Giltiber, Orzocor de
» Lacon Arborikesus Curator de Barbaria de Meana, Constan-
» tinus Manca Curator de Mantra Olisai, Johannes de Vinea
» Buiakesorum major cum totis suis sociis, Petrus Paganus,
» quamvis indignus, sacerdos qui hæc omnia scripsit. Si quis
» autem contra hanc nostræ donationis chartulam aliquid mo-
» liri voluerit, omnipotentis Dei Patris, & Filii, & Spiritûs san-
» cti, necnon & Beatæ semper Virginis Dei Genitricis Mariæ,
» & omnium cœlestium Virtutum, & sanctorum Patriarcharum,
» & Prophetarum, Apostolorum, Evangelistarum, Discipulo-
» rum, Innocentium, Martyrum, Confessorum atque Virginum,
» & omnium incurrant maledictionem Electorum. Amen. Qui
» autem huic chartulæ consenserint, & eam confirmaverint, &

veram

veram eſſe crediderint, habeant benedictionem Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti, necnon & Beatæ ſemper Virginis Dei Genitricis Mariæ, & omnium cæleſtium Virtutum, & ſanctorum Patriarcharum & Prophetarum, Apoſtolorum, Evangeliſtarum, Diſcipulorum, Innocentium, Martyrum, Confeſſorum atque Virginum, & omnium Electorum, Amen. Hæc omnia ſunt ordinata, & firmata anno milleſimo centeſimo octuageſimo ſecundo. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ confirmationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſutum. Datum Velletri ſecundo Kalendas Julii.

Adeſt ſigillum plumbeum pendens, ex una parte inſcriptum habens, *Sanctus Paulus, Sanctus Petrus*, ex altera, *Lucius Papa Tertius.*

In archivo Caſinenſi pleraque alia regum Sardiniæ diplomata comparent, vernaculo inſulæ idiomate conſcripta, quæ adferenda non putamus. Juvat duas Honorii bullas in medium adducere, ubi Monaſterium quoddam Conſtantinopolitanum Caſinenſi adtributum fertur.

HONORIUS Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei. Dilectis filiis Abbati & Conventui Caſinenſi ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Cum a nobis petitur quod juſtum eſt & honeſtum, tam vigor æquitatis quam ordo exigit rationis, ut id per ſollicitudinem officii noſtri ad debitum producatur effectum. Cum igitur bonæ memoriæ Benedictus tituli ſanctæ Suſannæ, presbyter Cardinalis, legationis exercens officium in partibus Romaniæ, Monaſterium ſanctæ Mariæ de Virgioti extra civitatem Conſtantinopolitanam infra duo milliaria ſitum, cum univerſis pertinentiis ſuis, rationibus & proprietatibus auctoritate legationis ejuſdem vobis & per vos Monaſterio conceſſerit Caſinenſi; ita tamen, quod Monachi Græci commorantes ibidem per vos inde nullatenus expellantur, ſicut in ejuſdem authentico perſpeximus plenius contineri; Nos veſtris juſtis precibus inclinati conceſſionem ipſam, ſicut proinde facta eſt, ratam habentes, authoritate Apoſtolicâ confirma-

» mus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Anagnæ XIII. Kalendas Junii. Pontificatûs nostri anno primo.

Adest sigillum plumbeum
S. Petrus. S. Paulus.
Honorius Pp. III.

» HONORIUS Episcopus, servus servorum Dei. Dilectis filiis, Abbati & Conventui Ecclesiæ sanctæ Mariæ de Virgiotis, salutem & Apostolicam benedictionem. Qualiter bonæ memoriæ B. tituli sanctæ Susannæ presbyter Cardinalis in partibus Romaniæ Apostolicæ sedis legatus ecclesiam vestram monasterio contulerit Casinensi, cujus concessionem authoritate duximus Apostolicâ confirmandam, vestra sicut credimus discretio non ignorat. Inde est quod universitatem vestram monemus attentius, & hortamur per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus illos, quos dilecti filii Abbas & Conventus dicti Monasterii ad partes vestras duxerint destinandos, recipientes honeste & honorifice pertractantes, illorum monitis & mandatis obediatis humiliter & devote. Datum Laterani XV. Kal. Decembris, Pontificatûs nostri anno septimo.

Adest sigillum plumbeum.
S. Petrus. S. Paulus.
Honorius Papa Tertius.

Penes Abbatem Casinensem erat facultas proscribendi, atque in aliorum usus transferendi bona subditorum, qui grave quodpiam facinus admisissent, quod in diplomate Bernardi Abbatis observatur. Is enim Petrum de Jenetes alloquens, talia fatur: *Damus & concedimus tibi omnia bona stabilia quæ fuerunt Joannis de Guidone Clerici de sancto Elia, proditoris excellentissimi domini nostri Regis Caroli...... quibus bonis idem Joannes Clericus propter suam manifestam proditionem, qui debitæ fidelitatis immemor, adhæsit nequissimo Corradino Dei, sanctæ Romanæ eccle-*

siæ, ac dicti domini nostri Regis adversario, per nos juste destitutus & privatus est.

Urbani V. auctoritate sancitum est, ut Casinenses psalterio Gallicano uterentur, ut ex bulla sequenti comprobatur.

URBANUS Episcopus, servus servorum Dei. Dilectis filiis, Abbati & conventui Monasterii Casinensis ordinis S. Benedicti, nullius diœcesis, Romanæ ecclesiæ subjecti, necnon universis conventibus & Monachis membrorum ejusdem, salutem & Apostolicam benedictionem. Cum usus psalterii Gallici tam in Romana curia, quam in majori parte ecclesiarum & Monasteriorum habeatur frequentior quam Romani, cujus usus servatur in vestro Monasterio Casinensi; nos nolentes quod in hoc a dictis curia & aliis pluribus ecclesiis discrepetis, discretioni vestræ in virtute sanctæ obedientiæ, & per Apostolica scripta mandamus quatenus de cætero utamini psalterio Gallico prælibato. Tuque, fili Abbas, contradictores per regularem disciplinam, & etiam censuram ecclesiasticam, si opportunum fuerit, postposita appellatione compescas. Datum Romæ apud sanctum Petrum 4. nonas Martii, pontificatûs nostri anno VIII. Nic. G. de mandato Domini nostri Papæ. Bartholomæus. Locus ✝ sigilli plumbei pendentis.

Agmen claudat ejusdem Urbani V. decretum memorabile, quo sexagesimam redituum innumeris pene Monasteriis solvendam edicit, pro restauratione Ecclesiæ ac Monasterii Casinensis, ingenti terræ motu succussi atque prostrati. Hujusmodi bullæ lacinias solùm proferimus, dataque fuit anno 1369. 15. Kal. Martii.

MONASTERIUM Casinense quam olim fuerit famosum & celebre, quantaque veneratione sit dignum, Beati Benedicti, qui ejus exstitit Institutor & cultor, gesta mirifica manifestant. *Et infra*, Regulam quoque Monachorum, mira discretione præditam, luculentamque sermone, paterna caritate conscripsit; ex qua sibi nati sunt filii in omnium pene fidelium climatibus constituti, usque ad finem sæculi, cum auxilio divinæ gratiæ, successiva propagatione victuri: & tandem ibidem in Domino requievit. Post ejusdem quoque Patris bea-

» tissimi transitum ad vitam perpetuam, in eodem Monasterio
» præfata regula observantiâ præcipuâ noscitur viguisse. Erat nam-
» que ibidem multitudo Monachorum, ac Ecclesia formâ gran-
» dis ornatuque decora, prout venerationi tanti Sancti & Mo-
» nachorum multitudini ac populorum concursui congruebat;
» cui correspondebant aliæ officinæ. Sed proh dolor! ipsa quo-
» que Ecclesia & totum idem Monasterium, jam viginti annis
» decursis, ex terræ motus concussione casu mirabili corruerunt.
» *Et infra*; Meritò reputantes indignum quod tam celebre Mo-
» nasterium, quod aliorum fuit initium ac forma, sic dirutum
» & desolatum, non absque quadam Monachorum professorum
» Regulæ dicti Sancti verecundiæ nota, remaneat; & unde Mo-
» nasticæ sanctitatis Regulæ præfatæ primordium, & construc-
» tionis aliorum Monasteriorum forma processit, inde pernicio-
» sum progrediatur exemplum destitutionis observantiæ regula-
» ris; præfatam Ecclesiam & Monasterium super suis fundamen-
» tis, quæ illæsa consistunt cum omnium Monachorum, qui me-
» moratam Regulam sunt professi; non solum nigrorum, sed
» etiam eorum quilibet habitum album deferant, specialiter ta-
» men ordinis ejusdem Sancti titulo nuncupantur, aliquali auxi-
» lio providimus in statum pristinum reparanda, & reintegran-
» dum ibidem numerum centum Monachorum observaturorum,
» Deo dante, ad litteram, juxta institutionem dicti almifici Pa-
» tris, regulam prælibatam. Horum itaque consideratione suasi,
» sexagesimam omnium fructuum, redituum & proventuum
» quorumlibet Monasteriorum ac Prioratuum & aliorum bene-
» ficiorum quocumque nomine censeantur dictorum Monacho-
» rum nigrorum & alborum, qui ordinis ejusdem Sancti absque
» alio nomine proprio appellantur, ab eorum Abbatibus, Prio-
» ribus, Præpositis, Decanis aliisque Prælatis & Monachis ac
» Capitulis ecclesiarum Cathedralium dictorum Monachorum
» nigrorum & conventibus eorumdem Monasteriorum & Prio-
» ratuum exemtorum & non exemtorum ejusdem Ordinis, ubi-
» cumque constitutorum, virorum duntaxat exigendam & col-
» ligendam per illos quos ad hoc duximus deputandos, pro re-
» ædificatione, seu reparatione dictorum ecclesiæ & monasterii
» Casinensis, usque ad biennium a data præsentium computan-
» dum imposuimus...... Quocirca discretioni tuæ quatenus per
» te vel per alium seu alios a dictis Abbatibus, Prioribus, Præ-

positis, Decanis, Prælatis & personis ac Capitulis & conventibus exemtis & non exemtis, omnium & singularum civitatum & diœcesium, regni Siciliæ seu terræ citra Farum, exceptis insula Siciliæ & dilectis filiis Cluniacensibus Matisconensis diœcesis, & sancti Victoris Massiliensis dicti ordinis Monasteriorum Abbatibus & Conventibus ac Prioribus & aliis personis eis subjectis, quibus Abbatibus per alios nostras litteras mandamus, quod pro dictis suis Monasteriis solvant, & ab eisdem subjectis eis Monasteriis, Prioribus & personis exigant sexagesimam prælibatam de universis fructibus, reditibus & proventibus suarum Ecclesiarum, Monasteriorum, Prioratuum, dignitatum, personatuum, officiorum, administrationum & beneficiorum, quæ obtinent in dictis civitatibus & diœcesibus regni prædicti. «

Alia pene innumera instrumenta exstant in eodem archivo Casinensi, quod inter nobilissima Europæ jure accensetur: sed quæ jam adtulimus ad specimen satis sunto.

CAPUT XXIII.

De Albano Castro, & de veteris Albæ situ. De Monasterio Cryptæ Ferratæ. Bibliotheca ibidem. Inscriptio eruta. De ossuariis. De Tibure. Monasterium Sublacense. De lacu Anienis & de aliis e vicino positis. Aliud Monasterium ad Vicum Varronis situm. Insignis Romanorum aquæductus.

POST peractum Neapolitanum iter, dum in Urbe versaremur, animi causâ subinde in vicina & a priscis illis Romanis frequentata loca concessimus, in Albanum scilicet castrum, olim Alba longa, cui suam Roma refert originem. *Albano* jam oppidulum est in clivo Albani montis situm viâ Appiâ. Aiunt, haud certis indiciis, Albam non eodem prorsus situ fuisse: ego vero crediderim, Albam quidem longe majore quam hodie ambitu fuisse; sed quæ jam supersunt, veteris Albæ partem occupare. Cujus rei haud leve inde putatur indicium, quod ru-

dera ingentia hodieque circa oppidum ſuperſint; ut moles illa quam ſepulcrum Pompeii vocitant, & Amphitheatri cujuſdam reliquiæ e vicino poſitæ; ex aliaque vici parte ſepulcrum, ut aiunt, Curiatiorum. Nam cum hujuſmodi veterum monumentorum reliquiis circumquaque oppidulum ambiatur, quid aliud quam antiquæ Albæ ſedes iis commonſtretur? Proxime ſitus eſt lacus ſubterraneo canali a Romanis olim ducto perinſignis atque inſpectu dignus. Saxis prægrandibus canalis hujuſmodi ſtructus eſt, addita utrinque crepidine ut ſicco pede poſſit in ſubterraneo permeari. In Tuſculanum item agrum acceſſimus, quò ruſticatum veniunt æſtivis menſibus Romani optimates. Ibidem ſitum Monaſterium Cryptæ Ferratæ nono ſæculo a ſanctis Nilo & Bartholomæo Abbatibus excitatum, qui graſſantibus in Calabria Saracenis eódem confugerunt. Exinde vero ſub Regula S. Baſilii ad hoc uſque tempus præclarum iſtuc cœnobium floruit, inſignibus viris perornatum. In Synaxario ejuſdem Monaſterii fertur ſæculo XVI. fulmine tacta omnia pene ejuſdem Monaſterii, quæ primitus erecta fuerant, ædificia corruiſſe. Tam ſingularis caſus memoria hiſce verbis exprimitur.

ΕΒΔΟΜΗ ἐπὶ δέκα τοῦ αὐτοῦ μηνὸς, (βοηδρομιῶνος) καὶ ἔτους ἀπὸ τῆς σαρκώσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾳφϛζ. ἐν τῷ στῆναι ἔτι τὴν παναμώμον Θεοῦ μητέρα ἐν τῷ ἱεροφυλακίῳ, τῇ ἕκτῃ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἐπέπεσεν ὁ κεραυνὸς οὐρανόθεν εἰς τὸν ἱερὸν πύργον, καὶ ὡς οὕτω λέγειν, εἰς τὸ καμπανίλιον, καὶ συνέτριψε καὶ διέρρηξεν ἐν μέρει τῆς στέγης καὶ τοίχου τῆς πρώτης ἐκκλησίας, ἣν μὲν οἱ θεοφόροι καὶ τρισμάκαρες πατέρες ἡμῶν Νεῖλος καὶ Βαρθολομαῖος ᾠκοδόμησαν. ἔπειτα δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱεροφυλάκιον, ὃ διὰ τῆς τιμῆς καὶ δόξης τοῦ παντοκράτορος θεοῦ καὶ τῆς παναχράντου μητρὸς αὐτοῦ ἦν ὅλον κεκοσμημένον, καὶ πολλὰ μὲν τῶν ἱερῶν κοσμημάτων ἐμόλυνε, τοῦ δὲ ἀχράντου σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ παναγίας παρθένου θεομήτορος οὐδαμῶς ἐτόλμησεν ἅψασθαι.

Ἔτι ἀπὸ τῆς κυρίου γεννήσεως ᾳφπα μηνὸς Σεπτεμβρίου τῇ ιδ. ἄρχοντος ἐν τῇ ῥώμῃ τοῦ ὁσιωτάτου ἀρχιερέως Πίου πέμπτου, προστατεύοντος δὲ τοῦ μοναστηρίου Κρυπτοφέρρης Ἀλεξάνδρου Φαρνησίου

τοῦ Καρδινάλεως Παύλου τοῦ τρίτου, μεγίστου ἀρχιερέως υἱωνοῦ καὶ Γιλώρμου Συρλήτου τοῦ Καρδινάλεως ἐπιμελουμένου τῆς πολιτείας ὅλης τῆς μοναχικῆς, &c.

i. *Decimâ septimâ mensis Boedromionis*, id est, *Septembris*, *anno ab Incarnatione D. N. Jesu Christi 1577. cum immaculata Dei Mater in sacrario adhuc consisteret, in sexta noctis custodia, fulmen e cœlo decidit in sacram turrem, seu, ut vocare solent, in campanile, ac contrivit dissipavitque tecti partem, ac murorum priscæ Ecclesiæ, quam deiferi & ter beati patres nostri Nilus & Bartholomæus exstruxerant. Deinde autem in sacrarium penetravit, quod honoris ac decoris causa erga Deum omnipotentem, atque purissimam ejus matrem totum ornamentis splendebat: & multa quidem ornamenta labefactavit, sed incorruptum Christi corpus, & sanctissimæ Virginis Deiparæ (imaginem) pertingere non ausum est.*

Anno ab ortu Domini 1581. decimâ-quartâ Septembris, imperante Romæ sanctissimo Pontifice Pio V. Præfecto Monasterii Cryptæ Ferratæ, Alexandro Farnesio Cardinale Pauli III. summi Pontificis fratris filio, ac Guillelmo Sirleto Cardinale totam Monasticam S. Basilii disciplinam curante &c. Hinc sequebantur nomina multa. Reliqua ad finem usque, ubi de restauratione Ecclesiæ agebatur, de industria nescio qua de causa, deleta sunt. Ecclesia porro paulatim restaurata, ad hodiernam formam & elegantiam deducta est; picturis namque egregiis decoratur.

Synaxarium autem cui hæc præfiguntur, cujusque apographum a D. Joanne Guillotio Congregationis nostræ Monacho descriptum, penes me habeo, ad usum Monasterii concinnatum, ritus complectitur atque cæremonias, in festivitatibus Sanctorum Græco more usurpatas; neque ita multum discrepat ab aliis Græcorum Monachorum Synaxariis quæ in bibliothecis variis comparent. In reliquis Monasterii codicibus, qui olim longe majore numero fuêre, hæc annotavi.

In codice XI. sæculi membranaceo. *Joannis Chrysostomi* εἰς τὸν πειρασμὸν, *in tentationem*, cujus init. Ἥλιος μὲν ὑπὲρ γῆς παρακύψας. Ejusdem εἰς τὴν παρείσβασιν τῶν νηστειῶν, καὶ εἰς τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἀδὰμ, τῇ κυριακῇ τῆς τυρινῆς. id est, *in ingressum jejuniorum, & in expulsionem Adæ, Dominica Tyrinæ*, id est, qua licet caseo vesci. Ea scilicet Dominica quæ postrema ante Quadra-

gesimam apud Græcos est, solebat hæc Chrysostomi homilia in Ecclesia legi. Init. Πρόκειται ἡμῖν, ἀγαπητοὶ, τράπεζα. Ejusdem in Annuntiationem. Init. Ἀδελφοὶ βασιλικῶν μυστηρίων, &c.

In alio codice x. sæculi membran. Ascetica varia, in fine alia manu legitur nota sequens. ἔτους ϛφϟβ ἰνδ. ζ. Μαΐου μηνὸς κθ. ἡμέρα γ. ὥρα γ. ἐσέβη ὁ Δοὺξ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἐπόρθησεν αὐτήν. hoc est, *Anno mundi 6592. id est Christi 1084. indictione VII. mensis Maii 29. feria tertia, hora tertia, ingressus Dux Romam, ipsam depopulatus est.* Agitur hic de expeditione Roberti Guiscardi qui ingressus Romam, Gregorium VII. Papam eduxit ex carcere, Henricum Imperatorem expulit, Urbem in defectionis pœnam vastavit & incendit. Quæ Monachus iste, quo tempore gesta sunt, ad calcem codicis consignavit: nam manus sæculum XI. præfert.

Codex alius membranaceus perantiquus, in quo *Isidori Pelusiotæ* epistolæ num. 1600. Ad calcem hæc leguntur: Μνήσθητι κύριε Ἰησοῦ τῷ γράψαντι Παύλῳ, (sic) χαριζόμενος αὐτῷ ὑπομονὴν καὶ ταπείνωσιν, δι' ὧν τῷ σῷ ἐλέει σωθῆναι δυνήσεται, εὐχαῖς τῷ ἐπιτρέψαντι πατρὶ κυρίῳ Νείλῳ, καὶ τοῖς ἀναγινώσκειν μέλλουσιν ἐν τῇδε τῇ θεοπνεύστῳ βίβλῳ ἀμήν. ἥτις πεπλήρωται ἐν ϛυϟδ. ἔτει μηνὶ Νοεμβρίῳ κζ. ϛ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρᾳ. hoc est, *Memento, Domine Jesu, Pauli qui hæc scripsit, & largire ipsi patientiam & humilitatem, quibus, misericordia tua interveniente, salutem consequi valeat, precibus Patris domini Nili, qui hæc scribere jussit, & eorum qui hunc librum lecturi sunt, amen. Is absolutus fuit anno 6494. mundi, id est, Christi 986. mensis Novembris 27. feria hebdomadæ sexta.* Sub ipsis igitur Monasterii primordiis codex, jussu Nili fundatoris, exaratus est. Nullum vidi Isidori Pelusiotæ codicem tantâ præstantiâ & vetustate; cujus tamen, ut æstimo, in Isidori editis usus fuit nullus.

Codex alius membranaceus antiquus operum S. *Maximi*, in cujus item fine, hæc scribæ manu adduntur. ἔτει ϛφ ἰνδ. ε. Λουκᾶς ἡγούμενος μονῆς τῆς λεγομένης τοῦ ἁγίου πατρὸς Ζαχαρίου εἰς τὸ Μερκούριον, μηνὶ Νοεμβρίῳ εἰκάδι χρόνῳ δεκαμηνιαίῳ κεκοίμηται, ἡμέρᾳ σαββάτου, καὶ κεχῶσται ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ἁγίου Ἀγγέλου ἐν τῷ λεγομένῳ Βαλλελουκίῳ σὺν Βαρνάβᾳ τῷ ἡγουμένῳ, καὶ Νεοφύτῳ τῷ καλλιγράφῳ, καὶ Θεογνώστῳ τῷ Πολυμαθῇ, καὶ Ναυκρατίῳ καὶ Ἀνδρέᾳ καὶ Μαρκιανῷ, τοῖς ἀδελφοῖς, ὁ λεχθεὶς καὶ τὴν βίβλον ἔγραψε ταύτην. id est, *Anno mundi 6500. scilicet Christi 992. indictione quintâ, Lucas præfectus Monasterii*

Monasterii quod vocatur sancti Patris Zachariæ in Mercurio, mensis Novembris vigesima, cum jam decem anni illius menses exacti essent, obdormivit die Sabbati & sepultus est in Narthece, sive in vestibulo S. Angeli, qui locus dicitur Ballelucium, cum Barnaba Præfecto, & Neophyto scriba præstantissimo, Theognosto eruditissimo viro, Naucratio, Andrea & Marciano fratribus. Is qui supra memoratus est hunc librum scripsit. Hæreo Lucas ne Præfectus, an Neophytus Scriba librum exarasse feratur. Monasterium S. Zachariæ in Mercurio quo loco situm fuerit ignoramus: non comparet enim in catalogo Monasteriorum S. Basilii, neque in actis Visitationis eorumdem anno 1551. jussu summi Pontificis, quorum exscripta penes me sunt.

In codice XI. sæculi membranaceo, exstant varia *Joannis Damasceni* opera philosophica & theologica.

In alio codice X. sæculi membranaceo, *Damasceni* item opera quædam.

In alio XI. sæculi rituale Græcorum, in Euchologio a Goaro cusum, & notis illustratum.

In alio codice recentiori, qui fuit olim Cardinalis Bessarionis Ascetica quædam. Ad calcem vero legitur epistola Chrysoloræ ad Antonium de Asculo: & responsum Antonii ad Chrysoloram.

In alio codice membranaceo XIV. sæculi, ἐξήγησις ἀκριβεστάτη τῶν θείων ψαλμῶν ἀπὸ διαφόρων πατέρων συλλεγεῖσα καὶ ἁγίων διδασκάλων, i. *Expositio accuratissima divinorum psalmorum ex diversis patribus & sanctis magistris collecta.* Hi commentarii quorum partem exscriptam mecum detuli, a viro sagaci ac perito collecti, cum primis autem præliminaria selecta & optimæ notæ sunt, quorum initium, προκεῖται μὲν ἡμῖν τῶν ἱερῶν ψαλμῶν ἡ ἐξήγησις. nam ibidem præclara de antiquis interpretibus, de prima Psalmorum collectione ab Ezechia rege, de Esdræ opera iisdem colligendis navata, &c. Hos omnes codices non exscribere modo sed etiam exportare domum facultas fuit, humanitate R R. PP. Basilianorum, qui nos semper nullis non officiis prosequuti sunt.

In quodam Monasterii fundo, dum his in partibus agerem, eruta fuit inscriptio sepulcralis, cujus mihi lapidem obtulere RR. PP. Sic autem habet:

PER. DEOS. SVPEROS
INFEROSQVE. TE. ROGO. NE
OSSVARIA. VELIS. VIOLARE
M. CALPVRNIVS. * M. L. SVLLA * *Marci libertus.*
CALPVRNIA. * M. L. FAVSTA. LIBERTA.* *Marci liberta.*

Ossuaria sunt urnæ lapideæ vel marmoreæ excipiendis cineribus & ossibus destinatæ, quales nonnullæ aliæ hujusmodi vocabulo insculptæ occurrunt.

De villis in Tusculano agro sitis nihil nisi tritum & ab aliis observatum succurrit : unum libet in transcursu tangere, in extremo Ludovisiorum hortorum proxime Tusculum novum, jam Frescati a frigiditate amœnitateque loci vulgari usu vocitatum, est series fornicum octodecim quales superius p. 109. descripsimus, popularique voce & fama traditur fuisse olim aviarium Luculli : æstimarem ego Tusculi veteris tabernas & apothecas fuisse, qua de re pluribus supra. In convexa fornicum superficie, ubi nullus humor, sponte adnatæ suspiciuntur miræ sublimitatis ilices, tam proceras nusquam vidimus, quæ in commissuris lapidum radices posuere.

Anno 1699. mense Februario, Sublacum iter facimus, locum primo S. P. Benedicti secessu famosum : in transitu, Tiburi colossales illas binas statuas Ægyptiacas ex granito marmore ad ingressum oppiduli sitas vidimus, quæ etsi quid horridi primo conspectu præferant, non imperitam certe sculptoris manum produnt : quod itidem in aliis bene multis Ægyptiis iconibus observatur. Atestina villa frequenti exterorum concursu celebratur, olim cultior, jam vero neglecta. Suspicitur in primis cataractes ille arte naturaque spectabilis, ubi quatuor profundissimis lapsibus aquæ deorsum præcipitantur. Statuis perantiquis ac selectis villa exornatur ; in iis Diana Ephesina sive mammosa inspectu digna, quia omnibus Dianæ symbolis circum instructa est ; Psyches item fabula in marmore expressa, & alia id genus.

Insequenti in Monasterium sanctæ Scholasticæ transgresso oppidulo, cui Sublaco nomen, devenimus, & a D. Abbate cæterisque cœnobii Monachis honorifice excepti, sacram specum visimus in prærupto positam, ubi S. Pater asceticæ vitæ tyro-

cinia posuit, humano omni consortio destitutus. Specui Monasterium aliud jam pene desertum adjacet. Rupi imminet sacellum septumque lapideum, ubi olim aiunt situm Monasterium Theodati. Istic versabatur Romanus Monachus, qui panem adolescenti Benedicto in specu degenti suppeditabat. Monstrant hodieque spinas in queis volutatus ille flammam concupiscentiæ restinxit, quo loco aiunt S. Franciscum cum ordinis sui exordia poneret in secessu degisse, depictamque ejus in muro figuram exhibent, non ita multo post ejus decessum adornatam, neque dissimilem Lateranensi de qua superius. Haud procul Monasterio ad alteram Anienis ripam, rudera quædam supersunt, narrantque domûs Florentis presbyteri vestigia esse, qui cum mulierculas nudas tentatum discipulorum Benedicti pudicitiam misisset, divinitus immissa clade, pœnas sceleris luit. Roganti ubi lacus ille S. Mauri, sicco pede ut Placidum undis eriperet calcantis aquas, prodigio nobilitatus. Responsum est Anienem rivum inter angusta montium fluentem, ad fauces quasdam structo muro restagnasse; cujus muri etiamnum reliquiæ ultro citroque visuntur. Idque de industria à Romanis factum, ut exgurgite canalem in Urbem ducerent, viderique proxime ductùs hujusmodi vestigia. Aliud inde dubium suboritur: quæ causa scilicet fuerit, cur à totis quadraginta millibus aquam Romani ducerent, quando Anio Tiburi octodecim tantùm ab Urbe milliaribus dissito in præceps fertur, ut perfacile fuerit aquas inde Urbi subministrare, neque necessum videatur a tot milliaribus, nam viginti Tibure Sublacum usque numerantur, Tiburem alveum deduci. Una dumtaxat ratione solvi difficultas potest; videlicet ut puriores aquas neç intermixtas aliis, humano potui minus commodis, in Urbem ducerent, Romanos, quibus intentatum nihil, a remotioribus montium partibus aquam derivasse. In declivi sacellum erigitur, quo loco, aiunt, ruptum a nutrice cribrum, pristinum in statum restitui Benedictus precibus impetravit. Jam diximus Sublaci primum Lactantii institutiones typis datas fuisse anno Christi 1461. quod an observatum pridem fuerit ignoro.

Sublaco ad vicum Varronis pergimus, jam populari usu *Vico-varo* dictum, vigesimo quarto ab Urbe milliari situm. Haud procul vico rupes ingens Anieni imminet: in medio prærupti

excavatæ cellulæ ſuſpiciuntur, eademque ſerie cella major in ipſa petra ſimiliter videtur, quo refectorio olim utebantur, ornaturque picturis hiſtoriam venenati poculi S. Benedicto oblati referentibus. Illud enim Monaſterium fuit, in quo S. Benedictus oblatum a Monachis venenatum calicem ſigno Crucis confregit. Ex altera præcipitii parte exſtat eodem pene ſitu & forma cellula S. Patris Benedicti in rupe ſimiliter poſita; jam in honorem ejuſdem in ſacellum verſa. Ferunt ſanctum virum in cellulam ventitaſſe per canalem antiqui Romanorum aquæductûs in ipſa rupe plus uno milliari excavatum: opus ſane ſtupendum, quod adhuc magna ſui parte illæſum ac permeabile ſupereſt. Foramen illud rupem totam trajiciens eſt altitudine pedum quinque, latitudine quatuor: oblitum undequaque cæmento, politiſſima ſuperficie. Planities rupi imminens qua vergit ad præcipitium occupatur Cœnobio Franciſcanorum nudipedum. Veteris novique Cœnobii hic ſchema addere viſum.

CAPUT XXIII.

Profectus Senas. Terræ motus ingens. De Ecclesia Cathedrali Senensi, ejusque ornamentis. Epitaphia multa ibi. De antiqua Senensi Bibliotheca. Observantur quædam eamdem Urbem spectantia. De nomine Senarum. Codex S. Joannis Chrysostomi autographus, ut putant. Archivum Nosocomii. De restitutis Senæ litteris, & pictoria arte.

ANNO 1700. 21. Februarii, paucis post D. Pauli socii decessum diebus, Roma profectus sum, ut patriam repeterem: vigesimâ tertiâ ejusdem mensis Radicofanum advenimus in montis supercilio positum. Exstat ibidem præsidium magni Hetruriæ Ducis. Paucis ante diebus in nocte S. Agathæ, vehementi terræ motu oppidulum quassum fuerat, casas ibi permultas dirutas vidimus, & pandocheum totum, cum vergeret in ruinam, trabibus fultum. Rusticanorum magna pars, clade tanta perterriti, metuque imminentis ruinæ, in tuguriis degebant. Proximâ nocte Senæ item binis succussionibus exagitantur, sed sine detrimento. Insequente die Senas adventamus: est ea urbs satis ampla, in supercilio collis sita, haud ineleganter structa. Ecclesia Cathedralis peregrinos omnes ad sui spectaculum evocat, quia multa præfert singularia: est quippe marmorea tota, alternis ordinibus albi nigrique marmoris, pavimentum tessellato opere, arte singulari confectum est, historiasque Veteris Testamenti adprimè repræsentat. Quæ peritiore & elegantiore forma sunt, auctorem Beccafumum habent. Horum primigeniam delineationem in charta conservat vir nobilis Pandolfus Spanochius.

Observatu digna est in frontispicio Ecclesiæ ad unam portarum inscriptio sequens.

Annus centenus Romæ semper est jubilenus;
Crimina laxantur cui pœnitet ista donantur.
Hæc declaravit Bonifacius & roboravit.

De Bonifacio VIII. hic agitur, litteræque ejus ætatis ſunt. Is enim fuit qui ſæcularem indulgentiarum rationem inſtituit. Taceo alia frontiſpicii ornamenta Gotthico more facta, quæ longiùs eſſet recenſere. Ad ingreſſum Eccleſiæ hæ duæ inſcriptiones ſepulcrales exſtant.

Joannes Ugargerius decreto publico hìc ſitus eſt. Deceſſ. Montis aperti clade Anno ſalut. MCCLX.

Altera vero

Andreas ex nobili Becharinorum familia, quia in montis Aperti certamine cecidit, decreto publico hic ſitus eſt primus. VIII. KAL Maias MCCLX.

In opere pavimenti muſivo quadrato viſuntur inſignia Senæ, necnon urbium ipſi fœderatarum, cum lupa, quam urbis inſignia ferunt, & hac voce SENA. Inſigne Arretii equus eſt; Urbis veteris *(Orvieto)*, anſer; Romæ elephantus, cui impoſita turris, qualem in numiſmatibus videmus; Peruſiæ Crux; Viterbii Unicornis; Piſarum Lepus; Luccæ Panthera; Florentiæ Leo; Leo item cum quatuor liliis Maſſæ; Craſſeti Gryphus; Piſtorii, draco; Vulterræ, vultur. Appoſito ad ſingula inſignia ſingularum urbium nomine. Senæ inſigne lupæ lactantis habent, uti Roma.

Habetur item iſtic Pauli V. ſtatua opifice perito, & e vicino legitur iſtæc inſcriptio.

D. O. M.

Alexander III. Sen. ex Bandinella familia P. M. reſtituta Chriſt. Rep. & Rom. Eccleſ. pacata Regibus Venetiſque: de ea B. M. decoratis (ſic) Hanc Virginis ædem Deo ſacravit; multiſque indulgentiis ditavit, A. D. MCLXXIX. menſe Novem. Jugurta Tomaſius æditus repetita memoria anno MDXCI.

E regione illius hoc epitaphium legitur.

D. O. M.

Nobilis ex claro majorum ſanguine natus

Nicolaus Rybeins hac requiescit humo
Cui fortuna favens dederat naturaque dextra
In magno quæ sunt cumque petenda viro,
Qui studii longi jamjam petiturus honores
Præripitur patrii spesque decusque soli.
Sed mortalis erat, tumulus mortalia condit
Spiritus in Christi vivit agitque sinu.
N. Reibeisen Germanus Bavarus, decessit anno D. MDLII. XXIV. mens. April. ætat. suæ anno XXIII.

Hæc item inscriptio ad portam campanariæ turris memoratu digna est.

Pius II. Piccol. Pont. Max. Cathedralem hanc Ecclesiam, divi Johannis Baptistæ brachio dextero a se ditatam Metropol. constituit. Hic purpuratos cum pluribus aliis, Nicol. Fortiguerram, & Franciscum Piccolomineum, nep. Archiepis. Sen. Pium mox III. nuncupatum creavit. Hic a conventu in Turcas Mantua reversus, quotannis per tres Pentecostes dies exactam peccatorum expiationem rite precantibus indulxit. (sic) Quam diu sopitam Paulus ex Burghesia gente PP. V. in perpetuum restituit.

Proximè situm est sepulchrum Thomæ Piccolominei cum hac inscriptione.

D. Thomæ Piccolomineo Picentino Pont. Cæsareo consiliario comitique, Angelus Piccolomineus eques & Johannes fratres piiss. Fratri bene merito posuere. Vixit annos LII. decessit anno sal. MCCCCLXXXIII.

Ibidem legitur inscriptio, ubi narratur electio Nicolai II. Papæ, quæ in istac Ecclesia contigit; agitur item de Concilio in quo sancitum fuit, ut in posterum summ. Pontifex a Cardinalibus eligeretur. Eodem item loco celebratæ fuere sessiones nonnullæ Concilii, quod Constantiæ postea absolutum fuit; inscriptio istæc est.

Hic A. MLIX. Ildebrando Ildebrandesco Sen. Archiep. purpur. curante, qui postmodum Greg. VII. œcumenicum Concilium celebratum, ubi Antipapa Benedicto abrogato, Gerardus Allobrogus Epis. Florentinus adsumptus, Nicol. II. appellatus. Qui statim

L G. D. ne amplius à pop. vel a clero, ſed a Cardinalibus Rom. Pont. eligeretur. Hic rurſum generale Concilium MCCCCXXIII. ſub Martino V. celebratur; ſed inter Concilii proceres paucos poſt menſes coortà diſſenſione, ut multis jam conſtitutis Canonibus ægrè ferentes, Senenſe diſſolvitur.

De Concilio generali Senis celebrato hæc habentur in codice Cardinalis Petronii, de quo inferius: *Nec multò poſt, id eſt, 1060. Concilium generale Senis Chriſtianorum habitum eſt, cum Romæ ob tumultus ſecuriùs agere non liceret.*

Eodem latere extat belliſſima capella Chiggiorum, octo columnis ex marmore viridi ornata, ſtatuiſque SS. Hieronymi & Magdalenæ Bernino artifice, aliiſque bonæ notæ opificiis. Subtus altare in capſa eleganti requieſcunt oſſa S. Sergii Martyris. A lateribus Capellæ exſtant duæ tabulæ; altera fugæ in Ægyptum, altera *Viſitationis* Carolo Maratta pictore.

E vicino ſunt ſtatuæ Alexandri III. & Alex. VII. Pontificum, origine Senenſium.

Altare majus Ciborio pulcherrimo ornatur ex ære, artifice Laurentio Vecchieti anno 1472. Angeli quoque duodecim ænei artificio ſunt ſingulari, peritiſſimis fabris. Duodecim columnis quæ Eccleſiam fulciunt, duodecim Apoſtolorum ſtatuæ appoſitæ ſunt. Ambo in quo cantatur Evangelium octangulus eſt, fultus columnis novem, altus cubitis octo, ambitûs cubitorum ſedecim.

Viſitur in eadem Eccleſia ſtatua Pii II. verſus capellam S. Petri, & e regione illius, loculus reponendæ ſtatuæ Pii III. quæ Romæ confecta eſt, propediem iſtuc advehenda.

In capella S. Johannis eſt ſtatua ejuſdem ſancti Johannis ænea. Ibidem ſervatur brachium ejuſdem ſancti triplici clave obſeratum; quarum unam Archiepiſcopus, alteram princeps Senatûs, tertiam rector fabricæ penes ſe habet. Proximè capellam memoratam eſt Mauſoleum Cardinalis Riccardi Petroni, viri ſuo ævo præclari.

Riccardo Cardinali Petrono Sac. Rom. Eccleſiæ vice-cancellario clariſſimo, juriſprudentiæ lumini, qui poſt collectum decretum A. MCLI. à Gratiano Cluſino Sen. Dictionis Decretalium ſextum compoſuit, & Bonifacii VIII. P. M. cauſa in Concilium Vienn. fortiter defenſa, hoſpitali ſanctæ Catharinæ domo Ciſtercienſium Chartuſianorum

tusianorum & Sanctimonialium S. Jacinti & S. Claræ exstructis in patrio solo ditatisque Monasteriis obiit Genuæ, Clementis V. Papæ Legatus A. Salut. MCCCXIII. Sen. Respub. Civis optimi corpus honorificè exceptum hoc tumulo condidit; quem Ludovicus de Vecchiis eques S. Stephani æditiuus, annuente Alex. VII. S. P. altiùs collocari curavit A. MDCLXIV. Emendatum igitur oportet Ciaconium, qui Petronium Cardinalem Avenioni fato functum narrat.

Ibidem exstat alia inscriptio prolixa qua narratur Pium II. Ecclesiæ isti, præsentibus octo Cardinalibus, Brachium S. Johannis Baptistæ a Thoma Paleologo Peloponesi Rege acceptum, dono dedisse anno MCCCCLXIV. pridie nonas Maii. Eodem latere visitur Bibliotheca, olim munitissima codicibus: at jam ii soli supersunt qui ad cantum pertinent, a Benedictino quodam Congregationis Casinensis exarati. In parietibus depicta suspicitur vita Pii Papæ II. a celeberrimis pictoribus Pinturiccio, Petro Perusino & magno Raphaele Urbinate. Vultus ad nativam speciem delineati fuere. In udo depictæ historiæ singulæ exhibentur, posita ad imum inscriptione cujusque tabulæ historiam explicante: nec ingratum Lectori fore puto, si singulas hic exscribam, quia perbreves licet, totam Æneæ Silvii, sive Pii II. vitam referunt.

Ad primam.

Æneas Silvius Piccolomineus natus est patre Silvio, matre Victoria XVIII. Octobris An. MCCCCV. Corsiani in fundis gentilitiis: Basileam ad Concilium contendens, vi tempestatis in Libyam propellitur.

Ad secundam.

Æneas Silvius a Basiliensi Concilio in ulteriorem Britanniam Orator, ac Scotiam ad Regem Calexium missus, a tempestate in Norvegiam pulsus est, & per Britanniam Regios speculatores eludens Basileam revertitur.

Ad tertiam.

Hic Æneas a Felice V. Antipapa Legatus ad Federicum III. Cesarem missus, laurea corona donatur, & inter amicos ejus, ac secretarios annumeratur & præficitur.

Ad quartam.

Æneas a Federico III. Imperatore legatus, ad Eugenium IV. missus, non solum ei reconciliatus est, sed Hypodiaconus & Secretarius, mox Tergestinus, deinde Senensis Antistes creatus.

Ad quintam.

Æneas Federico III. Imperatori Leonoram sponsam exhibet, & puellæ laudes, ac Regum Lusitanorum complectitur.

Ad sextam.

Æneas Senen. Antistes ad Calistum III. Orator a Federico Imp. III. missus Pont. ad bellum Asiaticum armat, & Patrum principumque omnium rogatione Cardinalis efficitur.

Ad septimam.

Calisto mortuo Æneas Card. Senen. acclamatione Patrum apertisque suffragiis Pont. eligitur & Pius II. nominatur.

Ad octavam.

Pius II. P. M. a Ludovico Mantuanorum principe, classe in naumachiæ speciem exceptus, VI. Cal. Junias Mantuam ad indictum de expeditione in Turcos conventum ingreditur.

Ad nonam.

Pius II. Catharinam Senensem ob innumera ejus miracula inter Divas retulit.

Ad decimam.

Pius cum Anconitanam expeditionem in Turcos acceleraret ex febre interiit, cujus animam Eremita Camaldulensis in cælum efferri vidit, corpus vero Patrum decreto in Urbem reportatum est.

In medio Bibliothecæ visuntur tres gratiæ basi insistentes marmoreæ, non æneæ ut quidam aiunt, eleganti opere, unius caput desideratur. Imminet januæ in marmore historia Adami & Hevæ qui a Paradiso per Angelum pelluntur cum hac inscriptione:

Deum maximum & posteros offendi, utrisque debeo & neuter mihi.

Ad januam exterius depicta coronatio Pii III. cum hac inscriptione:

Pius III. Senensis, Pii II. Nepos MDIII. Septembris XXI. apertis electus suffragiis, octavo Octobris coronatus est.

Itidem observantur intra Ecclesiam insignia Gregorii Papæ XII. & duodecim Cardinalium cum inscriptione sequente.

Dominus Gregorius Papa XII. intravit Senas die IV. Septembr. cum XII. Cardinalibus ut scisma tolleretur, ubi moram traxit usque ad diem XXIII. Jan. & auctoritate ipsorum Domini Papæ & Cardinalium in ista Ecclesia multæ indulgentiæ sunt concessæ. Quorum D. Papæ & Cardinalium ad perpetuam rei memoriam arma hic sunt posita tempore egregii viri Dom. Caterini, operarii dictæ Majoris Ecclesiæ A. D. MCCCCVII.

E vicino est statua Marcelli secundi Senensis cum hac inscriptione.

Marcellus II. P. M. Anno D. MDLV.

Proxime portam legitur item inscriptio istæc.

Antonio Casino Francisci F. Bartholomæi N. Cameræ Apostolicæ Clerico Thesaur. S. R. Eccles. Presbyt. Cardinali. T. S. Marcelli, ob. v. i. peritiam atque prudentiam. Martino V. & Eugenio IV. summ. PP. a consiliis intimis, ac summè caro, cujus cinis Romæ ab anno MCCCCXXXIX. in æde S. Mariæ Majoris diem Resurrectionis expectat. S. P. Q. S. civi optimo pastori suo vigilantissimo poni curavit.

Has inscriptiones hic consignare visum; quia pleræque ineditæ sunt, & si quæ cusæ, in libris certè a vulgari usu remotis exstant.

Nec prætereundus silentio pluteus ligneus in medio Ecclesiæ situs, ubi S. Bernardinus verbum Dei prædicare solebat, ex quo usu venit, ut concionatores alii hoc loco conciones habeant. In medio Ecclesiæ fuit olim subterraneum ædificium

perelegans columnisque fultum, quod jam muris clausum caret aditu.

In coronide, una serie visuntur 170. icones ab humeris summorum Pontificum, non enim statuæ sunt integræ, ut quidam narrant, verum figlino opere singulæ sunt. Init ordinem S. Petrus, agmen claudit Hadrianus IV. nec tamen ita accurate ordo servatur, nonnullæ enim repetuntur: Pseudopapæ plerumque comparent omissis veris Pontificibus. Johanna olim ibidem exstabat, sed rogante Clemente octavo jussu magni Hetruriæ Ducis anno 1600. die 9. Augusti, nomen Johannæ, in Zachariam commutatum est, non quidem Zachariam Prophetam, ut quidam nuperus commentus est, sed illius nominis summum Pontificem. Hæc porro Pontificum capita anno 1400. confecta ibidemque posita sunt.

Proximè Ecclesiam Cathedralem est baptisterium in Ecclesia S. Joannis hexagonum, in cujus medio ciborium est ex marmore albo, & ex ære fusæ videntur historiæ ad vitam S. Joannis Baptistæ pertinentes: a peritissimis artificibus, [maximeque a Jacobo de Quercia confectæ.

Sena fuisse putatur ex numero 28. coloniarum ab Augusto in Italia deductarum. Ea olim in singulari numero exprimebatur, *Sena*: ut ex instrumentis Urbis remotioris vetustatis eruitur; maximéque ex diplomate quodam Nosocomii, anno 840. ut ex certis notis deprehenditur, conscripto; ibi namque legitur, *Actum Sena feliciter*; verum anno 1170. cum suburbia S. Augustini & Camulliæ pomœrio urbis includerentur, cœptum est exprimi pluraliter, *Senæ.* Qua ratione item enuntiatur in libro Bicchemæ, ut vocant, estque vox Theutonica, ut quidam, Langobardica ut alii æstimant; qua diplomatum publico receptaculum exprimitur. Ibi namque ad annum 1240. Senæ, sic plurariter efferuntur. Inscriptio quædam Gruteri Seniæ eruta, p. CCCLXXII. non Senam Hetruscam respicit, ut putat postremus Plinii editor, sed Seniam Illyrici, sive Croatiæ hodiernæ oppidulum. Non enim Senæ deprehensa fuit; sed Seniæ in Croatia, ut testificantur Senenses.

Nulla ibi antiquorum monumentorum vestigia comparent; nec quidquam ædificii ante Carolum magnum excitati superest. A Carolo magno adepta Sena αὐτονομίαν & libertatem, eam diu multumque retinuit, ut in codice manu scripto Cardinalis Pe-

tronii, cujus epitaphium ſuperius adtulimus legitur: *Senenſis civitas* (ſic ibidem) *poſt elargitam ſibi à Carolo, qui magnus dictus eſt, publicam libertatem, anno ſalutis 802. ſibi primo rempublicam ordinavit.* Petronius Cardinalis Clemente V. Pontifice floruit: ipſumque codicem ſcripſiſſe creditur, aut ſaltem ejus ævo concinnatus haud dubie fuit.

Eccleſiam Cathedralem, antequam a fundamentis denuo excitata, ac B. Virginis nomine inſignita fuiſſet, S. Bonifacii nomine dedicatam fuiſſe narratur in manucriſpto jamjam memorato. *Bonifacius V. Pontifex* (ſic ibi) *creatus eſt : natione Senenſis : incertum eſt qua familia oriundus, cum diebus 25. tantùm in pontificatu vixerit; nec coronam ſuſceperit. Senenſes ob ejus nominis memoriam cathedralem Baſilicam divo Bonifacio dedicarunt.* Recentiores tamen ex Roſſiorum gente, Bonifacium V. fuiſſe tradunt.

Noſocomium Senenſe Reliquiis Sanctorum bene multis nobilitatur, quæ in capſa locantur. Eſt ibidem codex S. Joannis Chryſoſtomi, quem tradunt ejuſdem ſancti manu ſcriptum fuiſſe: complectiturque commentarium in Novum Teſtamentum. At licet bis Senâ iter egerim, non licuit codicem inſpicere ejuſque explorare vetuſtatem. Similis codex Chryſoſtomi autographus fertur extare in bibliotheca Scorialenſis: cujus ſcilicet antiquitatis nemini docto periculum facere conceſſum eſt. Anno proximo epiſcopus quidam Græcus autographa duo Chryſoſtomi, ut quidem ipſe teſtificabatur, LUDOVICO MAGNO obtulit, quæ x. ſæculo exarata fuiſſe compertum eſt. Idem Senenſe noſocomium, Archivum habet diplomatibus bene multis inſtructum. Adeſt ibi inſtrumentum Ludovici Pii Imperatoris in Monaſterii S. Anthimi gratiam datum, & ab Ughello cuſum in Italia ſacra. Alterum diploma ab eodem Imperatore Audoaldo Abbati conceſſum, quo ſæculares judices a juriſdictione in Monaſterium S. Salvatoris prohibet. Aliud item Clementis III. obſervatur, Rolando S. Salvatoris Abbati conceſſum anno 1187. ubi eidem permittitur mitræ, annuli paſtoralis & ſandaliorum uſus; interdicitur tamen eidem ſacri chriſmatis unctio, olei ſacri benedictio, altaris eccleſiæque conſecratio, ordinatio Monachorum; nam iſthæc omnia Epiſcopo reſervantur: vetat ibidem ſummus Pontifex, ne ordinum ſacrorum cauſa adeatur epiſcopus quivis hæreticus.

Senæ anno Christi 1321. litterarum studia advecta sunt : evocatis ea de causa Bononia doctoribus ; qui ignorantiam incuriâ librorum & facultatum inductam, animis Senensium depellerent. Nec incassum accitam Magistrorum turbam casus edocuit ; ii namque Bocinum quemdam Barocium lethiferæ doctrinæ semina ab annis viginti spargentem deprehenderunt. Is enim idololatriæ cujusdam cultum disseminabat : neque monitus causamque dicere jussus resipuit : sed obdurato animo, pro virili doctrinam tuebatur : quare in pœnam violatæ corruptæque religionis ultricibus flammis traditus consumtusque fuit. Hæc in chronico Senensi Anonymi cujusdam. Alius porro codex anecdotus cui Bichema nomen, tentatam diu antea litterarum restaurationem memorat : nam anno ut habet ille 1248. soluta pecuniarum præmia Magistris, *qui portaverunt litteras communis* (sic) *per Tusciam, invitando ut scholares venirent ad studium in civitate Senarum.* Hinc florente in Urbe doctrina atque studio litterarum, Carolus IV. Imperator emisso Pragæ anno 1357. decreto, Senensibus paria atque cæteris per Italiam universitatibus & facultatibus concessit. *Studium*, sic ille, *quod ibidem hactenus viguisse, sed his temporibus permissu Dei aliqualiter obscuratum esse dignoscitur, in lucem decernimus erigere redivivam.*

In ecclesia S. Dominici exstat tabella B. Virginis puerum Jesum gestantis, perite delineata atque depicta, quam tamen ferreo picturæ artiumque sæculo confectam docent supposita eidem carmina.

Me Guido de Senis diebus depinxit amœnis,
Quem Christus lenis, nullis nolit agere pœnis.

A. D. MCCXXI.

Carmina isthæc Leonina, oppositam, ut nemo non advertit, menti scriptoris sententiam efferunt. Ex hujus autem tabellæ elegantia Senenses, restauratæ pictoriæ artis gloriam sibi non Florentinis adscriptam volunt : aiuntque Cimabuen Florentinum, a quo restitutam in Italia picturam narrant Florentini, multis post annis floruisse, natum videlicet anno 1240. qui tamen huic tabellæ vix parem ediderit. At contra pugnant

Florentini non posse Guidoni Senensi talem restitutæ nobilissimæ artis gloriam adtribui. Quamvis enim Cimabuæ ipse par fuisset, quod illi tamen minimè fatentur; reviviscentem Guidonis opera picturam cum ipso simul Senis exstinctam fuisse; cum neque discipulos instituisse feratur; imo vero unam hanc ipsius tabellam residuam esse, quæ sane non fuerit ad pictoris peritiam arguendam satis. Multos namque videmus infimi ordinis & vulgaris famæ pictores, qui nonnunquam vel casu vel attentioris exercitationis causa, ab assueta pingendi ratione recedunt. At contra Cimabue, multis picturis peritiam testificatus suam, discipulos etiam reliquit, qui sensim longaque serie magistrorum, ad perfectam demum rationem picturæ artem deduxerunt.

Extra portam Camulliam erigitur columna marmorea, quo loco Federicus III. Imperator Leonoræ sponsæ primùm occurrit, ut fert inscriptio.

Cæsarem Federicum III. Imp. & Leonoram sponsam
Portugaliæ Regis filiam, hoc se primum salutavisse loco,
lætisque inter sese consalutavisse auspiciis, marmoreum
posteris indicat monumentum.

A. D. MCCCCLI. VI. KAL. MARTIAS.

Quæ de nobilissima urbe diximus magna parte viris clariss. Pyrrho Gabrielio, & Umberto Benevolenti viro Senensium rerum perito, accepta referimus.

Caput XXV.

Bibliotheca in palatio Magni Ducis. Inſcriptiones in domo D. Bonarotæ. Monaſterium & Bibliotheca Camaldulenſium. Bibliotheca inſignis S. Laurentii. Gaza Medicea. Numiſmata, lapilli ſculpti & inſcriptiones ibidem. Muſæum Gaddii. Monaſterium & Bibliotheca Annuntiatæ. Villa Strozziorum & inſcriptiones ibidem. Ædes Ricardi & inſcriptiones, Bibliotheca B. Mariæ Florentinæ & catalogus codicum.

XXV. Februarii Florentiam adventamus, ibique a D. Angelo Nincio Monaſterii S. Mariæ Abbate hoſpitaliter fraternéque excipimur; necnon a Monachis iſtius cœnobii quibuſcum duobus pene menſibus verſatus ſum. Primis poſt acceſſum diebus, comite D. Anſelmo Bandurio Raguſino ordinis S. Benedicti Monacho, Græcè perito, qui mihi ſemper adfuit, ſtudiiſque meis pro virili mutuam dedit operam, urbem inſpectum imus. Primoque bibliothecam Sereniſſimi Magni Hetruriæ Ducis adimus, codicibus Orientalibus, Ebraïcis, Syriacis, Arabicis inſtructiſſimam; cuſorum copia ac delectu inſignem. Ipſam curat, vir eruditionis laude toto orbe celebris Antonius Magliabechius. Is nos conſilio, opera, libriſque ſuis, nam Bibliotheca gaudet numeroſiſſima, per otium Florentinum juvit aſſiduè ſicubi caſus poſtulavit.

Pomeridianis horis D. Bonarotam virum nobilem, doctum & antiquariæ rei peritum, convenimus. Is ex ſtirpe magni illius Michaelis Angeli Bonarotæ prognatus, ipſas quas ille dudum incolit ædes. Ibidem neque ſine voluptate in muris delineata vidimus puerilia ejuſdem Michaelis Angeli experimenta: quibus a teneris ipſe, una magiſtra indole, ceu ludens futuram iis in rebus peritiam prænuntiabat. Adſunt ibidem alia bene multa ejuſdem, primis penicilli lineamentis figurata opera. In iiſdem ædibus hortante humaniſſimo viro ſequentem inſcriptionem erui, in qua Conſules notati.

ΣΙΜΠΛΙΚΙΑ

ΣΙΜΠΛΙΚΙΑ Η ΚΑΙ
ΚΑΛωΝΥΜΟΣ ΕΖΗ
ΣΕΝ ΕΤΗ ΙΑ ΗΜΕΡΑΣ ΚΓ
ΕΤΕΛΕΥΤΗΣΕΝ ΠΡΟ ΙΓ ΚΑΛ. ΝΟΒΕΜΒΡ.
ΦΑΥΣΤω ΚΑΙ ΓΑΛΛω ΥΠΑΤΟΙΣ.

Id est:

Simplicia, jure tale nomen sortita,
vixit annis undecim, diebus XXIII.
Defuncta est XIII. Kal. Novembr.
Fausto & Gallo consulibus.

Καλώνυμος idipsum significare putamus quod Φερώνυμος, non enim proprium est nomen, sed eo indicatur puellam recte & apposite Simpliciam nominatam a simplicitate morum.

Sunt item penes præclarum virum Diptycha pulcherrima, tabulis eburneis compacta: tabulæ porro anaglyphis ornatæ sunt, necnon inscriptione ab imperito exarata, hanc ibidem expiscatus profero, nullis expurgatam mendis.

CONFESSORIS DNI SCIS GREGORIVS
SILVESTRO FLAVIANI CENOBIORVM
BONA GELTRVDA CONSTRVX.
QVOD EGO ODELRICVS ABBAS INFIMVS DNI
SERBVS ET ABBAS
SCVLPIRE * MINISIT IN DOMINO. AMEN.

Haud ita facile fuerit deprehendere qui sit ille Odelricus Abbas, quæ Geltruda, quive alii memorati in inscriptione: ex qua vix apta sententia eruatur.

Exhibuit item nobis numisma singulare maximæ formæ, in cujus antica caput mulieris velatæ; in postica vero vir stans bireto acuto ornatus, manibus pectori admotis, in sinistra palmam gestans, ab umbilico ad pedes fasciatus: utrinque duæ Isides sedentes, ac loti flore pro consuetudine ornatæ, palmam manibus gestant; quodque singularius tres litteræ Ebraïcæ viro stanti superscribuntur hoc pacto ארר. Suspicor autem pertinere ad veteres Basilidianorum nugas in lapillis & aliquando in ære expressas.

XXVII. Primùm convenimus virum Cl. Antonium Salvinium Græcæ linguæ peritia cum primis Italiæ numerandum, in aliiſque diſciplinis adprimè verſatum, qui ſtudiis noſtris ad nutum exinde adfuit: ſolidoſque dies exſcribendis noſtri cauſa codicibus inſumſit. Poſt adiimus eccleſiam S. Crucis Franciſcanorum, in cujus frontiſpicio ſublimis erigitur ſtatua ænea S. Ludovici Tholoſani præſulis. In ſepto Monaſterii tumulatur Italicorum hujus ſæculi facilè princeps Galilæus, qui dirè diuque vexatus, & compulſus abjurare doctrinam, multis inviſus obiit. In bibliotheca bene multi codices ſunt; ſed plerique recentes atque ad ſcholaſticam ſpectant, monſtrant ibidem operum S. *Bonaventuræ* codicem, ipſius, ut quidem aiunt, manu conſcriptum.

Primâ Martii Monaſterium Camaldulenſium B. Mariæ de Angelis, Magliabechio duce, petimus, comiterque excepti à Domino Abbate & a Monachis ſingula luſtramus. In Capitulo picturæ videntur à Monachis Camaldulenſibus, Iotti Florentini picturæ reſtauratoris diſcipulis adornatæ, anno circiter 1300. ubi reviviſcentis, ſeu a priſtina barbarie ſeſe expedientis artis veſtigia comparent. In bibliotheca Monaſterii ſequentes codices notavimus.

Origenis in Geneſin adeſt codex antiquus.

S. *Ambroſii* codex.

S. *Macarii* Ægyptii Abbatis epiſtola.

S. *Bernardi* operum codex XIII. ſæculi.

Remigii (Antiſſiodorenſis, ut putatur,) commentarius in Regulam S. Benedicti.

Alius in eamdem Regulam commentarius acephalus.

Hincmari opuſcula deſcripta anno Chriſti 1280. & in eodem codice Martyrologium ipſo tempore conſcriptum.

Hugonis Magiſtri de inſtitutione Novitiorum.

Ciceronis quædam.

Horatii carmina.

Quartâ menſis Martii curante laudato humaniſſimoque viro Magliabechio, accedit a Magno Hetruriæ Duce data mihi facultas exſcribendi ſi qua luberet in Bibliotheca S. Laurentii. Quare inſequentes pene totos dies ea in bibliotheca contrivimus, & ſi quid aliud deinceps egimus, ſucceſivis id horis geſtum. Mihi ejuſmodi ſtudio vacanti, adfuere ſemper vir ami-

cissimus Salvinius, & D. Anselmus Bandurius haud levi necessitudine junctus. Multa Græcè Latinè exscripta mecum tuli. Notitiam codicum maxime Græcorum exscerpsi, quam accuratissimo codicum Laurentianorum catalogo, ejusdem serenissimi Magni Ducis humanitate mihi transmisso, adjunctam, in sequenti tomo publicare animus est.

Quintâ ejusdem mensis Gazam illam Medicéam toto orbe celebratam adimus: quæ vero crebris itionibus in ea observatu digna deprehendimus, hic confertim consignare visum; missis pro consueto more iis quæ descripta vulgataque fuere. Ambulacrum illud majus, Augustorum, Augustarum aliorumque iconibus decoratum, totam pene Imperatoriam seriem comprehendit, quod alias frustra quæratur. Cum primis suspiciuntur Alexandri animam efflantis caput: item Othonis atque Vespasiani. In proximo conclavi visitur Venus illa Medicea decantata, quod fabrile opus par nullum admittit. Ibidem numismatum series perampla, maximeque Græcorum magnæ formæ plus trecentorum, quorum pars magna rarissima. Eorum notitiam excipere magni laboris fuisset: hæc pauca profero.

Nummus Demetrii regis cum capite Demetrii in antica; in postica vero prora navis, cui superscribitur ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, sub prora legitur, ΣΙΔΩΝΙΩΝ, hæc vox Phœnicibus litteris hâc formâ repetitur [Phoenician letters] quibus exprimi puto Sidonem.

Nummus Tiberii magnæ formæ, in antica Tiberii caput cum inscriptione, TI. CAESARI AVGVSTO D. D. COL. In postica templum, PACE AVGVSTI PERP.

Numisma Græcum magnæ formæ, in antica Caligulæ caput cum inscript. Γ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC. In postica ad medium areæ.

Β
ΤΗCΜΗ
ΤΡΟΠΟΛΕωC
ΝΙΚΟ

Quâ siglâ exprimitur Νικομηδείας: in circulo ΕΠΙ ΦΙΡΜΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ ΠΑΤΡωΝΟC.

Numisma Græcum Commodi, in cujus postica ΚΟΜΟΔΟΥ ΒΑCΙΛΕΥΟΝΤΟC Ο ΚΟCΜΟC ΕΥΤΥΧΕΙ. ΝΙΚΑΙΕωΝ.

Id eſt, *Commodo Imperante mundus feliciter agit. Nicænorum*, videlicet numiſma, quod in itinere Orientali notavit item Sponius.

In alio conclavi gemmæ habentur lapillique ſculpti : omnia hic ſingularia, vulgare nihil : hæc notatu digniora viſa ſunt. In Chalcedonico capita Tiberii & Liviæ, incredibili opus elegantia, duobus pollicibus longum. Caput Liviæ ſolius item in Chalcedonico a peritiſſima manu. Veſpaſianus item in Chalcedonico, adverſo ac prominenti capite; ita doctè ſculptus, ut viventis quidpiam ac ſpirantis præferat. Marcus Aurelius & Fauſtina in gemma, parum vel nihil jam memoratis pulcritudine concedunt. Auguſti Auguſtæque pauci deſunt in hujuſmodi ſerie, adeo ut etiam Marciana, Trajani ſoror, cujus nummi perrari, iſtic habeatur formâ eleganti. Aliæ inſcriptæ gemmæ ibidem adſunt : hic aliquas proferre viſum.

Gemma ex altera parte virum exhibet dextra flagellum geſtantem, ſiniſtra faſcem, ſub flagello animal, urſum æſtimo, cui ſuperſcribitur ΕΙΡΗΝΗ, circum autem figuram ΕΥΤΥΧΙ ΜΑΡΚΕΛΛΕ, pro ἐυτύχει, id eſt, *proſperè agas Marcelle.* Ex altera vero parte, Antiochiæ caput turritum cum cornu copiæ & temone, atque inſcriptione ſequenti, ΑΥΞΕΙ ΤΥΧΗ ΑΝΤΙΟΧΕWΝ i. *Augetur fortuna Antiochenorum.*

In corneola caput Jovis Serapidis cum ſole, luna, & hac inſcriptione, ΔΑΜΟΝΟϹ.

In corneola Paris ſedens Lyram pulſans cum hac inſcriptione ſic inverſa AITIT. VA. J : ITƆIVNI IJOZ. *Soli invicti* (ſic) *Lucius Aurelius Titianus.* In exergo ΕϹΓΙ.

In Heliotropio ex altera parte convivium ſculptum exprimitur, ex altera vero hæc inſcriptio,

VNI
VENENVM
AMBROSIA
CAETERIS

Est ibidem tessera eburnea binas sequentes præferens inscriptiones.

C. SIL. L. MVN. COS
ATHAMANS
MAECENATIS
SP. K. IAN.

Alia.

L. AFR. Q. MET
APOLLONIVS
PETICI
SP. K. APRILIS.

In vicino quodam conclavi congesta habetur innumera supellex vasorum antiquorum, quantam nusquam vidimus, nullo ordine, quia aptus locus ad ea collocanda paratur; cursim observavi tripodes duos antiquissimos, præfericula, ligulas, sextantem & vasa liquidorum, fibulas, strigiles, sistrum & alia id genus.

Huic adjunctum conclave plenum iconibus anaglyphis, & inscriptionibus, quæ magna pars ineditæ sunt. Ibi caput Neronis adest, itemque Domitiani; ac Juliæ Titi, caput Trajani, aliaque ignota non pauca, Bacchus biennis, anaglyphum Psyches & Cupidinis. Aliud in quo cymba, ibidemque colligatus Ulysses conspicitur, & Sirenes instrumenta musica pulsantes. Quinque vasa Hetrusca, qualia non pauca in Musæis comparent.

In alio lapide insculptus vir sedens canem ad pedes habet, aliumque à tergo canem, inscript.

L. SAFINIVS L. L
ROMANVS
SAFINIA L. L
IVCVNDA

Ibidem inſcriptio mutila habetur adludos equeſtres ſpectans, ubi equorum tantum nomina, & ſic habet.

. . . .		N. T R.					
. . . .		MENIPPO	CINIS	X	HILARO...........		
. . . .		AEGYPT.	PE	I	MACVL..............		
. . . .		PEGASO	AF.	I	AQVILIN...........		
. . . .		EVTONSO	AF.	I	PEGASO	A	
. . . . . .	I	ADVOLA	AF.	I	COTYNC.	AF.......	
. . . . . .	I	DROMO	HISP.	I	SICA	AF.......	
.... AF	I	PASSER.	AF.	I	CIRRATO	AF.......	
.... AF	I	LVPO	AF.	I	MELISS.	AF	I
.... GAL.	I	LVCIN.	AF.	I	DELICATO	MAV	I
.... AF.	I	SILVAN.	AF.	I	PARATO	AF..	I
.... AF.	III	EVTONIO	AF.	V	BALLIST	AF..	
.... AF.	III	PYRALL.	AF.	IV	ANDREM	AF.	
.... AF.	III	PARDO	AF.	IV.	SPICULO	GAL	V.
.... AF.	III	ROMVLO	I.AC.	V.	ROMVLO	AF.	VI
....	IV.	RAPACE	AF.¦	V.	LVPO	AF.	VI.
....	IV	BAETIC.	AF.	VI.	PALVMBO	AF.	VIII
....	IV	CAMM.	AF.	VI	ROMVLO	AF.	VIII.
....	IV.	DAEDAL	AF.	VI.	GLAPHVS	SPH	X
....	IV.	GAETVL.	AF.	VI	BALLIST.	AF.	XIII
....	IV.	ALCIMOI.		VI.	MEMNO	LAC.	XIIII.
.........L M. S.		SIBI	COMPLEVIT			QVOS I...	
...........C...D		AF. ∞	HILARO	AF.			
.... AF.							

Hi haud dubie equi notantur qui curſùs palmam in certaminibus retulerant, additis victoriarum numeris. Ibi videre eſt Africanos equos quanto in pretio Romani habuerint; nam maxima pars memoratorum Africani ſunt.

Equitum ſingularium ſigniferum quemdam memorat alia inſcriptio ibidem, quæ ſic habet.

.....AVG N. EQVITI
....LARIBVS SIGNIFER
.... VIXIT ANN. LXXX.
...BVS II. DIEBVS X
...Q.. CATINVS C.F
.... EQVES ROMAN..
L. L. PATRI PIIS...

De equitibus ſingularibus ſupra actum eſt p. 117.

In alio lapide inſculpta videtur figura pueri nudi in ſcopulo

sedentis, & figura mulieris adstantis vestimentis opertæ, inscriptio sic habet:

ΩΦΕΛΙΩΝ ΑΝΤΙΟΧΕΥ ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ
Ophelion Antiochene optime salve.

Alias indidem bene multas inscriptiones erui, quæ fortassis alio loco proferentur. In iis pleræque Hetruscæ cùm Florentiæ tum Arretii erutæ. Hetruscarum interpretationem multi frustra tentavere, quia perpaucæ hactenus editæ sunt: forte tamen accrescente earumdem numero quid lucis ad legendas singulas oriatur.

Hæc pauca de Musæo Mediceo, cui par in Italia nullum, hic consignamus. Omnia edere magni sudoris esset, nec nisi multis voluminibus in lucem singula proferri queant.

VII. Martii pomeridianis horis duce laudato viro Bonarota Musæum D. Gaddii, ex nobili ac Florentiæ præclara Gaddiorum gente, visimus, ubi antiqua sacrificiorum vasa bene multa, statuæ, sigilla &c. id genus. Exstat ibidem numismatum series, verum nullo ordine, quo factum ut lustrare facultas non fuerit. In xysto inferiori statuæ non paucæ & icones: in iis caput cum humeris Maximini Imperatoris raritate ac præstantia insigne; nusquam simile exstare putatur. Certe nullum mihi Italica monumenta lustranti occurrit. Aliam ibidem monstrant iconem marmoream Juliæ Aquiliæ Severæ Elagabali uxoris, jamjam memoratæ raritate haud multum inferiorem. In horto inscriptiones aliquot erui: in iis hæc insignis æstimatur.

AGATHOPVS AVG. LIB. INVITATOR
QVE AD MODVM IN INTROITVM PORTIVNCVLAE
AD MONVMENTVM AVRELIAE IRENES SVPERPOSITO
TITVLO SVPER OSTIVM SCRIPTVRA CONTINETVR QVI
TITVLVS ATTENDIT IN HORTO EA OMNIA DE SVO
FECIT
QVAE PERTINENT AD MONVMENTVM SEPVLCRVM
ISDEM
AGATHOPI QVOD VIVVS ET IVNIA EPICTESIS
FECERVNT
AB IIS OMNIBVS DOLVS MALVS ABESTO ET IVS CIVILE.

Ejuſdem Agathopodis inſcriptio alia habetur in Grutero p. DXVIII. ubi itidem *invitator* vocatur; ejuſque uxor dicitur, *Epictesis.*

X. Magnum Hetruriæ Principem duce D. Abbate Monaſterii convenimus, a quo pro innata humanitate nulla non benevolentiæ ſignificatione ad colloquium admiſſi ſumus. Juſſit ille omnia in palatio exhiberi, picturas ſcilicet magnificamque totam ſupellectilem; quam ipſe ſummo ſtudio collegerat, augetque in dies. Ibi tabellarum, peritiſſimis pictoribus, copia ingens, & Raphaëlis pictorum principis tabula elegans cum primis ſuſpicitur, ubi B. Virgini ſedenti inque gremio puerum Jeſum geſtanti adſtant quatuor Sanctorum figuræ. Ad pedes Virginis duo Angeli, puerorum forma, in volumine legunt, tanta peritia artificis adornati, ut ex ipſa vultùs forma alius alio doctior confeſtim intelligatur.

Annuntiatæ Eccleſiam & Bibliothecam item viſimus, indeque erutas Andreæ Contrarii, qui inter primarios ſæculi ſui φιλολόγους accenſetur, ad Pium II. epiſtolas a Salvinio exſcriptas, accepimus: prima ſic init.

Beatiſſimo atque Sanctiſſimo Pio II. Pont. Max.
Andreas Contrarius.

Superiori, anno Sanctiſſime Pater, ubi ex urbe Neapoli proficiſcens Romam redii; quum domum tuam acceſſiſſem, ut te in eo dignitatis faſtigio conſtitutum viderem; ut quæ me tibi hero, patri, patrono atque tutori, cui me jam pridem totum dedideram atque tradideram, commendarem; poſt nonnulla verba citro ultroque habita, memini Sanctitatem tuam tum à me petiiſſe humaniſſime & benigne, ut omnes epiſtolas meas & orationes quæ e manibus exciderunt in unum ſimul colligerem. Ego verò, ſanctiſſime Pater, etſi magnopere optabam, &c.

In periſtylio ſepulcrum exſtat viri inſidentis equo, ad pedes uſque phalerato, cum hac inſcriptione.

Anno Domini MCCLXXXIX.
Hic jacet Dominus Guillelmus
Balius olim Domini Amerighi
de Nerbona. (ſic)

XXVIII.

XXVIII. Martii comitibus D. Anselmo Bandurio & Antonio Salvinio fidissimis amicis in villam Strozziam ad montem Hugonis properamus; ibique ad trecentas inscriptiones, quæ maxima pars ineditæ sunt, exscripsimus: unam Latine & Græce scriptam, quæ mutila est, hic proferimus.

. . . . D. . . . . NOTA
. . . . S . . . .
. . . . MEDEAE NILO
. . . . VDICA
. . . . XANDRIA CVI FLOS
. . . . VM IVVENTAE
. . . . ARCARVM NOTA SVSTV
. . . . NVIDA DITI
. . . . C ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΑ ΚΟΡΗ ΠΡΟΠΟ
ΛΟC ΔΙΟΝΥCΟΥ
. . . . . ΙCΤΟΦΟΡΟC ΤΕ ΘΕΑC ΝΕΙΛωΤΙΔΟC
ΕΙCΙΔΟC ΑΓΝΗC
ΕΙΚΟCΙ ΔΙC ΠΛΗΡωCΑCΑ ΧΡΟΝΟ *(sic)*
ΚΕΙΤΑΙ ΛΥΚΑΒΑΝΤΩΝ.

In tertio Græco versu Παστοφόρος lego. Græcorum hæc est sententia.

. . . Alexandria puella famula Bacchi
Et thalamifera Deæ Niliacæ Isidis castæ,
Bis viginti annos cum impleverit, hic jacet.

Magnam item inscriptionum copiam in villa Ricardi ad pomœria urbis eruimus. Est ibidem ceu turriculæ marmoreæ fragmentum, quæ cum integra consisteret quatuor circiter pedes a diametro habuit. Ab interiori parte insculpta erat nominibus Atheniensium, ita erasis ut paucissima expiscari potuerim: sic autem incipit inscriptio.

ΘΕΟΙΣ ΤΥΧΗ

ΕΡΕΧΘΕΙΔΟΣ		ΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΚΑΙΣΑΡΟΣ
ΕΠΙΚΤΗΤΟΣ	ΣΥΒ..ΔΗΣ	ΙΛΙΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΑΝΤωΝΕΙΝΟΥ
ΘΕΜΙΣωΝ	ΚΗΦΕΙΣΙΗ	ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΕΒΔΟΜΟΥ
ΕΥΠΟΡΟΣ	ΠΕΡΓΑΣΗ Θ	
ΠΑΡΑΜΟΝΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ		

Alia quædam ſuperſunt hinc & inde, ex quibus nihil notitiæ eruitur. τοῦ εἰκοστοῦ ἑβδόμου, vigeſimi ſeptimi, cave ſis putes hæc de imperii annis dici, non enim tamdiu imperavit Antoninus Pius : ſed ea ex ſequentibus jam amotis lucem accipiebant.

Horis ſucceſivis dum Florentiæ agerem codicum Monaſterii cum Græcorum tum Latinorum, qui magno ibi numero ſunt, notitiam excepi ſequentem.

Græci præſtantiſſimi magna parte ſunt.

Pſalterium membranaceum XI. ſæculi.

Aliud ejuſdem ætatis membranaceum.

Aliud bombycinum XV. ſæc.

Codex membran. ubi Acta Apoſtolorum & Epiſtolæ *Pauli* cum commentariis. Hæc ibi nota legitur. ἐγράφη αὕτη ἡ δέλτος ἰνδ. ιβ ἔτ. ͵ϛυϟβ. διὰ χειρὸς Θεοφυλάκτου πρεσβυτέρου καὶ νομοδιδασκάλου. id eſt : *Deſcriptus eſt hic liber indictione 12. anno (mundi) 6492. (ſcilicet Chriſti 984.) manu Theophylacti presbyteri & in lege doctoris.*

Codex bombycinus complectens omnes novi Teſtamenti libros ; & poſtea Synaxarium ac breve Menologium. In fine legitur ; Χειρὶ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἐλαχίστου Μάρκου ἐν ἔτει ͵ϛωμ. μηνὶ Δεκεμβρίῳ ΚΒ, ἡμέρᾳ β i. *Manu peccatoris & minimi Marci : anno mundi 6840. (id eſt, Chriſti 1338.) menſis Decembris 22. feria ſecunda.* In ſequenti pagina exſtant alphabeta varia Græcorum, quæ cum aliis ejus generis bene multis ſuo loco dabimus.

Codex Evangeliorum X. ſæculi membranaceus. In fronte Evangelii S. Joannis depingitur idem Joannes dictans Evangelium ſuum Prochoro diſcipulo, appoſito ad utramque figuram nomine proprio, Ἰωάννης, Πρόχορος.

Codex membranaceus Epiſtolarum & Evangeliorum XI. ſæculi.

Codex optimæ notæ XI. ſæculi membranaceus, in quo catena in Matthæum ex interpretationibus *Anonymi, Apollinarii, Baſilii, Chryſoſtomi, Cyrilli, Euſebii, Gregorii Nyſſeni, Iſidori Peluſiotæ, Origenis, Severi, Severiani, Theodori Antiocheni, Theodori Heracleotæ, Theodori Mopſueſteni, atque Titi Boſtrenſis.*

Codex membranaceus XIII. ſæculi, Catena in Lucam ex *Chryſoſtomo, Gregorio Nazianzeno, Gregorio Nyſſeno, Baſilio, Tito Boſtrenſi, Iſidoro, Niceta & aliis.*

Codex bombycinus xv. sæculi, Anonymi expositio in Epistolas Pauli.

Codex xv. sæc. bomb. Philonis Judæi opera quædam. De mundi opificio.

Codex bomb. xiv. sæculi, Ecclesiasticæ historiæ *Eusebii* libri quidam initio mutili.

Codex bomb. recens. Vita S. Antonii, S. *Athanasio* scriptore.

Codex bomb. recens, *Basilii* in Hexaëmeron. In fine codicis homiliæ duæ habentur *Gregorii*, *Nysseni* Basilio adscriptæ.

Codex membr. xi. sæculi S. *Gregorii Nazianzeni* carmen, cui titulus, προοίμιον ἐν σχήματι εὐχῆς, initium, Χριστὲ ἄναξ ὃς ἁγνοῖς ποτ' ἀειρομένοις. *Gregorii Nazianzeni* Orationes cum quibusdam epistolis. In fine Orationum notatur numerus versuum, verbi gratiâ, post Apologeticum de fuga, στίχοι αωϟϛ *versus 1896.* Codex alius ejusdem.

Codex egregiæ notæ x. sæculi membran. in quo homiliæ *Joannis Chrysostomi* περὶ ἀκαταλήπτου, *de incomprehensibili.* Epistola S. *Basilii* ad Gregorium Nazianz. Homiliæ *Joannis Chrys.* εἰς ἀνδριάντας & aliæ.

Codex membr. xi. sæculi *Joannis Chrys.* homiliæ in Genesin, & in fine homilia in 40. Martyres.

Codex membr. x. sæculi, homiliæ ejusdem in Genesin, & in fine quædam alia.

Codex membr. x. sæculi, ejusdem in Genesin, & in fine ejusdem homiliæ 30.

Codex membr. xiii. sæculi, *Ephremi* sermones quidam.

Codex membr. optimæ notæ, *Theodoreti* in Psalmos scriptus a quodam Luca anno 6613. id est Christi 1105. Ibidem *Hadriani* introductio in sacras Scripturas.

Codex membr. xiv. sæculi, *Cyrilli* Alexandrini in Hesaïam.

Codex membr. xi. sæculi, *Joannis Climaci* scala: itemque in alio codice bomb. xiv. sæc. Item in alio.

Codex membranaceus octavi sæculi, *Dionysii Areopagitæ* opera, in fronte leguntur hæc carmina:

Ἐπίγραμμα εἰς τὸν μακάριον Διονύσιον
περὶ τῆς οὐρανίας ἱεραρχίας

Ἀγγελικῆς σοφίης ἀμαρύγματα πολλὰ κιχήσας
Ἀνθρώποις ἀνέφηνας ἰδεῖν νοοσκώθετον ἄστρον.

Ἄλλο.

Οὐρανίων θιασῶν ἱεράρχια (ſic) τάγματα μέλψας
μορφοφανῶν τε τυπῶν κρύφιον νόον Εἰς φάος ἕλκων
Ζωοσόφων λογίων θεοτερπέα πυρσὸν ἀνάπτεις.

Epigramma in beatum Dionyſium
De cæleſti Hierarchia.

Angelicæ ſapientiæ radios permultos aſſecutus
Hominibus intelligibile aſtrum conſpiciendum præbuiſti.

Aliud.

Cæleſtium chorearum cum ſacros principeſque ordines demulſeris,
Typorumque illorum qui certis formis conſpiciuntur abſconditam mentem in lucem produxeris.
Eloquiorum quæ vivâ ſapientiâ prædita ſunt facem vel ipſum Deum delectantem accendis.

Codex membr. xv. ſæculi, *Dionyſius* de divinis nominibus.

Codex recens bomb. *Caſſiani* Abbatis ad Leontium de Diſcretione ſpirituum Græcè ex Latino.

Codex bomb. Dialogi S. *Gregorii* Papæ Græce verſi. In fine legitur, ἔτους ϛ ω ο ϛ. *anno mundi 6876. id eſt, Chriſti 1368.*

Codex bomb. recens. S. *Thomas* contra Gentes Græce ex Latino. Ibid. *Agapeti* Diaconi magnæ Eccleſiæ Epiſt. ad Juſtinianum Imp.

Codex membranaceus XII. ſæculi. Vitæ SS. menſis Octobris. Martyrium S. Artemii; Jacobi fratris Domini; Martyrium SS. Acyndini, Pegaſii, Aphthonii, Elpidophori, Anempodiſti; Martyrium S. Menæ. Vita S. Germani Patriarchæ C. P. Martyrium S. Jacobi Perſæ; Martyrium SS. Euſtratii, Auxentii, Eugenii, Mardarii & Oreſtis; *Joannis Chryſoſtomi* in filium prodigum; Martyrium S. Demetrii; Vita SS. Coſmæ & Damiani; Martyrium S. Eleutherii; Trium puerorum hiſtoria; *Joannis Chryſoſtomi* in Philogonium; *Gregorii Nazianzeni* in Nativitatem Domini; *Joannis Chryſoſtomi* in Infantes; *Amphilochii* vita Baſilii; S. *Baſilii* in S. Baptiſma; vita S. Joannis Calybitæ.

Codex membr. XI. sæculi, vita S. Barlaami & Josaphati.

Codex Asceticorum membr. XI. sæculi.

Codex bombycinus. De SS. Synodis, Schismatibus & hæresibus. Epistola de fide in Armeniam missa a *Thoma* Patriarcha Hierosolymitano & ex Arabico in Græcum versa, de Incarnatione ex versione *Abbucara.* S. *Basilii* Archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ historia mystagogica ecclesiastica. S. *Epiphanii* de hæresibus. *Josephi* episcopi Methones apologia ad libellum *Marci* Ephesini.

Acta Synodi Florentinæ in cod. membranaceo.

De Concil. Florentino quædam alia.

Codex membranaceus optimæ notæ XI. sæculi; Epistola *Ammonii* Carpiano, Synaxarium & Menologium breve.

Codex bombycinus XIV. sæc. *Nectarii*, cur primo Sabbato jejuniorum celebretur festum S. Theodori Martyris; ibidem S. *Basilii* junioris quædam; *Joannis Chrysostomi* homiliæ quædam. *Georgii* Nicomediensis in. S. Virginem.

Codex bomb. ubi multa variæ ætatis; Ascetica quædam. ἔκθεσις καὶ ὑπόθεσις κεφαλαίων παραινετικῶν πρὸς τὸν βασιλέα Ἰουστινιανόν. *Expositio & argumentum capitum adhortatoriorum ad Imp. justinianum per Agapetum* diaconum. *Maximi Tyrii* opuscula; *Orphei* Argonautica.

Codex elegans x. sæculi membran, *Herodoti* historiæ.

Codex præstantissimus x. sæc. membr. *Thucydidis* historiæ, cum commentariis *Marcellini.* Qui fuit olim Busini Florentini civis.

Codex membr. xv. sæc. *Thucydidis* octo libri.

Codex membr. xv. sæculi, *Xenophontis* œconomicus, Cyropædia, Anabasis, Hieron.

Codex membr. xv. sæc. Xenophontis ἀπομνημονεύματα, κυνηγετικός, de Equestri magistratu, respublica Lacedæmonum, respublica Atheniensium. Τοῦ μακαριωτάτου Κορίνθου, *beatissimi Corinthi* (al. Corinthi) de Dialectis; *Dionysius Halyc.* de Nominibus, *Theophrasti* Characteres.

Codex bombycinus XIII. sæculi minutissimo charactere, *Manassis* quædam, *Xenophontis*, epistolæ. *Longi* Pastoralium lib. IV. *Achillis* Alexandrini *Tatii* de amoribus Leucippes & Clitophontis. *Charitonis* Aphrodisiensis de Chærea & Callirrhoe amatoriarum narrationum libri VIII. *Xenophontis* Ephesiaca libri V. Sunt autem amatoria, ut Heliodori Æthiopica; opus

ineditum est. Hujus Xenophontis meminit Suidas. Ξενοφῶν Ἐφέσιος ἱστορικὸς, ἐφεσιακὰ, ἔστι δὲ ἐρωτικά. Βιβλία ι. περὶ Ἁβροκόμου καὶ Ἀνθίας. καὶ περὶ τῆς πόλεως Ἐφεσίων, καὶ ἄλλα: i. *Xenophon Ephesius; Ephesiaca, sunt autem amatorii libri x. de Abrocome & Anthia, de Urbe Ephesiorum & alia. Theodori Lascaris* Imperatoris epistolæ quædam. *Athanasii* quæstiones ad Antiochum. *Gregorii* item Nazianzeni & *Basilii* epistolæ. *Æsopi* vita & ejusdem fabulæ, ut ante Maximum Planudem exstabant, stylo χυδαίῳ. Planudes enim Æsopi cum vitam tum fabulas longe diverso stylo, suoque more conscripsit. Initium vitæ sit habet: βίος τοῦ πανθαυμάστου Αἰσώπου. Οὐ κατὰ πάντα τὸν βίον βιωφελέστατος ἦν Αἴσωπος. *Vita admirandi viri Æsopi. Non toto vitæ suæ tempore perinde dexter ac rebus gerendis utilis fuit Æsopus.* Nonnullæ fabulæ a Maximo Planude prætermissæ sunt. Æsopum, Deo favente, in sequentibus edemus, qualis ante Planudem fuit.

Æsopi vita & fabulæ; initium vitæ Æsopi per *Maximum Planudem.* Πραγμάτων φύσιν τὴν ἐν ἀνθρώποις.

Æsopi fabulæ & *Aristophanis* nubes in codice bomb. xiv. sæc.

Codex membr. *Polybii* historiarum libri v. sub initium hæc leguntur. Ἀντώνιος ὁ Ἀθηναῖος ὁ καὶ λεγόμενος Λογοθέτης, ταύτην τὴν βίβλον εἶχα ἀντιβόλεον, καὶ ἀντέγραψα ὅμοιον ταύτης, ἔτους ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ αυλε, γραφὲν εἰς τὴν πόλιν Σιένα. id est: *Antonius Atheniensis, qui vocor Logothetes, hunc librum mutuo accepi, atque ipsi simile exemplar descripsi anno ab ortu Christi 1435. exaratum in Urbe Sena.* In fine hæc habentur; ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον χειρὶ Στεφάνου ἱερομονάχου καὶ σκευοφύλακος τοῦ τιμίου προδρόμου τῆς εὐλογημένης Πέτρας, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ βʷ ἰνδ. ι. τοῦ ͵ςϡκε. ἔτους. i. *Absolutus est hic liber manu Stephani sacri Monachi & Cimeliorum custodis venerandi Prodromi benedictæ Petræ, mensis Octobris die secunda ind. 10. anno mundi 6925. id est, Christi 1417.*

Codex elegantissimus in fine noni aut initio decimi sæculi membranaceus. *Plutarchi* vitæ incipiunt a Phocione, desinunt in J. Cæsarem. Ibidem rescriptum manu Cardinalis Bessarionis, quo testificatur se mutuo accepisse alium Plutarchi tomum & exportari curasse Venetias transcribendum, seque Monachis S. Mariæ Florentinæ restituturum pollicetur. At fato præoccupatus fidem liberare non potuit.

Codex membranaceus recens, in quo vitæ *Plutarchi* incipiunt a Theseo, desinunt in Syllam.

Codex bomb. XIV. ſæc. *Plutarchi* libri Moralium.

Codex bomb. XIV. ſæc. Ejuſdem opuſcula.

Codex membr. XV. *Plutarchi* contra leges Lycurgi. *Bruti* epiſtolæ : *Baſilii* epiſtola ad juvenem.

Codex bomb. recens, Dicta ſapientum ex *Plutarcho* & aliis collecta.

Platonis de Republica, codex membr. XIII. ſæculi.

Ejuſdem Dialogi cum Commentariis Procli.

Ejuſdem Dialogi 18. De legibus libri 12. Ἐπινομὶς. Epiſtolæ 3. cod. membr. XV. ſæc.

Ejuſdem Dialogi 14. cod. bomb. XIV. ſæculi.

Codex bomb. XIV. ſæc. De Herbis, & *Platonis* opera quædam.

Platonis Dialogi quidam cum Commentariis *Hermeæ* in Phædrum Platonis. Item Procli in Parmenidem. Codex ſcriptus manu Hieromonachi Longini anno mundi 6967. Chriſti 1459. menſe Octobri indict. XIII. ad uſum Magnifici Dom. Joannis Quirini ex Stymphalo.

Ariſtotelis Rhetoric. cod. membr. recens.

Simplicii in Ariſtotelis Categorias cod. recens bomb.

Porphyrii Iſagoge in cod. bomb. XIII. ſæc.

Codex bomb. recens, *Iſocratis* Orationes 6. *Ariſtophanis* fragmentum. *Baſilii* ad adoleſcentes.

Iſocratis Oratt. item *Æſchinis* Oratt. in cod. bomb. XIV. ſæc.

Demoſthenis Oratt. quædam in cod. membranaceo recenti.

Demoſthenis Orationes & epiſtolæ quædam in cod. bombycino XIV. ſæc.

Demoſthenis Orationes quædam & epiſtolæ *Æſchinis*, in codice membr. recenti.

Codex bombycinus in quo Dionis Chryſoſtomi LXXX. Orationes, in fine legitur. ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον διὰ χειρὸς ἐμοῦ Θεοδώρου Δοκειανοῦ τοῦ Συμεὼν, κατὰ μῆνα Φευρουάριον τῆς ια ἰνδ. τοῦ ,ϛωλϛ. ἔτους, ἔχοντα τὸν μῆνα ἡμέρας ιη.

i. *Abſolutus hic liber, manu mea Theodori Dociani filii Simeonis, menſe Februario indictione 11. anni 6836. (hoc eſt Chriſti anno 1328.) decima octava ejuſdem menſis.*

Codex bomb. XIV. ſæculi *Ariſtidis* Orationes.

Codex bomb. XIV. ſæculi *Ariſtidis* Orationes. Item dialogi quidam *Platonis*; Epiſtolæ ejuſdem.

Codex bomb. XIV. sæculi, *Philostrati* vita Apollonii Tyanei & alia ejusdem *Philostrati.*

Luciani codex perantiquus X. sæculi; sed sarcitus plerumque recentiore manu, complectens octoginta libros ejusdem.

Codex membr. recens, *Luciani* opera, incipiunt ab Hippia, desinunt in Alcyonem.

Ptolemæi Geographia cum tabulis in codice membran. XV. sæculi.

Codex membranaceus XIII. sæculi; Lexicon Græcum, in cujus fine explicatio Græca nominum Ebraïcorum Scripturæ sacræ.

Codices duo bombycini complectentes totum *Suidæ* Lexicon. In fine ultimi Tomi legitur: ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον ἤ Σουΐδα διὰ χειρὸς ἐμοῦ Γεωργίου τοῦ Βαιοφόρου ἐν ἔτει ,ϛϡι δεκάτῳ ἰνδικτ. δεκάτης, μηνὶ Ἰουνίῳ ιε. i. *Absolutus est hic liber sive Suïdas, manu mea Georgii Baiophori anno 6910. id est, Christi 1402. indict. 10. mensis junii 15.*

Codex bomb. XV. sæculi Glossarium Græcolatinum, in cujus fronte legitur hæc epistola.

Φραγκίσκος Φιλέλφος Ἀνδρέᾳ τῷ φιλτάτῳ χαίρειν.

Βουλόμενος ἔγωγε τὰ σοὶ δοκοῦντα κατὰ φιλίας νόμον ποιεῖν, ἔγραψα μὲν ὅσα ἐζήτεις, ἐποίησα δὲ μηδὲν θαυμαστὸν, ἀλλὰ τὸ ἡμῖν δυνατὸν ἐν καιρῷ· σὺ δὲ νικήσας ἡμᾶς εὐνοίᾳ τῇ προσφιλεῖ, ἔτι δὲ καὶ τοῦ μαθεῖν τῇ σπουδῇ, ἔρρωσο φιλτάτη μοι κεφαλή.

Franciscus Philelphus Andreæ dilectissimo, Salutem.

Cum mihi cordi sit ea quæ tibi maxime placent juxta legem amicitiæ perficere, scripsi quemadmodum rogasti. Nihilque sane admiratione dignum peregi; sed quod per vires & tempus licitum fuit. Tu vero qui cùm benevolentia & amicitia, tùm discendi studio nos longe superasti, vale dilectissimum mihi caput.

Codex bomb. XIV. sæculi, Grammaticæ variæ, scilicet, *Magistri, Manuelis, Planudis, Joannis* Patriarchæ, *Demetrii* anagnostæ; *Hesiodi* & *Pindari* quædam; Sapientissimi *Tricha*, Τριχᾶ de metris. In fine legitur, Ἦλθεν ὁ μητροπολίτης κδ τοῦ Ἀπριλλίου μηνὸς, ἡμέρᾳ παρασκευῇ, ὥρᾳ πρώτῃ τῆς νυκτὸς, ἔτους ,ϛωξη ἰνδ. ιγ. *Venit Metropolitanus 24. mensis Aprilis, die parasceves, id est*

feria

feria sexta, hora prima noctis anni 6868. id est, Christi 1360. indictione 13. Qui sit iste Metropolitanus ignoramus.

Grammatica Græca Constantini Lascaris cusa Mediolani anno 1476.

Codex bomb. XIV. sæculi, Exercitationes Grammaticales.

Codex bomb. *Maximi Planudis* de Grammatica, cujus annus sic in fine notatur. ἔτ.,ϛωμθ. id est, mundi secundùm Græcorum computum 6849. Christi 1341. Deinde in eodem codice *Libanii* Sophistæ epistolici caracteres; *Georgii Choerobosci* de poëticis; *Aristidis* Monodia de Smyrna.

Codex bomb. XIV. sæculi, *Hermogenis fragmenta.*

Aphthonii Sophistæ & *Hermogenis* Sophistæ XIV. sæc. codex bomb.

Codex XV. sæculi membr. Erotemata grammaticalia.

Codex XIV. sæculi bomb. *Nicomachi* Arithmetica, *Euclidis* Geometria.

Codex XIV. sæculi bomb. *Homeri* Ilias.

Codex membr. XII. sæculi *Homeri* Ilias, & in fine, de allegoriis Homeri.

Homeri Iliados editio anno 1488. Præmittitur epistola Bernardi Nerlii ad Petrum Mediceum Laurentii filium.

Codex bomb. XIV. sæculi, *Hesiodi* Opera & Dies cum scholiis bonæ notæ, item Theogonia cum scholiis, item scutum Herculis cum scholiis. *Theocriti* Bucolica cum scholiis. *Dionysii* Alexandrini mundi περιήγησις. Excerpta quædam ex Scriptura sacra. Prosodia.

Codex bomb. *Pindari* cum scholiis sæc. XIII.

Codex bomb. in quo *Æschyli* tragœdiæ cum scholiis, & *Dionysius* Perihegetes cum scholiis. In fine Æschyli hæc leguntur. Ἀπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου εἰσὶ, χρόνοι ͵αμβ. ἀπὸ δὲ τοῦ δεσπότου χριστοῦ ͵ατμδ, ἀπὸ δὲ τῆς κτίσεως κόσμου ͵ϛωνβ. ἔκτισεν δὲ ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς τριακοσίας ἑξήκοντα πέντε ἐκκλησίας. *A magno Constantino elapsi sunt anni 1042. a Domino Christo anni 1344. a creatione mundi anni 6852. Excitavit autem piissimus Imperator Justinianus trecentas sexaginta quinque ecclesias.*

Codex bomb. XIII. sæc. *Sophoclis* & *Euripidis* tragœdiæ.

Codex membr. XIV. sæc. *Euripidis* tragœdiæ sex. *Sophoclis* totidem.

Codex XV. sæc. *Euripidis, Sophoclis & Æschyli* tragœdiæ quædam.

Codex membr. *Sophoclis* tragœdiæ XII. ſæculi. Olim in eo deſcriptum fuerat vetus Teſtamentum charactere unciali a ſæculis circiter duodecim; verum deletis pene prioribus, ſubſtitutus eorum loco Sophocles fuit.

Codex bomb. XIV. ſæc. *Sophoclis* tragœdiæ, *Dionyſius* Periegetes, *Porphyrii* Iſagoge.

Codex XIV. ſæc. bomb. *Euripidis* & *Æſchyli* tragœdiæ quædam.

Codex bomb. XIV. ſæculi, *Ariſtophanis* comœdiæ 4. cum ſcholiis.

Codex alius bomb. XIV. ſæculi, *Ariſtophanis* comœdiæ.

Codex bomb. XIV. ſæculi, *Theocritus* & *Heſiodus* cum ſcholiis.

Codex bomb. XIV. ſæculi, *Oppiani* Halieutica cum ſcholiis.

Codex bomb. XV. ſæculi, *Ovidii* metamorphorſeôn verſio in Græcum per *Maximum Planudem.*

Catalogum Græcorum, qualis ſuperius editus eſt, manu mea confeci: Latinorum notam ab amiciſſimo viro Anſelmo Bandurio, manu ipſius accurate exaratam, accepi: eſtque iſtiuſmodi.

Codex membr. in quo epiſtolæ quædam S. *Cypriani.*

Codex membr. *Lactantii Firmiani* inſtitutionum adverſus Gentiles libri VI. In fine legitur: *Feliciter ſcripſit Ambroſius Monachus, complevitque XVII. Kal. Februarias, anno a Nativitate Domini milleſimo quadringenteſimo quarto decimo.*

Ejuſdem alter codex membranaceus.

Codex membran. XIII. circiter ſæculi, *Hilarii* de Trinitate libri XII. Ejuſdem de Dedicatione Eccleſiæ, de Synodis, contra Conſtantium libri III. contra hæreſes ejuſdem. Exemplum blaſphemiæ Auxentii Arriani Mediolanenſis epiſcopi. Ejuſdem adverſus Auxentium Mediol. Ejuſdem in Pſalm. *Beati immaculati. Dydimi* de Spiritu ſancto. *Gennadii* de eccleſiaſticis dogmatibus. Septem regulæ *Ticonii* de exponenda ſacra Scriptura. Errores *Gilberti* Pictavenſis epiſcopi damnati in Remenſi concilio ſub papa Eugenio. Fides Remenſis concilii ab Abbate Clarævallis *Bernardo* dictata. Liber *Boëtii Severini* de Trinitate, ejuſdem de Hebdomadibus, ejuſdem de fide Chriſtiana, ejuſdem de duabus naturis & una perſona Chriſti, ejuſdem de Unitate eſſentiæ divinæ & proceſſione divinarum perſonarum. *Athanaſii* epiſc. Alexandrini libri IV. de Trinitate, liber fidei & expoſitio fidei, *Athanaſii* ad Luciferum, libellus de mira-

culis imaginis Salvatoris quæ crucifixa fuit à Judæis, de exhortatione Monachorum. Quæstiones *Athanasii* Arch. Alexandrini de pluribus & necessariis rebus in sacris Scripturis. Hæc omnia, exceptis epistolis ad Luciferum, spuria sunt.

Vita S. Antonii Abbatis auctore S. *Athanasio*, in gratiam Monachorum Abbatiæ Florentinæ ex Græco versa a *Francisco Zephiro.*

Codex membran. in quo transitus B. Hieronymi, insuperque vita S. Pauli primi Eremitæ, in fine *Leonardi Dati* presbyteri Florentini carmen de D. Hieronymo ad Nicolaum Mediceum.

Codex membr. x. circiter sæculi. *Eusebii* Cæsariensis historia Ecclesiastica ex versione *Rufini*, libri IX. & ejusdem continuatio usque ad obitum Theodosii Senioris, libri II.

Regulæ SS. *Basilii*, *Pachomii & Augustini* in codice membr. XIII. sæculi.

Alius codex in quo Prologus *Basilii* in regulam suam aliaque ejusdem, itemque epistola *Macarii* Ægyptii ad juniores Monachos.

Alius codex membr. S. *Basilii* de integritate virginitatis, ex Græco vers. per Ambrosium Camaldulensem, cum ejusdem Ambrosii præfatione: Itemque sermo *Basilii* ad juvenes, interprete Leonardo Aretino cum ejusdem præfatione ad Colucium.

S. *Ephrem* Syri Diaconi sermones, interprete Ambrosio Camald. & epistola ejusdem Ambrosii ad Cosmum Mediceum anno 1458. Februarii 9.

Codex membr. *Cæsarii* Arelatensis admonitiones. S. *Ephrem* de Oratione. *Augustini* de consolatione mortuorum, & alia ejusdem. *Ambrosii* de pœnitentia. Homiliæ diversorum.

Codex membr. *Gregorii Nazianz.* Apologeticus & aliæ duæ ejusdem orationes. *Basilii* epist. ad ipsum Gregorium. *Joan. Chrysostomi* de laudibus Apostoli Pauli. *Dionysii Areopag.* epist. ad Timotheum de Martyrio Petri & Pauli.

Joann. Chrysost. de dignitate Sacerdotali codex membr.

Leonis Papæ epistolæ in cod. recenti.

Historiæ Tripartitæ libri XII. in codice x. sæculi.

Sedulii Poëma sacrum in codice membr.

Prudentii de novo & veteri Testamento codex recens.

Dionysii Areop. opuscula & epistolæ in codice membr.

Homiliæ B. *Gregorii* Papæ in Ezechielem prophetam numero XXII. habitæ in Patriarchio Lateranensi, in basilica, quæ appellatur Aurea.

Ejusdem epistolæ quædam in alio codice.

Liber Regulæ pastoralis S. *Gregorii.* Item *Ugonis* de claustro corporis & animæ.

Nili Monachi de Christiana Philosophia, interprete Isidoro Monacho, cod. scriptus anno 1534.

Bedæ presbyteri de gestis Britannorum sive Anglorum. In fine habetur catalogus operum Bedæ.

Remigius, *Hieronymus* in epistolas Pauli. *Bedæ* in epistolas Canonicas, codex bonæ notæ.

Codex membr. XI. sæculi in quo libri IV. de vita B. Gregorii Papæ, a *Johanne* Diacono ad Johannem Papam; in fine legitur: *Ego Ugo indignus Sacerdos inchoavi hunc librum VIII. K. Septembr. & explevi eum XIIII. Kal. Octobr. feliciter concurrente sexto, indict. XV.* Passio SS. Marcelli Papæ, Anastasii, S. Christinæ, vita S. Hilarii, vita & Passio S. Anastasii cum undecim fratribus. S. Pantaleonis, SS. Quiriaci & Julitæ, S. Margaritæ, S. Reparatæ, S. Domnini, S. Callixti, S. Zenonis episcopi: gesta sancti Christophori, Passio S. Blasii.

In alio cod. vita S. Francisci, item S. Paulæ viduæ.

Vita S. Joannis Eleemosynarii a *Leontio* Neapoleos Cypri: in fine adduntur ab eodem Leontio quædam prætermissa.

Vita S. Bernardi Claravallensis.

In codice membranaceo vita S. *Zenobii* episcopi Florentini per *Joannem* Aretinum, cum ejusdem *Joannis* epistola ad Joannem Presbyterum S. Michaëlis. Item vita S. Joannis Chrysost. ex *Palladio* per *Ambrosium* Monachum versa ex Græco. In fronte habetur ejusdem Præfatio ad Eugenium Papam, codex membr.

Gullielmi Abbatis vita S. Bernardi. Item *Bernardi* Abbatis in illud: *Missus est Gabriël.* & Planctus B. M. Virginis, codex membr.

Bernardi Abbatis de contemplatione.

Sermones sive vitæ Sanctorum divisæ pro singulis mensibus a *Jacobo de Voragine*, cod. membr.

S. *Bernardi* & *Gilberti* in Cantica, item alii ejusdem codices.

Epiſtola *Andreæ* Notarii Florentini de vita Ugonis Marchionis Florentini D. Nicolao Abbati Monaſterii S. Mariæ Florentinæ compilata anno 1345. Item chronicon *Martini*, quem vulgo Polonum vocant, uſque ad Clementem IV. Papam: hic dicitur F. *Martinus* ordinis Prædicatorum. Inſuper chronica Italorum regum & Romanorum Impp. uſque ad Auguſtulum, cod. membr.

Vita Ugonis comitis Magdeburgenſis ad R. P. Celſum Veronenſem Abbatem S. Mariæ; auctore *Laurentio Ciato* Florentino, Florentiæ ſcripta anno 1491. cui adnectitur epiſtola *Petri Damiani* ad Gottefredum Marchionem de vita ejuſdem Ugonis.

Martyrologium.

Ricardi de S. Victore opera in codice membran.

Teuzonis Monachi expoſitio in Regulam S. Benedicti.

Joannis Gerſonis opera.

Joannis Gerſen (ſic) Cancellarii Pariſienſis de Imitatione Chriſti, codex ſcriptus anno 1466.

Conſtitutiones Synodales D. *Angeli* epiſc. Florentini & bullæ duæ *Eugenii* Papæ IV. codex ſcriptus a Laurentio Presbytero Florentino.

Leonardi Aretini de bello Italico adverſus Gotthos libri IV. ad Julianum Cardinalem S. Angeli.

Ejuſdem *Leonardi* Aretini & *Poggii* epiſtolæ.

Franciſci Petrarchæ operum codices aliquot.

Hiſtoriæ Monaſterii Caſſinenſis libris IV. deſinunt ad tempora ſchiſmatis Petri Leonis. In fine legitur, *Heuſtachius*, quod videtur ſcribæ nomen eſſe; codex membr.

Matthæi de Palmeriis de Temporibus, cum proëmio ad Petrum Mediceum Coſmæ filium. Hæc in fine leguntur: *Antonius Marii filius Florentinus civis atque Notarius tranſcripſit Florentiæ ab Originali XI. Kal. Januarii MCCCCXLVIII. valeas qui legis.* Opus magna parte, ut aiunt, ineditum.

Libellus terræ ſanctæ editus a fratre *Bochardo*. Item *Oroſii* de conſtructione Romæ: in fine epiſtola quam miſere Teucri Eugenio Papæ IV.

Hiſtoria Scholaſtica.

Fl. Blondi hiſtoriæ.

Hiſtoria Britonum verſa ex lingua Britannica in Latinam

optimæ notæ, codex membranaceus XII. sæculi.

Alii item bene multi codices adsunt ad Philosophiam, Geometriam, Theologiam, Scholasticam, ad Decretales, & casus, ut aiunt, conscientiæ spectantes.

Sallustius Crispus, ac *Justinus*, *Trogi Pompeii* nomine, scriptus anno 1405.

M. Tullii Ciceronis Orationes septem, pro Cæcinna, de lege Agraria contra Rullum, ad populum contra legem Agrariam, in L. Pisonem, pro Rabirio Pisone, pro C. Rabirio perduellione, pro Roscio Comœdo. In fine hæc leguntur. *Has septem Tullii orationes, quæ antea culpa temporum apud Italos deperditæ erant, Poggius Florentinus, perquisitis plurimis Galliæ Germaniæque, summo cum studio ac diligentia, bibliothecis, cum latentes comperisset in squallore & sordibus, in lucem solus extulit, ac in pristinam dignitatem decoremque Latinis musis dicavit.*

Tullii novorum Rhetoricorum libri IV. seu ut quibusdam videtur, *Cornificii* Rhetoricorum ad C. Herennium, vel, ut alii putant, incerti auctoris, codex XIV. sæculi.

M. Tullii de Amicitia, de Senectute, Paradoxa cod. membr. Item alius eadem opera complectens.

Ejusdem epistolarum ad Brutum, ad Q. Fratrem libri III. Ad Atticum libri VII.

Ejusdem Cato major, seu de Senectute, Lælius sive de Amicitia ad Pomp. Atticum, Paradoxa ad M. Brutum. Pro M. Marcello, pro Q. Ligario, pro Rege Dejotaro, De officiis tres libri ad M. filium. Invectivæ *Sallustii* in Ciceronem & in Sallustium *Ciceronis.*

Epistolæ ad Familiares aliquot, & in alio codice similiter.

De finibus bonorum & malorum ad Brutum libri V.

Alter eadem complectens, in cujus fine hæc leguntur: *Absolvit autem scriptor postrema manu ad IV. Kal. Junias, Verbi anno incarnati MCCCCVI.* Item *M. Tullii Ciceronis fragmentum de Academicis, in cujus fine hæc scripta sunt: Non reperitur plus, tanta fuit negligentia atque inscitia eorum qui jam nos multis sæculis anteiverunt: qui suæ inertiæ utinam & ignorantiæ premia digna ferant.*

Ejusdem de natura deorum libri III. ad M. Brutum, descriptus codex a Marino Tomacello Neapolitano.

Rhetorica *Ciceronis* seu de Inventione libri III. Item incerti

auctoris, seu, ut quibusdam placet, *Cornificii* Rhetoricorum libri IV. In fronte codicis legitur : *Ars nova & vetus Ciceronis.*

De officiis libri III.

Ejusdem Verrinæ, Catilinariæ, tres orationes ad Cæsarem. *Sallustii* in Ciceronem & *Ciceronis* in Sallustium. In fine codicis miscellanea quædam habentur, & inter hæc epigrammata in laudem illustrium virorum, quæ quondam in aula minoris Palatii legebantur, jam vero non comparent.

Ejusdem ad Quinctum fratrem de Oratore libri III.

Codex membr. *Julii Cæsaris* commentarii castigati a Celso Constantino v. c.

Quintiliani Institutiones oratoriæ, cod. membr.

Justini codices duo.

Suetonius cum aliis scriptoribus historiæ Augustæ.

Lucii Flori codex membr. In fine legitur : *Iste liber est mei Antonii Tomasi de Corbinellis conscriptus anno 1398.*

Plinii historia naturalis codex membr.

C. Julius Solinus Polyhistor. In fine legitur : *Me Guido collegit, meque peregit.* Alius item Solini codex.

Macrobii Saturnalia cod. membr. scriptus anno 1461.

Diogenes Laërtius interprete Ambrosio Camaldulensi.

A. Gellii noctium Atticarum codex.

Flavii Vegetii Renati, viri illustris de re militari libri IV. Item *Sexti Julii Frontini* strategematicôn libri IV. cod. membr.

Vitæ *Plutarchi* in codicibus aliquot interprete Leonardo Aretino.

Aristotelis codices, Argyropylo interprete, jussu Cosmæ Medicei. Alia ejusdem opera interprete Leonardo Aretino.

Terentii Comœdiæ VI. cod. membr.

Lucani Cordubensis de Bellis Romanorum.

Virgilii opera in codice membr. Bucolica in alio codice.

Ovidii Nasonis metamorphoses.

Juvenalis codex.

Senecæ Tragœdiæ.

Caput XXVI.

Urbs Veiorum. Inscriptiones quædam Interamnæ. De aquæductu Spoleti. De monte Luci. Monumenta Hispellatum. De Portiuncula. Perusiæ observata quædam. De lacu Trasymeno. Saxa loquentia Arretii. Adventus Florentiam secundo. Inscriptio insignissima ad natalem Augusti, Tiberii & Liviæ spectans. Inscriptiones aliæ elegantes. Instrumenta fabrorum & ferrariorum veterum. Bibliotheca Fesulana Canonicorum Regularium. Statuæ singulares in ædibus Nicolinis. Zenobia laureata ibidem.

EODEM anno 1700. sub finem Martii, jussu Præfectorum Congregationis nostræ Romam iterum urgentibus negotiis profectus sum. Ibique per annum Procuratoris Generalis officio functus, impetratâ demum remigrandi veniâ, comite viro docto D. Coursier Sorbonico doctore, Perusiam iter instituimus. Decima Martii in civitatem ut vocant Castellanam divertimus, quam Veiorum urbem fuisse censent eruditi hodierni; antehac Fescennium esse putabatur. Prius quam in urbem deveniatur ponte trajicitur Cremera fluvius, in quo inscriptio sequens.

S. D. N. PAVLI PAPAE V. AVCTE
VEIENTES
PLATEAS PONTIS CREMERAE
INVNDATIONIBVS PENE CONSVMPT.
PISTRINAQVE PVBLICA PROPE
COLLABENT. GRAVI SVMPTV
AERE PVBL. REPAR. MDCVII.
NICOLAO CLEMENTINO GVB.
AC PRAEF.

Insequente Interamnam petimus, ubi in urnis tribus sequentes inscriptiones comparent in ædibus Marchionis de Castellis, quarum

quarum prior a Grutero quidem allata, sed maculis resperſa, hic ſana profertur.

D. M.
MEMORIS (*ſic*)
FILI AVRELI
CA. NAR. THAE
PRINCIPIS GE
NTIVM BAQVA
TIVM QVI VIXIT
AN. XVI.

Alia.

C. STABIVS
PVDENS
VIXIT ANN. XII.

Alia.

DIIS
MANIBVS
PECVLIARI
C. ROSCIVS
HALIVS
VERNAE SVO

Hæ inſcriptiones manu Illuſtriſſimi Philippi a Turre epiſcopi Hadrienſis exaratæ, ab eodem mihi dono oblatæ ſunt.

Duodecima Spoletum venitur. In binis Urbis portis binæ inſcriptiones fugatum Hannibalem memorant. In alia porta ita legitur.

Hannibal cæſis ad Traſymenum Romanis
urbem Romam infenſo agmine petens
Spoleto magna ſuorum clade repulſus
inſigni fuga portæ nomen fecit.

In altera vero ſic:

Hannibal devictis Romanis ad Tranſymenum
lacum, obſeſſo incaſſum Spoleto, porta hac
ariete perculſa, a civibus repulſus & laceſſitus,
hic primùm victus, hoſtibus viſus eſt fugere.

Hîc D. Abbas Courſier, cupidus viſendæ Lauretanæ do-

mùs, illo dirigit iter, intereaque in Montem Luci, ſive ut vocant *Monteluco*, e vicino poſitum, profectus, ſubjectam vallem atque torrentem ponte miræ ſublimitatis trajeci, qui etiam æquæductu prægrandi inſtruitur. Pons arcubus decem, pilis novem conſtat; pilæ autem in medio ea altitudine ſunt, ut ſtuporem inſpectantibus adferant. Numerum cum arcuum tum pilarum aſſignavi, quia plerique omnes errant in recenſione. Quia vero pons ille ab altero latere non crate, non cancellis, non muro munitur, nuper quibuſdam caſibus funeſtatus eſt. Spoletinus quidam propriæ uxoris faſtidio, alienæ cupidine ductus, conſilium iniit ſuam pariter uxorem & alterius maritum præcipites dandi, & viduam ducendi. Quapropter dolo uxorem ſuam alteriuſque maritum una cum conjuge, nihil ſuſpicantes ad pontem ducit, ac impulſu duplici hominem præcipitat; hinc uxorem propriam aggreditur, quæ ope mulieris alterius præcipitio eripitur. Sceleſtus porro ſeſe fuga proripuit. Narrant item Spoletinos duos, malæ actæ rei deſperatione, non ita pridem in voraginem ſe immiſiſſe: ruſticumque nuper aſino vectum excuſſumque, cum in præcipitium iret, primo ſentes arripuiſſe, hinc periculo vires augente, caput aſini amplexatum ita ſalvum evaſiſſe.

Mons Luci imminet Urbi, ilicibus ſemper virentibus veſtitus, creditur autem ideo *Monteluco* vocari, quia ibidem olim, florente numinum cultu, lucus aderat: hodiéque in montis declivi obſervatur vetus Jovis, ut aiunt, templum, cui fortaſſe veterum more ſacratus lucus fuerat. Quà urbem reſpicit mons, ab eremitis duodecim incolitur, qui domos quique ſuas habent paulum diſſitas, nec ineleganter ſtructas: ii nonnihil de cœnobitica vita retinent. Habent quippe præfectum, eccleſiam, cellam infirmorum communem. Si qui in cœtum admittuntur, ii novitiatum peragunt, & perinde atque in cœnobiis calculis ſubjiciuntur. A tempore uſque Gregorii magni ſolitarii iſtic degunt: memoratque ipſe in dialogis Iſaacum quemdam in monte Spoleti verſantem: monſtrant ibidem rudera veterum cellarum quæ a primævis illis ſolitariis incolebantur. Nam putant ab Iſaaci illius ævo, quem pro patre & inſtituti auctore habent, ad hoc uſque tempus ſolitarios in monte Luci degiſſe.

In Cathedrali urbis eccleſia id ſingulare obſervatur, quod ambones duo a lateribus oſtii ad plateam ſpectantes erigantur,

ut ibidem populo in platea congregato Evangelium & Epiſtola legeretur. Dicunt ſimilem aliis in locis ambonum ſitum, non hodierni ſed antiqui uſûs exſtare. In frontiſpicio eccleſiæ imminet oſtio muſivum opus anno 1207. concinnatum, ut ſequentibus carminibus fertur.

Hæc eſt pictura quam fecit ſat placitura,
Doctor Solſernus hac ſummus in arte modernus,
Annis inventis cum ſeptem, mille ducentis
Operarii Palmerius &c.

Hiſtoriam Spoleti edidit Ciampellus, qui nondum publicato ſecundo tomo fato functus, manuſcriptum reliquit, adeſtque in ædibus ejuſdem.

Decimaquinta Fulgineam veni, & inſequente cum D. Abbate Courſier Hiſpella tranſiimus, quod oppidulum veterum monumentorum ruderibus inſtructum: in iis perampli amphitheatri reliquiæ. Celebratur locus a Plinio ſecundo l. 8. Ep. 8. ubi de oppidi amœnitate, & proximè fluentis Clitumni jucundo alveo, eleganter agit. Hic juvat locum Juvenalis Satyra XII. ſarcire, nam & vitio laborat in editis, & ab interpretibus perperam explanatur.

Si res ampla domi ſimiliſque affectibus eſſet,
Pinguior Hiſpulla traheretur taurus, & ipſa
Mole piger, nec finitima nutritus in herba,
Læta ſed oſtendens Clitumni paſcua ſanguis
iret,

Hic, ut manifeſtum, Hiſpella legendum: agitur enim de tauro in paſcuis Clitumni & Hiſpellæ nutrito. Interpretes porro plerique omnes *Hiſpulla*, hic mulierem obeſam explicant; Hiſpella legit olim Cluverius, quam veram eſſe lectionem, quivis ſpero emunctæ naris æſtimabit.

Inde aliquot milliaria emenſi in eccleſiam B. M. de Angelis adventamus, ad S. Petri Vaticani exemplum conſtructam, tholo ornatam, atque peramplam. Sub tholo in medio eccleſiæ erigitur capella antiqua, rudi opere, quam *Portiunculam* vocitant. Aiebatque Franciſcanus quidam, partem capellæ

ab eremitis olim qui ex Oriente istuc concesserant structam fuisse. Iisque regressis, in patriam S. Benedictum, afflante numine, auxisse capellam ad usque certos, quos monstrant, limites. Fides esto penes auctorem. Denique aiebat S. Franciscum manu propria opus totum absolvisse quâ formâ hodieque conspicitur; locum olim ad Monasterium Benedictinorum Assisii positum pertinuisse, sed Franciscanis, indicto censu, concessum; ac ipsum denique censum remissum. Muro Ecclesiæ fons uberrimus hæret, viginti sex fistulis aquam perennem emittentibus.

Perusiam vesperi venimus. Urbs satis ampla est, in monte sita, sed minime frequentata, aiunt æquare Senas. Ecclesia Cathedralis antiqua opere rudi, in qua servatur, aiunt, nuptialis a S. Josepho B. Virgini datus annulus; ad utrumque portæ latus ambones ad plateam spectantes eriguntur, perinde atque Spoleti. Inde in Monasterium S. Petri Benedictinorum Cassinensium concedimus, quo elegantius aliud vix occurrat. Ecclesia nullis non ornatibus decorata, duplici columnarum marmorearum ordine fulcitur. Altare egregiæ pulcritudinis, inferiùs totum constat marmoribus variis, ornatum columnis a lateribus; superiùs vero quasi tholi formâ fastigiatur, vestitum lapidibus pretiosis, achate, corneola, lapide azulitano. Cathedræ chori, delineatore Raphaele Urbinate, inferiores tessellato opere, superiores anaglyphis pulcherrrimis concinnatæ. Monasterium totum nitet, magnificè structum, tribus peristyliis exornatum.

Insequente ad oram Trasymeni lacûs non modico temporis spatio iter fecimus, qui Hannibalis victoriâ, Romanorum clade nobilitatus, paulo minore circuitu est Volsiniensi; sed quia figurâ est ad circulum accedente, haud minus occupat spatii. In lacu tres insulæ sunt; quæ maxima insula grandis, *Isola grande* dicitur, habetque montem & huic subjectum oppidulum cum cœnobio Franciscanorum; alia dicitur *Isola pulvese*; tertia, *Isolella*, quæ minima omnium est. Lacui adjacet planities ingens, culta & feracissima; nulla fertilior in Italia esset, nisi Clanis fluvius restagnans circumjectos operiret campos. XVIII. Martii Arretium adventamus. Quæ urbs multis nominibus insignis, venerandæ antiquitatis vestigia præfert, & inscriptiones tanto numero, ut derivata a majoribus

voce & fama, saxa loquentia, *sassi parlanti*, in urbe fuisse ferantur : quod profanum vulgus, de lapidibus vocem emittentibus interpretatur; at sagaciores, id de inscriptionibus incisis apppositе dictum æstimant. Sed inscriptionum earum magna pars periit, diruptis, in ædificia admotis, in calcem versis marmoribus : nec spernendus tamen earum numerus superest; in iis Hetruscæ non paucæ. Quæ Æmilium Paullum, L. Lucullum, Val. Maximum spectant, meo judicio suspicione laborant, atque sequiore ævo concinnatæ videntur.

XIX. Florentiam secundo venimus, atque a D. Abbate, & Monachis S. Mariæ solitis humanitatis ac benevolentiæ officiis exceptus, aliquot exinde diebus assuetam operam exscribendis Laurentianæ bibliothecæ codicibus, opitulantibus de more Antonio Salvinio & Anselmo Bandurio, insumimus.

XXI. Rogante D. Blanco, inclytæ Mediceæ Gazæ curatore, ad ædes Illustrissimi Marchionis Nicolini properamus. Habet ille domi icones marmoreas non paucas, interque alias Regis cujusdam Syriæ marmoreum caput cum humeris, Antiochorum quempiam æstimo, caput item Philosophi ignoti. Secundum Romam nulla in Italia urbs, tanta hujusmodi supellectile gaudet quam Florentina. Non enim in solo Magni Ducis Xysto, cujus monumenta, omnia per orbem musæa superant; sed etiam in ædibus optimatum Urbis innumeræ pene comparent statuæ, icones marmoreæ, inscriptiones, anaglypha. Hic singularitatis causa inscriptiones nonnullas elegantes adferimus.

In ædibus Rodulphiorum in via Maggio dicta Florentiæ.

I

TI. CAESARE. TERT. GERMANICO. CAESARE. ITER. COS

CN. ACCEIO. CN. F. ARVN. RVFO. LVTATIO. T. PETILLIO
P. F. QVI IIVIR

DECRETA

AEDICVLAM STATVAS HAS HOSTIAM DEDICATIONI VICTIMAE NATALI AVG. VIII. K. OCTOBR. DVAE QVAE P. P. IMMOLARI ADSVETAE SVNT. AD ARAM QVAE NVMINI AVGVSTO DEDIC. EST. VIIII. & VIII. K. OCTOBR IMMOLENTVR

ITEM NATALI TI. CAESARIS PERPETVE ACTVRI DECVRIONES. ET POPVLVS CENARENT. QVAM INPENSAM Q. CASCELIO LABEONE IN PERPETVO POLLICENTI. VT GRATIAE AGERENTVR MVNIFICENTIAE EIVS. EOQVE NATALI VT QVOTANNIS VITVLVS IMMOLARETVR.

ET VT NATALIBVS AVGVSTI ET TIBERII CAESARVM PRIVSQVAM AD VESCENDVM DECVRIONES IRENT. THVRE ET VINO GENII EORVM AD EPVLANDVM ARA NVMINIS AVGVSTI INVITARENTVR.

ARA NVMINI AVGVSTO PECVNIA NOSTRA FACIENDAM CVRAVIMVS. LVDOS EX IDIBVS AVGVSTIS DIEBVS SEX INFACIENDOS CVRAVIMVS.

NATALI AVGVSTAE MVLSVM ET CRVSTLVM MVLIERIBVS VICANIS AD BONAM DEAM PECVNIA NOSTRA DEDIMVS.

ITEM DEDICATIONES STATVARVM CAESARVM ET AVGVSTAE MVLSVM ET CRVSTLA PECVNIA NOSTRA DECVRIONIBVS ET POPVLO DEDIMVS. PERPETVOQVE EIVS DIE DEDICATIONIS DATVROS NOS TESTATI SVMVS. QVEM DIEM QVO FREQVENTIOR QVODANNIS SIT. SERVABIMVS. VI. IDVS MARTIAS. QVA DIE

TI. CAESAR. PONTIF. MAXIMVS
FELICISSIME EST CREATVS

Alia inscriptio de cohortibus VII. vigilum.

2

. . . . M
. . . . INARE PR. VIC. ET FIRMO AMVNTIA
. . . . . . LPIO FIRMO FR. RVFIO VERINO FR.
. . . . . . AIENTES SERARIO CLAVDIVS GNORIM......
. . . . . . CTVS A VEXILLATIONE ET LVDOS EDIDIT DI....
. . . . . . ATIS ITEMSCENICI BLVVIVS GLABER ARC...
. . . . .ENIVS EVCARPVS ARC. VOLVSIVS INVENTVS STVP. SVE. IL...
....CVNDINVS. STVP. LVCILIVS MARCIANVS ARC. VINDICIVS FELI..
... AVIVS SATVRNINVS SCVRDATIVVS BAIANVS OPERA. FELICISS.

.... H. I. VIG	COH. IIII. VIG.	AONI CRATERE
.......7 SEROTINI	7 CAES.	7 MARCELLINI
..... ILI HELIODOR.	VINDICI FELIX	MINVCI SECVNDI
GEMELLE FELICISSIM.	7 PROVINCIALIS	IVLIANI
... ACCI MONTANI.	IVLI DONATE	TVRI IANVARI
7 QVADRATI	MESSI MESSIANE	STATILI SATYR.
FVLVI SOCRATES. TES	7 DECEMBRIANA	VENATORIS
7 IVVENTINI	AMET FELIX	
CAACINA VALERIANE	SVELLI SECVNDIN.	AEMILI FELIX
ARRVNTI VALERIAN.	7. ASCLEPI	COH. VII. VIG.
7 COLDVCONIS	IVLI FELIX	7 VICTORIS
... LVVI GLABER ARC.		LICINI MAXIM.
.. BENI EVCARPE ARC.	DATIBE BAIANE	
. . . . XENONIS	FLAV. SATVRNIN	7. RESTVTI
. . . . IANVARI	PEREGRINI	VOLVSSI INVENTE
. . . . H. II. VIG.	CORNELI SOLVTOR	ITEM CLASSI...
. . . ETIS	COH. V. VIG.	7. QVADRI ER...
. . . . VVAAI.	7. VERINI	NAEVIE........
. . . . . ER.	STATII SEVERE	FLAV.........
. . . . . CE.	RVFI	
. . . . . ANI.	A...CLAVDIAN.	. . . .
. . . . . NE.	......VIG.	.
	......NI.	. . . .

Aliud ejusdem inscriptionis fragmentum.

. . . .
. . . . VS CVM SVIS ACROAMATIBVS NOMINIBVS
. . . . . LABER ARC. DEMETRI AMMONI ARC. GRECVS
. . . . . CVS. LVCILIVS MARCIANVS STVP. GRECVS AVRELI
. . . . . RELI SERENE SCEN. GRECVS VARENI FORTVNA
. . . . . . LIVS IOVINVS SCRIPSIT.

. . . .	. 7 VICTORIS	COH. VI. VIG.
. . . .	. ONI MAGNIAN E	7. APRI
. . . .	SENTI IVCVND E	CLAVDI GNORIME
. . . .	AELI IANVAR I	7 MINDIANI
. . . . . E	7. PAVLI	AEMILI INPETRAT E SC.
. . . . VAR I	AVREL i ALEXANDE R	MINVCI SECVNDIANE
. . . . ONIS	7 FELICIS	7. IVLIANI
. . . C. LABER.	CAELI SATVRNINE	FLAVI IOVINE
. . . SERVANDE SEC.	COH. IIII. VIG.	7. SEVERI
CEIEIEN i EVCARPE SC.	7. CAESI	BAETI LVX·R i MVL
7 CANDIDI	ARRVNTI FILVMENE SC.	AEMILI FELIX S
LAELI SABINIANE	IVLI DONATE .	COH. VII. VIG.
ASINI INGENVE EXO	7 PROVINCIALIS	7. AVITI
7 VICTORINI	IVLI DONATE	LICINI MAXIME
IAEGI VERE	7 PEREGRINI	7. VIBIANI
7 EVSCEMI	SCRIBONI MARIANE	
CORETI VERISSIME ARC.	CORNELI SOLVTOR	ANTONI SECVNDE
COH. II. VIG.	7 DECEMBRIS	7 LONGINI
7 METRETIS	COSSIDENI IVSTINE	VALERI HERACLIDA
ANNI IANVARI SC.	VARENI FORTVNATE	
FLAVI REBVRRE	ANFI FELIX S	ITEM EX CL. PRIMIS
MAXIMI	7 IVLLI	7. QVADRI EREFID...
DOMITI OCTAVIANI	SALVI VALERIANE	NEVI EVTYCHI....
CANDIDIANI	7. ASCLEPI	7 TRIERES SPE...
LVCILI MARCIANE	DEMETRI AMMONI	FLAVI ANTIOC....
COH. III. VIG.	COH. V. VIG	IVLI DOMNI......
	7 VALENTIS	OR FELICION...
. . . .	. . . .	. . . .

Aliud

Aliud ejusdem inscriptionis fragmentum.

IVL. . . .
COH . . . .
MITR . . . .
ANNI IAN . . .
VIBI CEL . . .
FLAVI MAR . . .
7 CANDIDI . . .
LVCILI MARCIA . . .
IVLI MAXIME . . .
. COH. III V . . .
. 7. VICTORI . . .
AVRELI EXXOT . .
DEDIC . . . . .
ET . . . .

Fragmentum aliud ejusdem inscript.

. . . . . . 7I . . .
. . . MARI . . .
COH. VI. VIG. . . .
7 SEVERIAN . . . .
E CLAVDI GNORIM . .
. . . ATA. III. . . .
. . . . . SPRO . . .

Fragmentum inscriptionis spectantis ad classem Misenatium aut Ravennensium.

3

. . . . . . PR. M.
. . . . . FIDE
. . . . . EVTICHIAN
. . . . . TRIERIS SPEI
. . . . . i ANTIOCE
. . . . IVLI DOMNION
. . . . 7 LIBVRNA FIDEI
. . . . AELI ·ALEXAN
. . . . ME
ID 7. APR 7 A . . . .

Inscriptio mutila a Fabreto

4

. . .		. . .	S		FLO . . .		. . . .
. . .		. . .	S		FLOREN . . .		. . . .
. . .		. . .			VALEN . . .		. . . .
. . .		. . . ITIV	S		GENIALI . . .		. . . .
. . .		. . . IV	S		APRONIANV	S	. . . .
. . .		. . . ARPIV	S		SALVIV	S	. . . .
. . .		. . ARPALIV	S		PROCVLV	S	CA. . . .
. . .		. . ATILIV	S		PAVLLV	S	ME. . . .
. . .		. TVRANNIV	S		RVFV	S	EXIL . . .
. . .		CALPVRNIV	S		MAXIMV	S	IVLIANO . .
. . .		. LARCIV	S		VENVSTV	S	FORO POP. .
. . . VERO				II			COS
. . .	C.	VIBIV	S		VERV	S	PISTORIO .
. . .	C	VERANIV	S		SEVERV	S	EMONA . . .
. . .	M.	TERENTIV	S		LEO		BONON.
. . .	C.	ATINIV	S		CLEMEN	S	LARINO
. . .	C.	SATRIV	S		MAXIMV	S	VENVSIA
. A	C.	PETRONIV	S		CERTV	S	VERONA
XIA	Q.	CIRCENIV	S		CANDIDV	S	FERENT
. CA	T.	ALFIV	S		PRISCV	S	TREBVL .
. OS	C.	CASSIV	S		PRIMV	S	TRIDENT.

allata ; sed multis omissis & vitiatis.

. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .

M. . . . .
P. M . . . .
C. PEDAN . S . . . .
L. TAMPIV S . . . .
C. MARCIV S CERT . . . . . .
C. ANNIV S PRISCV . . . . . .
C. IVLIV S CRESCEN S . . . . . .
C. ANNAEV S NEPO S . . A . . . .
Q. SALONIV S BASSV S . . ALI . . . .

Hæc inscriptio in pagina sequenti terminatur.

... CREMON	IMP.	N III COS		RVFI
.S NVCCAM	L.	SATRIVS	PROCVLVS	BENEVENT.
.V. AQVILE	T	BILLIENVS	DEXTER	LIBARNA.
..S QVIN.	T.	VETVLEIVS	PRIMVS	LIBARNA.
. . CAPVA	SP. L.	BAIVS	RESTITVTVS	BLERA.
: : ARRET.	FISCV. SEX	GAVIVS	VINDEX	VARVARIA.
.... MEDIOL	A	MARCANIVS	RESTITVTVS	VOLSIN.
... LARIN.	SEVERO	II		COS
..·ENEV.	TVBI. L.	GAVIVS	IVSTVS	FLORENT
..·VESVL.	FISC. L.	FLAVIVS	LVCANVS	EMONA.
. . . CTRI.	C.	IVST.	FESTVS	ARRETIO.
:. . AVI	BVC. M.	FANNIVS	VELOX	CORTON.
. . ITVI.	L.	GAVIVS	SEVERVS	MVTINA
. . . IN	SP. P.	POSTVMIVS	FLORENTINVS	SAVARIA
. . IS	SP. TI.	IVLIVS	RESTITVTVS	SAVARIA

. . . . IMP.	N. III COS 7		GRANI
. . . . L.	MAGIVS	STATVTVS	FELTRIS
. . . . L.	VALERIVS	RVFINVS	ROMA
. . . . SEX	PISONIVS	SATVRNINVS	CAPVA
. . . . C.	POMPONIVS	FIRMVS	VETVLO
. . . . C.	VARIVS	FELIX	AMERIA
. . . . C.	SALLVSTIVS	DEXTER	RAVENNA
. . . . C.	SATVRIVS	SABINVS	TRVENT.

COH VI 7 SABINI . . .

IMP.	N	III	
C.	SASSONIVS	TAVRVS	PAT . . . . . .
C.	LAELIVS	ATROX	PAT . . . . .
L.	STABERIVS	PVDENS	TVD . . . . . .
M.	LVCILIVS	NAEVIANVS	VER . . . . . .
	SEVERO	II	
EQ.M	TVLLIVS	TERTIVS	EMO . . . .
C.	GRAMPHICIVS	FIRMVS	ATES . . . .
M.	BLASSIVS	SEVERVS	CON . . . .
C.	VARIVS	CLEMENS	ATE . . . .
SI. Q.	FARSEVS	FIRMVS	AR . . . . .
L.	RABVLEIVS	PRISCVS	AR . . . . . .
L.	ASICIVS	RESTITVTVS	SO . . . . .
L.	DEDIENVS	SENECA	SA . . . .
IMP.	·N. III.	COS	7 PRO . . . . . .
C.	SERVILIVS	VITALIS	BO . . . .
C.	TITVRIVS	VALENS	PAT . . . .
Q.	HERMINIVS	MAGNVS	FOR . . . .
C.	POSTVMIVS	SECVNDVS	VER . . . .
·M	SEMPRONIVS	HOMVNCIO	VER . . . . . .

Sequens inscriptio in Xysto Magni Hetruriæ Ducis, diu neglecta jacuit. Ex altera marmoris parte extrema solùm linearum supersunt, hoc ritu.

```
              5
. . . . . . . TES
. . .   PATRE VIDISSE
. . . .   LACERTIS
. . . . . .  T IPSE
. . . . DALAS AMICI
. . . . .    E MIRA
. . . . TO
. . . . . VOS
. . . . XX. M. III. D. V.
. . . . OCTOB·
```

E regione duæ aves cum ramis oleaginis in rostris.

Ex altera vero marmoris parte.

```
. . . . . . TORQVATO ET ATTICO COS
. . . . . . FC. L. VIBIV SSECVNDV S AQVIL
. . . . . . . A CATINN A SVPI VS FLORENT
. . . . . . . T. LARTIV SSEVERV STVDER
. . . . . . . Q. MVLVIV S PLACIDIANVS NVCCON
. . . . . . . Q. MODIVS CELSV S NVCCON

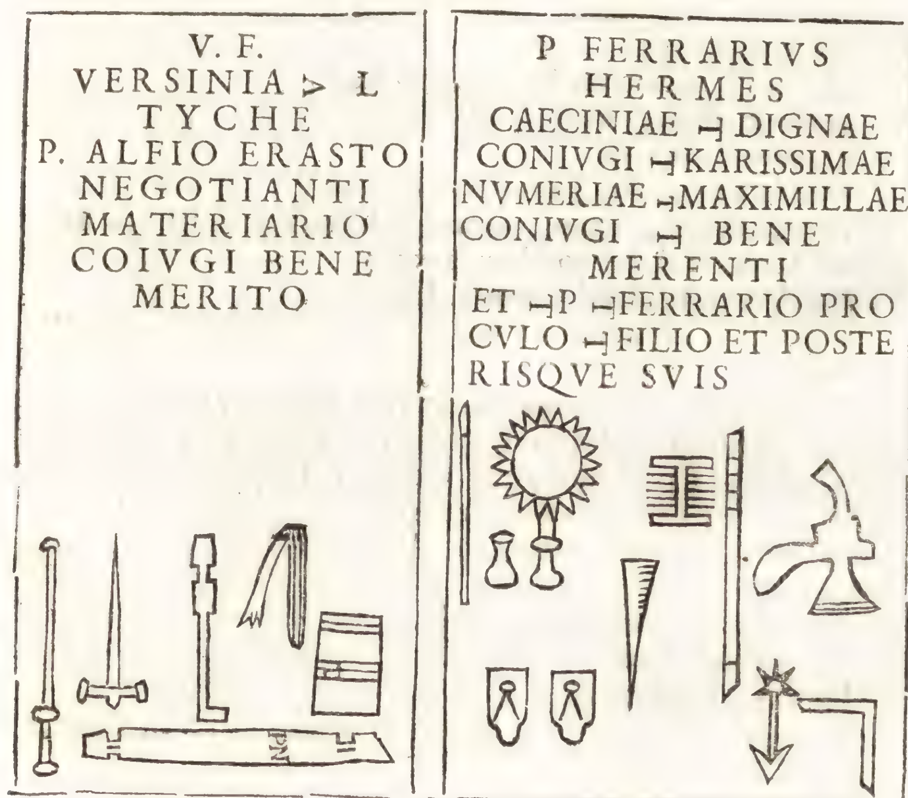
AVITO ET MAXIMO COS

. . . . . . C. IVLIV SPRIMITIVVS . . . AEN
. . . . . . OS L CANINIVS SILENV SVC . . . A
. . . . . . L CN. TERENTIVS CAECITATVS V. N. A
. . . . . R ...A Q. SALVSTIVS VLTIANV S ANCONA
. . . . . ICIN
. . . . . . NONIA L. FLAVIV S HONORATVS LVCA
. . . . . . SIO T. RAECIV S SALVIANVS VRLISAL
. . . . . OMA L. VALERIVS CARV S AQVIL
. . . . DERTONA L. . . . AM . . S MARITIMVS TRIDENT
                                MAXIMINI
. . . . DETORNA TORQVATO ET ATTICO COS
. . . . COS SEX. BAI.IVS SECVNDVS TICINO
. . . . S CREMONA I.SS.S.VAISENVS PROCVLVS VRVINO
. . . SCREMONA L INNIV S SEDATV S LADER
. . . . S OSTI A MO SEX.PATVLCIVS IVLIANVS IV . . O I
. . . . OVS MEDIO L T CATINIVS MARCELLVS FANO FORT
. . . . OVS MARSI S TVP.C.ARMINIVS PROBVS VOLATER
. . . . RSVS ANCONA. C. VALERIVS SECVNDVS VERON
. . MAXIMVS FANO FORT AVITO ET MAXIMO COS
LONCINVS C. ROMA SP. L. ATILIV S TERENTIANVS BONON
MORCI IVOCITE.C.CIANIVS PROCVLVS LVCA
ATTICO COS C. TROCTINVS SECVNDVS CREMON
VERINVS TAVRIN SEX RVMMIV S PACATVS CARSVL
MAXIMVS TARVISO Q. CAMINIANVS CRESCENS MEDIOL
```

CLEMENS ..ICINO M AELIV S MAXIMVS FORMIS
FELI X RVSTII 7 LEPARNI
MAXIMO COS
MAXIMVS NIRACI TORQVATO ET ATTICO COS
TACITVS LVNA C. SEPTICIVS CRISPINVS AMITERN
SECVNDVS TARVISIO M. Q. CAELIVS FELI X NEAPOLI
SOSSIV S BONONIA
PRISCI PVOR L. SALVIVS ADIVTOR VERCELL
ATTICO COS SI L LAELIVS NEPOS VERCELL
PATERNVS ALBINO
VERV S VRVINO AVITO ET MAXIMO COS
MENODOTVS TVSC...A SP. T. CAESERNIVS FESTINVS ..EMONA
MARCELLVS NO..VO C. VALERIVS IVSTVS MANTVA
PROCVLVS BVTRIO BVC. C. MATTIVS SECVNDVS TICINO
MAGNVS SPOL. T. S
MAXIMO COS OPT. M SELICIVS VERV S VRVINO
SEVERVS ARIMIN. C. GEMINIVS VITALIS DRIPSINO
FRONTO POPVL LATINIVS MARCELINVS MANTVA
..ONIANVS AQVILEIA FIRM. PI S
SEVERVS SP. M SATTIVS RVFINVS VOLCEIS
C VERNASIVS DEXTER FORO SEMPRON
7 FEROCIS T GELLIVS VERV-S FORO SEMPRON
ATTICO COS

Has inſcriptiones Antonii Salvinii mei manu exaratas hic proferre viſum, quia eximiæ ſingularitatis & elegantiæ ſunt. Prima de cæremoniis in natali Auguſti die celebrandis agit, & de ara Auguſti numini dicata : de cœna publica in Natali Tiberii, Q. Cæſelii Labeonis peculio in perpetuum fundata ; de geniis eorumdem Auguſtorum, ad epulas invitatis ; de ludis ſex dierum ; de mulſo (eſt potionis genus) & cruſtlo ſive cruſtulo. popularibus in Liviæ Auguſtæ natali dato, & de ſtatuarum Auguſti, Tiberii, & Liviæ dedicatione. Queis omnibus amplo commentario opus ; ſed iter agenti moras tantas trahere non licet. Secunda inſcriptio ad cohortes VII. vigilum ſpectat quæ, teſte Suetonio, ab Auguſto reſtinguendis incendiis agendiſque nocturnis vigiliis conſtitutæ ſunt : eæ ſeptem primùm fuere ; ſed inſequenti ævo, auctæ numero, ac in pleriſque Urbis partibus ſtatutæ ſunt. Hic vigilum nomina deſcribuntur, & ſub initium ludi iiſdem vigilibus, ut credere eſt, conſtituti memorantur : nam diruptæ labefactatæque lineæ integram non efferunt ſententiam. In hac & in ſequentibus inſcriptionibus quæ frequenter occurrit figura 7. qua numerum ſeptimum exprimimus, interpunctionis ſolùm & diſtinctionis cauſa ibi uſurpatur. Tertiæ inſcriptionis fragmentum ad claſſicas cohortes Miſenatium

five Ravennatum spectabat, ut his verbis *Trieris Spei*, *Liburna Fidei* conspicuum: hæc enim nomina trierium & navium, tunc usui erant; sic in quadam inscriptione Ravennæ, *Liburna Diana* legitur, nomen scilicet navis velocioris quas nos *fregate* vulgari usu vocitamus. Quarta inscriptio ad quam rem spectet ademto titulo non ita conspicuum: in ea consulatus annotantur, & cujusque viri memorati patria, Severoque imperante confecta est. Quinta inscriptio consulatibus multis insignis, atque nominibus virorum & urbium, amoto pariter injuria temporum titulo, ad quam rem spectet non ita facile est augurari. A Grutero autem allata fuit, sed mutila ac in plerisque vitiata. Libet adjicere inscriptiones binas: quarum alteram in ædibus Nicolinis exscripsi, alteram D. Anselmus Bandurius Pisis delineavit in ædibus Roncioniis. Prior lignariis sive materiariis instrumentis, secunda ferrariis insignis est.

V. F.
VERSINIA Ɔ L
TYCHE
P. ALFIO ERASTO
NEGOTIANTI
MATERIARIO
COIVGI BENE
MERITO

P FERRARIVS
HERMES
CAECINIAE Ɔ DIGNAE
CONIVGI Ɔ KARISSIMAE
NVMERIAE Ɔ MAXIMILLAE
CONIVGI Ɔ BENE
MERENTI
ET Ɔ P Ɔ FERRARIO PRO
CVLO Ɔ FILIO ET POSTE
RISQVE SVIS

XXII. Martis, comite D. Magliabechio, qui rarissime spa-

tiatum extra Urbem concedit, Fesulum petimus : & in acclivi montis in cœnobio Canonicorum regularium excepti probe, bibliothecam Cosmæ, qui Pater patriæ dicitur, jussu concinnatam evolvimus, codicibus illius ævi scilicet xv. ante exortum typographiæ exaratis, instructam, quorum catalogum hic damus.

Josephi antiquitates & de bello Judaïco duobus tomis.

Hegesippi de bello Judaïco.

Origenis in Scripturam tomi duo.

Tertulliani opera.

S. *Cypriani* opera.

Lactantii institutiones.

Eusebii Pamphili Historia Ecclesiastica interprete *Rufino.*

Eusebii Pamphili Præparatio Evangelica, interprete Georgio Trapezuntio.

Ejusdem Chronicon.

Athanasii opera interprete Ambrosio Camaldulensi.

Hilarii opera.

Basilii Hexaemeron & alia opera Latinè.

Ambrosii codices bene multi.

Hieronymi codices.

Joannis Chrysostomi, interprete Aniano.

Joannis Chrys. in Evang. Joannis, interprete Francisco Domino Marioċti Arretino Hom. LXXX.

Ejusdem in epist. ad Corinth. Latine.

Chrysostomi Sermones a Lylio Tifernate versi & Nicolao V. nuncupati.

Ejusdem adversus vituperatores vitæ Monasticæ, interprete Ambrosio Monacho Camald. Sinibaldus scripsit an. MCCCCLXI.

Thesaurus *Cyrilli* interprete Georgio Trapezuntino, & in eodem codice *Chrysostomi* contra Anomœos; item vitæ Joannis Chrysost. .Gregorii Nazianz. & Athanasii Alex. per *Joannem Tortelium.*

Augustini operum codices multi.

Pauli Orosii opera.

Historia Tripartita.

Bedæ opera quædam, & in eodem codice, Vita B. Agnelli Neapolitani.

Joannis Damasceni quædam Latine.

Item SS. *Bernardi*, *Thomæ Aquin. Bonaventuræ* codices non pauci.

Fratris

Fratris *Vincentii* ſpeculum hiſtoriæ.

Sozomeni Piſtorienſis hiſtoriæ.

Varro de Origine linguæ Latinæ.

Julii Cæſaris codex, emendatus a Julio Celſo.

M. T. Ciceronis opera omnia duobus tomis. Alii ejuſdem codices.

Titi Livii decades ſcriptæ anno 1431. 24. Maii. Alius ejuſdem codex.

Quintiliani codex.

In codice uno. *Salluſtius*, *Florus*, *Sextus Rufus*, *Plinius* Veronenſis ſecundus de Viris illuſtribus, *Æmilius Probus*, *Suetonius Tranquillus*, Epitome *Plinii* de hiſtoria naturali, per *Ludovicum de Guaſtis* ad illuſtrem principem Paulum Gumiſium Dominum Lucenſem.

Juſtini epitome Trogi.

Quinti Curtii codex.

Plinii hiſtoriæ ejuſd. ætatis.

Senecæ opera & carmina.

Columellæ codex.

Priſciani Grammatica.

Donatus in Terentium.

Virgilii codex.

Servius in Virgilium.

Diogenes Laërtius Latine, interprete Ambroſio Camaldulenſe.

Vigeſima tertiâ Magnum Hetruriæ Principem, Magni Ducis filium tum jacentem morboque adfectum, adiimus, quicum diu fabulatus ſum. Eſt Princeps cum aliis omnibus naturæ dotibus inſtructus, tum ingenii elegantiâ atque urbanitate conſpicuus. Is Bibliothecam in uſum proprium parat; eſt quippe rei litterariæ ſtudioſus, demumque laudati patris digniſſimus filius.

XXVIII. rogante D. Blanco ad ædes Marchionis Nicolini, fratris illius de quo ſupra, convenimus, viſum ſtatuas iconeſque marmoreas. Obſervantur ibidem capita Julii Cæſaris, Tiberii, Trajani, Antonini Pii, Lucii Veri. Exſtat ibidem Anaglyphum affabrè cælatum Sabinam exhibens Hadriani uxorem. Aliud Fauſtinam juniorem exprimit. Icones item Criſpinæ uxoris Commodi, Antoniæ Neronis Druſi uxoris,

Didiæ Claræ filiæ Juliani, Juliæ Titi, Juliæ Aquiliæ Severæ uxoris Elagabali. Sed quæ præstantissima omnium, est Orientalis Regina laureata, quam suspicor esse Zenobiam.

Ecclesiam S. Mariæ novæ FF. Prædicatorum adiimus, ubi sepulcrum Josephi patriarchæ Constantinopolitani. Is cum Florentiam ad Concilium sub Eugenio IV. venisset, ibidem diem obiit anno 1439. Junii XI. ejusdem Epitaphium sic habet.

Ecclesiæ antistes fueram qui magnus Eoæ
Hic jaceo magnus relligione Joseph.
Hoc unum optabam miro inflammatus amore
Unus ut Europæ cultus, ut una fides.
Italiam petii, fœdus percussimus unum
Junctaque Romanæ est, me duce, Graia fides.
Nec mora, decubui : nunc me Florentia servat,
Qua tunc concilium floruit urbe sacrum.
Felix qui tanto donarer munere vivens,
Qui morerer voti compos & ipse mei.

Haud semel bibliothecam S. Marci Dominicanorum visimus, quæ secundum Laurentianam codicum præstantia & copia Florentinis omnibus præcellit, Ebraïcis, Græcis, Latinis codicibus instructa probe. Singularis erga nos fuit eorum humanitas, ut catalogi conficiendi lubentissime facultatem concederent. Græcorum igitur ego, Latinorum Anselmus Bandurius meus laterculum exaravit, in sequenti tomo edendum : tantam enim supellectilem Diarii hujusce brevitas capere non valet.

Florentiæ duos pene menses versatus, bene multa nec spernenda erui; opera usus & consilio cl. v. D. Anselmi Bandurii Monachi Benedictini, & Antonii Salvinii, qui mihi semper nec rogati adfuerunt; multa manu propria exscripserunt, in sequentibus publicanda. Prior jam mecum Parisiis agit: operamque navat strenuissime linguis Græcæ, Ebraicæ, litterisque humanis atque divinis, ut spes sit brevi fore peritissimum. Huc in eam rem transmissus a Magno Hetruriæ duce : cujus in litteratos maximè beneficentia studiumque elucet in dies : Salvinius vero Florentiæ ornamentum, litterariæ rei peritia cum primis clarus, Græcas musas maximè colit. Is magnam Græcorum poëtarum partem, in idioma Italicum hodiernum

eleganter, metro transtulit, Homerum videlicet, Hesiodum Anacreontem & alios. Monasterium B. Mariæ, Præfecto D. Angelo Nincio, cujus prolixam erga me voluntatem diu expertus sum, ipso curante jam floret disciplinæ Monasticæ fervore ac studio litterarum. Monachi omnes istic, probis moribus ac urbani cum primis sunt; quibuscum non peregrini sed fratris more versatus, omnibus humanitatis officiis exornatus sum.

Caput XXVII.

Pisæ. De Magno Hetruriæ duce. De ecclesia Græcorum Liburni. Thermæ Pisanæ. Iter Bononiam. De Esdræ autographo, ut putatur, in ecclesia Dominicanorum. D. Thomæ Aquinatis icon & inscriptio ibidem. Insignis Avicennæ codex. De turribus propendentibus. De Monasteriis Bononiæ. Musæum R. P. Minii. Bibliotheca S. Salvatoris Bononiæ Codices Bibliorum Ebraïcorum. Insignissimus Lactantii codex.

TRIGESIMA Martii cymba vehimur Pisas: insequente D. Petrum Benedictum Syriacè, *Ambarac*, convenimus. Is in monte Libano ortus, linguæ Syriacæ & Arabicæ Pisis doctor, opus parat perutile; Syriacos enim ecclesiasticos ritus Latina interpretatione donat in usum eruditorum. Illo comite, Campum sanctum, ut vocant, adiimus, areamque subdialem, veterum sepulcris oppletam, baptisterium, Ecclesiam Cathedralem, turrim campanariam, quæ ab altera parte propendet, ac si vergeret in ruinam, sed hæc trita & vulgata sunt.

Sub hæc Magnum Hetruriæ ducem visimus, ab eoque perhumaniter ad colloquium admissi, pietatem ejus divinarumque rerum studium mirati sumus. Is rem litterariam pro virili fovet; eruditos quosque ex variis orbis partibus magnis stipendiis evocat: quo factum, ut nusquam per Italiam tot homines variis disciplinis excultos, quot in ditionis suæ terris compareant: in penitiore Palatii sui conclavi, sanctorum Patrum

opera deprehenduntur, eorumque aſſidua tractatione, vivendi pariter ſubditoſque regendi normam mutuatur. Beneficentia & humanitate nemini Principum concedit, proborum perfugium, litteratorum patronus, animo vere regio inſtructus. Is nos xeniis nulliſque non benevolentiæ ſignis ac officiis exornavit.

Primâ Aprilis iter habemus Liburnum; in ſylva plerumque itur, ſuberes iſtic frequentes, ut in Neapolitano itinere, occurrunt. Urbs munitiſſima eſt, & in dies augetur : eſt tractus urbis qui jam conſtruitur, Venetiæ novæ dictus, quia canales in medio vicorum deducti ſunt. Urbs elegans eſt, vici ad amuſſim: in exitu urbis quà itur in portum eſt ſtatua perelegans marmorea Ferdinandi primi magni Hetruriæ Ducis, ad cujus ſtylobaten catenis onuſti captivi quatuor ænei colligati ſunt, a perita manu elaborati.

Inde in Eccleſiam Græcorum, in cujus ingreſſu his verſibus annum fundationis ediſcimus.

Σηκὸν τὸν δ᾽ ἐδδόμησαν ἀγάκλυτοι υἷες Ἀχαιῶν
Θεοτόκῳ δαπάνης ἐξ ἰδίης Μαρίῃ ,ΑΧΚΗ.

Hoc eſt

Templum hoc excitaverunt inclyti Græcorum filii, i. Græci
Deiparæ Mariæ propriis ſumptibus 1628.

Eccleſia ornatu caret, in medio navis eſt lapis ſepulcralis presbyterorum cum hac inſcriptione.

Τοῖς θνήσκουσιν ἱερεῦσιν οἱ τῶν ἑλλήνων
Παῖδες ἀνέθηκαν. Id eſt:

Morientibus ſacerdotibus Græci poſuerunt.

Ad ſynagogam poſtea Ebræorum properavimus, quæ ornatior eſt quam in aliis urbibus; nam Judæi iſtic magna fruuntur libertate. Volumen Biblicum, ad ſynagogæ ritum concinnatum, inſpeximus. Qui aderant Ebræi etiam adoleſcentes plus Ebraice ſciebant quam ſoleant alibi.

Secunda Aprilis remigramus Piſas, & in adventu noſtro proceſſio equitum ab Eccleſia S. Benedicti proficiſcebatur ut S.

Stephanum peteret: omnes albo pallio operti incedebant: agmen claudebat magnus Hetruriæ Dux.

Pomeridianas horas visendis thermis Pisanis, quarum grandes hodiè reliquiæ supersunt insumsimus: & quia non solent eo se conferre qui animi causa peregrinantur, puta quia minus notæ sunt, inscriptiones quæ a paucis annis istic positæ sunt proferimus.

A dextris muri forinsecus ita legitur.

D. O. M.

Parietinæ quas viator aspicis reliquiæ Thermarum sunt, quibus antiquitus Pisana civitas utebatur: Harum quum reliquas partes tempus edax consumpserit, sudatorio dumtaxat pepercit, quod nec innumerabili annorum serie, nec barbarorum injuriis eversum, studiosos vetustatis oculos ad se allicit. Id ingredere & attentiùs contemplare, si rerum antiquarum studio delectaris: videbis integram ædificii formam, observabis rationem luminum, & quomodo calor per tubos immitteretur, nihil notitiæ tuæ subtractum quereris, nec facile quicquam alibi in hoc genere inveniri posse perfectius affirmabis, & simul gratias ages providentiæ Serenissimi Cosmi tertii magni Etruriæ Ducis qui ne hoc antiquitatis insigne monumentum funditùs interiret, ejus curam diligentemque custodiam imperavit anno CIↃIↃCXCIIV.

A sinistris vero.

D. O. M.

Sex viri qui Parthenonem, ubi parentibus orbæ Virgines aluntur & educantur, qui vulgo Charitatis domus appellatur, moderantur, ejusque rem administrant, quum ad suum jus ditionemque pertineat hic locus, in quo sudatorium Thermarum Pisanarum tot sæculis, tot casibus mansit invictum & officii sui minimè negligentes, & magni Ducis jussibus obtemperantes & antiquitatis reverentia moti, reliquias tam vetusti tam insignis ædificii omni ope & cura tuendas & conservandas censuerunt An. sal. CIↃIↃCXCIII.

Magistratum gerebant

Eques Gaspar Ledus	*Julius Gaetanus*
Eques Joannes Baptista Nervius	*Tiberius Gualandius*
Eques Onuphrius Mosca	*Joannes Lafranchius Chiccolius*

Pisis Florentiam, indeque Bononiam octavâ Aprilis multa nocte venimus : insequente Monasterium S. Proculi Benedictinorum elegantissime structum petimus: in cujus porticu, qua respicit hortum, ad alterum xysti terminum Gratiani illius, olim Monasterii Monachi, a Decretalium compilatione famosi, statua erigitur; ad alterum vero, Panormitani, qui olim Bononiæ studiis vacavit.

Studiis nostris peropportunum offendimus D. Marsilium ex nobilissima Bononiæ stirpe, qui nuper in episcopum Perusinum eruditionis virtutisque causa electus est. Hujus ædes a viris quibusque doctis frequentatæ, qui statis diebus, de rebus Theologicis acturi eodem confluebant. Is nos in bibliothecam S. Salvatoris deduxit, quò deinceps horis succesivis concessimus, inspectum codices, qui istic non pauci, vetustate atque elegantia spectabiles adsunt; curante D. Federico Passini ejus cœnobii canonico regulari: nam Augustiniani canonici sedes istic habent. Narrabat nobis Marsilius, Ariam Montanum impetratâ olim facultate codicum, sicubi in Italia occurrerent, emundorum, multos exportasse, qui jam in bibliotheca Scorialensi latent, ac ut ita dicam, sepulti sunt.

A D. Vicelegato quem obsequii causa convenimus, honorificè excepti ad pisculentam mensam invitati ac lautè habiti, palatium Urbis quod incolit ipse lustravimus. Ibidem in udo depictam vidimus historiam Hentii Sardiniæ Regis, qui cum bellum Bononiensibus movisset, ab iisdem captus est : res his carminibus enuntiatur.

Felsina Sardiniæ regem sibi vincla minantem
Victrix captivum consule ovante trahit:
Nec patris imperio cedit, nec capitur auro.
Sic cane non magno sæpe tenetur aper.

Historiam ignorat nemo, nec est ea hic pluribus recensenda.

Undecimâ, S. Dominici Monasterium adimus, ordinis ejusdem nominis caput, in quo corpus S. Dominici asservatur. In platea ante Ecclesiam sepulcra permulta sunt pyramidali formâ : sed omnia ad sequiora sæcula pertinent : nec in platea modo, verum & in peristyliis aliisque Monasterii locis, oc-

currunt passim monumenta paris formæ: Unius inscriptionem exaravi, videlicet Mariani Sozini,

Mariano Sozino juniori
Senensi, vixit. ann. LXXIIII.
M. IIII. & D. XXV. Obiit an.
MDLVI. die XIX. Augusti
Filii mœstissim. Patri opt. p.

Inerat jamdiu cupido evolvendi Codicis, quem a multis annis in sacrario S. Dominici asservari acceperam: esseque librum Esdræ αὐτόγραφον. Roganti ut evolvere liceret, perhumaniter optatum me assequi curarunt Patres Dominicani. Quia vero duplici clave obseratum hujusmodi cimelium tenent, & clavis altera penes magistratum, altera vero penes Monachos est, utraque iis curantibus adfertur, & educitur ingens volumen, seu convolutus liber. Estque pellis vituli subacta & tractabilis, in qua non Esdræ liber, ut multorum sermone fertur, sed Pentateuchus habetur, more bibliorum quæ etiamnum apud Ebræos in synagogis asservantur, pauculas recentiore manu marginales notas observavi. Litteræ vix quidquam nigredinis amiserunt, quod pelli tribuitur atramenti retinentissimæ. Codex a Judæis huic Monasterio dono oblatus fuit quo tempore Aymericus Præfectus & magister ordinis erat, initio scilicet decimiquarti sæculi ab annis quadringentis; inscriptio in medio volumine assuta rem denuntiat his verbis.

Hic rotulus legis est quem scripsit Esdras scriba manu sua, quando sub Cyro rege redierunt filii captivitatis in Jerusalem, & ædificaverunt secundum templum, quod fuit consummatum in quadraginta duobus annis, & duravit CCCCXX. annis, scilicet usque ad 42. annos post passionem Christi. Quod autem sit ille idem numero, habitum est per crebram famam Judæorum antiquorum qui fuerunt confessi in diversis synagogis, ubi etiam conservabatur. Ab antiquo pro tali habebatur inter Judæos de generatione in generationem; & pro tali recepit eum reverendus magister ordinis frater Aymericus, cujus est. Talem etiam probaverunt ipsum Judæi litterati habitis certis experimentis litteralibus in præsentia mei fratris P. Marsilii & Lectoris Perpyniani & fratris Petri Lobii. Quæ quidem si-

gna in aliis rotulis aut non talia, aut non tam perfecta habentur, ut ego probavi in multis rotulis valde antiquis & modernis. Certus itaque debet haberi & cum reverentia tractari rotulus iste, quia a tanto autore ſcriptus, & poſt combuſtam legem inſpirante ſancto Spiritu ordinatus, & aliis rotulis pro originali datus, ac tantis temporibus conſervatus. Et quod non minus eſt ut nos & Judæi credamus, in templo monſtrabatur in præcipuis feſtivitatibus, præſtante actore legis ipſo Deo & Domino noſtro Jeſu Chriſto.

Hæc ut ex charactere liquet, tempore Aymerici Magiſtri ordinis conſcripta ſunt, qui eo officio fungebatur anno Domini 1308. Hinc palam eſt a vero aberrare eos qui æſtimant Hebraïca biblia nulla occurrere ab annis plus quadringentis exarata. Nam anni quadringenti ſunt, quam hic codex dono oblatus Aymerico fuit; qui tum perantiquus habebatur. Ac licet fabulam ſapiat quod aiunt Eſdræ ipſius manu exaratum; negari ſane poſſe non videtur aliqualis ſaltem vetuſtatis tum fuiſſe cum traditus Aymerico fuit.

Præter inſcriptionem Latinam ſuperius expreſſam adeſt Ebraïca a perita manu exarata, quæ pene eraſa eſt; eam hic pariter proferimus.

זה ספר תורת משה
אשר כתב עזרא הספר
ויקרא לפני הקהל
מאיש ועד אישה
ויעמד על מגדל עץ

Id eſt: *Hic eſt liber legis Moyſi, quem ſcripſit Eſdras ſcriba, & legit eum in conſpectu multitudinis a viro uſque ad mulierem, & ſtabat in turri lignea*, id eſt, in ſuggeſtu ligneo.

Hæc inſcriptio eodem edita tempore putatur, quo latina ſuperius allata: nimirum Ebræi, cum munus iſtud Aymerico offerrent, tale commentitiæ antiquitatis teſtimonium una protulerunt.

Ibidem

Ibidem ad imaginem antiquam D. Thomæ Aquinatis hæc leguntur.

DIVO THOMÆ AQUINATI.

Hæc vera eſt Thomæ facies expreſſaque divi
Qui ſcriptis toto lumen in orbe dedit,
Hoc merito ſibi nomen erat, nam gratus & altus
Incomprehenſibilis magnus, abyſſus erat.
Splendida Dominici fuit iſte lucerna Parentis
Ordine ſub ſacro claraque ſemper erit.
Diſcite vos omnes leges & ſacra colentes
Sectari tanti dogmata ſancta viri.

σημειῶσαι ὅτι τῆς ἁγίου τοῦ
Θῶμα ἀρχέτυπον (ſic) εἰκόνα

Reſtaur. A. D. MDCLXXXIII.

Græca hæc ſibi volunt: *Nota hanc eſſe archetypam imaginem ſancti Thomæ.* Carmina iſthæc cum in perniciem irent, anno 1683. ut ibidem fertur, reſtaurata ſunt.

In ſacrario monſtrant caput S. Dominici & pollicem ſancti Thomæ Aquinatis. Dormitorium magnificum eſt ac peramplum. Ad Bibliothecam inde ducimur, cujus veſtibulum perpulcrum, & grande ſpatium occupat, duplici columnarum marmorearum ordine fultum. Eſt illa probe inſtructa libris editis, & aliquot manuſcriptis codicibus. Duos tantum, quia cuſtos ſpatiatum conceſſerat, evolvere licuit: alius codex complectitur Biblia Hebraïca perantiqua, in quorum frontiſpicio legitur

Iſtam Bibliam Hebraïcam dedit frater Guillelmus Pariſienſis ordinis Fratrum Prædicatorum Confeſſor Illuſtriſſimi Regis Franchorum (ſic) *conventui Bononienſi pro communi Libraria Fratrum, propter reverentia* (ſic) *Beati Dominici anno MCCCX. pridie idus Februarii. Quicumque legerit in ea, oret pro eo. amen.*

Alius item codex iſtic eſt Avicennæ, pulcherrimis, minio

delineatis picturis exornatus : adeſt ibidem depictus portus Alexandrinus qua formâ illo ævo fuit.

In fronte libri ſequens inſcriptio legitur.

אבן סנה
מהעתקת רבינומשה בן מיימון ז"ל
נעשתה במצרים מספר אבן סנה
שקבל מה סלטן הגדול מלך
מצרים בשנת ערבעת
אלפים תשע מאות
וארבעים וששה
ליצירה
ליא"

Id eſt.

Aben ſana, ſive Avicenna.

Ex tranſlatione Magiſtri noſtri Moyſis filii Maiemon, memo- ejus ſit in benedictione, facta in Ægypto ex libro Aben ſenæ, quem accepit a Sultano magno Rege Ægypti in anno quater milleſimo nongenteſimo quadrageſimo ſexto Creationis, id eſt Chriſti 1194.

Tres ultimæ litteræ ליא" quid ſignificent haud ita perſpectum habemus. Vir eruditus Ebraiceque doctor Samuel Werenfelius Baſilienſis, cujus ea de re ſententiam rogavi, æſtimat legendum לכן יאמר אמן *propterea dicatur amen* : cui conjecturæ noſtram adjicere liceat. Auguror legendum ליהוה אלהים, *Domino Deo.* In calce libri legitur Italico idiomate epiſtola, qua narratur Ferdinandum primum, ejus potiundi cupidum, obtuliſſe ducentos *ducatos*, neque optata aſſequutum eſſe.

Ipſa die Illuſtriſſimus Marchio Sampierus dono dedit nobis faſtos Ludovici Magni Italico vulgari idiomate, Bononiæ cuſos. Is ipſe vir clariſſimus exhibuit nobis donum vere Regium quod ab ipſo Principe nuper acceperat.

Turres Aſinellam & huic proximè ſitam Gariſendam haud ſemel inſpectavimus. Hæc poſtrema ita pendet ut perpendiculum ſuperne emiſſum ad ſeptem pedes ultra imam muri partem cadat : &, ut rem exploranti patet, quando turris iſthæc inclinata fuit, magna pars ejus in ruinam ivit, quia ſcilicet

qua parte declinavit ſolo minus firmo nixa erat, quod de aliis quibuſque turribus ſimiliter propendentibus dicendum videtur. Præter Piſanam enim & Gariſendam, Venetiis turris campanaria S. Mariæ Zobenicæ, ab altera parte haud parum inclinatur: ſimiliterque Ravennæ turrim aliam obſervavi propendentem, quia ſcilicet mobile ſolum premente mole paulum ceſſerat. In itinere Ferraria Venetias, ubi paludoſum ſolum, vetuſtiſſimum ædificium occurrit, ab una parte deflexum. Præſto eſſet exempla ſimilia proferre. Gariſenda vero declinante ſtructura tota, magna parte lapſa eſt, ut in faſtigio ejuſdem ſtatim animadvertitur. In Monaſterio S. Joannis in Monte Bononiæ epitaphium legitur, ubi de turris cujuſdam ruina mentio; ſic fert inſcriptio.

Antonio Bologneto I C. quem
Turris ſuper ædes repente
Lapſa miſera quondam morte
Oppreſſit, & Jacobo Mar. filio
Integerrimo, Jacobus Mar. eques &
Hier. Camilli filii, patri
Avo & proavo BB. PP. anno
MDLXXII. die mens. (ſic)

Duodecima comite R. P. Paſſinio in eccleſiam S. Bartholomæi Theatinorum concedimus, quæ recens eſt & eleganter ſtructa. Inde ad B. Mariam Servorum prægrandem & Gotthico, ut vocant, more ſtructam; ornatamque probe ſtatuis. Periſtylia, dormitoria pulcritudine ac magnificentia ſpectabilia ſunt, vereque ut Monaſteria Bononiæ cæteris aliarum urbium præſtant elegantia & nitore, ita iſtuc omnibus aliis Bononienſibus, niſi fortaſſe S. Michaëlem in ſylva excipias, antecellit; monſtrant hydriam ex earum numero, ut aiunt, in queis Chriſtus aquam in vinum convertit. Eſtque prorſus ſimilis urnis ſepulcralibus quæ nuper à D. Card. Bullonio S. C. decano in Portu Oſtienſi detectæ ſunt. Ea marmorea eſt altitudine pedali frondibus extrinſecus ornata.

In Conventu Franciſcanorum ſepulcrum Accurſii vidimus ad ingreſſum Eccleſiæ ſitum, & pone chorum ſepulcrum Alexandri V. Papæ, qui obiit anno Chriſti 1410. Petri ſcilicet

Philareti quem pleræque Pontificum historiæ Græcum fuisse tradunt : at asseverabant Bononiæ Italum fuisse; nomenque illius in Philaretum commutatum.

Pomeridianam ambulationem ad S. Michaëlem in Sylva dirigimus, quod sive situs, sive magnificentia ædificiorum spectetur, vix simile admittat. Peristylium parvum picturis celeberrimorum Caraccii & Guidonis Reni decoratur; istic visuntur historiæ S. Cæciliæ, S. Benedicti &c. Dormitorium nosocomiumque superbè structa, xenodochium vel Regi excipiendo par. Ecclesia itidem nitet & picturis exornatur. In Bibliothecam inde ducimur libris μετρίως instructam, codices manuscripti ibidem paucissimi sunt; in unum incidi complectentem *Macrobii* somnium Scipionis & Saturnalia, manu Rodulphi Falconensis Cardinalis Aragonii conscriptus. Prospectus mirabilis est, in latissimam quippe Longobardiæ planitiem circumquaque ac latissime patet.

Decimâ tertiâ Mutinam concedimus, quæ viginti milliaribus Bononiâ distat. Istic in Monasterio S. Petri a D. Abbate ex illustri Malaspinarum familia urbanè excipimur, una cum Domino Abbate Courcier itineris socio. In isto Monasterio etiam nunc degit V. cl. Benedictus Bacchinius vir eruditus, necessarius meus, qui tunc ultimam manum Agnello suo Ravennati admovebat, qui jamdiu typis maturus est. Nec mora evocatur V. cl. Antonius Muratorius Bibliothecarius serenissimi Mutinensis Ducis, qui tot nos officiis per Mediolanum otium prosequtuus est : is Anecdotorum tomum parat, ubi opuscula quædam Græca, scilicet epistolæ nonnullæ Gregorii Nazianzeni, ejusdemque carmina, & epistolæ Firmi Cæsareæ Episcopi; & Juliani Apostatæ, quæ postremæ dignissimæ luce mihi visæ sunt.

Decimâ quintâ remigramus Bononiam. Ipsaque die visimus musæum R. D. Francisci Minii e congregatione Regularium Clericorum; in cujus argentea serie numismata bene multa perrara habentur; hæc in præstantissimis observantur.

Nummus Tiberii in cujus postica Clypeus. In medio Clypei caput. Inscript. MODERATIONI S. C.

Pescennii Nigri nummus, in cujus postica fortunæ typus. FORTUNAE REDUCI.

Nummus Getæ in cujus postica caput galeatum, PONTIFEX COS.

Nummus Diadumeniani in cujus postica luna in biga. LUNA LUCIFERA.

Sunt ibidem alia numismata perrara, & icones antiquæ æneæ, in queis figura ab umbilico Juliæ Piæ Severi, ut quidem æstimat ipse, non constare certe puto.

Decima sexta in ecclesiam S. Stephani Cœlestinorum pergimus, cujus Abbas commendatarius episcopus Osnabrucensis est. Istic septem ecclesiæ aliæ aliis cohærent, quas aiunt olim fuisse totidem templa numinum; sed vel ipsa ædificii forma cum hac sententia pugnat.

Animus erat Aldrobrandinum Musæum visere, toto orbe litterario famosum; verùm absente custode, optatum assequi non potuimus. Post in Ecclesiam S. Joannis de Monte Canonic. regularium properamus; eo iter habentibus in domo quadam ostenditur suggestus crate ferrea munitus, e muro erumpens, in quo solebat Azo juris peritus celeberrimus, qui sæculo duodecimo floruit, discipulos suos in publica via positos alloqui. In ecclesia sancti Joannis de Monte monstrant capitellum ordine Corinthio affabre sculptum, quod aiunt ex templo Salomonis istuc transvectum; istic item ligneum calicem rudi opere exhibent, quo aiunt S. Joannem Evangelistam ad rem sacram usum: itemque brachium ut putant S. Mariæ Ægyptiacæ. In eadem ecclesia Tabella pulcherrima est magni Raphaelis Urbinatis, historiam S. Cæciliæ repræsentans. Est ibidem epitaphium, singularem & portenti similem narrans historiam Helenæ cujusdam, quæ *beatæ* nomine insignitur. Istæc Helena, ut fert inscriptio, ex aula Mahumeti II. Bononiam translata est, atque in domo Dogliolorum educta, cum divinitus in puellæ Doglioli filiæ formam immutata fuisset, deinde connubio juncta, in virginitate, vel nupta, duxit ætatem, ejus autem corpus hodieque incorruptum dicitur. Neque tamen expedit inscriptio a difficultate quæ in ejusmodi metamorphosi sese primo intuitu menti offert; quid scilicet actum sit de puella Dogliola cujus formam accepit Helena. Num forte dicatur ex duabus unam factam, ex quo sane prodigium augeatur?

Antequam Bononia digrediamur, notam codicum cœnobii

canonicorum Regularium S. Salvatoris proferre visum.

Megillat Esther volumen ex pelle vituli subacta, vetustissimum & usu tritum, quale supra depinximus volumen Pentateuchi, ab ipso Esdra ut æstimant exaratum, & videtur sane ipso Pentateuchi volumine antiquius.

Biblia sacra tribus tomis membran. in postremi fine hæc leguntur.

אני יצחק בר
יעקב כתבתי
לר מנחם בר
יהוצדק הומש
תרגום ונבאים
וכתבים וסיימתים
בשלישי בשבת
בעשרים וששה
לחדש אדר שנת

תתקנג והמקום
יזכהו ללמד בהם
הוא וזרעו וזרע
זרעו מעתה ועד
עולם אמן

Et subjicitur recenti manu, vernaculo idiomate, sequens interpretatio, non ita accurate concinnata. *Isaac filiolo de Jacob scrisse questo libro, cio è tuto el corpo di questa biblia a Manuel filiolo de uno chiamato Solcedac, e fù finita el Martedi a di 26. del mese di Marso del 953. in tre volumi.* Sic vertendum puto. *Ego Isaac filius Jacobi scripsi Rabbi Manahemo filio Jehosedec Pentateuchum cum interpretatione, & Prophetas, & Hagiographa, cum signis & paragraphis suis; in tertia Sabbati, sive hebdomadis, feria, vigesima sexta mensis Adar, anno 953. (hoc est Christi 1187.) Et Deus purificet ipsum, ut edoceatur in illis ipse & semen ejus & semen seminis ejus, ex hoc tempore usque in sæculum, amen.* Hic secundum supputationem parvam numerantur anni omissis millenariis; quamobrem annum 4953. a creatione mundi juxta supputationem Hebræorum intelligas. Res est trita apud Rabbinos, Deum vocari, המקום quo intelligunt, *illocabilem*, sive infinitum. Ab annis igitur plus quadringentis descriptus codex fuit, quo ar-

guuntur ii, qui putant codices Bibliorum Hebraicè non extare tantæ antiquititatis.

Biblia ſacra Ebraïcè cum commentariis, codex antiquus membr.

Biblia ſacra Ebraïcè, cum notis Maſſoreticis.

Codex Ebraïcus antiquus habens *Heſaïam* & *Jeremiam.*

Rabbi *David Kimhi* expoſitio Prophetarum cod. membr.

Rabbi *Samuelis* liber tranſlatus ex Arabico in linguam Ebraïcam.

De Eſau, liber Rabbinicus, cujus exordium אני הצעיר *Ego Seir.*

Codex Orationum Ebraïcè mſſ.

Codex Ebraïcus ad medicinam ſpectans.

Codex ſic habens initio: *Incipit epiſtola Rabbi Samuelis Iſdraelitæ, oriundi de civitate Regis Manichæorum, miſſa Rabbi Iſaac magiſtro Synagogæ quæ eſt in ſublime in regno prædicto, anno Domini milleſimo. Sed tranſlata de Ebraïco in Latinum per fratrem Alphonſum Bonum-hominem Hiſpanicum: quam tranſlationem fecit anno Domini milleſimo CCC° trigeſimo nono, ſanctiſſimi Domini Benedicti Papæ duodecimi pontificatûs ſui anno quinto.* Init. *Deſidero, Domine mi, certificari.* In eodem codice recurrit idipſum opuſculum Italico idiomate.

Codex non ſpernendæ vetuſtatis, in quo Pſalmi charactere Slavico.

Codex Pſalmorum Grece membr. xi. ſæc.

Codex complectens Prophetas minores & Danielem membranaceus; in cujus fine ſic legitur: Ἐτελειώθη ἡ δέλτος αὕτη μηνὶ Μαρτίῳ Γ. ὥρα Β. ἡμέρα Β. ἐπὶ βασιλείας Κωνσταντίνου Μονομάχου καὶ Ζωῆς τῆς Πορφυρογεννήτου, καὶ πατριάρχου Μιχαήλ· γραφεῖσα διὰ χειρὸς Σαβᾶ ἀδελφοῦ καὶ πρεσβυτέρου· οἱ ἀναγινώσκοντες εὔχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ διὰ τὸν κύριον· ἔτους ͵ςφνδ ἰνδ. ιδ. i. *Abſolutus eſt hic liber tertia menſis Martii, hora ſecunda, feria ſecunda, Imperante Conſtantino Monomacho & Zoe Porphyrogenita, Patriarcha Michaele. Scriptus manu fratris Sabæ preſbyteri. Qui legitis orate pro me per Dominum. Anno 6554.* (id eſt, Chriſti 1046.) *indictione 14.*

Codex novi Teſtamenti Græcè membranaceus xi. ſæculi.

Codex Pſalmorum Græcè membranaceus xi. ſæculi.

Codex in quo *Athenagoræ* legatio. Ejuſdem de Reſurrectione corporum. *Juſtini* Martyris moralis Oratio. Ejuſdem alia.

Item de recta fide ejusdem. *Origenis* epistola ad Africanum. *Cleomedis* κυκλικῆς θεωρίας μετεώρων. *Heron* de machinis bellicis: amanuense Valeriano Albino.

Eusebii Cæsariensis Demonstratio Evangelica Græcè, initio mutila. *Tatiani* contra gentes. Codex scriptus a Valeriano Albino Canonico Regulari S. Salvatoris anno 1533. duobus tomis.

Codex x. sæculi membranaceus *Basilii* in Psalmos. Ejusdem homiliæ de jejunio; in illud, *Attende tibi ipsi*, περὶ εὐχαριστίας, in Julittam.

Codex x. sæculi membranaceus S. *Joannis Chrysostomi* in illud: *vidi Dominum*, contra Judæos & contra Anomœos.

Codex bomb. xiii. sæculi, *Metrophanis* in Spiritum sanctum. *Joannis Chrysostomi* homiliæ quædam. *Lucæ* Monachi enarratio in Evangelium. Cujusdam Archiepiscopi Mediolanensis de Spiritu Sancto. Fragmentum historiæ Byzantinæ anonymi.

Codex x. sæculi membranaceus, *Theodoretus* in prophetas.

Codex xiv. sæculi bomb. in quo *Christoduli* historia Imperatorum C. P. Præit epistola *Nili* ad Christodulum, sequitur responsio *Christoduli*. Historia sic incipit, ὁ βασιλεὺς κῦριν Ἀλέξιος ὁ τὴν ἐπωνυμίαν Ἄγγελος τῷ Θεοδώρῳ.

Codex recens bombyc. *Theodori Prodromi* Erotemata ad grammaticam spectantia, Sebasto cratorissæ nuncupata. Item *Heliodori* philosophi ad Theodosium Imperatorem de philosophorum mystica arte. Item *Joan. Damasceni* τί ἐστι θεός; &c. *Procli* Sphæra, *Plutarchi* de musica.

Simplicius in Epitectum codex recens bombycinus, in cujus fine legitur, Ἀντώνιος ὁ Μεδιολανεὺς καὶ ταύτην τὴν βίβλον ἐν Κρήτῃ ἐξέγραψα χάριν τοῦ πάσαις ἀρεταῖς κεκοσμημένου εὐγενοῦς ἄρχοντος κυροῦ Γεωργίου Δαμουλίνου, ὀφείλων αὐτῷ οὐ μόνον τὴν μεταγραφὴν ταύτης τῆς βίβλου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων πολλῶν ἀξιολόγων, τῶν πολλῶν καὶ καλῶν προϋπαρξασῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ χαρίτων ἐμοί, κατὰ τὴν κγ τοῦ Φευρουαρίου ᾳυϞ ἀπὸ τῆς κυριακῆς ἐνανθρωπήσεως ἐτελειώθη. Id est: *Antonius Mediolanensis hunc etiam librum in Creta descripsi in gratiam nullis non virtutibus ornati nobilis ac principis Georgii Damulini, cui pro collatis mihi bene multis ac præclaris beneficiis, non hujus modo libri descriptionem, sed alia multa magnaque officia rependere debeo. Absolutus autem est hic liber 23. Februarii, anno a Dominica Incarnatione 1490.*

Galeni

Galeni de ſimplicibus, codex recens.

Euclidis elementa codex recens.

Procli in Euclidem. *Theonis* mathematica, cod. recens bomb.

Alcinoi in dogmata Platonis cod. recens.

Nicomachi Arithmetica cod. recens.

Ptolemæi Geographia cod. recens.

Dexippus Philoſophus in Platonem; *Hermes* Philoſophus; *Alexander Aphrodiſeus*, codex ſcriptus a Valeriano Albino Canonico regulari, qui alios codices exſcripſiſſe fertur. Vide ſuperius.

Aphthonii progymnaſmata, cod. recens bomb.

Nicomachi arithmetica; & *Manuelis Moſchopulii* grammatica cod. recens bomb. Ejuſdem *Moſchopulii* grammatica bis.

Anonymus de modo ſcribendi.

Æſopi fabulæ cod. recens bomb.

Lexicon Græco-Latinum membranaceum.

Æſchylus, cod. recens bomb.

Orphei carmina & *Euripidis* Hecuba.

Troas poëma cod. recens bomb.

Hi Codices Græci; ſequuntur Latini.

S. *Cypriani* epiſtolæ in codice recenti.

Lactantii codex membranaceus vetuſtiſſimus, charactere unciali, egregiæ notæ. Ibi loca Græcè bene multa adferuntur, accuratiſſime deſcripta, præter Latinorum codicum morem, ubi Græca miſere fœdata comparent. Codex eſt VI. vel VII. ſæculi. Vellem ſane Lactantium ad hujuſmodi codicem emendatum: ejus quippe nullus ut æſtimo hactenus fuit uſus. Alphabeta Græcè & Latinè, ut ibidem exſtant hic adferimus.

a b c d e f g h i k l m n o p q
r s t u x y z.

Α Β Γ Δ Δ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Λ Μ Ν
Ξ Ο Π Ρ C Τ Υ Φ Χ Ψ Ω

Δέλτα tribus modis exprimitur, ut vides in alphabeto Græco.

Codex XII. sæculi, *Burchardi* Vormatiensis Episcopi libri XIX. Primus de potestate & primatu Apostolicæ sedis, alii de Sacramentis & de ritibus. Præit epistola ejusdem ad Brunichonem.

Constitutiones Canonicorum Regularium sæculo XII. circiter.

Fratris *Nicolai Eymerici* de Inquisitione codex XV. sæc.

Regula S. *Augustini*, cum expositione *Humberti* Ordinis Prædicatorum.

Macrobii opera in codice membr. recenti.

Ovidii Metamorphoses in cod. membr. XIV. sæc. Ejusdem de Tristibus.

Adsunt ibidem cusi libri vetustissimi, Biblia Moguntina Joanne Fust & Petro Schoeffer typographis anno 1462. Editio prima Græcolatina Psalmorum Mediolani anno 1481. Aristotelis prima editio in membrana. Anthologia primò cusa sine nomine typographi & loci.

Caput XXVIII.

Venetiæ secundò. Inscriptio Corcyréa nobilissima. De ludis in festis Bacchi adhibitis. Numisma Aristomenis in Corcyra Archontis. Aliæ inscriptiones. Bibliotheca codicum Græcorum Justinianæa Venetiis. Patavium secundò. De Comneno Pappadopoli Græcæ linguæ doctore. Verona. Antiqua monumenta ibidem. Inscriptio Plinii suspecta. Musæum Moscardi. Inscriptio Græca. De securibus lapideis Barbarorum. Historia memorabilis detecti Barbarorum sepulcri. S. Zenonis ecclesia Benedictinorum. Musæum R. P. Catanei. Theatrum Parmense. Musæum Parmensium ducum. Cimeliarchium Vercellense. De Codice Evangeliorum S. Eusebio, ut quidem ferunt, interprete & amanuense. Vestis B. Virginis S. Helenæ manu confecta. Reditus.

DECIMA sexta proficiscimur Bononia, ac Ferrariam & Clodiam fossam prætergressi, decima nona Venetias adventamus. Insequente obsequii causâ D. Cardinalem d'Etrées adimus: cujus prolixam erga nos voluntatem studiisque nostris favendi studium haud semel experti sumus. Is nos plerumque ad convivium excepit, ac pro virili varias in Bibliothecas aditum paravit. Cum eo semel in Bibliothecam S. Marci concessimus, ubi peritiam ejus in Græcis nec sine stupore observavimus: nam is omnigena eruditione instructus pariter, ac rebus gerendis natus est.

Cæteros istic amicos convenimus S. D. Antonium Capellum egregium Patritii generis virum, Bernardum Trevisanum, Apostolum Zenum de quibus superius actum. Inscriptiones Corcyreas ejusdem Zeni beneficio ac dono nacti sumus: prima egregia est, singularissimumque antiquitatis monumentum. Eam quia ineditam æstimo, hic publici juris facere destinavi, qualem a Græco Corcyréo descriptam idem amicissimus nobis Zenus accepit.

Inſcriptiones Corcyréæ ex dono humaniſſimi & doctiſſimi viri Apoſtoli Zeni Venetiis 29. Aprilis 1701.

Pro ſalute Magiſtratum gerentis Ariſtomenis, menſis Machanis vigeſima quarta.

Ἐπὶ σωτηρίᾳ πρυτανεύοντος Ἀριστομένεος, μηνὸς Μαχανέος τετάρτῃ ἐπὶ εἰκάδι.

Ariſtomenes Ariſtolaïdaleus dat urbi Corcyreorum & Baccho in mercedem operariorum, argenti Corinthii minas ſexaginta. Erogat quoque Pſyllas Alcimi filius Corcyréorum urbi & Baccho, in mercedem operariorum, argenti Corinthii minas ſexaginta. Deligat porro Senatus ſingulis vicibus in anno qui argentum fœnori tradant viros tres, qui pecuniâ maximè valeant: argentum vero fœnori tradatur, exigatur atque in uſus poſtea conferatur, ut Senatui operæ pretium fore videbitur. Utque ad uſuram dentur centum octoginta minæ, & fœnori tradantur eædem centum octoginta minæ. Tranſacto anno poſtquam centum octoginta minæ ad uſuram traditæ fuerint, mittat urbs ſecundum legem Agonothetæ ad

Ἀριστομένης Ἀριστολαΐδαλευς δίδωτι τᾷ πόλει τῶν Κορκυραίων εἰς τὴν τῶν τεχνιτῶν μίσθωσιν τῷ Διονύσῳ, ἀργυρίου Κορινθίου μνᾶς ἑξήκοντα. δίδωτι δὲ καὶ Ψυλλᾶς Ἀλκιμοῦ υἱὸς τᾷ πόλει τῶν Κορκυραίων, εἰς τὴν τῶν τεχνιτῶν μίσθωσιν τῷ Διονύσῳ ἀργυρίου Κορινθίου μνᾶς ἑξήκοντα. ἑλέσθω δὲ ἁ βουλὰ ἑκαστάκις εἰς ἐνιαυτὸν τοὺς ἐκδανεισοῦντας τὸ ἀργύριον ἄνδρας τρεῖς τοὺς δυνατωτάτοις χρήμασιν. ἁ δὲ ἐκδάνεισις καὶ ἀνάπραξις τοῦ ἀργυρίου γινέσθω, καὶ ἁ λοιπὰ διοίκησις, καθὼς κα δοκῇ βουλᾷ καλῶς ἔχειν, ὡς δὲ καὶ γίνωνται τοκιζόμεναι μναῖ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα, καὶ ἐκδανείζωνται αἱ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα μναῖ. περιελθόντος ἐνιαυτοῦ μετὰ τὸ ἐκδανεισθῆναι τὰς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα μνᾶς, ἀποστελλέτω ἁ πόλις, κατὰ τὸν

τοῦ ἀγωνοθέτα νόμον, ἐπὶ τὴν τεχνιτῶν μίσθωσιν, καὶ ἀγέτω τὰ Διονύσια, ἀφ' οὗ κ' ἄρξονται παρ' ἄτερον ἐνιαυτὸν, εἰ μή τι δι' ἀδύνατον γίνοιτο βουλὰς καὶ ἁλίας ὑπερθεμένας. ἀγέτω δὲ ἀπὸ Κορινθίαν μναῖν πεντήκοντα, ἀπὸ τοῦ τόκου τῶν τριῶν ταλάντων μισθούμενα, αὐλητὰς τρεῖς, τραγῳδοὺς τρεῖς, κομῳδοὺς τρεῖς. καὶ τὰ λοιπὰ ποιούντω πάντα, οἱ ἑκαστάκις ἔοντες ἄρχοντες, καθὼς ὁ τοῦ ἀγωνοθέτα νόμος τάσσει. διδόσθω δὲ καὶ τὰ σιτηρέσια τοῖς τεχνίταις τὰ ἔννομα ἀπὸ τοῦ τόκου, χωρὶς τῶν πεντήκοντα μναῖν. εἰ δέ τι κ' ἀδύνατον γίνοιτο διὰ πόλεμον, καὶ μὴ ἀποστείλῃ ἁ πόλις ἐπὶ τοὺς τεχνίτας, ἢ μὴ παραγίνοιντο οἱ τεχνῖται, ἢ λίπῃ τις τὸν ἀγῶνα, ἐκδανιζέσθω καὶ τὸ λειφθὲν ἀργύριον πᾶν, καὶ ὑπαρχέτω τοκιζόμενον εἰς τὴν τῶν τεχνιτῶν μίσθωσιν. εἰ δὲ δυνατοῦ ἔοντος, καὶ μὴ ἐπικωλύοντος μηδενὸς, μὴ ἀποστεῖλαι ἁ πόλις ἐπὶ τοὺς τεχνίτας κατὰ τὴν περίοδον ἑκάστην, ἢ παραγινομένων τῶν ἐργολάβων, μὴ μισθώσαιντο τοὺς τεχνίτας, ἢ μὴ διδοίη τὸ μμι-

ſolvendam operariorum mercedem, & celebrentur Dionyſia, ſive Bacchicæ feriæ: a quo tempore ad alium quoque annum incipientur; niſi forte, ſenatu & concilio aliud in tempus remiſſo, non poſſit res effici. Conducant autem ex minis Corinthiis quinquaginta, a trium talentorum fœnore expreſſis, tibicines tres, tragœdos tres, comœdos totidem: cæteraque omnia perficiant qui ſingulis annis Principes erunt, ut Agonothetæ lege ſancitum eſt. Præbeaturque operariis annona ex fœnore hujuſmodi, prout ſtatutum & definitum eſt, præter illas quinquaginta minas. Quod ſi quid inſtante bello pro more fieri nequeat; neque urbs quæ conſueta ſunt miſerit ad operarios, aut ipſi operarii non adfuerint, aut certamen quis dimiſerit, quod reſiduum fuerit ex illa pecunia in fœnus tradatur, & totum quod ex ea fœnoris provenerit in operariorum mercedem cedat. Quod ſi res effici poſſit, nihilque adſit impedimenti quominus compleatur, neque mittat urbs ad operarios, ſtatis quibuſque temporum curriculis; aut ac-

cedentibus operarum conductoribus, mercedem non solvat operariis, neque solitum ac præscriptum premium pensitet, neque constitutam annonam, neque in alios usus argentum hujusmodi deputetur, neque cedat in mercedem operariorum; Aristomeni & Psyllæ maneant omnes concessæ pecuniæ, vel hæredibus ejusdem Aristomenis & Psyllæ. Testes, Molotas Glauci filius, Osander Theodori, Promachidas Mertili.

σθὸν τὸ ὑπογεγραμμένον, ἢ τὰ σιτηρέσια τὰ ἔννομα, ἢ εἰς ἄλλό τι καταχρήσαιτο τὸ ἀργύριον, καὶ μὴ εἰς τὰν τῶν τεχνιτῶν μίσθωσιν, Ἀριστομένεος, καὶ Ψυλλαῖ ἔοντο τὰ δοθέντα χρήματα πάντα, ἢ τῶν ἐπινόμων τῶν Ἀριστομένεος, καὶ Ψυλλαῖ. μάρτυρες Μολώτας Γλαύκοις, Ὠσανδρός Θεοδώρου, Προμαχίδας Μερτίλου.

Cum conventum fecerint Aristomenes Aristolai filius & Psyllas Alcimi de pecunia quam urbi & Baccho in mercedem operariorum largiti sunt, videlicet uterque Corinthias minas sexaginta. Decretum est a Senatu ut argentum ab Aristomene & Psylla oblatum in fœnus tradant ii qui ad id officii electi fuerint. Eligat autem Senatus singulis annis qui pecuniam hujusmodi administrent fortunis reque familiari instructissimos: ac plerumque iidem repetantur, dum biennio post rem administratam vacaverint; ne juniores ii sint annis triginta quinque, neque seniores septuaginta. Deligantur autem singulis annis

Πόθοδον ποιησαμένων Ἀριστομένεος τοῦ Ἀριστολαΐδα, καὶ Ψυλλαῖ τοῦ Ἀλκίμου περὶ τοῦ ἀργυρίου, οὗ ἔδωκαν τᾷ πόλει, καὶ τῷ Διονύσῳ, εἰς τὰν τῶν τεχνιτᾶν μίσθωσιν, ἑκάτερος Κορινθίας μνᾶς ἑξήκοντα. Ἔδοξε τᾷ βουλᾷ τὸ δοθὲν ἀργύριον παρὰ Ἀριστομένεος, καὶ Ψυλλαῖ ἐκδανεῖσαι τοὺς αἱρεθέντας. ἑλέσθαι δὲ τὰν βουλὰν τοὺς χειριξοῦντας τὸ ἀργύριον ἄνδρας τρεῖς εἰς ἐνιαυτὸν τοὺς δυνατωτάτους χρήμασι, καὶ πλεονάκις τοὺς αὐτοὺς διαλιπόντας ἔτη δύο, μὴ νεωτέρους ἐτῶν τριάκοντα πέντε, μὴ δὲ πρεσβυτέρους ἑβδομήκοντα (sic) αἱρεῖσθαι δὲ ἑκάστου ἐνιαυτοῦ μηνὸς

Μαχανέος ἐμβουλᾷ ἢ ἁλίᾳ. οἱ δὲ αἱρεθέντες, ἐπ' Ἀριστομένεος, παραλαβόντες τὸ ἀργύριον παρὰ Ἀριστομένεος καὶ Ψύλλας, ἐγδανεισάντω ἐμμηνὶ δυωδεκάτῳ καὶ Εὐκλείῳ τῷ ἐπὶ Ἀριστομένεος, προκαρύξαντες ἐν καρυκταῖς, μὴ μεῖον ἢ ἁμέρας πέντε, χρηματίζοντες ποτὶ τοῖς ἁρμάτεσσι, μὴ πλείονος τόκου δανείζοντες, ἢ δύο δραχμαὶ τὸν μῆνα ἕκαστον, τὴν μνᾶν ἑκάσταν, μηδ' ἐλάσσονος συναλλάσσονται, ὡς καὐτοὶ προαιρῶνται. ὥς τε τὸν παρειλάμενον ἀποδόμεν τό, τε κεφάλαιον καὶ τὸν τόκον ἐμμηνὶ Εὐκλείῳ τῷ μετὰ πρύτανιν Ἀριστομένη, ἀναπράξαντες τό, τε κεφάλαιον καὶ τὸν τόκον. ἐν τῷ Εὐκλείῳ μηνὶ τῷ μὲν Ἀριστομένη παραδόντω τοῖς αἱρεθεῖσι εἰς τὸν παρ' αὐτὰ ἐνιαυτὸν ἐπὶ τὴν χείρειξιν τοῦ ἀργυρείου. οἱ δὲ παραλαβόντες χρηματίζοντο τὸ ἀργύριον τὴν ἐν τῷ Ἀρτεμιτίῳ μηνὶ τῷ ἐφ' αὐτῶν, ποτὶ τοῖς ἁρμάτεσσι προκαρύξαντες, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ποιοῦντες καθὼς καὶ τοὺς ἐπ' Ἀριστομένεος αἱρεθέντας

menſe Machanis ſive in Senatu, ſive in conſeſſu. Qui autem delecti fuerint magiſtratum gerente Ariſtomene, acceptâ pecuniâ ab Ariſtomene & a Pſylla, ipſam ad fœnus & uſuram conſignent in menſe duodecimo & Euclio, dum Magiſtratum adhuc obtinebit Ariſtomenes: re per præcones denuntiatâ; qui non minus diebus quinque ad currus ſtabunt (talia denuntiantes;) nec plus quam duas drachmas ad ſingulos menſes pro ſingulis minis accipient, neque inferiore pretio pro lubito ſuo paciſcantur; ita ut qui conditionem accipiet, & pecuniæ ſummam & fœnus ſolvat menſe Euclio, qui poſt Ariſtomenis magiſtratum & Prytaniam revolvetur: exigant igitur & ſummam pecuniæ & uſuram inde provenientem. In menſe Euclio ab Ariſtomene tradatur pecunia iis qui pro ſubſequenti anno ad ejus adminiſtrationem adlecti fuerint. Qui autem acceperint, de tota pecuniæ ſumma negotientur in Artemiſio menſe qui anno adminiſtrationis ſuæ occurret, re per præcones in curribus denuntiata, cæteriſque omnibus obſervatis quæ de adminiſtratoribus Ariſtomene

magistratum gerente electis sancita ac descripta sunt: Similiter autem rem gerant, qui ad singulos annos electi erunt. Quod si ii qui ad pecuniæ administrationem deputati erunt, aliquid eorum omiserint quæ constituta ac decreta fuerunt; si pecuniæ summam non ad usuram dederint, cum, ut supra scriptum est, re familiari valeant, solvant argenti Corinthii minas triginta, insuperque summam pecuniæ quam acceperint restituant; sin minus egerint, duplicatam totam pecuniæ summam numerent. Si se rei gerendæ impares fuisse dictitent; rem agitet & perquirat Senatus & consessus. Quod si ii qui pacto fœnore argentum acceperunt, summam pecuniæ & usuram ejusdem non confecerint, neque electis administratoribus, sicuti sancitum est, tradiderint; duplicatam pecuniæ summam pariterque usuram ejus tradant, si quidem statam pecuniam non numerarint. Cum autem revoluto tempore prædictæ centum octoginta minæ annuum fœnus produxerint; aliæque centum octoginta minæ in fœnus pariter datæ fuerint, exacto anno postquam centum illæ & octoginta minæ ad usuram locatæ fuerint, mittant administratores ad mercedem operariis solvendam, secundum

γέγραπται. ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ἑκαστάκις αἱρεθέντες ποιούντω. εἰ δὲ οἱ αἱρεθέντες ἐπὶ τὴν χείρειξιν τοῦ ἀργυρίου μὴ ποιήσαι ἕν τι τῶν γεγραμμένων, εἰ μὴ ἐκδανείσαιεν τὸ ἀργύριον, καθὼς γέγραπται δυνατοὶ ἐόντες, ἀποτισάντω ἀργυρίου Κορινθίου μνᾶς τριάκοντα, καὶ τὸ κεφάλαιον, ὅ κ' ἀπαραλαβόντι παραδόντω. εἰ δὲ μή, διπλῆ ἀποτισάντω τὸ κεφάλαιον. περὶ δὲ τοῦ ἀδυνάτου βουλὰ καὶ ἁλία ἐπιγινωσκέτω. εἰ δὲ ἐγδανεισάμενοι μὴ ἀναπράξαιεν τὸ κεφάλαιον καὶ τὸν τόκον, ἢ μὴ παραδιδῶντο τοῖς αἱρεθεῖσι καθὼς γέγραπται, ἀποτισάντω τό, τε κεφάλαιον καὶ τὸν τόκον, διπλῆ ὁπότερον, κα μὴ παραδόντι. ἐπεὶ δέκα γίνωνται τοκιζόμεναι μναῖ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα, καὶ ἐγδανεισθῶντι αἱ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα μναῖ, περιελθόντος ἐνιαυτοῦ μετὰ τὸ ἐγδανεισθῆμεν, τὰς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα μνᾶς, ἀποστειλάντω οἱ ἄρχοντες ἐπὶ τὴν τῶν τεχνιτῶν μίσθωσιν,

κατὰ

κατὰ τὸν ἀγωνοθέτα νόμον, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα ποιούντω, οἱ ἑκαστάκις ἄρχοντες, καθὼς ἔν τε δόσει γέγραπται, εἰ μή τι διὰ πόλεμον γένοιτο, βουλᾶς καὶ ἀλίας ὑπερθεμένας. μισθούσθω δὲ τοὺς τεχνίτας, ἀφ᾽ οὗ κ᾽ ἀρχὴ γένοιτο τοῦ ἑτέρου ἐνιαυτὸν, ἀπὸ τοῦ τόκου τῶν τριῶν ταλάντων ἀπὸ μνᾶν πεντήκοντα, αὐλητὰς τρεῖς, τραγῳδοὺς τρεῖς, κωμῳδοὺς τρεῖς. καὶ τὰ λοιπὰ πάντα κατὰ τὸν τοῦ ἀγωνοθέτα νόμον. διδόσθαι καὶ τὰ σιτηρέσια τοῖς τεχνίταις τὰ ἔννομα ἀπὸ τοῦ τόκου, χωρὶς τῶν πεντήκοντα μνᾶν. οἱ δὲ χειρίζοντες τὸ ἀργύριον καθ᾽ οὓς κα χρόνους παραγίνονται οἱ τεχνῖται, ἐπεί κ᾽ ἂν πράξωντι τὸ ἀργύριον πεντήκοντα μνᾶς τὸν μισθὸν τοῖς τεχνίταις, καὶ τὰ σιτηρέσια τὰ γινόμενα παραδόντω τῷ Ἀγωνοθέτᾳ τοῦ Ἀρτεμισίου μηνὸς, πρὸς τὰς ἕκτας, τὸ δὲ λοιπὸν τοῖς ἐφερεθεῖσιν (sic). ὁ δὲ παραλαβὼν Ἀγωνοθέτης ποιήτω πάντα κατὰ τὸν νόμον, καὶ ἀπολογιξάσθω εἰς βουλὰν ἐν τᾷ πράτᾳ συνεδραί-

legem Agonothetæ, & reliqua omnia qui singulis annis adlecti fuerit perficiant, prout in donatione scriptum est; nisi quid ingruente bello secus acciderit, Senatu & consessu aliud in tempus remisso. Mercede autem conducant operas; (ex quo alterius ac subsequentis anni initium ducatur) ex fœnore trium talentorum, videlicet ex minis quinquaginta; nimirum tibicines tres, tragœdos tres, comœdos totidem: & reliqua omnia administrentur secũdum legem Agonothetæ. Detur autem ex fœnore annona operariis, quæ constituta, præter illas quinquaginta minas. Qui porro summam illam pecuniæ administrant, quo tempore operarii accedent, postquam argentum illud quinquaginta minarum in mercedem operariorum exegerint, & constitutam annonam; tradant Agonothetæ mense Artemisio, sexta ejusdem mensis die: reliquam autem summam electis administratoribus. His acceptis Agonotheta omnia secundum legem peragat, atque in Senatu, cum primum congregatus fuerit, rationem reddat, quo modo acceperit argen-

tum, & ad singula statuta expenderit. Rationem pariter reddant Administratores pecuniæ, idque singulis annis mense Artemisio atque in Senatu; sicque agant tum ii qui acceperunt, tum ii qui tradiderunt, singulatim ea quæ acceperint & tradiderint recensendo. Si qui vero quidpiam eorum quæ sancita sunt omiserint, sive administratores pecuniæ, sive magistratus; solvat qui in culpa fuerit argenti Corinthii minas triginta, & quod pravè administratum fuerit in duplum restituant. Quod si tam Agonotheta quam Administratores non probe & accurate rationem reddiderint; legum custodes rem expendant & examinent; ut consueto more de sacris & publicis pecuniis agitur. Nec liceat cuipiam procurare, ut oblata ab Aristomene & Psylla pecunia alios in usus transferatur, nisi in mercedem artificum; in aliud vero quodlibet, nullo pacto, nulloque obtentu. Quod si quis id procurarit, vel alios in usus pecuniam diverterit: solvat tam qui id procuraverit, quam is qui in alios

ωνται κατὰ παραλαβεῖν ἀργύριον, καὶ καθὼς κατὰ ἑκάστη διοικήση (sic). ἀπολογιξάσθωσαν δὲ καὶ οἱ χειρίζοντες τὸ ἀργύριον ἑκαστάκις εἰς βουλὰν μηνὸς Ἀρτεμιτίου, οἵ τε παραλαβόντες, καὶ οἱ παραδιδόντες, καθὼς κατὰ ἕκαστα παραλαβόντι, καὶ παραδόντι. οἱ δὲ μὴ ποιήσαιεν τι τῶν γεγραμμένων, οἵ τε χειρίζοντες τὸ ἀργύριον, ἢ οἱ ἄρχοντες, ἀποτισάτω ὁ αἴτιος ἀργυρίου Κορινθίου μνᾶς τριάκοντα, καὶ ὃ καταβλάψη διπλῆ. εἰ δέ τι κατὰ ὁ ἀγωνοθέτας, ἢ οἱ χειρίζοντες τὸ ἀργύριον μὴ ὀρθῶς ἀπολογίξωνται, νομοφύλακες ἐκλογιζούσθω, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἱερὰ, καὶ δημόσια χρήματα. μὴ ἐξέσθω δὲ μηθενὶ προστατῆσαι περὶ τοῦ ἀνατεθέντος ὑπὸ Ἀριστομένεος καὶ Ψυλλᾶς ἀργυρίου, ὥς τε εἰς ἄλλο τι καταχρησθῆμεν, ἀλλ᾽ εἰς τὰν τῶν τεχνιτᾶν μίσθωσιν, εἰς δὲ ἄλλο μηθ᾽ ἓν, μηθαμῶς μὴ δὲ μιᾷ παρευρέσει. εἰ δέ τις προστατήσαι, ἢ καταχρήσαιτο εἰς ἄλλο τι, ἀποτισάτω ὁ προστατήσας, καὶ ὁ κα-

παχρησάμενος Ἀριστομένη καὶ Ψυλλᾷ, ἢ τοῖς ἐπινόμοις τοῖς Ἀριστομένεος καὶ Ψυλλᾶς, ἀργυρίου Κορινθίου μνᾶς ἑξήκοντα, καὶ τὸ ἀργύριον ὃ κατεχρήσθη διπλῆ. πάντων δὲ τούτων, καὶ εἴ τινος κα ἄλλου δοκῇ, πρόδικοι βουλᾶς κρίσιν ἀπόβολον γραψάμενοι. καὶ ἐπιγράψαντες τὸ ἀργύριον τὸ ἐφ' ἑκάστου ἀδικήματος γεγραμμένον, δόντω προστάται προβούλων. οἱ δὲ εἰς τὰ δικαστήρια φερέτω ἀκαμεῖον, ἢ τριακοσταί, μὴ ἐξέστω δὲ καὶ ἄλλῳ πὰρ λῶντι κρίνεσθαι κατὰ ταῦτα. τὸν δὲ κατακριθέντα οἱ τὰς κρισίας γραψάμενοι εἰσπραξάντες. ὅσα μὲν ποτὶ τὸ κοινὸν συνοικεῖ τοῖς ἀρημένοις ἐπὶ τὰν χείρεξιν τοῦ ἀργυρίου παραδόντω. οἱ δὲ ἐκδανειζόντω καθὼς καὶ τὸ ἄλλο ἀργύριον γέγραπται. ὅσα δὲ Ἀριστομένει, ἢ Ψυλλᾷ, ἢ τοῖς ἐπινόμοις ἐπιτίμια ἐπιβάλλει, αὐτοὶ εἰσπράσσονται, καὶ κρινέσθω ἕκαστοι καθὼς κ' αὐτοὶ προαιρῶνται. εἰ δέ τις τῶν ἐπινόμων τῶν Ἀριστομένεος ἢ Ψυλλᾶς

usus diverterit Aristomeni & Psyllæ, aut eorumdem hæredibus, argenti Corinthii minas sexaginta; & argentum quo abusus est duplum restituat. Horum autem omnium, & aliorum quæ sancita fuerint decretum Defensores Senatûs immutatum describant. Et cum descripserint, argentum pro singulis prave admissis statutum & designatum tradant procuratores principum senatus: atque purum argentum hujusmodi, tricenas scilicet minas, ad tribunalia deferant: neque liceat cuilibet pro cupidine sua secus statuere vel decernere. Damnatum autem pro tali facinore, qui jus hujusmodi scripserunt ad solvendum compellent. Quæcumque igitur ad rem communem spectant, iis qui ad pecuniæ administrationem adlecti fuerint tradantur; ii vero in fœnus tradant ejusmodi pecunias ex mulctis provenientes, ut de aliis superius statutum est. Quæ autem Aristomeni & Psyllæ atque hæredibus eorum mulctæ competunt, ab ipsismet exigantur, & jus dicatur omnibus prout ipsis in voto fuerit. Si quis vero ex hæredibus Aristomenis aut Psyllæ, pro-

curarit alios in usus pecunias diverti, aut ipse diverterit aliò; ne cedant ultra mulctæ ipsæ, neque pecuniæ, Aristomeni & Psyllæ neque hæredibus eorum, sed publica sunto, atque in mercedem artificum destinentur, & fœnori tradantur cum alio argento, uti superius sancitum est. Quod si quid eorum ingruente bello perfici nequeat, neque miserit civitas ad artifices, sive iidem artifices non accesserint, in fœnus tradantur illæ quinquaginta minæ, atque annona, donec per temporis conditionem liceat pristina repetere. Similiter agatur si quis artificum certamen reliquerit; tunc residuum argentum fœnori tradatur, & cedat in mercedem artificum. Quod si legum correctio & emendatio accesserit, statuant legum restauratores in ipsis legibus, quo pacto eadem ipsa pecunia administranda sit. Reliqua vero pro voluntate senatûs & consessûs statuantur, quemadmodum geri oportet. Nihil vero decreto huic contrarium admittatur neque donationi. Atque exemplum ejusdem donationis ac decreti describatur in cippo lapideo, & reponatur

προστατήσαι εἰς ἄλλό τι καταχρηθῆμεν, ἢ καταχρήσαιτο ἄλλαι παῖ, μὴ ἔοντω τὰ ἐπιτίμια, μὴ δὲ τὰ χρήματα Ἀριστομένεος καὶ Ψυλλᾶς, μὴ δὲ τῶν ἐπινόμων Ἀριστομένεος καὶ Ψυλλᾶς, ἀλλὰ δημόσια εἰς τὰν τῶν τεχνιτᾶν μίσθωσιν, καὶ ἐγδανειζέσθω μετὰ τοῦ ἄλλου ἀργυρίου καθὼς ἐπάνω γέγραπται. εἰ δέ τι ἀδυνάτον διὰ πόλεμον γένοιτο, καὶ μὴ ἀποστέλλαι ἁ πόλις ἐπὶ τοὺς τεχνίτας, ἢ μὴ παραγένονται οἱ τεχνῖται, ἐκδανειζέσθω, καὶ αἱ πεντήκοντα μναῖ, καὶ τὰ σιτηρέσια, ἄχρει (sic) οὗ καὶ δυνατὸν γένηται. ὡσαύτως δὲ καὶ εἴ τις λίποι τὸν ἀγῶνα τῶν τεχνιτᾶν, ἐγδανειζέσθω (sic) καὶ τὸ λειφθὲν ἀργύριον καὶ ὑπαρχέτω εἰς τὰν τῶν τεχνιτᾶν μίσθωσιν. εἰ δὲ καὶ διόρθωσις τῶν νόμων γίνηται, ταξάντων οἱ διορθωτῆρες εἰς τοὺς νόμους, καθὼς καὶ δὴ τὸ ἀργύριον χρείζεσθαι. τὰ δὲ λοιπὰ πάντα γινέσθω ὡς καὶ δοκῇ βουλᾷ, καὶ ἁλίᾳ . . . .
καθὼς ἔχουσι. γινέσθω δὲ μηθὲν ὑπεναντίον τῷ δόγματι, μὴ δὲ τᾷ δόσει. τᾶς δὲ δόσιος καὶ τοῦ γράμματος ἀντίγραφον ἀναγράψαι εἰς

στάλαν λιθίναν, καὶ ἀναθέμενον ποτὶ κα δοκῇ προβούλοις, καὶ προδίκοις καλῶς ἔχειν. τὰς δὲ ἀναγραφὰς, καὶ ἀναθέσιος προβούλους μετὰ διοικητᾶ καὶ ἀρχιτέκτονος τὰν ἐπιμέλειαν ποιήσασθαι. τὸ δὲ γεγραμμένον ἀνάλωμα ταμίᾳ δόμεν.

quo loco ſenatûs principibus & defenſoribus viſum fuerit expedire. Deſcriptionem autem cippi & repoſitionem in congruenti loco, principes ſenatus cum adminiſtratore & architecto recte procurent. Summum autem deſcriptum penuario damus.

Numiſma ſequens ex ære, cujus typus ex Corcyra tranſmiſſus eſt, hic locum habeat.

Hæc inſcriptio nobiliſſima haud ita perite exarata fuit, ita tamen ut ſententia parum vel nihil labefactata ſit. Dorica dialecto conſcripta eſt: nam Corcyræi gens Dorica erant. Hic multa obſervatu digna, ut nomen menſium, quorum tres dumtaxat memorantur, Machanes videlicet, Euclius, & Artemiſius, Dionyſiacorum quidam ritus, necnon ratio denuntiandi per præcones ad currus ſtantes; & alia bene multa quæ nos conſulto mittimus aliis exploranda.

Numiſma ejuſdem Ariſtomenis eſt qui in decreto magiſtratus gerens fertur, nam Ariſtolai filius dicitur in decreto pariter & in numiſmate.

1

ΦΑΙΑΚΟΣ ΙΝΗ ΔΙΕΙ ΥΨΙΣΤΩ
ΕΥΧΗΝ.

Phæacus ut sit Jovi altissimo. Votum.

2

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ ΑΠΟΛΛΟΔΟΤΟΥ· Π
ΝΕΥΣΑΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΑΡΧΟΙ ΦΙΛΩΤΑΣ
ΙΑΚΧΟΣ ΚΟΣΑΠΕΛΟΥ ΝΙΚΑΝΩΡ
ΝΙΚΟΣΤΡΑΤΟΥ ΘΕΟΙΣ

Appollodorus Appollodoti filius annuit, & una socii magistratus Philotas, Iacchus Cosapeli, Nicanor Nicostrati. Diis.

3

ΘΕΟΙΣ ΤΥΧΑΝ ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΟΣ ΔΕ
ΚΑΤΑΣΜΑΧΧΙΔΑΝ ΔΙΔΩΤΙ.....
ΠΟΛΥΤΙΜΩΙ....ΑΙΚΑΠΑΣΧΗ ΤΑΝ ΓΑΝ....
ΕΠΑΚΟ.... ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΑΝ
ΔΑΜΟΥΧΙΔΑΣ Ε ΚΛΕΙΔΑ
ΠΟΛΥΤΙΜΩΙ ΦιΛΩΝΙΔΑΣ ΑΣΧΥΛΟΥ
ΤΑΝ ΕΝ ΚΝΙΣΙ.....

4

ΑΓΙΣ
ΑΜΥΡΑΛΟΥ
ΑΝΔΡΕΙΑ

5

ΙΟΥΛΙΑΝ ΘΕΟΔΩΡΑΝ
ΑΡΕΤΗΣ ΕΝΕΚΕΝ ΘΕΟΙΣ

Juliam Theodoram virtutis causa. Diis.

6

ΗΠΟΛΙΣ ΑΡΙΣΤΑΝ ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΥ ΜΕΝ
ΓΥΝΑΙΚΑ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΔΕ ΛΥΣΑΝΙΟΥ
ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ ΕΝΕΚΕΝ ΚΑΙ ΣΩΦΡΟΣΥΝΗΣ

ΠΑΡΜΕΝΙΣΚΟΝ ΛΑΚΙΠΟΥ ΤΟΝ
ΕΑΥΤΗΣ ΑΝΔΡΑ ΙΣ ΤΑ
ΛΥΣΑΝΙΟΥ

Urbs Aristan Parmenisci uxorem, Lysaniæ filiam
Pietatis & continentiæ causa
Parmeniscum Lacippi ejusdem virum.....Lysaniæ.

7

Η ΜΑΛΑ ΔΗ ΠΕΡΙ ΣΕΙΟ ΛΥΓΡΟΜΠΟΤΜΟΝ ΕΚΛΥΕ ΠΑΤΡΑ

ΑΛΚΗ ΑΜΦΙΛΟΧΩΓΓΑΙΑ ΘΡΑΣΥΠΤΟΛΕΜΩΝ
ΟΥΝΕΚΕΝ ΙΛΛΥΡΙΟΙΣΙΝ ΥΦ ΙΠΠΟΜΑΧΟΙΣΙ ΔΑΜΑΣΘΗΣ

ΟΣΤΕΑ ΔΕΝΝΑ ΣΟΙ ΓΑΙ ΔΕΤΑΡΟΙ ΕΚΤΕΡΙΣΑΝ
ΚΑΙ ΣΟΥ ΑΠΟΦΘΙΜΕΝΟΥ ΠΙΣΤΟΙ ΦΙΛΟΙ ΟΥΚ ΕΛΑΘΟΝΤΟ
ΣΙΝΝΑ ΦΥΛΟΠΙΔΟΣ Δ ΕΞΕΡΥΣΑΝ ΣΤΥΓΕΡΑΣ
ΑΜΦΙΛΟΧΟΙ ΘΡΑΣΕΩΝ ΕΥ ΕΙΔΟΤΕΣ ΕΡΓΟΝ ΑΚΟΝΤΩΝ
ΟΙ ΣΕ ΜΕΓ ΑΧΝΥΜΕΝΟΙ ΣΥΓΓΕΝΗ ΕΚΤΕΡΙΣΑΝ.

Te sane luctosa morte periisse audivit patria
Robur Amphilochiorum, quæ bellicosorum terra est
Quod scilicet ab Illyriis equestris pugnæ peritis interfectus sis
Ossa vero tua amici sepelierunt
Teque occisum fuisse amicis tuis fidissimis non latuit
O Sinna, qui te ex certamine luctuoso eruerunt
Amphilochii bellicæ rei peritissimi
Qui summo dolore adfecti tibi consanguineo justa solverunt.

8

ΤΙΤΟϹ ΦΛΑΒΙΟϹ ΔΙΟΝΥϹΙΟϹ ΕΝΟΡΚΙΖΟΜΑΙ. ΟΙΤΟΝ ϹΕΒΑϹΤΙΟΝ ΟΡΚΟΝ ΜΗΔΕΝΙ ΕΞΟΝ ΕΙΝΑΙ ΑΝΟΙΞΑΙ ΣΩΡΟΝ ΟΛΥΜΠΙΑΔΟΣ. ΕΙ ΔΕ ΤΙϹ ΑΝΟΙΞΕΙ ΔΩΣΕΙ ΤΩ ΦΙϹΚΩ ΔΥΝΑΡΙΑ ΔΙϹΧΙΛΙΑ ΠΕΝΤΑΚΟϹΙΑ ΚΑΙ ΥΦΕΞΕΙ ΛΟΓΟΝ ΑϹΕΒΕΙΑϹ.

Titus Flavius Dionysius adjuro per mortem,
Quod venerandum juramentum est,
Nemini licitum esse aperire sepulcrum Olympiadis.
Quod si quis aperuerit, dabit fisco bis mille ducenta denaria, & impietatis crimine reus erit.

9

ΚΛΑΥΔΙΑ * ΑΜΕΜΠΟΝ ΧΑΙΡΕ. * ἄμεμπτος
ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΜΥΡΤΙΛΟΣ ΧΑΙΡΑΙ
ΣΑΒΙΝΟΣ ΕΤΩΝ. ΚΕ. ΧΑΙΡΑΙ
ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΧΑΙΡΑΙ
ΛΕΩΝ ΧΑΙΡΑΙ.
ΗΡΑΚΛΕΙΤΟϹ ΤΥΑΝΕΥϹ ΕΤΩΝ. Ο. ΧΑΙΡΑΙ

ΕΠΙ ΑΝΔΡΩΝΟΣ.
ΕΠΙ ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΥ.

Claudia inculpata salve
Claudius Myrtilus salve
Sabinus annorum XXV. salve
Socrates salve.
Leon salve
Heraclitus Tyaneus annorum LXX. salve.

Sub Androne (scilicet Archonte)
Sub Apollodoro.

10

M. VALERIVS CORVINI
IORICO
IOVI CASIO. V. S.

11

P. HETEREIVS
RVFIO
IOVI CASIO. SAC.

12

Α ΠΟΛΙΣ ΜΑΡΚΟΝ ΚΑΛΗ.....
ΓΑΙΟΥ ΥΙΟΝ ΒΥΒΛΟΝ. ΤΟΝ.....
ΠΑΤΡΩΝΑ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΑ...
ΕΡΜ ΑΙ ΗΡΑΚΛΕΙ.

13

ΜΑΧΑΤΑΣ ΠΟΗΣΕ
ΤΟΥ ΔΙΟΣ ΑΛΚΜΗΝΗΣ ΤΕ ΓΟΝΟΝ ΤΙΜΑΙΣΙΝ ΑΕΞΩ.
ΥΙΟΣ ΛΑΣΘΕΝΕΟΣ ΣΤΗΣΕΝ ΑΓΑΛΜΑ ΤΟΔΕ.
ΜΝΗΜΗΝ ΑΘΑΝΑΤΟΝ ΣΩΖΩΝ ΠΑΤΡΟΣΤΕ ΚΑΙ ΑΥΤΟΥ
ΛΑΦΑΝΕΟΣ ΚΛΗΝΩ ΛΟΞΙΟΥ ΕΝ ΤΕΜΕΝΕΙ.

ΩΦΑΝΗΣ ΛΑΣΘΕΝΕΟΣ ΑΣΚΛΑΠΙΩ
ΑΝΕΘΗΚΕ. ΜΑΧΑΤΑΣ ΕΠΟΗΣΕ.

Machatas fecit
Jovis & Alcmenes filium honoribus efferam.
Filius Lasthenis erexit hanc statuam
Monumentum immortale patris sui & ipsius
Laphanis in præclaro Apollinis delubro

Ophanes Lasthenis filius Æsculapio
reposuit. Machatas fecit.

14

ΛΥΣΙΣΤΡΑΤΟΥ ΠΕΙΘΕΙΑΣ.

Lysistrati Pithiæ filii

15

ΤΙΛΛΙΑΣ ΠΕΙΘΙΩΝΟΣ.

Tillias Pithionis

16

ΠΑΝΦΙΛΗΝ ΠΑΝΦΙΛΟΥ ΤΗΝ ΕΑΥΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΑ
ΕΠΑΦΡΟΔΕΙΤΟΣ ΕΠΑΦΡΟΔΙΤΟΥ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Pamphilam Pamphili filiam uxorem ſuam
Epaphroditus Epaphroditi ex Senatus conſulto

17

ΠΟΝΤΙΟΣ ΛΟΥΠΟΣ ΠΟΝΤΙΩ ΛΟΥΠΩ
ΤΩ ΠΑΤΡΙ ΜΝΕΙΑΣ ΧΑΡΙΝ ΚΑΙ ΤΑ. Λ.

Pontius Lupus Pontio Lupo
Patri memoriæ cauſa.

18

Η ΠΟΛΙΣ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ ΚΑΙΣΑΡΑ. ΤΙΒΕΡΙΟΥ.
ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΥΙΟΝ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΥΙΩΝΟΝ
ΥΠΑΤΕΥΟΝΤΑ ΘΕΟΙΣ-

Urbs Germanicum Cæſarem, Tiberii Cæſaris filium
Auguſti nepotem conſulatum gerentem, diis.

19

ΑΔΡΙΑΝΟΥ ΒΟΥΜΙΟΥ.
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΚΑΙΣΑΡΑ ΣΕΒΑΣΤΟΝ
ΤΡΑΙΑΝΟΝ ΑΔΡΙΑΝΟΝ ΘΕΟΥ ΤΡΑΙΑΝΟΥ
ΥΙΟΝ ΘΕΟΥ ΝΕΡΒΑ ΥΙΩΝΟΝ ΥΠΑΤΟΝ ΤΟ. Ε
Η ΠΟΛΙΣ ΤΩΝ ΑΒΕΑΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΩΝ
ΑΧΑΙΩΝ ΔΟΓΜΑ. ΑΝΕΘΗΚΕ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ
ΕΤΕΟΣ ΔΑΜΟΝΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΑ

Hadriani Bumii
Imperatorem Cæſarem Auguſtum
Trajanum Hadrianum dei Trajani
filium, dei Nervæ nepotem COS. V.

Urbs Abeatum juxta decretum
Achæorum, Epigramma reposuit
Anno Damonis filii Aristéæ.

20

. . . . ΔΙΚΟΙΣ ΔΙΑ ΤΟ ΠΟΛ . . . .
ΚΙΝΔΥΝΕΥΣΑΣ. ΜΕΤΑ ΠΛΟΙΑ . . . . . .
ΩΝ ΑΦΕΙΛΕΤΟ ΜΕΝ ΤΑ ΠΛΟΙΑ ΚΑΠ. . . . .
ΙΩΝ ΔΙΑΦΘΕΙΡΑΣ ΤΩΙ ΠΛΗΘΕΙ ΝΙΚΑ ΘΕΙ . .
ΑΠΟΛΛΙΝΙ ΑΛΣΟΣ ΩΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟΝ ΕΙΚΑ . .
ΕΠΤΟΜΕΝΟΙΣ ΑΡΜΟΖΕΙΝ ΦΑΙΝΗΤΑΙ ΚΑΙ Γ. .
ΠΟΛΕΜΙΣΑΝΤΑΣ ΩΣ ΚΑΛΛΙΣΤΑ ΚΑΜΑΘ ΕΚΑΣΤ. .
ΑΣ ΓΕΝΟΜΕΝΟΥ ΣΩΣΗΡΩ ΤΙΜΗΝ ΤΟΝ ΤΕ . .
ΟΦΟΡΩΝ ΔΥΩ ΔΕΚΑ ΕΚΑΤΕΡΩΝ ΤΩΜΜΕΙ . . .
Η ΠΑΣΑΝ ΔΙΔΟΝΤΟΣ ΑΥΤΑΙΣ ΤΟΥΤΑΝ. . . .
ΚΑΣΤΑΚΙΣ ΠΡΟΒΟΥΛΟΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΔΙΚΟΙ. . .
ΝΑΜΦΙΠΟΛΟΝΤΕ ΚΑΘΑΠΕΡ ΚΑΙ ΕΙΣΑΑ . . .
ΙΣΕΙΣ ΑΛΚΙΗ ΟΥΝ ΚΑΙ ΔΑΜΟΚΟΑ. . . .
ΔΡΕΙΟΝ ΠΟΠ ΑΙΚΑΙΣΤΕΙΑΝ. . . .

Hæc inscriptio mutila, ac, ut cernere est, non accurate scripta, virum memorat navali prælio victorem, qui multas hostium naves demerserat, alias ceperat : inque victoriæ gratiam pulcherrimum lucum Apollini dedicavit : amplisque honoribus a concivibus exornatus est. Corcyréum indicant nomina προδίκων προβούλων, qui, ut in prima inscriptione memoratur, Corcyrei magistratus erant.

21

ΠΙΣΤΙΝ ΕΧΩΝ ΒΑCΙΛΙΑΝ ΕΜΩΝ ΜΕΝΕΩΝ ΣΥΝΕΡΙΘΟΝ.
ΣΟΙ ΜΑΚΑΡ ΥΨΙΜΕΔΟΝ ΤΟΝ Δ'ΙΕΡΟΝ ΕΚΤΙΣΑΝΗΟΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΕΜΕΝΗ ΚΑΙ ΒΩΜΟΥΣ ΕΞΑΛΑΠΑΞΑC
ΧΕΙΡΟΣ ΑΠΟΥΤΙΔΑΝΗΣ ΙΟΒΙΑΝΟΣ ΕΔΝΟΝ ΑΝΑΚΤΙ

Fidem habens regiam , virium mearum adjutricem
Tibi, beate, ex alto omnia gubernanti, hoc sacrum templum exstruxi
Expilatis Græcorum delubris atque altaribus
Vilissima manu Jovianus donum Regi offero

22

ΒΑCΙΛΕΙΔΗC ΕΤΩΝ Κ. ΗΡΩC ΧΑΙΡΕ
ΠΥΝΘΑΝΕ ΑΝΤΙ CΕΟ ΕΥΓΕΝΗΣ ΤΙC ΔΕ ΕΥΓΕΝΟΥΣ
ΠΑΡΟΔΙΤΑ ΜΕΘΕCΤΑ * CΟΛΣΟΠΤΟ ΤΑΦΟΝ
ΓΕΝΝΑ ΜΕΝ ΓΛΑΥΚΟΣ ΜΕ ΠΑΤΗΡ ΤΙΚΤΕΙ ΔΕ ΜΗΤΗΡ
ΧΡΗCΟΓΟΝΗ ΚΛΗΜΕΥΔΟC ΜΟC ΟΥΚ ΩΝΑΤΟ
ΤΗΛΟΘΙ ΓΑΡ ΠΑΤΡΗC ΒΕΙΘΥΝΙΔΟC ΩΛΥCΑ ΘΥΜΟΝ
ΝΑΥΤΙΛΙΗ ΚΥΓΡΗΝΗ ΤΕ ΜΗΠΙCΗΜΟC
ΚΕΙΜΕ ΔΕ ΠΑΡΑ ΘΕΙΝΑ ΑΛΟC ΝΕΜΟΕCΑΙ
ΥCΤΑΤΑ ΛΥΓΡΩ ΕΜΟΙ ΔΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟC ΠΕΛΑΓΟC.

Mendis resperſam inſcriptionem ſic augurando vertimus.

Baſilides annorum xx. Heros ſalve
Accipe, o nobilis, cujus nobilis tumulus ſit
Viator, & viſo ſepulcro tranſeas
Genuit me Glaucus pater, peperitque mater
Chryſogone Cleomedis; ſed nihil mihi profuit,
Procul enim patria Bithynia animum amiſi
Nautica me Cygrene habet illuſtris.
Jaceo autem ad littus maris ventoſi
In extremis, mihique infelici pelagus adjacet.

23

P. MANLIVS. Q. F. SERGIVS RVFVS.
DECV. IVDEX. EX QVINQ. DECVRIIS EQVO.
PVBLICO TESTAMENTO FIERI IVSSIT ET EPVLO
DEDICARI

IN HOC OPVS STATIA SEX. F. FIDA MATER
ADIECIT. HS. XXXV. ET SVMMAE OPERIS
ET EPVLO RELICTAE XX. FISCO INTVLIT
HS XIII. SOLO. PVBLICO.

24

ᐊ ΜΕΜϛ
ΜΕΜΦΙΕ
ΕΤΩΝ ᐊ . Ξ ᐊ
ΧΑΙΡΕ ᐅ

Memphis annorum sexaginta salve.

Notulæ in inscriptiones Corcyréas.

In prima eaque prolixiori, quæ agmen ducit, inscriptione, Dorica dialecto, sed usu Corcyréorum paulùm vitiata, observatur patronymicorum singularis ratio p. 412. Nam ex Aristolaïda cujus filius erat Aristomenes Corcyreorum prytanis, idem Aristomenes, Ἀριστολαϊδαλεὺς vocatur. Psyllasque pariter Alcimi filius, Ἀλκιμοῦλλις dicitur, in qua ultima voce vitium amanuensis suspicari licet. Ibidem indiscriminatim in genitivo plurali τεχνίταν & τεχνιτᾶν legitur. Neque enim in his atque aliis Doricæ dialecti idiotismis sibi satis constat inscriptio : & alioquin non pura hic exhibetur illa dialectus, sed qualis Corcyreis usui erat. Qui cum a Dorica Peloponnesi gente dissiti essent, aliqua linguæ peregrina advexerant.

P. 414. l. 12. Πόθοδον ἀντὶ τοῦ πρόσοδον, cujus variationis frequentia exempla Doricè occurrunt. Eodem loco Typographi vitio πύδοδον, loco τοῦ πόθοδον legitur. Ibidem εὐδεμήκοντα pro ἑβδομήκοντα legitur. Quæ τοῦ β in υ. commutatio frequens occurrit, præsertim in codicibus sequioris ævi.

P. 415. ἐμβωλᾷ, ἐμμῶνι, pro ἐν βουλᾷ, ἐν μηνὶ, quo ritu cum in hac tum in aliis inscriptionibus bene multa exarata comperies. Ibid. Ἀρτεμιτίω pro Ἀρτεμισίω non semel occurrit in hac inscriptione. Macedonum item erat mensis Artemisius qui Maio respondebat. Alii porro menses Corcyréorum, in allata inscriptione expressi, cum Macedonianis non consentiunt; nimirum Machanes & Euclius, ac quibuscum mensibus congruant ignoramus. Unum ediscimus, videlicet mensem Euclium esse duodecimum.

P. 417. Ἐν ται πράται pro ἐν τῇ πρώτῃ supple, ἡμέρα.

P. 418. ἀποπιοσάτω. Non infrequenter occurrit in inſcriptionibus τῦ ι in ει commutatio, qua de re monendum duximus, ne quis vitium ibi ſuſpicetur.

P. 419. ἐγδανεισάντω, pro ἐκδανεισάντω: ſimilis τῦ κ in γ converſio frequens in hac inſcriptione deprehenditur.

P. 420. Ἄλλαι παῖ pro ἀλλαχοῦ, alio, alibi, alios in uſus. Alii multi idiotiſmi in nobili inſcriptione a prudente lectore deprehendentur.

P. 422. in inſcriptione quæ prima notatur Διεὶ pro Διὶ, legitur.

Ibid. inſcript. 2. Πνεύσας pro νεύσας poſitum æſtimavimus; ſicque ſolummodo apta ſententia eruatur.

Ibid. Inſcriptio 3. Corcyrea Dorica Dialecto deſcripta mendis ſcatet, tum fracti marmoris, tum amanuenſis vitio. In ſchedis noſtris Θεὸς legebatur, nos Θεοῖς poſuimus, qua ratione legendum haud dubie eſt.

Inſcriptionem 5. edidit Sponius in Itinerario ſuo quod Gallico vulgari idiomate conſcripſit t. 3. p. 85.

In ſexta inſcriptione p. 423. vitium ſubeſt iis in verbis ΕΙΣ ΤΑ ΑΥΞΑΝΙΟΥ, quo quid indicetur haud ſatis compertum habeo.

In ſeptima obſervatur Λυγγόμποτμον pro λυγγὸν πότμον & Ἀμφιλοχωνγαῖα pro Ἀμφιλόχων γαῖα.

In octava p. 424. effertur mulcta violatoribus ſepulcri Flavii Dionyſii, cujus rei exempla alia ſuperius videre eſt, p. 202.

Nona an multa ſeparata epitaphia complectatur, an unum, ubi cadavera multa poſita, haud ſatis liquet: primæ opinioni lubentius adſtipuler. Ibi Χαῖρε*ai* obſervatur pro Χαῖρε quater poſitum, quo innuitur, jam illo ævo affinem fuiſſe τοῦ ε & αι pronuntiationem.

In decima vox IORICO ſuſpecta mihi eſt: nec habemus quid vel conjectando ſubſtituamus. Hæc & ſequens inſcriptio nuncupatæ ſunt Jovi Caſio. De quo Suetonius in Nerone. *Nec profectione dilata, ut primum Caſſiopen trajecit, ſtatim ad aram* JOVIS CASSII *cantare auſpicatus eſt.* Erat porro Caſſiope locus in Corcyra inſula, unde inſcriptio educta: &, ut videtur, a Caſſiope nomen Caſii Jupiter, iſtis in locis cultus, acceperat. Caſſiope autem a Suetonio & Strabone cum duplici *S.* ſcribitur pariterque *Jupiter Caſſius.* At in inſcriptionibus *Caſio Jovi* dicitur.

Duodecima inscriptio, mutila, ab Sponio in Itinerario T. 3. p. 84. adfertur.

In decima-tertia inscriptione notandum Laphanem qui statuam Herculis Machate sculptore confectam, Æsculapio sacrasse fertur, dupliciter exprimi, vitio putà amanuensis, modo enim Λαφάνης, modo Ωφάνης legitur. Prima sane lectio anteferenda. Alia forte suboriatur difficultas: quid causæ videlicet sit quod statuam illam, quæ ut primis quidem versibus intelligi datur, Herculem repræsentabat, Æsculapio in Apollinis templo consecrasse Laphanes dicatur. Nulla in lectione ambiguitas est: quare æstimo in templo Apollinis hic memorato sacellum fuisse filii ejus Æsculapii, in quo Herculis statua posita, eidem Æsculapio consecrata fuit. Sic supra p. 2. Signa Castoris & Pollucis, Mercurii & Herculis uno in templo posita dicuntur.

Decima-octava in Sponii itinerario legitur T. 3. p. 83.

Decima-nona est civitatis Abeatum in Achaia in honorem Hadriani Imperatoris: Ibi Trajanus atque Nerva Imperatores defuncti, Dei nuncupantur: memoratur etiam epigramma in honorem Hadriani ab Abeatibus insculptum, quod excidit.

Vigesimæ inscriptionis deploranda fortuna est. Ea enim navalis pugnæ a Corcyreis commissę mentionem habet, ubi hostium naves bene multæ demersæ, aliæ captæ fuerant. Erecta autem fuit inscriptio in honorem Navarchi Corcyréorum cujus nomen excidit. Is in victoriæ gratiam pulcherrimum lucum Apollini dedicaverat, amplissimis & ipse honoribus a Corcyréis exornatus. Injuria pariter temporum excidit nomen populi quîcum a Corcyréis pugnatum est.

Vigesima-prima inscriptio ab Sponio p. 82. allata, de Joviano Imperatore agit, qui fide in Christum conspicuus templa Græcorum expilavit, & clausit, sacrificia sustulit: exque delubrorum spoliis templum vero numini in Corcyra struxit.

Vigesima-secunda inscriptio male ab amanuensi expressa, vel in ipso marmore vitia præferre videtur. In Græcis enim perinde atque in Latinis tabulis imperitè nonnumquam incisæ fuerunt inscriptiones, quales non paucas superius edidimus. In voce Κυγρλώη, quod nomen urbis vel loci est, suspicor errorem. Neque tamen putarim esse Κυρλώην illam Lybicam; secus enim suadet, vel ipsa marmoris sedes; nam in Corcyra insula repertum est.

Vigeſima-tertia a Joanne Lucio Dalmata cuſa fuit Venetiis anno 1673. ſed cum mendis non paucis, nos purgatiorem damus.

Vigeſima quarta inverſis litteris circumquaque ſtipata eſt in marmore, uti ſuperius exprimitur: neque ſuccurrit qua demum religione ſic actum.

Antequam

Antequam Venetiis digrediamur catalogum damus codicum manuſcriptorum bibliothecæ D. Julii Juſtiniani Procuratoris S. Marci τῦ μακαρίτυ, quem curſim peregimus; ideoque animus erat accuratiorem ſi quidem licitum fuiſſet edere : at cum eo defuncto Bibliotheca in manus ignotas devoluta ſit, nec ſpes ulla ſubſit accuratioris operæ iis navandæ, qualem accepimus damus.

In codice XI. ſæculi, Pſalmi & officia Græcorum.

Codex XI. ſæculi, Catena in Pentateuchum, & in libros Joſue, Judicum & Ruth, ex *Diodoro*, *Theodoro*, *Theodoreto*, *Acacio Cæſarienſi*, *Hippolyto Romano*, *Didymo*, *Philone epiſcopo*, *Serapione Thmuitano*, *Baſilio*, *Joanne Chryſoſtomo*, *Gregorio Nyſſeno*, *Cyrillo*, *Ephremo*, *Epiphanio*, *Gennadio Conſtantinopolitano*, *Origene*.

Codex recens, interpretationes in Oſeam & Habacuc.

Codex XIII. ſæculi, *Nicetæ* catena in Job.

Codex recens, Anonymi Commentaria in Prophetas.

Codex recens, commentaria Anonymi in Jonam, Nahum & Michæam.

Codex recens, Commentaria in Hexaëmeron, & alia SS. PP. opuſcula.

Codex XIV. ſæculi, *Athanaſii* operum tomus primus. Secundi tomi complectentis Apologias & Hiſtorica opera ne unum codicem in Italia reperi, nam ii rariſſimi ſunt.

Codex bombycinus ſcriptus anno Chriſti 1346. ubi *Michaelis Pſelli* ſynopſis Pſalterii. *Athanaſii* interpretatio in Pſalterium, ſimilis ei de qua ſupra in bibliotheca S. Ambroſii Mediolan. quæ non eſt magni illius Athanaſii opus. Ejuſdem in Cantica. *Cyrilli* Lexicon & explicatio vocum Ebraïcarum.

Codex recens, Quæſtiones *Athanaſii* ad Antiochum. *Maximi Margunii* Cytherenſis enchiridion & alia.

Codex X. ſæculi, Homiliæ *Baſilii* in Heſaïam.

Codex XI. ſæculi, *Gregorii Nazianzeni* orationes quædam.

Codex XIV. ſæc. Quæſtiones *Gregorii* Theologi, quæ Athanaſii nomine tertio tomo a nobis ut ſpuriæ editæ ſunt.

Codex X. ſæculi mutilus, Homiliæ *Chryſoſtomi* in Geneſin. Item alius ejuſdem ætatis in Geneſin.

Codex X. ſæc. *Joannis Chryſoſtomi* in Acta Apoſtolorum & alia.

Codex XI. ſæc. ejuſdem in Matthæum. Alius ejuſdem in Matthæum recens.

Codex XI. ſæc. ejuſdem in Joannem. Ejuſdem alius in Joannem paris ætatis. Ejuſdem homiliæ variæ in codice recenti.

Codex XIV. ſæculi, *Joannis Chryſoſt.* homiliæ quædam.

Codex recens *Gregorii* Nyſſeni de Anima. *Demetrii* Philoſophi Quæſtiones.

Codex recens, *Gregorii* Nyſſeni in Orationem Dominicam, & alia variorum opuſcula.

Codex recens, *Cyrilli* Hieroſolym. opera, *Nili Rhodii* ſermones & alia varia.

S. *Cyrilli* Alex. epiſtolæ feſtales in codice recenti. In alio recenti ejuſdem Theſaurus.

Homiliæ *Cyrilli* in Geneſin.

Codex recens, *Theodoretus* in Danielem, *Pſelli* quædam & alia opuſcula.

Codex XIV. ſæculi *Joannis* Sinaïtæ ſermones aſcetici.

Codex recens, *Macarii* Ægyptii homiliæ.

Codex XIV. ſæc. *Anaſtaſii* Sinaïtæ quæſtiones & aliorum patrum opuſcula.

Codex XV. ſæc. *Joannis Damaſceni* canon, & aliqua aſtronomiæ opuſcula.

Codex XIV. ſæculi ejuſdem opera quædam.

Metaphraſtis vitæ SS. Codices bene multi, XI. ſæculi ſunt, in ſingulis codicibus ſinguli menſes continentur. Hi autem ibidem comparent, menſis Februarius, Maius, September, October, November, December; Menſes autem October & November in codicibus recentioribus, videlicet XIV. ſæculi, exſtant.

In alio codice recenti vitæ Sanctorum quædam.

In codice alio recenti vitæ SS. & homiliæ variorum Patrum.

In codice XIV. ſæculi *Anaſtaſii* & aliorum multorum Patrum quæſtiones & reſponſiones.

In codice XIV. ſæculi excerpta SS. Apoſtolorum & Patrum, & *Chronicon Nicephori.*

In codice recenti, *Nicephori* varia & aliorum SS. PP. excerpta.

In codice XV. ſæculi *Auguſtini* liber de gratia & libero arbitrio Græcè verſus.

In codice XIV. ſæculi vita, S. *Baſilii* Junioris, & canones quidam conciliorum.

In codicibus duobus, recenti manu, homiliæ *Theophanis Ceramei.*

In codice recenti *Josephi Bryenii* homiliæ.

In codice XIV. sæculi, dialogus *Pyrrhi* Constantinopolitani, & *Maximi* Abbatis.

Dialogi Lazari cum divite; item justi, hypocritæ & veracis dialogus in codice recenti.

Codex *Justiniani* membranaceus XII. sæculi.

Codex scriptus anno Christi 1229. ubi *Theophylacti* commentaria in Evangelia.

Officia Græcorum in duobus codicibus XIV. sæculi.

Joannis Xiphilini explicatio Evangeliorum per annum in codice recenti.

Matthæi Blastaris canonum collectio in codice recenti.

Codex scriptus anno Christi 1118. *Georgii Oecumenici* & *Simeonis Magistri* historiæ ab initio mundi. Hic postremus jam sub prælo sudat, a Combefisii versus, cura viri docti Michaëlis Lequien ordinis Prædicatorum.

Codex bombycinus XV. sæculi, *Simeonis Magistri* historia ab Adamo usque ad imperium Michaelis Ducæ filii Constantini. Anonymi historia Imperatorum Trapezuntinorum. *Athanasii* explicatio somniorum iambico metro.

Pachymeris Philosophica in codice recenti.

Codex recens, historia *Georgii* Monachi ab Adamo ad Romanum Diogenem.

Marci Ephesini opera varia.

Pachomii de Saracenis & contra Latinos.

Matthæi Quæstoris dialogi contra Latinos in codice recenti.

Xanthopulorum varia capita ascetica in codice recenti.

Xanthopulorum ascetica quædam, & historia. *Joannis* Monachi de puero Æthiope.

Bessarionis Cardinalis opus de unione ecclesiæ Latinæ cum Græca.

Leonis Imperatoris opuscula & *Theodori Studitæ* διδασκαλία in codice recenti.

Codices homiliarum & opusculorum bene multi variæ ætatis.

Xenophontis ἀνάβασις in codice recenti.

Vita Alexandri Magni ab Anonymo: æstimo eam esse quæ *Callisthenis* nomine variis in Bibliothecis circumfertur.

Eſtque ineleganter ſcripta & fabulis reſperſa.

Ptolemæi Aſtronomica in codice XIV. ſæculi.

De aliis ejuſdem bibliothecæ codicibus duobus ſuperius actum eſt : videlicet *Timothei* de Hæreſibus, & de Pſeud-athanaſii commentario in Pſalmos. Omnes porro memorati codices Græci ſunt. Permultique alii Venetiis circumquaque ſparſi occurrunt; cum enim e vicino poſita Græcia ſit, & multa ibidem loca Venetis pareant, hinc factum ut acciſis Græcorum rebus multi codices iſtuc exportati fuerint. Hic adjicere liceat codicum anecdotorum copiam, quam multis ex Bibliothecis corraſit vir doctus Juſtus Fontaninus meus, magnaque pars ſpectant ad hiſtoriam Aquileienſem Venetæ ditionis.

Nicolai Canuſii de reſtitutione patriæ adverſus M. Antonium Sabellicum.

Marii Franchiſchinii de conjuratione Baiamontis, Theupoli.

Antonii Belloni vitæ Patriarcharum Aquileienſium.

Petri Bleſenſis de teſtimoniis fidei.

Epiſtolæ *Antonii Pancernæ* Patriarchæ Aquileienſis in codice membr.

Romanorum Pontificum & collegii Cardinalium quædam circa ſchiſma Petri de Luna.

Imperatorum & Regum Franciæ de eodem argumento.

Intimatio Concilii Piſani, & ejuſdem proceſſus contra Petrum de Luna, & Angelum Corrarium, contendentes de Pontificatu.

Dynaſtarum Forojulienſium & aliorum circa Patriarchatum. In fine exſtat carmen *Johannis* epiſcopi Oſtunenſis in laudem patriarchæ Antonii : & obſervatu digna quædam ex epiſtolis *Franciſci Petrarchæ.* Codex ſcriptus anno 1415.

Quinctii Æmiliani Cimbriaci carmina.

Concilium provinciale *Raymundi a Turre* Patriarchæ Aquileienſis anno 1282.

Dell' origine delle inveſtiture & de feudi della patria del Friuli di Daniello Fabrizio da Udine.

Deſcrizione dei paſſi del Friuli, di Jacopo Valvaſone.

Succeſſi nella patria del Friuli ſotto XIV. patriarchi d'Aquileia del medeſimo Valvaſone.

Synodus B. *Bertrandi* patriarchæ Aquileienſis.

Synodus *Nicolai* patriarchæ Aquileienſis anno 1357. Erat Nicolaus ille Bertrandi memorati ſucceſſor.

Historia belli Forojuliensis tempore Philippi de Alenconio Patriarchæ Aquileiensis, auctore *Joanne Aylino* notario.

Chronicon integrum *Matthæi Palmerii.*

Variæ epistolæ & diplomata Patriarcharum Aquileiensium.

Nonâ Maii Patavium onerariâ vehimur : solitisque humanitatis officiis culti a Monachis nostris S. Justinæ, maximéque à D. Josepho Sandio Theologiæ doctore, D. Nicolaum Comnenum Pappadopolum virum doctum, Græcæ linguæ professorem, adimus; qui nos litterariis donis exornavit, obtulitque librum suum anno 1697. Patavii cusum hoc titulo : *Prænotiones mystagogicæ ex jure canonico, sive responsa sex, in quibus unà proponitur commune Ecclesiæ utriusque, Græcæ & Latinæ suffragium de iis quæ omnino præmittenda sunt ordinibus sacris, atque obiter & Græcia adversus calumniatores defenditur, & præcipuè Photianorum ineptiæ refelluntur.* Ibi innumeri scriptores Græci, sequioris maxime ævi, in medium adferuntur, qui maxima pars ignoti nobis erant. Breviarium insuper dono dedit a Græcis cusum anno 1697. cujus titulus, Ἀνθολόγιον τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ.... ἐτυπώθη ἐν τῇ περιφήμῃ καὶ περιφανεστάτῃ Οὐγκροβλαχίᾳ ἐπὶ τῆς ἐκλαμπροτάτης ἀρχῆς τοῦ εὐσεβεστάτου ἐνδοξοτάτου τε, καὶ μεγαλοπρεπεστάτου ἡγεμόνος καὶ αὐθέντος πάσης Οὐγκροβλαχίας, κυρίου κυρίου Ἰωάννου Κωνσταντίνου Μπασαράμπα Βοεβόδα. *Anthologium totius anni .... Typis datum in celebri & splendidissima Hungaro-Valachia, sub præclarissimo principatu piissimi, gloriosissimi & magnificentissimi Ducis & Dominatoris totius Hungaro-Valachiæ, Domini Domini Joannis Constantini Basaraba Boebodæ :* atque ut ibidem fertur Metropolitano Hungaro-Valachiæ Theodosio, cura & sumtibus Galactionis Bidalæ ex insula Teno, qui pridem fuit Abbas maximi Monasterii Lauræ in monte Atho, emendante & castigante Panagiote, Monacho Sinopes, in venerando Monasterio τῶν εἰσοδείων Synagobi, apud Anthimum Monachum ex Iberia. Alium quoque librum perhumaniter obtulit Græcè cusum in Moldavia ; estque Dosithei opus in folio contra Romanam Ecclesiam : impetuntur ibi maximè Franciscani quidam ; perindeque infensus est Calvinianis, quos novatæ corruptæque doctrinæ accusat, atque Catholicis Romanis.

Decima Vicentiam petimus, ubi nil nisi tritum & vulgatum observatur. Insequente Veronam, tunc imminentis belli & du-

biæ rerum conditionis causa numeroso præsidio instructam. Mox ad Amphitheatrum properamus, e cujus primo ambitu paucissima supersunt, arguuntque architectum non singularis peritiæ fuisse: gradus interiores in quibus sedebat adventitia populi frequentia haud ita pridem restaurati sunt. Inde arcum Ti. Flavii visimus ordine Corinthio a perita manu structum, inscriptio sic habet:

TI. FLAVIVS. P. F. NORICVS IIII VIR. I. D.

Id est, *Ti. Flavius Noricus quartumvir juri dicundo.* Ducimur postea in ædes hortosque Comitis Justi inscriptionibus bene multis ornatos, sed quæ jam publici juris sunt. Est ibidem inscriptio C. Plinii plerisque in locis erasa ac labefactata: quæ supersunt ita leguntur.

C. PLINII . . . . VERONENSIS
......HISTORIARUM OMNIVM
MEMORIAM DEDIT . . . . .
NECNON T. C.
XXXV. . . . CONS . . . MACER

Sed ea multis mihi nominibus suspecta est, commentumque olet: nam litteræ quæ desunt non tempore detritæ, sed scalpro excussæ videntur; ad hæc forma litterarum auget suspicionem; infimi namque ævi esse deprehenditur. Permultæ per Italiam suppostitiæ inscriptiones exstant, in quibus deligendis cautela opus sit.

XII. Maii comite D. Remena doctore in musæum comitis Moscardi nos conferimus, multis veterum monumentis insigne. In iis tres æneæ tabellæ inscriptæ, quarta marmorea Græcam inscriptionem præfert, non vulgari characterum formâ, quam hic proferimus.

ΚΟϹΜΙΑ ΖΗϹΑϹΗ ΕΤΗ Ϛ ΗΜΕΡΑϹ ΙΘ ΩΡΑϹ Β. ΚΟϹΜΟϹ ΚΑΙ ΘΕΟΔΟΤΗ ΤΕΚΝΩ ΓΛΥΚΥΤΑΤΩ ΜΝΕΙΑϹ ΧΑΡΙΝ ΕΠΟΙΗϹΑΝ

Id est, *Cosmia quæ vixit annis sex, diebus novemdecim, horis duabus. Cosmus & Theodote dulcissimæ filiæ memoriæ causa fecerunt*; nam Græca sic leguntur, Κοσμία ζησάση ἔτη ϛ. ἡμέρας ιθ. ὥρας β. Κόσμος ϗ Θεοδότη τέκνῳ γλυκυτάτῳ μνείας χάριν ἐποίησαν.

Adest ibidem Canopus marmoreus statura, pedali majore, insculptus hieroglyphis, Ægyptiorum usu: Neronis icon e marmore erumpens anaglyphi more, C. Caligulæ caput, itemque Platonis & alia id genus. Instrumenta sacrificiorum, videlicet pateræ duæ, ligulæ, aspergillum, vas aspersorium, secespita: lituum non observavi. Fibulæ antiquæ magno numero, urnæ lacrymatoriæ vitreæ & figlinæ, variâ formâ. Annuli & sigilla veterum, lapilli insculpti, aut figura prominente, gemmæ.

Lucernæ sepulcrales ingenti numero æneæ figlinæque. Secures & fasces, arma antiqua, scandulæ sive stapiæ veterum: armatura Scaligeri cujusdam principis Veronæ. Comes, qui proprio nomine Bonuccius Moscardus dicitur, ab Scaligeris feminea linea ducit originem: ibidemque in tabula depicta, matronæ forma exhibetur cum hac inscriptione: *Viridis Scaligera uxor Moscardi Bonucci anno* MCCCLXI. Venetiis in ecclesia B. Mariæ Servorum, strata tabula sepulcralis est, ubi inscriptum nomen *Viridis Scalanæ*, quæ Scaligerorum principum Veronensium postrema fertur. Adest ibidem series numismatum æneorum magnæ ac mediæ formæ: in iis Otho ac Pescennius Niger observantur, quorum γνησιότητα non exploravi Series item familiarum Romanarum, necnon Græcarum Urbium, Sicularum, magnæ Græciæ, Ægyptiarum &c. magni otii fuisset singula dispicere. Monstrant ibidem lapides durissimos, a tonitruo, ut fabulantur, emissos: at sunt revera Barbarorum

ſecures, ut ex forma & apparatu liquet, quales in ſepulcro quodam Barbarico haud multis hinc annis detectæ ſunt. Cujus rei hiſtoria quia non accurate tradita, nam in diario eruditorum illo tempore edito præpoſtere omnia narrantur, hic appoſitè locum habebit. Rem accuratè deſcriptam hic adfero, qualem accepi a D. Cocherellio in cujus fundo, ipſo jubente, præſente & curioſe ſingula obſervante, ſepulcrum erutum fuit.

Anno 1685. menſe Julio, vir nobilis Cocherellii Normanniæ caſtri in Diœceſi Ebroïcenſi patronus, binos in colle lapides termini more poſitos, ſuſpicatus quidpiam reconditum ſignificare, amoveri juſſit. Cui rei inſudantes operæ inciderunt in ſepulcrum impolitis quinque ingentis molis lapidibus ſtructum: ibi duo capita reperta; quêis ſuppoſiti lapides totidem, in ſecuris formam concinnati. Alius pyrites lapis erat duriſſimus ſex ſeptemve pollicibus longus, uno atque dimidio latus, tenuiſſima acie, angulis peracutis; alter ſubviridis argenteis maculis diſtinctus, in ſecuris pariter ritum aptatus, ab extrema parte perforatus, longitudine pollicum trium, latitudine duorum: eſtque lapis orientalis, nephritidi & epilepſiæ curandæ, cujus rei periculum factum, idoneus.

Primis hiſce cadaveribus ſubſtratus lapis erat, quo ſummoto, alia duo deprehenſa corpora ſunt, adpoſitis ſolito more lapideis ſecuribus, quæ figura quidem ſimiles, lapidum genere & colore diſpares erant. Hoc item loco tres urnæ carbonibus oppletæ jacebant.

Dum foveam circumquaque dilatarent operæ, ſexdecim octodecimve alia corpora repererunt, eodem ſitu èxtenſa, uno ordine atque linea, ita ut verſus meridiem ſpectarent, brachiis ſingulorum juxta corpus extenſis; capitibus ſuppoſiti lapides erant, atque ſecures memoratis ſimiles. Vulgaris ſtaturæ corpora erant; contra quam a nonnullis publicatum eſt: verùm crania denſiora quam ſoleant: aderat inter illa caput, quod perforatum duobus in locis olim fuerat; ſed deinde curatis vulneribus, coalitæ partes apparebant. Secures porro eadem omnes forma; ſed diverſis lapidibus, fulvis, ſcilicet, ſubnigris &c.

Ad hæc detecta ſunt oſſa tria, ſpiculi more acuta, atque ut internoſcere licuit, oblongo olim baculo infixa, in haſtæ formam & uſum. In iis unum ex equino crure demtis carnibus confectum

confectum deprehenditur. Aderant quoque sagittarum cuspides & aculei; partim eburnei partim lapidei: quo arguitur Barbaros istos, non ferro, non ære, non metallo usos, hoc genere telorum concertasse. Cervinum cornu inserendis defigendisque securibus adornatum eductum est: in quo itidem foramen ad capulum ligneum immittendum.

E latere cadaverum hujusmodi, solo octo pollicibus altiore, semiusta ossa, admixstis magna copia cineribus deprehensa sunt: ibidem congeries lapidum, in cujus medio fracta urna, cineribus, carbonibusque oppleta: sublimius uno pede atque dimidio ceu stratum cineritium erat, quod memorata semiusta ossa contegebat: inter hæc autem ossa, quod observandum, bina craniorum frusta vulgaris spissitudinis inventa sunt. Ad angulum sinistrum lapis ingens quasi rotundus aderat, cui impositi tres alii lapides minores erant.

Iis detectis varii varia opinati sunt; & commenta pleraque sparsa, ut fere fit, cum singularia quædam ac recondita in medium proferuntur. Nihil certe dubii est duarum hîc nationum corpora sepulta fuisse: ac quæ integra durissimisque capitibus erant, Barbarorum atque exteræ cujusdam nationis fuisse putantur, quos Galli Manibus suorum in prælio cæsorum immolaverant, si quidem conjectare liceat. Nam adusta ossa Gallorum esse videntur, is enim Gallorum mos fuit defunctorum corpora comburere. Priorum certe corpora Barbarorum & exteræ cujusdam remotæque gentis esse arguunt cum armorum genus, tum craniorum durities: quod inde provenit quia tonso ac nudo capite procederent. Quod de Ægyptiis quoque tradit Herodotus in Thalia. Nam ubi de pugna a Persis Cambyse rege cum Ægyptiis commissa verba facit, sic habet. Θῶυμα δὲ μέγα εἶδον πυθόμενος παρὰ τῶν ἐπιχωρίων. τῶν γὰρ ὀστέων περικεχυμένων χωρὶς ἑκατέρων τῶν ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ πεσόντων. χωρὶς μὲν γὰρ τῶν Περσέων ἐκέετο τὰ ὀστέα, ὡς ἐχωρίσθη κατ᾽ ἀρχὰς ἑτέρωθι δὲ τῶν Αἰγυπτίων· αἱ μὲν τῶν Περσέων κεφαλαὶ εἰσὶ ἀσθενέες οὕτω ὥστε εἰ θέλεις ψήφῳ μόνῃ βαλέειν, διατετρανέεις· αἱ δὲ τῶν Αἰγυπτίων οὕτω δή τι ἰσχυραί, ὡς μόγις ἂν λίθῳ παίσας διαρρήξειας. αἴτιον δὲ τούτου τόδε ἔλεγον· καὶ ἐμέ γ᾽ εὐπετέως ἔπειθον ὅτι Αἰγύπτιοι μὲν, αὐτίκα ἀπὸ παιδίων ἀρξάμενοι, ξυρεῦνται τὰς κεφαλάς, πρὸς δὲ τὸν ἥλιον παχύνεται τὸ ὀστέον. τὠυτὸ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ μὴ φαλακροῦσθαι αἴτιόν ἐστι. Αἰγυπτίων γὰρ ἄν τις ἐλαχίστους ἴδοιτο φαλακροὺς πάντων

ἀνθρώπων. τούτοισι μὲν δὴ τοῦτό ἐστι αἴτιον ἰσχυρὰς φορέειν τὰς κεφαλάς· τοῖσι δὲ Πέρσῃσι ὅτι ἀσθενέας φορέουσι, αἴτιον τόδε· σκιητροφέουσι ἐξ ἀρχῆς, πίλους τιάρας τε φορέοντες. *Rem miram ego vidi ex indigenis ſciſcitatus. Oſſa eorum qui in acie ceciderunt cum jacerent fuſa, & ſeparatim poſita : nam ſeorſum erant Perſarum, aliorſum Ægyptiorum, ut ab initio diſtincta fuerant : ſed Perſarum capita adeo fragilia ſunt, ut vel ſolo calculo ſi ferias perforare poſſis; Ægyptiorum contra ita firma, ut ea vix ictu lapidis perfringas. Cujus rei cauſam hanc illi reddebant, facile mihi perſuadentes; quod Ægyptii ſtatim a pueritia radere capita ſolent, atque os capitis ſoli expoſitum induratur, quæ eadem cauſa eſt non calveſcendi. Nam ex omnibus hominibus, pauciſſimos quis Ægyptios calvos videat. Hi igitur hac ratione robuſta crania habent. At Perſis cur fragilia ſint capita id in cauſa eſt, quod a principio aſſueſiant capita operire, geſtantes pilea tiaraſque.* Hic vides in noſtra Gallia repetitum exemplum, rei, ut Herodotus æſtimat, admirabilis. Id autem conſignare litteris volui, cum ut opinionem de lapidibus a tonitruo immiſſis, in muſæo Moſcardi, refellerem : nam Cocherellianis, quos ego ipſis oculis inſpexi, perquam ſimiles ſunt, ac revera Barbarorum ſecures; tum ne rei ſingularis detectique ſepulcri memoria interiret, defuncto jam pridem Cocherellio, penes quem erant barbarica illa monumenta. Totum porro ſepulcrum ſuperius deſcriptum longitudine pedum triginta erat. In ædium Moſcardi impluvio, caput Jovis Hammonis cornutum inſpicitur. Alia multa quæ ibidem exſtant conſultò, quia nota & trita ſunt, tacemus.

Inde properamus in eccleſiam S. Zenonis Benedictinorum, ubi ſub apſide chori eccleſia ſubterranea eſt corpore S. Zenonis nobilitata. In ſepto crate ferrea munito Sancti reliquiæ reconditæ ſunt, etſi, ut aiebant, neſciatur in qua ſepti parte lateant. In capella ejuſdem Eccleſiæ architecti cujuſdam commentum obſervamus, qui columnas quatuor marmoreas in modum funis in medio nodatas adornavit. Portæ eccleſiæ ex ære confectæ figuris & hiſtoriis imperite elaboratis oppletæ ſunt. Frontiſpicium exterius anaglyphis ornatur, in quibus id ſingulare viſum, quod duo Galli vulpem colligatis quatuor pedibus & inſerto baculo humeris geſtent. Quod ἐμβληματικῶς factum fruſtra credatur : nam ſimile commentum Venetiis in eccleſia S. Marci videtur, idipſumque Burdigalæ repræſentari renun-

tiatum mihi fuit. Cætera vulgata plerumque fuere.

Maii duodecima. Mantuam & insequente Rhegium petimus. Musæumque R. P. Catanei viri perurbani adiimus. In serie ejusdem ænea, hæc rarissima notavi.

Numisma Tiberii mediæ formæ. MVNICIPIVM AVG. BILBILIS TI. CAESARE VL. AELIO SEIANO, & in medio coronæ querceæ COS. In alio simili, scalpro abrasum fuit Sejani nomen. Quod observatu sane dignum; nam post necem ejus, Tiberii jussu illatam, quod nomen ejus invisum esset; non imagines modo amotæ ac prostratæ, sed nomen ipsum e numismatibus aliquot abrasum est: omnia quippe Sejani nomine mutilare difficilius fuisset.

Mediæ formæ, caput Caligulæ. G. CAESAR AVG. GERMANICVS IMP. in postica signa militaria & ex utraque Aquilæ parte C. C. A. in circuitu LICINIANO ET GERMANO IIVIR. Illud C. C. A. legendum puto *Colonia Cæsar-Augusta.*

Domitianus Græce in postica frontispicium Templi tetrastylium, numine in medio: inscriptio ΑΡΤΕΜΙC ΕΦΕCΙΑ.

Hadrianus primi moduli, in antica, HADRIANVS AVG. COS. III. PP. in post. Imperator & Serapis cum modio in capite dexteras jungunt super aram ignitam; post Serapidem Isis lotum in capite & sistrum manu gestans, & post Imperatorem Sabina, quæ adversus Isidem manum erigit.

Inscriptio: ADVENTVS AVG. ALEXANDRIAE. Hunc nummum hic adferre libuit, qui antehac non ita accuratè descriptus.

Antoninus pius; in postica caput Serapidis corpore serpentino cum multis spiris, quibus spicam involvit.

Numisma Commodi medii moduli, in cujus postica, Imperator a Victoria coronatur, & super aram succensam dexteram porrigit jovi sistrum tenenti.

Decima quarta Maii Parmam venimus, hospitamurque apud Cassinenses nostros S. Joannis Evangelistæ, ubi tum degebat Eminentissimus Cardinalis d'Etrées. Palatium Ducis adiimus, totamque supellectilem, quæ penes Italiæ principes vulgo magnifica & opulenta est, visimus. Nihil istis in ædibus spectabi-

lius theatro, quod hodierna quæque magnitudine elegantiaque longe ſuperat, ac cum veteribus concertare valet. Id ibi ſingulare obſervatur, quod ſi quis in extremo theatri poſitus oſtioque adverſus, quantumvis demiſſe verba faciat, etſi longiſſima intercapedine, facile audiatur. Hujuſque rei, inexspectata loquuti, & imparatis haud dubie in colloquium provocatis, periculum fecimus. Hinc cæteris conſpectis, ad ſeriem numiſmatum cujuſvis metalli genere copioſiſſimam vertimur. Conſpicuum ibi obſervatur Peſcennii Nigri numiſma Græcum vulgo *medaillon*, alia ejuſdem duo mediæ formæ. Othonis Græca itidem mediæ formæ duo. Inter Græcos nummos antiquiſſimi eminent, Pyxodari fratriſque ejus Mauſoli, in quorum poſtica Jovis Alabandii ſecurem geſtantis figura. In familiarum Romanarum ſerie, Horatia omnium rariſſima ſuſpicitur. Muſæum totum publicabit R. P. Pedrozzius Jeſuita, & quidem ſex in folio tomis: at poſſet fortaſſis & otio & crumenis eruditorum melius conſuli, quam repetendo jam trita tot conficere volumina. Adſunt ibidem inſcriptiones non paucæ Græcæ & Latinæ; in Latinis obſervatur quando littera *u* natura producitur duplicatam exprimi *u u*. Litteram vero *i* longam per *ei* inſcribi. In veſtibulo quodam exſtant duo ſepta aſſeribus admotis circumquaque clauſa, ubi codices manuſcripti bene multi ab aliquot annis tumulantur, nec parvo rei-publicæ litterariæ damno diu, ut creditur, jacebunt ſepulti.

XVI. Placentiam petimus, atque in eccleſia S. Sixſti Benedictinorum Sepulcra viſimus, Angelbergæ Reginæ & Margaritæ Alexandri Farneſii matris. XVII. Mediolanum itur. Indeque. XXI. Vercellas. In noſocomio urbis ſublime poſitum videtur corpus Andreæ Vallac peregrini Romipetæ Andegavenſis, qui anno 1685. confectus morbo & macie obiit. Cadaver peregrinantis veſtitu incorruptum & integrum eſt, ut etiam vividi coloris quidpiam in genis remanſerit. In Eccleſia S. Victoris Canonicorum Regularium Altaris lapis marmoreus octo pedum longitudine, colore ad porphyritem accedente, quo factum ut Villamontius noſtras, vertente decimo-ſexto ſæculo iis in partibus peregrinatus, porphyreticum habuerit. Eccleſiam inde Cathedralem adiimus, in cujus ſacrario Reliquiæ inſignes: in iis crus Danielis prophetæ, brachium S. Jacobi majoris & alia id genus. Codicem vetuſtiſſimum ibidem inſpe-

ximus, in charta membranacea tenuissima exaratum, aiebantque ipsa S. Eusebii manu, qui sæculo quarto floruit, descriptum, versionemque ex Græco in Latinum ab eodem adornatam. Nonnulla hinc & inde legi, comperique versionem esse a vulgata nostra toto cælo discrepantem. Codex multis in partibus labefactatus putrefactusque est, quod casu plus quam vetustate evenisse dictitabant narrabantque diu in flumine demersum, indeque erutum fuisse. Hujus alphabetum hic damus.

ABCDEFGHILMNOPQRSTUX

Alium item librum eodem in sacrario repositum aiebant usui fuisse S. Eusebio Vercellensi, sed XI. tantùm sæculi esse arbitror. Proximè ostium ecclesiæ jacet inscriptio, loco proprio mota, quam hic consignare visum. Pertinetque ad Honoratum Episcopum Vercellensem, ab Eusebio memorato tertium.

Tertius hanc urbis sedem tenuit Honoratus
Antistes, cujus spiritus astra tenet.
Eusebius præsul primus qui martyr alumpnus
Cælorum postquam regna beata petit;
Hic pater Ecclesiam docuit hanc dogmate certo
Sermones complens actibus ipse suos.
Terris ac cœlo conspicuus ubique magistro
Eusebio consors hic Honoratus adest.

His conspectis visimus Ecclesiam beatæ Mariæ Majoris; hujus stratum, antiquum opus musivum est, quo repræsentatur historia Judithæ: figuræ magnam imperitiam & barbariem olent. Monstrant ibidem in capella quadam B. M. Virginis puerum Jesum gestantis imaginem, ab ipsa Helena, ita narrant, Constantini matre confectam. In vestibus Christi infantis hæ litteræ sparsim positæ videntur.

VHS IHS

XXIII. Taurinum adventamus: ubi D. Abbatem Mezzabarbam, Illustrissimi Mezzabarbæ comitis filium convenimus. Is defuncto Patre, opus illius postumum de nummis Græcis

publicandum illustrandumque cogitabat. Est enim rei antiquariæ præsertimque nummariæ cum primis peritus : ad hæc comis ac perurbanus. Si per eum stetisset Sabaudiæ Ducis Musæum & bibliothecam codicum ad lubitum inspectare fas erat. Verum monumenta illa nullo ordine congesta sunt ; codices autem manuscripti, qui magno ibi numero sunt (ad tria millia adesse testificabatur laudatus Abbas), alii aliis impositi & parietis more structi, conclavis cujusdam latera occupant. Pari fortuna usi sumus circa libros Pyrrhi Ligorii, qui tempore Pauli III. sæculoque decimo-sexto, non ut quidam decimo-septimo floruit : qui codices, inscriptiones infinitas, monumenta delineata, Romæ descriptionem, numismata, similiàque bene multa complectuntur.

Taurino profecti, ineunte Junio Lugdunum venimus, amicisque de reditu gratulantibus nos sistimus. In iis D. Duga e primaria Urbis nobilitate, vir doctus Græce peritus: cujus ædes eruditis omnis generis frequentantur : is nos ut amicissime excepit in Italiam properantes, paribus officiis reduces amplexus est. Undecima Junii anno 1701. Lutetiam adventamus : atque ita peregrinationem, quam non plus annuam fore sperabamus, vix totis tribus annis confecimus.

Notæ in quædam diarii loca.

P. 5. Inscriptio Pompeii Parati quæ a Grutero vitiis conspersa edita fuit, vocem habet singularem s. *Myrismus*, quam Gruterus perperam *M. Pismus* expressit. Nam vox Græca est, in qua P. Latinum pro P. Græcum usurpatur, quod in aliis quoque inscriptionibus observatum est. Non infrequens enim in inscriptionibus Græcarum litterarum in Latinas commutatio. Myrismus igitur, Græcè μυρισμὸς, significat unguentorum inspersionem qua Pompeius filium conditum more antiquo sepelivit.

P. 8. *Petra Pertusa* est castellum Occitaniæ in Ruscinonis confiniis munitissimum, ut illo ævo, in petra pene totum excavatum: jam dominii regii.

P. 22. Nomina propria gentilitia decimo sæculo cœpisse, undecimo vulgata & usu recepta fuisse, ex diplomatibus bene multis comprobatur. Insignia gentilitia tum oborta, cum Christiani ad sacrum bellum in Orientem properarent, sub finem undecimi ac initio duodecimi sæculi.

P. 28. In Tomo III. Act. SS. Ordinis S. Benedicti de hac translatione hæc Mabillonius noster: *Annum factæ Translationis* DCCXXV. *signat Baronius. Præfero cujusdam pervetusti chronici auctoritatem, annum* DCCXXII. *indicantis.* Uno solùm anno maturius rem consignat Chronicon Strozzianum anno 1200. conscriptum: cujus auctor accuratus computator, ut illo ævo, haberi potest.

P. 51. Quæ de quatuor equis æneis auratis habet Anonymus de mirabilibus Romæ, infra p. 291. subindicare videntur equos istos suo tempore, aut non diu sublatos Roma, aut etiam tunc ibidem, sed loco proprio motos, exstitisse. Nam si a Constantino magno exportati Constantinopolin fuissent: non video quo pacto Anonymus iste antiquitatis imperitus, in equorum hujusmodi notitiam venisset. Novi sane viros qui re accuratius expensa dicant, magna suspicione laborare, quod vulgi sermone fertur de advectis Româ Constantinopolin, ac deinde Constantinopoli Venetias equis hujusmodi.

P. 120. *Atque viginti circiter globulos ex crystallo nativa.* Inter cimelia ex sepulcro Childerici Regis Francorum Tornaci educta, est crystallina pila, pollicem cum dimidio a diametro habens, quo innuitur id moris antiquitus viguisse, ut crystallinos globulos in urnis & sepulcris nescio qua religione concluderent. Discriminale eburneum indicat urnam istam cineritiam sepulcralem, cujusdam mulieris cineribus recipiendis fuisse.

P. 128. *Laocoontis statua quæ hodieque superest, an eadem fuerit quam Plinius memorat, non vacat dubio.* In promtu est internoscere num simulacra Laocoontis & filiorum uno ex lapide, an ex duobus, ut testatur Fulvius, confecta sit: nam si ex duobus revera constent; probè arguitur Laocoontem illum diversum esse ab eo quem Plinius memorat uno ex lapide factum. Mihi cum Romæ versarer nondum fuerat iste scrupulus injectus, quare ex duobus an ex uno constaret, ne quidem in mentem venit explorare. Quod si etiam ex uno lapide Laocoon iste confectus esset, & revera alterius similis fragmenta viderit Fulvius Ursinus penes Antoniolum antiquarium, ut ipse commemorat, dubium sane fuerit utrum eorum describat Plinius.

P. 130. Pictura hæc in Titianis thermis reperta, quid exprimat non statim intellexi; sed re diligentius perspecta, opinor

repræſentare villam in qua turris editior, villarum antiquarum more, comparet, frequentiſſimis feneſtris ad proſpectum inſtructa: eſtque cœnatio qualem in villa ſua memorat Plinius l. 2. ep. 17. *Hic turris erigitur*, ſic ille, *ſub qua diætæ duæ, totidem in ipſa. Præterea cœnatio quæ latiſſimum mare, longiſſimum littus, amœniſſimas villas proſpicit.* De turri pariter quæ in villa Baſſi erigebatur proſpectûs causâ, hæc Martialis.

Et turre ab alta proſpicis meras laurus,
Furemque, Priapo non timente, ſecurus.

In hac itidem villa Priapus, rupi innixus, e regione turris conſpicitur. Ædicula prope turrim ſita porticu inſtruitur: a Neronis quippe tempore mos fuit domos ornare porticibus, ut in Nerone Suetonius teſtificatur. *Formam ædificiorum Urbis*, inquit, *novam excogitavit, & ut ante inſulas & domos porticus eſſent.* Huic proxima humilior domus ſolario inſtructa, villicoque deputata: nam villicus villicaque ipſam adeuntes exhibentur; caſa autem hujuſmodi ita villico deputata erat, ut etiam ſolario ornata, vaſis, duobuſque leonibus ad villæ proſpectum & elegantiam concinnaretur. Aquis villa exornatur, ad oramque ſedens quiſpiam, vir mulierne ſit non ita perſpicuum, lineam captandis piſcibus injicit, ut habet, villam Fauſtini deſcribens, Martialis,

Tremulave captum linea trahit piſcem.

Majores ædes porticu pariter ſua inſtructas adit matrona, veſte talari induta, cujus fortaſſe villa fuit. Pone ædes obeliſcus erigitur; cui appenſa lyra tutelarem domûs Apollinem indicat, idipſumque tripode, qui ad angulum tecti ſublimis columnæque innixus erigitur, ſignificari videtur; Lyra enim atque tripus germana ſunt, ut nemo neſcit, Apollinis ſymbola. In antiqua ædium facie ſtatua videtur, talaribus ornatâ veſtibus; alteraque nuda propter domûs angulum baſi inſiſtens conſpicitur. Poſtea vero ipſis in aquis Terminus dextram elevans, tergo domui adverſo, repræſentatur.

P. 134. S. Clementis περίβολον, ſive chorum jam edidit Ciampinius: nos tamen accuratius delineatum ſine lectoris faſtidio proferri denuo poſſe ſperavimus.

P. 108.

P. 208. Inscriptionem de monetarum officinis & præfectis, labefactatam, maximaque sui parte erasam qualis in villa Perretina jam superest, hic visum est adjicere.

VICTORI ARA . . . . . .
SACRVM CONI. . . . .
FLATVRAE ARGE. . . . .
MONETAE CA. . . . .
CLAVDIVS. . . . .
VLPIVS. . . . .
VLPIVS. . . . .
VLPIVS. . . . .
VLPIVS. . . . .
DEDICAVIT. . . . .
L. VIPSTANIO. . . . . . .
M. VERGILIANO . IVN. DO . . . .

Est ibidem alia inscriptio ad eamdem rem spectans.

GENIO
FAMILIAE MONETAE
DEMETRIVS CAESARIS N
SER. EPAPHRODITIANVS DISP
D D

P. 245. Posset fortasse mons Citorius, a septis, illud vocabulum *Acceptabilis* sumsisse: non infrequentes enim advectæ sunt nominum mutationes.

P. 276. Molis Hadrianeæ columnæ in Ecclesiam S. Pauli exportatæ fuere. Idque tenent Casinenses Monachi, ex antiquis instrumentis mutuati. Columnæ porro istæ numero 80. formâ spectabili totam Ecclesiæ molem sustinent.

P. 294. Post sanctam Mariam Novam, duo templa Concordiæ & Pietatis. Anonymus de ruinis templorum hic agere videtur, quæ in hortis S. Mariæ Novæ hactenus visuntur.

Ibid. Infra palatium est templum Julii. Anonymus sententiam nostram asserere videtur, quam p. 183. & 184. aperuimus; nimirum tres illas columnas, quæ in campo Vaccino eriguntur, pertinuisse ad templum Julii Cæsaris.

P. 358. Equorum vetera nomina isthæc adtulit Sponius Iti-

nerarii sui tom. 3. sed fœdata, ita ut *Sanippo*, *Eutono*, *Cirpato*, habeat ubi, *Menippo*, *Eutonso*, *Cirreto* legitur, & multa alia vitiata adferat, quædam omittat. Alia addit nomina Sponius, quæ, amoto marmoris frusto, non reperiuntur.

P. 377. Primam inscriptionem Gruterus & Fabrettus addulerunt, sed vitiatam uterque. Baquates erant Mauritaniæ populi, quos βακουάτας Ptolemæus nuncupat.

P. 391. Sunt qui in secundo schemate, lignariorum non ferrariorum instrumenta fabrorum depingi æstiment: vocemque *Ferrarius* in inscriptione, nomen proprium esse, nec artem indicare. Totum prudentis lectoris judicio permittimus.

Epistola Doctissimi viri D. Philippi a Turre Episcopi Hadriensis, de nuper eruto Romæ nobili monumento. Ex Italico vulgari idiomate Latinè versa a D. B. de Montfaucon, cui epistola missa.

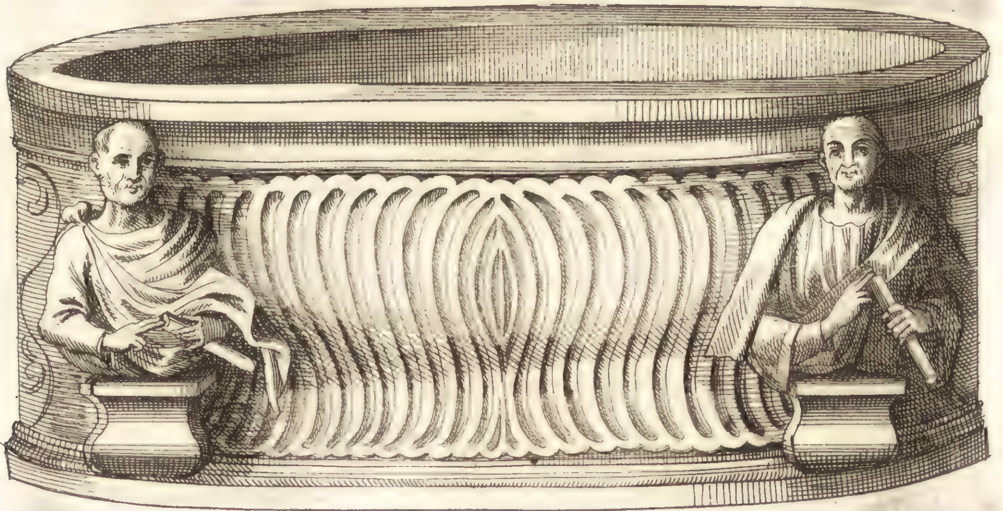
Romæ 18. Junii anno 1702.

CUM multis necessitudinibus implicitus profectum meum Roma distulerim, pergratæ mihi moræ hodie videntur; nam pridie quam iter capessam, oblatam mihi occasionem scribendi, perinde tibi acceptam atque mihi jucundam fore existimo. Agitur de monumento quod viginti hinc circiter diebus primo a Porta Majori lapide deprehensum est. In vinea igitur quadam detecta est urna grandior marmorea, in qua tela ex Amianto confecta; est lini genus quod Asbeston Græci vocitant: tela vero palmis Romanis novem longitudine, septem latitudine, pari ratione atque hodierna tela nostra contexitur, filis, cannabinæ telæ more, densioribus; sed usu detrita maculisque resperса est, quasi tela ad coquinariam rem deputata. Estque ipsa tractabilior, tactuque lænior ipso serico panno. In tela conclusa erant ossa, ipsaque calvaria, sed adusta omnia; ut nihil dubii subsit cadaver tela inclusum in rogum injectum fuisse, ut consumto corpore illæsaque tela, inclusi cineres non circumquaque spargerentur, eoque ritu conderentur in Sarcophago; ut moris erat viros insignes antiquitus sepelire. Hunc autem e primariis ac dignitate clarioribus

OPERCULUM SEPULCRI

fuisse, ex figuris duabus ad umbilicum, media sui parte prominentibus, eruitur: alia paludata est, alia vero togata & trabeata; arbitrorque binis iconibus unum eumdemque virum exprimi, re militari perinde atque civili insignem, qui Consulis, Præfecti urbis, similiaque officia obierit: quod utique vel ipsa telæ magnitudine arguitur, quæ duobus recipiendis cadaveribus par non est: ad hæc vero cranium unicum ibidem repertum; quia videlicet unius sepulcrum erat. In medio urnæ quadra superficies insculpendo epitaphio concinnata, vacua, nescio quo casu, relicta est: nec parum inde litteratis detrimentum; ignotum enim nomen, ignota conditio sepulti viri manet. Æstimo post sæculum Constantinianum adornatum tumulum fuisse; ætatis quippe indicio sunt togæ ritus trabeaque transversa; non leve item argumentum eruitur ex operculo figuris onusto, lapsam sculptoriam artem indicantibus. Ibi genii alati sculpti vario situ atque formâ; alius lyram seu citharam manu tenet, alius insidet aræ, alii ramos & fasces manibus gestant. Hæc carptim observata, non licuit enim per tempus rem accuratiùs explorare. Urna ex albo marmore palmis novem longa, tribus cum dimidio lata est. In antica facie striatæ ac sinuosæ lineæ sculptæ sunt. Nec omittendum, igni traditam telam, flammisque immissam, diu multumque illæsam mansisse, intactamque erutam fuisse.

En tibi, Carissime Bernarde, postremam fortasse antiquariæ rei a me datam operam; nam aliò me vocat concreditum munus, ad alia me studia provocat pastoralis officii tradita provincia. Hæc verò tumultuario solum opere profectum paranti describere licitum fuit.

Jam insudatur evacuandæ ecclesiæ in foro Romano prope S. Mariam Liberatricem detectæ: certum est ibi Pauli primi effigiem haberi depictam; nullatenus enim ad Paulum II. pertinere potest. Ibidem hæc leguntur: *Sanctissimus Paulus P P. Romanus:* quæ ipso vivente Pontifice factum opus denotant, quod itidem palam est ex limbo quadro ad caput ejus depicto, ut ex Joanne Diacono in vita S. Gregorii, exque aliis scriptoribus deprehenditur. Neque tamen perspicuum est eamdem esse ecclesiam, quam a Paulo primo recens structam memorat Anastasius: plura recensere non possum, neque depictas ibidem multas imagines commemorare: nam maturanti profe-

ctum hæc curiosiùs expendere non vacat. Vale vir Carissime, & me amare perge. Romæ 18. Junii 1702.

Per Romanum otium hortante frequentibus epistolis amicissimo viro, ac litterarum omnis generis peritia cum primis Europæ numerando D. Abbate de Longuerue, in codicibus Justini Prologos historiarum Philippicarum Trogi Pompeii conquisivi: in Vaticana duos Justini codices prologis instructos deprehendi; in bibliotheca Illustrissimi Marchionis de Maximis tertium reperi, cum iis vero contuli Prologos ut in editis exstant, scilicet mirè vitiati, ut vix sanum quidpiam occurrat. Lectiones varias transmisi laudato viro, qui reduci mihi easdem eruditis notis additis, hic inserendas restituit; ut horum opera Prologos jam expurgatos edere in promtu sit. Ipsi autem Prologi, utpote ad Trogi Pompeii libros cum adhuc superstites essent, concinnati, plerumque gesta memorant quæ in Justino non comparent. Alium Prologorum codicem vidi Venetiis in ædibus Trevisanis, quem non licuit per tempus explorare. Codices porro Vaticani, quorum hic lectiones adferimus, sunt his numeris insigniti 1825. & 1826. Iis adjungimus item varias lectiones duorum Colbertinorum codicum, qui sic notantur, 1566. & 1578.

Notæ & variæ lectiones in Prologos historiarum Philippicarum Trogi Pompeii, qui exstant ad calcem epitomes earumdem historiarum.

Libro 1. *Sardanapallum.* Emenda *Sardanapalum*, sic habet codex Maximianus sive Marchionis de Maximis Romani.

Lib. 2. *Per Datin & Tisaphernem.* Lege *& Artaphernem.* Is enim, non autem Tisaphernes dux fuit exercitûs Darii contra Græcos, seu Athenienses, ut testantur Herodotus, Pausanias in Atticis, Æmilius Probus in vita Miltiadis. Codex primus Vaticanus habet *Tipharnem*, sed restituendum, *Artaphernem.*

Ibid. *Tenuere.* Lege, *Sustinuere:* & sic habent codices duo Vaticani & codex Maximianus.

Ibid. *Origines Scithiæ.* Emenda, *Res Scythiæ*, ut habent codices omnes Romani.

Ibid. *Ratione vicere.* Emenda & lege, *Marathone vicère.* Id autem notissimum vel pueris est.

Libr. 3. *Dux ejus (Xerxis) Archæmenes.* Lege, *Achæmenes* ex Herodoto, Ctesia, & Diodoro; codex primus Vaticanus habet, *Achamenes.*

Ibid. *Per Agabazum.* Scribe *Megabazum*, vel Megabysum, ex Herodoto & Diodoro, licet in nullo codice manuscripto littera prima compareat.

Ibidem. *Coalitique Sicionia & Corinthio tyranno.* Emenda ex codicibus Romanis, *Alitique Sicyone & Corinthi*; id est, ut creverint & *alti* evaserint. De iis qui rerum potiti erant Corinthi & Sicyone egerat hoc libro Trogus; verum de istis omnibus nihil Justinus habet.

Ibid. *Bellum Criseum.* Bellum Criseum vel Crissæum aut Crisæum. Sic habent omnes codd. mss. Eo loci egerat Trogus de bello gesto a Clisthene tyranno Sicyoniorum contra Crissæos aut Cyrrhæos. De quo legendus Frontinus lib. 3. c. 7. num. 6. & Pausanias in Phocicis.

Ibid. *Messianica*; lege, *Messeniaca.*

Ibid. *Sicyonia & Corinthio.* Lege, *Sicyonii & Corinthii.*

Ibid. *Et quod Athenienses. Et quod* (scilicet bellum) *Athenienses primò cum Bœotis, deinde cum Peloponnesiis gesserunt.* Bellum Atheniensium contra Bœotos, & quod Peloponnesiacum processit, incidit in annum 2. Olympiadis 83. De quo consulendus Diodorus libro 12.

Eodem in Prologo post hanc vocem, *Arthabano*, addit codex alter Colbertinus *interfecto*: neque abs re: non enim pulsus solùm, sed interfectus fuit ab Artaxerxe Artabanus. Lege itaque. *Pulso interfectore Patris Artabano, & interfecto.* Postea. *Ut ab Herculis posteris Dorico populo sit occupata.* Codex unus Colbertinus habet, *Pro Dorico populo*, & recte quidem. Ibidem, codicum licet auxilio destitutus ita lego: *Peloponnesi origines*, non *Peloponnensium*; etenim voces istæ, *sit occupata*, ad singulare fœmininum, Peloponnesum scilicet, necessario referuntur.

Libro 5. *Propter Grissum.* Emenda, *Cyrum.* Hic enim de Cyro juniore filio Darii & Parysatidis agitur. In duobus Vaticanis & in Maximiano codice legitur, *Cyricum.*

Libro 6. *Ducibus belli Herculide &c.* Emenda, *Dercyllide*, vel *Dercullide*, ex Xenophonte, Diodoro & Plutarcho in vita Agesilai, & ita legitur in codice 1. Vaticano.

Ibid. *Alexandri Epiræi.* Emenda *Pheræi.* Hujus Tyranni &

fratris Jaſonis hiſtoriam lege apud Xenophontem, lib. 5. rerum Græcarum.

Ibid. *Leuctrix & Mantinea.* Lege, *Leuctris & Mantinea.* Et ſic habent codices Romani 3.

Ibid. *Achæis.* Lege, *a Chiis, & Rhodiis & Byzantiis.* Primus codex Vaticanus habet, *ab Achæis & Rhodiis & Byzantiis.* Secundus codex, *ab Achæis & Phocenſibus & Byzantiis.* Cui concinit codex Maximianus. Attamen de emendatione noſtra nil dubitandum: nam bellum illud Sociale quod a Chiis, Rhodiis &c. geſtum fuiſſe conſtat, nil ad Achæos & Phocenſes pertinuit: vide Diodorum lib. 12.

Libro 7. & 8. *Mothonem*, lege, *Methonem*, ex Demoſthene & aliis omnibus.

Lib. 7. *Pœnum.* Lege, *Pœnorum*, ſic habent duo Colbertini codices.

Libro 8. *Interfectumque*, ſic lege: *Interjectumque huic* (bello ſacro contra ſacrilegos Phocenſes ſcilicet) *bellum quod Philippus cum Calchidicis* (vel Calcidicis) *urbibus geſſit.* Merito reponimus, *interjectum*; nam ſæviente bello ſacro, Philippus Rex Macedonum bellum Chalcidicum confecit, & Olynthum delevit. Codices tres Romani ſic ferunt, *interjectum.*

Ibid. *Electo Aryba.* Emenda, *Deleto Aryba*, id eſt, mortuo, ſeu morte deleto. Legendus Diodorus lib. 16.

Libro 9. *cum Mathea.* Tolle litteram M. & lege *Athea*, ut Juſtinus cap. 2. ex Trogo habet, cui concinunt Diodorus & alii omnes.

Græciæ bellum intulit. Lege, *Græcis bellum intulit.*

Ibid. *Victuſque Cheronéæ.* Emenda, *Victiſque.* Philippum enim fœderatos Græcos viciſſe Chæronéæ nemo ignorat. Codex primus Vaticanus habet: *Victiſque Ceronéæ.*

Ibid. *Occupatis anguſtiis nuptiarum.* Emenda, *Occupatis anguſtiis nuptiarum filiæ die occiſus eſt*; ſic habent omnes codices mſſ. Romani.

Codices quidam habent *Accon*, pro *Ace.*

Libro 10. *Primum Dopanem.* Locus corruptiſſimus ſic reſtituendus. *Perſequutus primum Datamem præfectum Paphlagonum, quorum origo repetita.* Datames erat ille præfectus Paphlagonum, qui contra Artaxerxem rebellavit, de quo lege Diodorum & Æmilium Probum, cum notis eruditiſſimorum virorum ad vitam hujus Datamis.

Ibid. *In Syria præfectum. Dein Præfectum Hellesponti* (Phrygiæ) *Ariobarzanem. Deinde Syriæ præfectum.* Hujus Syriæ præfecti nomen non omiserat Trogus, neque autor Prologorum. Verum neglexit hæc omnia Justinus. Diodorus vero qui narrat Syriam ab Artaxerxe defecisse, nomen Satrapæ omisit.

Armeniæ Orontem. Lege, *Ac Mysiæ Orontem:* nam Orontes, ut habet Diodorus, satrapa erat Mysiæ in Asia minore, non Armeniæ.

Ibid. *Sidona accepit.* Lege, *Sidona cepit.*

Ibid. *Effectores.* Emenda, *defectores*, & sic lege: *In Cadussis victor defectores in Asia purpuratos* (seu satrapas.) Hanc restitutionem Maximiano codici debemus.

Ibid. *Regnarit Arsem. Deinde reus.* Emenda, *regnavit Arses, dein Dareus, vel Darius*, qui cum Alexandro Macedone conflixit.

Libro 12. Editi habent: *Origines Italicæ Apulorum.* Sed Maximianus codex habet, *Italicæ populorum*, Vaticani duo, *Italiæ populorum.* Addit Maximianus cod. *Lucanorum* codd. duo Colbertini recte habent, *Apulorum*, *Lucanorum & Samnitum.*

Ibid. *Annemon.* Lege, *Mnemon*, & sic habent codices Vaticani.

Libro 13. *Phitone*, lege, *Pithone.*

Ibid. *Bellum quo Perdiccas regem Ariarathem occidit & occisus est.* Itane Perdiccas occisus est in bello contra Ariarathem? Absurdum plane: itaque pauculæ voces addendæ ex Justino; *occidit, & ut ipse Ægyptum cum exercitu petens occisus est.*

Ibid. *Bellum Lamsacum.* Emenda, *Lamiacum*, licet vox illa corrupta sit in codicibus omnibus Romanis & Colbertinis.

Libro 14. *Sic Aridæum in Phrygia majore & Cliton.* Optimè habent codices duo Colbertini, *Phrygia minore:* nam Satrapa non rex Arridæus præerat Phrygiæ minori ad Hellespontum. Consule Diodorum lib. 19. Hunc Arridæum bello lacessivit Antigonus. *Et Cliton*, adde *Lydiâ*, cui præerat Clitus, quem oppugnavit Antigonus; licet hæc vox, *Lydiâ*, nullo in codice legatur. Adde insuper, *& ut a Clito*, & post sequitur, *victus* &c.

Ibidem. *Captaque ad fatorem Mychia matrem Alexandri Olympiadanæ interfecit.* Corruptissimum hunc locum ope duorum Vaticanorum codicum & Maximiani restituimus: habent enim.

Receptaque a Nicanore Micina matrem Alexandri Olympiadem interfecit. Lege, *Receptaque a Nicanore Munichia.* Editi ex codicibus aliis manuſcriptis habent, *Olympiadanæ obſeſſam interfecit.* Legendum, *Olympiadem Pydnæ obſeſſam*; his autem ſubde, ex duobus Colbertinis codicibus, *& captam ad favorem populi*, id eſt, favente populo, *interfecit*, quod ipſe Trogus aſſeverat. *Caſſander*, ait Juſtinus, *Pydnam venit, & urbem obſidione cingit .... Olympias victori ſe tradidit .... ad concionem vocato populo, Macedones, ſine reſpectu majeſtatis, occidendam decernunt.*

Libro 15. *Et ut Demetrius Antiochi filius Gazæ victus eſt a Ptolemæo.* Lege, *Antigoni*, non, *Antiochi.* Nam Demetrius iſte eſt Poliorcetes Antigoni filius : & ſic habent codices Romani & Colbertini.

Ibidem. *A filio collectæ.* Cod. Maximianus habet, *collectæ a Demetrio*, melius Colbertini, *a filio ejus ſunt collectæ Demetrio.*

Ibidem. *Et Leonimi die inde.* Emenda, *Cleonymi deinde Spartani res geſtæ Corcyræ & in Illyrico, & in Italia.* Quas res proſequitur fusè Diodorus : nec omiſit Livius. Primus codex Vaticanus & Maximianus habent : *Et Leonymi deinde Spartani.*

Ibidem. *Qui ablata Corcyra &c.* Emenda, *Utque abactus Corcyra rex Caſſander interiit.* Vide Diodorum in excerptis lib. 11. Hic nihil ſubſidii luciſve adferunt codices.

Libro 16. *Lyſimachus captus ac miſſus eſt Andromache.* Lege, *ac dimiſſus eſt a Dromichete*; Rege ſcilicet Scytharum & Getarum. Lege Diodorum in excerptis Valeſianis, ſeu Peireſkianis. Codd. Vaticani *a Romiche*, Maximianus, *a Romuche.*

Ibid. *Tyranni Heracleæ Dionyſius, quorum filiis interfectis Lyſimachus occupavit urbem.* Lege, *cujus filiis interfectis &c.* Dionyſii nempe filios Clearchum & Oxathrem interfecit Lyſimachus. Lege Memnonis excerpta in bibliotheca Photii. Omnes mſſ. codices habent; *quorum numero multitudinis*, at perperam.

Ibid. *mox evictus.* Lege, *a quo mox evictus*, codd. Romani mſſ. habent, *quo mox evictus.*

Libro 17. *Ptolemeus cognomine Ceraunus.* Scribe, *Ptolemæus iſte, cognomine Ceraunus.* Nam ſecus quivis arbitraretur fratrem Arſinoës, cujus ſupra meminit auctor Prologi, alium fuiſſe a Ptolemæo Cerauno, quod falſum. Immo ſuppleri debet, *iſte*,

quamvis

quamvis in codd. mſſ. vocula illa reperta non fuerit.

Ibid. *Cum Antiocho & Pyrrho.* Adde *Antigono*, quamvis mſſ. hoc nomen taceant; & ſcribe, *cum Antiocho, Antigono, & Pyrrho*, ex Plutarcho in vita Pyrrhi.

Libro 18. *Sidonis*, mallem, *Sidoniorum*, ut habet codex Maximianus.

Ibid. *Et Veliæ Carthaginumque.* Emenda, *Uticæ Carthaginenſiumque*: nam Uticam a Phœnicibus conditam ex Trogo memorat Juſtinus. Codices omnes eam præferunt lectionem *Velia*; at Velia a Phœnicibus condita nulla prorſus eſt.

Libro 19. *In Africam per Rubellorum annorum geſtæ.* Emenda, *in Africa per Aſdrubalem, Amilcarem & Hannonem geſta.* Simili modo habent codices Colbertini, & Maximianus. Vaticanus alter *per Amonem.*

Ibid. *Et Siciliam cum Selinum Temetegantum & Gametinam & Vlem.* Lege, *& in Sicilia cum Selinuntem & Agrigentum & Camarinam & Gelam ceperunt &c.* Romani codices vocem *Gelam* non habent, ſed ex codicibus Colbertinis alter *Gelam*, alter *Geram* habet, legendum, Gelam.

Ibid. *Phoeni per Homilionem geſſerant quod.* Lege, *Pœni per Himilconem geſſerant quo &c.* & ita legitur in codice Maximiano.

Libro 20. *Dictæ quas. Dictæ*, res ſcilicet, *quas.*

Libro 21. *Per Dionyſius jectus.* Codex Vaticanus alter & Maximianus habent, *perinde ejectus.* Hic omnino ſupplenda eſt vox, *Dionem.* Reſtitue igitur. *Per Dionem inde ejectus.* Syracuſis ſcilicet ejectus eſt Dionyſius junior tyrannus, ex Diodoro, Plutarcho & Probo in vita Dionis.

Ibid. *Corinthum ſtatim Oleonte.* Emenda, *Corinthum ſeceſſit; ut a Timoleonte Carthaginenſium bello liberata ſit Sicilia.* Cum vulgatis Prologorum editionibus concinit primus codex Vaticanus. Verum alter Vaticanus & Maximianus habent, *ſtatim proficiſcitur, ut ab Agathocle Carthaginenſium.* Et quidem mendoſè: nihil enim hic agitur de Agathocle, ſed de Timoleonte.

Ibid. *Mortuo Piſiſtrato.* Nullum in Sicilia agnoſco Piſiſtratum: repone igitur: *Mortuo Soſiſtrato, iterum facta ſeditione;* ſubdit Prologorum auctor: *Arceſſiti quam ad bello Carthaginenſes, obſederunt Syracuſas.* Locus iſte mancus & corruptus eſt, quem ſic reſtituendum cenſeo: *Arceſſiit adjutores belli Carthaginienſes ſeditioſi, obſederunt Syracuſas.* Quo bello Agathocles nanctus

imperium est. Hæc plana sunt ex Diodoro & Justino, ipso initio libri 22. qui nihil de Agathocle prorsus habet libr. 21. licet Trogus eo loci sub finem saltem ejusdem libri 21. multa de celeberrimo isto tyranno narrasset. Verum Justino satis fuit quædam de eodem Agathocle summatim narrare initio libri 22. quæ ex libro 21. Trogi depromserat.

Libro 22. *Ubi possessa provincia Opellam interfecit.* Emenda, *Ophellam.* De Tyranno isto Cyrenæorum consule Diodorum libr. 20.

Libro 23. *Revertit in Epirum.* Codices duo Colbertini habent, *revertitur in Epirum.*

Libro 24. *Monio Illyrio.* Codex alter Colbertinus habet, *Mytilo*, quam veram esse lectionem nihil ambigo. Nam Illyrius ille libro seq. constanter vocatur Mytilus.

Libro 25. *Ut Galli transierint in Asiam, bellumque cum rege Antigono & Bithinio gesserunt.* Pro *Antigono*, restitue *Antiocho.* Hanc lectionem exhibent duo codices Vaticani. Præterea Galli qui transierant in Asiam, ibidem bellum gerere cum Antigono Gonata non potuerunt, qui in nullo Asiæ angulo rerum potiebatur; sed cum Antiocho Sotere Seleuci filio. Bithynii principis nomen neque Trogus omiserat, neque auctor ipse Prologorum: Locus iste sic restituendus, *bellumque cum rege Antiocho & Bithynio Zypoete gesserunt.* Galli socii erant Nicomedis qui partem Bithyniæ obtinebat, & hostis erat hujus Zypœtis. Vide excerpta Memnonis & Livium libro 38.

Ibidem, *Apollodori.* Hujus Apollodori Cassandriæ Tyranni meminit Pausanias in Atticis.

Quas regiones Felini occuparunt: Lege tutò, *Galli*, non, *Felini:* quas regiones Galli tunc occuparint eò loci enarrabat Trogus, sed vide Livium l. 38. & Strabonem. Codd. mss. omnes depravati constanter retinent vocem *Felini*, vel *Selini.*

Libro 26. *Ut mortuo rege Antigono, filius ejus Seleucus Gallinicus.* Scribe, *Antiocho*, & *Callinicus.* Nam Antiochus cognomine Deus, pater fuit Seleuci Callinici.

Ibid. *Arca.* Lege, *Arcan*, & ita habent codices Colbertini.

Lib. 27. *In Syria adversus Ptolemæum.* Lege, Ptolemæum Tryphonem, ut habet codex Maximinianus.

Ibid. *Anguræ.* Lege, *Ancyræ*, vel, *Ancuræ*; codex Maximianus habet, *Ancyræ.*

Ibid. *Utque Galli victi ab Attalo Cziae Lambitunum.* Lege & disjunge : *Victi ab Attalo , Zyelam Bithynium* (vel Bithunium) *occiderint.* Sic enim disjungit codex Maximianus , & unus Colbertinus. Gallos victos fuisse ab Attalo scribunt Polybius lib. 18. in excerptis Valesianis , Suidas in voce. *Livius* , lib. 33. & 38. & Strabo lib. 13. Galli postea Zielam Bithynium occiderunt. Nam , ut docet nos Athenæus lib. 2. cap. 18. Zelas , vel ut alii scribunt Zielas , cum Gallorum principes insidiis tollere conaretur, ab eis ipse interfectus est.

Ibid. *ut Ptolemæus eum denuo captum interfecerit , & Antigonum Andro prælio navali prona vicerit.* Ptolemæus iste qui Antigonum prælio ad Andrum insulam vicit, proculdubio est Ceraunus, ut a Memnone discimus, quem consule. Sed ad quem ducem vel regem referemus : *eum denuo captum occiderit ?* An ad Zielam a Gallis occisum ? An ad Attalum, qui morte placida, interiit ? Utrumque absurdum. Restitue itaque , *Ptolemæus Ptolemæum denuo &c.* Hic Ptolemæus interfectus, est filius Lysimachi, qui reclamaverat *fidem subiisse jurejurando Cerauni*, nuptiisque matris cum eodem Cerauno celebrandis obstiterat, ex Justino lib. 24. cap. 2. Imò, sociis Illyriis, bellum in Macedonia gesserat cum Cerauno , ut legimus in Prologo libri 24. Victorem hoc bello fuisse Ceraunum liquet , cepisseque tunc Ptolemæum arbitror. At eum liberum tunc dimisit. Nam Cassandriæ matris in gremio solos Lysimachum & Philippum fratres Ptolemæi interemit, sed non multo post comprehensum ipsum Ptolemæum occidit. Hæc autem omisit Justinus.

Et Antigonum Andro prælio navali prona vicerit. Emenda, *& Antigonum Andro prælio navali pervicerit.* Nihil sani hic præferunt manuscripti, ubi legitur. *Oprona*, vel *Oppiona.* Editores legerunt, *prona vicerit.* Quæ vox , *prona* , *vel oprona* nihili est. De hoc prælio navali consule Memnonem apud Photium in Bibl. Codex primus Vaticanus hanc lectionem habet *Andro prælio navali*, quam editores admiserunt.

Ibid. *Et a Gallinico.* Lege, *& a Callinico.*

Ibid. *Antiochus Arsamenem. Antiochus* (Hierax scilicet Seleucida) *insidiantem sibi effugit Ariamnem.* Sic emenda ; ita enim appellatur ab omnibus veteribus, & scribitur itidem in codicibus Romanis.

Ibid. *Dein postea custode Tryphonio.* Lege, *custodes Tryphonis.* Certum est Hieracem custodes Ptolemæi tertii effugisse, qui Ptolemæus vulgo dictus Evergetes, cognomine Tryphonis a Trogo insignitur, non modo hoc libro, sed lib. 30. ut mox videbimus; imò & à Chronographo Alexandrino. Codices Romani hanc lectionem, *custodes Tryphonis* exhibent, quam nos admittimus.

Ibid. *Epacorios occiderit.* Lege, *Apaturius.* Sic enim qui Seleucum Ceraunum occidit appellatur a Polybio libro 4. ab Appiano in Syriacis, & ab Hieronymo in Danielem. Codices Romani mss. habent, *Epatorius*; Colbertini pejus *Epicarium*, aut *Epacorium.*

Libro 28. *Ut ex Macedonia Demetrius sit a Dardanis fusus, quo mortui te KC. filii ejus Philippi suscepit Antigonus Thessaliæ in Asiam Cariam.* Emenda, *Ut exiens e Macedonia Demetrius sit a Dardanis fusus. Quo mortuo tutelam filii ejus Philippi suscepit Antigonus, qui Thessaliam, Mœsiam, Dardaniam subjecit.* Antigonus enim, cognomine Doson, tutor Philippi, Thessalos, Dardanos & Mœsios seu Triballos subjecit. Consule Justinum lib. 28. Codices mss. eo loci sunt depravatissimi. In codice tamen Maximiano leguntur hæc verba : *quo mortuo filius ejus Philippus*, (lege, *Philippi*) *suscepit Antigonus.* Quæ lectionem nobis exhibent veræ proximam.

Ibid. *Amissoque regno Cleomenes Spartanos consu fugit.* Emenda, *Cleomenes Spartanus cum conjuge fugit Alexandriam.* Justinus enim ait, Cleomenem cum conjuge in Ægyptum profectum esse. Codex Maximianus habet, *Spartanus*, non, *Spartanos.*

Libro 29. *Intulit Ætolis bellum.* Emenda, *Atheniensibus.* Secus enim absurda prorsus esset lectio. Finito bello cum Ætolis, non Ætolis bellum intulit, sed aliis, puta Atheniensibus. Vide Livium qui bella ista fusè edisserit.

Adversus Dardanos & Ætolos. Lege ut habent duo codices Colbertini, *adversus Romanos & Ætolos.* Romani enim, non Dardani, contra Philippum Regem Macedonum fuerunt.

Libro 30. *Utrusphone.* Emenda, *Tryphone* (alias Evergete) Pater ejus Philopater Antiochum regem vicit. Codices mss. Romani habent, Ptolemæo Tryphone, ut nos emendavimus.

Ibid. *Vicit Rapici poemare Gathocleæ corruptus.* Locum hunc

corruptissimum in omnibus mss. sic restituo : *Vicit rapiturque ipsi præmium Agathocleæ amore corrupto. Decessit.* Hæc optimè & cum Justino ipso & cum cæteris Historicis conveniunt.

Ibid. *Quibus victus pax.* Emenda, *a quibus victus pax transigitur.* Verbum Librarii omiserunt, delusi affinitate sequentis vocis, *transitus.*

Ibid. *Macchæum.* Emenda, *Achæum.* Notissimus est iste Asiæ minoris Tyrannus. Codd. duo Colbertini habent, *in Asiam Achæum*, legendum *in Asia Achæum.*

Ibid. *Ad regem.* Adde, *Antiochum*, ut habet codex Maximianus.

Libro 31. *Navide Titus Flaminius.* Lege, *Nabide Titus Flaminius.*

Ibidem, *Dux Achaïcorum.* Emenda, *Achæorum.*

Ibid. *Per Achilium.* Lege, *per Acilium.*

Ibidem. *Bellum cum Acholis gestum per eumdem Achilium.* Emenda, *Ætolis*, & *Acilium.* In codice Maximiano legitur, *Ætolis.* Hoc bellum fuse narrat Livius, quem consule.

Libro 32. *Romanorum in Gallia ducem, ambo adversus Gallos bellum.* Emenda, *in Gallia duce Manlio adversus Gallos bellum*: ac lege Livium qui hujusce ducis meminit.

Ibid. *Gallium Orti agontem.* Emenda, *Gallum* (id est Gallo-Græcum) *orti agontem.* Consule Livium.

Ibid. *Parnecem.* Lege, *Pharnacem.*

Libro 33. *Deleta est Epiros.* Id est, Epiri civitates quæ ad Persea regem defecerunt uno die direptæ: urbiumque direptarum homines abducti fuerunt, ut narrat Livius lib. 45. cap. 33.

Ibid. *Deductæ inter Achæos & Lacedemonios.* Ætolicæ civitates ab unitate corporis deductæ (id est civitatum Ætolicarum fœderatarum) respublica unicum quasi corpus efficiens, dissipata fuit a Romanis; quæ fusius narrat Livius. *Inter Achæos & Lacedæmonios certamine orto.* Certamen istud nihil commune habuit cum clade Ætolorum, scribe igitur & disjunge, *deductæ : inter Achæos & Lacedæmonios certamen ortum.*

Ibid. *Cum Pseu-Philippo.* Scribe, *cum Pseudophilippo*, qui antea, Andriscus dicebatur. In codice Maximiano legitur *Pseudo-philippo.*

Lib. 34. *Bellum Eumenis in Pisidias cum Selegensibus.* Emenda, *in Pisidia cum Selgensibus.* Hæc enim Pisidiæ urbs, Selga

ab omnibus veteribus appellatur, Colonia Lacædemonum, quæ contra omnes reges libertatem ſuam propugnavit, ut ait Strabo.

Ibid. *Epiphane ut mortuo Ptolemæo.* Lege, *ut mortuo Epiphane Ptolemæo.*

Ibid. *Cum Timarcho Medorum rege habuit Ariarathe.* Lege, *cum Timarcho rege Medorum & Ariarathe.*

Ibid. *Ut habita inter Ariarathem & Orphernem.* Emenda, *ut habita inter Ariarathem & Orophernem.*

Ibid. *Selegenſibus.* Lege, *Selgenſibus*, ut ſupra. Codd. mſſ. conſtanter retinent *Selegenſibus*, ſed mendoſe.

Libro 35. *Bellum Ripaticum.* Emenda, *Piraticum.* De hoc bello Piratico inter Cretas & Rhodios lege Polybium in excerptis legationum num. 138. & 139. nihil de hoc bello reperies apud Juſtinum. Eò loci depravati ſunt omnes codd. mſſ.

Ibid. *Seditio Chidiorum adverſus Cerinenſes.* Emenda, *ſeditio Cnidiorum adverſus Ceramenſes*, non Cerinenſes, qui tunc nulli erant. Inter ſe diſcrepant codd. mſſ. Vaticanus ſecundus habet, *ſeditio Eginorum adverſus Catanenſes* Sed tunc omnia Siciliæ oppida a Romanis ſubacta pro libitu regebantur a Prætoribus, nec mutuis ſeditionibus laboraſſe veriſimile eſt: Recepta itaque lectio, licet paulum depravata retinenda *Chidiorum*, qui alii a Cnidiis eſſe non poſſunt, veram quidem lectionem deprehendimus. Nec multo longius a vero recedit hæc lectio codicis Maximiani, *ſeditio Egniorum adverſus Ceranenſes.* Cnidii ſeu Gnidii tunc liberi erant & Romanorum ſocii: ad quos Judæorum gratiâ Senatus reſcripſit Machab. 1. cap. 15. At juxta Cnidum Ceramus erat oppidum ut teſtatur Strabo lib. 14. p. 656. μετὰ Κνίδον Κέραμος.

Ibid. *Victus Demetrius.* E duobus Demetriis unum Librarii omiſerunt; primus Demetrius cognomine Soter, hoc bello interemtus ab impoſtore Alexandro, pater erat alterius Demetrii, qui dictus eſt Nicator; reſtitue igitur, *victus Demetrius. Filius ejus Demetrius inviſum ſtultitia Alexandrum bello vicit.* Eo loci peſſimè depravati ſunt mſſ. codices.

Ibid. *Cum Diotoro.* Lege & ſcribe *cum Diodoto.*

Ibid. *Factos per Aratheum & Arſacem factum.* Emenda, *Ariarathem* (Cappadociæ regem ſcilicet) *& Arſacem Parthum.* Id eſt, Mithridatem, cognomine Deum, qui tunc florebant.

Libro 36. *Ut Cypro pulsus Syria Demetrio captaque a Parthis bellum gessit cum fratre ejus cognomine, sed ut Antiochus interfecto Hircano & Judæos subegit.* Locum depravatissimum sic restitue. *Ut Trypho, pulso Syria Demetrio, captoque a Parthis, bellum gessit cum fratre ejus Antiocho, cognomine Sidete. Ut Antiochus, interfecto Tryphone, Hyrcanum & Judæos subegit.* Hæc historia certissima est ex Justino, Appiano & Josepho.

Ibid. *Ut rex Asiæ Attalus Cenos Thracas subegit.* Emenda seu disjunge, *Cænos, Thracas.* Hujus expeditionis Attali Regis meminit Strabo libr. 13. p. 624. Ἐχειρώσατο δὲ καὶ Διήγυλιν τὸν ἐκείνων Emenda, τῶν Καινῶν βασιλέα στρατεύσας εἰς τὴν Θρᾴκην. *Cepit etiam Attalus Diegylin Cænorum regem expeditione suscepta in Thraciam.* De Cænis consule Livium, Plinium, Solinum, Ptolemæum, Stephanum.

Ibid. *Mortuo denique Philometore regno Asiæ occupato, bellum cum Romanis gessit, qua pactus est.* Locus manus & corruptus sic restituendus est. *Mortuo denique Philometore* (Attalo scilicet) *Aristonicus, regno Asiæ occupato, bellum cum Romanis Consulibus gessit, quo captus est.* Aristonicus enim, filius nothus regis Eumenis, conatus est sibi vindicare regnum Asiæ minoris, quod Attalus Philometor testamento reliquerat populo Romano: quæ omnia trita neminique non nota sunt. Vox *Aristonicus*, quæ omnino debet suppleri, in codd. tamen mss. non reperitur. In codice Maximiano legitur, *bellum cum Romanis Consulibus gessit, quo captus est.* Et recte quidem; nam Aristonicus bellum gessit primùm cum Crasso Consule, qui rem male gessit: dein cum Perperna Consule, qui hostem illum pop. Romani victum vivum cepit.

Libro 37. *Ut ultimum Mitridatem Neupatora.* Lege, *ut ad ultimum Mithridatem Eupatora.* Licet in omnibus codd. mss. legatur *Neupatora*, vel, *Neopatora.*

Libro 38. *Ut Mithridate Eupatore, occiso Arathe &c.* Emenda, *Ut Mithridates Eupator, occiso Ariarathe, Cappadociam occupavit.* Quæ notissima sunt ex Plutarcho in vita Mithridatis, Appiano in Mithridaticis &c. In codice Maximiano legitur, *Ariarathe.*

Ibid. *Ut mortuo Ptolemæo Philometore ac frater ejus Ascon accepto Regno Ægypti.* Emenda, *frater ejus Physcon accepto &c.* Frater Philometoris seipsum Evergetem appellabat. At ei de

ridiculo agnomen inditum Physconis est, ob turpissimam saginam. Duo codices Vaticani habent Aston, pro Ascon, seu potius Physcon; sed hæc vox non comparet in Maximiano, retinenda tamen est.

Ibid. *Bellumque intulerit, qui cum exercitu suo deletus est.* Demetrius non fuit interemtus a Parthis, sed ejus frater Antiochus: restitue igitur, *Ut Demetrius captus sit a Parthis; & frater ejus, victo in Syria Tryphone, bellum Parthis intulerit, qui cum exercitu suo deletus est.* Ita legitur in codice Maximiano, quîcum concinunt codd. Vaticani. Frater ille Demetrii Antiochus est, cognomine Evergetes, seu qui vulgo a Syris Sidetes appellabatur.

Libro 39. *Antiocho Ysigeno.*. Lege & emenda, *Antiocho Cyziceno.* Codex Maximianus habet, *Cyzigeno.*

Ibid. *Filius ejus Ptolemæus Lathyros, accepto regno, expulsus est a matre Cyprum & in Syria bello petitus ab eadem.* Lathyrus non fuit a matre bello petitus in Syria, sed a Cypro in Syriam fugatus: emenda igitur: *Expulsus est a matre in Cyprum, & in Syriam, bello petitus ab eadem, suffecto in ejus locum Alexandro, donec occisa per Alexandrum.*

Ibid. *Laphyrum.* Emenda, *Lathyrum.*

Ibid. *In Cilicia Romani per Antonium.* Emenda, *cum duce Antonio gesserunt.* Bellum istud piraticum gestum est anno ante Eram Christi 102.

Ibid. *Ut in Syria Oracleo post mortem Regis occuparint imperium.* Locus mutilus & depravatissimus. In codicibus quos præ oculis habuerunt editores scriptum erat: *ut in Syria Eracleo post mortem Regis.* In Vaticano primo: *Ut in Syriam edeo post.* In secundo Vaticano: *Ut in Syriam cheo post &c.* Hic Oedipo opus: verum in tantis tenebris nobis faculam præbet ipse Justinus. Nam ex iis quæ scribit sub finem libri 39. liquet Trogum eò loci narrasse, quomodo Syri assiduis prœliis consumpti, prædæ Arabum genti, antea imbelli, fuerint. Itaque sic locus iste restituendus est: *Ut in Syria Arabes Antiocho (occiso) post mortem Regis imperium occuparint.* Antiochus ille, filius Grypi frater Philippi & Demetrii Eucæri, cum Arabibus decertans, pene victor, occisus fuit, *καὶ δὲ νικῶν ἀπέθανε.* Mortuo autem Antiocho, Aretas Arabum princeps, regnum Syriæ Cœles adeptus est: Πεσόντος δὲ Ἀντιόχου, βασιλεύει μετὰ τοῦτον τῆς Κοί-

λης

λης Συρίας Ἀρέτας. Hæc Josephus Antiq. 13. cap. 23.

Libro 40. *Ut mortuo Cypro rege Cyzicenus.* Emenda, *ut mortuo Grypo rege Cyzicenus.*

Ibid. *A filio Cyziceni Esebe extinctaque regubi Antiochorum domo.* Lege, *a filio Cyziceni Eusebe : utque extincta regum Antiochorum domo.* Codd. mss. Romani habent, *extincta regum Antiochorum.*

Ibid. *Ut Alexandriam Latyrii substituti sint ejus filia alteri data Cypros.* Emenda, *ut Alexandriæ post interitum Ptolemæi Latyri, substituti sint ejus filii, alteri data Cypros.*

Ibid. *Post Claudii rogationem.* Emenda & lege, ut habent cod. 2. Vaticanus & Maximianus; *Publii Claudii rogatione.*

Ibid. *Seditione flagitatus Alexandreæ Romæ profugit.* Emenda, *seditione exagitatus Alexandriæ, Romam profugit.* Cod. Maximianus habet, *Romam.*

Ibid. *Regem Ptolemeïcorum.* Emenda, *Regnum Ptolemæorum*, sic habet 2. cod. Vaticanus.

Lib. 41. *In Partilis per Alsacem regem.* Lege, *in Parthis per Arsacem regem.*

Ibid. *Et Tygranes, cognomine Deus.* Emenda, *Mithridates.* Rex enim ille Parthorum qui subegit Mediam & Mesopotamiam, non appellatus est a Trogo Tygranes, sed Mithridates, ut liquet ex Justino, quîcùm cæteri historici conveniunt.

Ibid. *Ut Bactrianis autem rebus, ut a Diudoto rege constitutum est.* Emenda, *Diodoto regnum constitutum est.* Diodotus dux fuit Græcorum Colonorum, qui ulterioris Asiæ plurimas provincias occupaverunt. Horum gesta ex veterum fragmentis collegi in Annalibus meis Arsacidarum.

Ibid. *Quo repugnate.* Lege, *quo Rege pugnante.*

Ibid *Sarancæ* &c. Lege, *Sacarancæ & Ursiani Bactros occupavere & Sogdianos.*

Ibid. *Indicæ res additæ gestæ per Apollodorum & Alexandrum reges eorum.* Locus depravatissimus: nam Apollodorus rex Græcorum Bactrianæ nullus fuit. Imo Apollodorus fuit celeberrimus & antiquus historicus, quem laudat Strabo. Scripseratque Indica & Bactrica, fuséque enarraverat gesta Menandri, & Eucratidæ regum Bactrianorum, ut narrat Strabo. Locus sic restituendus: *Indicæ res additæ, ex Apollodoro, gestæ per Menandrum & Eucratidam reges eorum, Bactrianorum scilicet & Socdianorum.*

Libr. 42. *Ut Præfectus Parthis Apreteus &c.* Lege pro *Apreteus, a Phraate Imerus Messenis bellum intulit, utque in Babylonios & Seleucienses sæviit, utque Phraati successit.* De hoc tyranno Himero plura dixi in Annalibus Arsacidarum.

Ibid. *Reges Toclarorum.* Emenda, *Tocharorum*, a Tocharis dicta fuit regio, quæ etiamnum appellatur Tocharistan.

Ibid. *Serducarum.* Serducarum vox non est corrupta. Isti iidem prorsus sunt ac Scythici Laraucæ, quorum meminerat Trogus superiore libro. Hi apud Strabonem scribuntur Σαράκαυλοι, emendo, Σαράκαντοι, *Saracanci*, vel *Saracancæ*: alii prorsus a Larancis, nam Larancæ, vel Zarangæ iidem sunt ac Drancæ seu Drangæ, qui nequaquam Scythæ erant; sed ab illis Scythis subacti & devicti. Emenda igitur *Sacarancarum.*

Libr. 43. *Et res usque ad Priscum Tarquinium.* Emenda & lege, ut habet secundus cod. Vaticanus, *& Reges*, Romanorum videlicet, *usque ad Priscum Tarquinium.*

Ibid. *Liguriæ & Massiliensium.* Lege ut habet idem codex 2. Vaticanus, *Ligurum & Massiliensium.*

FINIS.

INDEX.

A.

ABBATIÆ viginti quatuor in urbe Roma, 135
Abbatia S. Andreæ, 135
Abbatia S. Erasmi, 150
Abrahami (Rabbi) in scripturam ms. 63
Arabicì codices, 63
Abraxeæ gemmæ Mithram exprimunt, 199
Acceptabilis mons est monte Citorio, 243. 244
Acciaiolus (Bernardus) 193
Accorrettus (Angelus) laudatus, 308
Accursii sepulcrum, 403
Acephalus codex in regulam S. Benedicti, 354
Acestimus Sotadis fil. 74
Achilles Epaphra, 203
Achillis Tatii ms. 365
Acroamata, 384
Acta Apostolorum in codice Mediol. quatuor linguis, 11
Acta Apostolorum Græcè in cod. x. sæculi ms. 31
Acta apost. mss. 237. 362
Acta Apost. Græcè ms. antiq. 362
S. Acyndini & aliorum martyrium ms. 364
Ἀχειρόποιος imago, 187
S. Adaucti ecclesia Romæ, 145
Adelphus Probæ Falconiæ maritus, 36
Adjutor a Rationibus, 267
Adonidis statua, 123
Adonidis statua putatur esse quæ Meleagri, 141
Adrianus Martyreus, 151
Adriaticum Mare recessit, 36
Ædes Bonæ deæ subsaxanæ, 159
Ædes Burghesianæ, 243
Ædes Jovis, 267. in porticu Octaviæ, 268
Ædes Pietatis & Concordiæ, 178
Ædicula ad quam unus per fornicem aditus, 166
Ædificium nobile in hortis Mæcenatis, 108
Ædificium singulare ad SS. Joannem & Paulum, 148
Ægidii Viterb. historia ms. 312
Ægyptiaca numina in serpentis caudam desinentia, 303
Ægyptiaca statua in musæo Capelli, 63
Æliani codex, 13. 310
Æluri Dei statua, 226. 227
Æmiliani Cimbriaci (Quinti) ms. 436
Æmilii Probi ms. 393
Ænea arma olim, 70. 71
Æneæ Sylvii vita in picturis expressa, 345
Ærarium Neronis, 287
Ærarium publicum templum Saturni, 293
Æschinis orationes mss. 397. alius, *ibid.*
Æschyli mss. 17. 41. 311. 369
Æsculapii statua, 123
Æsculapii sacerdos, 45
Æsculapius in ecclesia S. Erasmi Gaietæ, 302

Æsopi Apophthegmata, 48
Æsopi vita & fabulæ ineditæ ut ante Planudem erant mſ. 366
Æsopi fabulæ & vita per Planudem mſſ. 16. 32. 366
Æternali ſomno inſcript. 271
Æthiopicè acta Apoſt. mſ. 11
Africæ caput, 135
Africana hiſtoria Pompoſæ mſ. 85
Africani equi olim in pretio Romanis, 358
Africi vicus, 135
S. Agabyti (ſic) oſſa, 240
Agapeti Epiſt. ad Juſtinianum Græcè mſſ. 364. 365
S. Agatha in Subura ubi ſita, 132. 133. 190.
Agathopus invitator, 359
Agellius, 33. 221
A. Gellius allatus, 275
Ageſander ſculpſit Laocoontis ſtatuam, 128
Aggeres Tarquinii, 107. 208
Agnellus ambonem Ravennæ ſtruxit, 100
Agnelli Ravennatis hiſtoria inedita, 31. 404.
Agnelli Neapolitani vita, 392
S. Agnetis extra muros eccleſia, 208. 209.
M. Agrippæ ſtatua in curru in frontiſpicio Pantheonis, 248
Agrippæ thermarum ſcala, 266
Agrippæ thermarum vaporarium, 266
Agrippæ thermarum rudera detecta, 265
Agrippa thermas ſuas teſtamento publicas fecit, 266
M. Agrippæ urna porphyretica ſepulcralis, 248
Agrippæ ſtatua elegans, 37
Agrippa Maceus, 171
Agrippinæ Statua, 179
Aguliæ in circo Maximo, 294
Agulia Cæſaris, 287. 290
Aimeldrigus de Scorza ſancto, 244
Ala epiſcopatus Sardiniæ, 328
Alæ Mithræ modo duæ, modo quatuor ſexve, 200
Alaria pro Allaria male poſitum, 73
Alba longa 333. quo ſitu, *ibid.*
Albano, 333. ejus monumenta, *ibid.*
Albefactio, 16
Alberinus Joannes, 276
Albertinus, 203
Albiſton, 287. 300
Albogalerus, 117
Albuccius vir doctus laudatus, 20
Alcibiadis caput marmoreum, 171
Alcinoi de dogmatibus Platonis mſ. 42
Alcoranus mſ. 41
Alcoranus Maraccii, 79
Alexandri Aphrodiſei codex, 14
Alexandri Aprodiſei in Ariſt. mſſ. 33. 310
Alexandri Aphrodiſei problemata mſ. 64
Alexander cum cornibus Jovis Hammonis, 21
Alexandri magni hiſtoria fabuloſa quæ putatur Calliſthenis mſ. 42
Alexandri Magni vita, 14. 435
Alexander Magnus ſe tertium decimum deum proclamari in animo habuit, 5
Alexandri animam efflantis caput, 355
Alexandri magni hiſt. Pompoſæ mſ. 85
Alexandri & Olympiadis ſchema in gemma mirabili, 242
Alexander III. Senenſis ex Bandinellis, 342
Alexander III. Abbatem Canigonenſem Craſſenſi ſubditum coercet, 8
Alexander Farneſius Card. Abbas

Cryptæ ferratæ. 335
Alexandri Severi & Mammææ urna sepulcralis, 170. ubi reperta, 138
Alexandrinus portus, 402
Algaburga Regina uxor Barasonis Regis, 327
Allaria urbs Cretæ, 73
Allatius (Leo) ubi educatus, 231
Alloria pro Allaria perperam positum, 73
Almon rivus, 152
Alphazan nomen puellæ, 219
Alphonsi Regis Registrum, 303
Alphonsus Bonus-homo transtulit epistolam Samuelis Isdraelitæ, 407
Altaris consecratio Abbati interdicta, 349
Altare S. Clementis, 134
Alteriana villa, 109
Alypius Probæ Falconiæ filius, 36
Amalarii officiorum ms. Pomposæ, 85
Amazones in anaglyphis expressæ, 180
Ambones marmorei in eccl. S. Clementis, 134
Ambo octangulus Senis, 344
Ambo singularis Ravennæ, 100
Ambones duo in eccl. S. Laurentii, 117
Ambones duo in ecclesia S. Mariæ in Cosmedin, 186
Ambones in ostio ecclesiæ, 379. 380
Ambrosiana bibliotheca, 10. & seq.
Ambrosii in Evangelium ms. 19
S. Ambrosius in epistolas Pauli ms. 36
Ambrosii fides ms. 19
Ambrosii mss. 75. 83. 92. 354. 371. 392.
S. Ambrosii ecclesia Mediolani, 21
Ambrosius Monachus amanuensis, 370
Ambrosii Camald. epist. ad Cosmum Mediceum ms. 371
Ambrosii Camaldulensis versiones, 49
Amerighus de Nerbona, 360
Amiantus Pariorum orator, 39
Amianti tela in sepulcro, 450
Ammonii Carpiano ms. 365
S. Amphilochii vita Basilii ms. 364
Amphitheatrum quid, 267
Amphitheatrum Capuanum, 321
Amphitheatrum Castrense, 111
Amphitheatrum Cassinense, 322
Amphitheatri Nemausensis descriptio, 6. 7
Amphitheatrum Hispellæ, 379
Amphitheatrum Veronense, 438
Ampulla tincta sanguine argumentum martyrii, 118
Anaglypha multa in villa Burghesia, 227
Anaglypha marmorea cum inscriptionibus detecta, 174
Anaglyphum M. Aurelii, 221
Anaglyphum Neptuni, 111
Analecta Græca, 54
Ἀναρρίπτιδα quid, 188
S. Anastasiæ ecclesia, 145. 186
S. Anastasi passio ms. 372
Anastasii Bibliothecarii collectanea Græcè ms. 309
Anastasii Sinaïtæ mss. 215. 434
Anastasii Monachi Homil. ms., 215
Anastasii quædam ms. 216
S. Anastasii passio cum XL. sociis ms. 372
Anastasii quæstiones, 434
Ancilia, 183
Ἀγκλάδειον, 74. 75
Ancona, 102
Andocidis orationes ms. 16. 238
Andreæ Cæsareæ in Cappadoceæ in Apocalyp. ms. 216
S. Andreæ in Quirinali ecclesia, 194
S. Andreæ Crux Massiliæ, 9

Andreæ Notarii Epist. de vita Ugonis Marchionis ms. 273
Andreæ Contrarii ad Pium II. epistolæ, 360
Andreæ Cretensis in Apocalypsin: in alio codice tribuitur Andreæ Cæsariensi, 221
Andreas Bufalinus, 268
S. Andreæ Abbatia, 135
Andreas Becharinus, 342
S. Anempodisti & aliorum martyrium ms. 364
Anepigraphi de auro conficiendo ms. 16
Anepigraphi de Albefactione ms. 16
Angelbergæ reginæ sepulcrum, 444
Angelus Abbas Casinensis, 324
S. Angeli ecclesia, 145
Angelus de Raymo Episc. Ariani Vicarius Abbatis Casinensis, 325
D. Angelus Nincius laudatus, 395. 396.
Angeli episc. Florentini Constit. Synodales ms. 373
De Angelis (Marchio) 162
Angelonus, 160
Anglerius Archiepisc. Neapolitanus Vicarius Abbatis Casinensis, 325
Anio amnis, 339
Anio novus, 112
Annibal Carus, 138
Annulus aureus in urna cinerea, 120
Annuli ænei in circo Maximo religandis cymbis, 182
Annulus B. M. Virginis Perusiæ, 380
Annus Christi quandonam in diplomatibus notari cœpit, 68
Anonymi de Agricultura ms. 310. Græce
Anonymi in Apocalypsin ms. 319
Anonymi in Jonam ms. 433
Anonymi in Prophetas ms. 433
Anonymi Chronicon ms. 48
Anonymi de corpore & sang. Domini ms. 85
Anonymi de genere Saracenorum Græce ms. 32
Anonymi de causis Philosophicis Græce, 47
Anonymi in S. Dominicam, 13
Anonymi in Matthæum Græce, ms. 31
Anonymi in Matthæum Pomposæ ms. 95
Anonymi ex Persis & Ægyptiis de capillis, barba, maxillis &c. Græcè ms. 310
Anonymi opus de Mirabilibus Romæ, 282 *& seqq.*
Anonymi in Epist. Pauli ms. Græcè, 363
Anonymi in psalterium Pomposæ ms. 85
Anonymus IX. sæculi de Romanis ædificiis a D. Mabillonio editus, 145
Anonymus scriptor rerum Venetianarum, 77
Anselmi opera Græce versa ms. 309
D. Anselmus Bandurius laudatus, 352. 355
Anselmi Pusterlæ pallium aureum, 21
Antenoris epitaphium restitutum, 79
Anthesterius orator, 45
Anthesteria quid, 39
Anthologia ms. 18
Anthologiæ editio vetustissima, 312
Antiochenorum gemma, 356
Antiochi cujusdam Regis Syriæ caput, 381
Antinoi statua, 123. 278
Antipater Damæ fil. 74
Antonini summula de confessione inedita, 76
Antoninus pius vetuit intra urbes sepelire, 192

Antonini Pii caput, 149. 171
Antonini Pii caput marmoreum, 393
Paludati statua, 149. nummus, 443
Antonini & Faustinæ templum, 175
T. Antonini statua, 221
Antonini porticus, 245
Antonini Pii statua sacrificantis ritu, 171
Antonini templum, 245
Antoniæ Neronis Drusi icon, 393
Antoniana, 149
Antoninianæ Thermæ, 158. 159
R. P. Antoninus Cloche. Præfectus Generalis Dominicanorum laudatus, 49
Antonius Casinus Card. 347
Antoniolus antiquarius, 129
Antonii & Cleopatræ schema in gemma, 242
Antonius Atheniensis Logothetes, 366
Antonius episc. Litterensis vicarius Abbatis Casinensis, 325
S. Antonii ecclesia diruta, 245
S. Antonii Gallorum Cœnobium Romæ, 107
Antonii Mureti epitaphium, 228
Antonii Mureti ejusdem fratris filii epitaphium, 228
Antonius judex Reatinus, 65
Antonii Velli vinea, 269
Antonii Gallesii villa, 271
S. Antonii reliquiæ in Lerina insula, 9
Aper Meleagri, 208
Aphrodiseus, vide Alexander.
S. Aphthonii & aliorum martyrium ms. 364
Aphthonii sophistæ ms. 369
Aphthonii progymnasmatum codices multi, 16
S. Apiani sacellum 26. inscriptio, 26. 29.
Apocryphi in novo Test. citati, 212
Apollinarii versus in Psalterium ms. 31
Apollinis templum in Palatino ab Augusto excitatum, 182
Apollinis alati statua, 193
Apollinis Tuscanici Colossus æneus, 182
Apollinis statua, 204
Apollo ex numero deorum duodecim, 6
Apollodorus Apollonii F. Pariorum υπζιαρχῶν 39 statua donatur a Cyzicenis, 39
S. Apolloniæ caput Mediolanum ex Transylvania allatum, 25
Apollodorus de sapiente citatus, 214
Apollonii Argonautica ms. 18
Apollonii Tyanei caput, 216
Apomasaris apotelesmatica, ms. 15
Apostolorum imagines in cœmeteriis, 209
Apostolus Zenus laudatus, 37. 76
Apotheosis Faustinæ marmorea, 171
Appianus ms. 48
Appia Porta, 145
Apponii in cantica canticorum Pomposæ ms. 95
Apsis basilicæ Lateranensis Nicolai IV. ævo structa, 136
Apsis in horto S. Mariæ novæ, 178
Apuleius ms. 304
Aquæ Claudiæ divortia, 149
Aqua Claudia, 112
Aqua Claudia a Claudio ducta, a Vespasiano & Tito restaurata, 113
Aqua Felix, 206
Aqua Mercurii ad portam Capenam, 160
Aquæductus Romanorum Sublaci, 339
Aquæductus cur sinuosi, 149
Aqua Salvia, 287
Aquæductus Spoletinus, 378
ad Aquas Salvias ecclesia, 168
Aqua sancta, 152

Aqua Sabbatina, 300
Aqua Virgo, 235
Aquæ Virginis forma, 235
Aquæ Sextiæ, 8
Aquilæ præcisis capitibus Nemausi, 6
Aquileiensis civitatis insignia, 58
Aquileiæ Patriarcha, an sic appellandus, 220
Aquileiensis ecclesia in honorem S. Marci constructa, 56
Aquileiensis ecclesia codicem S. Marci manu scriptum antiquitus habuit, 60
Aquileia anno 1420. in ditionem Venetorum cadit, 60
J. Aquiliæ Severæ caput 359. marmoreum,
Aquilinus (Titius) Cos. 75
S. Aquilini Capella, 23
Aræ sepulcrales, 202. 264. 314
Aræ forma, 205
Ara Apollinis & Splenis, 294
Ara Consi subterranea, 180
Ara in arcu Titi, 179
Ara Densesernæ, 159
Ara Maxima Herculis, 186
Ara numini Augusto, 282
Ara primogeniti Dei, 172
Ara succensa in sepulcris sculpta, 314
Arabica nomina Christianis, 220
Aratus mss. 18. 311
Arbitri locus, 316
Arca argentea reliquiarum S. Augustini, 27
Arca fœderis non sculpta in arcu Titi, 179
Arca sepulcralis, 24
Archarius quid, 290
Archelai de arte divina ms. 15
Archephylus Pariorum orator, 39
Archiepiscopi Græci cultus Venetiis, 46
Archipelagi descriptio ms. 19
Architectis vetitum nomen suum adscribere, 98
Archivum Augustinianorum Romæ, 249
Archivum Casinense, 323
Archivum S. Gregorii Romæ, 145
Archivum Ravennense,
Arcudius ubi educatus, 231
Arcula sepulcralis, 20
ARCUS triumphales Romæ, 259. 284. 285.
Arcus Antonini, 285
Arcus aurei Alexandri, 299
Arcus Camillianus, 246
Arcus Claudii, 239
Arcus Constantini magni, 144. 285. ejusdem ornamenta unde, 259
Arcus Dolabellæ, 148
Arcus Drusi, 158
Arcus Fabiani, 300
Arcus Gallieni, 108
Arcus Gordiani in via lata, 241
Arcus Julii & Senatorum, 285
Arcus dictus, Manus carnea, 285
Arcus Neroniani, 112
Arcus Novus quis, 240
Arcus Octaviani, 285
Arcus Panis aurei, 283
Arcus Pietatis, 285
Arcus de Portugallia delli retrofosoli, 235
Arcus Recordationis quid fuerit, 145. 158
Arcus Romanus, 287
Arcus Septem lucernarum Titi, 158. 179. 285.
Arcus Severi, 173
Arcus Severi minor, 186
Arcus Statii, 295
Arcus Syllæ, 158. 287
Arcus Theodosii Valentiniani & Gratiani, 285
Areus Titi & Vespasiani, 178. 179. 285.
Arcus Trajani, 158
Arcus triumphalis in Circo, 285
Arcus Veri in via lata, 241

Arcus Xysti tertii in Basilica S. Mariæ Majoris, 106
Ardovinus episcopus Cyrenensis vicarius Abbatis Casinensis, 325
Area Radicaria, 159
Arelate, 4
Arenæ sive amphitheatrum Nemausi, 6
Aretæus de morbis ms. 16
Argeus mons, 216
Ariadnæ caput marmoreum, 171
Arias Montanus, 398
Aristæchmus Archon Atheniensis, 45
Aristarchi de Magnitudinibus ms. 15
Aristidis Monodia de Smyrna mss. 369. Orationes mss. 16. 47. 311. 367.
Aristides Quintilianus de Musica Græcè. ms. 16
Aristomenes Prytanis Corcyréorum, 412. *& seqq.*
Aristophanis codices, 17. 18. 33. 311. 367. 370. 386.
In Aristophanem Scholion, 311
Aristotelis codices, 14. 64. 310. 349. 375.
Aristotelis Commentatores Græci, Alexander Aphrodiseus. Aspasius, Blemmydes, Hammon, Herennius, Joannes Grammaticus, Joannes Philoponus. Porphyrius, Psellus, Simplicius, Syrianus. *Vide suis locis.*
Armenorum officium Romæ, 188
Arretium 380. ejus insignia, 342
Arriani ms. 310
S. Artemii martyrium ms. 364
Artemidori onirocritica ms. 311
Artium imperita ratio sequiori ævo, 107
Aurelii (Marci) icon marmorea, 41
Asceticorum ms. 365
Ascocota (Franciscus) Episc. Sarnensis, 320
Asconius Pedianus (quintus) ms. 76
Asinaria porta quæ, 283
Asinii Pollionis horti, 159
Asis Mithræ Sacerdos, 201. 202
Aspasii in Aristotelem ms. 33
Aspasii Orthographia ms. 76
Aspergillum, 117. 439
Aspersorium vas, 117
Aspra (Franciscus) Julii III. thesaurarius, 123
Asser in lapidem versus, 71
Assulæ ligneæ veteres, 205
Astorius (Joannes) laudatus, 41
Astrolabium captoptricognomonicum Magnani, 229
Astynomus L Fil. 74
Athamans, 357
S. Athanasii ecclesia Romæ, 231
Athanasii codices mss. 12. 18. 49. 69. 215. 366. 392. 433. ad Luciferum, 370
Athanasii spuria Græce mss. 32
Athanasii spuria Latinè mss. 19. 370
Athanasii effigies, 55. Crux Patriarchalis, *ibid.*
Athanasii vita, 365. 392
Athanasii alterius de somniis ms. 475
Athenagoræ legatio Græcè mss. 31. 407.
Atheniensium decretum, 43
Athenodorus sculpsit Laocoontis statuam, 128
Athleta equum manu ducens, 70
Audoaldus Abbas Senensis, 349
Avenio, 4
Aventinus Herculis filius, 161. 162. ejus statua reperta, 166
Aventinus mons, 160. *& seqq.*
Auguratorium Cæsaris, 294
S. Augustini ecclesia, 249
S. Augustini reliquiæ Ticini repertæ, 26. *& seqq.* Brachium ejusdem, 28
Augustinus laudatus, 148. 152
Augustini mss. 37. 75. 83. 85. 304. 319. 320. 371. 392. 410. 434. Græcè, 309

Augustinus Romæ docuit, 186
Augustini Romani mſ. 312
P. Augustinus Dominicanus laudatus, 163
Augusti Naumachia, 233. Mausoléum, 233. statua, 171
Augusti natalis ritus, 382
Augusti numisma singulare, 20
Avicennæ mſſ. 401. 402
Augustus instituit cohortes vigilum, 390
Aulatia pro Allaria, 73
Aulus Gellus. *Vid.* A Gellius.
Aureæ domûs rudera, 131. 143
Aureliæ Virginiæ epitaphium, 24
M. Aurelii & Lucii Veri sigillum, 71
M. Aurelii statua equestris Romæ, 137. *& seqq.* 169. Ticini, 30. Ejusdem statuæ, 149. anaglyphum, 221
M. Aurelii & Faustinæ capita, 356
M. Aurelii caput æneum, 221
Aurelianus muros dilatavit, 124. 132. templum solis struxit, 194. ejus tempore cultus Mithras, 199
Aureum malum, 287
Auri conficiendi auctores mſ. 15. 16
Austria urbs Fori-Julii, 60
de Autographis mſſ. 349
Autographum S. Marci Evangelium, 58. *& seqq.*
Autolyci mſſ. 14. 15
S. Auxentii martyrium, 364
Aygulphi Mart. reliquiæ, 9
Aylinus (Joannes) mſ. 437
Aymericus Magister Ordinis S. Dominici, 399. 400
Azonis suggestus, 405

B.

BABYLONIS mœnia in septem mirabilibus mundi. 272
Bacchæ Bacchum trahunt, 193
Bacchi Sacerdos, 45
Bacchi statua, 221. Bacchi templum in Cœlimontana regione, 147
Bacchus biennis in marmore, 357
Bacchus in anaglypho, 195
Bachiarii fides mſ. 18
Bachiarii ad Januarium mſ. 320
Bacchinius (Benedictus) laudatus, 31. 404
Baculus Archiep. Græci, 46
Badiud Gotthus Reatinus, 95
De Balistreriis (Epiphanius & Joannes) 31
Balius, 390
Ballelucium, 337
Balnea sacerdotibus, 223
Balnea privata, 195
Balneum Mercurii, 145. 190
Bandurius (Anselmus) laudatus, 202. 394
Baptisterium Arianorum Ravennæ, 101. Catholicorum, *ibid.* Constantini, 136. Senense, 148
Barason Rex & judex in Sardinia, 327. 328
Barbadici Cardinalis Typographium. Ejusdem laus, 79
Barbaria de Mæana in Sardinia, 328
Barberinæ ædes, 210
Barcinonensis comes, 7
Barlaami & Josaphat historia Græcè mſſ. 40, 365
S. Barnabas Mediolani prædicavit, 23
Barrabbas Abbas, 337
S. Bartholomæus abbas Cryptæ ferratæ, 334. Synaxarium ejusdem & Typicum, 216
Bartolus (Petrus sanctus) 130. 197
Bartolus J. C. 190
Basaraba (Constantinus) Bœboda, Valachiæ, 437
Basaltes numidica petra, 246
Basilicata quid. 248
Basilica Lateranensis, Constantini dicta & aurea, 136

Basilicæ Romanæ, 106
Basilica Caii & Lucii, 121
Basilica Jovis, 287
Basilicorum quædam Græcè msf. 220
Basilidianorum gemmæ, 63. eorum nugæ, 353
S. Basilii monasterium Romæ, 210
Basilii Liturgia mss. 12. alia antiquissima, 210
Basilii codd. mss. 12. 47. 64. 78. 85. 210. 213. 215. 220. 237. 257. 363. 364. 365. 366. 367. 371. 392. 408. 433. Epistolæ 12. 42. 213. 367.
S. Basilii ordo latè extenditur, 211
S. Basilii junioris cod. 365
S. Basilii junioris vita msf. 434
Basilio & Constantino Imperantibus multi codices descripti, 78
Basinius Parmensis msf. 304
Beccafumus architectus, 341
Bedæ mss. 7. 92. 372. 392.
Belcreddius eques Ticinensis, 25
Belisanus Abbas, 36
Belloni (Antonii opus) msf. 436
Belvedere in Vaticano, 278
S. Benedictus, 238. *& seqq.*
S. Benedicti cellula in vico Varronis, 340
Benedictus VIII. 29
Benedictinæ in campo Martio, 243
Benedictus (Ambarac) Syrus laudatus, 395
Benedictus Capo di ferro, 61
Benencase de Romanello, 244
Berecynthia deûm mater in Almone lavabatur, 152. 225
Berengarius filius Raymundi comitis Barcinonensis, 7
Berengarius Arnaldus de Seno, 7
Bergueda vice-comitatus. 8
S. Bernardi codd. mss. 320. 370. 372. vita, 372
Bernardi Guidonis flores chronicorum msf. 306
Bernardus Berengarius de Petra Pertusa, 8
Bernardus comes Ceritaniensis, 7
Bernardi Italiæ Regis sepulcrum, 21
S. Bernardini Pluteus, 347
Beroaldus (Philippus) Plinium emendavit, 304
Bertæ reginæ ossa, 21
Bertrandi Aquileiensis Synodus msf. 436
Bessario Card. 337. Bibliothecam S. Marci codicibus multis ditat, 41. 366.
Bessarionis Card. opus msf. 435
De Besola (Raiambaldus, 8
Biblia Coptica msf. 69
Bibliorum codices Ebraïcè, 11. 31. 63. 75. 237. 277. 407.
Bibliorum codices Græcè, 11. 212. 237. 277. cum notis Origenianis, 212
Bibliorum codices Latinè, 19. 303. 319.
Biblia Syriace Estranghelos, 11
Biblia Theutonica, 278
Bibliothecæ publicæ olim XXVI. Romæ, 294
Bibliothecæ,
Alteriana, 264
Ambrosiana, 10. *& seqq.*
Angelica, 249
Annuntiatæ Florentiæ, 360
Barberina, 210
Belcreddii Ticinensis, 26
S. Basilii Romæ, 211. *& seqq.*
Casinensis, 322
Chiggia, 237
S. Crucis Florentiæ, 354
PP. Dominicanorum Bononiæ, 401
Fesulana, 392
Grimana, 40
M. Herruriæ Ducis, 352
Imperialis Card. 238. 239
S. Joannis de Carbonara, 307

SS. Joannis & Pauli Dominicanorum, 47
S. Justinæ Patavii, 78
Justinianæa, 433
Laurentiana, 354
Lerinensis, 9
S. Marci Florentiæ, 394
S. Marci Venetiis, 42
S. Mariæ Abbatiæ Florentiæ, 362
S. M. de Angelis Florentiæ, 354
Meletii Typaldi Venetiis, 46
Mutinensis Ducis, 31
Ottobonæa, 253
Padolironensis, 36
Pomposiana, 80
Ducis Sabaudiæ, 446
S. Salvatoris Bononiensis, 406
S. Severini, 319
Templi Pacis Romæ, 177
Valletana, 303
Vaticana, 276
Ulpia in thermis Diocletiani, 207
S. Bibianæ Ecclesia, 123
Bicchema liber mſ. quid, 348. 350
Bidellii musæum, 20
Biretum Phrygium, 41. 226
Biron Venetianus laudatus, 37
Bitſi (M. Aurelii) 116
Blanchinius laudatus, 253
Blancus Gazæ Mediceæ curator laudatus, 381. 393
S. Blaſii Paſſio mſ. 372
Blemmydæ in Ariſtotelem Græcè mſ. 33
Blondus (Dominicus) 192
Blondus (Flavius) 279. 373
Bocca della verità quid, 187
Boccapaduli (Proſper) 259
Bocinus Barocius Senis idololatriam docet, 350. combuſtus, *ibid.*
Bochardi de Terra ſancta mſ. 373
Boetii Severini codd. mſſ. 304. 312. 370. carmina, 302
Boetus (Simon) curatus S. Valarici, 125
Bolognetus (Antonius) turris lapſu oppreſſus, 403
Bona Dea, 382. Subſaxana, 159
Bonarota laudatus, 352
S. Bonaventuræ codex autographus, 454
Boni Eventûs templum, 264
Bonifacius IV. dedicavit Pantheonem, 298
Bonifacius V. Senenſis, 349
Bonifacius VIII. inſtituit annum jubilæi, 341. 342. advexit tiaram triplicem, 106
Bonjour (Guillelmus) laudatus, 249
Bononia, 398
Bonorzon in Sardinia, 328
Bonus ex Eremita Monachus Pomposianus Bibliothecarius, 82
Brachium S. Auguſtini in Angliam allatum, 28
Bramantes Lazarus, 30
Brixienſe Chronicon, 26. 29
Brunonis Sionenſis in Pſalmos mſ. 302
Bruti caput, 255
Bruti epiſtola Latine mſſ. 76. Græcè, 16. 367
Bryois (Paulus) ſocius laudatus, 103
Bucacanum nomen proprium, 244
Bufalinus (Andreas) de monumentis Romanis ſcripſit, 281
Bulifonius, 302. 316
Bullarum origo, 71
Bullæ Honorii III. 329. 330. Leonis IX. 326. Lucii III. 327. Urbani V. 331
Buragi (vide) Lampi Buragi,
Burchardus de primatu S. Sedis mſſ. 36. 320. 410
Burgundus Piſanus, 76
Byzantinæ hiſtoriæ fragmentum, 408
Byzantium monetæ genus, 328

C.

CABALLI marmorei, 289. 295
Cabbalæ liber Ebraïcè mſ. 31
S. Cæciliæ ecclesia, 268
Cæciliæ Metellæ turris, 156
Cæsaris (Julii) mſſ. codd. 33. 393. *Vide*, Julius Cæsar.
Cæsaris Costæ ichnographia Capuæ, 321
Cæsar Strategus amanuensis, 48
La Cesarina tractus, 167
Cæsarini (Juliani) ædes, 264
Cæsarinus (Joannes Georgius) 207. 260
Cæsarii Arelat. Admonitiones mſ. 371
S. Cæsarius Arelat. Lerinæ Monachus, 10
Cæsenniæ familiæ sepulcrum, 261
La Cafarella, 152
Cajetani Cardinalis sepulcrum, 246
Caii & Lucii Basilica, Thermæ, Naumachia, 121
Ex Calabria codices educti, 210
Calcarari, 288
Calcarii furni, 135
Caldarinus (Franciscus) caput S. Apolloniæ Mediolanum detulit, 25
C. Caler. Sigillum, 140
Caligulæ nummus insignis, 355. ejusdem caput, 439
Callibius conjux Thallusæ, 70
Callimachus Cyrenæus a S. Paulo citatus, 213. ejus hymni mſ. 18
Callisthenes scripsit vitam Alexandri magni, 14. 435.
S. Callixti Cœnobium, 270. puteus *ibid.*
S. Callixti passio mſ. 372
Cameræ sepulcrales, 118
Camilli Pighii musæum, 102
Camœnarum lucus, 153
Camœnarum pagus, *ibid.*
Campanianus (Julius Felix) thermas Trajanis auxit, 127
Campitanno in Sardinia, 388
Campus Lanatarius, 159
Campus Martius, 243
Campus Vaccinus, 172
Campus Viminalis, 208
Camus Lexicon Arabicum mſ. 11
Canales antiqui, 159. 231
Canalis in rupe mirabilis, 340
Canalis subterraneus, 334
Cancelli ærei in thermis Antoninianis, 158
Cancellariæ ædes, 253
Cancellarus campi Boarii, 114
Candelabrum templi Hierosolym. 179
Candidus Joannes, 60
Canegu, sive Canigo Monasterium, 9 Crassensi adjunctum, 7
Canis specus, 316
Cannapara, 287. & *seqq.*
Canonum collectio, mſſ. 216. 217. 218.
Canopi statua, 171. ejusdem alia. 439.
Cantacuzeni historia mſ. 32
Cantacuzenus contra Muhammedem mſ. 40
Cantar Paradisi, 291. 300
Cantelmus (Jacobus) Card. laudatus, 303
Canusinæ tabulæ, 63
Canutus Daniæ & Angliæ rex, 28
Capella S. Crucis in monte Majori, 4
Capella Gregoriana, 269
Capella Imperatorum in Vaticano, 122
Capella S. Petri Chrysologi, 101
Capella subterranea in custodia Mamertina, 174
Capellus (Antonius) laudatus, 63
Capelli (Antonii) bibliotheca, 63. musæum. *ibid.*

De Capistrello (Theodinus) Monachus, 325
Capita Philosophorum detecta, 207. 298
Capitella ex templo Salomonis, 405
Capitolium, 169. 194. 288. 289. 292. 293. in mirabilibus mundi, 272
Capo di ferro Cardinalis, 254
Caprina pellis in Lupercalibus, 167
Capua vetus, 321
Caput æneum Colossale, 142
Caput Africæ tractus, unde dictus, 124. 125
Caput Apollonii Tyanei, 226
Caput Jovis Capitolini, 180
Caput Trivii, 295
Caracalla arcum Severi excitavit, 173. Getæ fratris icones abstulit, 186. ejus victoria Britannica, 258 ejus icon, 257
Caracciolus (Jacobus) Abbas, 302
Carceres Tulliani, 174. 175
Carmelaria templi Jani, 289. 293. 300.
S. Caroli in Catinari Ecclesia, 266
S. Caroli Borrom. mss. 20. 278
Caroli Magni inscriptio, 4
Caroli magni disciplina, 56. icon, 21
Carolus magnus Florentiam restaurari jussit, 22
Carolus IV. Imp. Aquileiam venit, 56
Carous IV. Imp. Epistolæ, 57. 59
Carolis IV. privilegia confert universitati Senensi, 350
Carolus rex Siciliæ, 325. ejus tituli singulares, *ibid.*
Carpusculum quid, 2. 3.
Carystèæ columnæ, 124
Casanata (Hieronymus) Card. 136
Cassiani mss. 85. 384
C. ssi. Hellenica, 226
Cassiani opera Græcè ms. 309
Cassiani caput, 8
Cassinense Monasterium, 321. *& seqq.* ejus privilegia, 323. *& seqq.*
Cassiodorus mss. 19. 36. 85.
Cassonius Nuntius apostolicus laudatus, 303
Castellana civitas urbs Vejorum, 376
Castellum Crescentii, 386
Castella sive meruli, 283
Castellum aureum, 288. 292. 300
Castellum aquæ pro Coliséo, 139
Castellum aquæ Martiæ, 108. Aquæ Juliæ, 208
Castellus (Matthæus) 195. 182
Castellus (Petrus Leo) 116. 271. 281. ejus opus anecdotum *ibid*
Castores, 192. 267
Castoris & Pollucis templum, 176. signa, 2. iidem ubi reperti cum equis, 267
Castra peregrina, 148
Casula Innocentii VI. 4
Catacumbæ, 153. 284
Catalogus reliquiarum antiquissimus, 21
P. Catanei musæum, 443
Cataractes Tusculanus, 338
Cataractes Velini, 102. 103
Catena Patrum in Evang. ms. 213
Catena in Hesaïam ms. 12
Catena in Job. ms. 12. 40
Catena in Lucam ms. Græcè, 362
Catena in Matthæum Græcè ms. 40. 362
Catena in Pentateuchum Græcè ms. 435
Catena in Psalmos ms. 46. 278
Catenate insula, 287. 300
Catharina Cypri Regina, 48
S. Catharinæ in monte Sina cœnobium, 211
Cathedra eburnea episcoporum Ravennensium, 101
Cathedra S. Stephani, 153
Cathedra S. Sylvestri, 127

Cato de re rustica ms. 304
Catonis carmina ms. 306
Catullus ms. 305
Cedrenus. *Vide*, Georgius Cedrenus.
Celsus Constantinus castigavit Julii Cæsaris commentaria, 375
Cellure pro Tellure, 287
Ceme de Caluce, 121. 284. 298.
Centauri nympham ducunt, 110
Ceres e numero deorum duodecim, 6
Ceritaniensis comitis diploma, 7
Cerrius Abbas laudatus, 24
Chalcidii in Timæum ms. 305
Chalcus quid, 214
Characteres aurei, 308
Character uncialis, 13. 237. 277. 308. 409.
Charitonis Aphrodisiensis amatoria ms. 215
Charta papyrea, 21
Charta purpurea, 308
Chartularia turris, 179
Chartularium, 294
La Chausse laudatus, 122
Chiggiæ ædes & Bibliotheca, 237.
Chiggiorum capella Senis, 344
Christiani Labyrinthus Græce ms. 16
S. Chrismatis unctio Abbati interdicta, 339
Christi vestimenta, 240
S. Christinæ passio ms. 372
Christina Regina Sueciæ, 196
Christoduli historia Imperatorum, 408
S. Christophori gesta ms. 372
S. Chrysippi discipuli Euthymii, opus Græcè ms. 32
Chrysoloræ epistola ms. 337
Chrysostomi vita a Georgio ms. 215
S. Chrysostomi opera mss. 12. 19. 64. 433. 434. *Vide*. Joannes Chrysostomus.
Chronicon Anonymi ms. 48
Chronicon Brixiense, 26. 29
Chronicon Damasi Papæ, 48. 49
Chronicon San-Dionysianum ms. 306
Chronicon Estodii vel Methodii, 50
Chronicon Gervasii, 49
Chronicon Gilberti, 49
Chronicon Godefredi Viterbiensis, 50
Chronicon Græcum usque ad Joannem Tzimiscen ms. 216
Chronicon Honorii inclusi, 48
Chronicon Isidori Hispalensis, mss. 94. laudatum, 48
Chronicon rerum Langobardicarum & Venetarum ms. 76
Chronicon Martini Poloni, 49. 312
Chronicon Methodii vel Estodii, 50
Chronicon Nicephori ms. 434
Chronicon Orosii, 49
Chronicon Pauli Diaconi, 49
Chronicon Reginonis Prumiensis ms. 86
Chronicon Ricardi Monachi Cluniac. 49
Chronicon Senense Anonymi, 350
Chronicon Strozzianum, 26. 249
Chronicon Venetum vernaculo idiomate ms. 62
Chronicon Vincentii Bellovacensis, 50
Chronica alia ms. 76
Ciambella quid. 265
Ciampellus edidit historiam Spoleti, 379
Ciampinius laudatus, 97
Cibeles turrita, 193
Ciceronis codices ms. 19. 33. 103. 183. 304. 305. 312. 320. 354. 374. 375. 393.
Ciceronis caput marmoreum, 149
Cicero de Velini lapsu, 103
Cimabue picturæ instaurator, 350. 351.
Cimbrum, 109. 295
Cinus Pistoriensis ms. 306

Cippi lapidei inſcripti, 73
Circus Caracallæ, 154. 155
Circus Flaminius, 266. 287
Circus Maximus, 145. 180. 181. 182
Circus Priſci Tarquinii, 294
Cithnus Menis filius, 74
Citorius mons, 449
Clanis fluvius, 380
Claſſenſe Monaſterium, 101
Claudia aqua, 112
Claudianæ columnæ, 124
Claudiani locus, 102
Claudius Imp. aquam Claudiam duxit, 113
Claudii caput æneum, 221
Claudii icon, 239
Claudii palatium, 131. porticus. *ibid.*
Claudius Stephanotius laudatus, 195
Claudii Taurinenſis commentum in Ruth & in libros Regum mſ. 36
Claudii Taurinenſis confutatio mſ. 18
Claves Mitrhæ, 200
Clavi ænei olim in uſu, 70. 71
Clementis ad Jacobum fratrem Domini epiſt. mſ. 215
Clementis recognitiones mſ. 91
Clementis Alexandrini παιδαγωγικὸν, προτρεπτικὸν, hymnus mſ. 31
Clementis Alex. Stromatum codex mſ. 64
S. Clementis eccleſia, 133. ejus corpus. *ibidem.*
Clementis Papæ III. diploma, 349
Clemens VIII. 194
Clemens XI. Papa laudatus, 238. 282
Cleomedes de meteoris Græce mſſ. 15. 311. 408
Cleopatra decumbens in *Belvedere*, 278
Clitumnus, 379
Clivus Argentarius, 293. 300
Clivus Scauri, 287
Clivus Sublicius, 161
Cloacæ antiquæ, 182. 186
Cloaca in cretaceo ſolo, 257
Cloacæ inter mirabilia Romæ, 186
Cochlea fracta, 145. 158
Coconaia, 296. 301
Codices Ambroſianæ bibl. 11. & *ſeqq.*
Codex locorum S. Auguſtini, 7
Codices Barberini, 210
Codices Calabriæ, 210
Codices Chiggii, 237
Codex Ebraicus de Medicina, 407
Codices Card. Imperiali, 239
Codices S. Joannis de Carbonara, 307
Codices SS. Joannis & Pauli Venetiis, 47. & *ſeqq.*
Codices Juſtinianæi, 435
Codices S. Marci Florentiæ, 394
Codices S. Marci Venetiis, 42
Codex S. Marci famoſus, 55
Codices S. Mariæ Florentinæ, 362. & *ſeqq.*
Codices Ottobonæi, 253
Codex Petronii Cardin. 344. 349
Codices Pompoſiani, 83. & *ſeqq.*
Codices S. Severini, 319
Codices Valletani, 303
Codices Vaticani, 276. 277
Codices rerum Venetarum, 77
Codices ubi deletis prioribus nova ſcribuntur, 40. 215
Cohortes vigilum, 383. & *ſeqq.* 390.
Cœleſtius Pelagianus palinodiam cecinit, 133. damnatus. *ibid.*
Cœliculus mons, 151
Cœlimontana porta, 138
Cœlum aureum, 26
Cœmeteria Romæ, 286. eorum forma, 117. 154
Cœmeterium S. Agathæ ad Girolum, ſive in Lardario, 286. 299
Cœmeterium S. Agnetis, 209. 286
Cœmeterium Bagiæ ſive Baſillæ, 286. 299.

Cœmeterium Calepodii, 271. 286.
Cœmeterium Callixti, 153. 286
Cœmeterium S. Castuli, 117
Cœmeterium Concordianum, 286
Cœmeterium ad clivum Cucumeris, 286
Cœmeterium 4. Coronatorum, 117
Cœmeterium S. Cyriacæ, 178. 118
Cœmeterium S. Cyriaci, 286
Cœmeterium S. Felicis, 286
Cœmeterium S. Felicitatis, 286
Cœmeterium Hermetis & Domitillæ, 286
Cœmeterium Innocentum, 286
Cœmeterium S. Laurentii, 286
Cœmeterium inter duas Lauros, 286
Cœmeterium S. Marcelli, 286
Cœmeterium ad Nympha, 286
Cœmeterium SS. Petri & Marcellini inter duas Lauros, 113
Cœmeterium Pontianum, 286
Cœmeterium Prætextati, 286
Cœmeterium Priscillæ, 286
Cœmeterium subterraneum in Cœnobio S. Eusebii, 125
Cœmeterium Thrasonis, 286
Cœmeterium ad Ursum pileatum, 286
Coliseum, 142. 290. Olivetanis datum, 178
Collis Latiaris, 190. Mutialis. *ibid.* Pincius 221. Hortulorum dictus, 224
Colloredus Cardinalis laudatus, 253
Colossales statuæ quatuor, 252
Colossalium statuarum fragmenta, 150
Colossi æneі caput in Capitolio, 143. 167.
Colossus Apollinis Tuscanici æneus, 182
Colossus Rhodius, 272
Colossus nomen Coliseo dedit, 143
Coltella villa, 121
Columbanus Bosius laudatus, 97
Columbani regula mſ. 85
Columellæ (L. Junii Moderati) mſſ. 304. 313. 393.
Columna (Joannes) de Viris illustribus mſ. 50
De Columnis (Guido) mſ. 306
Columnæ adustæ, 246
Columnæ ex Alabastrite, 208. 222
Columna Antonini, 238. 290
Columnæ Carysteæ, 124
Columna Claudii, 184
Columnæ Claudianæ, 124
Columnæ Doricæ, 267
Columna Duillii, 184
Columnæ flavæ, 167. 252
Columnæ grandes, 51. 205. 251. 269.
Columna Horologii solaris, 184
Columna Julii Cæsaris, 184
Columna marmorea anaglyphis plena, 168
Columnæ ex marmore Granito Ægypti & Æthaliæ, 250
Columnæ ex marmore maculoso Africano, 252
Columna C. Menii, 184
Columna milliaria Aurea, 175
Columna milliaria Capitolina ubi reperta, 169
Columna milliaria alia, 232
Columna milliaria Maxentii, 225
Columna milliaria Terracinæ, 302
Columnæ nodatæ, 442
Columnæ nodosæ, 22
Columnæ Numidicæ, 124
Columnæ Eccl. S. Pauli ex mole Hadrianæa, 449
Columna Porphyretica immanis, 322
Colomna rostrata, 171
Columnæ Synnades, 124
Columnæ Thermarum Diocletiani, 206
Columna Trajana, 258. 290
Columnæ in foro Trajani, 261

Columnæ tres in foro Romano quid 183
Columna Vaticana unde, 276
Columna cui alligatus Christus vapulavit, 62
Columnatio antiqua Mediolani, 23
Combefisius laudatus, 435
Comestabilis sancti Germani, 324
Comitanus, 328
Comitanus Pais episcopus de Ala, 327. 328
Comment. in Cantica Cant. Latinè mf. 312
Commentaria in Hexaëmeron mf. 433
Comment. in Psalmos Græcè mf. 337
Commodi nummus insignis, 355. alius, 443
Commodi statua, 278
Comnenus Pappadopolus (Nicolaus) laudatus, 437
Compendium sacræ artis mf. 15
Concha Parionis, 292
Concha Porphyretica, 240
Concilium Senense sub Martino V. 344
Concordiæ templum, 173. 184
S. Concordii Crypta, 5
Confessio, 27. & *seqq.*
Consi ara subterranea, 180
Consilium Cardinalium de emendanda Ecclesia Paulo III. Pontifice mf. 312
Constantini magni arcus, 144. ex arcûs Trajani spoliis confectus *ibid.*
Constantini M. statua, 171
Constantini thermæ, 191
Constantinus Basilicam Lateranensem struxit, 112. 136
Constantinus Comitiacus Reatinus, 67
Constantini Manassis historia mf. 64
Constantinus Monomachus, 407
S. Constantiæ Ecclesia, 209
Constantii adversus Magnentium bellum a Proba Falconia descriptum, 36
Constitutiones Apostolicæ Græcè mff. 12. 216
Consulum statuæ, 232. 269
Κοντάκιον quid, 211
Contarini musæum, 62
Corithi (sic) de Dialectis mf. 365
Corneliani prioratus, 7
Cornificii domus, 159
Cornificii rhetoricorum mff. 374. 375.
Cornuti de diis mf. 14
Corona aurea Deliis data, 45
Corona civica ærea aurata, 265
Coronulæ puellarum Helenæ Augustæ, 52
Corradinus nequissimus, 330
Corrarius (Angelus) 436

Coss. in Diarii inscriptionibus notati.

Arcadius quater Honorius ter, 270
Avitus & Maximus, 389
Corn. Dolabella & jun. Silanus, 148
L. Epidius & Aquilinus, 75
Eutropius III. & Eutycianus, 161
Faustus & Gallus, 353
Rusticus & Olibrius, 161
Severus II. 386
Severus III. 388
C. Sil. L. Mun. 357
Ti. Cæsar III. Germanicus III. 382
Torquatus & Atticus, 390

S. Cosmatis ecclesia, 294. fuit templum Asyli. *ibid.*
Cosmæ Logica mf. 238
Κόσμοι magistratus Cretensium, 73
In Costa quid, 264
D. Courcier Abbas, 736

Crassæ Monasterium, 7
Crasseti urbis insignia, 342
Crater immanis marmoreus, 174. 184.
Craticula S. Laurentii, 204
Cremera fluvius, 376
Crispinæ uxoris Commodi icones marmoreæ, 149. 226. 393
Crustlum, 382
Crux S. Andreæ Massiliæ, 9
Crux aurea in sepulcro reperta, 20
Crux a S. Barnaba defixa, 23
S. Crucis capella in Lerina Sancta Sanctorum vocatur, 9
Cruces ex vera Christi cruce confectæ, 53. 54
S. Crucis in Jerusalem monasterium & ecclesia, 111. Casinensibus concessa, 326
Cryptæ detectæ prope sanctam Agnetem, 209
Crypta reliquiarum S. Augustini, 26 *& seqq.*
Crypta S. Concordii 5
Crypta SS. Petri, Pauli, Martialis, Lucæ, 239
Crypta S. Trophimi, 4
Crystalli conficiendæ ars ms. 16
Crystallini globi in urna cinerea, 120 447.
Cultrum quo usus Christus in cœna, 55
Cuniculi in Lupercalibus, 167
Cupidinis icon, 139
Curatores in Sardinia, 328
Curiæ Romæ triginta quinque ex Augustino, 148
Curia Hostilia, 148
Curtii statua equestris, 225. ubi reperta *ibid.*
Curtius Saccoccia, 146
Cusanus (Franciscus) 25
Custodia Mamertina, 174
Cydias Pariorum orator, 39
Cymba marmorea, 144
Cymbala, 193
Cypriani Sermones & epistolæ mss. 75. 81. 84. 370. 392. 409. Epistolæ anecdotæ, 75
Cyprii ad Andronicum oratio ms. 311
S. Cyriacæ cœmeterium, 117. 118
S. Cyrilli Alex. in Hesaïam mss. 363. Thesaurus interprete Georgio Trapezunt. mss. 392. alia, 434
Cyrilli Hierosolym. Catecheses mss. 40. 434
Cyrilli Lexicon mss. 17. 311. 433
Cyrilli vita Euthymii, 32
Cyziceni cum Pariis fœdere juncti, 39
Cyzicenorum decretum, 38. 39

D.

DALMATIUS Vicecomes de Bergueda, 8
Damascii philosophi codex, 14
Damascenus, *Vide* Joannes Damascenus.
Damascenus Mesue ms. 315
Damasi Papæ chronica, 48. 49
Damasus Portuensis, 75
Damiani de optica ms. 210
Danduli historia Venetiana, 77
Danielis Prophetæ crus, 444
Daniel Volaterranus pictor, 228
Dantis d'Aligeri ms. 33
Dardanus Diaconus cujus manus aruit, 60
Daretis Phrygii versio Gallicè antiqua ms. 19
Davidis Kimhi expositio in Prophetas ms. 407
Deana, 223
Decoratus curialis Reatinus, 67
Decreta pontificum mss. 95
Decretum Atheniensium, 43
Decretum Cyzicenorum, 38. 39
Decretum pro ludis Græcorum mutilum, 74. 75

Delii coronâ aureâ donantur, 45
Delos Atheniensium, 43
Delphis Neptuni in circo Maximo, 180
Demetrii nummus singularis, 355
Demetrii Anagnostæ Grammatica Græca mſ. 368
Demetrius Marathonius Orator, 45
S. Demetrii vita mſ. 13
Democriti de mystica confectione Azymi mſ. 15
Demosthenis codices mſſ. 16. 367
Deorum duodecim nomina, & templum Nemausi, 7. 8
Desiderius Abbas Casinensis, 322
Dexippus in Platonem mſ. 409
Dialogus Lazari cum divite Græcè mſ. 435
Dianæ in Aventino templum, 161
Dianæ Ephesinæ templum a mirabibilibus mundi extrusum, 273
Dianæ templum in Cæliculo, 152
Dianæ templum Nemausi, 5
Dianæ Luciferæ templum, 319
Diastylos intercolumnii genus, 23
Dicearchis magna, 316
Dictionarium Latinum mſ. 18
Didiæ Claræ icon, 294
Dii duodecim præcipui, 5
Diocletianus ex spoliis ædificiorum thermas exstruxit, 207
Diodori Siculi codices, 14. 32. 48. 310.
Diodorus de ponderibus citatus, 214
Diogenis Laërtii mſſ. 310. 393
Diogenes Cynicus, 146
Diogenianus scriptor, 214
Diogenis Cynici statua, 226
Dionis Cassii mſ. 310
Dionis Chrysostomi codex mſ. 367
Dionysii Areopagitæ mſſ. 363. 364. 371. 372.
Dionysii Halycarnassei mſſ. 13. 48. 365. codex elegantissimus, 238
Dionysii Longini de Sublimi mſ. Græcè, 16
Dionysii Periegetis mſſ. 48. 238. 369. 370.
Dionysius sculptor, 268
Dionysius Timarchidis sculptor, 268
Dionysiaca sive festa Bacchi 29. 412 *& seqq.*
Diophantis Arithmetica mſ. 15
Dioscoridis mſ. 16. ejusdem vetustissimus codex, 309
Diplomata Græca, 211
Diplomata Græca Rosciani suffossa, 211
Diplomatum usus ad Romam describendam, 281
Diploma Willelmi comitis Ceritaniensis, 7
Dipteron, 6. 172. quid, *ibid.*
Diptycha antiqua, 353
Dirces historia in marmore, 256
Discriminale eburneum antiquum, 120. 447
Disci figlini Raphaële delineante, 41
Diis Manibus, cum manibus insculptis, 100
D. M. in Cœmeteriis quid significet, 118. 119
Dius Fidius, *Sub dio* inde dictum, 190
Dodecatheum Nemausi, 5
Dolia figlina antiqua, 21. 140
Doliolum, 167
Dominica quid, 335
S. Dominici caput, 401. stratum, 163. Vita mſ. 372
Domitianus ubi natus, 129
Domitiani equus maximus, 184
Domitiani naumachia, 230. Stadium & odeum, 230
Domitiani caput marmoreum, 357
Domitiani nummus insignis, 443
Domus Aurea Neronis, 131. 143. 144.
Domus Ciceronis, 183

Domus Cornificii, 159
Domus quadra Nemausi, 6
Domus septem Parthorum, 159
Donatus (Alexander) Romam descripsit 280. notatus, 133
Donatus in Virgilium mſ. 313
Dorco orator Pariorum, 73
Dorica inscriptio, 72
Dorica porticus Cyzici, 39
Dorothei Asceticorum mſ. 215. 309
Dositheі opus, 437
Doxapatris Nomocanon Græcè, 216 *& seqq.*
Drachma quid, 214
Draco alatus in schemate Neptuni, 111
Duillii columna rostrata, 184
Dulcia comitissa Barcinonensis., 7

E.

EBRAÏCI codices, *63.* eorum antiquitas, 400
Ebraïca biblia. *Vide* Biblia.
Ebraïcus liber precum mſſ. 75
Ebræorum epitaphia, 137
Ebræorum supputatio parva, 11
Ebræorum Synagoga Romæ, 267
Ecclesiæ in Diario memoratæ,
S. Agathæ in Subura, 132. 133. 190.
S. Agnetis extra muros, 208
S. Alexii, 164
S. Anastasiæ, 186
S. Andreæ, 287
S. Andreæ in Quirinali, 194
Antiqua prope S. Crucem in Jerusalem, 112
S. Antonii diruta, 245
SS. Apostolorum Romæ, 241
S. Athanasii Græcorum, 231
S. Bartholomæi Bononiæ, 403
S. Bibianæ, 123
S. Cæciliæ, 268
S. Caroli Romæ, 233
S. Chrysogoni, 269
Classensis, 101
S. Clementis, 133. *& seqq.*
S. Constantiæ, 209
S. Cornelii, 145
SS. Cosmæ & Damiani, 175. 269
S. Crucis in Jerusal. 111
S. Crucis Florentiæ, 354
S. Emeritæ Romæ, 145
S. Eusebii Romæ, 124
SS. Fabiani, Anterotis & Miltiadis Romæ, 145
SS. Felicis, Adaucti & Emeritæ Romæ, 145
Græcorum Romæ, 145 Liburni, 396
S. Hadriani Romæ, 175
S. Joan. Lateran. 136
S. Joan. ad portam Latinam, 151
SS. Joan. & Pauli, 147
S. Laurentii in Agro-Verano, 117 118.
S. Laurentii in Damaso, 145. 253
S. Laurentii in Lucina, 234
S. Laurentii in Miranda, 175
S. Laurentii Mediolan. 22
S. Laurent. in Panisperna, 203
S. Lucæ, 174. 175
S. Luciæ in Silice, 128
S. Marcelli, 239
SS. Marci & Marcelliani, 145
S. Mariæ Ægyptiacæ, 188
S. Mariæ in Aquiro, 292
S. M. de Araceli, 172
S. M. de Consolatione, 188
S. M. in Cosmedin, 186
S. M. in Dominica, 149
S. M. Liberatricis, 183
S. M. in Minerva, 246
S. M. Novæ, 177
S. M. Portuensis Ravennæ, 101
S. M. Trans-tiberim, 270
S. M. in Vallicella, 253
S. Matthæi in Merulana, 140
S. Miniatis, 144
S. Nicomedis diruta, 209

S. Nicolai de Gurgo, 327
S. Nicolai de Præfecto, 244
S. Pauli, 146. 168. 449. Alia a Paulo primo structa, 451
S. Petri in cœlo aureo, 26
S. Petri in Montorio, 269
S. Petri Perusiæ, 380
S. Petri Vaticani, 274
S. Petri in Vinculis, 131
SS. Petri & Marcellini, 139
SS. Petronillæ, Nerei &c. 145
S. Praxedis, 126
S. Priscæ, 164
S. Pudentianæ, 203
SS. Quatuor Coron. 135
S. Sabæ, 164
S. Sabinæ, 161
S. Salvatoris de Serra, 244
S. Salvatoris in Tellure, 205
S. Sebastiani, 145. 153
Senensis Cathedralis, 349
S. Soteris, 145
S. Stephani de Cacco, 246
S. Stephani Bononiæ, 405
S. Stephani Rotundi, 150
S. Sylvestri Romæ, 191
S. Thomæ in Navicula, 148
S. Tryphonis, 244
S. Vitalis Ravennæ, 97
S. Urbani, 153
S. Ursi, 292
Ecclesius episc. cujus jussu Eccl. S. Vitalis Ravennæ structa, 98
Egeria nympha Numæ conjux, 153. ejus fons, 152. Lucus, 153. in fontem versa, 153
Elagabali horti, 113. Templum, 182
Elephantus, 145. 195
Elgenoldus Archiep. brachium S. August. in Angliam deportat, 28
Elisabetæ cujusdam tumulus, 147
Elnensis episcopus, 7
S. Elpidophori &c. martyrium mſ. 364
Elysii campi Arelate, 4
Emanuelis Palæologi disputationum codex, 14
Empedoclis carmina & Sphæra mſ. 18
Epaphroditus, 74
Ephebéa in thermis Diocletiani, 207
Ephesi carmen Græcè mſ. 17
Ephippii usus antiquus, 114
Ephremi mſ. 215. 319 320. 363. 371.
Epicteti enchiridion mſ. 16
Epicurus ante larvam in anaglypho, 70
Epidius (Lucius) consul, 75
Epimenides a Paulo citatus, 212. 213
Epiphanii Homil. mſſ. 215. epist. ad Diodorum *ibid.* contra Hæreses mſ. 365. Panaria mſ. 42
Epistola quam misêre Teucri Eugenio Papæ III. mſ. 373
Epitaphia Antenoris, 79
Epitaphia in villa Corsinia, 271
Epitaphia eruta, 135
Epitaphium Egeriæ, 151
Epitaphium Cardinalis Galli, 131
Epitaphium Gastonis Foxii, 24
Epitaphium T. Lovati, 79. 80
Equites singulares, 115. 116
Equitum singularium signiferi, 116. 358.
Equi Africani olim in pretio Romanis, 350
Equi IV. ænei Venetiis 51. Romæ, 291. 447
Equi desultorii, 181
Equus maximus Domitiani, 184
Equi in Montecaballo, 191. 192
Equus Noricus, 114. 115
Equus ad palmam currens, 114. 115
Equus ad pedes usque phaleratus, 360
Equus stratus, 116. 117
Equorum nomina in inscriptione, 358. Advola, Ægypto, Alcimo, Andremo, Aquilino, Bætico,

Ballista, Camm, Cirreto, Cotinc. Dædalo, Delicato, Dromo, Eutonio, Eutonso, Gætulo, Glapho, Hilaro, Lucino, Lupo, Lupo, Maculoso, Meliss. Memno, Menippo, Palumbo, Parato, Pardo, Passer. Pegaso, Rapace, Romulo, Romulo, Sica, Spiculo, 449
Erasmus catenis onustus Venetiis, 50
D. Erasmus Gattola laudatus, 322. 323.
Eremitæ in Monteluco, 378
Ermengaudus Arnaldus, 7
Erotemata Græcè mss. 216. 220
Erotemata Grammaticalia ms. 369
De Esau liber Rabbinicus ms. 407
Esdræ autographus, ut putatur, 407
Esquilina eadem quæ porta Major, 112
Esther Megillat. volumen ms. 406
Estodii, *al.* Methodii Chronica, 50
D'Etrées, Cardinalis laudatus, 411
Etymologicon Græcum ms. 64
Evander Lupercal consecravit, 185
Evangelium Armeniacè ms. 237. Ebraïcè ms. 42. Græcè mss. 11. 31. 212. 308. 361. charactere unciali, 308
Eubulus Demetrii fil. sacra corona donatus, 45
Eucherii Lugdun. ms. 19
Eucherius Lugdunensis Lerinæ Monachus, 10
Euclidis Phænomena ms. 15
Euclidis Geometria ms. 369. 409
Euclidis interpretes ms. 15
Euclius mensis, 415
S. Eudocimi festum, 47
De Eveg. (Raymundus Guillelmus) 7
Eugenii Papæ epistolæ ms. 373
S. Eugenii & aliorum martyrium ms. 364
Eugenii Legatio ad Athanasium ms. 12
Eugenius IV. dedit Olivetanis Coliseum, 178
Eunapii de vita Philosophorum ms. 14. Sophistarum, 32
Evocati quid, 117
Euphemiani Thessalonicensis solutiones ms. 218
Euphranor Euphranoris, 74
Euripidis mss. 17. 18. 33. 41. 309. 311. 369. 370. 409.
Euripus in Circo, 180
Europæ & Jovis anaglyphum, 170
Eusebii Cæsariensis Demonstratio Evangelica, 12. 408. Præparatio Evangelica, 42. 309. 392. Historia Eccl. mss. 363. 371. 392. Chronicon Latinè, 392
Eusebii Cremonensis ad Damasum Papam (*alius*, Portuensem) de Transitu B. Hieronymi, 75
S. Eusebii cœnobium & ecclesia ad Cimbrum, 109. 124
SS. Eusebii & sociorum sepulcrum Massiliæ, 9
S. Eusebius Vercellensis evangelium ex Græco Latinè vertit, 445
SS. Eustratii & aliorum martyrium mss. 364
Euthymii Zygabeni panoplia Græcè mss. 13. 46. 364
Eutocii Ascalonitæ in Apollonium ms. 33
Eutonii epitaphium, 164
Eutropii hist. Romana Pomposæ ms. 85
Exercitationes Grammaticales Græcè ms. 369
Exorcista conjugatus, 163
Eymerici (Nicolai) de Inquisitione ms. 420

F.

FABRETTUS (Raphael laudatus, 116
Fabrizio da Udine (Gabriel) ms. 436

Facundi de urbe Hispalensi msf. 305
Falconensis (Rodulphus) Cardinalis, 404
Falconia Proba scripsit bellum Constantii contra Magnentium 30. ejus carmina, *ibid.* familia, *ibid.*
Fardeila (Angelus) professor laudatus, 62
Farnesianæ ædes, 256
Farnesiani horti, 179
Farnesius Cardinalis, 107
Fasces, 439
Fastiolæ regio, 286
Faunus Bacchum gestans, 195. 222. 223.
Fauni statuæ, 123. 166
Faunus (Lucius) Romam descripsit, 279
Faustina junior in anaglypho, 393
Faustinæ apotheosis, 171
Faustini episcopi ad Flaccillam, 85
Faustuli pastoris captantis auguria schema, 185
Federicus I. Imperator Mediolanum diruit, 21
Federicus III. Imperator Leonoram ducit, 351
Feltria in Foro Julio, 59
Femina circumdata serpentibus, 289
Ferdinandus, M. Hetruriæ Ducis coronam Romæ accipit, 269. Niobes historiam marmoream emit, 139
Ferdinandus I. Avicennæ codicem mercatur, 402
Ferdinandi Archiducis epistolæ, 56. 58.
Ferraria instrumenta, 391
Ferrariensis Cardinalis, 192
Ferri temperandi ars msf. 16
Ferrum quando inventum, 71
Fescennium, 376
Festus Pompeius msf. 76
Fesulum, 392
Fibulæ, 357. 439
Ficus Ruminalis, 185
Fides Gallicia virgo pingendi perita, 20
Figlina officina ubi, 140
Firmus Proconsul, 355
Firmi Cæsariensis Epistolæ a Muratorio edendæ, 404
Firmus (T.) 116
Flagellatio spontanea quando cepit, 80
Flamen Martialis, 148
Flaminica quid, 2. 3
Flaminius Galganus, 166
Flaminius Vacca, ejus schedæ, 105. *& seqq passim.*
Flatura argenti, 449
Flavianus tutor, 66
Flavius Galganus, 166
Florentia, 352. *& seqq.* per Totilam diruta, 22. jussu Caroli M. restaurata, *ibid.* ejus insignia, 342
Florentiæ innumera antiqua monumenta, 381
Card. de Florentia, 241
Florentinæ Synodi acta Græcè msf. 365
Florentis presbyteri casus, 339
Flori (Lucii) msff. 304. 375. 393
Flori locorum S. Augustini compilatio msf. 7
Fogalasina, 269
Fons Egeriæ, 152
Fons Mercurii, 160. 295
Fons olei, 270
Fons a S. Petro divinitus impetratus, 174
Fontes Mutinenses, 34
Fontana eques architectus, 235
Fontaninus (Justus Julius) laudatus 80. 130. 238. ejus ope a 238. ejus codices msff. anecdoti, 436
Foramina in ædificiis Romanis, unde, 232. 233
Forma aquæ Virginis, 235

Forma

Forma Jopia, 145. 158
Fornices a fronte aperti, 110
Forojulium anno 1420. in ditionem Venetorum cadit, 60
Fortuna Mammosa, 159
Fortunæ Seiæ templum pellucidum, 143
Fortunæ virilis templum, 188
Forum Cæsaris, 294
Froum Herculis, 288
Forum Nervæ, 205. duplex, 293
Forum Palladium, 205
Forum Romanum, 172
Forum Transitorium, 206
Fragmenta iconum marmorearum, 136
Franchischinii (Marii) de conjuratione Baiamontis mſ. 436
S. Franciscæ ecclesia, 177
S. Franciscus Sublaci secessum habuit, 339. Ejus imago & primigenia vestis, 106. 339
S. Francisci vita mſ. 372
Franciscus a Turre orator Cæsareus Venetiis, 56. ejus epistolæ, 57. 58
Frangapanis (Centius) ejusque turris, 186. 294
Fredericus II. Imp. Rex Siciliæ, 219
Frodoriane in Sardinia, 328
Frontini (Sexti Julii) Strategemata mſ. 375
Fulginea, 379
Fulvius (Andreas) Romam descripsit, 279
Funerei ludi, 138. 170
Fusoriæ officinæ, 167

G.

GABINA porta sive Gabiusa, 112. 120
Gabriæ fabulæ mſ. 16
Gabrielius (Pyrrhus) 351
Gabriel Vacca pater Flaminii, 265
Galba Evocatos instituit, 117. ejus nex ubi contigit, 183
Galgani (Flavius & Flaminius) 166
Galeni mſſ. 16. 33. 409
Galilæi sepulcrum, 354
Galli reliquias S. Augustini suffurari cupiunt, 26
Gallieni arcus, 108. statua Colossalis, *ibid.*
Galluzzo quid, 121. 123
Gamelion mensis, 45
Ganymedis raptus in marmore, 41
Garimbertus, 123
Gastonis Foxii statua & epitaphium, 24
Gausserandus de Salas, 8
Gelasii historia mſ. 46
Geltruda, 353
Gemini phænomenôn mſ. 14
Gemmæ Basilidianorum, 63
Gemmæ Mediceæ, 355. 356
Gemmæ insculptæ, 63
Gemmæ Ruzzini, 63
Gemonia scala, 174
Genii ad epulas invitati, 382
Gennadii de ecclesiasticis dogmatibus mſſ. 18. 370
Gennnadii de scriptoribus Ecclesiasticis mſ. 312
Gensericus Vandalorum rex pro antichristo habitus, 19
Genua, 10
Geographia ἀκέφαλος mſ. 310
Georgii Alexandrini proverbia mſ. 17
Georgius Baiophorus amanuensis, 368
Georgii Cedreni historiæ mſ. 47
Georgii Chœrobosci de Poëticis mſ. 369
Georgius Damulinus in Creta, 408
Georgius Epiphanes Catharinæ Cypri Reginæ cognatus, 47. 48
Georgii Gemisti mſ. 311
Georgius Legiapenus scripsit Libanii epistolas, 311

S. Georgii monasterium Venetiis, 69
Georgii Monachi historia Græcè, ms. 435
Georgii Nicomediensis mss. 215. 365
Georgii Oecumenici historiæ ms. 435
Georgii Scholarii Grammatica ms. 17. Ejusdem monodia in S. Macarium ms. 309
Georgii vita Joan. Chrysost. ms. 215
Geraldus Pontius vicecomes Gerundensis, 8
Gerasimus Chumnus monachus sacri montis, 218
S. Germani C. P. vita, 364
Germanici nummus insignis, 443
Gervasii Chronica, 49
Gerundensis comes, 8
Getæ icon scalpro erasa, 186
Gigantum ossa, 224
Gilberti in Cantica ms. 372
Gilberti Chronica, 49
Gilberti Pictaviensis errores ms. 370
Giltiber in Sardinia, 328
Ginetorum ædes Velitris, 301. 302
Gladii ænea acie, 70
Godefridi Viterbiensis Chronica, 50
Gordianorum villa ubi, 124
Gorgiæ Orationes ms. 16
Gorgonicus Cyzicenus, 39
Gothi aquilarum capita Nemausi absciderunt, 6. Magnam stragem in porta Prænestina ediderunt, 120. Ligamina ænea è commissuris ædificiorum eruerunt, 184. 232
Gothi cujusdam, insignis historia, 236
Gothi Reate, Romanis Judicibus, litigant, 64
Gothorum secures singulares, 123
Gothorum regũ nullus præter Theodosium Ticini sepultus. 28
Gothi thesauros quærentes, 155
Gothorum urnæ sepulcrales, 120
Gradellæ, 295
Gradus circi Agonalis, 250
Gradus Elagabali, 287
Gradus templorum, 173
Græcæ linguæ vestigia in Neapolitano regno, 302
Græcorum ecclesia Romæ, 145. Liburni, 396
Græcorum Vesperæ, 46
Gratiæ tres marmoreæ Senis, 346
Gratiani J. C. statua, 398
Gratianus Clusinus Senensis, 344
Gregoræ mendacitas ms. 14
Gregorii Eliberitani epist. ms. 85
Gregorii Magni codices, 19. 36. 84. 302. 304. 320. 364. 372.
Gregorii magni vita a Joanne diacono ms. 372
S. Gregorii monasterium Romæ, 146
S. Gregorii Nazianzeni codices, 12. 13. 42. 47. 213. 214. 215. 237. 363. 364. 366. 392. 404. 433. Epistolæ anecdotæ a Muratorio edendæ, 404
S. Gregorii Nysseni opera mss. 213. 215. 309. 363. 434.
Gregorius VII. ex carcere eductus a Roberto Guiscardo, 336
Gregorius IX. ecclesiam S. Eusebii consecravit, 124
Gregorii XI. sepulcrum, 178. ejus reditus Romam, *ibid.*
Gregorius XII. Senis moras traxit, 348
Gregorius XIV. vetat perquiri S. Augustini reliquias, 29
Grimani (Joannis Caroli) bibliotheca & musæum, 37. 38. 40
Guazris nomen mulieris, 219
Guduhul Gothus, 64
Guicciardinius (Cœlestinus) Abbas laudatus, 124
Guido Abbas Pomposæ, 80. *& seqq.*
Guido amanuensis, 375

Guido de Senis pictor Senensis, 350. 351.
Guifredus comes Ceritaniensis, 7
Guillelmi Abbatis vita S. Bernardi ms. 372
Guillelmus a S. Amore catenis onustus Venetiis, 50
Guillelmus Parisiensis Dominicanus confessor regis Francorum, 401
Guillelmus Pastrengicus Petrarchæ magister, 48. ejus opus de viris illustribus, 48
Gunderit Gothus, Reatinus, 65
Gundihil uxor Guduhulis, 65

H.

HABERSTACH (Joannes) scriba Ferdinandi archiducis, 57
Hadrianéæ molis columnæ, 449
Hadriani introductio in scripturas, Græcè ms. 363
Hadrianus Plotinæ augustæ domum quadratam excitavit, 6
Hadriani nummus elegans, 443
Hadriani statua equestris, 149
Hadriani statua detecta, 151
Hadriani templum, 175
Hadriani templum Cyzicenum in mirabilibus mundi, 272
Hannibal Spoleti fugatus, 377
Harpocralis Lexicon ms. 17
Hebræorum Cœmeterium Venetiis ejusque inscriptio, 37
Hammonis in Aristotelem ms. 14
Hecatompylus Cartusianorũ Romæ a Michaële Angelo structa, 207
Hectoreum funus in anaglypho, 226
Hegesippi de bello Judaïco, ms. 392
Helena imaginem B. Virginis fecit, 445
Helenæ puellarum thoraces, 52
Helenæ puellarum coronulæ, 52
Helenæ thermæ, 110
Helenæ puellæ metamorphosis, 405
Helenæ Aug. sepulcrum, 113. 286
Heliæ Apocryphus in novo Testamen. citatus, 212
Heliæ Creten. in Jo. Climacum ms. 298
Heliogabalus. *Vide* Elagabalus.
Heliodori de arte mystica ms. 15. 408
Heliodori Larissæi de Optica ms. 210
Henrici Pomposæ Clerici Epistola, 82
Henricus Clericus librum scripsit de de vita Henrici Pomposiani Abbatis, & de monasterio Pomposiano, 82
Henricus III. lilium offert ser. Reip. Venetæ, 52
Henrici VIII. Regis Angliæ ms. Vaticanus, 278
Henricus Imp. pulsus a Roberto Guiscardo, 336
Hentius Sardiniæ Rex a Bononiensibus captus, 398
Hephæstion de Metris ms. 17. 310
Heracleum, 45
ad Heraclium Imperatorem doctrina ms. 15
Herculis caput, 195
Herculis ara maxima, 186
Herculis Bauli templum, 319
Hercules æneus, 250
Herculis statua, 123
Hercules æneus ubi repertus, 173
Hercules Farnesianus, 256
Herculis statuæ Farnesianæ ubi erutæ, 257
Herculis labores in urna sculpti, 139
Hercules Lysippi, 180
Herculis Musarum ædes, 268
Herculis signa Viennæ, 2
Heriberti arch. Mediolanen. tumulus, 23
Hermas in Platonem ms. 367
Herméi, sive Hermiæ in Platonem ms. 310
S. Hermagoras servat Evangelium

S. Marci, 57. a B. Petro episcopus Aquileiensis factus, *ibid.*
Hermogenis Rhetoricorum codices multi, 16
Hermogenis sophistæ ms. 369
Hermogenes invenit Pseudodipteron 6. 159
Herennii in Aristotelem codex, 14
Herodes Atticus, 125
Herodoti mss. 13. 18. 32. 310. Codex perantiquus, 365
Herodoti locus, 442
Herodoti de Vita Homeri ms. 18
Heronis de machinis bellicis ms. 408 Mathematica ms. 33. πνευματικὰ mss. 15. 40
Hesiodi mss. 17. 33. 309. 311. 368. 369. 370.
Hesiodi editio antiquissima cum notis Jani Parrhasii, 311
Hesychii Hierosolymitani Comment. in Psal. ms. 46
Magni Hetruriæ Ducis encomia, 394 395
Mag. Hetruriæ Princeps laudatus, 360. 393
Hetruscæ inscriptiones, 381
Heustachius, 373
Hexaplorum lectiones mss. 237
Hiacynthus de Nobilis edidit Chronicon B. M. in campo Martio, 243
Hieremiæ Apocryphus in novo Test. citatus, 212
Hieronymus, 198
Hieronymi mss. 36. 37. 64. 371. 372. 392.
Hieronymi Psalterium secundum Hebraïcam veritatem Pomposæ, 85
Hieronymi Epist. mss. 36. & 64
Hieronymi de Scriptoribus Ecclesiasticis ms. 36. 312
Hieronymi opera Græcè versa ms. 309
Hieronymus citatus, 308
S. Hieronymi flores ms. 303
S. Hieronymi testamentum ms. *ibid.*
Hieronymi transitus sive mors mss. 75. 371
Hieronymus Abbas Pomposæ bibliothecam parat. 80. *& seqq.* Quod libros colligeret accusatus, 82
Hieronymi codices multi Pomposiani, 84. *& seqq.*
Hierosolymitana spolia, 178. 179
Hierotheus de sacra arte ms. 16
Hierotheus de arte divina ms. 15
Hieronis caput marmoreum, 171
S. Hilarii vita ms. 372
S. Hilarii Opera ms. 370. 392
Hilarii Codices Pomposiani, 85
S. Hilarius Arelatensis Lerinæ Monachus, 10
S. Hildephonsi opera Pomposæ, 85
Ηλιακὸν signum quid sit, 213
Hincmari opuscula ms. 354
Hippocratis Codices ms. 16. 33.
Hippodromus Aureliani, aut Elagabali, 112
Hippolyti Thebæi ms. 216
Hipponensis Episcopus S. Augustini reliquias in Sardiniam defert, 26
Hippopotamus, 279
Hispella, 379
Historia Alexandri Magni lib. xv. Pomposæ ms. 85
Historia Britonum in codice pervetusto ms. 373
Historia Constantini Manassis, 64
Historiæ lib. XII. Pomposæ, 85
Historia Scholastica ms. 48. 373
Historia Tripartita ms. 371. 392
Historia Venetiarum antiqua ms. 77
Historia translationis Codicis S. Marci, 56. *& seqq.*
Homeri Codices mss. 17. 18. 41. 248. 369.
Homeri hymni ms. 18
Homeri Iliados historia prosâ, 17

Homiliæ in Evangelia aureis apicibus, purpureo colore, charactere unciali mſ. 308
S. Honorati Monaſterium Lirinenſe, ejus hiſtoria, 9
S. Honorati Reliquiæ in Lerinam tranſlatæ & quando, 9. ejus ſigillum, 10
Honoratus epiſc. Vercellenſis, 448
Honorii incluſi Chronica, 48
Honorius III. Monaſterium S. M. Virgioti prope Conſtantinopolim Caſſinenſi abbati ſubjicit, 329
Horanius Judex Reatinus, 65
Horatiæ familiæ nummus, 444
Horatii mſ. 354
Horatius Marius, 205
Horatius Mutus, 195. 196
Horrea Lolliani, 159
Horologium ſolare primum a Papirio, 196
Horologium ſolare, 184
Horti Aſiniani, 156
Horti Columnenſes, 194
Horti Elagabali, 113
Horti Farneſiani, 179
Horti Lucillæ, 287. 299
Horti Luculli, 224
Horti Medicæi, 229
Horti Perretini, 207. quàm late pateant, 208
Horti Salluſtiani, 221. 222
Hortus Veneris, 295
Hoſpitale de Thermis, 286
Hugonis de clauſtro corporis & animæ mſ. 37
Hugonis Cardin. epitaphium reſtitutum, 163
Hugonis Magiſtri mſ. 354
Humberti expoſitio in regulam S. Auguſtini mſ. 410
Hydria in qua Chriſtus aquam in vinum convertit, 403
Hydria porphyretica in qua Chriſtus vinum in aquam mutaſſe fertur, 101
Hypocauſta antiqua, 265. & 266
Hypſiclis ἀναφορικὸς, 15
Hypſiclis in Euclidem, 15

I.

S. Jacobi fratris Domini martyrium mſ. 364
S. Jacobi Perſæ martyrium mſ. 364
Jacobi a Voragine vitæ SS. mſ. 372
Jamfredus (Carolus) præſes Mediolanenſis, 24
Janiculus mons unde dictus, 271
Jannarus i. mons Aventinus, 284. 298.
Janus bifrons, 184
Janus quadrifrons, 179. Jani quadrifrontis templum, 205
Janus quadrivius quid, 186
Janus Septimianus, 271
Jani templum in foro Romano, 184
Jani Parrhaſii notæ in Heſiodum mſſ. 311
Ibis avis, 226. 279
Ichnographia urbis Romæ in marmore, 176
Icones æneæ Imperatorum, 125
Icones argenteæ, 74. 75
Icones marmoreæ Imperatorum detectæ, 139
Idolum marmoreum ſerpente circumvolutum, 139
Jeſuati, 147
S. Ignatii capella, 264
S. Ignatii mart. corpus ubi, 134
Ildebrandus Ildelbrandeſcus poſtea Gregorius VII. archiepiſc. Senenſis, 343
Illyrii equeſtris pugnæ periti, 423
Imagines Apoſtolorum in Cœmeteriis, 209
Imago ἀχειρόποιητος, 37
Imago B. Mariæ Virginis antiqua, 127. alia ab Helena facta, 445

Imagines B. M. Virg. S. Luca pictore, 239
Imitarium Cæsaris corrupte pro *mutatorium*, 159
Imperatorum icones, ænéæ, 123
Imperatorum capita marmorea reperta, 119
Imperiali Cardinalis laudatus, 238. Ejus bibliotheca, *ibid.*
In agro quid, 264
Inaures aurei, 261
Inferiis libatio, 114
Infernus, locus ita dictus, 294. 300
In fronte quid, 264
Innocentii VI. sepulcrum, 4
Innocentii VIII. ægritudo, 157
Innocentius XII. curiam in monte Citorio instituit, 245
Inscriptio Arabica in vase pretioso, 52
Inscriptiones Christianorum vitiis plenæ, 163
Inscriptiones in villa Burghesia, 225. in musæo Mediceo, 357. in cœmeteriis, 118. in hortis Perretinis, 208. in villa Strozzia Florentiæ, 361
Inscriptiones Arretii, 381. Corcyræ, 412. *& seqq.*
Inscriptio Arabica in vase, 52. Ebraïca, 37. Caroli magni, 4 Ludovici XII. 24. Slavica, 24
Inscriptiones Hetruscæ, 359
Inscriptionum usus ad Romam describendam, 281
Inscriptionum collectio mf. 305

Laterculus inscriptionum Latinarum quæ in Diario circumferuntur.

Inscrip. *Abascanto Augusti lib.* 266
Depositus Acyndines, 162
Agathopus Augusti, lib. 359
Servus tuus Agnellus, 100
Alexandriæ thalamiferæ Isidis Græco-lat. 361
Annia liberta ingratius, 111
Arrecinæ Gnomes, 110
Aurelia Valeria Virgin. 24
Memoris fili Aureli, 377
M. Aurelius Pacorus, 223
Aurelio Probo eq. 116
T. Aurelius summus eq. 115
M. Aurelii Theodoti, 100
T. Aurelio Titi fil. 116
Bassilianus Æssorcista, 163
Bono Deo Brotonti, 41
Cæsenniæ Erotidis, 263
Cæsennia Galenes, 262
Cæsennia Nymphice, 262
L. Cæsennii Crescentis, 262
A. Cæsennii Galli Hermæ, 263
A. Cæsennio Hermæ, 263
M. Cælio Dionysio Lict. 109
Confessoris Domini Scis, 353
Q. Corn. p. f. Dolabellæ, 148
Culmen Apostolicum, 161
Domitianus Cequenti, 162
..ntiani & Epinicenis, 161
Aug. n. Equiti ... laribus, 358
L. Fabrici L. fil. Pal. 262
P. Ferrarius Hermes, 291
Flaminica Viennæ, 2
Ti. Flavius p. f. 438
P. Hetereius Rufio, 425
.. S. Flo ... S. Floren .. 386
Genio familiæ monetæ, 449
L. Læbene Mezenti, 162
D N. Helena Ven. Aug. 110
... inare pr. vic. & Firmo, 385
... Liggor Ammonis, 8
P. Manlius Q. f. Sergius, 428
.. N Tr. Menippo cinis, 358
D. Modii Successi, 100
S. p. q. r. Imp. cæs. D. Nervæ, 260
Octaviæ matronæ, 162
Paci æternæ domûs, 177
C. Plinii Veron. 438
Pompei Parati, 5
Pace Prætestat. 161

. . tas . . . patre vidiße, 389
Peculiari C. Roscius, 377
Per deos superos inf. 338
Petronia Neophyta, 118
Hic requiescet Quotvuldeus, 270
L. Safinius L.L. Romanus, 357
C. Sil. L. Mun. Cos. 357
Sanc. Silvano ex voto, 165
C. Stabius Pudens, 377
In tempore quod non comb. 271
Piss. Bnia Terentia, 114
Ti. Cæsare tertium de Natali Augusti, 382
M. Valerius Corvini, 424
Veneri felici sacrum, 223
L. Aurelii Veri, 23
V. F. Versinia, 391
Victori ara, 449
Ugo vocatus homo, 163

Inscriptiones Græcæ in Diario.

Ἄγις Ἀμυεκλε, 422
Ἀδειανε Βεραε, 426
Αἵματος ζωηφόρε, 55
Ἀλλαειώται οἱ κόσμοι, 72
Ἁ πόλις Μάρκον, 425
Ἀπολλόδωρος Ἀπολλοδότε, 422
Ἐπ' Αεισαίχμε ἄρχοντος, 43
Ἄσιδος ἀρχιερῆος, 201
Ἀχαιλεὺς ἐπάφρα, 202
Βασιλείδης ἐτῶν Κ. 428
Γοργονίκος Διοκλέυς, 38
. . . . Δίκοις διὰ τὸ πλ 427
Ἐνταῦθα κεῖται ὁ σρ. 98
Ἐνσώματι κρύπτεται κ. 99
Ἐπαύσατο Ζώσιμος, 118
Ἐπὶ σωτηρίᾳ πρυτανεύοντος Αεισομένεος 412
Ἔχεις με Χειεὶ, 55
Ζώσιμος Ζωίλε Μιλ. 70
Ἦ μάλα δὴ περὶ σεῖο, 423
Ἡ πόλις Ἀείσων, 423
Ἡ πόλις Γερμανίκον, 426
Θαλλεῦσα Καλλιδίε, 70
Θεόδωρος ὕπατος, 315
Θεοῖς τυχαὶ Ἀεισοδ. 422
Θεοῖς τυχὴ Ἐρεχθ. 361
Ἰουλίαν Θεοδώραν, 422
Καὶ τοῦτο χοῦ στι περσ. 53
Κλαυδία ἄμεμπτος, 424
Κοσμία ζωάσῃ, 439
Λυσιστράτε Πειθέας, 425
Μαχάτας πόνοις, 425
Μέμφις ἐτῶν ξ. 429
Μνώσιλον τάφος, 273
Οὐ οἱ σαλαγμοὶ, 54
Πανφίλω Πανφίλε, 426
Πίστιν ἔχων βασιλίαν, 427
Πόντος Λούπος, 426
Σιμπλικία ἡ καὶ καλ. 353
Τῆς βασιλίσσης ἐνν. 78
Τιλλίας Πειθίωνος, 425
Τίτος Φλάβιος Διον. 424
Τὸν σοφίης πρεύχοντα, 164
Ὕδωρ τὸ πρὶν μύ. 52
Φαίακος ἰνὴ Δίει, 422
Ὡς ἐπιτυγχάνοντος. 70

Insignia gentilitia quando ceperunt, 22. 446
Instituta Græcè mss. 216
Instrumenta sacrificiorum, 439
Insula Argentaria, 293
Insula Cathenate, 287. 300
Insula marmorea, 257
Insula Tiberina Mesopotamia dicta, 268
Interamna, 376
Interlude, 287. 300
Interpunctio Græcorum, 13
Invitator, 359
Joachimi epistolæ mss. 76
Joanna papissa, 348
S. Joannis Baptistæ vestimenta, 240
S. Joannis Calybitæ vita Græcè mss. 364
S. Joannis Chrysostomi codices mss. 13. 37. 40. 84. 94. 215. 237. 320. 335. 336. 363. 364. 365.

371. 392. 408. Ejusdem autographus, ut putatur, 349. Ejusdem vita per Palladium, Ambrosio Camald. interprete ms. 372
S. Joannis Climaci codices mss. 13. 64. 215. 238. 363.
S. Joannis Damasceni codices mss. 13. 46. 62. 75. 215. 216. 309. 337. 392. 408. 434.
S. Joannes Damascenus *Mansur* dictus, 62
S. Joannis Evangelistæ calix, 405
S. Joannis Evangelistæ monasterium Parmæ, 30. ejusdem in dolium missi Sacellum, 151
S. Joannes Evangelista Prochoro scriba usus, 362
SS. Joannis & Pauli Ecclesia Romæ, 147
Joannes de Abbatis-villa canonicus S. Victoris, 125
Joannes Alberinus, 276
Joannes Aleriensis de typographiæ ortu, 256
Joannis Aretini epistola ms. 372. ejusdem vita S. Zenobii ms. *ibid.*
Joannis Carmelitani Lexicon Latino-Græcum ms. 311
Joannes Comnenus Imp. Nomocanonem edi curavit, 217
Joannes Cornelius Catharinæ Cypri Reginæ cognatus, 47. 48
Joannis Curopalatæ compendium historiæ ms. 310
Joannes ἐλάχιστος ms. 238
Joannis Gersen (sic) Cancell. Parisiensis de Imitatione Christi ms. 373. ejusd. opera ms. 373
Joannis Grammatici opera mss. 14. 16. 17. 373.
Joannes de Guidone adhæsit Corradino, 330
Joannes Marsicanæ ecclesiæ archipresbyter, 329
Joannis Monachi opera varia mss. 48. 218. 435.
Joannis Ostunensis carmen, 436
Joannis Papæ epistola ad Photium, ms. 46
Joannis Patriarchæ Grāmatica Græca ms. 368
Joannis Philoponi in Aristot. ms. 33
Joannis Sinaïtæ ms. 434
Joannis carmen ms. 84
Joannes Ugargerius, 342
Jopia forma, 158
Jornandis locus, 102
Josephi codices, 11. 12. 19. 42. 392. Codices insignes, 11. 19.
Josephi Bryenii homil. ms. 435
Josephi Methones apologia ms. 365
Josephi Patriarchæ C. P. epitaphium 394
Josephus Valleta laudatus, 302. 303
Jottus Florentinus pictor, 102. 354
Joviani Imp. inscriptio, 427
Jovis in recto pro Jupiter, 6
Jovis ædes, 267. 268
Jovis Capitolini templum, 172. ejusdem caput, 230
Jovi Casio vota, 424. 425
Jovis Feretrii templum, 172
Jovis Hammonis caput, 442
Jovis Latiaris templum, 190
Jovis Olympii templum a mundi mirabilibus extrusum, 273
Jovis Sacellum, 194
Jovis & Serapidis gemma, 356
Jovis Serapidis caput, 150
Jovis Statoris templum, 171. 183
Jovis Tonantis templum, 172
Irene Ducæna uxor Alexii Comneni, 53. 54. ejus crux, *ibid.* Monialis fuit, *ibid.*
Irene uxor Michaëlis Imp. 52
Isaacius Exarchus Ravennæ, 98. ejus gesta & epitaphium, *ibid.*
Isaacus auctor eremitarum in Monteluco, 378
Isæi orationes ms. 16

S. Isarni sepulcrum, 9
Isidori Hispalensis opera mss. 36. 87. 94. 302. Chronica, 48. 94
Isidori Pelusiotæ codices mss. 42. 336.
Isis Νειλῶτις, 361
Isidis templum ad S. Crucem, 111
Isidis Athenodoriæ templum, 159
Isidis & Serapidis templum, 178
Isides duæ in nummo, 353
Isocratis Codices, 16. 367
Judæi ad pontem Hadrianum habitabant, 267. 284. 298
Jugurtha Tomasius, 343
Juliæ Aquiliæ Severæ icon, 405
Juliæ Severi icon, 405
Juliæ Theodoræ votum, 422
Juliæ Titi icones, 357. 394
Julianus Argentarius S. Vitalis ecclesiam struxit, 98
Juliani Toletani opera mss. 36
Juliani apostatæ epistolæ anecdotæ, 404
Julii Cæsaris statuæ, 37. 171. 189
Julii Cæsaris templum, 183. 184
Julii Cæsaris caput marmoreum, 393
Julii Cæsaris comment. mss. 19. 375
Julius Capitolinus ms. 175. *Vide* Capitolinus.
Juno e numero deorum duodecim, 6. Junonis ædes, 267. 268. Sacellum, 194
Junonis Lucinæ templum, 106. 234
Jupiter. *Vide* Jovis.
S. Justinæ Monasterium, 78
S. Justini martyris operum mss. 31. 407.
Justinus Martyr Semonis inscriptione deceptus, 268
Justinus historicus mss. 374. 375. 393. Cum prologis, 76
Justiniani Imp. Colossalis statua, 150. 232
Justinianus in musivo, 97
Justinianus Imp. excitavit CCCLXV. ecclesias, 369
Justiniani codd. mss. 218. 435
Justiniani Procuratoris Veneti Musæum & bibliotheca, 68
Justinianus (Leonardus) ms. 76
Juvenalis Satyræ mss. 76. 305. 320. 375. Juvenalis locus restitutus, 379
Juvenci (C. Vettii Aquilini) in Evang. ms. 306

L

LABICANA via, 113
Labra ex Antonianis thermis educta, 257
Labra immania in hortis Mediceis Romæ, 229
Labra tria immania, 250
Labrum ad usum thermarum, 207
Labrum immane, 271
Labyrinthus Salomonis ms. 16
Laconicum vaporarium, 266
Laconica sententia a S. Paulo citata, 212
Lacrymatoriæ urnæ vitreæ, 118. figlinæ, *ibid.*
Lactantii Firmiani institutionum mss. 19. 33. 370. 392.
Lactantii insignissimus codex, 409
Lactantii Firmiani institutiones Sublaci primùm cusæ anno 1461. 339.
Lactantius sive Lutatius in Statii Thebaida mss. 76. 306.
Lacus Albanus, 334
Lacus Curtii ubi situs, 183
Lacus salutaris, 152
Lacus sanctus, 152
Lætilius Apalus in numismate Augusti, 20
Lamella aurea Ægyptiacis numinibus plena, 303
Lampi Buragi ϛρατηγικὸν, 42
Lampridius, 182
Lanatarius campus, 159

Lanfranci contra Berengarium ms. 85
Langobardorum reges omnes Ticini sepulti, 28
Laocoontis statua, 278. an eadem quæ a Plinio memoratur, 128. *& seqq.* 447. ubi sita, 128. *& seqq.*
Lapis ubi genua SS. Petri & Pauli impressa, 177
Lascaris Constantini Grammatica græca cusa Mediolani anno 1476. 369
Latenæus (Franciscus) laudatus, 273
Lateranensis basilica a Constantino M. structa, 136. incensa an. 1361.
Lateranenses canonici statuam equestrem M. Aurelii ad se pertinere contendunt, 138
Lateranensis platea, 135. Nosocomium, *ibid.*
Lavernæ ara, 159
Laurentii Ciati vita Ugonis marchionis ms. 373
Laurentii de Monacho historia Venetiana partim solum cusa, 77
Laurentius Vecchietti sculptor, 344
S. Laurentii in agro Verano Ecclesia, 117. 118
S. Laurentii in Damaso Ecclesia a Damaso Papa fundata. 145. 253
S. Laurentii in Lucina Ecclesia, 234
S. Laurentii in Panisperna Ecclesia, 205. unde sic dicta, *ibid.* cur vocata in Formonso, 204
S. Laurentii in Miranda Ecclesia, 175
S. Laurentius ubi in craticulam conjectus, 204
S. Laurentius assatus in thermis Olimpiadis, 205
S. Laurentii picturæ, 1 7
Laurentianæ Bibliothecæ catalogus mihi a M. Hetruriæ duce transmissus, 355
Laureta, 102
Lazarus Diaconus Logotheta, 16
Ledæ statua marmorea, 41
Leith sive Gualterius Abbas laudatus, 41. 55
de Legationibus ad Romanos codex, 13
Leo IX. Papa Reliquias SS. Hippolyti, Darii & sociorum in Ecclesia S. M. in via lata posuit, 240
Leo IX. Abbati Casinensi concedit monasterium S. Crucis in Jerusalem, 325. 326
Leo Ostiensis, 30
Leonis Imperatoris constitutiones Græcè, 304. 437
Leonis Papæ epistolæ ms. 371
Leonis sapientis contra Italos codex, 14
Leo Strozzius laudatus, 248
Leo eleganter sculptus in anaglypho, 121
Leo equum suffocans marmoreus ubi repertus, 168
Leones Cibelem trahunt, 193
Leones duo in Capitolio, unde eruti, 246
Leones egregie cælati, 229
Leones ex Basalte ex Pantheone educti, 206. 247
Leonardi Aretini epistolæ ms. 373
Leonardi Aretini de bello adversus Gothos mss. 373
Leonardi Aretini de primo Punico bello, 76
Leonardi Dati carmen de D. Hieronymo ms. 371
Leonardus Justinianus. *Vide* Justinianus.
Leonora Portugalliæ Regis filia, Federici III. sponsa, 341
Leontii Vita S. Gregorii Agrigentini, 215
Leontii Hierosol. ms. 215

Leontius de vita S. Joann. Eleemosynarii mſ. 372.
P. Lequien (Michael) laudatus, 435
Lerina inſula, 9. monaſt. S. Honorati, *ibid.*
Lerina Seminarium Sanctorum, 10
Lero Inſula, 9. hodie S. Margarita, 9
Leudaſit filius Gudubulis, 66
De Levis (Philippi) Cardinalis ſepulcrum, 106. Item Euſtachii ejus fratris Archiepiſcopi Arelatenſis, *ibid.*
Lexicon anonymi Græcum Mutinæ, 32
Lexicon aliud recentius, 33
Lexicon Cyrilli mſſ. 17. 43. 311.
Lexicon Græco-Latinum mſſ. 368. 409.
Lexicon Græcum mſ. Joannis Monachi, 48
Lexicon Græcum vocum Saracenicarum, 18
Lexicon Græcum cum explicatione nominum Ebraicorum, 368
Lexicon Harpocrationis mſ. 17
Lexicon poëticum mſ. 17
Lexica græca Anonymorum mſſ. 17
Libanii orationes Græce mſſ. 38. 47. 238. 311.
Libanii Epiſtolæ mſſ. 16. 32. 210. 311. *bis.*
Libanii Epiſtolici caracteres mſ. 369
Liberatus fidejuſſor, 66
Liberius ab exilio reverſus in Eccleſiam ſanctæ Agnetis receptum habuit, 208
Liburna fidei, 385. 391
Liburna Diana, 391
Liburnus, 396
Licinianum palatium, 121
Lictoris cultus & ſchema, 109
Liggor. Ammonis inſcriptio, 8
Ligna vetuſtiſſima in lapidem verſa, 205. 275
Lignaria inſtrumenta, 391
Ligorius (Pyrrhus) Romam deſcripſit, 279
Ligulæ, 357. 439
Linea alba in circo Maximo, 181
Liro fluvius, 36
Liturgia Armeniace mſ. 31
Liturgia Chryſoſtomi, 12
Liturgia Æthiopice mſ. 31
Liturgia Græcè mſ. 31
Liturgia Græce, Syriacè, Æthiopicè, Armeniacè mſ. 31
Liturgia una quotidie apud Græcos, 47
Liviæ natale & ejus ritus ex inſcriptione, 382
Liviæ caput in gemma, 356
Titi Livii mſſ. 305. 320. 393
D. Livius Odeſcalcus, 241. ejus muſæum, 241. 242
Petrus Lobius, 399
Lolliani horrea, 159
Longi Paſtoralium Græcè mſ. 365
De Longuerue Abbas laudatus, 452
Lotus, 279
T. Lovati ſepulcrum & epitaphium 79. 80
Lucani mſſ. 33. 375
S. Lucas pictor, 239. 243
S. Lucas multas B. Virginis imagines pinxiſſe fertur, 106
S. Lucæ Eccleſia olim prope S. M. majorem, 174
S. Lucæ & S. Martinæ Eccleſia, 175
S. Lucæ vita Græce mſ. 216
Lucas Abbas mon. S. Zachariæ in Mercurio, 336. 337
Lucæ monachi in Evang. græce, mſ. 408
Λυκάβας, 361
Luccæ inſignia, 342
Lucernæ ſepulcrales, 128. 439
Lucernæ in templo Mithræ, 198. 200
Luciani dialogi mſſ. 16. 311. græce mſſ. 76

Luciani quædam græc. mſ. 53. codex perantiquus, 368
S. Lucia in ſeptizonio Diaconia, 145. item in Septiſolio, & in Septemſolia dicta, 145
Lucii Veri caput marmoreum, 393. (aliud) *ibid.*
Lucillæ domus, 287
Lucina matrona, 234
Lucinæ Junonis templum, 106
Lucii Veri caput, 150
Lucius certaminum præfectus Smyrnenſis, 202
Lucius Epidius & Titius Aquilinus coſſ. 75
Lucrinus lacus, 117
Luctatores affabre cælati detecti, 139
Luculli horti, 224
Lucus Camœnarum, 155
Lucus Egeriæ, 153
Lucus Eſquilinus, 140
S. Luciæ in Septizonio ſitus, 128. *& ſeqq.* 145. 146.
S. Lucia in Silice & Ortheo eadem, 128. diverſa a S. Lucia in ſeptizonio, *ibid.*
Luciferi confeſſio fidei mſ. 19
Ludovicus Craſſus Rex Galliæ, 7
Ludovicus XII. parta victoria equum conſcendit, 24
D. Ludovicus Ferrerius, 4
S. Ludovici Gallorum Eccleſia Romæ, 249
Ludovici Patriarchæ Aquileienſis epiſtolæ mſ. 76
Ludovici Pii Imper. diploma, 349
Luitprandus Rex Longobardorum emit reliquias S. Auguſtini, 26
Luminoſus Curialis Reatinus, 65
De Luna (Petrus) 436
Lundeſit filius Guduhulis, 66
Lupa ænea Romulum & Remum lactans, ubi detecta, 173. 174. fulmine percuſſa, 174
Lupæ Bacchanalium, 123
Lupercal quid & ubi, 185. ab Evandro conſecratum, 185
Lupercalium ſtatuæ, 167
Lupi Servati l. 1. Pompoſæ mſ. 85
S. Lupus Tricaſſinus Le inæ Monachus, 10
Luſiniana virgo erudita, 25
Lutatius Statii interpres, 198
Lutheri (Martini) liber Vaticanus, 278
Lycophron cum Tzetze mſſ. 17. 311. *bis.*
Lympheum Claudii, 127
Lyra, Apollinis ſymbolum, 448
Lyſiæ orationes mſ. 16
Lyſippi ſculptoris Hercules, 180

M.

MABILLONIUS (Joannes) laudatus, 125. 145 203. 268
מקום Dei nomen apud Rabbinos, 406
Macarii Ægyptii homiliæ mſ. 434
Macarii Chryſocephali homiliæ, 13
Machanes menſis Corcyreorum, 312
Macrini ſtatua, 225
Macrobii ſomnium Scipionis mſſ. 375. 404. 410.
Mæcenatis horti ubinam ſiti, 107. 108.
Mæcenatis turris ubi, 108
Magiſtri Grammatica Græca mſſ. 368
Magliabechius (Antonius) laudatus, 352. 391. ejus bibliotheca, *ibid.* 354.
Magnanopoli mons, 189
Magnanus nobilis philoſophus, 229
Magnorum Deorum ſacerdos, 45
Maimonides Ebraicè vertit Avicennam, 402
Maior nomen portæ, 112
Malaſpinæ, 404
Malchi de vita Pythagoræ codex, 14

Malum Punicum, 129
Mammææ & Alexandri Severi urna Sepucralis ubi reperta, 138. 170
Mammææ ſtatua, 171
Manahem filius Joſedec, 406
Manaſſis (Conſtantini) hiſtoria, 64
Manaſſis quædam mſſ. 365
Manichæorum rex, 407
Manrylius (Nonius) Cancellarus Joci, 114
Manſur nomen Joannis Damaſceni, 62
Mantra Oliſai in Sardinia, 328
Manuelis Bryenii Harmonicorum codex, 15
Manuelis Chryſoloræ mſ. 238
Manuelis Erotemata mſ. 40
Manuelis Grammatica Græca mſ. 308
Manuelis Moſchopuli Lexicon mſ. 17
Manus Carnea, 285
Mappa in Circo Maximo, 181
Maraccii Alcoranus, 79
Marcellini in Thucydidem mſ. 365
S. Marcelli Papæ paſſio mſ. 372
S. Marcelli eccleſia, 239
S. Marcellus Papa curandis equilibus deputatus, 239
Marcellus II. Senenſis, 347
Marcellus Toloſas hiſtoriam Arelatenſem parat, 5
Marcelli theatrum, 145. 267
Marcelli cujuſdam gemma, 356
Marcellini ſcholia in Hermogenem mſ. 16
SS. Marci & Marcelliani corpora ubi reperta, 176
S. Marci ædes, 261
S. Marci Venetiis eccleſia, platea, theſaurus &c. 51. *& ſeqq.*
S. Marci bibliotheca Venetiis, 42
S. Marci Evangelium, ejus aliquot folia in Bohemiam deportata Pragam, 56
S. Marci codex Venetiis, Evangelii ſcilicet, ejus manu ſcriptus, ut aiunt, Aquileia allatus, 55. *& ſeq.* non eſt Græcè ſed Latinè ſcriptus, 55
Marci Epheſini varia Græcè mſ. 435
Marcianæ Trajani ſororis caput in gemma, 356. ejuſdem icon marmorea, 70
Marcianus & Maximus adoleſcentes, 154
Marcus amanuenſis, 362
S. Marcus ſcripſit evangelium ſuum Aquileiæ, 56. & prædicavit, *ibid.*
S. Marcus Venetiarum Patronus, 61. ejus corpus ibidem quieſcit, 61
S. Mardarii & aliorum martyrium mſ. 364
Marforius, 174
Marforius decumbens, 171
S. Margaritæ paſſio, mſ. 372
S. Margaritæ inſula & præſidium, 9
Margunii (Maximi) enchiridion Græcè mſ. 433
S. Mariæ Majoris baſilica in monte Eſquilino, 109
S. Maria Corneliani prioratus, 7
S. Maria in Cataneo, 295
S. Mariæ Ægyptiacæ brachium, 405
Maria Auguſta uxor Nicephori Botoniatæ, 54. 79. Crucem ex vera Chriſti cruce confici curavit, 54
S. Maria in via lata, 239. reſtaurata tempore Innocentii VIII. 239. 240.
S. Maria Magdalene Maſſiliam appuliſſe fertur, 9
S. Mariæ Ægytiacæ eccleſia, 188
S. Marię Ægyptiacę vita mſſ. 64. 215
S. Marię de Cõſolatione eccleſia, 188
S. Mariæ in Coſmedin eccleſia, 186
S. Mariæ in Dominica eccleſia, 149
S. Mariæ in Lerina inſula eccleſia, 10
S. Mariæ Liberatricis eccleſia, 149
S. Maria in Minerva, 246

S. Mariæ novæ sive S. Franciscæ ecclesia, 177
S. Mariæ Portuensis ecclesia Ravennæ, 101
S. Mariæ Prioratus Romæ, 164
B. Mariæ Servorum Bononiæ, 403
S. Maria in Vallicella, 253
B. Maria de Virgioti prope Constantinopolim. 329. 330
B. Mariæ Virg. vestimenta, 240
B. Mariæ Virginis imagines pictore S. Luca, 106
B. Mariæ Virg. annulus Perusiæ, 380
Marii tropæa ubi, 108. 109. 170
Marini in Euclidem codex, 15
Marinianus episcopus Zorachi de terra Alba, 327. 328
Marinus Tomacellus amanuensis, 374
Marlianus(Bartholomæus) Romam descripsit, 279
Marmor Africanum, 167
Marmor nigricans Africanum, 271
Marmor Gentile quid, 152
Marmor granitum Ægypti & Æthaliæ, 51. 247
Marmor granitum Ægypti unde eductum, 247
Marmor Parium, 193
Marmor Sabinum, 167
Marmor Sipollinum, 167
Marmor statuale, 193
Marmorum genera omnia, 248
Marmora singularia, 264
Marmorata locus, 119
Mars è numero deorum duodecim, 6
D. Marsilius laudatus, 398
Marsilius lector Perpyniani, 399
Marsicana ecclesia, 322
Marsorum regio, 158
S. Marthæ cœnobium virginum, 24
Martia Vallis, 180
Martiæ Aquæ castellum, 108
Martialis laudatus, 131. 307
Martialis, mſ. 335
Martianus Capella mſ. 76
S. Martinæ ecclesia, 175
Martinellus (Joannes baptista) laudatus, 255
Martinellus (Floravantes) 146. 186. 254. 263.
Martini, qui Polonus vulgo dicitur, chronicon mſſ. 49. 50. 312. 323
S. Martini in montibus ecclesia, 126. 127.
Martis ædes, 254
Martis ædicula, 204
Martis ara, 254
Martis simulacrum, 393
Martis statua quindecim palmorum, 204
Martis templum, 153
Martyres in Cœmeteriis abscondebantur, 286
Martyrii episcopi ad Mitonem Regem formula honestæ vitæ mſ. 86
Martyrologium mſ. 354. 373
Massæ insignia, 342
Massilia, 8
Massoreticæ notæ mſ. 407
R. P. Massoulier laudatus, 246
Materiaria instrumenta, 391
Materiarius negotians, 391
Matthæi Blastaris canonum collectio mſ. 435
Matthæi de Palmeriis de temporibus mſ. 373
S. Matthæi in Merulana ecclesia, 140. 141.
Mattheïa Villa, 149. 150
Mattheïa ædes, 266
Matthæus S. Alberti picturas S. Laurentii fieri jussit, 117
S. Mauri lacus, 339
S. Mauritii Martyris sepulcrum Massiliæ, 9
Mausoleum Augusti, 233. 292.
Mausoleum olim in Quirinali, 192

Mausoleum Viennæ pyramidali forma, 13
Mausoleum in mirabilibus mundi, 272
Mausoleum Perusiæ, 233
Mausoleum ad portam Flaminiam, 232. 233
Mausoli nummus, 444
Maxentii columna milliaria, 125. 126.
Maximini Imp. caput marmoreum, 359
Maximi Abbatis mss. 215. 302. 336
Maximi Tyrii mss. 365
Maximi mss. 40
de Maximis Marchio, 254. 255
D. de Maximis, 166. Aventini statuam reperit, 166
de Maximis Cardinalis, 255
Maximus Planudes de vita Æsopi ms. 16
Maximus Curialis Reatinus, 67
Meda, 291
de Medicina codices, 16
Mediolanum, 10. *& sequentibus*.
Mediolani ædificia publica elegantia, 25
Meleager effossus in villa Strozzia, 208
Meleagri statua, 141
Meletius Typaldus Archiep. Philadelphiæ laudatus, 46
S. Menæ Martyrium ms. 364
Menander Menandri, Melitensis, 45
Menandri sententia in Epist. Pauli, 212
Mendes sive hircus Ægyptiorum Deus, 226
C. Menii columna, 184
S. Mennæ ecclesia Romæ, 145
Mennitius (Petrus) ordinis S. Basilii præfectus laudatus, 210. multos codices Græcos Romam advehi jussit, 210
Menologium ms. 216
Menologium breve ms. 365
Mercurii signa Viennæ, 2
Mercurii palliati statuæ, 179
Mercurii templum, 160. in nummis M. Aurelii, *ibid.*
Mercurii balneum, 145
Mercurius è numero deorum duodecim, 6
Meruli Romæ, 283
Mesopotamia, sic dicebatur insula Tiberina, 268
Meta sudans, 142
Metaphrastis codices multi ms. 434
Metellus Vari viarum curator, 121
Methodii Paterensis acta Pomposæ mss. 95
Mezzabarbæ Comitis Musæum, 20 numismata, *ibid.*
Michael Angelus Bonarota basin statuæ equestris M. Aurelii confecit, 138
Michael Angelus Thermas Diocletiani in ecclesiam vertit, 206. Hecatonstylum erexit, 207
Michael Angelus in carcerem trusus, 196
Michaëlis Angeli Bonarotæ ædes, 352. lusus pueriles, *ibid.*
Michael Apostoles amanuensis, 32
Michaëlis Apostolii proverbia mss. 17
Michaëlis Imp. fons & inscriptio, 51
Michael patriarcha C. P. 407
Michaëlis presbyteri de oratione ms. 16
Ord. S. Michaëlis statuta ms. 306
Micti (Carolus) 222
Miili in Sardinia, 328
Mina quid, 214
Minerva è numero Deorum duodecim, 6
Minervæ sacellum, 194
Minervæ templum, 159
Minervæ medicæ Pantheum, 121.

122. ejusque schema, 122. vicus, *ibid.*
Minervæ templum, 246
S. Miniatis ecclesia Florentiæ, 144
Minimorum conventus in Pincio, 227
Minutii Felicis codex Vaticanus mss. 278
Minutius Felix, 198
Mirabilia mundi VII. mutata, 272
Del Miro (Benedictinus) laudatus, 270
Misenæus portus, 102
Misenatium classes, 385
Mithras juvenili facie tauro insistens 199
Mithras γενέτης *i.* genitor, 199. fur, 200
Mithras sol, 200. ignis, *ibid.* in antris cultus, *ibid.*
Mithras serpente circumvolutus, 196 *& seqq.* Claves tenens, 196. *& seqq.* alatus, *ibid.*
Mithræ anaglyphum, 170
Mithræ leonina facie schemata, 198
Mithræ schemata, 226
Mithræ templum & statua ubi reperta, 196. *& seqq.* leonino capite, *ibid.*
Mithriaca sacra, 199. 200. 201. Mithriacæ initiationes, 201
de Mitia Johannes, 244
Mitra S. Silvestri, 127
Mitulus Græcorum, 47
Mocenici Thomæ rescriptum ad Forojulienses, 60
Modestini de re militari ms. 312
Modium quid, 295
Molendina detecta in Aventino, 165
Moles Hadrianæa, 272. ejus elegantia, 272
Molotas Glauci fil. 414
Monachalium vestium antiqua schemata, 322
Monachis non inutilis prophanorum lectio, 98
Monachi in Archiepiscopos, & Episcopos electi, 328
de Monacho. *Vide* Laurentius de Monacho,
Monasterium S. Anthimi, 349
Monasterium S. Basilii Romæ, 210
Monast. Casinense, 321
Monast. S. Crucis in Jerusalem, 111
Monast. Cryptæ ferratæ, 334. 335
Monast. S. Dominici Bononiæ, 398
Monast. S. Eusebii Cælestinorum, 124
Monast. S. Georgii Venetiis, 69
Monast. S. Gregorii Romæ, 146
Monasterium S. Mariæ de Angelis Camaldulensium, 354
Monasterium S. Mariæ Florentinæ, 352
Monasterium S. Mariæ de Virgioti prope Constantinopolim Casinensi Abbati subjicitur, 329
Monasterium S. Michaëlis in Sylva, 404
Monasterium montis Majoris, 4
Monasterium S. Petri Perusiæ, 380
Monasterium S. Proculi Bononiæ, 398
Monasterium Dominæ Rosæ, 288. 292.
Monasterium S. Scholasticæ Sublaci, 338
Monasterium in Vico Varronis, 340. ejus schema, *ibid.*
Monasterium S. Vitalis Ravennæ, 97
Monasterium S. Zachariæ in Mercurio, 337
Monetarum Officinæ in inscriptione, 208
Monetæ templum, 178
Contra Monophysitas mss. 215
Mons Aventinus, 160. *& seqq.*
Mons sacer, id est, Athos, 218
Mons Capitolinus bivertex, 172

Monte-

Monte-caballo, 192
Monte-citorio unde ſic dictus, 243
Monte del Grano ubi, 138
Monte Luco, 378. Unde ſic dictus, *ibid.*
Mons novus quo caſu effectus, 317
de Monte-politiano Cardinalis, 222
de Monte-politiano Cardinalis dona miſit Luſitaniæ Regi, 193
Montis Caſini Monaſterium, 322. *& ſeqq.*
Montis Majoris Monaſterium, 4
Montis Aperti clades, 342
Monumenta antiqua Florentiæ innumera, 381
Mortariæ dicunt quidam eſſe reliquias S. Auguſtini, 30
Moſcardus Bonuccius, 439
Moſchi codex mſſ. 17
Moſchopuli opera mſſ. 311
Moſchopulus de metris mſſ. 17. ejuſdem Grammaticæ multi codices, 17. 409.
Moſchopulus. *Vide* Manuel Moſchopulus.
Moſis apocryphus in novo Teſt. citatus, 212
S. Moſtiolæ eccleſia Ticini, 30. in ea dicunt quidam quieſcere corpus S. Auguſtini, 30
Moyſis ſtatua a Flaminio Vacca ſculpta, 136
Mpalis apoteleſmatica mſ. 15
Mulæ ſepulcrum, 119
Mulſum, 382
Mumia Ægyptiaca, 203
Muratorius (Antonius) laudatus 10. 20. 21. 404
Mureti (Antonii) epitaphium, 228
Muri Romæ, 283
Murolarum, 139
Murſa (Ælius) 116
Murtia Vallis, 180
Muſæum Aldobrandinum, 405
Muſæum Bidellii, 20
Muſæum Camilli Pighii, 102
Muſæum Card. Cantelmi, 303
Muſæum P. Catanei, 443
Muſæum Gaddii, 359
Muſæum Grimanum, 41
Muſæum celeberrimum Mediceum, 355
Muſæum Mezzabarbæ comitis, 20
Muſæum P. Minii, 404
Muſæum Moſcardi, 439
Muſæum Parmenſis Ducis, 444
Muſæum Ruzzini Patric. Veneti, 62
Muſæum Septalæ, 21
Muſæum Leonis Strozzii, 248
Muſæum Treviſanum aut Tarviſianum Venetiis, 69
Muſiva opera, 106
Muſiva antiqua, 107
Muſiva opera in eccleſia S. Vitalis, 97
Muſivum opus antiquum, 127
Muſivum opus antiquum in eccleſia S. Sabinæ, 161
Muſivum Claſſenſe, 101
Mutatorium Cæſaris, 159. 301
Mutina, 31. 404
Mutinenſis dux, 33
Mutinenſis ducis bibliotheca, 31
Mutinenſes fontes, 34
Mutius Matthei, 194
Mutius de Leis, 171
Myriſmus quid, 5. 446
Myrrhinuſa quid, 45
Myrtalæ ſepulcrum, & epitaphium, 202

N.

NÆVIA an porta Major, 112
Nar fluvius, 103
Nardinus (Famianus) Romam deſcripſit, 280
Nardinus notatus, 112. 173. 175. 177. 182.
Nardinus confutatus, 121. 133. 135
Nardius (Joannes) Florentiæ, 202

SS. Natalis & Sabinæ corpora, 24
Nathanaëlis opusculorum codex, 14
Naucratii discipuli Theodori Studitæ sermones mſ. 13
Naumachia Augusti, 233
Naumachia Caii & Lucii Cæsarum, 121
Naumachiæ in circo, 230
S. Nazarii ecclesia Mediolani, 25
Nasoniani sepulcri picturæ, 255
Nectarii de jejunio in vigilia S. Theodori mart. mſ. 365
Nectarius Patriarcha Hieroſ. montem Sinai visitavit, 211
Negrius (Franciscus) Ravennas, laudatus, 100. multum peregrinatus, *ibid.*
Nemausi monumenta, 5. *& seqq.*
Nemesinus Athanasii amicus, 32
Nemus Caii & Lucii Cæsarum, 121
Nepos (Titus Cornelius) sculpsit columnas S. Vitalis & S. Agathæ majoris, 97. ejus monogrammata, 98
Neptunus ex numero Deorum duodecim, 6
Neptuni schema, 111
Neptuni Delphis in circo max. 180
Neptuni equestris templum, 186
Neptuni templum in circo Flaminio, 166. 267
SS. Nerei & Achillei ecclesia, 145
Neronis pueri icon, 171. alia Neronis icon.
Neronis aurea domus, 131
Neroniani arcus, 112
Nero a palatio ad hortos Mæcenatianos domum auream continuavit, 108
Nero mappam projiciens libertatem certaminis dat, 181
Neronis sepulcrum, 231
Neronis caput marmoreum, 337
Nicander mſ. cum scholiis, 238
Nicandri Theriaca, 16
Nicephori Blemmydæ synopsis Geographiæ codex, 14
Nicephorus Botoniates conjux Mariæ, 79
Nicephori Chronicon & alia mſ. 434
Nicephori monachi de physica Græcè mſ. 310
Nicetæ in Greg. Naz. 73
Nicetæ catena in Job. mſſ. 40. 435
Nicetæ Episcopi opera in mſ. Pomposæ, 84
Nicodemi passio D. N. J. Christi mſ. 76
S. Nicolai monasterium in littore, 57
S. Nicolai de Præfecto ecclesia, 244
Nicolaus Abbas S. Mariæ Florentinæ, 373
Nicolai Cabasilæ mſ. 238
Nicolai Patriarchæ Aquileiensis mſ. 436
Nicolai Canussii opus anecdotum mſ. 436
Nicolai Eymerici de Inquisitione mſ. 410
Nicolai episcopi Metonensis in Proclum codex, 14
Nicolaus de Vinionis epiſ. Ferentinus Vicarius Abbatis Casinensis, 325
Nicolaus Patriarcha Aquileiensis frater Caroli IV. Imper. 56
Nicolaus IV. in musivo, 106
Nicolaus V. S. Stephani rotundi Ecclesiam restauravit, 150
Nicolai V. tempore ars typographiæ cepta Romæ, 255. 256
Nicolai Ribeins epitaphium, 343
Nicolini marchio Florentiæ, 381
Nicomachi Arithmeticæ codices, 15. 369. 409. in Nicomachum expositio, 15
S. Nicomedis ecclesia diruta, 209
Nili ad Christodulum epiſt. mſſ. 408

Nili monachi interprete Isidoro mss. 372
SS. Nilus & Bartholomæus monasterium Cryptę Ferratæ fundarunt, 334
Nili schema, 177
Nili simulacrum ubi repertum, 246
Nilus decumbens, 278
Nili incrementa pueris sedecim figurantur, 279
Niobes historia in marmore, 230. ubi reperta, 139
Nitiblius, 65
Nomen adscribere architectis vetitum, 98
Nomina gentilitia propria quando ceperunt, 22. 446.
Nomocanon Doxapatris, 216. & *seqq.*
Nonius Manrylius Cancellarus, 114
Nonii Marcelli mss. 33. 76. 303
Nonni Dionysiaca ms. 40
Noricus eques, 114
Noricus equus, 114. 115
Nosocomium Lateranense, 135
Nosocomii sepulcrum Mediolani, 25
Notitia Imperii, 132. 133
Novati thermæ, 203
Novitii recipiendi ritus, 323
Numenculator quid, 290
Numidiæ sacerdotes S. Augustini reliquias in Sardiniam deportant, 26
Numidicæ columnæ, 124
Numismatum series Ottobonæa, 153
Numisma Aristomenis Corcyreorum Prytanis, 421
Numisma singulare Augusti, 20
Numisma cum Hebraicis litteris, 353
Numismata Cardinalis Cantelmi, 303
Numismata D. Livii Odescalchi, 241
Numismata Gaddii, 359
Numismata Gordiani bene multa eruta, 222
Numismata Medicea, 355. insignia.
Numismata Mezzabarbæ, 20
Numismata Mosca di, 439
Numismata reperta, 166
Numus quid, 214
Nummus Caligulæ insignis, 355
Nummus Commodi insignis, 355
Nummus Demetrii singularis, 355
Nummus Diadumeniani argenteus, 405
Nummus Getæ argenteus, 405
Nummi Helenæ aurei magno numero detecti, 165
Nummus Pescennii nigri argenteus, 404. Æ nei alii,
Nummus Tiberii singularis, 355
Nummus Tiberii argenteus, 404
Nuptiæ Aldobrandinæ, 190
Nympha a Centauris ducta, 110
Nymphæum, 123
Nymphæum Claudii, 127
Nymphæi forma, 123. 127

O.

OBELISCUS Barberini Palatii, 112
Obeliscus in circo Caracallæ olim, 154
Obeliscus prope S. Laurentium in Lucina detectus, 235
Obeliscus in villa Mattheia, 150
Obeliscus S. Mauti, 245
Obeliscus Sallustianus, 221
Obeliscus horas designans, 235
Obelisci duo ante Mausoleum Augusti, 233
Obelisci in circo Maximo, 182. Soli & Lunæ dicati, 181
Obsequii dignitates Constantinopoli, 78
Octaviæ Porticus, 267
Octavianus de Valle viarum curator, 248
Odelricus Abbas, 353

Odeum quid, 230. Odeum Domitiani, 230
Oenoe quid, 45
Officina figlina ubi, 140
Officinæ fusoriæ, 167. 252
Olei sacri benedictio Abbati interdicta, 349
Olgiatus codices ad Ambrosianam bibliothecam conquisivit, 11
Olibrius Probæ Falconiæ filius, 36
Olivetani, 177
Olympiodorus, 158
Olympiodori in Platonem codex, 14
Onasion Onasionis fil. 74
Onosandri strategicorum codex, 15
Oppiani codices mss. 18. 370
Oppius mons pars Esquilini, 140
Oraculum Apollinis, 292
Oraculum Junonis, 288
Ωραῖον signum quid, 213
Ordinatio Monachorum Abbati interdicta, 349
S. Orestis & aliorum martyrium, mss. 364
Oribasii de medicina ms. 310
Origenis opera Latinè in mss. Pomposæ, 85
Origenes Latinè mss. 36. 319. 354
Origenis codices Latine ms. 392
Origenis codices ms. 37
Origenis ad Africanum ms. 408
Origenis & Hesychii commentarii in Prophetas mss. 237
Origenis in epistolas Pauli mss. 19
Origenis Philocalia, 12
Origenes in Matth. & Joannem ms. 42
Origenis Φιλοσοφέμενα ms. 210
Origenis dictum in Greg. Naz. 213
Oristillæ Domus, 295
Orosii mss 85. 392
Orosii ad Hieronymum libri mss. 89. 90
Orosii chronica, 49
Orphei Argonautica mss. 18. 365. 409
Orzocor de Lacon, 328
Osander Theodori fil. 414
Ossa ingenti numero reperta, 193
Ossuaria quid, 338
Ostanis de arte divina ms. 15
Ostiensis porta, 145
Othonis icon marmorea, 355. nummi æenei, 444
Ottobonus Cardinalis laudatus, 253
Ova Castoris & Pollucis in circo Max. 180
Ovidius mss. 33. 160. 305. 320. 375. 409.
Ovidii Metamorphoses Græcè per Maximum Planudem, 370

P.

P. Latinum R. Græcum aliquando significat, 5. 446
Pachomii Regula ms. 371
Pachymeres ms. 435
Pacurianus dux insulæ Samo, 78
Padolironense Monasterium, 36
Padus fluvius, 36
Pæti & Ariæ historia marmorea, 221
Pagani Petra-santa, 21
Pagius (Antonius) laudatus, 8
Pagus Camœnarum, 153
Palladius (Henricus) falso dixit Evangelium S. Marci Venetiis, Græcè scriptum esse, 60
Palatinus mons, 145
Palatia Romæ, 284
Palatium Antonini, 284. 299
Palatium Camilli, 284
Palatium Catellinæ sive Catilinæ, 294
Palatium Chromatii, 284. 295
Palatium Claudii, 131. 284
Palatium Constantini in Laterano, 284
Palatium Constantini, 284. 299
Palatium Julii Cæsaris, 284
Palatium Lenticuli (*sic*) 295

Palatium Licinii, 295
Palatium Licinianum, 121
Palatium majus, 284
Palatium Neronis, 284. 299
Palatium Octaviani, 284
Palatinum Pincii, 283. 298
Palatium Pompeii, 284
Palatium Romuli, 284. 299
Palatium Salussi (sic) 284. 299
Palatium Sessorianum, 111
Palatium Severini, 284. 299
PalatiumSusurrianum (Sessorianum) 284. 295
Palatium Tiberianum, 287
Palatium Titi & Vespasiani, 284
Palatium Trajanum, 284. 299
Palatium Volusiani, 284
Palatium & ejus templa, 294
Palavicinus Card. scripsit historiam Alexandri VII. 239
Palladium, 183
Palladii vita S. Joan. Chrysost. versa per Ambrosium Monachum mss. 372
Palladius laudatus, 158
Palladii Lausiaca ms. 215
Palladius (Henricus Franciscus) 60
Pallium aureum Anselmi Pusterlæ, 21
Palmerii (Matthæi) chronicon, 437
Palumbara villa, 109
Pan cornutus caprinis pilis, 193
Pan Lyceus, 185
Pan-athenæa quid, 45
Pancernæ ms. 436
S. Pancratii ecclesia Carmelitarum, 271
Pandectes ms. 238
Panoplia Euthymii Græce ms. 46
Panormitani statua, 398
S. Pantaleonis passio ms. 372
Pantoleonis mss. 213
Pantheon, 247. a Marco Agrippa structum aut restauratum & portico auctum, 247
Pantheon, 297. dedicatum ad honorem Cybeles, Neptuni & omnium deorum, 297
Pantheonis fundamenta solida, 2.8
de Pantheonis frontispicio mira detecta, 247
PantheumMinervæ medicæ, 121. 122
L. Panvinius (Onuphrius) laudatus, Romam descripsit, 279
Paparum icones Senis, 348
Pappi Philosophi ms. 16
Pappi Alexandr. de Geometricis ms. 40
Papirii Prætextati historia sculpta, 221
L. Papirius Templum Quirini decoravit, 194. Horologium solare primùm instituit, *ibid.*
Papyrus sive Phillyra Ægyptia, 55
Paradisus S. Petri, 291
Paris cum bireto Phrygio, 41
Paridis gemma, 356
Parii cum Allariotis societate juncti, 73
Parii cum Cyzicenis fœdere juncti, 39
Parma, 30. 443
Parmeniscus, 423
Parrhasii (Jani) bibliotheca, 308
La Parre (Guillelmus) laudatus, 103
Paschalis II. altare ecclesiæ B. M. del Popolo erexit, 231
Paschasii de corpore & sanguine Domini ms. 86
Pasquinus quid, 269. in vinea Velli detectus, 269
Pasquinus alius è mausoleo Augusti eductus, 269
Passinius (Federicus) Canonicus regularis, 398
Passio D. N. J. C. secundùm Nicodemum ms. 76
Π ασοφόρος 361

Pastrengicus, *Vide* Guillelmus
Patavium, 78
Pateræ, 439
Patriarchæ per orbem quinque solum, Romanus, Constantinopol. Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolym. quare, 220
Patronymicorum singularis ratio, 429
Patrum dicta mſ. 19
Pavimentum nobile, 153. aliud, 222
Pavimentum nobile Ravennæ, 100
Pavimentum nobile Senis, 341
S. Paulæ vita mſ. 372
Paulianus historiam Nemausensem parat. 7
Paulini & Therasiæ Epist. ad Augustinum in Monasterio Pomposæ mſ. 87
S. Pauli epistolæ Arabicè mſ. 31
S. Pauli ecclesia Romæ, 145. 168
Paulus III. statuam equestrem M. Aurelii in capitolio erigi jussit, 138
Pauli IV. sepulcrum, 246
Paulus V. extulit columnam ex templo Pacis, 177
Paulus V. ædes Pontificias in Quirinali perfecit, 194. ejus icon musivo opere, 243
Pauli V. sepulcrum, 403
Pauli Diaconi Romani Chronica, 49
Pauli & Stephani regula Pomposæ, mſ. 85
F. Pauli (Fra-Paolo) diarium mſſ. 76. Ejusdem in concilia, 77
Pauli Æginetæ de re medica, 16
Pauli de hist. Romana Pomposæ mſ. 85
Pavones duo aurati, erant in Cantharo Paradisi, 291
Pausanias mſ. 310
Pacis templum a Vespasiano structum 176. incendio absumtum, 177
Pecten eburneus antiquus, 120
Pedrozzius Jesuita, 444
S. Pegasii & aliorum martyrium, 364
Pegmata quid, 143
Pelagii de divina & sacra arte mſ. 15
De Pellevè Card. Antonii Mureti executor Testament. 228
Pellis humana subacta, 203
Peperinum genus lapidis, 205
Peregrinus insignis architectus, 22
Pergula aurea, 295
Περιβόλον Græci chorum vocant, 133
Peripteron quid, 159
Perretini Horti, 207
Persæ Astronomiæ codex, 15
Persius mſſ. 33. 76. 305. 320
Perusiæ insignia, 342
Perusia, 380
Pescenni Nigri nummi, 444
Petra, 366
Petra-santa familia, 21. 22
Petra ex qua Moses aquam eduxit populari errore putatur esse Venetiis, 52
Petra Pertusa Castellum, 8
Petrarcha discipulus Guillelmi Pastrengici, 48
Petrarchæ epistolæ mſſ. 306. 436
Petrarchæ codices mſſ. 373
Petrarchæ notæ in Virgilium mſſ. 20
Petri Blesensis mſ. 436
S. Petri in Vinculis Ecclesia, 131
Petronia Neophyta, 118
S. Petronilla, 290
S. Petronillæ ecclesia Romæ, 145
Petronius Cardinalis, 344. 349
Petronius Card. obiit Genuæ non Avenioni, ut habet Ughellus, 345
Petroni Riccardi Cardinalis epitaphium, 344
SS. Petrus & Paulus ubi in carcerem trusi, 174
Petrus Peccans fundator ecclesiæ S. Mariæ Portuensis Ravennæ, 102

S. Petri Vaticani ecclesia, 274
S. Petri in Montorio ecclesia, 269
SS. Petri & Marcellini ecclesia, 139
Petrus Chrysologus capellam struxit Ravennæ, 101
Petri Damiani ad Gottofredum Marchionem de vita Ugonis Marchionis ms. 373
Petri Damiani liber gratissimus ms. Pomposæ, 85
Petri Antiocheni contra Venetiarum episc. mss. 220
Petrus Arnaldus stabularius, 7
Petrus Casinensis Abbas, 327
Petrus Illyricus exstruxit ecclesiam S. Sabinæ, 161
Petrus de Bella-pertica mss. 306
Petrus episcopus Elnensis, 7
Phalaridis epistolæ ms. 16
Phalaridis epistolæ Latinè mss. 76
Phanius orator Pariorum Allariæ, 73
Pharus Alexandrinus, è 7. mirabilibus mundi extrusus, 272
Phengites lapis ex Cappadocia, 143
Phidiæ opus, 41
Phidias, 191
Philelphi (Francisci) epist. ad Andream Græce, 368
S. Philippi ossa, 240
S. Philippi imago sepulcralis in Musæo Mezzabarbæ, 20
Philippi Ceramitæ homiliæ mss. 13. 210.
Philippus de la Chambre Cardinalis in Ecc. S. Trinitatis sepultus, 227
Philippi discipuli S. Hieronymi ms. 19
Philippus a Turre laudatus, 41
Phillyra Ægyptia sive Papyrus, 55
Phillyra sive Charta papyrea, 20
Philombrotus Κόσμος Cretensium, 73
Philonis opera Græcè ms. 363
Philostrati epistolæ ms. 16
Philostrati Heroïca ms. 40
Philostrati codex ms. 367
Philus ms. 18
Phœbionis (T. Julii) sigillum, 141
Phœnicibus litteris inscriptio, 355
Photii bibliotheca ms. 32
Phrygium biretum, 41
Picchinorum ædes, 141
Picturæ veteris vestigia, 233
Picturæ in cœmeteriis, 113
Picturæ veteres in thermis Titi, 130
Pictura martyrii S. Laurentii, 117
Pietatis & concordiæ ædes, 178
Pighius. *Vide* Camillus.
Pignatara turris, 113
Pilæ erutæ, 171
Pilati (Pontii) epitaphium erutum, 135
Pili quid, 152
Pilum, 157
Pincius collis, 221
Pindari mss. 17. 48. 309. 368. 369
Pinea sive Strobilus, 287. 288. 300
Pinellus codices ad Ambrosianam bibliothecam conquisivit, 11
Pinusius de institutione Monachi x. Homil. mss. 85
Pisæ, 395
Pisarum insignia, 342
Pistorii insignia, 342
Pius IV. thermas Diocletianæas in ecclesiam vertit, 144
Pius II. Cathedralem Senensem brachio S. Joan. Baptistæ ditavit, 343. 344
Pius II. *Vide* Æneas Silvius.
Pii III. Senensis coronatio, 347
Planasia insula, id est, Lerina, 9
Planudes. *Vide* Maximus Planudes.
Planudis Grammatica Græc. ms. 368. 369.
Platea Antonina, 236
Platea SS. Apostolorum, 241
Platea magna lapidibus strata detecta prope Coliseum, 144

Platea Lateranensis, 135
Platea *Madama*, 250
Platea nobilis in horto S. Mariæ novæ, 178
Platea Navona quare sic vocata, 251
Platea Pantheonis ab Eugenio IV. facta, 248
Platea *di Pietre* unde sic dicta, 245
Platea *di Sciarra* sic dicta a Sciarra Columna, 239
Platonis mss. 14. 310. 367
Platonis epitome in Latinum versa, 305
Platonis interpretes, Alcinous, Chalcidius, Dexippus, Herméus sive Hermias, Olympiodorus, Proclus,
Platonis caput marmoreum, 171. 439.
Plauti mss. 19. 33.
Plebanus (id est curatus) S. Barnabæ Venetiarum, 62
Plinius, 28
Plinii epistolæ mss. 304. 320
Plinii mss. 375. 393
Plinii mss. Pomposæ, 85
Plinii Veron. de viris illustribus mss. 393
Plinii Junioris codex mss. 313
Plinii epitome per Ludovicum de Guastis, 393
Plinius allatus, 268
Plinius defenditur pro templo pellucido, 143
Plotinæ Augustæ domus quadra ab Hadriano Nemausi excitata, 6
Plotinus mss. 238
Plumbei canales, 222
Plutarchus, 183
Plutarchi vitæ interprete Leonardo Aretino mss. 375
Plutarchi vitæ ms. Græce, 47
Plutarchi vitæ codex vetustissimus mss. 366. alius, *ibid.* alii codices, 367
Plutarchi de musica mss. 408
Poggii epistolæ mss. 373
Poggius multa Ciceronis opera deperdita conquisivit & restauravit, 374
Polemonis sophistæ ms. 311
Polemonis orationes mss. 16
Pollucis onomasticon ms. 311
Polyæni strategemata mss. 15. 311
Polybius mss. 48
Polybii mss. 310. 366
Polybii historiæ, 366
Polycles sculptor, 268
Polydorus sculpsit Laocoontis statuam, 128
Polyglotton manuscriptum Actuum Apostolorum Armeniacè, Arabicè, Copticè, Æthiopicè scriptum, 11
Pomonæ statua ex nigro marmore, 123
Pompeii statua detecta, 254
M. Pompei Parati inscriptio Arelate, 5
Pompeii theatrum, 145
Pomposæ Monasterium, 80
Pomposiana bibliotheca omnibus Italicis præstantior, 80
Poppææ statua, 179
de Ponderibus, 214
Pons Ælius S. Angeli, 272
Pons Antoninus, 284
Pons Fabiani, 284
Pons Fabricius, 268. di quatro-capi dictus, *ibid.*
Pons Gratiani, 284
Pons Hadrianus, 284
Pons Judæorum, 287
Pons Milvius, 284
Pons Neumanus, 284
Pons Senatorum, 284
Pons Theodosii marmoreus, 284
Pons Valentinianus, 284
Pontificum decreta ms. 95
Pontinæ paludes, 302

Pontius prior S. Mariæ Corneliani, 7
Pontius Monachus, 8
Pontius Lupus, 426
C. Popilii Sabelli equitis ſtatua, 267
Porcarii Abbatis monita Pompoſæ mſſ. 85
S. Porcarius in Lerina inſula cum ſociis martyrio affectus, 10
Porphyrii Iſagoge mſ. 367. 370
Porphyrii in Ariſtotelem codex, 14
Porta S. Angeli, 283
Porta Appia, 145. 283
Porta Aſinaria quæ, 138
Porta Aſinaria, ſic dicitur Lateranenſis, 283
Porta Aurelia, 271. 283
Porta Camullia Senis, 351
Porta S. Joannis Cœlimontana, 138
Porta Collina, 283
Porta Ferentina & Latina, 152
Porta Flaminia, 231
Porta Gabina, 120
Porta Latina olim Ferentina, 152. 183.
Porta Lavicana, 283
Porta S. Laurentii vel Tiburtina, 283
Porta Major, 112. 283
Porta Merdaria, 283
Porta Metroni, 283
Porta Nomentana. 208. 283
Porta Oſtienſis, 145
Porta Pinciana, 283
Porta Portuenſis, 268. 283
Porta Salaria, 283
Porta ſancta genus lapidis, 167
Porta Septimiana, 283
Porta S. Valentini Flaminia, 283
Porta Palatii Auguſtorum prægrandis, 180
Portæ eccleſiæ S. Ambroſii anaglyphis opertæ, 22
De Porta (eques) ſculptor, 174
De la porte (Franciſcus) antiquitatum Narbonenſium librum parat, 229
Porticus Antonini, 245
Porticus Argonautarum, 245
Porticus Dorica Cyzici, 39
Porticus Octaviæ, 267
Porticus Pantheonis, 247
Porticus S. Petri, 283
Porticus Severi, 173. a Caracalla excitata, *ibid.*
Porticus ante domos, 448
Portiuncula quomodo ſtructa, 379. 380.
Portus antiquus in Tiberi, 168
Portus Julius in Lucrino & Averno lacu, 317
Præneſtina via, 113. 120
Præfericula, 357
Pragenſis eccleſia cath. aliquot folia evangelii S. Marci ſervat, 56
S. Praxedis eccleſia, 126. Vallumbroſanorum, *ibidem.*
Praxiteles, 191
Praxiteles ſculptor, 268
Preſbyterium eccleſiæ S. Clementis, 133. 134. Chorus, *ibid.* ejus ſchema, *ibid.*
Primicerius quid, 289
S. Priſcæ corpus in eccleſia ejus nominis, 164. ejuſdem baptiſterium, 164
S. Priſcæ eccleſia, 164
Priſciani mſſ. 33. 305. 313. 393
Priſcillæ & Aquilæ domus, 164
Privata Mamertini, 287
Privata publica, 293
Probæ Falconiæ carmina mſ. 36
Probus (Aurel) eques ſingularis, 116
Probi Grammatica Latino-Græca mſ. 312
Proceſſus & Martinianus ubi baptizati a S. Petro, 175
Prochorus S. Joannis Evang. ſcriba, 362

Procli in Hesiodi ἔργα ms. 311
Procli in Platonem mss. 310. 367
Proclus in Timæum ms. 238. in Parmenidem, 14
Procli in Euclidem codex, 15. 409
Procli Sphæra mss. 408
Procli commentarius a Nicolao Methonensi, 14
Procopii historia Gotthica codices, 13
Procopii locus, 102
Prologi ad libros Trogi Pompeii mss. 76
Promachidas Mertili, 414
Propertii mss. 305. 306
Prophanorum lectio non inutilis vel Monachis, 96
Prophetæ Minores cum Daniele Græce ms. 407
Prosperi & Hilarii epist. ad S. Augustinum, 84
Prosper ms. 320
Prostylon, 173
Prohedicos quid, 290
Protoscrinius, 290
Prudentius mss. 18. 371
Prytanes Cyzicenorum, 39
Psalmorum Græcè cod. mss. 407. 433.
Psaltes Antiochenus, 47
Psalterium elegantissimum Græcè ms. 31
Psalterium vetus ms. 306
Psalteria Græcè mss. 362
Psalterium Græcolatinum antiquum ms. 319
Psalterium Gallicanum in Romana Curia usurpatur, 331. in Casinensi Cœnobio ab Urbano V. statuitur, 31
Psalterium Slavicè, 407
Pselli Synopsis Psalterii Græcè mss. 433. 434
Pselli in Aristotelem codex, 14
Pseudodipteron, 6. 159. 188. 245
Psyches & Cupidinis anaglyphum, 357
Psyches fabula in marmore, 338
Psyllas Alcimi, 412
Ptolemæi canones, 15. 436
Claudii Ptolemæi Harmonicorum codex, 15
Ptolemæi Cosmographia ms. 40
Ptolemæi Geographia Græce ms. 368. 409
S. Pudentianæ ecclesia, 203
Pudicitiæ Patritiæ templum, 187
Puella a multis sæculis sepulta integro corpore detecta, 157
Pulpitum in eccl. S. Clementis, 134
Purglos Germaniæ locus, 58
Pusio Gigas in monte Pincio sepultus, 224
Pusterla. *Vide* Anselmus Pusterla.
Pusterulæ Romæ, 283. 298
Puteus Lerinensis, quem mirabilem prædicant, 10
Puteus S. Pudentianæ, 203
Putei ad sedandos terræ-motus, 171. 172.
Pycnostylon intercolũnii genus, 172
Pycnostylon, 183. duo hujus generis Vitruvii ævo, 183
Pyramides in mirabilibus mundi, 272
Pyrrhi Regis anaglyphum, 207
Pyrrhi Regis icon, 221
Pyrrhi Regis statua, 255
Pythagoræ vita per Malchum codex, 14
Pythagoræ poëma ms. 18
Pyxodari nummus, 444

Q.

QUADRIFRONS Janus, 205
SS. Quatuor Coronatum Cœmeterium, 117. ecclesia, 135
Quirinus (Joannes) ex Stymphalo, 367

Quinti Calabri ms. 311
Quinti Curtii mss. 312. 393
Quintiliani mss. 304. 375. 393
Quintilianus Aristides de Musica ms. 16
SS. Quiriaci & Julittæ passio ms. 372
Quirini templum, 194
S. Quiritius, 287
Quodvultdei sepulcrum, 270
Quodvultdei epist. ad Augustinum ms. 312

R.

RADICOFANUM, 341
Radulphus Abbas Crassensis, 227
Raiambaldus de Bessola, 8
Ramazzinius laudatus, 34
Raphael Fabretus. *Vide* Fabretus.
Raptus Sabinarum, 138. 170
Rasys Almansorius, 313
Ravenna, 97. Ravennæ archivum, 101
Ravennæ portus, 102
Ravennensium classis, 285
De Ravennis (Jacobus) ms. 306
Raymundus comes Barcinonensis, 7
Raymundus filius ejus, 7
Raymundus Guillelmus de Eveg. 7
Raymundus Lullus ms. 76
Raymundus Petrus, 7
Raymundus Sidon, 7
Reatinorum curia, 67
Reatinum decretum, 64
Recognitiones Clementis, 91
Refectorium ubi S. Benedicto venenum oblatum, 340
Referendarius, Logothetes, 290
Regilla (Annia) uxor Herodis Attici, 215
Reginæ integro corpore sepulcrum detectum, 276
Reginaldi Poli de emendanda ecclesia ms. 312
Reginonis Prumiensis Chronica ms. 86
Regulæ Monasticæ Basilii, Columbani, Porcarii, Augustini, Pauli & Stephani ms. 85
Remi & Romuli templum, 176
Remi dumxaxat dictum quare, 176
Remi, Romuli & lupæ schema, 185
Remigius Monachus in Marcum ms. 36
Remigius in regulam S. Benedicti ms. 354
Remigius in epistolas Pauli ms. 372
Remigius in Apocalypsin ms. 19
Reparatæ passio ms. 372
Rhamulii methodus ms. 15
Rhodon Epaphroditi, 74
Ricardi a S. Victore ms. 373
Ricardi Monachi Cluniacensis Chronica, 49
Richerius Abbas Casinensis, 326
Ricinus (Benedictus) Abbas Mutinensis, 31
Rituale Græcorum ms. 337
Robertus Guiscardus Romam vastavit, qua die & qua hora, 337
Rodulphi Florentiæ, 382
Rolandus S. Salvatoris Abbas mithræ & baculi usum obtinet, 349
Roletius Procurator Ord. Minimorum laudatus, 229
Romæ veteris ichnographia in marmore, 176. Romæ descriptio ms. 305. Romæ descriptiones quæ, 279. 280
Romæ ambitus, 283. Romæ solum mutatum, 195. 208
Romæ describendæ vera ratio, 280. 281. Romæ insignia, 342
Romæ & Augusti templum, 177
Roma instaurata ms. 305
Romanæ ecclesiæ primatus ms. 18
De Romanello nomen propriũ, 244
S. Romanus Monachus, 329
S. Romani Martyris baptismus depictus, 117
Ronconius, 180

Rosa arbor miræ magnitudinis, 100
Rostgaard (Federicus) nobilis Danus laudatus, 25
Rota dicta, *bocca della verità*, 187
Rothardi Suessionensis in ecclesia S. Agnetis hist. 209
Rotuli Ebræorum forma, 399
Rufus laudatus, 127. *& passim.* Rufus in recensione Romana multa prætermisit, 107
Rufi (Sexti) mf. 393
Ruminalis ficus, 185
Rupes Tarpeia, 172
De Rupe-scissa (Joannes) Card. instauravit ecclesiam S. Laurentii in Lucina, 234
De Rupe-scissa (Joannes) de Consideratione quintæ essentiæ, 320
Ruthenicus codex de officio divino, mf. 31
Rutilius Alberinus, 250
Ruzzini Patritii Veneti musæum, 62

S

SABA amanuensis, 407
SS. Sabæ ecclesia, 164. 294
Sabellorum ædes, 267
Sabina uxor Hadriani in anaglypho, 393
S. Sabinæ ecclesia, 161. ejus corpus, *ibid.*
SS. Sabinæ & Natalis corpus, 24
Sabinarum capita, 193
Sabinarum raptus, 138. 170
Q. Sabini Secundini sigillum, 141
Sabus deus Sabinorum, 190
Sacellum ubi unus per fornicem aditus, 166
Sacerdos Æsculapii, 45
Sacerdos Bacchi, 45
Sacerdos magnorum deorum, 45
Sacrificiorum veterum anaglypha, 246
Sacrificiorum vasa, 117
Sagittæ æneæ, 252
De Salas (Gausserandus) 8
Sallustiani horti, 222. 223
Sallustii (Crispi) codices mss. 33. 76. 239. 303. 374. 393.
Sallustius Platonicus de diis, 17
Salomonis Labyrinthus mf. 16
Salonini statua, 175. caput marmoreum, 70
S. Salvatoris de Serra ecclesia, 244
S. Salvatoris in Tellure ecclesia, 205
Salvianus mf. 239
Salvinius (Antonius) laudatus, 202. 354. 355. 394
Samagoras, 74
Samaritana biblia, 11
Sampierus Marchio Bononiensis, 402
Samuelis Isdraëlitæ epistola, mf. 407
Samuel (Rabbi) mf. 407
Sancta Sanctorum apud Græcos, 47
Sancta sanctorum Lerinæ, 9
Sandius (Josephus) laudatus, 437
San-Felicius (Antonius) descripsit Campaniam Felicem, 302
Sanfelicius (Cæsar) Dux Rhodi, 314
Sanfelicius (Antonius) laudatus, 314
Sanguinis Christi stillæ, 54. 55
Sanguis S. Augustini, 29
Sangus, Sancus, & Sanctus Deus Sabinorum, 190
Sapphûs caput marmoreum, 171
Saraceni Sardiniam devastant, 26
Saracenorum historia mf. Græcè, 32
Sardiniæ loca, 328
Sardiniæ Monasteria Casinensi Abbati subjecta, 327
Saturni templum, 175
S. Saturnini mart. corpus, 147
Satyri tibiâ ludentes, 193
Savellarius quid, 290. 300

Saxa loquentia Arretii, 381
Scala montis Aventini, 145
Scala Araceli unde, 172
Scala Gemonia, 174
Scala sancta, 137
Scala thermarum Agrippæ, 266
Scapulare monasticum vetus, 323
Sceranus (Joannes) sculptor, 121
Schema picturæ veteris, 130
De Schismatibus Græcè mss. 365
Schola Græca Romæ, 145. 186
Scholastica historia, 48
Scivolenti quid, 182
De Scorza sancto nomen proprium, 244
Scriba Ædilitius, 264
Scribæ dignitas in ludis Græcorum, 75
Scurolum quid, 27. 28
S. Sebastiani extra muros ecclesia, 153
Secespita, 117. 439
Secretarium Senatus, 175
Secretarium Neronis, 292
Secundicerius quid, 290
Secundillæ gigantis ossa, 224
Secures Barbarorum, 439
Secures Gothorum singulares, 123
Sedulii mss. 304. 371
Sejani nomen è nummis excussum, 443
Sellæ marmoreæ in thermis, 158
Σημεῖον *Signum* quid, 213
P. Semensius Sommascus laudatus, 25
Seminarium Card. Cantelmi, 303
Semonis inscriptio, 268
Senæ sive Sena, 341. 348
Sena olim dicta, *ibid.* A Carolo magno αὐτονομίαν adepta, 348. Colonia Augusti, 348. ejus insignia, 342. Senis quando litterarum studia advecta, 350. Nosocomium, 349
Seneca Burghesianus unde erutus, 141
Senecæ opera mss. 76. 86. 304. 305. 306. 320. 393.
Senecæ tragœdiæ, 76. 86 375
Senia in Croatia, 348
Septalæ musæum, 21
Septem metæ in circo maximo, 181
Septem solia, 387
Septem viæ, 145. 146
Septisolium quid, 294
Septizonium Severi, 144. 145
Septizonium antiquius Severiano, 129
Sepulcra proximè urbes, 6. intra urbes excitare vetitum, 192. eorum violatoribus mulctæ, 202. 424.
Sepulcra multa via Appia, 156
Sepulcrum vetus in capella S. Aquilini, 25
Sepulcri antiqui schema, 314
Sepulcrum Barbarorum, 440
Sepulcrum Cæsenniæ familiæ insigne, 261. *& seqq.*
Sepulcra detecta, 152. 450
Sepulcri detecti integro corpore historia, 157
Sepulcrum Equitum singularium, 116
Sepulcrum Gregorii IX. 178
Sepulcrum Hadriani porphyreticum, 291
Sepulcrum Innocentii VI. 4
Sepulcrum marcereis circumclusum, 264
Sepulcrum mulæ, 119
Sepulcrum Neronis, 231
Sepulcra pyramidali forma, 3. 398
Sepulcrum Romuli, 291
Sepulcrum sacerdotum Græcorum, 396
Sereni Geometrici codex, 15
S. Sergii Martyris ossa Senis 344
Seripandi (Antonii) bibliotheca, 308
Serlius (Sebastianus) 158

Serpens in ſchematibus Mithræ, 199
Servii in Virgilium, 313. 393
Seſſorianæ ædes vel palatium, 111. 121.
Le Sette Sale quid, 127
S. Severini cœnobium & eccleſia, 302
Severinus papa ab Iſaaco exarcha confirmatus, 99
Severi (Sept.) icon marmorea, 41. Arcus major, 173. Arcus minor, 186. Septizonium, 144
Severus (P. Ælius) 117
Sextans, 357
de Sibyllis mſ. 31
Sibyllini libri ſub baſe Apollinis, 182
Sigilla, 439
Sigilla vaſorum figlinorum, 140
Sigillum M. Aurelii & L. Veri, 71
Sigillum S. Honorati, 10
Sigillum publicum decretis urbium impreſſum, 73
Sigiſmundus Hungariæ rex, 60
Signifer equitum ſingularium, 116
Silenus Bacchum infantem geſtans, 230
Sileni ſtatua, 221
Sileni anaglyphum ſingulare, 146. 147.
Silvani templum in Avent. 165. in valle Viminalis, 195
Simeonis Magiſtri hiſtoriæ mſ. 435
Simeonis Theſſalonicenſis mſ. 40
Simeonis Stylitæ ſermones Græcè mſ. 215
Simmiæ Rhodii mſ. 17
Simon magus diſputat cum Petro & Paulo, 177
Simonetæ villa & echo, 24
Simonetta (Anaſtaſius) Romanarum antiquitatum deſcriptionem paravit, 105. 281
Simplicii in Ariſtotelem mſſ. 14. 33. 367.
Simplicius in Epitectum Græcè, mſ. 408
Sinai montis deſcriptio, 211
Singulares equites, 115. 116
Sinna dux Amphilochiorum, 423
Sipollinum marmor, 260
Sirenum forma, 190. 191
Sirenum & Ulyſſis hiſtoria in anaglypho, 357
Sirletus (Guillelmus) Cardinalis, 335
Siſtrum Ægyptiacum, 248
Siſtrum vetus, 357
S. Sixtus cum ſociis ubi decollatus, 145
S. Sixti eccleſia, 145
Sixti III. arcus in eccl. S. M. Majoris, 106
Sixti IV. ædificia & geſta, 138. 211. 232. 247.
Sixti V. geſta quædam, 144. 174. 192. 194.
Slavica inſcriptio, 24
Slavicum Pſalterium, 407
Socratis caput marmoreum, 171
Solini mſſ. 85. 304. 375
Solis templum, 194
Solſernus doctor muſivum opus Spoleti concinnavit, 370
Solum urbis Romæ mutatum, 195. 208.
De Sono (Berengarius Arnaldus) 7
Sopatris ſcholia in Hermogenem, mſ. 16
S. Sophiæ eccleſia, 69. Ab ejus fundatione epocha Græcis, 69
S. Sophiæ templum collapſum quo anno, 249
Sophoclis mſſ. 17. 18. 41. 69. 238. 309. 369. 370.
Soſemud Gothus Reatinus, 65
Sozini (Mariani) epitaphium, 399
Sozomeni Piſtorienſis hiſtoriæ mſ. 393
Spada Cardinalis, 254
Spartianus, 158

Specus S. Benedicti Sublaci, 338
Spes vetus ubi, 112. 113
Sphinges ex Basalte cum Hieroglyphis, 225
Spoletum, 377
de Spongia Christi, 240
Sponius, 38
Stabularius, 7
Stadium Domitiani, 230
Statius mss. 184. 305
Statuæ detectæ, 123. 153. 204. 268
Statuæ Ægyptiacæ colossales Tusculi, 338
Statuæ numinum in amphitheatro Capuano, 321
Statuæ in circo maximo, 180
Statuarum dedicationes, 382
Statuæ & icones frequentes Burghesianæ, 225. Ginetorum Velitris, 301. 302. Justinianæ, 250. Medicéæ, 355. 357. Perretinæ, 208
Statuæ in calcem versæ, 135
Statuæ singulares antiquæ, Adonidis, 123. Æsculapii, 123. Agrippæ, 37. Agrippinæ, 179. Antinoi, 123. 278. Antonini Pii, 221. ejusdem paludati, 149. Sacrificantis ritu, 171. Apollinis, 204. 278. Apollinis alati, 193. Augusti, 171. M. Aurelii equestris, hujus historia, 169. 296. 297. 300. Alia ejusdem, 149. Berecinthiæ, 225. Castoris & Pollucis, 170. Cibeles, 193. Commodi, 278. Constantini, 171. Consulum detectæ, 232. 269. Curtii equestris, 225. Dianæ Ephesinæ, 338. Diogenis Cynici, 226. Statua fasciata, 107. Fauni, 123. Ejusdem Baccum gestantis, 222. Gallieni colossalis, 108. Hadriani equestris, 149. alia, 151. Herculis, 123. ænea ejusd. 250. alia, 173. Julii Cæsaris, 171. 189. Justiniani Colossalis, 150. 232. Macrini, 225. Mammeæ, 171. Marforii decumbens, 171. Martis, 204. Meleagri, 141. alia ejusdem, 20. Mercurii palliati, 179. Mithræ leonino capite, 198. Panis dei, 193. Popilii Sabelli equitis, 267. Poppææ, 179. Pyrrhi regis, 255. Romæ, 192. 208. Salonini, 175. Senatoriæ duæ, 261. Senecæ, ubi reperta, 141. Serpente circumvoluta statua, 139. Sileni, 221. Summani dei, 172. Terminorum, 141. Thaliæ musæ, 225. Veneris statuæ, 123. 195. 208. 355.
S. Stephani ecclesia, de Cacco, 246. in Piscina, 295. Rotundi, 150
S. Stephani reliquiæ, 240
Stephanotius (Claudius) laudatus, 103
Stephani Byzant. codd. mss. 14. 48. 310.
Stephani & Pauli regula Pomposæ, 85
Stephanus de Infestura ms. 306
Stephanus amanuensis Græce, 366
Stephani Oecumenici de physica consideratione ms. 15
Stercorariæ sellæ unde eductæ, 137
Sthrynes Philonis fil. penuarius, 39
Stobæi ms. 14
Stola S. Sylvestri, 127
Strabonis codices mss. 14
Strategus. *Vide* Cæsar Strategus.
Strigiles veteres, 357
Strobilus æneus ubi repertus, 274
Strozzius (Leo) laudatus, 248
Strozzianum chronicon, 26
Submissales pedes, 290
Subscriptiones Sacerdotum veterum singulares, 45
Subterranea in hortis Mediceis, 230. in thermis Titi, 130
Subura ejusque situs, 131. 190. 204.
Sudatorium Pisanum, 397

Suetonii mss. 304. 375. 393
Suidæ Lexicon mss. 47. 368
Sulphuraria Puteolana, 316
Sultanus Ægypti, 402
Susanna uxor Isaaci Exarchæ Ravennensis, 99
S. Sylvestri mitra & stola, 127
Symbolum Athanasii ms. 18
Symmachus Papa fecit Cantar paradisi, 291
Synagobi Monasterium, 437
Synagoga Ebræorum Liburni, 396
Synaxaria mss. 216. 335. 375
Synesii mss. 13. 15. 32. 311
Synnades columnæ, 124
De Synodis Græcè ms. 365
Σωόδος σπλῶνς quid, 274
Sintypæ historia ms. 40
Syriani in Aristotelem ms. 14
Syriani in Hermogenem ms. 16

T

TABERNA meritoria, 270
Tabernæ Romanæ, 109. 110
Tabernæ Tusculi Veteris, 338
Tabernæ, 159
Tabulæ marmoreæ immanes, 271
Tabulæ marmoreæ ingentes, 230
Taciti codex ms. 313
Tacitus (Aurelius) 116
Tarpeia rupes, 172
Tarpeius mons, 171
Tatiani contra gentes ms. 31. 408
Tauri duo ænei deaurati in fastigio Pantheonis, 292
Taurus Farnesianus, 256
Tegulæ æneæ auratæ in templo Viennensi, 2. 3
Templorum veterum forma, 209
Templum Æsculapii, 294. Antonini, 245. 292. Antonini & Faustinæ a M. Aurelio excitatum, 145. Apollinis, 287. 295. Apollinis in Camilliano, 288. 292. Apollinis in Palatio Domitiani, 295. Apollinis in Palatino, 182. Asclepii in Palatio Domitiani, 295. Asyli, 288. 293. 294. Bacchi, 147. 293. 295. Boni eventus, 264. Carmentis, 289. 293. Castoris & Pollucis, 170. Cereris & Telluris, 294. Ciceronis, 295. Concordiæ, 173. 184. 293. Concordiæ & Libertatis, 294. Concordiæ & Saturni, 293. Craticulæ, 295. Dianæ in Aventino, 161. Dianæ in Cœliculo, 152. Dianæ Luciferæ, 319. Dianæ, ut putant, Nemausi, 5. Elagabali, 182. Fabiorum, 293. Fauni, 295. Gentis Flaviæ, 129. Floræ, 161. 292. 300. Fortunæ, 294. Fortunæ Seiæ, 143. Fortunæ virilis, 188. Hadriani, 175. 293. Herculis, 293. 295. Herculis Bauli, 319. Honoris & Dianæ, 295. Jani, 295. Jani in foro Romano, 184. Jani quadrifrontis, 205. Jovis, 294. 295. Jovis Capitolini, 172. Jovis & Dianæ, 295. Jovis vis Feretrii, 172. Jovis Latiaris, 190. Jovis & Monetæ, 288. 293. Jovis in *Monteluco*, 378. Jovis Statoris, 171. 183. Jovis Tonantis, 172. Isidis, 111. 295. Isidis Athenodoriæ, 159. Isidis & Serapidis, 178. Julii Cæsaris, 183. 184. 294. 449. Junonis Lucinæ, 234. Martis, 153. 286. Martis in Palatio Domitiani, 295. in campo Martio, 288. 292. Mercurii. 160. 295. Minervæ, 159. 246. 294. 295. Minervæ Chalcidiæ, 288. 292. 300. Monetæ, 178. Neptuni, 266. 267. Neptuni equestris, 186. Olovitreum, 295. Pacis, 176. 177. Pacis & Latonæ, 294. Palladis, 294. Phœbi, 289. 293. 300. Cn.

Pompeii, 292. Pudicitiæ Patritiæ, 187. Quirini, 194. Ravennantium fundens oleum, 287. Romæ & Augusti, 177. Romuli & Remi, 175. 176. Romuli, 294. Saturni, 175. 295. Saturni & Bacchi, 295. Scipionis, 295. Serapidis, 295. Severianum, 295. Sibyllæ, 295. Silvani, 165. 295. Solis, 194. 294. 295. Sospitæ deæ, 293. Telluris, 205. Titi, 293. Trajani, 293. Veneris, 288. 292. 295. Veneris Sallustiæ, 222. 223. 224. Vespasiani, 293. Vestæ, 183. 188. 288. 292. 294. Vestæ & Cæsaris, 288. 293.
Terentia uxor Nonii Manrylii, 114
Terentii mss. 33. 375
Terentii codex antiquiss. Vaticanus, 278
Terentius Aureliani minister, 199
Terminii Trophæum D. Petri Toletani ms. 306
Terminorum statuæ fractæ, 141
Terminorum capita, 193
Terræ motus ingens, 341
Terracina, 302
Terralba episcopatus Sardiniæ, 328
Tertulliani mss. 392
Tertullianus laudatus, 198
Tessera eburnea, 357
Testamentum quid, 179
Testamentum novum Græcè ms. 39
Teuzonis in Regulam S. Benedicti, ms. 373
Θ littera signum mortis, 5
Thaliæ musæ statua, 225
Thallusa Callibii in anaglypho, 70
Theatra Romæ, 286
Theatrum quid, 267
Theatrum Alexandri, 286
Theatrum Antonini, 286. 299
Theatrum Flamineum, 286. 299
Theatrum Marcelli, 145. 267
Theatrum Neronis, 286
Theatrum Parmense, 444
Theatrum Pompeii, 145. 286
Theatrum Tarquinii, 286. 299
Theatrum Titi & Vespasiani ad Catacumbas, 285. 299
Thebæ Ægyptiacæ in mirabilibus mundi, 272
Themisti de amicitia ms. 42
Themistius interprete Hermolao Barbaro, 305
Theocritus, 226
Theocriti codices mss. 17. 309. 369. 370.
Theodati Monasterium, 339
Theodora mater Elisabetæ, 147
Theodora Conjux Justiniani in musivo, 97
Theodoreti codices mss. 13. 40. 46. 237. 309. 435.
Theodoreti in psalmos mss. 40. 215. 363.
Theodori Antiocheni commentarii in XII. prophetas inediti mss. 39. 40. 46.
Theodori Consulis epitaphium, 315
Theodori Lascaris Imp. epistolæ Græcè ms. 366
Theodori Prodromi de Grammatica ms. 408. ejusdem expositiones canonum Græcè ms. 32
Theodori Studitæ in Joan. evang. mss. 220. 309. 435
Theodorici Regis dictum, 267
Theodoricus Turrem Circi & locum Amphitheatri jubet restitui Marciano & Maximo, 154
Theodoricus de Circo Maximo, 180. 181
Theodoricus rex Gothorum in ecclesia S. Michaëlis sepultus, 28
Theodorus Docianus amanuensis, 367
ad Theodorum epistola ms. 15
Theodosii sphæricon, 15

Theodosii de habitationibus codices, 15
Theodosii de diebus & noctibus codex, 15
Theodosius de accentibus mss. 17
Theoduli de nominibus Atticis mss. 16
Theognidis γνῶμαι mss. 33
Theonis canones, 15
Theonis de Astronomia, 15
Theonis mathematica mss. 409
Theophanis Ceramei mss. 309. 435
Theophili in Hippocratem mss. 16
Theophrasti codices, 16. 64
Theophrasti de arte divina mss. 15
Theophrasti characteres mss. 365
Theophrasti caput, 255
Theophylacti codex in Evangelia, 78
Theophylactus presbyter & legis doctor, 362
Thermæ quid, 285
Thermæ Agrippæ, 266. 286. earum rudera detecta, 265
Thermæ Alexandrinæ, 250. 286
Thermæ Antoninianæ, 145. 158. 285
Thermæ Caii & Lucii Cæsarum, 121
Thermæ Commodianæ, 294
Thermæ Constantini, 191
Thermæ de Cosmitis, 287
Thermæ Decii, 164
Thermæ Diocletianæ, 206. 285
Thermæ Domitianæ, 285. 299
Thermæ Helenæ, 110
Thermæ Lucannæ, 285
Thermæ Machinannæ (sic) 286. 299.
Thermæ Maximianæ, 297
Thermæ Neronianæ quæ & Alexandrinæ, 250. 251
Thermæ Novatianæ, 203. 285
Thermæ Olympiadis, 287. 295
Thermæ Philippi, 141
Thermæ Pisanæ, 397
Thermæ plebeiæ, 151
Thermæ Severianæ, 294
Thermæ Tiberianæ, 285
Thermæ Titi, 130
Thermæ Trajani, 126. 127
Thermæ Varianæ, 164
Thesauri detecti historia, 196
Thesauri latentes, 236
Thesauros quærunt Romana plebs, 156
Thesaurus detectus, 155
Theudatus dux obsequii, 78
S. Thomæ evangelium mutilum, mss. 76
Thomæ Hierosolym. epistola de fide in Armeniam missa Græcè ms. 365
S. Thomæ in navicula ecclesia, 148
S. Thomæ Aquinatis imago antiqua, 401. encomium, *ibid.*
S. Thomæ Aquinatis pollex, 401
Thomæ Aquinatis mss. 20. 304
S. Thomæ Aquin. opera Græcè ms. 47. 309. 364
Thomæ cujusdam de Filio Dei Græcè mss. 47
Thomas Palæologus rex Peloponnesi, 345
Thomæ Piccolominei epitaphium, 343
Thomas Magister idem qui Theodulus, 16
Thoraces aurei puellarum Helenæ Aug. 52
Thrasamundus Vandalorum Rex, 26
Thucydidis codices, 13. 47. 310
Thucydidis codex præstantissimus mss. 365. alius, *ibid.*
D. de la Thuilliere laudatus, 183
Tiara Pontificum Romanorum ante Bonifacium VIII. non triplicata, 106
Tiara triplex à Bonifacio VIII. advecta, ut fertur, 106

Tibicen duabus tibiis ludens, 226
Tiberii natale & ejus ritus ex inscriptione, 382
Tiberii caput marmoreum, 393
Tiberii nummus insignis, 355. alius, 443
Tiberii & Liviæ capita in gemma, 356
Ex Tiberi multa eruta sunt monumenta, 232
Tiberis simulacrum ubi repertum, 246
Tiberis simulacrum, 279
Tiberis antiquus portus, 168
Tibullus mss. 33. 305
Tiburtini lapides, 144. 205. & alibi,
Ticonii de exponenda scriptura mss. 370
Tigris in Bacchico schemate uvas comedens, 195
Timothei de hæresibus opus Græcè mss. 69
Titianus, 74
Titi thermæ, 130
Titi Bostrorum mss. 215
Titi Livii decadum quænam Pomposæ aderant, quænam deerant mss. 94
Titus Livius mss. 239. 312
Titus Livius quo pacto magna sui parte periit. 96
Titus in quibus ædibus natus, 128. *& seqq.* Titi Thermæ, 130. icon, 225
Tolusa, 293
Tomasius (Josephus Maria) laudatus, 191
Torre di bove, 156
Totila Gothorum Rex Florentiam diruit, 22
Tournois, livre de Tournois mss. 33
Trajani caput, 171
Trajani caput marmoreum, 41. 393
Trajani nummus in cujus postica capita Nervæ & Plotinæ, 62
Trasymenus lacus & ejus insulæ, 380
Trevisana sive Tarvisana bibliotheca, 75
Tricha de metris Græcè mss. 368
Tridentini Concilii memoriæ à Cardinali Seripando collectæ mss. 312
Trieris spei, 385. 391
Triopæa villa Regillæ, 125
Tripergolanum oppidum absumtum, 317. 318
Tripodes antiqui, 357
Tripus, Apollinis symbolum, 448
Tripus æneus, 151
Trismegisti dialogus mss. 304. 305
Trium puerorum historia Græcè mss. 364
Trivultiorum sepulcra, 25
Trochilus avis, 226. 279
Trogi Pompei prologorum variæ lectiones & emendationes, 452
Trogi Pompei prologi mss. 76. 255
Trogi Pompeii historiarum libri, 44 mss. Pomposæ, 95
Trogus Pompeius à Justino confossus, 96
Troglodytæ Crocodilos captant, 278
Tropæa Marii ubi, 108. 109. 170
Tropæa detecta, 253
Tropæa detecta, 245
Tropæa sculpta, 235
S. Trophimi crypta in monte Majori, 4
Tryphon de passionibus dictionum mss. 16
S. Tryphonis ecclesia, 244
Tubæ templ. Hierosol. 179
Turma Marini, 116
Turma Aurelii Bitsi, 116
Turmæ, 116
A Turre Philippus, 377
A Turre (Philippi) epistola, 450
A Turre Philippus laudatus, 116. 162. 170. 199. ejus opera de Mi-

thra, 199. 201. 238. episcopus Hadriensis, *ibid.* *Vide* Philippus a Turre.
A Turre. *Vide* Franciscus a Turre.
A Turre (Raymundi) msſ. 436
Turres propendentes, 402. 403
Turres Circorum, 154. hæreditario jure possessæ, 154
Turres de Bratis, 285
Turris Asinella, 402
Turris Cæciliæ Metellæ, 156
Turris Centii de Frangapanis, 186. 294.
Turris Centii de Origo, 295
Turris Chartularia in arcu Titi, 179. 285.
Turris Comitum, 204
Turris de Cosectis, 285
Turris Garisenda, 402
Turris *del Grillo*, 190
Turris Mæcenatis, 108
Turris magna Nemausi quid, 6
Turris Pignatara, 113
Turris Pisana propendens, 395
Tusculum vetus, 338
Tutelares Dii, 448
Typicum Irenes Augustæ, 54
Typicum Græcorum antiquum, 13
Typicum msſ. 216
Typi editionum unde sumti, 313
Typographiæ origo, 255. 256
Typographia in ædibus Maximorum primò instituta Romæ, 255
Typographium Card. Barbadici, 79
Tzetzæ in Lycophronem msſ. 17. 34

V.

VALENSA in Sardinia, 328
Valerii Flacci msſ. 306
Valerii Maximi msſ. 76. 304
Valerianus Albinus amanuensis, 408
Valvasonus (Jacobus) de rebus Forojuliensibus msſ. 61. 436
Vaporaria, 151
Vaporarium thermarum Agrippę, 266
Vaporarium Laconicum, 266
Vardi pons, 8
Varro msſ. 140. 393
Varronis vicus, 323
Varronis villa, 322
Vaticanus deus, 275
Vaticanum unde sic dictum, 274. 275. 287. 290.
Vasa insignia, Achatinum, Calcedonicum, Sardonychum, Smaragdinum, Turcicum, 52
Vas aspersorium, 117
Vasa Bacchanalium, 223. 226. 231
Vas ex alabastrite antiquum, 166
Vasa sacrificiorum, 117. 172. 359
Vasa Hetrusca, 357
Vasa antiqua Medicea, 357
Vegetii (Flavii Renati) de re militari msſ. 305. 375
Velini cataractes, 102. 103. ejus aqua lapidescit, *ibid.*
Velum aureum, 287
Venetianæ familiæ, 77
Venetianarum rerum codices msſ. 77
Veneti anno 1420. Forojulio & Aquileia potiuntur, 60
Venus e numero deorum duodecim, 6
Veneris statuæ antiquæ, 123. 139. 195. 208.
Venus Medicéa, 355
Venus Sallustia ejusque statua, 223. 278.
Veneris pes succineus inscriptus, 7
Vercellæ, 444
Du Verger laudatus, 226
Verona, 438
Vertumni statua, 225
Vespasiani icon marm. 41. 355
Vespasiani caput in gemma, 356
Vespasiani & Titi urna sepulcralis, 165
Vesta e numero deorum duodecim, 6
Vestæ templum, 183. 188

Vestæ ignis, 183
Vestituræ basium, 2.3
Vesuvius mons, 307
Vexillatio, 383
Verenfelius (Samuel) laudatus, 402
Ughellus (Ferdinandus) 211. notatus, 345
Ugo amanuensis, 372
Ugonis de claustro corporis & animæ mſ. 372
Ugonis Marchionis vita, 373
Via antiqua nuper detecta, 208
Via antiqua prope S. Crucem in Jerusalem, 112
Via Appia, 145
Via Labicana, 113
Via Lata, 239
Via nova, 159
Via Prænestina, 113. 119. 120
Via strata lapidibus in mari, 319
Via strata detecta ad portam Flaminiam, 250
Via Subterranea in Capitolino monte, 170
Vicanæ mulieres, 382
Vicentia, 437
S. Victoris Massiliensis ecclesia & cœnobium, 8. ejusdem caput, 9
Victor (Aurelius) mſ. 304
Victor in recensione Romana multa prætermisit, 107
Victorina mater Castrorum, 107
Vicus Africi, 135. Canarius, 286. Lateritius, 287. 300. Mustellarius, 190. Patritius, 203. 287. Ursi pileati, 121. 122
Vicus Ciambellæ, 265
Vicus S. Vitalis, 195
Vicus Varronis, *Vicovaro*, 323
Vidua Dei, 162
Vienna in Galliis, 2. 3
Vigilii confessio Athanasio adtributa, mſ. 19
Vigilius curialis Reatinus, 67
Villæ antiquæ forma, 447. 448
Villa Aldobrandina, 190. Alteriana, 109. Atestina Tiburi, 338. Burghesia, 225. Chiggia, 203. Coltella, 121. Corsinia, 271. Gordianorum ubi, 124. Justinianæa, 231. 232. Ludovisia, 221. Matthéia, 149. 150. Medicéa, 230. Pāphilia, 271. Ricardi, 361. Strozzia Romæ, 208. Strozzia Florentiæ, 361. Triopæa, Regillæ, 125. Voëretii, 140. Ursinia, 110
Vincentii Bellovac. chronica, 50
Vincentii speculum historiæ, 393
Vincentius Lerinensis, 10
Vinea Annibalis Cari, 138
Vini triennalis pensitatio, 75
Virgilii domus, 108
Virgilii codices mſſ. 305. 313. 320. 375. 393.
Virgilii codex Vaticanus olim S. Dionysii in Francia, 277
Virgilii codex olim Petrarchæ, 20
Viridis Scaligera, 439
Virunus (Claudius) 115
Vitæ SS. Græcè mſſ. 216. 237. 364. 434. Latinè, 304
Vita Ugonis Comitis Magdeburg, 373
S. Vitalis ecclesia Ravennæ, 97
SS. Viti & Modesti, 107. 108
De Vitriago (Jacobi) descriptio terræ sanctæ mſ. 305
Vitruvius, 183. 209
Vivarium Romæ, 112
Ulysses & Sirenæ in anaglypho, 357
Umbertus Benevolenti, 341
Umberti de Corpore & Sanguine Domini mſ. 86
Volusianus judex Reatinus, 65
S. Urbani eccl. Romæ, 153
Urbani III. bulla, 243
Urbis Veteris *Orvieto* insignia, 342
Urnæ cineritiæ, 119. 150. 151. 152. 261.
Urnæ sepulcrales grandiores cum

anaglyphis, 110. 139. 152. 193. 253. 274.
Urnæ ſepulcrales Gothorum, 120
Urna ſepulcr. Alexandri & Mammææ, 170
Urna ſepulcr. Veſpaſiani & Titi, 165
Urna ſingularis, 100
Urna porphyretica M. Agrippæ, 248
Urnæ Lacrymatoriæ vitreæ & figlinæ, 118
Urſinus (Fulvius) laudatus, 128. 129.
Urſus pileatus, 123
Uſeſtinus de Hellenicis, 214
Vulcanus e numero deorum duodecim, 6
Vulterræ inſignia, 342

X.

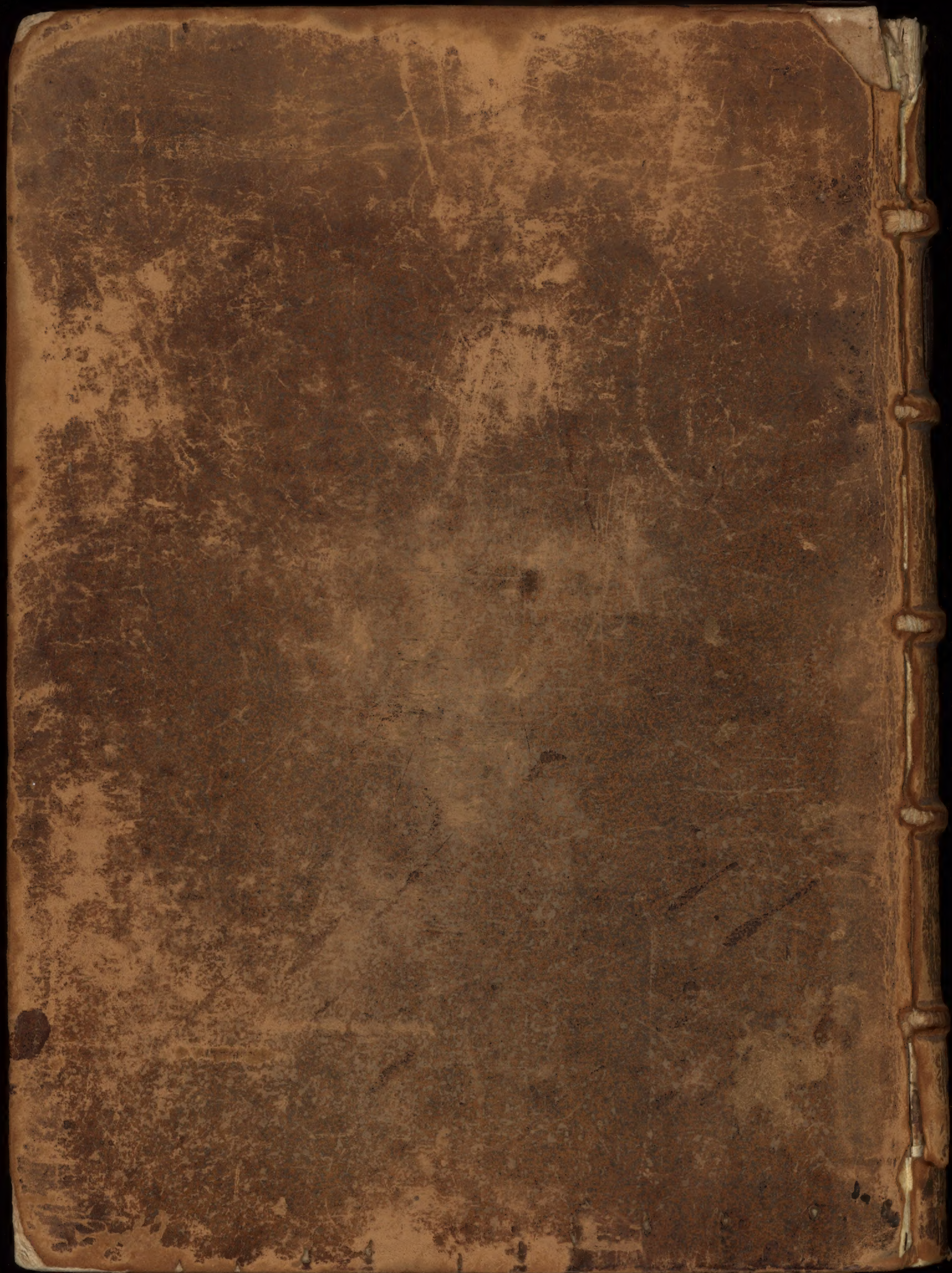
XANTHOPULORUM varia, mſſ. 435
Xenocratis caput, 255
Xenophilus Oeneus orator, 45
Xenophontis codices mſſ. 13. 238. 365. 435.
Xenophontis Epheſiaca, opus ineditum mſ. 365
Xiphilini in Evangelia, 435
Xylala (Theodoſius) Monachus amanuenſis, 31

Z.

ZACCAIGNIUS (Laurentius) laudatus, 278
Zenobiæ icon, 394
S. Zenobii vita mſ. 372
S. Zenonis eccleſia, 442
S. Zenonis vita mſ. 372
Zenus (Apoſtolus) laudatus, 411
Zenus, *Vide*, Apoſtolus Zenus.
Zephirus (Franciſcus) vertit vitam S. Antonii, 371
Zoe Porphyrogenita, 407
Zonaræ annalium codices, 13. 32
Zoſimus Papa concilium celebrat, 133
Zozimus Chriſti ſervus, 118
Zozimi de virtute, De aqua divina mſ. 16

FINIS INDICIS.

[illegible]

DIARIVM
ITALICVM